VARLIK YILLIĞI • 1973

VARLIK YILLIĞI 1973

VARLIK YILLIĞI 1973

VARLIK YILLIĞI 1973

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

Yılın düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması esastır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa, özür dileriz.

Varlık Yayınları. Sayı: 1714
İstanbul'da Gül Matbaasında dizilmiş,
Dilek Matbaasında basılmıştır.
Aralık, 1972

1972 YE
TOPLU
BİR BAKIŞ

Picasso

1972 YE TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar Nabi NAYIR

D I Ş A R D A

1971 Yıllığımızın başında: «Dünyamızın şu 1970 yılı sonlarında, bir yıl öncesine göre biraz daha iç açıcı, biraz daha umut verici bir görünüş içinde bulunduğunu söylemek, bilmem aşırı bir iyimserlik mi sayılır?» demiştim. Geçen yıllığımızda bu yargının 1971 için de geçerli sayılabileceğine işaret ettim. 1972 yılı için durum nedir? Sanırım ki sona eren yılın olaylarını ve yetkili gözlemcilerin bunlar üzerindeki yorumlarını dikkatle izlemiş olanlar geçen yıllara oranla daha olumlu bir gidişin belirdiği, gelecek için daha da umut verici gelişmeler beklenebileceği kanısına varmış olmalıdırlar.

Bu iyimser yargı elbette ki dünyamızın politik ortamında bütün engellerin aşıldığı, ortalığın sütliman olduğu iddiasına hak verdirecek bir nitelik taşımaz. Devam eden barış görüşmeleri tam başarıya ulaşmış göründüğü bir sırada birden bire Kuzey Vietnam'ın sert saldırısı ile yeniden kızışan Vietnam savaşı, 6 gün savaşından beri sözüm ona ateşkes anlaşması ile durdurulmuş olmasına karşın zaman zaman, tarafların aklına estikçe yeniden alevlenen Arap - İsrail uzlaşmazlığı, Afrika'nın türedi devletleri arasında hiç eksik olmayan çarpışmalar ve darbeler, Güney Amerika'nın içten içe kaynayan bir yanardağ görüntüsünü sürdürmekten geri durmayan huzursuzluğu, bütün çabalara rağmen bir türlü olumlu bir sonuca bağlanamayan Kıbrıs sorunu, irili ufaklı devletlerin artan iç dertleri, Münih olimpiyatlarına kadar sıçrayarak ortalığı karıştıran ve huzursuzluğu bir kat daha artıran gerilla hareketleri-

nin Avrupa, Asya ve Amerika kıtalarında sinirleri büsbütün geren taşkınlıkları, politik amaçlarla başlayıp giderek gangsterlik amaçlarına kadar bulaşan uçak kaçırma olayları, Kuzey İrlanda'nın bir iç savaşı andıran acıklı durumu ve bunlara benzer nice tatsız olaylar şu tedirgin dünyamızın mutsuzluğunu artıran kronikleşmiş hastalıklardır.

SÜRPRİZ OLAY

Geçtiğimiz yılın en umut verici ve en şaşırtıcı olayı, dünyamızın kaderini ellerinde tutan üç büyük devletin, uzun zamandan beri aralarında sürüp giden amansız düşmanlığı bir yana iterek, başkanlar seviyesinde gizli görüşmelerin ardından, birdenbire canciğer bir yakınlık görünüşüyle barış öncüleri rolünde karşımıza çıkıvermeleridir.

Öyle sanıyorum ki bu sevindirici olayın başlıca nedeni, A.B.D. bakımından, seçimlerin yaklaştığı sırada başkan Nixon'un yeniden seçilme şansını artırmak için Amerikan kamuoyunun sempatisini kazanmak zorunluğunun duyulmuş olmasıdır Komünist Çin'in bu sayede kazandığı büyük avantaj ise, Birleşmiş Milletler topluluğuna, hem de veto hakkı gibi korkunç bir silâhın da sahibi olarak girmek, Çin'in birliğini sağlamak, dünyaya açılmak, Birleşik Devletlerin engellemesi yüzünden şimdiye kadar uzak kaldığı ülkelerle ilişkiler kurarak Büyük Devlet niteliğini dünyaya kabul ettirmek, üstelik, gene bu sayede, iki can düşmanı olan, Sovyetler Birliği ve Birleşik Devletlerle pazarlıklarında bunlardan birini ötekine karşı silâh olarak kullanmak fırsatını elde etmektir. Üstelik Mao Çe Tung, bu sonucu elde etmek için Nixon'u yalvarıcı pozunda ayağına kadar getirterek küçük düşürmek gibi bir büyük başarıyı da birlikte elde etmiş bulunuyordu.

Sovyetler Birliği'nin bu anlaşmadan kazancı olarak, Çin'le Amerika'nın kendisine karşı birleşme ihtimaline karşı kendisinin de bu iki korkunç güçten birine yaklaşarak ötekine isteklerini daha kolayca kabul ettirmek gibi bir çıkar elde etmek, şimdiye kadar fiilen sağlamış bulunduğu nüfuz bölgesine Çin'den gelebilecek herhangi

bir baskıyı önlemek, devamlı bir tehdit altında gördüğü Doğu sınırlarında pek büyük askeri kuvvetler bulundurma zorunluğundan kurtularak ordularının hareket serbestliğini artırmak ve bu avantajların ışığında gitgide eski rahatlığını yitirmekte olan iç düzeninin büsbütün sarsılmasını sağlamak gibi çeşitli yararlar sayılabilir.

Üç büyük devlet arasında varıldığı anlaşılan üç yada iki yanlı anlaşmaların kapsam alanına neler girmektedir? Öyle görünüyor ki üzerinde anlaşılmış başlıca konular şunlardır Amerika Birleşik Devletleri Güney Doğu Asya'daki kuvvetlerini geri çekecektir. Yapay olarak birbirinden ayrılmış ve birbirine düşman edilmiş Kore ve Vietnam gibi ülkelerin barışçı ve demokratik (taraflar ayrı ayrı anlamlar verirler bu kavrama) yollardan birleştirilmesi sağlanacak. Karşılıklı görüşmeler ve iyi niyet içinde silâhların elden geldiğince azaltılmasına gidilecek, uzay araştırmalarında rekabet bir yana bırakılarak işbirliği yapma yolları araştırılacak. Taraflar birbirinin işlerine karışmaktan ve birbirlerine zarar verecek davranışlarla propagandalardan vazgeçecekler ve nüfuz bölgelerine tecavüzlerden karşılıklı olarak sakınacaklar. Küçük devletler arasında çıkacak ve dünya barışını tehdit edecek anlaşmazlıkların bir sonuca bağlanmasında sıkı bir işbirliği kurulacak, bu arada Orta Doğuda yıllardır askıda duran ve kronik bir ılık savaş halini alan uyuşmazlığın en uygun bir şekilde sona erdirilmesi için çabalar harcanacak, silâhların kontrollü bir şekilde azaltılması ilkesi üzerinde anlaşmaya varılacak...

KORE VE VİETNAM

Aslını ararsanız, A.B.D., uzun yıllardan beri Kore'de olduğu gibi Vietnam'da da tam bir çıkmazın içine saplanıp kalmıştır. Vaşington, Pasifik deniz yollarında geçiş serbestliğini ve ticaret filolarının güvenliğini sağlamak için savaş ertesinde kendine verdiği bekçilik görevinin bir gereği olarak, karşısındaki güçleri kara ve hava armadalarının birkaç ayda dize getireceği kanısıyla giriştiği birtakım tenkil hareketlerinin, bu ülkelerin pirinç tarlalarını

andıran bir bataklığa saplanıp kaldığını görmüştür ama iş işten geçtikten sonra. Pabucun bu kadar pahalı ve ona ödeyeceği bedelin elde edeceği çıkarla ölçülemeyecek kadar fazla olduğunu anladıktan sonra her şeyi yüzüstü bırakıp bu işten yakayı sıyırmayı isterdi ama korumayı taahhüt ettiği ve tam bir destek vadiyle yüreklendirerek savaşa sürdüğü uluslara yapacağı böyle bir oyunun dünyanın başka yanlarında koruması altına aldığı başka uluslara kötü bir örnek vereceği düşüncesiyle buna cesaret edememiştir. Ama bir yandan uzak diyarlarda Amerikan gençlerini kırdırırken bir yandan da her gün daha çok artan savaş masraflarının kendi yurdunda uyandırdığı hoşnutsuzluğu da görmemezlikten gelemezdi. Bu durumda yapabileceği tek şey, korumakla kendini görevli saydığı ulusları öyle birden bire değil, yavaş yavaş, alıştıra alıştıra kaderleriyle başbaşa bırakmaktı. Davranışı şöyle olmuştur: Kore'de ve Vietnam'da elden geldiğince savaş eğitiminden geçirdiği ve karşısındakilerden çok üstün silâhlarla donattığı müttefiklerinin topraklarından askerlerini yavaş yavaş çekerek onları üstün körü çırpıştırılmış, danışıklı dövüşü andıran bir anlaşmanın siperiyle örterek sorumluluktan sıyrılmak.

Cumhur başkanları Park'a Nixon tarafından teklif edildiği zaman gözyaşları döktüren bu olup bitti karşısında Güney Kore'lileri birden bire Kuzeyli soydaşları ile canciğer kuzu sarması olmaya yönelten etken nasıl buysa Güney Vietnam'ın başkanı Tiyö'nün bütün protestolarına rağmen yüreği yanarak kabul etmek zorunda kalacağı acı gerçek de bundan ibarettir. Amerikan kuvvetlerinin çekilmesinden sonra, Sovyetler Birliği ile Kızıl Çin'in verdiği teminata rağmen dostluk, kardeşlik gösterileri arasında bu iki kurban ülke kuzeyli eski düşmanlarının eline geçerse buna hiç şaşmamalıyız. Amerika'nın yanlış hesaplarının cezasını bu iki masum halk çekmiş olacaktır.

Son aylarda Amerikan hava gücünün kuzey Kore üstüne yaptıkları çok ağır ve yıkıcı akınlar bu gerçeği değiştiremez. Amerika'lılar, aralarındaki gizli anlaşmaya

rağmen ve Paris görüşmeleri tam sonuca varmış göründüğü sırada Kuzey Kore'lilerin Güneye karşı sert bir saldırıya geçerek yaptıkları kancıklığı cezalandırmak ya da öyle görünmek istemişlerdir. Aslında bu son çarpışmalar sırasında da Paris'te iki taraf arasında görüşmeler sürdürülmüş, hatta kesin bir anlaşmaya varıldığı hissini veren bir hava da yaratılmıştır.

Tepeden tırnağa silâhlı olarak siperlere girmiş, ayrı ayrı üniformalı ama aynı ulustan nöbetçilerin korkunç bir gerilim içinde ve elleri tetikte birbirlerini kolladıkları Pan-Mum-Jom sırtları hâlâ gözlerimin önündedir, 1970 temmuzundan beri. İki taraflı, korkunç bir kin ve korku içinde yaşayan bu insanlar, bir de baktık, ipleri ustalarının elinde kuklalar gibi, Nixon'la Mao'nun bir işareti üzerine kardeş kesilivermişler. Yeniden karşılıklı ziyaretler, övücü yazılar, hiç beklenmedik bir ulusal kaynaşma havası içinde düğün bayram ediyorlar. İki taraf birbirleri aleyhinde tek söz söylememeyi taahhüt etmişlerdir, Kuzey Kore gibi bir dikta ülkesinde bu sonucu sağlamak kolaydır ama Güney Kore gibi hiç değilse görünüşte demokrat bir ülke için değildir. Herkes istediğini söyler ve yazar bu ortamda. Bu durumda yapılacak tek şey vardı Güney Kore'yi de aynı metotla yönetmek. General Park da bunu yapmış, kapısına tankları dizip parlamentoyu dağıtmış, anayasayı askıya alarak kendini diktatör ilân edivermiştir. Şimdi iki Kore, uzlaşma yolu ile birleşme görüşmeleri içindedirler Böyle bir mucizenin bir tarafın başı yenilmeden nasıl gerçekleşeceğini ise ancak zaman bize gösterecektir. Bu, daha düne kadar inanılamayacak olay da gösteriyor ki, dünyamızın, nice zamandır özlediği barışa bir hamlede kavuşması gibi bir anda kendini bir cehennemin ortasında bulması da üç büyük devleti yönetenlerin dudakları arasından çıkacak bir iki söze bağlı bulunmaktadır.

Bu adamlar, kavga döğüşün, gerginliğin bütün insanlığa yalnız açlık, yıkıntı ve acılar getirdiği gerçeğini iyice akıllarına koyup ellerindeki hesapsız kaynakları insanlığın ve kendi uluslarının hayrına kullanacak bir tutuma

girmeye gerçekten karar vermişler midir? Yoksa, son el sıkıp kucaklaşmaları, sadece oyunlarını daha rahatça oynayabilmek için birbirlerine karşı giriştikleri bir makyavelik kumarın ilk partisi midir? Bunu ilerde göreceğiz.

YENİ BİR AMERİKA

Günümüzün en büyük politika olayı, sanırım ki, üç büyükler arasındaki beklenmedik anlaşmaya da olanak yaratan Vaşington'un politikasındaki, geçtiğimiz yıl içinde daha keskin çizgilerle biçimlenen, değişmedir.

Beyaz Saray, Vaşington'un dünya görüşüne ve emperiyalist politikasına karşı Amerikan kamuoyunda ortaya çıkan ve günden güne güçlenen karşı koymanın etkisinden kendini kurtaramamıştır. Özellikle 1972, Başkanlık için seçim yılı olduğundan bu isteksiz boyun eğme seçim günü yaklaştıkça hızlanmıştır. Özellikle bu kez, Nixon'un karşısında, her zamanki gibi, dış politikada hep aynı görüşü paylaşan biri değil savunma perdesi altında güdülen emperiyaiist savaş politikasına kesinlikle karşı çıkan sosyal-demokrat eğilimli bir aday vardı. Tek neden bu değildi elbette. Değişmenin asıl büyük etkeni gitgide bilinçlenen ve Vietnam savaşında artık hükûmetin resmi bildirilerine gözü kapalı inanmaz hale gelen kamuoyunda beliren öfkedir. Bu yüzdendir ki Nixon daha işbaşına geldiği sırada başlattığı Asya ve Uzak doğuda daha uysal bir politika gütme eğilimine 1972 başından sonra hız vermiş, Güney Vietnam'dan çekmeye söz verdiği kuvvetlerinin büyük çoğunluğunu geri almıştır. Mao'nun ayağına kadar gitmek küçüklüğünü sineye çekmiş, Moskova liderleriyle yaptığı gizli görüşmelerden sonra silâhlanma yarışını durdurma ve bölgesel savaşlara son verme konusunda bir anlaşmaya vardığı izlenimini yaratmıştır. Bütün bu olumlu çalışmalar yalnızca iş başında kalmak için göze alınmış bir taktik miydi? Nixon başkanlık süresinin uzatılmasını sağladıktan sonra eski emperiyalist politikayı el altından yürütme eylemini sürdürmeyecek miydi? Buna ihtimal vermiyorum. Öyle sanıyorum ki, bir an önce barışçı sonuçlara varmak için göstermiş olduğu telâşlı aceleci-

liği biraz gevşese bile artık Amerika Johnson döneminin şiddet politikasına yeniden dönemez. Bilinçlenmiş ve savaştan usanmış kamuoyunun artan baskısı hiçbir başkanın böyle bir tehlikeli dönemece yeniden girmesine meydan vermeyecek bir aşamaya getirmiştir Amerika'yı.

Amerikan halkının, beklenen sonucu haklı çıkararak Nixon'u ezici bir çoğunlukla yeniden başkanlığa seçmesi bir sürpriz olmadı. Bu Amerikan kamuoyunun onun son yıllarda izlediği barış politikasını beğendiğinin ifadesi olmuş ve aynı yolda yürümesini istediğini belirtmiştir.

Vaşington şimdi yanlış bir değerleme sonucunda içine girmiş olduğu çıkmazdan haysiyeti kırılmadan ve kendine güvenmiş olan daha başka devletlerin umutlarını kırmadan en iyi şartlar altında nasıl çıkacağının kaygısına kapılmış görünüyor. Nasıl olursa olsun, sütten ağzı yananın yoğurdu üflemesi gibi, Beyaz Saray artık dünyanın her yerinde barış bekçiliği görevini sürdürmek davasından vazgeçmek zorunluğunu iyice anlamış görünüyor Sovyetler Birliği ile arasındaki, savaşın sonundan beri süregelen rekabete bu sefer Komünist Çin'in de ağırlığını koymuş olması onun bu eğilimini kolaylaştıran ayrı bir etken olmuştur. Böylece oyunun koşulları her üç devlet için kökünden değişmiş bulunuyor.

SOVYETLER BİRLİĞİ

Sovyetler Birliğine gelince, Amerika'dan sonra en büyük rakibi haline geliveren (yakında rakiplikte onu gölgede bırakması da beklenebilir) Komünist Çin'in dünya politikasında birden bire edindiği önem karşısında şimdilik ihtiyatlı bir bekleyiş durumunda görünen Moskova da, Birleşik Devletler gibi, içte ve dışta birtakım zorluklar karşısında bulunuyor. İçerde, Stalin döneminin çok sert ve insafsız baskısı altında ezilerek bağrına taş basmışken Kruşçev döneminde içinde bunaldığı kompleksten biraz sıyrılmışken Kruşçev'in görevinden uzaklaştırılmasından bu yana, eskisi kadar olmasa bile, gene de sertliğini hissettiren yeni bir baskı tehdidi altında yer yer başkaldıran halkın mırıldanması gitgide açık açık söylenme durumuna

girer gibi görünüyor. Hükümetin güttüğü sert tutuma karşı birtakım ünlü profesörlerle Soljenitsin gibi soylu yazarların açıkça meydan okumalarına karşı güdülen homurtulu ama sabırlı tutum son aylarda değişmişe benziyor. Kendi alanlarında ünlü birer uzman sayılan kişilerin ağır cezalara çarptırılmış, Soljenitsin'e Nobel ödülünü almak olanağının verilmemiş olması yönetenlerle yönetilenler arasındaki düelloyu şiddetlendireceğe benziyor.

A.B.D. ile silâhları ve gerginliği azaltma görüşmeleri ve Çin'le daha olumlu ilişkiler sürdürme çabaları içinde görünen Moskova, bir yandan da endüstrisinin, özellikle silâhlanmasını besleyen çelik endüstrisinin geliştirilmesi çabalarından da geri durmuyor. Bu yöndeki çalışmalar tarıma yeteri kadar önem vermesine engel olduğundandır ki, geçen yıl, kendi haklarını beslemek için dışardan aldığı tahıl, 25 milyon tonla, tarihinin kaydettiği en yüksek tahıl ithali olmuştur.

Sovyetler Birliğinin, propaganda desteğiyle barışçı yoldan kendine yeni uydular bulma umutları geniş ölçüde sarsılmıştır uzun zamandan beri. Bu yüzden son yıllarda sosyalist, hatta komünist eğilimli yeni devletlerin doğmasını istemez gibi bir davranışta görüyoruz Moskova'yı. Şüphesiz, propaganda çalışmalarına son vermiş değildir. Ama bu propaganda yeni devrimlerin teşvikçisi niteliğinden çıkıp Sovyet politikasının doğruluğunu savunucu bir nitelik almakta gitgide. Bir ara Çekoslovakya'yı sarmış olan, Yugoslavya'da ise 25 yıldır başarı ile sürdürülen bağımsız bir sosyalizm yönetimini, şimdi Kremlin, kapitalizmden de tehlikeli sayan bir görüşe kaymaktadır. Kendi görüşüne aykırı sapmaların öncülüğünü ederek başarılı sonuçlarla yeni bir sosyalizm anlayışını dünyaya yayacak davranışların karşısında görünüyor Moskova yöneticileri. Demokrasi ile yönetilen ülkelerdeki komünist partilerin çoğu ile bağdaşamaması da bunun açık bir kanıtıdır

ÇİN'E GELİNCE

Komünist Çin'in tutumundaki değişme ise hepsinden daha şaşırtıcı oldu.

Dünyanın dört bir yanına kapalı, kendi içine çekilmiş, bir sır küpü gibi bilinmezler ülkesi olan koca dev, Nixon'un Pekin ziyaretinden sonra birdenbire güler yüzlü, barışçı, anlaşmaya yatkın bir görünüşe bürünüverdi, sihirli bir değnekle dokunulmuş gibi. Bunca yıldır küçümsenmesi kompleksinin birdenbire omuzlarından kalkması ile açıklanabilir mi bu yüz seksen derecelik dönüş, yoksa büyüklüğünü tanıtmış bir devlet olarak güler yüzle ilişkilerini herkesle daha iyi yürütebileceği düşüncesinden mi geliyor? Kesin bir şey söylenemez.

Geleneksel düşmanı Japonya ile bir dostluk ve ticaret anlaşmasını kaşla göz arasında imzalayıveren Pekin'in bundan böyle bütün hareket ve yönelimleri elbette ki bütün dünyaca ilgi ile izlenecek ve yorumlanacaktır. Çin'in dünya ile barışmasının sağlayacağı ilişkiler sayesinde, yalnız uzun zamandan beri birikmiş buzlar erimekle kalmayacak, şimdiye kadar çeşitli yorumcularca, eğilimlerine göre, birbirine taban tabana zıt görüntüleri verilmiş olan bu ülkenin gerçek yüzü de daha iyi anlaşılacaktır.

ORTAK PAZAR VE AVRUPA BİRLİĞİ

Norveç'le Danimarka'da yapılan son referandumun kabulle sonuçlanmasından sonra Avrupa Ortak Pazarı'nın üyesi ülkeler, altılara (Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) yeniden üç ülkenin (İngiltere, Danimarka, İrlanda) katılmasıyla dokuzlara dönüşüverdi. Norveç referandumu o şaşırtıcı red sonucunu vermiş olmasaydı «Onlar» dan söz açılacaktı Ortak Pazarın her anılışında. Gene de dokuz Avrupa ülkesinin ekonomik güçlerini biraraya getirmeleri demek olan Ortak Pazar, bugünden dünya piyasasında önemli bir varlık haline gelmiş, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Japonya gibi ekonomi devlerinin karşısında kendini hesaba kattıracak bir düzeye yükselmiştir. Her şey göste-

riyor ki pek uzak olmayan bir gelecekte İskandinav ülkeleriyle birlikte Türkiye ile Yunanistan'ı, hattâ belki de Yugoslavya, İspanya ve Portekiz'i de içine alarak, Avrupa'nın Komekon üyesi olmayan bütün devletlerini bir çatı altında toplayan bir Avrupa Ekonomik Birliği düş olmaktan çıkıp gerçekleşecektir.

Çeşitli Avrupa ülkelerinde çok sayıda yandaşı bulunan bu ülkünün gerçekleşmesi halinde üç büyükler yanında dünya sorunlarına ağırlığını koyacak yeni bir süper devlet ortaya çıkmış olacaktır

Almanya'da 19 Kasımda yapılan parlâmento seçimlerinin sosyal demokrat Brandt'ın kazanmasiyle sonuçlanması da A.O.P. için yeni bir garanti sağlamış oldu.

İ Ç E R D E

12 Mart 1971 de Yüksek Komuta kurulunca Büyük Millet Meclisine ve onun güven oyu ile iktidarda bulunan hükûmete verilen muhtıra, geçen yıllığımızda da belirttiğim gibi, Adalet Partisinin ulusal çıkarlara ters düşen tutumu yüzünden politika ortamımızda beliren ve gitgide ağırlaşan tehlikeli durumu önlemek açısından birtakım umutlar uyandırmıştı. Yurdumuzun gözgöre bir uçuruma doğru itilişinden yürekleri parçalanan aydınlar bu haklı uyarının sorumlular üzerinde gerekli etkiyi yaparak, özgürlükleri bir yana itecek bir baskı rejimine dönüşmeden, Atatürk çizgisinde bir ulusal bileşime yol açacağını ve sonunda sağduyunun üstün gelerek çıkarcı partizan tutumun yerini, yurtsever, anayasaya saygılı, ulus yararına ülkücü bir yönetime bırakacağı düşüncesiyle sevinmiştiler.

Bu iyi niyetli çıkış, Yunanistan'daki subaylar darbesinin tersine baskı rejimine bir başlangıç olarak değil de gerçekte var olan gizli ve bölücü bir baskı rejimine karşı bir direnme olarak değerlendirildiği için demokrasimizin yeni baştan anayasal temeli üzerine oturtulmasına bir çağrı sayılmıştı.

Ne diyordu muhtıra?

(1) Parlamento ve hükûmet, süregelen tutum, görüş ve icraati ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürkün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamu oyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

(2) Türk milletinin ve sinesinden çıkan silâhlı kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngürdüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılâp kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükûmetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmüştür.»

Bu ağır suçlamaya hedef olan hükûmet çekildi, yerine birinci Erim kabinesi kuruldu. Muhtıra doğrultusunda partilerüstü bir nitelik taşıyan bu kabine Atatürkçülüğün ve anayasanın gereklerini yerine getirme çabasiyle işe koyuldu. Ama, geçen yılki yazımızda da belirttiğimiz gibi, hükûmete görülmemiş bir çoğunlukla güven oyu verilmesinde en çok payı olan Adalet Partisi Atatürkçü reformların gerçekleştirilmesine sıra gelince aslanlar gibi kükreyiverdi. Kedi fareyle oynarcasına bir oyalama politikasıyla vakit kazanma ve devrimcilerin sabırlarını yıpratma eylemine girişti. Bu taktik kısa zamanda sonuç vermekten geri kalmadı. Kabinenin beyin takımı adı verilen uzman bakanlar, işin yokuşa sürüldüğünü görerek aralarında anlaşıp 11 bakan birden istifa etti. Erim de bunun üstüne kabinesinin istifasını vermek zorunda kaldı.

İkinci Erim kabinesi, ilkinin tersine, Atatürkçü açıdan ve reformlardan tavizler verme pahasına Meclisle, daha doğrusu Adalet Partisi ile iyi geçinmeyi en başta gözeterek daha ılımlı bir yoldan sonuca varmak niyetiyle yola çıkmıştı. Kabinenin kuruluş tarzı da bunu gösteriyordu

zaten. Ne var ki ilk başkaldırma denemesinde kârlı çıktığını gören Adalet Partisi. korkulan tehlikeli durumla karşılaşmadığı için şahlandı büsbütün. Âdeta hamamın namusunu kurtarmak istercesine bir çabayla hafifletilmiş bir toprak reformu ön tedbirler yasasına da karşı çıktı ve onu büsbütün kuşa çevirmekten geri kalmadı. Bunu da sabırla karşılayan Başbakan, sonunda partiler üstü hükûmetini hiçbir suretle bu partiye beğendiremeyeceğini ve artık normal yolda çalışma olanağının kalmadığını farkederek ikinci defa istifa etti. Üstelik dramatik istifa mektubunda 24 saat için bile göreve devam edemeyecek halde bulunduğunu belirtti. Kabine düştü. Arada, daha önce eski bir kabine bunalımında başarılı emeği geçmiş olan Suat Hayri Ürgüplü'ye yeni bir partiler üstü kabine kurma görevi verildi Cumhurbaşkanınca. Ürgüplü kabinesini kurdu ve listesini Cumhurbaşkanına sundu. Tasdik edilmesi beklenen bu kabine listesi tam kabul edilmiş gibi göründüğü bir sırada hiçbir sebep gösterilmeden reddedildi. Eski kabinede Milli Savunma Bakanı olan Ferit Melen'in başkanlığında kurulan bir başka kabine ise tasdik edilerek işe başladı. Partilerin güc oranlarına göre içinde temsil edildikleri bu kabine, tarafları uzlaştırma ve günün şartları altında kurtarılması mümkün olanı kurtarma niyetiyle yola koyuldu. Ama aradan geçen uzun süre içinde Muhtıranın öngürdüğü şartlardan hiçbiri yerine getirilememiş, Atatürkçü doğrultuda reformlardan bir teki bile gerçekleştirilememişti. Melen kabinesinin bu yoldaki başarısızlığını ve partiler üstü niteliğini kaybederek Güven Partisinin politikasını benimsediği iddiasiyle, C.H.P. Parti Meclisi kasım başında kabinedeki bakanlarını çekme kararı aldı. Kabinedeki Halk Partili bakanlar kabineden ayrılacakları yerde partiden ayrılmayı tercih ettiklerinden Melen Kabinesi, Cumhurbaşkanının tavsiyesine uyarak göreve devam etme kararını verdi

12 mart muhtırasının ertesinde, Erim hükûmetince, Adalet Partisi iktidarı süresince yerinden oynamış dirlik ve düzenliği yeniden kurup anarşik ortama son vermek amaciyle başlatılmış olan sıkıyönetim o gün bu gündür sü-

rüp gidiyor. Bu süre içinde sıkıyönetim mahkemelerince binlerle kişi gözaltına alınmış, bunların bir kısmı tutuklanıp çoğu salıverilmiş, yüzlercesi yargılama sonunda türlü ağır cezalara çarptırılmıştır. Daha yüzlercesinin yargılanması devam ediyor. Normal düzene ne zamana kadar dönülebileceği, 1973 ekimine kadar bu olanak bulunmazsa böyle bir durumda seçimlere nasıl gidilebileceği, anayasanın kesin hükmüne rağmen bu olanak bulunamazsa ne yapılacağı, sokaktaki adamı bir yana bırakın, en keskin görüşlü politika uzmanlarınca da, hatta işin başında bulunup kaderimize hükmeden kişilerce de kesinlikle bilinmediği kanısındayım.

Bu arada, ne yazık ki, birtakım sorumsuz kişilerin sıkıyönetime karşı giriştikleri düzen bozucu eylemler, sıkıyönetimin uzamasına, suçlular yanında hiç günahları olmayan kişilerin de asılsız ihbarlar yüzünden gözaltına alınarak kısa ya da uzun sürelerle tutuklu kalmalarına yol açmıştır. Özgürlük uğruna, ulusal bağımsızlık adına savaştıklarını iddia eden birtakım aşırı eğilimli kişilerin davranışları ilân ettikleri ilkelere temelden karşı düşen bir doğrultuya yöneldiği de görülmüştür.

Ertün hükümetindeki Atatürkçü, reformcu ülkücüler çabalarında başarıya ulaşamamışlarsa bunda aşırı sağın yersiz ve çıkarcı suçlamaları yanında aşırı solun yıkıcı eylemlerde devamlı da büyük rol oynamıştır. Bu işgüzarlıklar arasında, yurt düzeninin, kolayca yıkabileceklerini umdukları bir faşist diktasına dönüşmesini özleyecek kadar akıl ve mantıktan nasip almamış kişilerin yıkmaya kalkıştıkları düzenin yerine neyin konulacağını bile düşünmeden, sadece olanı yıkma ve huzursuzluğu sürdürme çabalarının kimlerin işine yaradığını aradan geçen zaman yeteri kadar gözlerimizin önüne sermiştir. Davranışlarının dayandığı söylenen inancın gerçeğin tam tersi olduğu ortadadır. Şimdiye kadar hiçbir faşist diktatörlük kendiliğinden ya da soldan gelen karşı devrimci ayaklanmalar yüzünden yıkılmış değildir. Almanya'da Hitler'in, İtalya'da Mussolini'nin kurduğu faşist diktatörlükler ancak

üstün düşman kuvvetleri tarafından yurtları baştan başa istilâ edildikten sonra yıkılabilmiştir. Buna karşılık, İspanya'da, Portekiz'de, son olarak Yunanistan'da kurulan faşist eğilimli diktatörlükler, aradan bunca zaman geçmesine rağmen hâlâ ayaktadırlar. Güney Amerika'da, Afrika'da birçok faşizan otoriter rejimler de bugün işbaşındadırlar.

Bu sakat, sakat olduğu kadar da tehlikeli görüşün acısını halkımız çekmekte, bir an önce huzura kavuşacağı günleri özlemle beklemektedir. Bu kadar anlamsız, tutarsız, yıkıcı eylemlerin, alınan bunca olumsuz sonuca rağmen, hâlâ devam ettirilmesi bana öyle geliyor ki, yüreklerinde birikmiş kin ve hırsın etkisiyle kafa kafaya veren, politik formasyondan yoksun kişilerin çılgınca macera hevesleriyle açıklanabilir ancak. Belli başlarca yönetilen yurt ölçüsünde bir güçlü ihtilâl örgütünün varlığı görüşüne bu yüzden katılamıyorum. Böyle bir şey olsaydı 12 Mart'tan sonra aşırı solun izleyeceği politika çok daha tutarlı olmak ve sonuçsuz teşebbüslerle kendine çevrili bir silâh haline gelmemek gerekirdi.

Ama bu anarşinin devamında 12 Mart Muhtırası'nın belirttiği suçları işleyen ve bu uyarıya rağmen belledi̇ği ters yönde şaşmadan devam eden kişilerin hiçbir günahı olmamış mıdır? Elbette olmuştur. Öyle sanıyorum ki birinci Erim Hükûmeti'nin reform yasalarını kısa zamanda çıkarıp görevini tamamlamasını Adalet Partisi engellemeseydi dört gözle beklenen huzur şimdiye kadar çoktan memlekete yerleşmiş olur, sağ ve sol aşırı eğilimler kendilerini hiç değilse kendi gözlerinde haklı çıkarabilecek gerçeklerin en önemlilerinden yoksun kalırlardı. Bugün için de durum aynıdır.

İkinci Erim Hükûmeti de çok daha ılımlı bir kadro ve Atatürk devrimcisi yapısından hayli fire vermiş bir programla dahi başarıya erişemedi, gene Adalet Partisinin engellemesi yüzünden. «Görelim bakalım, neymiş istenen reformlar, memleketin hayrına olanlara peki der, halka zarar getirecek tasarılara karşı çıkarız» diye görünüşte haklı bir gerekçeye dayananlar halk için en ya-

rarlı tasarıları ya komisyonlarda bir türlü ele almadılar, ya da açıkça kuşa benzetip reform niteliğinden çıkardılar düpedüz.

12 Mart Muhtırası'nı imzalayanlardan hiçbir açık tepki gelmemiş olmasının verdiği rahatlıkla A.P. çoğunluğu, Mecliste yeni baştan gövde gösterilerine başlamış, A.P. kongresinde birtakım üyeler bu yönde kabadayılık yarışına girişmiş, 12 Mart Muhtırası'na inat Demirel şimdiye kadarki bütün başarılarını gölgede bırakan bir sonuçla, başkanlığa ittifakla seçilmiştir.

Bütün bunlar Adalet Partisinin son iki yıl içinde olup bitenlerden hiç ders almamış olduğunu, almayı da gereksiz gördüğünü kanıtlar. Anayasada yapılmasını sağladığı değişiklikler ve yüksek komuta kurulunun uyarılarına karşı takındığı olumsuz tutum sayesinde seçimlerde sağlayacağı çoğunlukla A.P. bundan böyle başı ağrımadan, tam rahatlıkla çıkmaz yoluna devam kararında görünüyor.

Halk Partisi ise bunalım içinde geçirdi arkada bıraktığımız yılı. Erim hükûmetinin işbaşına gelmesi üzerine genel sekreterlikten çekilen Bülent Ecevit, bu kararıyle parti içindeki nüfuz ve itibarını artırmış oldu. Kemal Satır taraftarlarıyle arasındaki kesin kapışma, Partinin büyük kongresinde İnönü'nün Satır'ın yanında yer almasına ve Ecevit'i açık bir şekilde suçlamasına rağmen, parti başkanlığından daha önce çekilmiş olan İnönü'nün yerine Ecevit'in büyük çoğunlukla seçilmesi sonucunu verince Satır ve bir kısım taraftarları partiden ayrılıp Cumhuriyetçi Parti'yi kurdular. İnönü ise ancak Halk Partisi Meclisi'nin, Melen Hükûmetindeki bakanlarını çekme kararını vermesinden sonra eski partisinden ayrıldı ve Anayasa gereğince tabii senatörlüğe seçilmesi için Meclis'e başvurdu. Oysa pekâlâ memleketi olan Malatya milletvekilliğinde kalabilirdi yeni seçimlere kadar. Bu son hareketi, Martta yapılacak seçimde Sunay'ın yerine kimin seçileceğini merak edenler arasında birtakım söylentilerin dolaşmasına yol açtı. Hem Adalet Partisi'nin hem de komuta kurulunun kabul edebileceği bir aday bulunmasın-

da karşılaşılan güçlük üzerine İnönü'nün yakında boşalacak bu mevkie en uygun aday olabileceği düşünülmüş, tarafsız Meclis üyeleri arasında ondan daha uygunu bulunamayacağına karar verilmiş, deniyor. Bu söylenti bir yakıştırmadan mı ibarettir yoksa gerçekleşebilir mi? Bilmiyorum ama söylenenler doğru ise bu kararı şaşırtıcı bulmamaya imkân göremiyorum. 88 yaşında bir adam 7 yıl sürecek bir yorucu göreve nasıl seçilebilir? İnönü'nün, Cumhurbaşkanlığı görevinin gerektirdiği zihni gücü bilmem ama, fizik güce sahip olmadığı ortadadır. Görevi yalnızca parlâmentodan çıkacak kararları imzalamak olan bir etiket başkan aranıyorsa ondan uygunu belki bulunmaz, ama içinde bulunduğumuz şartlar, yurdumuzun karşılaşabileceği türlü güçlükler arasından devlet gemisini selâmet kıyısına çıkarabilecek çapta bir cumhur başkanını gerektiyorsa İnönü, tarihi kişiliği ne olursa olsun, hiç şüphesiz, akla gelebilecek son kişi olmalıdır O yüzden ne böyle bir şey olmasını, ne de tahminimin doğru çıkmasını dilemem.

★

Ne yazık ki Cumhuriyetimizin ellinci yılına girmeye hazırlandığımız şu sırada durumumuz hiç de iç açıcı görünmüyor. İlkin hükûmet sağlam temeller üzerine oturmuş değildir. Yalnız Adalet Partisi ile Güven Partisi'nin, bir de yeni kurulan ve zamanla güçleneceğe benzeyen Cumhuriyetçi Parti'nin desteğini sağlamış olmak yeterli bir teminat sayılamaz. Üstelik herhangi yeni bir ihtilâf halinde bu partilerden birinin güvenini kaybetmeyeceğini de kimse garanti edemez.

Yeni bir bunalımın yaratacağı büyük sakıncalar ortada iken böyle, hükûmetin kararsız bir ortamda çalışması, dayandığı zayıf dengeyi bozmamak korkusuyla birtakım çok gerekli işlemlere girişmekten onu alakoyabilir Oysa bugün yalnız bu hükûmeti değil içinde bulunduğumuz düzeni de kurtarmak için yapılması gereken çok şey vardır. İkinci beş yıllık plânın akla, mantığa, yurdun yük-

sek çıkarlarına aykırı birtakım değişikliklerle Meclisten çıkabilmiş olması da hükûmetin işini güçleştirecektir. Bu şartlar onu endüstrileşme çabalarının ihracata dönük yönünü sağlamakta, enflasyonu önlemekte gerekli kararları vaktinde alamamak zorunda bırakabilir. Hayat pahalılığının anormal artışı önlenemezse yurdumuz yakın bir tarihte yeni bir devalüasyona gitmek ve onun getireceği yeni sarsıntılara katlanmak zorunda kalabilir. Olaylar yeteri kadar kanıtlamıştır ki devalüasyonlar hep plânsız, günün gün etme çabasında, seçimleri kazanmak için yurt gereklerini bir yana itmiş sorumsuz hükûmetlerin tutumları yüzünden zorunlu hale gelmiştir. Devalüasyonları, fiyatlarda durdurulması zor bir yükselme eğilimi, onu da memur ve işçi ücretlerinde zorunlu artışlar izlemiş, bu artışlarsa gerekli tedbirler vaktinde alınmadığı için yeni devalüasyonları gerektirmiştir. Böylece meydana gelen kısır döngü kapalı bir ekonomi dönemine erişmekten bizi yoksun bırakmakta, bunu da siyasal bunalımlar izlemektedir.

Böylo nazik bir durumda ise partilerimiz bir an önce aralarında anlaşarak rejimi özlenen istikrara kavuşturma yolunda çabalarını birleştirecek yerde, ne yazık ki, şu sıralarda ağır suçlamalarla birbirlerine çamur sıçratmak ve yoları kadar karışık olan ortamı biraz daha karıştırmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar

Bu kadar nazik bir durumda hep birlikte, partizanca duyguları bir yana bırakarak elbirliği ile kurtuluş yolunu bulmamız için 12 Mart Muhtırası bir kurtarıcı gibi imdada yetişmişti. Bu fırsat değerlendirilememiş, o gün bugün geçen zaman boşa gitmiştir

Seçim için karar günü gelip çattığında kopacak dananın kuyruğu. Çok bilinmezli olduğu için en sorumlu mevkilerde olanlarca bile çözümlenemiyen denklem o gün gelip çattığında, ya da daha önce, ister istemez kendiliğinden bir sonuca kavuşacak ve ondan sonraki siyasal hayatımız için sürekli ya da süreksiz yeni bir dönem açılacaktır. Bugün ilerisi için tahminlerde bulunmaya yarayacak veriler elimizde bulunmadığından yapabileceğimiz

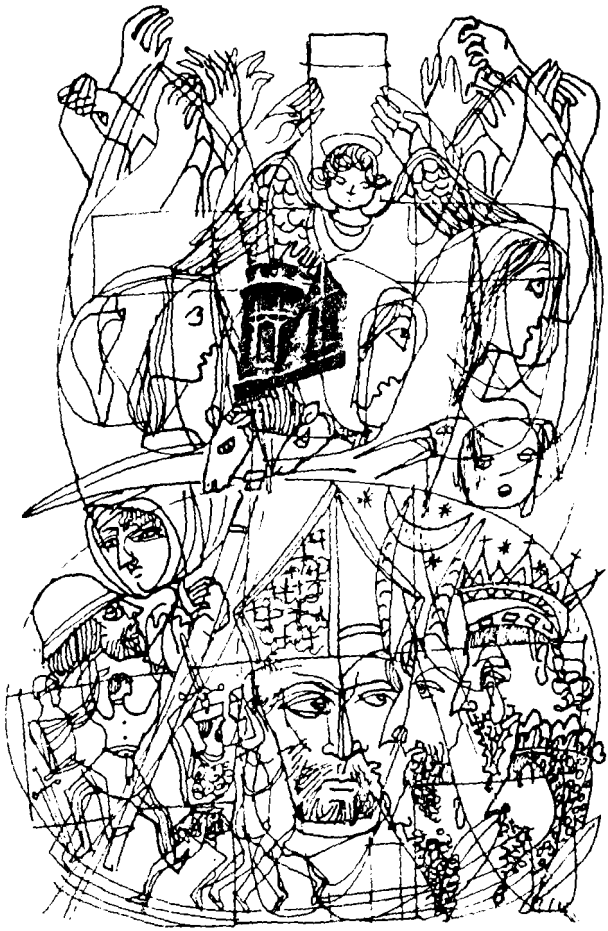
tek şey, kader günü gelip çattığında sağduyunun üstün gelmesi ve o günün şartları içinde yurdumuz için en hayırlı olacak çözüme yani gerçek güvenceler altına alınacak demokrasinin devamına kavuşmamızı dilemekten başka ne olabilir?

19.11.1972

Fernand Léger **Kompozisyon**

1972 DE SANAT HAYATI

Piroska Szanto: Desen

1972 DE ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Rauf MUTLUAY

Genel Bakış:

İşte kaç yıldır Varlık Yıllığı'nda karşı karşıyayız. Herakletios, yüzyıllar önce, «Aynı ırmağa iki kez giremezsiniz; bu geçen, başka bir sudur» demişti. Biz de aynı akıntının değişik yerlerine bakıyoruz yıllardır. Türk sanatçılarının son yıllarda hangi dönemeçlerden geçtiğini, hangi umutların kanatlarında uyanıp nasıl kırgınlıklara düştüğünü kitaplığımın ayrı bir rafında duran bu on üç kalın kitap kadar doğru tanıklıkla gösterebilecek başka kaynak bilmiyorum. Gerçi bir gazete koleksiyonu bize toplum dalgalanmalarını gösterebilir; ama her zaman edebiyat olayları gazeteler dışında, onun önünde, bilinç ve görev değişiklikleriyle de başka yollarda gözlenebilir. Bu bakımdan uzun ömürlü bir dergi dizisinde edebiyatın yaşamı kuşkusuz çok daha doğrulukla izlenir. Gerçi kırk yıllık Varlık karşısında 1959'dan bu yana yayımlanmakta olan yıllığı küçük bir çocuk ömründe; ne var ki gereğince özenle hazırlanmadığı için yayınevinin özürünü taşıyan ilk örnekte bile bugünkü biçiminin özlemi vardır: «.. Oysa ki bu yıllıkta roman, şiir, hikâye, tiyatro, resim, müzik gibi sanat kollarının her birinde yılın bilânçosunu, ayrı ayrı yetkili imzalar altında sunmak çok yerinde ve faydalı olacaktır...» (Varlık Yıllığı 1960, 3). Ve bugünkü biçimi ile bu ciltteki yazılar —belki tek başlarına fazla anlamlı gibi görünmezse de— önceki ve sonraki yıllıklardakilerle bir araya getirilince zaman içindeki sanat yaşamımızın nesnel bir toplamı oluyor. Böylece 27 mayıs öncesi bunalım ve bekleyiş günlerinden başlayarak 12 martın yirminci ayındaki arayış-kollayış günlerine döneriz. Arada hangi umut-

ların yeşerdiğini, en hızlı adımlarla nerelere doğru koşulurken niçin birden duruluverdiğini... bu dizide görmek olanağı doğar.

Geçen yılın yazısı şu paragrafla bitiyordu: «Aydınlık umutlarla başlayan bir yıl, pek de övünülesi ürünler getirmedi. Hikâyedeki yenileşme ve değişme, geçen yıla göre belirgin bir düzey yükselişi gösteriyor. Romanda hep eskiden yazılmış eserler çıktı ortaya. Sonunda bir yetinme, bir susma, bir mayalanma yılı oldu 1971. Edebiyatçılar çok zararlar gördü bütün olanlardan; ama edebiyat zarar görmeyecek. Sanatın ömrü uzundur.» (Varlık Yıllığı 1972, 47).

Aynı gözlem toplamını bir yılbaşı yazısında da belirtmek fırsatını bulmuştum: «... Bu yıl büsbütün kesin bir köşebaşı oldu kültür alanında: Yönetim, aydına çile çektirdi; sanat saygı görmedi; umut ortadan kayboldu... Bugünün kültür adamları yalnız emekleriyle değerlenmek, eserleriyle çalışmak amacında. Bunun için kamu oyuyla karşı karşıya gelmek, eseriyle halkın tanışmasını sağlamak, okuyucusunun ve seyircisinin ödediğiyle yaşamak istiyor. Araya yasaklar girmezse eğer; kitaplar toplanmaz, dergiler kapanmaz, gazeteler daralmaz, ödüller kaldırılmaz, yayın organları kısıtlanmaz.. Kalem bir «Siyaset mahkûmu» olarak suçlanmazsa... Bütün bunların sonunda bu küçük yazı, gene de bir umutla aydınlanmak ister; Hériot'nun kültürü tanımlayan cümlesini anarak: 'Kültür, herşeyi unuttuktan sonra bizde kalan şeydir' Herhalde ortak dilek; toplumumuzun her alandaki sorunlarını. bütün halkaları aynı güçlükte bir zincir gibi, çözme çabasına bağlıdır. Sanat ve kültürü ayrı bir alan gibi görmeksizin ve 'her şeyi unuttuktan sonra' bizde kalacak gerçek değerlere önem vererek.» (Milliyet, 7 Ocak 1972, Zincirin En Zayıf Halkası)

ROMAN VE HİKÂYE OLAYLARIYLA 1972

● Darüşşafaka Cemiyetince yürütülen ve her yıl Sait Faik'in ölüm yıldönümünde (11 mayıs) açıklanan hikâye armağanı, kazanan ilk kadın yazarını buldu; hemen hemen oy birliğiyle Füruzan'ın «Parasız Yatılı» eserine verildi .Bana göre çok beklenen kesin bir sonuç, yankılarıyla hızla

gelen bir başarının ortak onayıydı bu. Üstelik geçmişteki kırgınlıklar, ölçüsüzlükleri nedeniyle armağana katılmayı kabul etmemiş gibi görünen eserler en az katılanlar kadardı. Eldeki on kitap içinde de Füruzan'ın düzeyine yükselen; anlatım özgünlüğü, bakış özelliği, gözlem gerçekliği açısından bireysel olduğu kadar toplumsal sorunları, dikkatle okunur, çarpıcı hikâyeler biçimine dönüştüren başka bir emek de yoktu.

«Parasız Yatılı» hikâyelerinin ardarda yayımlanışının yarattığı yankı yoğunluğu, Füruzan'ın ilgi çeken gelişimi, hemen her dergide karşımıza çıkan konuşmaları, gerek armağandan önce, gerek armağandan sonra ona ayrılan sayfaların bolluğu... belli bir tedirginlik yarattı. Bir başka sebebi de «Kuşatma» kitabının ilk kitabın başarısı bir ödülle hızlandırılmadan yayımlanmış olması idi (Ocak 72). Böylece bazı yazarlar iki kitabı birden eleştirmek fırsatını buluyor; her yazarda rastlanması doğal bazı ihmallerle savrukluk gibi nitelenen anlatım özelliklerine takılıyorlardı. İşte bu kalabalık içinde armağan sonucunun değerini yoklamak iddiasında olan bir de soruşturma düzenlendi. Soyut dergisinin 47. sayısında yayımlanan cevaplar; ya seçiciler kurulu üyelerinden gördüklerini sandıkları çelişik yargılara dokunuyor, ya Memet Fuat'a —hiç gereği yokken— taş atıyor, ve Füruzan'ın kusurlarını göstermeye çalışıyordu. Cevap verenlerin çoğu, armağana aday olan eserler içinde daha değerli gördüğü başka bir kitabı anmak gereğini duymadan sorumsuz kelimelerin ağırlığını hiç bir hatır değeri tanımadan gelişi güzel kullanıyorlardı. Kuşkusuz her yarışma bazı koşullar taşır; bu yıla kadar da Sait Faik Armağanı, ancak kitap göndererek katılmayı kabul edenleri aday saymak zorunluğundaydı. On kitap içinde en güzeli, en başarılıyı, en değerliyi seçmek; yarışın bir ikinci ve üçüncüsü olmadığına göre, ardından gelenleri hiçe saymak gibi görünüyordu doğallıkla. Bu durumun özelliğini düşünmeyenler; benim Varlık Yıllığına yazımı teslim ettiğim güne kadarki yargımın kesinliğini, ya da Akbal'ın Füruzan'm ikinci kitabında gördüğü «uzunluk» ölçüsünü eleştirmesini, oylarımızın yanlışlığı

gibi değerlendirmek eğiliminde birleştiler. Bir kez daha en ciddi bir edebiyat olayı, kişisel dedikoduların çıkmazında düğümlendi. Sonucu doğru bulduklarını söyleyenler ise hiç de azınlıkta değildiler. Gene de belleklerde iz bırakanlar, bir doğruyu kendi kanılarınca onaylıyanlar değil; sözümona bir iki yersiz nükte ile seçiciler kurulunu suçlayıcı seçkin(!) cümleler bulanlarındı. Bazı derğilerin sanat olayları karşısında takındıkları eksik, öznel, kışkırtıcı, özel tavırların edebiyatımıza neler kazandırdığını öteden beri merak ederim. Çağdaş edebiyatımızın dergiler koleksiyonlarında bunun gibi ne kıskançlık topiamları yatıyor Zaman ise, gerçekle kalıpı hiç yanılmadan ayırır; hepimiz zamanın yargısıyla doğrulanacağız. Buna hazır olmalı.

● Ölümünün yıldönümünde açıklanacak (2 haziran) «Orhan Kemal Roman Armağanı»na kalabalık bir katılış yokduysa da başarısı sevinç yaratan bir kitabın varlığı, seçiciler kurulunu gönül ferahlığına kavuşturan bir sonuç getirdi. Böylece geçen yıllıkta özelliklerini belirterek beğendiğimi söylediğim Yılmaz Güney'in **«Boynu Bükük Öldüler»** eseri, armağanı kazandı. Bu sonucun açıklanışı —biri ölen, biri katılmayan iki üyenin eksikliğiyle— beş kişilik seçiciler kuruluna vakitli ve gerekli bir görev sorumluluğu getirmişti. Gerçekten Fethi Naci Yeni Dergi'de (94, temmuz 1972), Vedat Günyol «Yeni a Dergisi»nde (4, temmuz 1972) yayımladıkları güzel yazılarıyla, nice sanıyla kuruntunun gölgelerinden korkanlara kesin cevaplar vermiş oldular.

— Her yıl 26 eylül Dil Bayramında açıklanan Türk Dil Kurumu Ödülleri, (hangileri olduğunu bilmediğim iki eserin katıldığı) roman dalında dört oyluk olumlu sonuç getirmedi; bu arada 1971'in ödül kazanan başarısı **Tırpan**, bir yıl gecikmeyle sessizce değerlendirildi. Hikâye türünde ödüle katılan 10 eser arasında dört oyluk başarıya Adnan Özyalçıner'in **«Yağma»** eseri ulaştı. Ödül ve armağanların, kamu oyunun beklediği gerekli bir kılavuzluk desteği olduğu artık ortada. Başarısını belirtici uyarıyı taşıyan eserler, benzerlerine göre hızlı bir sürüme, satış ilgisine konu oluyorlar Bu arada son kurultayın getirdiği yönetmelik

değişikliklerinin, sanat hayatımıza nasıl bir canlılık sağlıyacağını merak edebiliriz. Bugüne kadar herhangi bir türde ödül alanlar başka hiç bir dalda aday olamadıkları için, zaman zaman katılışların azalıp kısırlaştığı görülmekteydi. Bundan sonra ödül kazananların başka bir türde de başarıyla çalışmalarına engel kalmadığı gibi, aynı türde beş yıl sonra aday olabilme hakları da tanınmış oluyor. Bu yönetmeliğin uygulama fırsatları çoğalırsa —ödül miktarı da biraz daha iştahlandırıcı bir toplama yükseltildiği için— bazı türleri bırakmış gibi görünen yazarların, eski başarı alanlarına yeniden dönmelerine çağrı olabilir. Belki de bazı yazarları tür değiştirmeye, ustalıklarını başka alanlarda da göstermeye itebilir. Aslında bir dil bilincine dayanan bu ödüller, bugüne kadar olduğundan değişik bir ölçüyle, daha çok sanat değerlerinin onaylanması için kullanılabilir. Sakıncalarının neler olduğunu düşünmek de ayrıca gerekli olacaktır.

«Bir Memleket Gerçeği» konusundaki Karacan Armağanı Röportaj yarışmasının, ortaya çıkışı TRT ödüllerinin getirdiği fırsata bağlı olan bir yazarın başarısını güçlendirmeye yaradı. «Dönemeç» kitabı çok ilgi gören Ümit Tuncay Kaftancıoğlu, başarısının bir raslantıya bağlı olmadığını, «Hakullah» adlı röportajiyle onaylatmış oldu. Bu gibi desteklı başarıların, yaratıcılarını daha verimli çalışmalara götürmesi olağandır. Ödüllerle armağanların, yarışmalarla değerlendirmelerin bir amacı da bu değil mi? Her halde Kaftancıoğlu yeni eserlerle kamu oyu karşısına çıkmakta fazla gecikmiyecektir; gerçekten «Yelatan» romanının bugünlerde basılmakta olduğu duyuldu.

— Geçen yılın sonuna doğru (28 kasım 1971) Milliyet'te bir açık oturum yayımlanmıştı: «Türk Romanı ve Toplum Gerçekleri». Ali Gevgilili'nin çağrısıyla Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Kemal Tahir, Tarık Buğra bir araya gelmişlerdi. «Bir çağın panoramasını kavrama yönünden» elverişli bir tür olan romanın, bizde «çevre, toplum ve tarih karşısındaki tavrı ile edebi sorunlarını» tartışma fırsatı veren açık oturum, çeşitli yorumlara yol açtı. Roman gerçeği, romanın yerli özü, romancı dili, roman sorunlarına

Munch : Genç Kız

doktrin açısından bakış gereği... gibi kollara ayrılan konuşma, doktrine verilen statik ya da dinamik yorum açısından düğümlenince Gevgilili'nin özetiyle kapanıyordu; «Türk romanı bugün toplumsal gerçekliği daha derinden kavramak durumunda ve zorundadır. Türk romanının yeni bir aşama yapabilmesi, biçim sorunlarını da, önündeki özle tutarlı olarak çözümlemesine bağlıdır Bugün Türk aydınının halkı kadar bizzat kendi gerçekleri üstünde de yeniden durması ve sorunlarını tabulardan, önyargılardan kurtulmuş olarak bütün karmaşıklığıyla görmesi gerekmektedir. Türk düşüncesindeki böyle bir yenilenme çabası; Türk roman, sanat ve kültürünün yeni sıçramalar yapmasının da tek çıkar yoludur.» Tartışmanın açık veren yanlarına Emin Özdemir (Varlık, 772-773, ocak-şubat 1972) değindi; Yaşar Nabi Nayır da «Türk Romanı Üstüne Aykırı Düşünceler» yazısında (Varlık 772, ocak 1972) yeni yorumlar ekledi. Sanırım bu konu, bu yıllıkta bir soruşturmayı sorun olacak kadar gerekli görünecektir hepimize.

Yıl içinde roman ve hikâye ile ilgili başlıca yazılar şunlar oldu: Roman Üzerine Açık Oturum (Yeni Dergi 96, eylül 1972): Goytisolo, Robbe-Grillet, Michel Butor, Henry Green); **Nedim Gürsel**, Tarık Dursun'un Bir Öyküsü (Yeni Dergi 93, haziran 1972); **Tomris Uyar**, Hikâyede Yoğunluk (Yeni Dergi 88, Ocak 1972); **Mehmet Doğan**, Halikarnas Balıkçısı'nın Yarattığı Dünya (Yeni Dergi 91, Nisan 1972); **Mehmet Seyda**, Romancı Günlüğü, Roman Üzerine (Varlık 774, Mart 1972); **Adnan Binyazar**, Y. K. Karaosmanoğlu ile Konuşma (Varlık 775, Nisan 1972); **Cahit Okurer**, Roman (Hisar 97, Ocak 1972); **S. Engin**, Suç ve Ceza'nın Sosyal Psikolojisi (Hisar 97, 98, Ocak-Şubat 1972); **Sâtı Erişen**, H. R. Gürpınar'ın Acı Gülüş'ü (Türk Dili, 249, 250, 251, Haziran-Ağustos 1972); **Ahmet Kabaklı**, Roman Üstüne (Türk Edebiyatı 3, Mart 1972); Oktay Akbal'la Konuşma (Yansıma 1, Ocak 1972); **Baha Dürder**'in «Roman Anlayışı» adlı kitabı (Remzi Kitabevi, İst. 1971, 348 sayfa, 15 L.); onu tanıtan **Hikmet Dizdaroğlu**'nun yazısı (Varlık 775, Nisan

1972); E. N. Gökşen, İlk Çocuk Romanlarımız (Türk Dili 248, Mayıs 72); Rauf Mutluay, Kitap Yılı, Kitap Yasası, Kitap Korkusu (Özgür İnsan 3, Ağustos 72); Yansıma dergisinin Türk Hikâyesi'ne ayırdığı özel sayı (Haziran 1972, 148 sayfa, 10 lira); Mehmet Ergün, Barutçu Maho ve Bekir Yıldız (Yeni Dergi 94, Temmuz 72); Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Şehir ve Aydınların Romanı (Milliyet, Aralık sonları, kestiğim parçaya tarih atmayı yazık ki ihmal etmişim); Leylâ Erbil, İncelemenin Koşulları (Yeni Dergi 89, Şubat 1972); Erol Çankaya, Bekir Yıldız'ın Kitapları (Yeni Dergi 95, Aralık 1972); Fahir Onger, Oktay Akbal'ın Öyküleri (Türk Dili 247-248, Nisan-Mayıs 1972); Salâh Birsel, Shenandoah Kuşları (Türk Dili 250-251, Temmuz-Ağustos 1972); Mahmut Alptekin, S. Faik'in Hikâyeleri (Türk Dili 251, Ağustos 1972); M. Körükçü, Haldun Taner'in Hikâyeleri (Varlık 775, Nisan 1972); R. Mutluay, Hailey'in Romanları (Cumhuriyet, 15.VIII.72), Esendal'ın Hikâyeleriyle (Cumhuriyet, 28.VIII.72), Kader Suçluları (Cumhuriyet, 3.X.72), Romancı Çalışması (Cumhuriyet, 31.X.72); Mehmet Seyda, Şiddet Romanları ve Hikâyeleri (Güney 53, Şubat 72), Hüseyin Yurttaş, Değişen Toplum Yapısı ve Roman (Yeni Ortam, 52); Sevim Burak ile konuşma (Yeni Ortam 8); Yaşar Kemal ile röportaj (Yeni Ortam 2); Asım Bezirci, Nahit Eruz ve Yumma (Yeni Ortam 11); Zühtü Bayar, Kerkenez üstüne (Yeni Ortam 17), Mahkûmların Çilesi: Linç (Yeni Ortam 22); Mehmet Ergün, Vukuat Var (Yeni Ortam 46); Osman Şahin'in Hikâyeciliği (Yeni Ortam 51); Asım Bezirci, Leylâ Erbil Gece'de (Yeni a 3, Haziran 1972); Sunullah Arısoy, Parasız Yatılı (Toplum 7, 19 Mayıs 1972)

Her kitabın kendi ekseninde yarattığı yankıları ayrı ayrı anmak isterim. Yazımın yayınevine teslim edildiği geçen yılın kasım başından bu kasımın başına kadar okuma fırsatını bulduğum hikâye kitaplarına geçmeden, bir iki gözlemin toplamına değinmek gerekir. Geçen yıl kapanan Yeni Gazete, Ulus gibi edebiyata yer ayıran gazetelerin boşluğunu ağustostan bu yana Cumhuriyet olumlu atılımıyla gidermeye başladı. 11 eylülde çıkan Yeni Ortam, her gün sanat haberleriyle edebiyatla ilgili yazılara tam

sayfa ayırarak yeni bir iştah kattı. Geçen yıl yayın hayatları sona eren Devrim, Ortam, Halkın Dostları, Gelecek, Yeni Ufuklar, Yeni Edebiyat dergilerinin yerine yılın ilk ayında başlayarak **Yansıma, Türk Edebiyatı, Akademi** dergileri katıldı. Bu arada tutarlı bir genç yazarlar kümesinin, sorunlar üzerinde yoğunlaşan emeklerinin elbirliğiyle çıkardıkları **«Yeni a Dergisi»** dikkati çekti (Nisan 72'den bu yana). **Özgür İnsan** Sanat ve edebiyata yer ayırdı (Haziran 72'den bu yana).

Yayın organlarında belirli bir canlılık gözleniyor; geçen yılın suskunluğuna karşın bazı özgürlüklerin kullanımından biraz daha çok yararlanılıyor. Bu arada roman azlığını açıklayan yan bir çalışma dikkati çekti: Çocuk romanları alanına yönelmeyi —yayım olanağı bakımından— gerekli sayan yazarların çokluğu. Eskiden tek tük örnekleri olan bu dalda, hepsi de Milliyet dizisinde çıkan birkaç kitap göze çarptı: **Seyda'nın Şeytan Çekiçleri, Hakkı Özcan'ın Taş'ı, Ayhan Bozfırat'ın** Osman'ı, **M. Zeki Taşkın'ın** Ülkü Öğretmen'i, **Halil Kocagöz'ün Ötleğen Kuşu, Cahit Dayıoğlu'nun** Dört Kardeştiler'i... Ertelenmiş çalışmaların yerine geçen güncel gereksinimler.

HİKÂYE KİTAPLARI

Sabahattin Ali'nin, Aziz Nesin'in, Haldun Taner'in, Halikarnas Balıkçısı'nın, Füruzan'ın, Bekir Yıldız'ın, Orhan Kemal'in, Kemal Tahir'in, Kemal Bilbaşar'ın... hikâyelerinin yeni baskıları aranadursun; roman alanında piyasa, çevirilerle doldu gene. Hostesler dizisi, Mafia örgütünün serüvenlerini çeşitli açılardan konu edinen yeni örnekler, Puzo-Hailey-Simmel gibi çok satılıp kolay okunan yazarların boyuna baskı arttıran ilgi genişliği... sürüp gitti. Sakıncasız kitaplar, eğlendirici-avutucu-meraklandırıcı eserler eğilimindeki müşteriler, her gün yeni ürünlerle doyuruldu. Her zaman olduğu gibi de yılın hikâye kitapları hep son aylara kaldığı için, üstlerinde 1971 tarihini taşıyan tam sekiz eser bu yazının konu sınırlarına giriyor

KIÇÜSTÜNDE TOPLANTI:

İç kapağında «birinci baskı mayıs 1971» notunu taşı-

yan Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyeleri (E Yayınları, 14 hikâye, 148 sayfa, 10 lira), sanırım kasım sonlarında tamamlandı. «Direğin Tepesinde Bir Adam» kitabıyla Sait Faik Armağanını kazanan yazarın, aynı denizciler dünyasında duyarlıkla dolaştığını görüyorsunuz. Selimoğlu, özel yaşamından hemen hiç bir hikâye vermedi bize; ömrünün bir döneminde içinde bulunduğu gemi adamlarını ise unutamıyor bir türlü. Selimoğlu da, bir açıdan ona benzettiğim Necati Cumalı da, en verimli yazarlık emeklerini vaktiyle yaşamış oldukları iki çevreye borçlular. Selimoğlu denizlerde geçirdiği yılları, Cumalı Urla yaşantılarını bırakamıyor; üstelik hep oradan besleniyorlar. Günlük gözlemler biçiminde değil; anılarda kalmış izlenimlerin zaman içinde pişmiş, yeniden ölçüye vurulmuş, yeni kişiliklerinin emekleriyle değerlendirilmiş yorumu olarak. Selimoğlu'nun denizcilerinde —tıpkı Yaşar Kemal'in bazı roman kişilerinde olduğu gibi— son sınırına varan bir tutku odağı; bunun doyumsuzluğu durumunda da başka alana kayan psikolojik bir yüceliş vardır; yazar kişilikleri vermeye öncelik tanır. «Pasların içinde sarı bir kadın başı görerek» durmaksızın çekiç sallayan Köse'nin kırgınlığında, umduğu madalyayı alamamış olmanın sürekli yoksunluğunu yaşayan Hızır Kaptan'ın boş kalmış ellerinde, hıçkırarak ağlayan Ayı'nın güçsüz yalnızlığında, kan öcünden sınırsız bir yalnızlığa sığınan Rızvan'ın korkusunda, lâkabından kurtulmanın mutluluğunu yaşayan Husrev'in çaresizliğinde, Recep Usta'nın kurtarıcılık özentisinde... hepimizin içine işleyen derinlikler vardır. «Saçları Sarı Tütün» adlı uzun hikâye, ötekilerden hava ve çevre bakımından ayrılıyor; kaçakçılık geçiminin önlenmesine aklı yatmayan bir direnişin sonu. (Kitapla ilgili tek yazı, Güney'in 55. sayısında Muzaffer Uyguner'in imzasını taşıyor.)

MAĞARA

Bulanık Resimler'de başladığı, Kavga'da sürdürdüğü tutumla Muzaffer Buyrukçu; aynı ortamın kesit dizilerini

etkileyerek yavaş yavaş romana yönelmişti. Sanırım bu türdeki iki kitabında da hikâyecilik bakışının ölçüsünü bırakamadığı; ayrıntılarda oyalanarak bir derinliğe varmayı amaç edindiği için gönlünün istediği, ulaşmayı düşündüğü başarıya erişemedi. Bana göre romancının işlemeyi yeğ tutacağı sorunla, Buyrukçu'nun romanlarına konu diye aldığı zaman yoğunluğu arasında bir uygunsuzluk vardı. Bu açıdan **Gürültülü Birkaç Saat'le** (1969), **Bir Olayın Başlangıcı** (1970), yazarın umduğu ilgiyi getirmemiş olmalıdır. Bu arada Buyrukçu, çeşitli dergilerde belli günlere bağlı anı izlenimlerini inanılmaz bir bellek gücüyle yayımlayarak çalışma yöntemini göstermiş oldu. Temmuz 1971'de basıldığı belirtilen **Mağara** (E Yayınevi, 10 hikâye, 481 sayfa, 20 lira), hiç de o zamanlarda ortaya çıkmadı. Ortalama 48'er sayfa boyundaki hikâyelerin hepsi ayrıntıları değerlendirmeyi öne alan bir yazarın bakış derinliklerini gösteriyor. Aslında bu kadar sayfa içinde işlenen konu, sanılacağı kadar beslenmiş değildir; sözgelimi «İkinci Hasan» hikâyesinde bir iş sabahına uyanan baba oğulun sokak yürüyüşlerinden başka olay yoktur. Mağara'da işyerindeki anlaşmazlığın yalnızca birkaç saatlik çekişmesi —arada ev ve kadın düşlerinin tasvirine ayrılan bölümlerle— 54 sayfalık bir serimde açıklanır. Olay bekleyen okuyucular için zor sayfalar; bazı özne değişikliklerine dikkat etmeyenler için birbirine karşıt ruh durumlarının çözümü açısından okunması sabır isteyen, uzun ve beslenmiş cümlelerinin anlamını tatmak için bazan tekrar okumayı gerektiren özel bir yapının ürünleri. Yansıma'nın 4. sayısında Zühtü Bayar'ın bir iki değinmesi (Ayrıntıların Ustası, Nisan 1972) dışında kitap üzerine dikkatli ve doğru bir yazı çıktı: Attila Özkırımlı, Türk Dili'nin 248. sayısında (Mayıs 1972) Tek tek hikâyeleri özetlemenin gereği yok; küçük insanlar çevresine dikilmiş bakışlarıyla yazarın bize getirdikleri, iyi tanıdığı o dünyanın insancıl derinlikleri. Yukarda andığım iki hikâyenin konuca benzeri gibi görünen iki eski örneğin (Yaşar Kemal'in Sarı Sıcak, S. Faik'in Şahmerdan) olay kesinliği sonucuna dayanan kısalıklarına karşılık Buyrukçu'da her çeşit psikolojik duruma eğilme eğilimi

ağır basıyor. Rahat zamanlarda, sağlıklı bir dikkatle okunması gereken hikâyeler; böyle zahmetlere katlanmaya alışmamış orta okuyucu için de vazgeçilmesi mümkün örnekler. Kişilerin çağrışım genişliklerinden çok, davranışlarının dış gözlemlerine bakmanın daha doğru sonuçlar getirdiği ise deneysel psikolojinin yargılarıdır. Yazarın kendi dışına taşan ufuklara gitmesi istenmez mi?

Metin İlkin'in **Zor Zaman** adlı uzun hikâyesinde (sonunda Kâzım'ın Tarihi adlı bir de kısa hikâye var; Yücel yayınları, Ağustos 1971, 70 sayfa, 6 lira) şehre göçen köylülerin bilinçlenmesi verilmek istenmiş; **Nöbetçi** adlı kitabında da 8 küçük hikâye var (Yücel yayınları, kasım 1971, 79 sayfa, 5 lira); fabrika, köy, hapishane, grev, gecekondu çevrelerindeki çatışma aşamalarını vermeye çalışan etkisiz örnekler. Arka kapağındaki övgü satırlarını hak etmiş olmasını dilerdim; ama ben katılamam onlara. Edebiyatımızdaki hikâye başarılarına yaklaşmaya çalışmayı bile amaç edinmezse bir emek, yaptığıyla yetinip yüceldiğini sanırsa, uzun süre aynı düzeyde bekler durur. (Bu konuda Attila Özkırımlı'nın Soyut 44'deki yazısına, şubat; Asım Bezirci'nin aynı derginin 50. sayısındaki, eylül, eleştirisine bakılabilir; ikisi de kusurlarla zedelenen bir Sanatçılık başlangıcını, isteklendirici bir iyiniyetle değerlendirerek, daha iyiye yöneltme çabasında.)

Kasım 1971'de basılan kitaplardan biri de Ferzan Gürel'in **Kara Tutku**'su (Güney yayınları, 11 hikâye, 116 sayfa, 7.5 lira); onu da sevemediğimi, beğenmediğimi söylemek durumundayım. İnanılmaz bir aşk intiharını, mahpus dullarının çabucak düşüşlerini, otobüs yolculuklarında doğan gerçeksiz dostlukları, oğul acısı canlı saygısına dönüşüveren anaların yürek ezikliğini... anlatan duygu dolu çalışma özentileri. (Bkz. Muzaffer Uyguner, Güney 55, Nisan 1972)

Kâmuran Şipal'in **Buhûrumeryem** kitabı da geçen yılın son ayına yetişmişti (Cem yayınları, 8 hikâye, Aralık 1972, 108 sayfa, 6 lira). «Diyoptri Yirmi» hikâyesi nasılsa karışmış aralarına; ötekilerin hepsi, yalnızlık dünyasında yaşayan ve iç düğümleriyle boğuşan çevresiz bir aydının bu-

nalımlarını iletiyordu. Bu bakımdan «Büyük Yolculuk» havasını sürdüren ölçüde göründü bana. Üç yıl önceki bir yazımı şu satırlarla bitirmiştim: «Büyük Yolculuk'da anlatılan acıyı duymadım içimde; ne de yazarının duyduğuna inandım. Bir hikâyeci olmanın bütün koşullarını taşısa da, Kâmuran Şipal'e sağlıklar, kalabalıklar, meydanlarda, sokaklarda, taşıtlarda, duraklarda, iş yerlerinde, evlerde... başka insanlarla ilişkiler dilerim.» (Yeni Edebiyat 1, Kasım 1969) Şimdi değişen tek yargım, yazarının anlattığı acıları yaşadığına inanmam oldu. Kitap hakkında hiç bir yazı çıkmamış olması bir değer düşüklüğünü göstermez elbet; belki tezgâhçılığa, eş dost desteğini dilemeyişine, onur köşesindeki uzaklığa bağlanabilir. Kişiliğine duyduğum büyük saygıya karşın eserine yaklaşamamamı, mizaç ayrılığımızda ilişki azlığına bağlıyabilir Şipal. Ama herhalde yazdıklarının tekil kalışına, başka kişilere etkilerini taşıyamayışlarına da bağlamalıdır.

1971 Aralığında elime geçen kitaplardan biri de Haldun Taner'in ikinci külliyat cildi oldu; sonunda yeni yazılmış uzun bir hikâye vardı (Bilgi Yayınevi, Hikâyeler II, 276 sayfa, 12.5 lira). Gülerek Ölmek (hazırlamaya çalıştığım antolojiye alamadığıma üzülüyorum; çünkü 36 sayfa), nefis bir tip hikâyesi. Bir dostun başından geçen gerçek olayın; sanatçının elinde biçim değiştirmiş ve özü daha anlamlanmış usta sunusu. Sporcu Sekban'ın güven duygusuyla içine düştüğü zor durumun ancak kendisi farkındadır. Acaba küçük bir çocuğun ısrarlı bakışları, onun kişiliğini nasıl bir sınava sokacak, gururuna karşın hangi açıksözlülüğe itecektir? H. Taner hikâyeciliğinin çok güzel bir örneği.

TUHAF BİR KADIN

Leylâ Erbil'in üçüncü kitabı Habora yayınları arasında (4 hikâye, Aralık 1971, 140 sayfa, 10 lira) çıktı diye duyulduktan kısa süre sonra bulunmaz oldu. O günlerde okuyabilmek için Nurer Uğurlu bana yanlış basılmış bir nüshasını bulabilmişti ancak; sonra ikinci baskısı yapılmış. Kitapla ilgili ilk yazıyı kitabı okumadan görmüştüm

Tuhaf bir kadın mı bayan Nermin? Bence değil; belirli bir toplumun belirli toplumsal katında duyguları ve düşünceleriyle açıkta kalmış insan. Ömrü boyunca çevresinde içtenlik, doğruluk aramış. Rahatlıkla, ilgiyle okunan güzel hikâyeler. Ve dilin halkla göbek bağını koparmaktan kaçınışı, olumlu yanlarından biri.» (Mehmet Seyda, Yeni Dergi 89, Şubat 1972).

Tuhaf Bir Kadın'ın Ana, Baba, Kız, Kadın portrelerinde daha önceki kitabı Gecede'nin Ayna, Çekmece, Ölü, Gece hikâyelerinin ipliklerini görmek mümkün. Bana bütünüyle otobiyografik yaşantıların vakti gelmiş bir içtenlikle sanatsal yapıya dönüşmesi olarak göründü. Çok kişisel bir gerçekçiliğin; inatçı bir açıksözlülük ve insafsız bir eleştiri ölçüsüyle sunuluşu. Anlatımda başvurulan çeşitlemeler az ve öz yazmayı ilke edinmiş bir çalışmanın yenilikleri. Ülkemizde kadın olmanın çıkmazlarıyla, aydın kadın kalma konusundaki direnişin kalp değerleri karşısındaki umutsuzluğu; paylaşılmamış cinsel yaşantının tiksintiye varan soğukluklarıyla birlikte. Asım Bezirci; bu hikâyelerin hangi doğruları iletmeye yaradığını, ayrıntılar dikkatini, etki sebeplerini her zamanki nesnel ölçüsüyle ortaya koydu (Soyut 51, Ekim 1972); İki kadın yazar, hikâyelerde gördükleri başarıya katılan övgülerini aynı derginin aynı sayısında dile getirdiler: Dost 90, Nisan 1972'de Nermin Menemencioğlu'nun «Sadece İnsan Olmak», Adalet Ağaoğlu'nun «Tuhaf ve Gerçek» yazıları.

YAĞMA

Adnan Özyalçıner'in 1971 kasımının başlarında çıkan üçüncü hikâye kitabı, ona ikinci ödülü kazandırdı. Bir süredir öykü yerine «alıştırmalar» sözünü kullandığı halde bu eserine «Bir Şehrin Öyküsü» nitelemesini eklemişti (Yücel Yayınları, Kasım 1971, 13 hikâye ve önsöz, 106 sayfa, 7.5 lira) Türk Dil Kurumu ödülünü kazandı ve duyurulduğu için satılıp tükeneceğini sanırım; ama —bir başka yazımda da belirttiğim gibi— gereğince okunacağını değil (Bkz. Özgür İnsan 6, kasım 1972) Ödül kazandıran oylara katılmasam da saygı duyacağım doğaldır; bir yerler-

de mizaçlarımızın, alışkanlıklarımızın, beğenilerimizin, hazlarımızın öznelliğiyle yargılara varmıyor muyuz? Mehmet Seyda ile konuşmasının cevap verme biçimindeki uygulanışına birden karşı koyan Özyalçıner «— Bir soru da ben sorayım sana: Kitabı beğendin mi?» diyor. Ben de hayır diyorum burada. Elbette ki zamanla kazanılan yazı ustalıkları, görüş zenginlikleri, bir başka yazarın hiç bir zaman yazamıyacağı köşeler bulunacaktır her eserde; ama kitabın bütününden söz edilince bunların yetmediği kanısındayım ben de. «Henüz bilinçlenmemiş okurlara bazı mesajları iletmekten yana olan» Özyalçıner'in yazdıklarını güç okuyorum; bu benim içtenliğim, gereğince doğru ve gerekli bulmuyorum, etkilenmiyorum, çok kişinin etkileneceğini de sanmıyorum. Dil özleşmesindeki titizliğiyle anlatım özgünlüğü sağlamak konusundaki direnişinin ona pürüzlü, dolaşık, yer yer yanlış cümlelerle kolay katlanılmaz bir üslûp kazandırdığı kanısına varıyorum. Hikâyelerinin insansız olduğunu görüyor, kişilerin sıcaklığını bulamıyorum. Konuşturmalar başarılı değil. Yakınlarda dördüncü kitabının da çıktığını duydum: Yıkım Günleri (Bilgi Y.) O hikâyeyi de yeni a dergisinde okumuş; kestanecinin (1, Nisan 1971) istimlâk çalışmaları karşısındaki bilinçlenmesini yapma bulmuştum. Dilekler gerçeklerin önünde yürür; Özyalçıner, dergilerde atak yazılar, konuşmalarında yiğit önerilerle dikkati çekti bu yıl. Övünülesi yanları çok; ne yapayım hikâyelerine yakın bulamadım kendimi. Şu yazılara da bakarak en iyisi kendiniz yargıya varın; ödül kazanan her kitap en azından bu kadar ilgiyi hak etmiştir: Seyda: Özyalçıner'le konuşma (Yeni Ufuklar, Kasım 72); A. Özyalçıner ve Sennur Sezer'le konuşma (Güney 55, Nisan 72); Ruşen Hakkı (Güney 55, Nisan 72); Naci Girginsoy (Güney 61, Ekim 72); Attila Özkırımlı (Türk Dili 254, Kasım 1972); A. Özyalçıner ve Düzenin eleştirisi (Yeni a dergisi 8, Kasım 72, imzasız).

KUŞATMA

Füruzan'ın ikinci kitabı 1972'nin hemen ilk günlerinde çıktı (Bilgi Y. 6 hikâye, 324 sayfa, 15 lira); ilk kitabın da-

ha çok olumlu, ancak sonraları olumsuzluğa dönüşen yankıları bitmediği için bu yeni birikim, ilgileri büsbütün arttırdı. Yeni Edebiyat'la Yeni Dergi'de çıkan ilk dört hikâyeye tadına doyulmaz iki örnek daha katılmıştı. Kısa sürede yoğunlaşan Füruzan ilgisi üzerine fazla bir şey katmak gereğini duymuyorum. Kitap hakkında yazılanların çeşitliliği, değerini okuyucusuna kabul ettiren bir başarıya tanıklık eder: İşte Füruzan (Milliyet, 13 mayıs 1972); Konur Ertop, Füruzan için notlar (Soyut 44, Şubat 72); A. Özkırımlı, Füruzan üzerine aykırı düşünceler (Soyut 45, Mart 72); Mehmet Doğan, Füruzan Olayı (Yeni Dergi 92, Mayıs 72); Mehmet Veysel, Bir Parasız Yatılının Kuşatması (Yansıma 4, Nisan 1972); İzzet Yasar (Yeni Dergi 90, Mart 72); Yeditepe 194'de (Haziran 72) Füruzan'la konuşma; Özgür İnsan 1'de Füruzan'ın açıklaması; aynı sayıda R. Mutluay: Füruzan'ın hikâyeciliği (Haziran 72); Yeni a dergisi 3. sayısında Füruzan'ın dedikleri (haziran 72); Konur Ertop; Geliştirilen Bir Tip (Yeni a 4, Temmuz 72); Tevfik Çavdar, Bize Uslu Olmayı Öğrettiler Başta (Dost 93, Temmuz 72); Muzaffer Uyguner, Parasız Yatılı'dan Kuşatma'ya (Türk Dili 250, Temmuz 72); İrfan Yalçın, Füruzan'ın Öyküleri (Soyut 48, Temmuz 1972; Asım Bezirci, Füruzan ve Kuşatma (Soyut 49, Ağustos 72); Nahit Eruz, Saçmaları Olay Yapmak (Soyut 50, Eylül 72); A. Köklügiller, Füruzan Anlatıyor (Varlık 779, Temmuz 72); Mehmet Doğan'ın incelemesi Füruzan'da tip geliştirimi (Yeni Dergi 97, Ekim 72)
Kitaba adını veren hikâyeyi okuduğum gün sevmiş, etkilenmiştim (Cumhuriyet, 18 haziran 1971). Bu kitapları sevmiş olmak, bir yerde gizli birikimler tersliğini yarattı; her biri bir tarafa ayrılan kişiler hep aynı konuda yazmak gereğini duydular. Gene zamanı bekliyeceğiz şimdi.. Füruzan'ın zaman içinde bize neler getireceğini

EVLİLİK ŞİRKETİ

Hikâyeye getirdiği yerel özlerin gücü, konu seçimindeki katı gerçekçiliği, çileli yaşamından çıkardığı eleştiri doğruluğu, anlatımındaki —yer yer pürüzlü gibi görünse bile— özgün vuruculukla kitapları üstüste yeni başkılar ya-

parken Bekir Yıldız'ın çok değişik bir konuda özleştiriye girdiği görüldü: **Evlilik Şirketi** (Sinan Y. Şubat 1972, uzun hikâye, 108 sayfa, 7.5 lira). Dokuz yıllık bir evli çift, yaşamalarındaki yalanları söküp atan bir içtenlik çizgisinde buluşma dileğiyle kurdukları yuvanın değerleri üzerinde konuşmaya girişirler. Bu davranışı gerekli görmeye katılırım; sonunda bir gerçeğe ulaşamamanın çaresizliğini bilerek. Bu, Bekir Yıldız'a yakışan bir içtenlikti bana göre. Ne var ki konu, kürtajdan hidrojen bombasına kadar genişleyen sınırlarda dağılınca, üstelik «görkemli» ilk gecelerin cinsel yorgunluğuna sürüklenince... nasıl derlenip toplanabilir. Herhalde küçük burjuva ailesinin eleştirilecek yanları kadar savunulacak değerleri de vardır. Bunu ilginç bir deneme sayıyorum; yeterince olgunlaştırılmamış ve sanatsal düzeye yükseltilmemiş ölçüde. (Bu konuda şu yazılara da bakılabilir: Erol Çankaya: Reşo Ağa'dan Evlilik Şirketine, Yeni Dergi 95, Ağustos 72; Mehmet Seyda: Bekir Yıldız'la Konuşma, Güney 54, Mart 72; Zühtü Bayar: Öykücülüğümüz ve Bekir Yıldız, Yansıma 3, Mart 72...)

Fethi Savaşçı'nın «Bu Sarı Biraları İçince», adlı şiirlerini bir türlü bulamadım kitaplığımda (1971); ama «İş Dönüşü» hikâyeleri (Yeditepe Y Mart 72, 13 hikâye, 104 sayfa, 7.5 lira) bana fazla umut vermedi. İç kapakta 1963'de Irgat Hasan diye bir de roman yayımlandığı yazılı. Dil ve anlatım doğruluğuna bile ulaşamamış bu yaşam gözlemlerinin, yazarının edebiyata hevesli kişiliğinden doğduğu belli. Kitaplar üzerinde yalan söylememeli; yanlış yönsemelere yol açmamalı derim. Her emek saygıyla karşılanmalı, ama yalancı övgülerle doğru yönünden saptırılmamalı. Almanya göçüne katıldığı belli bu işçi bilincinin, yanlış özentilerde oyalanması yararlı olmaz. İsterseniz Yeditepenin 195, sayısında İsmet Kemal Karadayı'nın (Ekim 1972); Dost'un 94-95. sayısında Vedat Yazıcı'nın yazılarına bakın (Ağ. Eylül 1972).

Nursen Karas'ın «Türkü Olan Kadın» kitabında da sevilecek pek az şey var (kendi yayını, Nisan 1972, 11 hikâye, 84 sayfa, 6 lira) Kadınlığın savunuşunu yüklenen bir alıntıyı almış başa yazar; ses taklitleri -ne kadar gerek-

siz- ile bir duygululuğun iletimi- ne kadar olanaksız-; tutsaklık sorunu -ne kadar gecikmiş bir düş ürünü-, eğitim yanlışlıkları... bu arada güzelce bir ürün: Havyar yiyen çocuk (kısa, keskin)... Ötesi kadın duyarlığı, hayvanlara karşı insafsız kadın hırçınlıkları... edebiyat hevesi, heves edebiyatı (bkz. İsmet Kemal Karadayı: Güney 58, Temmuz 72; İlhan Geçer: Hisar 106, Ekim 72).

Aziz Nesin'i izlemenin olanağı var mı ki? İnanılmaz bir gücün inanılmaz güçteki verimli ürünlere kim yetişebilir? Tek tek biz yetişemezsek de okuyucu yığınlarının dilekleri yetişir. Bu yüzden hemen her kitabının tespitine fırsat bulamadığım yeni baskıları her şeye karşın bütün engelleri yenerek okurlarını bulurken bu arada yayınevinin «ilk» baskı olduğunu duyurduğu İnsanlar Uyanıyor hikâyeleri nisanda çıktı (Cem Yayınevi, 23 hikâye ve 11 yazılık ünlüler geçidi, 236 sayfa, 12.5 lira).

Moskova'daki Krokodil dergisinin 1969'da düzenlediği uluslararası mizah hikâyesi yarışmasında birinci olan «İnsanlar Uyanıyor»un adını taşıyan kitap, bir mizah dehasının tekrara nasıl düşmediğine şaştığım konular çeşitliliği içinde ulaştığı yeni etkiyi belirliyor. Kanımca Aziz Nesin'in tek tek eserleri üzerinde eleştirmeler, tanıtmalar yapılamaz artık; bir piramidin neresini görebilirsiniz ki? Ona toptan bakmalı; gücü yeten araştırma emekleri de eserini bütünüyle ve toplumumuzdaki büyük etkisiyle değerlendirmeli. «Hakkımı ver Hakkı» oyununun bende yarattığı düş kırıklığı içinde olsam bile, Aziz Nesin'i edebiyatımızın en önemsenmesi gereken yazarı olarak görmem değişmez. Bütün abartma ölçüsüzlüklerine karşın toplumumuzun bütün yönsemelerini -aile yaşamından edebiyat ve tarih değerlerinin onayına kadar- onun hikâyelerinde görmek mümkün. Ne diyeyim, okumanızı salık vermekten başka.

Ümit Kaftancıoğlu'nun TRT büyük ödüllerinden birini alan Dönemeç hikâyesi, yanına eklenen 12 başka örnekle birlikte aynı adda kitap oldu (Remzi Kitabevi, Nisan 72, 176 sayfa, 10 lira). Köy edebiyatımıza hemen hiç işlenmemiş bir yöreden, Kars-Hanak dolaylarından yaşanmış

gerçekler getiren, yerel dil ve anlatım özelliklerine fazlaca yaslanan, konu gücü ve deyimler zenginliğiyle dikkati çeken, Doğu Anadolu'nun türkmenler yaşamından bilinmedik gözlemler derleyen bu ilk kitap, hakkı olan ilgi ve yankıyı buldu. Şu yazılarda kitabın bütün özelliklerini izlemeniz olanağı var: Tarık Dursun: Madalyonun Öbür Yanı, Milliyet 24 mayıs 1972; Dönemeci Dönebilen, Arslan Kaynardağ, Cumhuriyet, 29 haziran 1972; Doğan Hızlan: Yeni a dergisi 3, Haziran 72; Enver Naci Gökşen: Türk Dili 251, Ağustos 72; Rauf Mutluay: Özgür İnsan 5, Ekim 72; Günay Taylan: Yeni Ortam 37, 17 Ekim 1972; İbrahim İşyar: Dönemeç ve Gerçekçilik, Varlık 780, Eylül 72; Muzaffer Uyguner: Dönemeç ve Sonrası Varlık 780, Eylül 72; Hikmet Dizdaroğlu: Yöresel Öyküler, Varlık 781, Ekim 72;

«Hiç bir yazarın üslûbunun ve şahsiyetinin tesirinde kalmadığı kanaatindeyim; bağımsız yazmaya ve düşünmeye çalıştım...» diyen Ali Aslım beş hikâyesini «Binbir Cuma» kitabında toplamış (Kayseri, Haziran 1972, 132 sayfa, 10 lira). Peki ama bir yazarın üslûp ve kişiliğinin etkisinde olmak yanlış mı ki? Bizim yazı heveslilerimizin en büyük yanlışlıklarıyla en yersiz özürleri bu. Hikâye dalında daha önce yazılmış güzel eserleri tanıyıp tatmadan kim ne yapabilir? çocukluk anılarına sarılarak mutlu bir evren kurmak kendince... sonuçta iç dünyanı kâğıt üzerine aktarabilmekle rahatlamak. Yaşasın edebiyat.» diyen Yılmaz Kapalp da aynı yanılgıda. Bu tür bir edebiyat yalnız yazarıyla onun yakın çevresini ilgilendirir ancak. Biz niçin okuyalım? (Göç Kente, Afyon, temmuz 1972, 90 sayfa, 5 lira). Kitaplar dünyasında nice hayranlıkla özlemler duymadan, bizden önce yaratmış kişilerin eserlerini bilmeden, edebiyata niçin heveslenmeli? Üstelik Kapalp'ın yazıları hikâye de değil; olaylar ve düşünceler karşısındaki kişisel tavırları. Dar çevrenin yarattığı ihtiyacı anlıyorum; bu ihtiyacın daha çok okumak biçiminde doyurulmasından yanayım her zaman.

Selçuk Baran'ın bir derlemesinin çıkacağını duydum, görmedim. Özyalçıner'in Yıkım Günleri henüz elime geçmedi. Mehmet Niyazi Özdemir'in Ötüken yayınları ara-

sında çıktığı kitaplar sütununda belirtilen Bayram Hediyesi'ne hiç raslamadım. Aslında bu bir raslantı değil; alışveriş ettiğim kitapçılar, dağıtıcılar da belli bir düzeyi tutturan eserleri ararlar. Hisar yayınları arasında yayımlanan M. Fahri Oğuz'un «Denize Düşen Taşlar» hikâyelerini ise hiç merak etmiyorum; hem Hisar'ın bu yılki sayılarında okuduğum ürünleri değerli olmadığı için; hem onu övmeye çalışanlar bile doğru dürüst hiç bir şey söyliyemedikleri için (Nüzhet Erman: Hisar 106, Ekim 72; İlhan Geçer: Hisar 99, Mart 72; Muzaffer Uyguner: Hisar 102, Haziran 72.)

Geçen yılın kasımından bu yılın kasım başlarına kadar gördüğüm, okuduğum, haklarında yazılmış her çeşit değerlendirmeleri izlediğim hikâye kitapları bu kadar. Bilinen düzeye pek az bir katkı var. Bu alandaki yargılar kargaşasını toptan görmek için de iyi bir ayna elimizde: Yansıma dergisinin «Günümüz Türk Hikâyesi Özel sayısı Türk Hikâyeciliği üstüne Düşünceler», Haziran 72. Bazı yeteneklerin hızlı çıkışı aldatmamalı bizi; okuruyla, yazarıyla, yayın olanaklarıyla, dergiler yalnızlığındaki tekrarlariyle, iyimser yargıların acelesiyle... yerimizde sayar gibiyiz. Şiir gibi çoğunlukla edebiyatçılar çevresinde konuşulan, değerlendirilen etkisiz bir alan hikâye türü. Bazıları zamanla başka türlerin genişliğine taşarak, bazıları senaryo olarak, bazıları güzel raslantıların ilgi yoğunluğuyla okurunu; çoğaltarak yaşasa bile... toplumla alışverişi çok sınırlı, bir heves türü olarak emeksiz özentilerin gösterileriyle dolu bu dal. Ustaları da çabucak başka türlere geçme iştahını taşırlar içlerinde. Yalnız hikâye ölçüleriyle düşünen, dünyanın ve insanın sorunlarını hikâyeci bakışıyla değerlendiren, bu yüzden hikâye türünü de vazgeçilmez eserlere kavuşturan özel yeteneklerin çıkışı da sanıldığı gibi sık olmuyor.

DERGİLERDE HİKÂYE

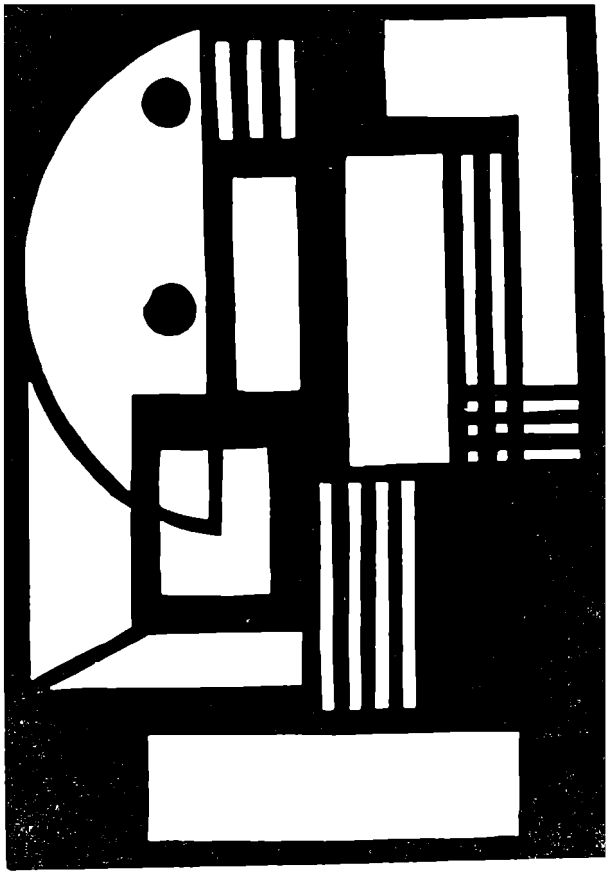
1970-71-72 yıllıklarında dergilerde sık görülen imzaların yakın kitap umutlarından söz etmişim. Geçen yıllıkta ama nice birikimleri olduğu halde Başaran'ın, Ta-

lip Apaydın'ın, Mehmet Seyda'nın, Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun, Demir Özlü'nün... derlemeleri yayımlanamadı...» demişim (45) Aynı sayfalarda hikâyeleri çokça yayımlanan yazarlar arasında şunları anmışım: Necati Tosuner, Necati Cumalı, Başaran, Tomris Uyar, Mehmet Seyda, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Tarık Dursun... Onların da yeni kitapları çıkmadı bu yıl. Yazarların çoğunluğu, üstelik hikâyeye en çok emek verir görünenler, birer ikişer örnek yayımladılar. Üstlerinde tek hikâyenin adı yazılı en az altmış kişiye ait boş kalmış küçük fiş var elimde şimdi; iki hikâye çıkarmış adlardan da en az otuz fiş. Üç ve üçten fazla hikâye ile bu yılın dergilerinde yer alanları, yakın kitapların yazarları olarak selâmlıyacağımıza inanırım: **Necai Tosuner, Talip Apaydın, Samim Kocagöz, Şükran Kurdakul, Tarık Dursun K., Füruzan, Mehmet Seyda, Ömer Faruk Toprak, Behzat Ay, Tomris Uyar, Mehmet Başaran, Ayhan Bozfırat, Selim İleri, Güner Ener, Erdoğan Tokmakçıoğlu, Hulki Aktunç, İrfan Yalçın, Hamdi Olcay, M. Fahri Oğuz, Sabahat Emir, İlhan Özdemir, Özkan Tümer, Mahir Ersen Germeç, Rıza Zelyut, Burhan Günel... Yeni Dergi, Türk Dili, Soyut, Varlık, Yeditepe, Güney, Yeni Ufuklar, Türk Edebiyatı, Kubbealtı Akademi, Yeni a Dergisi, Dost, Yansıma, Hisar** dergilerini düzenle izleme ve taramanın sonuçlarıdır bunlar. Genellikle iştahsız bir bekleme yılının küçük yetinişler ve başka işlerde oyalanışlarla dolduğunu gördük. Biraz da rasgele oldu kitap ve dergi yayınları. Böyle zamanlarda daha başka neler bekliyebilirdik bilmem.

YILIN ROMANLARI:

Dergilerimizde roman tefrikası yapılamaz; bu iş, başka okunurluk değerleri sağlayan gazetelere bırakılır. Çok kişi hem her gazeteyi göremez, görse bile tefrika izleyemez. Bu bakımdan yılın romanları demek ancak kitap halinde basılıp yayılan eserler toplamı demektir. Bu açıdan cömert bir dönem yaşamadık; üstelik iyice de tutarsız bir toplamdayız şimdi.

Basılış tarihi en eskiye giden roman, Milliyet yayınla-

Lajos Kassar

sı arasında çıkan Peride Celâl'in **«Evli Bir Kadının Günlüğünden»** adlı eseri oldu (Mayıs 1971; piyasaya çıkışı ocak 1972; ciltli, 412 sayfa, 20 lira.) Peride Celâl'i «Üç Kadının Romanı»ndan beri (1954) izlerim. Bu, onun 10. romanıdır ve kendisini popüler kadın yazarlarımızdan kesinlikle ayıran çizgiyi belirler. 12 Mart 1971 öncesindeki hareketli günlerin hızlı bir ürünü bu eser: Hem ele aldığı zaman dilimi, hem bir tipin gelişim acelesi, hem teknik yönteıni, hem birbiri ardınca gelen paragrafların tefrikaya uygun okuma kolaylığı bakımından. Şubat başında evlenen, martta Marmaris'deki balayından dönen Selma, günlük tutar (Çalıkuşu Feride'nin içtenliğinden ne kadar uzak). Yazar, sorumsuz ve dağınık kişisinin savrukluğunu gerekçe yapan bir özgürlükle günlük olayları sergiler. Kaymak katındaki sosyetik hastalıklara parmak basmak, yapma ülkücülerin foyalarını ortaya koymak, iyi nitelikler kazanmamış kadın kişinin kolayca yolundan çıktığını ispatlamak amacındaki yazar, 2 martla 9 temmuz arasındaki kısacık dönemde Selma'nın hemen bütün değer hevesleriıni yitirdiğini, kırk yıllık anasıyla kayınvaldesinin çizgisine düştüğünü gösterir. Bir anı defterinde bu denli ayrıntılar ve tasvirler bolluğunun bulunamıyacağı bellidir. Bu eskimiş teknik içinde yer yer doğru gözlemlerle yaşayan kişilere rastlanır. Türkiye'nin büyük şehir hayatından inandırıcı bir kesittir verilen. Ama ne Mehmet, ne Ali'dir gerçeğimiz. «.. Kadın erkek ilişkilerinin önlerine yığdığı barajları korkusuzca aşıp geçen yığınlarca aydın kadın kız geliyor. Erkeklerle aynı adımla devrimlerin ,aydınlığın peşinde ışığa koşuyorlar. Bu yüzden romanın sonu ne olursa olsun, çocuklarımızı, kızlarımızı düşünerek içimde umudu sımsıcak saklıyorum» diyor yazarın arka kapak notu. Sanırım devrimler konusunda niyetlerimizin hızıdır bizi aldatan. Gerçek böyle mi dersiniz? İsteklerimiz böyle olsa da. Nitekim yazar da umudunu değil, kolayca gözleme fırsatını bulabildiği çevreyi yazmakla yetinmiş. Kaldı ki Ali'nin devrimciliği de çok su götürür. Rahat okunan, fazla uzatılmış, kişileri yazara hizmet etmek üzere yaratılmış bir dilek romanı.

TUTUNAMAYANLAR:

TRT roman yarışmasına katılan eserlerden biri; çok kalın, çok düzenli, çok iyi teksir edilmiş, çok ilginç bir eserdi. Adının roman adı niteliği taşımayan alışılmamışlığı, okunmasını güçleştiren anlatım çeşitliliği, eleştirici bir zekânın ince alaylarıyla dolu gözlem sağlığıyla dikkati çekti; başarı ödüllerinden birinin kazandı Oğuz Atay. İyi ki kazandı; çünkü satış şansını azaltan biçim özellikleriyle basılması bir hayli güç görünürdü bu eserin. Gerçekten de ancak iki cilde sığdırılabildi (Sinan Yayınları, Aralık 1971, 663 sayfa, 30 L.)

Her ilk romanın otobiyografik olma zorunluğu hemen hemen kesin bir gerçektir. Kahramanı kendisi olmasa bile romanda gören göz, söyleyen dil, eleştiren bakış Oğuz Atay'ındır kuşkusuz. Canına kıyan Selim Işık'ın kendini öldürüş nedenlerini aramaya başlayan mühendis Turgut Özben'in bıraktığı defter, kendi gerçeğini de bulmak üzre olduğunu gösterir. Bir yığın yanlışla eğitilmiş cumhuriyet kuşaklarının bütün tedirginliğidir önümüzdeki. Bürokratik burjuva toplumunda öğrenim yoluyla kendine yol açan, düzendeki saçmalıkları göre göre yıpranarak yaşıyan, yaşadıkça kendinden vere vere eksilen, eğer kurtuluşunu bulmak isterse ya intihara benzer yok oluşlarla alıp başını giden, ya gene intihara benzer eylemler içinde kendini bile bile yok eden aydın kişi. Bunlardır tutunamıyanlar. Sonuçları imreniş yaratmaz elbet; ama okuyanı her an kendine sorular sorup düşünmeye zorlar, değer yargılarını yeniden eleştirmeye sokar, kişisel kurtuluş yolları yanısıra toplumsal yüceliş yolları aratır. Genellikle batı edebiyatının ürünleriyle beslenen Oğuz Atay (Bkz. Yeni Dergi 92, Konuşma), teknik öğreniminin sağladığı birim tutarlılığıyla çevresini yargılamakta, kendisini de bu sorguya sanık yapmaktadır. Okuyucu da duyar bu sanık ortaklığını içinden. Bir ilk roman için inanılmayacak başarı düzeyidir karşımızdaki; tekrar ediyorum; okunmayı güçleştiren zekâ ürünlerinin ağır bastığı yerlerde ukalâlığın eşiğine kadar uzanıp duran gereksizliklerle, biçim yö-

nünden yadırgatıcı, konunun gidişine uymayan, onunla tutarsızlığa düşen alıştırmalara başvurulmaktadır. Doğrusu sevimli bir kitap değil, ama gerekli. Sıcak değil soğuk; rahatlatıcı değil dikenli fıçı. Bir romanı niteleyen sözler değil bunlar, biliyorum. Kitapla okurun ilişkisini belirten satırlar. Mizahın ölçü derecesine, zekânın uyanıklığına, eleştiri inceliğine, kültür olgunluğuna hayranlık duyacağınız yerleri çok yazarının; sinirlenip elinizden bırakıvereceğiniz yerleri de çok kitabın. Soruşturmalarımda gençler katının daha çok severek okuduğunu öğrendim. Kuşaklar arası bir ayrılık mı söz konusu? Herhalde Oğuz Atay'ın kuşağı, belki batıdan gelen uyarılara karşı bizden daha uyanık olabilir ama toplumsal değerlerimize bizden daha yakın olamaz. Tutunamayanlar; okunmadan geçilecek kitap değil, eğer okunmasına yeterince sabırlı olursanız. Kutlanmaya değer bir başarı; herkesin kendi gücünce yaklaşabileceği bir kişilik sınavı, (Bkz. Mehmet Seyda: Yeni Dergi 92, Mayıs 72; Yeni Ortam 20, Oğuz Atay'la konuşma; Yeni Ortam 48, Attila Özkırımlı, eleştirici; Teknik Güç 9, Ekim 1972, Oğuz Atay'la konuşma)

Kutsal Barış'ı roman mı saymalı? Hasan İzzettin Dinamo'nun 8 ciltlik Kutsal İsyan çalışmasından sonra Türkiye'nin barış yolundaki siyasal çabasını çeşitli belgelere dayanarak anlatması, romancılık ölçüsüyle mi yapılmaktadır? Tarihi hikâyeleştirerek; okunmasını, bilinmesini sağlamak niyetiyle mi? Önümüzdeki yıl Cumhuriyetin 50. yaşı; bu gibi eserlere çok ihtiyaç duyulacaktır. Olayları tarih özetleriyle öğrenen yeni kuşaklar için, hikâyeleştirilmiş bu aşamaların gereği açık değil mi? «Ulusal kurtuluş Savaşı sonrasının gerçek hikâyesi» de (1 cilt ocak 72, Yurt-yayın, 356 sayfa, 20 lira) önceki dizi gibi daha çoğalacağa benzer. Çünkü bu cilt, İzmir rıhtımındaki Mustafa Kemal'den başlar; Lozan görüşmelerinin tatilindeki İsmet Paşa'da biter. Yazarın belgeler çalışması titiz, anlatıma hız ve ilgi sağlamak için başvurduğu yollar doğaldır. Herhalde ilerde, öteki ciltlerde tartışılması gerekli konular da gelecek; bu kitap üzerinde daha konuşulacaktır.

DEFİNE :

TRT yarışmalarında şanslı çıkmayan Talip Apaydın'ın **Define'si** -daktilo edilmiş biçiminin ihmalleri matbaa olanaklarıyla ortadan kalkınca- iyice güçlü biçimde elimizde (Remzi Kitabevi, Mart 72, 391 sayfa, 15 lira). «Umut kalacağına emek kalsın» diyen yoksul köylümüzün, toprağının altındaki tarih kalıntılarını ve gömü olasıklarını arayarak kat ve olanak değiştirme düşlerine dayanan basit olay; köy gerçeğini iyi bilen usta bir kalemin gözlemiyle verilmektedir. Görekli köyünün yoksunları, tutkularının ardında ummadıkları bir başarıya kavuşsalar bile bundan yararlanamıyacak; sömürü düzeninin iyi ayarlanmış çarkları içinde elleri boş gene köylerine döneceklerdir. Gerçek de böyle değil mi? Yeraltından petrol fışkırsa, bir köyde altın madeni bulunsa oranın halkı için ne değişir? Zonguldak insanları, herkesten çok, topraklarının kömürüne kurban gitmiyorlar mı? Talip Apaydın'ın anlatımında çok belirli bir gelişim, romancılığında açık bir ilerleme var. Basit olayların gözleminden yurt çapındaki gerçekliklere uzanan yorum zenginliği bu eserde iyice belli. Define, bu yılın adı anılmaya değer sadece birkaç romanından biri (Milliyet'te Tarık Dursun'un tanıtma yazısı: 19 nisan 1972; Yeni Ortam'da Şükran Kurdakul'un yazısı: 11 Eylül 1972).

BÜYÜK GÖZALTI:

Yılın roman başarısı, bu alana hiç emek vermemiş gözüken bir kalemden geldi: Çetin Altan, 1971'in 12 mart sonrasında uğradığı kazaların (!) gözlemlerinden, yer yer alegorik yer yer güncel yargılara ulaşan bir panoramayı, yılların emeğiyle bilenmiş yeteneğinden çıkardı (Bilgi Yayınevi, Mart 1972 ,324 sayfa, 15 lira).

Yalnız adı yeter ilgilenmemize; adının çağrışımları başka yöne çekilse de. Toplumda insan, hem yürürlükteki yasa ve gelenek ölçülerinin, hem korkularıyla yoksunluklarının gözaltındadır. Üstelik zaman zaman tek tek insanları hiçe sayan, insanlık ve düzen adına yapıldığı halde

insancıl değerleri silip götüren karışımlar vardır. Yalnızca bu roman, içinde yaşadığımız günlere tanıklık etme sorumluluğunda. Gerçi yazar, gereksiz bazı katkılarla cinsel dürtülerin hapisteki insanı zorlayan baskılarına öncelik tanıyarak bütünlüğü bozuyor, yayım zamanının izin vermediği sakıncaları düşünerek kalemini ara sıra susturuyorsa da yazarla okur arasındaki gizli ilişki gidermiye yetiyor boşlukları. Okutma ustalığı, yazarlığın ilk koşuludur derim. Başka insanlara bir şeyler sunan kişilerin ilk kazanmaları gereken yetenek budur. Çetin Altan'ın bir solukta okunan kitabı, her şeyi açıklamasa bile, her şeyi sezdirme gücüyle; düşündürerek bilinçlendirme yöntemiyle yılın en iyi kitabı. (Hakkında yazılmış şu eleştirilere bakılabilir: Sunullah Arısoy: Toplum 5, 5 Mayıs 72; Fethi Naci: Yeni Dergi 93, Haziran 72; Konur Ertop: Gözaltında Toplum ve İnsan, Yeni a Dergisi 3, haziran. 72; Rauf Mutluay: Gözaltında Özgürlük, Özgür İnsan 2, Temmuz 72.)

Faik Baysal'ın **«Drina'da Son Gün»** (Sinan Yayınları, Mart 1972, 336 sayfa, 20 lira) eseri, II. Dünya Savaşının Yugoslavya Türklerini, çeşitli çatışma köşeleri içine sıkışan can güvensizliklerini, örgütlenme girişimlerini, Alman işgalindeki topraklarda birbirine karışan çıkar kavgalarıyla ulusal duygu eğilimlerini... konu ediniyor. Faik Baysal, nereden bilebilir bunları? Dinledikleri, «belgesel roman» yazmaya yeter mi? Romancının düş gücü, görülmemiş, yaşanmamış olayları da roman yapabilmeye yetmez mi? Tartışılabilir sorulardır bunlar. Ama nasıl Sarduvan'da kendi dışına taşmak, yaşamadığı olayları romanlaştırmak istemişse burada da aynı tutumda Baysal. Acaba bu zaman dilimini güçlü bir roman için yeterli mi sandı? Aslında bir tek insanın iç düğümü bir kitabı roman yapmaya yetebilir de, iki milyon insanın öldürülüşü yeterince inandırıcı gelmiyebilir. Drina'da Son Gün, bir otobüs yolculuğuyla başlar; 37 sayfa sürer «emektar Fiat» içindeki çatışma; sonra Azamoviç yürür evine doğru, Mordaç'la karşılaşır konuşur; şimdi 65. sayfadasınız. Bundan sonrası kaçağı kovalayan almanlarla Azamoviç'in karşılaşması, sorgusu, Rıza Selimoviç'le çevresi, Azamoviç'in öldürülü-

şü (178) olarak sürer. Konuşmalara özel yemek ve içki adları konularak yerel bir özellik kokusu katılmak istenir. «Türkler haydut olamaz. Türkler olsa olsa kahraman ya da insan olurlar..» (17) gibi konuşmalarla sivriltilen duygusal bir tutum. Anam babam soyunun yetişip yaşadığı Yugoslavya'nın imparatorluk coğrafyasındaki kaderini İ. Andriç'in eserlerinde görmüştüm (Drina Köprüsü, Travnik Kronikası..); göçlerden arta kalan Türklerin oradaki yaşamlarını vermeyi amaç edinen **Drina'da Son Gün** romanı benim için etkili bir okuma sağlamadı. Gücünü hareketler ve olaylar ilginçliğinden almak isteyen, ama en çok yazarının tasvir ve abartma eğilimine dayanan kitap, sanırım bazı anılarla o zamanlara bağlı olanların dışında yakın bir okur ilgisi bulamıyacaktır. Gerçekten Cumhuriyet'te yayımlanan bir röportaj dizisi kitabın sonuna eklenmiştir. Ama bu tanıklık esere güç katmamakta, etkisini büsbütün zayıflatmaktadır. Herhalde roman yazmanın bundan daha gerekli yolları aranmalıdır.

Faik Baysal, yeni baskısı yapılan **Rezil Dünya**'dan (Varlık Y. Nisan 1972) başka, 1944'de yayımladığı **Sarduvan**'ı da yeniden yazmak gereğini duymuş. İlk baskısı (Semih Lütfi Kitabevi) 216 sayfa olan kitap şimdi 426 sayfa (Tel yayınları, ciltli, mayıs 1972, 20 lira). Sarduvan'ın o günlerde gördüğü büyük ilgiyi hatırlayanlar çok olmamalı. «Milli Roman» nitelemesiyle sunulan eser, Celâleddin Ezine'nin «Roman hakkında bir manifest ve Faik Baysal'ı takdim» adlı 20 sayfalık önsözünü taşır. «Türk edebiyat tarihine bir şaheser kazandırmak» amaciyle kazançsız bir işe giriştiğini söylediği Semih Lütfi'ye Celâleddin Ezine, «Türk edebiyat tarihi adına teşekkürü borç bilir».

Sarduvan bir yirmi beş yaş romanıydı, Cnmhuriyet söylevleriyle büyütülmüş gençliğin gerçeklere uyanışı; en çok Gorki hikâyeleriyle beslenmiş bir kuşağın devrim edebiyatına direnişi gibiydi. **Karabibik**'le başlayıp **Memleket Hikâyeleri**'ne bitişen, Küçük Paşa'dan Yaban'a atlayan köy edebiyatına genç bir aydının katkısıydı; onun için il-

gi gördü, çünkü vakitli görünmüştü. O dönem, köyden yazarların yetişmediği; köyün, oraya dıştan bakanların tiksinciyle tasvir edildiği zamanlardı. Daha İkinci Dünya Savaşı bile bitmemişti ve biz bütün kapılarımızla dış dünyaya kapalıydık. Kısır edebiyat dünyamızda Sarduvan'ın gördüğü ilgi, bir edebiyat akımının canlanışı gibiydi. Ama Köy Enstitülerinden gelenlerin köyü gereğince anlattığı bunca yıldan sonra Sarduvan'ın masa başında büyütülüşü bana iyice gereksiz görünüyor. Bazı kitaplarda olduğu gibi atlanmış bölümler söz konusu değil burada. İki baskıyı karşılaştırınca yazarın bir eseri daha çok beslemek için aradan geçen 28 yılı nasıl kullandığı meydana çıkar. Sözgelimi 1. baskıda 7. sayfasındasınızdır, bugünkü biçiminde 42. sayfada. Fırıncı Rıza birkaç sayfa sonra Maksut olur (?) (1. baskı 13; 2. baskı 37, 59); ilk biçimin 14. sayfasında iken son baskının 63. sayfasına varmışsınızdır. Bu; bir vakitki başarıyı gereksiz yere sömürme anlamındadır. Sarduvan'ın yeni biçimi, ilk baskısının geldiği zaman ve ortama göre, gerekli bir eklenti değil. (Bkz. Tahir Alangu Cumhuriyetten sonra Hikâye ve Roman, cilt III, 699- 706; Varlık Dergisi'nin 779. sayısında bir amatör yazısı: K. Güneş)

Yusuf Ziya Bahadınlı'nın «Güllüce'yi Sel Aldı» romanı eylülde çıktı (Hür Yayınevi, 204 sayfa, 12,5 lira). **Güllücell Kâzım** (1985) adlı küçük romanında aleviliğin içyüzündeki kararsızlıkları anlatmıştı. Burada da, ilk olarak belediye seçimine giren büyücek bir köydeki aydın zaferinin, toplu direnişine koşut düşen doğa olaylarıyla nasıl kösteklendiğini anlatıyor. Bir ara siyasal örgütlenmeye katılışının ürünü olan bu eserde, hem ağız özelliklerine, hem uyarıcı gerçeklerin söylenişine dikkat etmiş. Ne var ki Aydın öğretmenin sevgilisi Yayla'ya yazdığı mektuplarla açıklanan köy ortamı, çok kolay bir açıklanış yolu getiriyor. Kullandığı takma adın «Aydın Su» oluşu bile, romana canlı kişiler katamayışının bir işareti olabilir. Bahadınlı'nın roman diye sunduğu gerçek, yaşamındaki bir çekişmenin doğruluğuna dayanmasaydı eğer «Bahadın'lı köylülerine» armağan etmeyi düşünemezdi kuşkusuz. Ama biz

o dar çevredeki özellikleri bilemeyiz; onların okura anlatılması, benimsetilmesi, yaşatılması gerekir. Bu açıdan başarılı bir sanat çalışması değil emeği; keşki belgesel bir röportaj yapsaydı. (Sanırım Milliyet Sanat Dergisinin birincisinde Tarık Dursun'un bir tanıtma yazısı çıkmıştı; okumuştum; kesin bir tarih veremiyorum şimdi.)

Cengiz Dağcı'nın son romanı «Üşüyen Sokak» (Varlık Yayını, Ağustos 72, 251 sayfa, 8 lira), Sovyetler dünyasına uyarlanmakta geç kalan bir Kırım Türkünün tedirginliklerini getiriyor. Almira'nın dostluğuyla bile mutlu olamıyan çevresiz kişinin, savaş ve yıkım günlerindeki yalnızlığı, aranıp bulunmuş bir anlatım yönteminin yeniliğiyle iletiliyor. «Dünya yüceymiş; ama insanoğlu için önemli olan dünya değil, dört duvar arasında küçük bir yer» (102) özlemindeki Halûk'un, savaşdan ve içinde yaşadığı toplumun değer yargılarından kurtulabilmek için harcadığı umutsuz çaba, savaş yengilerinin değişikliği ile gerçekleşmiyecek artacaktır. Lopatov'un açıklamaları bütün düşleri yıkmaya yeter. Eğer insan düşler içinde yaşarsa ergeç yıkılacaktır süreklilikle. Cengiz Dağcı'nın romanlarını izleyenler bu eserde yalan, özlü bir etki görecekler. Üşüyen Sokak kolay okunan güzel bir büyük hikâye (Bkz. Cengiz Dağcı Söylüyor. Varlık 773, Şubat 1972)

SONUÇ:

Geçen yıla göre daha kesin bir kuşku ve korku yılı; daha belirgin bir bekleme ve oyalanma dönemi. Hikâyede zamanı gelmiş ürünlerin çokluğu, yayın fırsatından başka bir şeyle açıklanamaz. Romanda tam bir dağınıklık söz konusu. Bir yılın gözlemi tek başına bir şey anlatmaz biliyorum; ama söz konusu olan zaman içindeki bir zincire eklenen halkaları değerlendirmek. Bu yılın halkası —üç roman, bir iki hikâye kitabı dışında— zincirin en zayıf halkalarından biri. Bekliyeceğiz. İnsan ömrü kısa, toplum yaşamı uzundur

1972 YILINDA ŞİİRİMİZ

Muzaffer UYGUNER

Şiirde öz ve biçim konusu zaman zaman tartışılır. Özle biçimi kaynaşamayan bir ürüne şiir denmemesi gerekir. Bir ünlü ozanın dediği gibi, elmanın içinde erimiş şeker gibi fikrin de şiirin içinde erimesi zorunludur. Aksi halde bir düzyazıdan sözedilmelidir ya da bir söylev sözkonusudur. Bu nedenle, 1972 yılında şiirimiz üzerine eğilirken ne toplumsal, ne de kişisel bir içerik esas alınmıştır. Böyle olduğuna göre, geçen yılki yazımız üzerine yapılan eleştirilerden bazılarında yeralan «tutarsız yargılar» sözleri boşlukta kalır düşüncesindeyim. Burada, geçmiş bir yılın şiirine bir fikir açısından bakılmadığını bir kez daha belirtmek isteriz.

Geçen bir yıl içinde çok güzel toplumsal şiirler, daha doğrusu içerikleri biçimle çok güzel kaynaştırılmış şiirler yanında kişisel içerikleri biçimle çok güzel kaynaştırılmış şiirler yazıldığını söylemeliyiz. Ancak, bütün bunları teker teker belirtme olanağımız yoktur. Şunu da belirtelim ki, 1972 yılı şiirimiz yönünden bir altın yıl değildir. Genellikle bir «biteviyelik» görülmektedir şiirimizde. Bir çok ozanın aynı ton, aynı söyleyiş içinde bulunduğunu çekinmeden söyleyebiliriz. Bir çok ozan da kendi çizgilerini 1972 yılında da en ufak bir değişiklik yapmadan sürdürmüşlerdir

Bir yıl içinde dergilerimizde yayımlanan şiirlerde, evvelki yıla ya da yıllara göre bir eksilme olmamıştır. Ancak, çeviri şiirlerin sayısının azaldığını söyleyebiliriz. Her sayısında bir çok çeviri şiir yayımlayan Varlık'da bile pek az çeviri şiir görüldü 1972 yılında.

1972 yılında önemli şiir olayları görülmedi.

İtalya'da Türk şiiri ile ilgili bir şiir antolojisi yayım-

landı. Anna Masala tarafından düzenlenen bu antoloji **Poesia Turca Contemporanea** (Modern Türk Şiirleri) adını taşımakta ve içinde 30 ozanımızdan örnekler bulunmaktadır. Ayrıca, Behçet Necatigil'in şiirleri de Almancaya çevrilip **Gedichte** (Şiirler) adı ile yayımlandı. Dağlarca'nın şiirlerinden yapılan 200 sayfalık bir seçme de Dezsö Tandori tarafından Macarcaya çevrilip **Öltözködne a Halott** (Ölü Giyinmek İster) adı ile basıldı.

Bu yıl Türk Dil Kurumu şiir ödülü **Dizin** adlı kitabı için Metin Eloğlu'na verildi.

1972 yılında Orhan Seyfi Orhon ile Baki Süha Ediboğlu aramızdan ayrıldılar.

Bu yazımızda, dergilerde şiirimize kısaca baktıktan başka şiir kitaplarını da kısaca tanıtmaya ve daha sonra da çeviri şiirlerle halk şiirine eğilmeye çalışacağız.

I. DERGİLERDE VE GAZETELERDE ŞİİRİMİZ

Eski yıllardan bu yana yayımlanan dergilerimiz arasına bu yıl bazı yeni dergiler katıldı. Bunlar arasında Akademi, Türk Edebiyatı, Yansıma, Son Çağ, Toplumsal Gerçekçiliğe Çağrı, Yeni a, Yeni Ufuklar sayılabilir. Ne var ki Son Çağ ile Çağrı kısa ömürlü oldular. Yeni Ufuklar ise Ekimden başlayarak yeniden girdi yayım hayatına. Ankara'da yayımlanan Özgür İnsan dergisi de bir iki şiir yayımladı. Buna karşılık, geçen yıl yayımlanan Yeni Edebiyat, Gelecek, Halkın Dostları yayına son verdiler. Eskişehir'de yayımlanan Deneme de çıkmaz oldu.

Gazetelerden Barış'da bir edebiyat sayfası yer almaktadır. Başkent Ankara da düzenli olarak bir sayfasını edebiyata ayırmaktadır. Bunun dışında, Gaziantep'de Ekin adlı aylık bir edebiyat gazetesi yayımlandı bir ara. Tokat'taki Sanat adlı derginin düzensiz yayınına karşılık Kastamonu'da Yeni Kastamonu Sanat Dergisi yayımını sürdürdü. Şiire genişçe yer verilen bu yayınlarda üzerinde durulacak bir şiire rastlayamadık.

Konya'da yayımlanan Çağrı dergisindeki şiirler de be-

lirli bir düzeyin üzerine çıkamayan, sanat yönü çok az şiirlerdir. Sahibinin gereği gibi uğraşamaması, bu dergiyi olumlu düzeyinden düşürmüş bulunmaktadır. Akademi dergisinde yayımlanan eski zevke dönük şiirlerin de birer amatör çalışmasından ileri gidemediklerini üzülerek belirtmek isteriz. Eski zevke dönük oldukları için değil bu yargımız. sanatla ilişkileri olmadığı içindir. Türk Edebiyatı'nda yayımlanan şiirler için de genellikle aynı görüşteyiz. Arif Nihat Asya ile İlhan Geçer'in belirli çizgileri içinde kalan şiirleri dışında anılacak tek şiir Nüzhet Erman'ın «Estergon Kal'ası Subaşı Durak» adlı şiiridir.

Sezai Karakoç çizgisini sürdüren şiirlerin yer aldığı Deneme'de ise Veysel Vedat'ın «Son Dağ Şarkısı» adlı şiirini özellikle belirtmek isterim.

İnceleme dönemimize giren zaman içinde (Kasım 1971-Ekim 1972) bir sayısı yayımlanan Yeni Ufuklar'da da anmağa değer bir şiir göremedik.

Beş sayısı yayımlanan Özgür İnsan'da Gülten Akın Cankoçak'ın iki şiiri yayımlandı: «Avcı Osman Türküsü» (sayı: 3) ve «Halkın Türküsü» (Sayı: 5). Her iki şiir de yıl içinde yayımlanan şiirler arasında anılması gereken ürünler arasındadır.

Ilgaz dergisinde yayımlanan şiirler arasından burada anılabilecek olanına rastlayamadık.

Dost dergisinde Metin Eloğlu, Veysel Öngören, Ruşen Hakkı, Aydın Yalkut, Turgay Gönenç, Cahit Irgat, Mehmet Kıyat, Halil Uysal, Yüksel Pazarkaya, Aykut Potuoğlu, Peker, Ayhan Kırdar, Oğuz Tansel, Abdülkadir Bulut, Suat Taşer, Fikret Demirağ, Nedret Gürcan, İzzet Göldeli imzaları görülmüştür. Metin Eloğlu'nun şiirleri yanında Turgay Gönenç'in şiirleri ve özellikle «Ölüm Son Sözünü Söylemedi Daha» (sayı: 85) adlı şiiri, Oğuz Tansel'in şiiri (sayı: 89) anılabilir. Aydın Yalkut'un şiirleri aynı tonu ve havayı sürdüren ve birbirinin bağlantısı gibi görünmekte ve özellikle «sonra», «artık» gibi sözcüklerle başlayıp bu sözcüklerin havası içinde dönenen şiirler olarak karşımıza çıkmaktadır. Suat Taşer ve Veysel Öngören'in şiirlerini de burada anmalıyız.

Varlık Dergisi'nde ise Cahit Külebi, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Nahit Ulvi Akgün, Nazmi Akıman, Hasan Şimşek, Zeki Kuruca, Cevdet Atmaca, İlhan Demiraslan, Celâl Ertugay, Sabahattin Kudret Aksal, Metin Eloğlu, Osman Türkay, Attilâ İlhan, Başaran, Rıza Apak, Tahsin Saraç, Sennur Sezer, Aydın Yalkut, Suat Taşer, Talât S. Halman, Halim Yağcıoğlu, Nüzhet Erman, Oktay Tuncer, Melih Cevdet Anday imzaları yer aldı. Şiirler arasında Cahit Külebi'nin «Türk Mavisi», Melih Cevdet'in «Troya Önünde Atlar» adlı şiirleri ile Dağlarca'nın bazı şiirleri burada anılmalıdır. Sabahattin Kudret ile Attilâ İlhan'ın şiirleri üzerinde de durulmalıdır.

Düzenli olarak yayımlanamayan Yeditepe'de Cahit Irgat, Ali Yüce, Arif Coşkun, Aykut Poturoğlu, Feriha Aktan, Metin Eloğlu, Talât S. Halman, Ruşen Hakkı imzalarını buluyoruz.

Hisar Dergisinde imzaları yer alanlardan Nüzhet Erman, İlhan Geçer, Ahmet Tufan Şentürk, Nihat Aşar, Nurettin Özdemir, Munis Faik Ozansoy, Yusuf Mardin, İsmail Gerçeksöz, Yahya Akengin, Müşerref Yılmaz, Aydın Yalkut, Yılmaz Aybar, Selâhattin Batu, Mustafa Miyasoğlu, İbrahim Minnetoğlu, Mehmet Yardımcı, Yaşar Faruk İnal, Mustafa Necati Karaer, Mehmet Çınarlı, Ayhan Kırdar, Gültekin Sâmanoğlu, Ayla Oral, M. Sami Aşar anılabilir. Yayımlanan şiirler arasında ise Mustafa Necati Karaer'in şiirleri dikkatimizi çekmiştir.

Güney dergisinde şiir yayımlayanlar arasında da Mehmet Salihoğlu, Halim Uğurlu, Metin Eloğlu, Cahit Irgat, Ruşen Hakkı, Feriha Aktan, M. Sami Aşar, Aydın Yalkut, Siyami Özel, Kenan Ercan, Ahmet Nadir Caner, Seyfettin Başçıllar, Yalvaç Ural, Sedat Umran'ın adlarını anıyoruz.

Türk Dili dergisinde Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ceyhun Atuf Kansu, Sabahattin Kudret Aksal, Tahsin Saraç, Metin Eloğlu, Cengiz Bektaş, Seyfettin Başçıllar, Mehmet Salihoğlu, Salâh Birsel, Oğuz Kâzım Atok, Nahit Ulvi Akgün, Özdemir Asaf, İlhan Geçer, Halil Uysal, Mehmet Turan Yarar, Halil Kocagöz, Ali Püsküllüoğlu, Ali Yüce,

Oya Aker, Kerim Aydın Erdem, Abdülkadir Bulut adları anılabilir.

Yeni Dergi'de Behçet Necatigil, İlhan Berk, Edip Cansever, Kemal Özer, Ülkü Tamer, Oktay Rıfat, Egemen Berköz, İzzet Yaşar, Turgut Uyar, Mehmet Kemal, Ece Ayhan, Mustafa Irgat, Can Yücel ve Başaran imzalarının şiir yayımladığını görüyoruz. Necatigil ile Berk'in yeni yönelişlerinin ürünleri ilgi çekmektedir.

Yansıma dergisinde daha çok gençlerin şiirlerini okuduk. Bunların arasında Ceyhun Atuf Kansu, Rıfat Ilgaz, Nevzat Üstün, Tekin Sönmez, Hasan Hüseyin, Şükran Kurdakul, Tahsin Saraç, Ömer Faruk Toprak, Mehmet Kemal gibi imzaları eskiden bu yana bilinenler de şiirlerini yayımladılar.

Özün'de şiir yayınlayanlardan Hüseyin Atabaş, Nusret Kemal Otyal, Aydın Yalkut, Osman Numan Baranus, Mehmet Yardımcı, İsmet Kemal, Nedret Gürcan, Hüseyin Yurttaş adlarını anmak istiyoruz.

Soyut dergisindeki imzalardan da Hasan Hüseyin, Ali Yüce, Sedat Umran, Günel Altıntaş, Refik Durbaş, Gülten Akın, Halil İbrahim Bahar, Ruşen Hakkı, Sabri Altınel'i anacağız burada.

Yeni a dergisinde ise Cemal Süreya, Edip Cansever, Refik Durbaş, Ercüment Uçarı, Hilmi Yavuz, Kemal Özer, Süreyya Berfe, Ergin Günçe, Sennur Sezer, Gülten Akın, Seyfettin Başçıllar şiirlerini yayımladılar. Bunların arasında Cemal Süreya'nın «Onlar için Minibüs Şarkısı», Ergin Günçe'nin «Bir Yaz Ölümüne Hazırlık» adlı şiirlerini anabiliriz burada.

Bu durumu ile bir adlar listesi oldu bu bölüm. Biraz daha derine inip şiirler üzerinde durmak isterdik. Fakat, bu kitapta ayrılan yerin sınırlı olması nedeniyle böyle bir yönteme gidemedik ve adları sıralamakla yetinebildik.

Sınırlarımız dışında Türkçe yazan ozanların da şiirleri dergilerimizde yer aldı. Dost dergisi bir sayısında (sayı: 93) Yugoslavya'daki Türk ozanlarına geniş bir yer ayırdığı gibi Güney de çeşitli sayılarında bu ozanlardan şiirler yayımladı.

II. ŞİİR KİTAPLARI

1972 yılında yayımlanan bütün kitapları anmamız sözkonusu değil elbette. Burada, ne toplumsal kaygılarla ve ne de kişisel kaygılarla yazan; şiirlerinin özü ne toplumsal sorunlar ne de kişisel sorunlar olan kitaplar yeğ tutulmuştur. Amacımız, özle biçimi en iyi olarak bağdaştırıp güzeli daha iyi yansıtabilen kitaplar üzerinde durulmak istenmiştir. Bu kitapların seçiminde, herkes başka bir ayıraç kullanabilir. Bu nedenle, bizim bazı yargılarımız bazılarınca tutarsız da sayılabilir. Olsun varsın. Biz, kendi ölçülerimize göre seçtiğimiz bazı kitapları, özle biçim kaynaştırılması temeline dayanarak değerlendireceğiz.

DİZİN — Güney yayını, 1971, 130 sayfa, 10 lira.

Bu yıl Türk Dil Kurumu Ödülü, Metin Eloğlu'nun **Dizin** adlı kitabına verildi. Dizin, Eloğlu'nun yedinci şiir kitabıdır. **Bektaşi Dedikleri** adlı kitabını buna katmıyoruz.

Kitabın girişindeki şu iki dize, «Ben bir şeytantırnağıyım/Halk uzağı ellerde», onun şiirinin ve bu kitaptaki şiirlerinin bir bakıma bir anahtarı gibidir. Eloğlu, dil içinde ayrı bir dil kurmak, kendine özgü sözcükler yapmak eğilimindedir. Bu nedenle, onun halk için yazdığı söylenemez. Ama, «halk uzağı ellerde» olduğunu da söyleyemeyiz. Çünkü onun şiirinde insanları ve toplumu eleştiren, toplumdaki eskimiş bir takım geleneklere, törelere, yasalara, kurallara, kalıplara, insanlar arasındaki bir takım ilişkilere kızıp onlarla alay eden; kendine göre bozuk bir düzene başkaldıran bir içerik vardır.

Dizin, önceki kitaplarından fazla bir ayrılık göstermez. Aşılmak istenen biçimler, zorlanan dil ve anlatım, alışılmadık ad ve nitelik tamlamaları, sözdizimindeki değiştirmeler, olağandışı ve olağanüstü simgeler, argo ve sövgüye başvurmalar bu kitabında da görülmektedir. Söyleyiştelki bu duruma karşın, Eloğlu, içerikte yaşama

ve topluma bağlıdır; bir doğallık ve gerçeklik içinde bu iki ögeye yaslanır çoğunca. Söyleyişi ve özellikle kendine özgü bir dile dönük olması onun şiirini özgün, kendine özgü bir şiir yapmaktadır. **Dizin**, kendine özgü bazı uşurumlardan, biraz savrukluktan kurtulmuş ve daha oturmuş bir kitap olarak görülmektedir. Kitabın son şiirinde dediği gibi, bir takım hınçlara, kızgınlıklara ve tedirginliklere karşın gene de gizli denizlerde yaşayan sevgisi, insan sevgisi şiirinin dengesini sağlamaktadır. **Dizin**, bu dengenin güzel örnekleri ile doludur.

MARAŞ'IN VE ÖKKEŞ'İN DESTANI — Türk Dil Kurumu Yayını, 1972, 54 sayfa, 4 lira.

TRT Ödülü kazanan bu kitap, Maraş'ın kurtuluş destanıdır. Gülten Akın, halk diline ve geleneğine yaslanarak bu kentimizin kurtuluşunu destanına konu almıştır. Destan biçiminden doğan bazı nedenlerle Akın şiirinin yoğunluğundan bazı sapmalar görülüyorsa da genellikle başarılı bir söyleyiş kendini kabul ettirmektedir. Halkı ve insanları derinden sevme, destanın insancıl ve toplumsal kaynağını güçlendirmektedir. Düşmana karşı girişilen topluca başkaldırma ve birlikte ölüme gidiş kurtuluşta önemli bir etkendir. Akın, bu etkeni dengeli olarak belirtmiştir destanında.

AĞLASUN AYŞAFAĞI — Doğan Yayını, 1972, 210 sayfa 15 lira.

Ağlasun Ayşafağı, uzun bir şiirdir. Hasan Hüseyin, büyük kentlerin uzağında, ayışıklı bir gecede Anadolunun destanını düşünüp yazmıştır bu uzun şiiri. Şiir, Anadolu'nun bilinen ve hattâ bilinmeyen çağlarından bu yana yaşantısını vermektedir. Anadolu üzerinde yaşayan insanlar, bunların kurduğu uygarlıklar ve devletler birer birer gözlerimizden ve belleklerimizden, hattâ düşlerimizden geçer. Yaşayan insanlara olduğu kadar göçüp gitmiş insanlara da duyduğu sevgi ve saygı ile duygulanan, düşüncelere ve düşlere dalan Hasan Hüseyin, hâlâ açlık,

hastalık, bilgisizlik içinde yıkkın ve bıkkın yaşayanların destanını yazmıştır.

Hasan Hüseyin'in gür bir dili var. Halkın anlayacağı bir dille, çok iyi bildiği halkın dilinin bütün zenginliği ve kıvraklığı ile yazmıştır şiirini. Dilin ses öğelerinden yararlanmasını çok iyi bilmiştir. Ancak, bazen, gereksiz bazı yinelemeler ve «kah kah kah ramanlık/uykulu bir çaydanlık/lık/lık/lık» gibi gereksiz yaygınlıklar yapıldığı ve şiiri bir istatistik bilgi yığını durumuna indirgeyen rakam sıralamalarına (s. 125-138) gidildiği de görülmektedir

EVRENİN DÜŞÜNDE GEZGİN — Yeditepe Yayını, 1971, 108 sayfa. fiyatı 7,5 lira.

1970 yılında yayımlanan **Beethoven'de Aydınlığa Uyanmak** ile şiirini yeni bir düzeye ulaştıran Osman Türkay, 1971 yılı sonlarında yayımlanan **Evrenin Düşünde Gezgin** ile değişik bir içeriğe yönelmiştir. Türkay, son kitabında evrenin yaratılışında ve milyarlarca yıldan bu yana dengeli ve düzenli olarak işleyişindeki sırrı çözmeye, bu gize bilimsel bir gözle bakmağa yönelmiştir. Her gücün başka bir gücle karşı karşıya geldiği, onu etkilediği görüşlerinin ön plânda yer aldığını söyleyebileceğimiz bu anlayış içinde Türkay, evrenin dengesel şiirini dengeli bir söyleyişle vermiştir. **Ağlasun Ayşafağında**'da Hasan Hüseyin'in uyguladığı ton değişikliklerini Türkay da uygulamış ve şiirini tekdüzelikten kurtarmıştır. Dizelerle kurulmuş bir takım diyagramlar da şiire değişik bir biçim anlayışı getirmiştir.

HAYDAR HAYDAR — Bilgi Yayınevi, 1972, 111 sayfa, fiyatı 7,5 lira.

Şiiri bütün süslerinden arıtıp kendi biçimi ve kalıbına sokmağa dönük bir çaba içinde görülen Salâh Birsel, son yıllarda yazdığı şiirleri **Haydar Haydar** adlı kitabında topladı. Uzun süredir sürdürülen bu süslerden soyma çabasının en yeni ve başarılı örnekleri olarak gösterebi-

liriz bunları. Zaman zaman ussal sınırları içine giren bu usdışı şiirlerde Birsel, şiirlerimizde görülmeyen bir ustalıkla tatlı alayı (humor) uygulamakta, bilincine kolay varılamayan bir dille toplum içindeki bazı kural ve uygulamaları yermektedir. Şiir gelişimini izlemeyenler için anlamsız ve hatta şiir ve sanat dışı olarak nitelendirilebilecek bu şiirler, şiirimizde denenmemiş bir çabanın ürünleridir. Kuzuname, Tutiname, Aganta, Göl Saatleri ve Haydar Haydar bölümlerinden oluşan kitapta üçer dizelik son bölüm uzunca bir bölüm olarak görülmektedir. Kitabın bu bölümünden «Vurmayın güvercinlere / Uçarken / Vurunca ozanlara vuruyorsunuz» Üçlüğünü örnek olarak anabiliriz

SEVMEK VARKEN — Hisar Yayınları, 1972, 161 sayfa, fiyatı 10 lira.

Hisar dergisinde uzun süredir şiir yayımlayan Mustafa Necati Karaer, ilk kitabını 1972 yılında yayımladı. Sevmek Varken adını taşıyan bu kitabında, Karaer, şiirlerinin genişçe bir bölümünü toplamıştır. Bu şiirlerde kişisel ilişkiler ve duygular ağır basmaktadır. Kişiler arasındaki çatışmaların bir yana bırakılmasını, huzur ve sükûn içinde yaşanmasını, sevmek varken gereksiz kavgalara girişmenin boşunalığını söyler Karaer. Bir çok şiirinde ve özellikle Halı Destanı bölümündeki şiirlerinde başarılı olmuştur. Karaer'in şiirinde konuşulan dil, halkın söyleyiş biçimleri ve deyimleriyle beslenerek girmiştir şiire. Kendine özgü bir dil yaratma çabası yoksa da kendine özgü bir söyleyiş çabası görülmektedir.

RÜBAİLER — Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1972, 230 sayfa, fiyatı 15 lira.

Yıllardır şiir yazan, çok çeşitli yerlerde yayımlayan ve bir çok da şiir kitabı bulunan Ümit Yaşar Oğuzcan, rübailerini (122 tane) ve dörtlüklerini (70 tane) bir ki-

tapta topladı. Yapıtlarını bir sıra içinde toplama amacının ilk cildi olan bu kitaptaki rübailer, sağlam bir içe ve rübainin kalıbından doğan sağlam bir kalıba sahiptir. Halman'ın önsözde belirttiği gibi, «Oğuzcan'ın dörtlükleri, kendi içlerinde, bir felsefi bütünlük, bir duygu bayındırlığı, bir mimari denge sağlamaktadır.» Hece ölçüsüyle yazılan bu dörtlüklerin yanı sıra asıl rübailer için de aynı kanıyı söylemekte bir sakınca yoktur. Oğuzcan, bu eski kalıplar içine yeniyi ve moderni ustaca yerleştirebilmektedir. Öbür şiirlerinin yanında rübailerle dörtlüklerin üstün bir yeri olduğu kanısındayız.

IŞILTI — Güney yayınları, 1972, 83 sayfa, fiyatı 10 lira.

Geçen yılın sonlarında Kuytu adlı bir şiir kitabı yayımlayan Feriha Aktan, bu yıl da **Işıltı** adlı bir şiir kitabı yayımladı. Şiirlerde, yaşam içinde, toplum yaşamı içinde kendini yalnız bulan bir kişinin, çevresini yadırgayan, çevresindeki bir takım kötü olaylardan tedirginlik duyan bir insanın söyleyişleridir diyebiliriz bu şiirlere. Dış dünyadaki olayların iç dünyasında fırtınalar kopardığı görülüyor. Ama, Aktan, bu fırtınaları hafifleterek veriyor bize.

Kitabın ilk şiirindeki hava, onun ruhsal yaşamını açıklamaktadır. Ölümsüz doğaya, özgür çocukluğa dönük, bugünkü yaşamın bağları ile bağlı bir yalnızdır o .«Yalnızlığımın uyuduğu o ağır saatlerde/Ben uyanık ve katıyım» derken bağlardan uzak, mutlu olacağı bir yeri düşler. Bu düşleme ve özlem içinde yıllar geçer, her şey eskir artık («Eklendi alnına yaşlı çukurlar/Tırnakları eskidi yelesinin savrukluğu eskidi») ve bütün bu özlemlerle düşler de «bildiğimiz bir masal» olur. İşte Aktan, insanların bu masala ulaşan serüvenini şiirleştiriyor.

ŞAFAĞIN DEMİRCİSİ — Nadas Yayını, 1971, 70 sayfa, fiyatı 7,5 lira.

TRT Ödülü kazanan **Şafağın Demircisi**, Tekin Sönmez'in üçüncü şiir kitabı. 28 şiirinin bulunduğu kitaptaki şiirlerin tümü (Süreç adlısı bir yana) eski şiirimizin mes-

nevi biçimiyle yazılmıştır. Sönmez, toplumsal bir öze dönük şiirler yazıyor. Toplumsal şiiri, biçimle özü ustaca bağdaştırarak vermesini biliyor. Ancak, bu kitabında zaman zaman bir mekanizme, bir şematizme düştüğü de oluyor. Belirli bir biçime uyma kaygısından ya da zorunluğundan doğduğunu sandığımız bu yozluğa düşmeyeceği umulur.

YENİ EYLÜLLER — Yeditepe Yayını, 1972, 44 sayfa, 5 lira.

Nazmi Akıman, Yeni Eylüller adını verdiği kitabında sevi şiirlerini toplamıştır. «Günlük uğraşım bu benim/ soluk alıp vermek seni» dizeleriyle başlayan kitabında Akıman, şiirimizde yeni romantizmin örneklerini vermektedir diyebiliriz. Duyguları aklın süzgecinden geçirerek dengeli bir duruma getiren Akıman, batıdaki yeni romantikleri de yakından izlemiş görünmektedir. Tedirgin bir dünya içinde yaşayan insanın sevi dünyasını yansıtan bu şiirler zevkle okunmaktadır.

HAYATIMIZ ÜSTÜNE ŞİİRLER — Yücel Yayını, 1972, 89 sayfa, fiyatı 6 lira.

Nihat Behram'ın bu kitabı iki bölümden oluşmaktadır. Kitaba da ad olan birinci bölüm ve ilk şiirler olarak nitelendirilen ikinci bölüm. Bu ikinci bölümdeki şiirler, bir deneyiş döneminin çeşitli etkileri yansıtan havası içinde görünmektedir. Bununla birlikte sağlam bir işleme ve yoğun bir çabanın izleri var. Birinci bölümdeki şiirlerde ise tedirgin bir toplumun yaşantısını, bu toplum içindeki insanların duygularını ve eylemlerini buluyoruz. Behram, zaman zaman biçimini içeriğe, öze kurban da etse sağlam şiirler kurabilmektedir.

TÜRKÜSÜZ DÖNEM — Güney Yayını, 1971, 59 sayfa, fiyatı 5 lira.

Çok değişik ve dağınık uğraşları arasında şiire de yer veren Avni Öztüre, son yıllardaki şiirlerini Türküsüz Dönem adlı kitabında topladı. Eski şiirlerinden biçim ve özellikle söyleyiş bakımından farklı olan bu şiirlerde Me-

tin Eloğlu'nun şiirinin izleri görülmektedir zaman zaman. Öztüre, olaylara şaşkın şaşkın bakmakta ve gördüklerini yadırgayarak eleştirmektedir. Bu eleştiri ne yergiye dönüşmektedir ne de alaya; salt bir eleştirmedir onunkisi.

SAVRULAN — Yücel Yayını, 1971, 60 sayfa, fiyatı 5 lira.

Gün Ola'dan sonra ikinci kitabı Süreyya Berfe'nin. Bir süre içinde yaşadığı Anadolu'nun ve Anadolu insanının dertlerini, halkın dili ve anlayışı içinde yansıtmaya yönelmiştir. Dertlere, olaylara belirli bir açıdan bakmakta şematizme düşmekten kaçınarak şiirini kurmaktadır. Bu çabalarında tam bir başarıya ulaşmış sayamayız onu. Bu çabasının iyi sonuçlar vereceği umulabilir.

Ve öbür kitaplar

Necdet Evliyagil, **Yaşantı** adlı kitabında kişisel duygularını şiirleştirmiştir. Evliyagil, bir takım zıtlıkları şiirleştirdiği şiirlerinde («Özgürlük Sancısı», «Gözyaşı», «Huzur ve Hüzün» gibi) başarılı görünmekte ve zıtlıkların ozanı deyimini kullanmamıza vesile vermektedir.

Şiirlerini bu kez de **Çıkınımda Anadolu** adlı bir kitapta toplayan Arif Coşkun'un buruk bir dili var. Dilindeki bu burukluğu giderdiği ve biraz daha yoğunluğa önem verdiği takdirde daha başarılı örnekler ortaya koyacağına inanıyoruz.

Sakarya savaşlarını yansıtan **Ve Sakaryada Öldük** adlı destanıyla Süreyya Hami Şehidoğlu, iyiniyetli bir ozan olarak çıkıyor karşımıza. Şehidoğlu'nun da dile önem vermesi gerektiği kanısındayız.

Küçük duyguları, bir anlık yaşantıları dile getiren M. Turan Tekdoğan'ın **Neden Güzel Dünya** adlı kitabında güzel örneklerle karşılaşıyoruz. Şiire daha çok zaman ayırabilse diyoruz.

Yugoslavya'da Türkçe yazan ozanlardan biri olan İlhami Emin'in **Gülkılıç** adlı kitabında da anlık düşünce ve duyguların şiirini buluyoruz.

Şiirlerini **İkinci Dönüş** adlı kitapta toplayan İsmail Gerçeksöz'ün söyleyişinde yoğunluktan uzaklık buluyo-

ruz. Özü şiir söyleyişi içinde eritmesi gerektiği kanısındayız.

Aç Ekin'de çevresinin insanları üzerine eğilen Ali Çupan'da bir arayış, etkilerden sıyrılma çabası görülmektedir.

Sıtkı Salih Gör, Ağıt'taki şiirlerinde zaman zaman güzel söyleyişe ulaşmaktadır. Şiirle öykü arasındaki sınırı iyi ayırmak, şiir dilinin arılığına yönelmek gerektiği kanısındayız.

Adil Gülvahap'ın da şiir dilinin sınırlarını iyi saptayamamaktan doğan bazı kusurları bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, bir çok kez düzyazıya yakın düşen bir söyleyiş içinde olduğu da söylenebilir. Taşlandıkça Büyüyen adlı kitapta görebildiklerimiz bunlardır.

Muharrem Vakar ise gözlemlere dayanan şiirler yazıyor. Sonsuz Panayır'daki tutumu böyle. Yalnız gözlemliyor ve onları yazıyor. Bu gözlemlerde bir derinlik ve bir bakış açısı yok. Panayırda dolaşan bir gözlemciden farksızdır tutumu. Bazı güzel söyleyişleri var.

III. ÇEVİRİ ŞİİRLER VE ÇEVİRİ ŞİİR KİTAPLARI

1972 yılı çeviri şiirler bakımından geçen yıllara göre oldukça fakir sayılmalıdır. Her sayısında bir çok çeviri şiir yayımlamağı bir gelenek durumuna getiren Varlık dergisinde yayımlanan çevirilerin azlığını da burada belirtmek isteriz.

Varlık dergisinde Portekiz ozanlarından Alexandre O'Neill, Alberto de Lacerda, Antonio Ramos Rosa'dan birer çeviri (M. Uyguner, sayı: 770), Kanadalı Leonard Cohen'den bir çeviri (Engin Aşkın, sayı: 770), Israelli Şlomo Tanni, T. Karmi, Yehuda Amiklay'dan birer çeviri (Nesim Eskin, sayı: 771), Portekizli Jose Emilio Pacheco'dan bir (M. Uyguner, sayı: 771) ve Hollandalı Ed. Hoornik, Louis T. Lehmann, Hugo Claus, Cees Buddigh ile Lucebert'den birer (M. Uyguner, sayı: 771), Pablo Neruda'dan üç (Osman Türkay, sayı 772), Yunanlı Nanos Va-

loritis'den bir (Engin Aşkın, sayı: 772), Neruda'dan üç (Osman Türkay, sayı: 773), Brezilyalı Eno Teodoro Wanke'den bir (Yaşar Nabi, sayı: 774), İsveçli Karl Vennberg, Ingmar Lekius ve Lars Forsell'den birer (Lütfi Özkök, sayı: 775) ve Bertholt Brecht'den bir (?, sayı: 775), Dylan Thomas'dan üç (?, sayı: 776), Kolombiyalı Luis Vidales ile Eduardo Lamus'dan birer (M. Uyguner, sayı: 776) ve Makedon ozanlarından Radovan Pavlovski'den iki (Necati Zekeriya, sayı: 776), İngiliz Kathleen Nott'dan iki (Osman Türkay, sayı: 777), Kolombiyalı Hernando de Bengoechea'dan bir (M. Uyguner, sayı 777), Amerikalı Allan Kaplan'dan dört (Talât S. Halman, sayı: 778), Amerikalı Pierre Oberling'den sekiz (Talât S. Halman, sayı: 780) ve Frank Lima, Tony Towle, Kenneth Koch, Peter Schjeldahl, John Ashbery ile Anne Waldman'dan birer ve Ted Berrigan'dan iki (Talât S. Halman, sayı: 781).

Güney'de Pablo Neruda'dan bir (Etem Olgunil, 50), Yugoslav Mak Dizdar'dan iki (Necati Zekeriya, 50) ve Amerikalı Dalton Trumbo'dan bir (Engin Aşkın, 50), Bertolt Brecht'den bir (A. Kadir-A. Bezirci, 51), Polonyalı Zbigniew Herbert'den bir (Engin Aşkın, 52), Slovak ozanı Laco Novomesky'den bir (Ayşe Kandaş-Kemal Kandaş, 52), Radovan Pavloski'den iki (Necati Zekeriya, 53), Bob Dylan'dan bir (Engin Aşkın, 53), Lorca'dan bir (N. Türetken, 54), Bosnalı İzzet Sarayliç'den dört (Necati Zekeriya 54), Dalton Trumbo'dan bir (Engin Aşkın, 54), Vietnamlı Nguyan Khuyen'den bir (Engin Aşkın, 59), Kanadalı Earle Birney'den bir (Engin Aşkın, 60).

Yeditepe'de Neruda'dan iki (Engin Aşkın ve Ahmet Köksal, 187) ve üç (Osman Türkay, 188), Norveçli Nordahl Grieg'den bir (Ata Karatay, 190), İsveçli Göran Palm'dan altı (Lütfi Özkök, 192) ve Olof Lagercrantz'dan üç (lütfi Özkök, 193)

Hisar Dergisinde ise Alman ozanı Annette von Droste-Hülshoff'dan bir çeviri (Zeki Taşan, 102) yayımlanmıştır.

Dost dergisinde Neruda'dan bir (Semiramis Aydınlık, 85), Rolf Bongs'dan bir (Semiramis Aydınlık, 86),

Yvan Goll'dan bir (Yüksel Pazarkaya, 88), Neruda'dan bir (Engin Aşkın, 96)

42 nci sayısını, (Ekim-Kasım 71) Pablo Neruda'ya ayıran Soyut dergisinin bu sayısında 27 çeviri yayımlandı. Bunlardan 17 si Said Maden, 6 sı Hilmi Yavuz ve 4 tanesi de Enver Gökçe tarafından çevrilmiştir. Ungaretti'den yedi (Cevat Çapan, 44), Lorca'dan 12 (Said Maden, 45), Alman ozanlarından Rainer Maria Rilke'den, Stefan George, Gottfried Benn, Oskar Loerke, Alfred Mombert, Else Lasker-Schüler, Nelly Sachs, Georg Britting, Karl Krolow ve Paul Gelan'dan birer (Sedat Umran, 46), Aragon'dan bir (Orhan Suda, 47), Paul Eluard'dan bir (Sabri Altınel, 50).

Yansıma'da ise Antonio Machado'dan üç (Eray Canberk, 3), Lorca'dan bir (Said Maden, 4) ve on bir (Said Maden, 8) Vietnamlı Ho Şi Min' den üç, To Huu'dan, Tran Van Duc'dan, Ly Thuy ve Hoang Loc'dan birer (Engin Aşkın, 10), ve üç çocuk şiiri (Emel Akçazar-Tekin Sönmez, 10)

1972 yılında dilimize en çok şiir aktarılan ozan Pablo Neruda ile Lorca olarak görülmektedir. En çok çeviri yapanlar da Engin Aşkın, Said Maden'dir.

Çeviri şiir kitapları:

Görebildiğimiz kadariyle, 1972 yılında altı tane çeviri şiir kitabı yayımlandı. Bunlardan üç tanesi, 1971 Nobel Ödülü'nü kazanan Pablo Neruda'nın şiirleriyle ilgilidir.

Pablo Neruda'nın kitaplarından biri, Cem Yayınevi tarafından yayımlanan Hilmi Yavuz çevirileridir. **Şiirler** adını taşıyan bu kitapta, Neruda ile ilgili iki küçük yazıdan sonra, 24 şiir yer almıştır. **Veinte Poemas de Amor y una Cancion Desesperada, Residencia en la Terra, Espena en al Corazon, Canto General** ile **Extravagaria** adlı kitaplarından seçilen bu şiirlerde dilimize yatkın bir çeviri dili kullanılmıştır. Gene **Şiirler** adını taşıyan ikinci kitap Yücel Yayınları arasında çıkmış olup Enver Gökçe'nin çevirilerinden oluşmuştur. Paris'de yayımlanan L'EXPRESS dergisinden alınan bir konuşmanın da bulunduğu

Hurşit Arıkan : Linol baskı

kitapta ise 45 şiir yer almıştır. Bunlardan 25 tanesinin 1960 yılında yayımlanan kitapta bulunduğu anlaşılmaktadır.

Pablo Neruda'nın üçüncü kitabı **Kara Ada Defteri** adını taşımakta ve bu adı taşıyan kitabının bütünün çevirisini kapsamaktadır. Said Maden tarafından çevrilen bu kitap kalın bir cilt halindedir. «Önceleri beş ayrı cilt olarak basılmış. 1964 de **Memorial de Isla Negra** adı altında toplu olarak yayımlanıyor. İlk bölüm Yağmurun Doğduğu Yer. Bir Demiryolu işçisinin ürkek ve kapalı oğlunun Araucania ormanlarındaki yaşayışından, çocuksu ve duygulu gözlemlerinden parçalarla dolu. Labirentte Ay, şiirin doğuşunu, gençlik aşklarını, dünyayı sezme ve kavramaya başlayışı anlatıyor. Acımaz Ateş'de ozanın şiirsel eyleme açılmasını sağlayan İspanya İç Savaşı'ndan anılar var. Kök Avcısı, bir kaynaklara dönüş, sert ve büyük doğadan elde edilen şiir ve düşünce olanlarının sergilenmesi. Tehlikeli Sonat ise, günlük yaşantılar, irili ufaklı uğraşılar, sevinçler ve düş kırıklıkları üzerinde bir söyleşi.»

Bu üç kitap ve dergilerimizde yer alan öbür çevirilerle 1972 yılı, bir bakıma, bir Neruda yılı olarak nitelendirilebilir. Bu çevirilerin, ozanlarımız üzerinde, bazı etkiler yaptığını dergilerde yayımlanan bazı şiirlerde görmekteyiz.

Öbür çeviri kitaplar arasında, tarih sırasıyle alırsak, **Eski Mısır Şiiri** başta gelmektedir. Talât S. Halman tarafından ingilizce çevirilerden dilimize aktarılan ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında çıkan bu kitapta eski Mısır şiirini tanıtan uzunca bir önsöz de bulunmaktadır. Halman, bu eski şiiri bütün yönleriyle tanıtmaktadır bize. Daha çok dinsel içeriğin egemen olduğu şiirlerde insana dönük pek çok öge de görülmektedir. Dilimizin çok iyi kullanıldığı çevirilerden, eski Mısır şiirinin gerçekten olgun bir düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci çeviri kitap Heinrich Heine'nin **Şarkılar Kitabı**'dır. Behçet Necatigil tarafından çevrilen bu kitap da Türkiye İş Bankası Kültür yayınları arasında çıkmıştır. 1827 yılında yayımlanan **Buch der Lieder** (Şarkılar Kita-

bilin tam çevirisi olan bu kitaba Necatigil bir önsöz yazarak Heine'yi ve şiirini Türk okurlarına tanıtmıştır. Necatigil'e göre, «Lirizmi halk şiirine dayanır. Karamsarlığı yalnız yergi ve düzyazılarında değil, şiirlerinde de görülür. Aklın, mantığın müdahalesiyle duyguları gemleyen romantik ironi, onun eserlerinde sert ve keskin bir nitelik eklemiştir». Necatigil, ozanı iyi yorumlamıştır elbette. Ama, bütün çevirilerin aynı başarılı düzeyde olduğu söylenemez. Bir ozanın kitabındaki şiirlerin hepsini çevirme isteği duyulabilir; ama hepsini çeşitli nedenlerle aynı başarıyla çevirmek zaten olanaksızdır. Gene de, **Şarkılar Kitabı**, şiirimiz için ana kaynaklardan biri olabilir.

Üçüncü çeviri kitap da Alman şiiri ile ilgili. Bertolt Brecht'n A. Kadir ile A. Bezirci tarafından yapılan çevirileri **Halkın Ekmeği** adlı bu kitapta toplanmıştır. Kitabın başına Jorge Amado'nun «Doğmalarla Savaşan Yazar», György Lukacs'ın «Kurtarıcı Bunalımlar Yaratmasını Bildi» ve Rene Wintzen'in uzunca (s. 9-37) «Bertolt Brecht» adlı yazıları konulmuştur. Özellikle son yazı Brecht'in sanatını ve kişiliğini bütün yönleriyle belirten bir yazıdır. Çevirilerin dilimiz bakımından başarılı olduğunu söylememiz gerekiyor. Almanca asıllarını bilemediğimiz için bu konuda bir karşılaştırma yapmamız olanağı olamamıştır.

IV. HALK ŞİİRİ

1972 yılında, Konya Âşıklar Bayramı gene yapıldı. Usta bazı âşıkların katılmadığı bu Bayram'da yeni bir çok âşığın yer aldığı görüldü. Geleneksel havası içinde bir hafta süreyle yapılan bu Bayram'da gene bir çok âşığın gönlü hoş edildi.

Âşıklar, geleneksel toplantıları dışında yıl içinde Sarıkamış'da da geniş bir toplantı yaptılar. Bu arada bazı gruplar halinde Almanya ve İran'a da gittiler. Reyhani ise tek başına Almanya'da uzunca bir gezi yaptı.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisi başta olmak üzere bazı Halkevleri dergilerinde âşıkların deyişleri yayım-

landı. Atatürk Üniversitesi'nin konuya yakın ilgisi 1972 yılında da sürdü ve bir çok halk öyküsü ile deyiş bandlara alındı, bazı âşıklar üzerine bitirme ve doktora tezleri hazırlandı.

1972 yılında yayımlanan kitaplar arasında Âşık Selmani'nin **İki Cihan Dostu** ile Âşık Zülfikar Divani'nin **Sen Seni Tanı** adlı kitaplarını anmak isteriz. 1934 yılında Almus ilçesinin Kuruseki köyünde doğan ve asıl adı Hasan Selman olan Selmani, daha çok tasavvufa dönük bir âşıktır. Bilebildiğimiz kadarıyla, bugün, tasavvufa dönük en güzel şiirleri söyleyenler arasındadır. **İki Cihan Dostu** bu yönden başarılı deyişlerle doludur.

1971 yılında yayımlanan **Sev Dedi Bana** adlı kitabı ile tasavvufa dönük deyişler söylemeğe başlayan Divani, 1972 yılında yayımlanan son kitabı **Sen Seni Tanı** ile daha başarılı bir söyleyiş içine girmiştir. Onun eksik yönü, tasavvufu bilen birisinden ders almamış olmasıdır. Bir yolgöstericiye bağlanırsa deyişlerinin özü daha tutarlı olabilecektir.

V. SONUÇ

1972 yılında şiirimiz toplumsal ve kişisel özler eksenindeki gelişimini sürdürmüştür. Her iki akımın da güçlü temsilcileri, büyük bir atılım göstermeden şiirlerini ortaya koymuşlardır. 1972 yılı, şiirimizde bir şaşkınlık yılı olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte, bu şaşkınlık içine düşmeden ya da bu durumdan sıyrılarak şiirlerini yazıp yayımlayan sanatçılarımız da olmuştur.

İki eksen çevresinde, iki öbekte toplanan sanatçıların hepsinin aynı şeyleri, aynı biçim ve söyleyişe türküledikleri, şiirleştirdikleri söylenemez elbette. Sözgelişi bir Hasan Hüseyin ile Tekin Sönmez'in, bir Melih Cevdet ile Gülten Akın'ın, bir Külebi ile Sabahattin Kudret'in, Salâh Birsel'in, Dağlarca'nın şiirini ayrı görmemek mümkün değildir.

Çeviri şiirlerde bir azalma görülmüştür. 1972 yılı ,No-

bel kazanması nedeniyle, bir Pablo Neruda yılı olmuştur. Bunun dışında çeşitli ülkelerin şiirinden örnekler yayımlanmıştır. Bu arada Heine ve Brecht şiirlerinden kitaplar yayımlanması gözönünde tutulursa, 1972 yılında Alman şiirinin de şiir çevirilerinde yerinin büyük olduğunu belirtmek isteriz.

Bedri Rahmi: Desen

1972 DE ELEŞTİRİ, DENEME, İNCELEME

Adnan BİNYAZAR

Umutların yeşerdiği bir yıldır 1972. Neredeyse, düşünülenlerin söylenemediği bir ortama inanılıyordu 1971'lerde. Aydınların masalarında ağzını tutan, kulağını tıkayan, gözünü örten maymun heykelciklerine rastlanıyordu. Ağzımızı tıkadık, söylenenleri duymuyoruz, hiç bir şeyi görecek gözümüz yok der gibiydi aydınlar Oysa, yurt bizim yurdumuzdur, sorunlar bizim sorunlarımızdır, onlara bir çözüm yolu bulabilecek de bizleriz. İşte 1972, bu umutların belirdiği bir yıldır. Yazarlarda bir ürküntünün izi görülüyordu ise de, onların, kültür sorunlarını değişik açılardan görmelerini ve yorumlamalarını önleyemedi bu. Aydın, ağzından çıkan düşüncelerin sorumluluğunu, daha tarihsel bir «perspektif» içinde görür oldu. Sanıyorum ki, ayağımızı daha sağlam biçimde, yere basmaya başladık. Dergilerin çoğunda, bunun somut örneklerini görebiliriz. Özellikle «Yeni a Dergisi», bunun en canlı kanıtıdır. Tartışılmaz sanılan konuları ele almış, onları içinde bulunduğumuz ortamda yeniden değerlendirme gereğini duymuştur. Gazetelerde de kıpırdanmalar olmuştur. Cumhuriyet gibi, neredeyse Türk devrim tarihiyle yaşıt bir gazete, yeniden kendini bulmuş, Nadir Nadi'nin yönetiminde, devrimci ve çağdaş tavrını almıştır. Dedikodulardan, karalamalardan çok, gerçeklerin egemen olması gereken bir döneme girdiğimiz kanısındayım ben. Bir yılın sanat ve kültür olaylarını dergilerde ve gazetelerde izlemenin yararlı olduğunu sanıyorum. Dergilere kısaca değineyim.

DERGİLER:

Varlık

1972'de **Varlık**, verimli ve başarılı bir yıl yaşadı. Gerek dış, gerekse iç sanat ve kültür olaylarını izledi. Değindiği konuların ilginçliği nedeniyle **Varlık** okurlarında bir çoğalma oldu. Bir bakıma «Dünyaya Açılan Pencere» bölümüyle iki derginin görevini yüklenen **Varlık**, yılın en çok aranan dergileri arasına girdi.

Varlık'ta yılın belli başlı yazıları ve sanat-kültür olayları şöylece özetlenebilir:

Ali Gevgilili, Milliyet'te bir açık oturum düzenledi 28 Kasım 1971'de. «Türk Romanı ve Toplum Gerçekleri» konulu açık oturuma Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Tarık Buğra ve Kemal Tahir katıldı. Özellikle Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın ileri sürdüğü, biraz da havada kalan düşüncelerine ilk tepki, Yaşar Nabi'den geldi. «Türk Romanı Üstüne Aykırı Düşünceler» adlı yazısında Yaşar Nabi, Kaplan'ın yanılgılarını ortaya koydu. Aynı sayıda, Emin Özdemir, açık oturumun özetini yaparak, özellikle köy romanları konusunda, Kaplan'ın görüşlerine karşı çıktı. Aynı konuya, bir konuşmasında Suut Kemal Yetkin de değindi, sanatçıyı, alanlar ve konularla sınırlamanın olanaksızlığını belirtti.

Ceyhun Atuf Kansu, Atatürkçülüğün kimi kişilerce yanlış yorumlandığını çok iyi bildiği için, gerçek Atatürkçülüğün çeşitli yönlerini incelemeye yöneltti yazılarını. Yazılarının temel amacı, Atatürkçülük ilkesinin öğretisel bir yönden kavratılması olmuştur. Oktay Akbal, «Günlerde»sini, ilginç izlenimlerle sürdürdü. Kemal Kandaş'ın yazıları, çağın değişikliğini ve bunalımını açıklamaya çalışır yapıdaydı. A. Turan Oflazoğlu'nun «Tiyatroda Evrensellik» başlıklı yazıları, bol örnek vererek, tiyatroya daha bilinçli bakışı sağlayacak bir nitelik taşıyordu. Selâhattin Batu ise daha çok felsefi konuları irdelemeye çalıştı bu yılki yazılarında. Mehmet Seyda'nın romanlar üzerine değinmeleri ise, ne yazık ki uzun sürmedi. Mu-

Zaffer Uyguner, Hikmet Dizdaroğlu, Muhtar Körükçü, kitap tanıtma yazılarını sürdürdüler **Varlık**'ta.

Şiirlerinde de bir evren sorununu kavramaya çalışan Osman Türkay, «Bir Evren Geliyor Korkunç» adlı yazısında, insanın bunalımını, sanatın yozlaşmasını nesnel bir yöntemle belirtmeye çalıştı. Hilmi Yavuz da, bizde yeni yeni yerleşmeye başlayan kavramları açıklamaya yönelen yazılarıyle ilgiyi çekti. Yavuz, bu yıl yazdığı yazılarla, batılılaşma, **kültür, Türkiye'de kültürel gelişim** gibi konuların yetkili bir yazarı olduğunu koydu ortaya. İsmet Zeki Eyüboğlu'nun «Ölü Edebiyat» adlı yazısı, yazarın, her vesileyle savunduğu görüşlerini yoğun bir biçimle yansıtıyordu. Eski edebiyattan umudunu kesmeyenlere de iyi bir yanıttı Eyüboğlu'nun yazdıkları. Eyüboğlu, bu tür konuları inceleme yönünden yılın ilgi çeken yazarlarından biri oldu.

Talât Halman'ın «Çağdaş Orta Doğu Edebiyatı» adlı yazısı, Amerika'da yayımlanan Books Abroad için hazırlanmıştır. **Varlık**, Türk edebiyatını kuşbakışı değerlendiren Halman'ın bu yazısını Türkçe olarak yayımlamakla yararlı bir iş yaptı. Uzun süredir, aralıklı olarak, **Varlık**'ta yazıları çıkan Sabahattin Teoman, kısa değinmelerini bu dergide yayımlayacaktır Mahmut Alptekin, Naci Girginsoy da **Varlık**'ta sık sık görülen yazarlar oldu.

Yansız ve nesnel değerlendirmeleriyle Emin Özdemir, **Varlık**'ta ilgiyi üzerinde toplayan bir yazar oldu. Şiirden romana, kültürel sorunlardan toplumsal sorunlara, kitap konusundan genel değerlendirmelere değin ilginç değinmelerde bulunan Özdemir, bütün yayın alanlarını tarama gibi güç bir işi de başardı. Dergilerde bu tür değerlendirmelerin yararını somut olarak ortaya koyan Özdemir yılın toplu görünümünü de yansıttı.

Varlık, bu yıl önemli bir girişimde de bulundu. Haziran sayısında, bir «Eleştiri Yarışması» düzenlediğini duyurdu. Yarışmaya, adı duyulmamış kişilerin katılması isteniyordu. Epeyce yazı geldi. Ne ki, ağustos ayında yayımlanmaya başlayan yazılar, umut beslemeyi engeller niteliktedir. Daha çok özetlemeler ve saptamalardır yayım-

lanan yazılar. Oktay Akbal, Rauf Mutluay ve Hilmi Yavuz'dan oluşan yargıcılar kurulu gelen yazıları inceledikten sonra şu sonuca varmıştır: Birinci, Mehmet Ergün, ikinci Ahmet Telli, üçüncü Erdoğan Yılmaz. Mansiyonlar: M. Nuri Erkal, M. Yaşar Bilen, Eyüp Derince.

Türk Dili

Türk Dili de verimli olmuştur 1972'de. Bir yılda iki özel sayı çıkarmak gibi önemli bir işi başarmıştır. Genellikle edebiyatı bir dil sorunu olarak ele alan eleştiri anlayışına uygun incelemeler yapılmıştır Türk Dilinde. Orhan Şaik Gökyay'ın «Anlamak Üzerine», «Hümayun Müzesi», «Kolay, Yine de Güç I, II»; Tahsin Saraç'ın «Illuminations Çevirisindeki Büyük Yanlışlar Üzerine»; Hikmet İlaydın'ın «Resimli Türk Edebiyâtı Târihi» adlı yazıları bu türün başarılı örnekleridir. Mehmet Salihoğlu'nun «Kendinden Vermek» adlı denemesi. bu türün iyi örneklerinden sayılabilir. Salâh Birsel'in «Shenandoah Kuşları» ise yılın en güzel denemeleri arasında önemli bir yer tutar.. Gene Salâh Birsel'in derginin aralık sayısında çıkacağını sandığımız «Yatmış Aslan Durumu» başlığını taşıyan denemesi ise, sözcüklerle gerçeklere varmanın en başarılı örneğidir. Pertev Naili Boratav, «Türk Halk Türkülerinde Şiirlik Motifler» adlı incelemesinde türkülerimizi yeniden gözden geçirmektedir. Satı Erişenler'in Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın «Acı Gülüş»ü üzerine incelemesi ise, bir yazara nesnel açıdan yaklaşımın örneği olabilecek nitelikleri taşımaktadır. Bilge Karasu'nun «Konuşma»sı, bir yazarın, yapıtını yaratmadaki çabalarını göstermesi yönünden ilginçtir.

Ayrıca «Anı Özel Sayısı»nda Salâh Birsel'in («Anı Üzerine»), Emin Özdemir'in («Anı ve Anı Dilimiz Üzerine»), Emin Özdemir'in («Anı Türü ve Türk Edebiyatında Anı»), Mehmet Deligönül'ün («Edebiyat-ı Cedide'de Anı») adlı yazıları genel anlamda anı türüne ve edebiyatımızın bu yönüne ışık tutmaktadır. Cevdet Paşa'dan Oktay Akbal'a değin uzanan seçmelerle oluşan özel sayı, büyük bir boşluğu doldurmuştur. Derginin ekim sayısı da

«Divanü Lûgat-it-Türk» özel sayısı olarak çıktı. Bu özel sayıyla **Türk Dili**, Kâşgarlı Mahmut'a saygısını göstermiş oldu.

Yeni a Dergisi

Nisan ayı başında çıktı **Yeni a Dergisi**. Dergi, daha önce a **Dergisi** olarak 15 ocak 1956'da çıkmış, 27 Mayıs 1960'ı izleyen ilk günlerde de «Özgürlük Armağanı» adlı son sayısını yayımlayarak yayımına son vermişti.

1956'lar bunalımlı dönemlerdir. a **Dergisi** böyle bir dönemde çıkmıştı. Bugün de Türk siyasal tarihi en bunalımlı günlerini yaşıyor. «İlk yayımlanışında olduğu gibi, sanat ve kültür ortamımızın bunalımla karşı karşıya bulunduğu» günlerde yayımlanıyor yeniden. **Dergi**, ilk sayısında amacını şöyle belirtiyor: «Amacımız uzun sürede, değişen sorunlarımıza çözümler getirmek, geniş etkileriyle karşı karşıya bulunduğumuz burjuva Batı kültürüyle hesaplaşmak, geleneksel ve aktüel sanatımızın köklü eleştirisini gerçekleştirmek ve bütün bu çalışmaları yaparken halkımızın mücadelesiyle dayanışma sağlamak, sınıfsal kökenleri sağlam bir kültürün ve sanatın oluşmasına katkıda bulunmak, kısa sürede ise bu hedeflere ulaşılmasını engelleyen somut koşullara karşı kesin tavır almaktır.» Bu amaçlardan, derginin toplumsal yapıyı etkileyen birtakım girişimlerde bulunacağı anlaşılıyor. Nitekim, «değişen sorunlarımıza çözümler getirmek» için, **Yeni a Dergisi**, hemen hiç bir derginin el atamayacağı sorunların eleştirisine girişti. İlk sayısında «Batılılaşma» sorununa değinen dergi, yazarın, ozanın tavrıyla ilgili de saptayıcı bilgiler verdi. İkinci sayısında ise, tüm yazılar, Kitap Yılı nedeniyle «Kitap»a ayrıldı. Adnan Özyalçıner «Suçlu İlkelden Suçlu Uygara» adlı yazısında, düşünce tarihinin engelleyici güçlerini anlattı. Bir aydın olarak da, üzerinde korku bulutları olan konulara yaklaşmaktan kaçınmadı. Nurer Uğurlu'nun «Türk Yayın Hayatının Dününü, Bugününü, Yarını»nı araştırması ise bazı gerçeklerin belirme-

sini sağladı. Konur Ertop'un, Doğan Hızlan'ın yazıları ise kitabın kişiliğini savunur nitelikteydi. Hilmi Yavuz'un «Kültür» ve «Batılılaşma»yla ilgili yazıları, 1965'lerden sonra özellikle çok tartışılan bu konulara bir açıklık getirmektedir. Hilmi Yavuz, Adnan Özyalçıner, Doğan Hızlan, Konur Ertop,, Nurer Uğurlu, Kemal Özer, Ferit Öngören, Asım Bezirci, Onat Kutlar, Ergin Günçe'nin yazılarının sürekli olarak çıktığı dergi, kısa sürede yaygınlaşmış, Türkiye'nin en çok aranan dergileri arasına girmiştir. Düşünce korkaklığına son verici bir atılım yapan «Yeni a Dergisi», «Türk Mizahı», «Toprak» gibi özel sayılarla yayımını sürdürmektedir.

Yeni Ufuklar

Yücel dergisi kapandıktan sonra çıkmaya başlayan (şubat 1952) **Yeni Ufuklar**, her zaman hümanizmadan, güzelden, iyiden, doğrudan (gerçekten) yana olmuştur. **Yeni Ufuklar**'da sürekli olarak yazan Sabahattin Eyuboğlu, Orhan Burian, Vedat Günyol, Azra Erhat, İsmet Zeki Eyüboğlu gibi yazarlar, insan sevgisinin, dolayısiyle toplumsal bir sevginin savunuculuğunu yapmışlardır. Dergi, kişiliğini bu amaçlarla bulmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için de ödün vermez bir dergi olmuştur **Yeni Ufuklar**. Ne ki 12 Mart sonrası düşünce ortamında, yayımını sürdürmeyi sakıncalı buldu dergi. Bir yıl boyunca da yayımını durdurdu. **Yeni Ufuklar**, ekim başında yeniden ulaştı okurlarının eline. Umut getirici ,sevindirici bir olaydır **Yeni Ufuklar**'ın çıkışı. Yayımına yeniden başlayan dergide, Vedat Günyol, durumu şöyle açıklıyor: «... Her demokrasinin sarsıntılar geçirmesi, umut yitirmedikçe, olağandır. Bu sarsıntıların aşılması, demokrasinin yeniden, soylu amacına -çoğunluğun mutluluğundan başka bir şey olmayan amacına- yönelmesi, sağduyunun yeniden saygınlık kazanması için hepimizin çaba harcaması gerekir. Bugün, geçirdiğimiz sarsıntıların sona ereceği, iyi'yi, doğru'yu ve güzel'i arayanların gündelik politikaya kurban edilemeyecekleri umudu belirdiği için, **Yeni Ufuklar** yeniden çıkmaya başlıyor.»

Çıkma amacı göz önüne getirilirse görülür ki, **Yeni Ufuklar**'sız bir Türk edebiyatının eksikleri olacaktır.

Soyut

Soyut dergisi, biçimini değiştirdi. Daha görülmüş, alışılmış, sevimli bir biçim kazandı Soyut. Biçim değişikliğiyle kalmadı, içerik yönünden de gelişmeler oldu dergide. Afşar Timuçin, Cevat Çapan, Cemal Süreyya, Konur Ertop, Asım Bezirci, Bedrettin Cömert, Mehmet Doğan gibi yazarlar daha sık göründüler Soyut'ta. Günel Altıntaş'ın çabalarıyle öğlenir, aranır bir dergi kimliğine büründü Soyut. Cemal Süreya'nın «Eleştirmenler», «Deneme Üstüne», İsmet Zeki Eyüboğlu'nun «Çağ Dışı Yazın», Muzaffer Buyrukçu'nun «günlü» yazıları, Günel Altıntaş'ın «Değinmeler»i ilginçleştirdi Soyut'u.

Yeni Dergi

Yeni Dergi, önemli eleştirmeler yayımlamaktan çok kısa kitap tanıtma yazılariyle yetindi. Oysa uzun incelemelere açık bir dergiydi **Yeni Dergi**. Bu görevini de yıllar boyu sürdürmüştü. Çıkardığı özel sayılar, Türk edebiyatına yeni kavramlar, yöntemler getirmiştir. Eleştiri daha bir nesnelleşmiştir. Ne ki dergi, sayfalarını azaltınca bu görevini yerine getiremez olmuştur. Böyle bir sonuç ise **Yeni Dergi**'yi, alışılmış dergilere benzetmiştir Oysa, alışılmışlığa karşıdır **Yeni Dergi**. 1972'de, derginin en ilginç yazısı, Mahir Şaul'un düzenlediği açık oturumun metni olmuştur.

Yansıma

Yansıma, 1972'yle girdi yayın dünyasına. Girişi de yararlı oldu. Her zaman gereklidir böyle dergiler Türk edebiyatına. **Dergi**, tarihsel süreç içinde Türk edebiyatını değerlendirmeyi, bunu kuramsal açıdan yapacağını belirtiyordu daha ilk sayısında. Ne ki derginin öteki sayılarında bu sav yeterince gerçekleşemedi. Zühtü Bayar'ın «Günlük»leri, Tekin Sönmez'in Plehanov, Lukacs ve Politzer'e dayanarak vardığı yöntem, etkili bir sonuç yaratmadı. Ha-

san Hüseyin'in «Halk Edebiyatı»nın çeşitli niteliklerini belirtir yöndeki yazılarıysa derginin ilginç yazıları oldu. **Yansıma**'nın en büyük başarısı ise «Günümüz Türk Hikâyesi Özel Sayısı» gibi önemli bir sayı çıkarmış olmasıdır. Yerinde ve iyi seçmeler yapılarak, Türk öyküsünün yeniden gözden geçirilmesine olanak sağladı dergi. Bu özel sayıdan sonra, bir özel sayılar dizisine girdi **Yansıma**. Ne ki, öbür özel sayılar, birincisinin uyandırdığı olumlu etkiyi uyandırmadı. Edebiyatımızda toplumcu bir hava yaratılması yönünden, varlığı duyulan bir dergidir **Yansıma**.

Özgür İnsan

Haziran 1972 başında ilk sayısı çıkan **Özgür İnsan**, toplumsal sorunlara kuramsal ve kavramsal yönden eğilen bir dergi. Ankara'da yayımlanan dergi, geniş oylumlu yazılarla **özgürlük**, **demokrasi**, **reform**, **toplumsal yapı** gibi kavramlara açıklık getirmeyi amaçlıyor. Bülent Ecevit'in sanat birlikleriyle biçimlenen yazıları, derginin özellikle ilgi çeken yazıları oldu. Kavramsal yaklaşımın yanında sanata, edebiyata da yer verdi **Özgür İnsan**. Genellikle Rauf Mutluay'ın kitap tanıtma yazıları yer alıyor bu bölümde.

Gerek baskısındaki özen, gerekse oylumlu yazılara yer vermesi yönlerinden ilginç ve gerekli bir dergidir **Özgür İnsan**.

Dost

Bu yıl **Dost** dergisinin hemen her sayısı, «İkbal Kahvesi» özel sayısı olarak çıktı. Dergi, Nurer Uğurlu'nun anı, gözlem ve saptamalarıyle oluşan yazılarına geniş yer ayırdı. Kuşkusuz, Orhan Kemal gibi önemli bir yazarın kişiliğini yansıtan bu tür yazıların yayımlanması yararlı oldu. Son sayılarda Fikret Otyam da «Arkadaşım Orhan Kemal» adlı yazı dizisiyle katıldı anılarını, gözlemlerini yansıtmaya. Ahmet İnam'ın özellikle şiire dönük kuramsal (oldukça da mekanik) yazılarıysa büyük bir yankı uyandırmadı. Tevfik Çavdar'ın «Bize Uslu Olmayı Öğ-

rettiler» adlı yazısı ise, her zaman olduğu gibi, ilgileri üzerine çekti. Füsun Altıok, çok kullanılan birtakım kavramlar üzerinde durarak ilginç sonuçlara varmaya yöneldi.

Güney

Güney, Mehmet Seyda, Metin Eloğlu, Muzaffer Uyguner, Mehmet Salihoğlu, Şevket Yücel, İsmet Kemal Karadayı, Güney Taylan gibi yazarların deneme ve değerlendirmeleriyle sürdürdü yayımını. Derginin, «Son on yıl boyunca sanat evrenimizde ne tür gelişmeler olmuştur?» soruşturması ilgi gördü. Ne ki, soruyu yanıtlayanlar, kendi ilgi alanlarına göre sınırlamak zorunluğunu duydular. Derginin en canlı bölümü, «Sanatçılarla Konuşmalar»dı. Birtakım atılımlarla ayakta durmaya çalışan dergilerden biridir Güney.

Ilgaz

Ilgaz, Ceyhun Atuf Kansu'nun «halk» kavramını inanç, sevgi, bilgelik, gülme... açılarından değerlendiren yazıları ve geleneksel Nasrettin Hoca özel sayısıyle ilgi çekti. Ayrıca, Nasrettin Hoca'yla ilgili bir soruşturma, kimi yazarları Ilgaz'ın çevresinde topladı.

GAZETELER

Hemen her yıl, sanat ve edebiyatı halka ulaştırmasını söz konusu ederek gazetelerin etki gücünü anlatmaya çalışmışımdır. Kuşkusuz, sanat ve edebiyat konularının halka ulaştırılmasında en etkili araçlardan biridir gazete. Dergiler ne denli yaygın olursa olsun, toplumu etkileme yönünden gazetelerin bir yaygınlığı ve basım olanakları var. Özellikle, dergilerin akademik havası hep bir korku yaratmıştır halkta. Çünkü dergiler, belirli bir düzey tutturmak zorundadırlar. Gazeteler ise, her kattan okurun gereksinmelerini göz önünde bulundurmayı gerekli görürler. Bu nedenle, sanat ve edebiyat konularının yer

aldığı dergiler halka kapalı kalmışlardır. Kimi dergilerin, ancak yazı yazanlarca bilinmesi de bundandır. Edebiyatın, sanatın gazetelerde yansıması bu yüzden sonsuz yararlar sağlamaktadır.

Bilinen bir gerçektir ki, sanat ve edebiyat, çağımızda toplumsal bir anlam kazanmıştır. Sorunlarla, bu iki dal arasında kopmaz bir bağlantı vardır. Bir bakıma, sanat ve edebiyat, çeşitli sorunların yansıtıldığı bir alan olmuştur. Bu alan, halkın ortak sorunlarını ele alır genellikle. Çünkü sanat ve edebiyatın birleştirici bir yanı vardır. Düşünsel bütünlük bundan doğar. Kendi sanat ürünlerini, edebiyat ürünlerini tanıyamayan bir toplumda, düşünsel bir bütünlüğü ve bilinci aramak boşunadır. Kendi sorunlarının içine bile giremez böyle bir toplum. Onun hakları karşısında başkaları söz sahibidir. Başkaları söz sahibi olduğu için, kendi yararının nerede olduğunu da bilemez, sorunlarına uzak bir toplum.

İşte gazeteler, topluma toplum olduğunu duyuran yaygın yayım araçlarıdır. Kamuoyu dediğimiz düşünsel düzeyi gazete yaratır. Bir sanat ve edebiyat kamuoyunu da ancak gazeteler yaratabilir Ne ki, bunu sulandırmadan, sanat edebiyat ahlâkına uygun biçimde yapan gazete çok azdır Kazanç, temel amaçtır gazetelerin çoğunda. Kimi gazeteler ise, sanat ve edebiyat konularına yer vermeyi kaçınılmaz bulurlar.

Bu yıl, okurda güven uyandıran kimi gazetelerde, geçen yılın tersine, olumlu gelişmeler oldu. Örnek olmak üzere birkaç gazete üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Cumhuriyet

26 ağustostan sonra Cumhuriyet'in yöneticileri değişti. Gazeteyi okunmaz hale getiren tutucu yöneticilerin yerini, Atatürk devrimlerine gerçekten inanmış, çağdaşlaşmaktan, devrimcilikten yana olan yöneticiler aldı. Kuşkusuz, bu yöneticilerin başında Nadir Nadi geliyordu. Sami Karaören, Oktay Kurtböke gibi yazılışleri müdürleri onu destekliyorlardı. Yazarların başında ise, Ord. Prof.

Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Sadun Tanju ve Mehmet Barlas vardı.

Belirttiğimiz tarihten sonra Cumhuriyet'te kültür ve sanat konularına özellikle geniş yer verildi. Gazetenin ikinci sayfasındaki «Olaylar ve Görüşler» bölümünde kimi sanatçıların yazıları çıkmaya başladı. Oktay Akbal, Ali Püsküllüoğlu, Rauf Mutluay, Sennur Sezer sürekli olarak yazanlar arasına katıldı. Ancak, bunca kişiyle, Cumhuriyet'in yapması gereken çok önemli bir iş var. O da «Sanat-Edebiyat Eki»ni çıkarmaları. Türk yazın ve düşünce dünyasında, kısa sürede büyük yankılar uyandıran ek'in çıkması, Cumhuriyet'i, sorumluluğunu yerine getiren bir gazete yapacaktır.

Yeni Ortam

Yeni Ortam, 11 eylülde basın dünyasına girdi. Daha önce Ortam ve Yeni Ortam adlarıyle çıkan dergi, yayımına bir süre ara verdikten sonra gazeteye dönüştü. Çıkmasıyle birlikte bir yenilik de getirdi Yeni Ortam, her gün bir sayfasını sanat ve edebiyata ayırdı. Sayfayı, tiyatro eleştirmeni Hayati Asılyazıcı yönetiyor.

Bu anlayışıyle Yeni Ortam, aydınların yıllarca özledikleri bir gazete oldu. Koca koca sayfalarını spora, sinemanın kötüsüne, şuna buna ayıran gazetelere bir tepki anlamı taşıyor Yeni Ortam, bu durumuyle. Okuru, hep sanatla, düşünceyle yüz yüze getirmek istiyor. Gazetelerin çoğu allanıp pullanırken, Yeni Ortam'ın böyle bir tutum takınması umut vericidir. Toplumu, sanata, edebiyata yaklaştırmak amacı bile bir gazete için büyük aşamadır.

Aslında Yeni Ortam, yalnız bir sayfasını da ayırmıyor sanata, edebiyata. Bir bakıma, gazetenin 6. sayfası da sanat ve edebiyatla ilgilidir. Aziz Nesin'in «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»inin 2. cildi bu sayfalarda yayımlanmaktadır. Yaşar Kemal, Hasan İzzettin Dinamo, Bekir Yıldız, İsmet Zeki Eyüboğlu gibi yazarların röportajları ve incelemeleri 6. sayfada çıktı. Nurer Uğurlu'nun daha önce Dost dergisinde çıkan, Orhan Kemal'le ilgili «İkbal Kahvesi», şimdilerde Yeni Ortam'ın belirtilen sayfalarında yayım-

lanıyor. Denildiğine göre bu sayfada uzun eleştirilere ve incelemelere yer verilecektir.

Yeni Ortam'ın sanat sayfasında sinemaları Onat Kutlar, tiyatroları Hayati Asılyazıcı (Ankara'da Vecdi Sayar) yazmaktadırlar. Zühtü Bayar, Gülten Akın, Şükran Kurdakul da kitap tanıtmaları yapmaktadırlar. Ceyhun Atuf Kansu, Mehmet Salihoğlu da arada, görünüyorlar Yeni Ortam'da.

Ne ki, Yeni Ortam'ın sanat sayfası genellikle dağınık bulunmaktadır. İçerikli yazılardan çok, haberler yer almaktadır sayfada. Hele yazarlarla ilgili raporumsu bilgilerse sayfanın hoş karşılanmayan yönlerinden biri. Bu tür bir yöntemin, sayfayı düşünce yoğunluğu yönünden zayıflatacağı bir gerçektir. Sanata, edebiyata nesnel yaklaşımları olan Hayati Asılyazıcı'nın bu eleştirileri değerlendireceğinden kuşkumuz yoktur.

Milliyet

Her gün bir «ek» veren Milliyet gazetesi cuma günleri de bir «Sanat Dergisi» dağıtmaya başladı. Son iki yıldır Varlık Yıllıklarında, Milliyet gibi, teknik olanakları çok geniş bir gazetenin, sanata, edebiyata yer vermesi gerektiğine değinmiştik. Bunun gerçekleştirilmiş olması, aydınlar, sanatçılar açısından sevindiricidir. Birinci, ikinci sayılarında daha çok sinemaya, tiyatroya (eleştiriden çok, haber olarak) yer ayıran «Sanat Dergisi», gittikçe edebiyata daha çok yer vermeye başladı. Ne ki, dergi, eleştiri yerine güncelliği seçmektedir. Daha çok, bir «sanat haberleri dergisi» niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, halkın sanata, edebiyata yaklaşımında büyük katkıları olacaktır böyle bir derginin, kendini daha derleyip toplar, içeriğine düşünsel bir öz kazandırırsa... Oğuz Akkan ve Akal Atilla'nın, yalnızca «Kitaplar»ı yazdığını sandığımız Tarık Dursun'un dergiye daha aranır, özlenir (sanatçılarca da) yönler vereceklerinden kuşkumuz yoktur.

*

Yukarıda söz konusu ettiğimiz gazetelerin dışında Barış da, Hasan Hüseyin Korkmazgil'in yönetiminde bir sanat sayfası düzenlemektedir. Yeni Gün'ün derleme toplama yazılarla oluşan sanat sayfası ise büyük bir etki uyandırmamaktadır.

KİTAPLAR

Kitaplar yönünden de verimli bir yıl sayılabilir 1972. Hemen her türde, etki uyandıracak ilginç kitaplar yayımlandı. Ataç'ın Günce'sinin tümüyle yayımlanması ise yılın en önemli olayıdır kitaplar yönünden. Ataç'ın sanat ve edebiyat anlayışını yansıtan Günce, edebiyatımızın temel yapıtlarından biridir.

Yılın, üzerinde söz edilmesi gereken kitapları konusunda da aşağıda özetle durulmuştur. Kitapları değerlendirmede eleştirel bir yöntemden çok, tanıtma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Yer darlığı, kitapları, ancak bu yöntemle değerlendirmemizi gerektirdi. Burada, ancak 29 ekim 1972'ye dek çıkan kitaplar üzerinde durduğumu da açıklamak zorunluğunu duyuyorum. Dergilerin değerlendirilmesinde de bu tarihin göz önünde bulundurulması gerekir.

GÜNCE, Nurullah Ataç., Türk Dil Kurumu

Nurullah Ataç, sürdürmekte olduğu «Okuruma Mektuplar»ını her gün yazmak ister. Ama «mektuplar» demez buna, «Günce» der. 1953'ün birinci günü başlar «günce»lerini yazmaya. Bu günceleri, 1957'nın mayıs ayına, yani ölümüne dek sürer. Bir bölüğü daha önce Varlık Yayınevince yayımlanmıştı Günce'nin. Bu yıl, Türk Dil Kurumu, Ataç'ın güncelerinin tümünü topladı bir araya. İki ciltlik Günce, böylece ortaya çıktı, Türk Dil Kurumu da, yaptığı olumlu işlerin arasına birini daha katmış oldu 1972'de.

Ataç'ın ilk «günce»siyle bugün arasında neredeyse yirmi yıl var. Nereden nereye gelmişiz yirmi yıl içinde? Günce'de bunun yanıtı var. Ekonomik alanda durumumuz

kötü de, anlayışta, değer yargılarında, düşünce biçiminde daha mı iyi? İster istemez, bu soruların yanıtını aratıyor **Günce.** Edebiyatımızın çeşitli sorunlarını bir hallaç pamuğu gibi atmış Ataç. Taklit'ten dile, eski edebiyat'tan yeni biçimlere, eleştirel anlayıştan beğeniye değin... az çok her konuya değinmiş, yeni yorum biçimleri, değişik yöntemler getirmiş bu alanlara. O günün sorunlarına değinilirken, bugün ne denli güdük kaldığımız da anlaşılıyor. Aynı konular pişirilip pişirilip yeniden konuyor okurun önüne. Tepeden inme sözlerle kendi gözümüzdeki merteği görmezlikten geliyoruz. Belki de okuru yazarden koparan etkenlerin başında bu yinelemeler geliyordur. İşte **Günce'yi** bu yönden, edebiyatımızın dününü, bugününü karşılaştırmak, çelişkileri görmek yönünden değerlendirmek gerekir. O zaman görülecektir ki **Günce,** kendisiyle, çağıyle, sanatı ve edebiyatıyle sürekli hesaplaşan bir yazarın notlarıdır. Bu notlar, edebiyatımızın «portresi»ni çiziyor. Değeri ve üstünlüğü de buradan geliyor. Böyle bir hesaplaşmaya tanık olma olanağını sağladığı içindir ki **Günce'yi** yılın en önemli yapıtı sayıyoruz. **Günce'nin** eksiksiz ve düzenli çıkmasında Salâh Birsel'le Ali Püsküllüoğlu'nun büyük çalışmaları oldu. Burada saygıyle anmak gerekir bu çabayı.

DENEMELER, Suut Kemal Yetkin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Suut Kemal Yetkin, 1942'lerden bu yana yazdığı denemelerini bir yapıtta topladı. **Denemeler,** Yetkin'in daha önce çıkan, şimdi tükenmiş bulunan ayrı ayrı beş kitabında derlediği yazılarından seçmelerdir. Bir bakıma bu seçmeler, «zamana bel bağlamayan» yazarın derlenip toparlanması, sevdiği denemelerini bir yapıtta bir araya getirmesidir. Böylece **Denemeler'de** bir sanatçının yaşam boyu yaptıklarını, duyduklarını, düşündüklerini buluyoruz. Yetkin'in roman görüşü, şiir yorumu, sanatın özünü anlayışı, eleştirel düşüncesi... **Denemeler'den** yansıyan temel noktalardır. Bununla birlikte, bir de bu konuların sanat felsefesi açısından değerlendirilişi vardır. Özellikle kitap-

lar dünyasına yönelen Yetkin, bu ölçütleri, değerlendirmesinin kaçınılmaz öğeleri olarak almaktadır. Bunun içindir ki bir beğeniyle, bir sağduyuyla yaklaşıyor kitaplara Yetkin. «Ne denli, «Susuzluktan Ölenler» arasına katılmak istense de Yetkin, susuzlara iç erinci getiren damlalardır Yetkin'in **Denemeler**'i.

EDEBİYAT DÜNYAMIZ. Yaşar Nabi, Varlık Yayınları

Yaşar Nabi'nin edebiyatla ilgili ilk yapıtı, **Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri** adını taşır. Yapıtın tarihi de 1937'dir. Söz konusu yapıtında edebiyatımızın temel sorunlarını inceleyen Yaşar Nabi, bu tür yazılarını o günlerden bu yana sürdürmektedir. 1947-1957 yılları arasındaki yazılarını da **Yıllar Boyunca** (1959) adlı yapıtta toplayan Yaşar Nabi, sanat ve edebiyatımızı yönlendirmede etkiler uyandıran yazılarına yenilerini eklemiştir. İşte **Edebiyat Dünyamız, Yıllar Boyunca** adlı yapıtındaki yazılara yenilerinin eklenmesiyle oluşmuştur. Ayrıca yazar ,önceden yazdığı eleştirilerinin dilini de özleştirmiştir.

Hemen hemen elli yıla varan bir süredir sanat ve edebiyat sorunlarımızın içinde olan bir sanatçının, bu konulara bakmadaki nesnel yöntemini ve değerlendirmesini kavrıyor insan, **Edebiyat Dünyamız'ı** okurken. Romanımızın, şiirimizin durumu, eleştiri anlayışı, sanatta yenilik sorunu, soyutluk ve somutluktan ne anlaşılması gerektiği... Yaşar Nabi'nin, üzerine eğildiği konulardan bir bölüğüdür. **Edebiyat Dünyamız'daki** her yazı, edebiyatımızın çeşitli sorunlarını kavramada bir ölçüt olmaktadır. Bugün bile tartışma konusu olan kimi sorunların o günkü tartışma alanını ve biçimini öğrenmek bakımından da ilginçtir Yaşar Nabi'nin yapıtı. Sanat ve edebiyat sorunlarımızın yeni bir tartışma ortamı yarattığı bir dönemde, Yaşar Nabi'nin görüşlerinden alınacak büyük dersler vardır.

Naşar Nabi'nin, kendisine gelen edebiyatçı dostlarının mektuplarından seçmeler yaparak oluşturduğu ve Varlık Yayınları arasında yayınıladığı **Dost Mektuplar** ise.

Türk yazarının büyük gerçeğini yansıtması yönünden büyük değer taşır.

MİZANÜ'L-HAKK-İ İHTİYARİ'L-AHAKK, Kâtip Çelebi, Milli Eğitim Yayınları (En doğruyu seçmek için Hak terazisi)

Türk düşüncesinin XVII. yüzyılda yetiştirdiği büyük bir bilgindir Kâtip Çelebi. Çağına göre ileri bir görüşle, bilimselliği, sınırlı da olsa layikliği savunmuştur. Hele dine getirdiği hoşgörü anlayışı ise onun kişiliğini daha da yüceltmektedir. Ne ki yüzyıllarca, bize uzak kalmıştır Kâtip Çelebi, dil yüzünden uzak kalmıştır. Dil yabancılaşması, bilim adamıyle toplum arasındaki iletişim kopukluğunu yaratmıştır.

Mizanü'l Hakk'ı bugünkü dile kazandıran Orhan Şaik Gökyay, yalnız İstanbul kütüphanelerinde kırktan fazla yazmanın bulunduğunu, bu nedenle söz konusu yapıtın çok okunduğunu belirtiyor. Aslında yazmalar, belirli bir kesimin okuduğunu gösterir. Öyle olsaydı, toplumumuz Kâtip Çelebi gibi yazarlarını tanıyabilseydi, düşünsel düzeyimiz bugünkü gibi olmayacaktı. Kendi düşüncemizi, kendi yaratma gücümüzü daha iyi tanıyacaktık. Çağdaşlaşmada vardığımız nokta, bugünkünün çok ilerilerinde olacaktı. Ta o çağlarda bilim ve akıl yolunun asıl yol olduğunu belirten Kâtip Çelebi, toplumdaki dayanışmanın, o toplum bireylerinin birbirlerini anlamasına bağlıyor. Günümüzde bile, bu toplumsal bilincin anlamına erilmiş değildir. Bağnazlığa, insanların birbirlerini yıpratmalarına ve birbirlerinden kopmalarına karşıdır Kâtip Çelebi. İnsana dönük olmayan baskı yöntemlerinin gereksizliğini ve tehlikesini de söz konusu etmiştir Mizanü'l Hakk'ında. «Tütün»den «raks»a, «millet»ten «Firavun»a değin genişleyen konuları işleyerek toplumun, içinde bulunduğu bunalımı da yansıtıyor Kâtip Çelebi. Mizanü'l Hakk'ı bugünkü Türkçeye aktaran Orhan Şaik Gökyay, bu akılcı bilgini günümüze getirdiği için yararlı bir iş yapmıştır. Kültürel değerlerimizin, düşünsel birikimlerimizin yeniden gözden geçirildiği bir dönemde Kâtip Çelebi, en ilginç

düşünürlerimizden biridir. Ne ki Kâtip Çelebi'yi de biz, Batı araştırmacılarından öğrenmişizdir.

YAZMAK YAŞAMAK, Oktay Akbal, Kitaş Yayınları

Oktay Akbal, yazmayı yaşamaya, yaşamayı yazmaya dönüştürmüş bir yazardır. Kısa kısa cümleler, sıcak, insana dostça yaklaşan, onun içine sinen bir içtenlikli anlatımı vardır Akbal'ın. Öyküsü, romanı, denemesi... hep bu içtenlikli anlatımının güçlü, insanı sarıveren örgüsüyle oluşur. Kimi yazardan bir cümle, çarpıcı bir doğa parçası, bulutlar, yağmurlar (hep de bulanık hava nedense), kar.. Akbal'ın denemelerinde, izlenimlerinde, insanın bir parçası gibi bir canlılık kazanır. Bir masabaşı söyleşisinde toplanan dostlarla Akbal'ın anlattığı bulutlar arasında bir özdeşlik vardır. Hem insanla, hem doğanın tümüyle konuşur gibidir Akbal. Her şeye sevgiyle, dostlukla bakar Akbal. Tüm yazılarının temel amacı da budur

Son yıllarda yazdığı (özellikle Cumhuriyet gazetesinde) kimi fıkra, deneme; eleştiri (hatta öykü) türündeki yazılarını Yazmak Yaşamak adlı bir yapıtta toplayan Akbal, bu küçük yazılarında sanatı, kültürü, edebiyatı, doğayı, dostluğu, sevgiyi... işliyor. Bu yönüyle Yazmak Yaşamak, bir dostluk söyleşisidir Alıyorsunuz elinize yapıtı, bir de bakıyorsunuz bitmiş. Bir solukta okunup çok yararlanılan yazarlardan biridir Akbal. Bu okunurluk, yazarın edebiyatımıza getirdiği tat'tan, sevgiden ileri geliyor.

EDEBİYAT KURAMLARI VE ELEŞTİRİ, Berna Moran, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları

Berna Moran'ın, daha önce Yeni Dergi'de birkaç parçası yayımlanan Edebiyat Kuramları ve Eleştiri adlı yapıtı bu yıl çıktı. Özellikle sanatçılar ve eleştirmenler açısından sevindirici oldu böyle bir yapıtın yayımlanması. Nedeni de şu: Hep yakınılır durulur, bizde eleştiri kuramı yok diye. Haklı bir yargıdır bu. Eleştiri yapan, toplumsal açıdan mı bakıyor yapıta, beğeni (estetik) açısından mı, psikolojik açıdan mı? Bunları saptamak çok güç. Eleş-

tirmenler açısından, böyle bir kuramı getirici bir yapıt gibi göründü Berna Moran'ın incelemesi. Kuşkusuz, yapıta bu anlayışla bakanlar bir umutsuzluğa da düşmediler, kavramlara eğilmek gereksinimi duydular.

«Eser»i sanatçıyla okur arasında temel iletişim aracı olarak ele alan Berna Moran, yansıtma kuramından anlatımcılığa, biçimcilikten estetik görüşlere değin genişletiyor incelemesinin alanını. Hele, sanatsal kavramların karmaşıklaştığı 1972 yılında, Marxist eleştiriye, nesnelci, öznelci görüşlere bir açıklık getirmesi, Moran'ın yapıtını canlı kılan yönlerden biridir. Bilinen bir gerçektir ki, sanatsal kavramlara bir bilim adamı yöntemiyle yaklaşmak, edebiyatımız için çok gereklidir. Berna Moran da bu boşluğu görmüş, edebiyatımızın gereksinim duyduğu bir alanda geliştirmiştir incelemesini.

Kuşkusuz, Moran'ın kavram açıklamaları ve sanat sorunlarını ele alış yöntemleri kısa sürede ürününü verecek, eleştirmenlerimiz çok yararlanacaklardır bu incelemeden Ne ki Moran'ın bu incelemesi tam bir çeviri havasında. Başka edebiyatlara dönükmüş izlenimi uyandırıyor kişide. Türk edebiyatıyle ilgili çevresi, yalnızca Yeni Dergi'nin yayıldığı alan gibi görünüyor. Örneğin Türk edebiyatının en canlı alanları olan Varlık, Türk Dili gibi dergilerin adı bile geçmiyor yapıtta. Öyle sanıyorum ki, bunca emek karşısında, Türk edebiyatının büyük şanslızlığıdır böyle bir sonuç. Bunlara karşın, Berna Moran'ın incelemesi, 1972 yılının önemli yapıtlarından biridir.

HANGİ BATI, Attilâ İlhan, Bilgi Yayınevi

Geçen yıl çıkan Hangi Sol (Varlık) gibi, bu yıl çıkan Hangi Batı da ilgileri toplayan bir inceleme oldu. Attilâ İlhan, genellikle Varlık dergisinde çıkan yazılarını bir araya getirerek, kafalarda beliren «Batı» ile, «Batı»dan anlaşılması gerekeni, kıvrak bir anlatım ve çarpıcı örneklerle koyuyor ortaya, ilk bakışta, «Ne diyor bu Attilâ İlhan?» gibisinden bir kuşku yaratarak. Ne ki, bir bütünlük kazanan yazılar okundukça, kavramlar karşısındaki şaşkınlığımız beliriyor. Yargılarını, Atatürk'ün, Niyazi Berkes'in

görüşlerini yorumlayarak oluşturan Attilâ İlhan, kimi konularda ne denli gözü kapalı olduğumuzu somut örneklerle gösteriyor. Karşısına aldıkları da (eleştirdikleri), bilinçten yoksun Batı hayranları. Şiirlerinde, tavırlarında bunu gösterenler... Batı Batı diye, halkı, sömürgeciliğin baskısı altına sokup ezenlerin sorumluluğu açıkça konmuştur ortaya Hangi Batı'da. Söz gelimi Attilâ İlhan'ın Senegalli Diop'tan alıntıladığı şu görüşler, ülkemiz insanının gözünü Diop'unkinden daha çok açıyor: «... sömürgeci bu, sömürdüğü ülkeyi uygarlaştırıyorum der, bunu o ülkeye kendi kültürünü ve teknolojisini aşılayarak yapar, öyle ki, sen bağımsızlığını elde ettiğin anda, birdenbire ekonomik ve kültürel olarak kıyamete kadar ona bağlanmış olduğunu fark edersin; üstelik, bu arada ulusal kişiliğini yitirdiğinden, bir uşağın efendisine bağlılığına benzeyen bir bağlılıktır bu!» (s. 14-15)

Hangi Batı'yı ilk okuyanlardan biri olmuş, bu düşünsel denemelerin (bir yönden incelemelerin) büyük yankı uyandıracağı sanısına kapılmıştım. **Varlık Yıllığı**'nda bir tanıtma yazısı yazacağımı düşünerek, yapıtın çıktığı sıralarda ayrıca bir yazı yazmak gereksinimi duymamıştım. Kanımın tam tersine, üzerinde çokça yazı yazılan bir yapıt oldu **Hangi Batı**. Ancak, **Özgür İnsan**'da özetlemeli bir yazı çıktı. Oysa, çeşitli reform tartışmalarının canlılık kazandığı 1972 Türkiye'sinde, Attilâ İlhan'ın bu denemeleri, değil bir, birkaç kez okunmalıydı.

Batılılaşmanın, çağdaşlaşmanın ne olduğunu çok iyi kavrayan Attilâ İlhan, bunu kavratmasını da biliyor. Önce, okuru, günlük konuşmaların, güçlü gözlemlerin ortamına yerleştiriyor, sonra sorunları somut örneklerle tartışmaya başlıyor. Bu tartışma sırasında belki katılamayacağımız çeşitli düşüncelerle karşılaşıyoruz. Ama doğalı bu. Değerli yapıt, her çağda, tartışılacak sorun getirmiştir

FRANSIZ EDEBİYATI, Berke Vardar, Dönem Yayınları

Berke Vardar'ın Fransız edebiyatını düşünsel açıdan ele aldığı **Fransız Edebiyatı** adlı yapıtının ilk cildi 1965'te çıktı. İkinci cilt 1967 tarihini taşıyor. Bu ilginç yapıtın

Endre Balint: Milân Füst'ün anısına

üçüncü cildi ise bu yıl çıktı. Bunları başka ciltler izleyecektir. Birinci ciltte XIV., XV XVI.; ikinci ciltte XVII.; üçüncü ciltte ise aydınlanma çağı olan XVIII. yüzyıl ele alınmış.

Düşünsel akımları genel ölçüler içinde veren Vardar, yazarlar üzerinde bir bir durarak nesnel bir değerlendirmeyle yaklaşıyor Fransız edebiyatına. Olayları tarihsel bir «perspektif» içinde yorumlayan incelemeci, edebiyat sosyolojisinin gerektirdiği toplumbilimsel bir yöntem de uyguluyor. Bu yönden, bir edebiyatın toplumbilimsel ve felsefi açılardan değerlendirilmesidir Berke Vardar'ın yapıtı. Bizim edebiyatımızın da bu yöntemlerle değerlendirilmesi konusunda uyarılar getiren önemli bir yapıttır bu inceleme. Sanıyorum ki, Vardar, bütün dönemleri inceleyerek, günümüz Fransız edebiyatına değin sürdürecektir çalışmalarını.

TANZİMAT VE İSTİBDAT DÖNEMİNDE TÜRK TİYATROSU, Metin And, İş Bankası Kültür Yayınları.

Belgeleri toplayıp değerlendirme yönünden Metin And düzeyinde bilim adamı azdır yurdumuzda. Geleneksel Türk Tiyatrosu (Bilgi), bunun somut kanıtıdır. Ondan sonra çıkardığı yapıtlarda da aynı yöntemi, aynı nesnelliği, aynı ince eleyip sık dokumayı sürdürüyor And. Türk tiyatrosunun geleneksel birikimlerini değerlendirdikten sonra, şimdi de, tiyatromuzun önemli dönemlerini incelemeye koyulmuştur. Örneğin, geçen yıl yayımlanan Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu'nu bu yıl yayımlanan Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu izlemiştir. Tarih yönünden, yayımlanış sırasında bir düzensizlik var. Sanırım ki And, Meşrutiyet dönemiyle ilgili (1908-1923) çalışmalarını daha önce bitirip yayıma hazırlamıştır. Bu çalışmadan sonra da Tanzimat ve İstibdat dönemini incelemiş, sıra Cumhuriyet dönemine gelmiştir. Cumhuriyetin 50. yılında çıkacak olan 50 Yılın Türk Tiyatrosu (1923-1973) ile dizi tamamlanmış olacaktır.

Batılılaşmayı bir kültür değişimi olarak alan ve tiyat-

royu bu değişimin en etkili aracı olarak gören Metin And, tiyatro konusu aracılığıyle tüm kültürel ve düşünsel oluşumları belgelerle gösteriyor incelemesinde. Dönemin düşünsel yapısının, tip ve karakterlerin, oyunlar ve bu oyunların çeşitlerinin, dönemin tiyatro yöntemlerinin bir bir ele alındığı bu yapıtlar, inceleme alanımızın en eşsiz belgeleridir. Bu yapıtlar, yalnızca Türk tiyatrosunu aydınlatma yönünden değil, dünya tiyatrosunun kimi sorunlarına ışık tutması yönlerinden de önemlidir. Bunun içindir ki, tiyatro edebiyatımızın oluşup gelişmesinde büyük katkıları olmuştur Metin And'ın.

ÇAĞDAŞ TÜRK TİYATROSUNDA İNSAN, Sevda Şener, A.Ü. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları

Sevda Şener'in hemen bütün incelemelerinde toplumsal ve sorunsal bir yan vardır. Yazdıklarında, bir bilim adamı «edası» ndan da özellikle kaçınmaktadır. Bu da seçtiği alan yönünden çok gereklidir. Toplumsal'ın, sorunsal'ın yansıtılışı, yalın bir dille olacaktır.

Geçen yıl, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlâk, Ekonomi, Kültür Sorunları** adlı bir incelemesi çıktı Sevda Şener'in. Bu yıl, bu önemli çalışmasına **Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan**'ı kattı. Yapıt, toplumsal ve düşünsel bir değişim dönemi olan 1923'ten sonra yazılmış oyunları ele alıyor. Bu oyunlardaki insan tiplerini saptayan Sevda Şener, düşünsel anlayışımızda nesnel bir değerlendirme yapıyor. Tipleri, «oyun yazarının toplum hakkındaki eleştiri veya yargısının ifade aracı» sayan Şener, Türk toplumsal yapısının çağdaş dünya karşısındaki görünümünü de çiziyor. Bu yönlerden, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan**, bu yılın önemli incelemelerinden biridir. Öyle görünüyor ki, Sevda Şener, bu toplumsal ve sorunsal incelemelerini, başka alanlara yönelterek sürdürecektir.

DÜNYA TİYATROSU TARİHİ, Özdemir Nutku, A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları

Özdemir Nutku, başlangıcından bugüne değin dünya tiyatrosunu yazmaya koyuldu. Böylece, tiyatro edebiyatı-

mızın, temel yapıtlardan birini daha kazanmasına olanak sağladı. Geçen yıl yayımlanan **Dünya Tiyatrosu Tarihi I**, başlangıcından XVIII. yüzyılın sonuna değinki süreyi kapsıyor. Aynı yapıtın bu yıl yayımlanan ikinci cildi ise, tiyatroyu, XVIII. yüzyıldan günümüze değin getiriyor. Bu çok geniş kapsamlı **Dünya Tiyatrosu Tarihi**'nde Özdemir Nutku, tiyatroyu, düşünce gelişiminin bir süreği olarak işliyor. Tiyatro öncesi (bir bakıma tiyatronun kendisi) dinsel tören, büyü gibi konuları tarihsel oluşum içinde değerlendiriyor Nutku. Ülke tiyatrolarını tek tek ele alırken de, o ülke halklarının kültürleşmeleri üzerinde de duruyor. Ayrıca, tiyatroyu, bir toplumu toplumsallaştıran öğeleri içeren bir kültür aracı olarak değerlendiriyor. Özellikle Uzakdoğu, Çin, Japon, Güney Amerika, Ortadoğu, Mısır... gibi ülkelerin tiyatroları hakkında çok ayrıntılı bilgi veriyor. XIX. ve XX. yüzyıl Türk tiyatrosunun değerlendirmesini de yapan Nutku, yapıtına tarihsel bir bütünlük kazandırmıştır. 1972 yılını bir kültür yılı yapan etkenlerden biri de, Özdemir Nutku'nun bu geniş oylumlu incelemesidir.

EDEBİYAT BİLGİLERİ, Rauf Mutluay, Gerçek Yayınevi

Rauf Mutluay, Türk Edebiyatı ve XIX. Yüzyılda Türk Edebiyatı adlı yapıttan sonra, bu yıl da **Edebiyat Bilgileri**'ni çıkardı. Bol örneklerle oluşan yapıt, özellikle öğrencilerin gereksinimlerini yerine getirecek bir niteliktedir. Hemen her konuyu içeren, edebiyatımızın «kırk ambarı» diyebileceğimiz **Edebiyat Bilgileri**, aranılanın bulunması yönünden de ilginçtir. Edebiyatımız için çok gerekli olan bileşim (sentez) ve yorum yönlerinden yoksun bir yapıttır. Ama sanırım ki, Mutluay'ın, edebiyat bilgilerini saptamasından amaç bu değildir. Yani, bir bileşime varma ve yorum yapma gereğini duymamıştır.

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE, Mehmet Salihoğlu, Kendi yayını

Atatürkçülük, üzerinde çok tartışılan konulardan biridir. Her geçen yıl da, konuya değişik açıdan bakanların

sayısı gittikçe artmaktadır. Kuşkusuz, gerçek Atatürkçülüğün daha iyi anlaşılıp kavranması yönünden önemli atılımlardır bunlar. Salihoğlu'nun denemeleri de bu tür bir yaklaşımdır Atatürkçülüğe. Salihoğlu, Atatürk'ü, devrimci açıdan yeniden gözden geçiriyor, karşı devrimcilerin yobaz lıklarına, softalıklarına değinerek... Örneğin, çağdaş uygarlık yönünden Atatürk'ü değerlendirirken, bir yandan da, Atatürkçülüğün, neden yobazlığa bir tepki olduğunu açıklamaya çalışıyor. Bu arada, Atatürk'ün, üzerinde önemle durduğu «dil» ve «halkevleri» konularına da değiniyor Salihoğlu.

METİN ELOĞLU, Asım Bezirci, Güney Yayınları

Metin Eloğlu, şiirini geliştirmesini, değiştirmesini bilmiş ozanlardandır. Şiirlerinde, zaman zaman, akımların etkisi görülmemiş değildir. Ama o, hiç bir zaman, kendi deyimiyle «aynı mahallenin, aynı kahvesinde, aynı nargileyi tokurdatan tiryakiler»den olmamıştır. Kendi içinde atılımlar yapmak, şiirinin ömrünü uzatmak çabasında olmuştur hep. İşte sanatçının bu özgünlüğü çekmiş olmalı Asım Bezirci'yi. Bu yıl da Eloğlu üzerinde çalışmış, bir inceleme yapmış. Yapıta, şiirlerden seçmeler yaparak «antoloji» adını da vermiştir.

Ben hep bu tür incelemelerden yana olmuşumdur. Toplumu yanıltmayan, ona ışık tutan incelemelerin yararına inanmışımdır. Bezirci, bu incelemesinde, bir eleştiri yapmaktan çok, Eloğlu'nu tanıtmayı amaçlıyor. Bu nedenle de yorumlamalardan çok saptamalarla karşılaşıyoruz. Kitapların bir bir incelenmesi ise yapıtın en özgün yanı.

Bezirci, daha önce tanıttığı Edip Cansever, Abdülhak Hâmit, Orhan Veli, Ahmet Haşim, Nurullah Ataç gibi yazarların arasına Metin Eloğlu'nu da katmış oldu. Giderek bu adların çoğalacağı kanısındayım. İlk sırada da Sabahattin Âli var. Ayrıca, Bezirci'nin Ahmet Haşim, Orhan Veli (Oluş Yayınları) gibi incelemelerinin «gözden geçirilmiş, genişletilmiş» ikinci baskıları çıktı bu yıl.

ROMAN ANLAYIŞI, Baha Dürder, Remzi Kitabevi

Baha Dürder'in **Roman Anlayışı** adlı derlemesi, 1971'in son aylarında çıktı. Dürder iyi bir derleme yapmış, ilginç yazıları toplamış yapıtında. Yerli ve yabancı yazarların belli başlı romanlarının adlarını kapsayan bir bölüm de var. Önsözde, bunun bir «parça bohçası» olduğunu belirtiyor Dürder. Gerçekten de öyle. Ama desenleri, renkleri uygun bir parça bohçası. Ne ki, neden bunca yazıyı bir araya getirme gereksinimini duymuş Dürder, bu belli değil. Bir bileşim yok yapıtta. Seçilen parçaların romana kattığı nedir? Bence bunlar araştırılmalı, değerlendirmeler bu yönden yapılmalı. **Roman Anlayışı**'nda birçok yazılarla karşılaşıyorsunuz, ama bunlar neyi aydınlatmak için seçilmiş, bunu bilemiyorsunuz. Oysa, yorumcu, eleştirel bir anlayış getirmek için romanımıza, Dürder'in topladığı türden yazıların önemi çok büyüktür. Bunun dışında, bu tür yapıtlar, kimi yazıların, şurdan burdan toplanıp derlenmesi oluyor. Yankı uyandırmamasının nedenini buna bağlamak gerek. Bu tür çalışmaların yorumsal olması gerektiği konusunda ortak bir kanıda olduğumuzu sanıyorum. Ancak bu tür çalışmalarla, incelemeler araştırmalarla edebiyatımız gerçek kimliğini kazanacaktır. Bu ise işin güç yanıdır, herkesin yaklaşmaya korktuğu bir yanı...

HOŞÇA KALIN, Ahmet Evintan, Kendi Yayını

Yıllarını Türk sahnelerinde geçiren Ahmet Evintan'ın anıları ve gözlemleriyle karşılaşıyoruz **Hoşça Kalın**'da. Bu kısa denemeler, sahne ardının gerçek ve «esprili» yanını yansıtıyor.

SABAHATTİN ALİ, Mustafa Kutlu. Hareket Yayınları

Mustafa Kutlu'nun Sabahattin Âli incelemesi, bu konuya hiç bir yenilik getirmeyen bir çalışmadır. Sabahattin Âli'den alıntılarla oluşan yapıt, ancak, bu alıntıların özetlemesi olarak kalmaktadır. Oysa konu olarak ilginç bir yazarı seçmiş Mustafa Kutlu.

*

BİRKAÇ NOKTA

* Uluslararası Edebiyat Eleştirmenleri Derneği (Association Internationale des Critiques Littéraires)'e bu yıl Ankara'dan Salâh Birsel, Emin Özdemir, Bedrettin Tuncel, İstanbul'dan Tahsin Yücel katıldılar.

* Bu yıl, Türk Dil Kurumu Deneme, Eleştiri ödülüne katılan yapıtlardan hiçbiri gereken oy'u toplayamadığı için bu ödül verilemedi.

Beyhan Ataay

1972 DE DİLİMİZ

Emin ÖZDEMİR

GENEL GÖRÜNÜM:

Fazıl Hüsnü Dağlarca, «Ataç'a Ağıt» adlı şiirinde yazarların, ozanların dillerin soluğunu genişletmedeki yerini belirttikten sonra şöyle seslenir:

Yüzlerce yıl uzaktan, bir ulu dilin
Uğultusu yaklaşır
Söyleşi söyleşi çoğalırsınız,
Yapınız karışır el ayak,
Sanki yaradılışın yapısına.

Diyebiliriz ki 1972'de daha bir gerçeklik kazanmıştır bu dizeler. Ataç'ın bir ömür boyu ardından koştuğu «arı ve ışıklı bir Türkçeye ulaşma ülküsü» güçlenmiş, yaygınlaşmıştır. Yazı dünyasına ilk kez ayağını basan yazarlarda bile, dil ve söyleyiş kaygısı önde gelmektedir artık. Herkes kendi gücünce, yeteneğince bir «kirizma»dan geçiriyor dili; gizli güzelliklerini bulmaya, tadını, dehasını çıkarmaya çalışıyor. Söz ve kavram dağarcığımız, yeni yeni sözcükler, terim ve deyimler kazanıyor Türkçe, insan duyarlığını, düşüncesi eksiksizce deyimleyebilecek bir düzeye ulaşıyor gün güne. Bu da yazarlarımızın ozanlarınızın çabasıyle gerçekleşiyor. Ceyhun Atuf Kansu bir şiirinde (**Türk Dili**, nisan 1972) bu soylu ve yüce çabayı şöyle dile getiriyor:

Bakıyorsun mavi
Türkçenin derin denizinde
Kulaçladığımız geniş enlemlere
Yayla menekşesi yedi ışın bildirini

Sözcüklerin dağ yolundan
Alıp iniyorum senin çiçeklerinle
Sözcüklerle diriltmeye insan bahçesini
Anam diliyle konuşan ulusal gül ağacıyla...

Ceyhun Atuf Kansu'nun bu dizeleri, dilimizin 1972'deki görünümünü bütün boyutlariyle kucaklar. Yazın dilinde olsun, basın ve bilim dilinde olsun sözcük örgüsü yönünden hızlı bir değişmeyi gözlemlemekteyiz. Bu değişim ortaya çıkan sözcüklerde değil, onların kullanımında, imge ve çağrışım güçlerinin genişlemesinde de gösteriyor kendini. Yayımlanan dergilere, şiir, öykü, roman, deneme, eleştiri ve oyun gibi dilsel verimlere bakarsak görebiliriz bunu.

Tedirgin kişiler

Dilimizin bu hızlı gelişiminden kimi kişiler öteden beri tedirgin olmuşlardır. Bunların tedirginliği 1972'de de sürüp gitti. Belli adlar, belli gazete ve dergilerde dilimizdeki özleşmeden yakındılar .Sözgelimi yıl içinde İsmail Oğuz, Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Hüseyin Albayrak, Prof. Dr. Osman Turan, Yusuf Aksoy Sabah'ta; Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, Tarık Buğra, Ergun Göze, Ahmet Kabaklı Tercüman'da; Orhan Seyfi, Tekin Erer, S. Savcı **Son Havadis**'te; Nihad Sâmi Banarlı **Meydan**'da; Burhan Felek **Milliyet**'te: Rauf Karadağ, Nurettin Ergin **Bizim Anadolu**'da, A. Şevket Bohça **Zafer**'de; Doç Dr. Fikret Saygılı, Selim Gündüz **Yeni Asya**'da; Osman F. Sertkaya, Doç. Dr. Ali Alparslan **Yeni İstanbul**'da bu akımı yeren yazılar yazdılar: «Dilimiz elden gidiyor. Halkın bildiği ve kullandığı sözcükler öldürülüyor. Ulusal birliği ve bütünlüğü bozacak bir dil yıkımı ve düşmanlığı yaratılıyor Yalınmak istenen dili sadeleştirme değil, bir kültür ihtilâlidir. Kuşaklar arasındaki düşünce ve dil bağını koparmaktır bu. Özleştirme adı altında dilimiz yoksullaştırılıyor. Yeni sözcüklerin çoğu uydurmadır, **nesebi gayri sahih** bunların. Dili zorlamalarla değiştirmek olanaksızdır. Dil kendiliğinden, kendi akışı içinde değişir, gelişir.» gibisinden yakınışlarını, suçlamalarını sürdürüp durdular

Bu yakınışları, suçlamaları sürdürenler, bir yandan da öz Türkçe akımının günışığına çıkardığı yeni sözcükleri kullanıyorlar. Ne denli zorlansalar, kullanmamak için direnseler de üstesinden gelemiyorlar bunun. Yeni sözcükler onların direntisini kırıyor, kendiliğinden söz dağarcıklarına ağıyor. Bu da bir tutarsızlığa, sözleriyle eylemleri arasında bir uyumsuzluğa düşürüyor onları. Uyanık okurların gözünden kaçmıyor bu. Örneğin bu tutumunu yüzüne vuran bir okuruna karşı, Tarık Buğra kendini savunurken şunları söylüyor:

«Uydurukça kelimeler kullanışıma ve kullanışımıza gelince; öyle sanıyorum ki, sizi bu-yargıya değil- hükme götüren-neden-sebep şudur: Lisanda bir 'terimler meselesi' vardır. Bunlar 'maalesef' yanılan Devlet adamları tarafından belli iş çevrelerine yerleştiriliyor. Adı milli, Eğitim Bakanlığının bile bu yolda yığınla genelgesi vardır. Meseleye kanun zoru, devlet zoru girdi mi, doğru da, güzel ve haklı da yenildi ,gitti demektir. İstediğiniz kadar yanın, içiniz ne kadar mümkünse o kadar burkulsun, bu budur; öyle terimleri ve bakanlık gibi kelimeleri kullanmak zorundasınız Benden örnek verdiğiniz yargıç da onlardan birisi... gibi keliyor bana.»

Tarık Buğra'nın bu sözleri, öz Türkçe akımına karşı direnenlerin ikili davranışını tanıtlar. «Hâkim», «hüküm», «sebep», «vekâlet» yerine Türkçenin kendi öz değerleri olan Yargıç, yargı, neden, bakanlık demeyi bir suç sayıyor, öyle adlandırıyor. Bu tutum ve düşünüşe değinen bir yazımızda (Türk Dili, haziran 1972) öz Türkçeye karşı direnmenin olanaksızlığını göstermiş, Tarık Buğra'nın sözlerindeki içtensizliğe şöyle dokunmuştuk: «Bir kez şunu belirtelim ki, bir yazarın, el sözleri yerine kendi anadilinin söz değerlerini yeğlemesi, bir suç değil bir erdemdir Bundan da öte yazarlığın onuru ve sorumluluğudur. Anadilini yüceltmeyi, geliştirmeyi üstlenmeyen kişiye gerçek anlamda yazar da denemez. Çağlarını aşmış, ölümsüzleşmiş yazarların gücü de burada gizlidir işte. Bir Homeros, bir Yunuş Emre, bir Shakespeare, bir Dante, bir Karacaoğlan, bir Goethe. bugün de yaşarlığını koru-

yorsa, anadillerinin çiçeklenmesine, gelişip serpilmesine olan katkılarındandır. Çünkü dildir yazarların alın yazısını çizen.»

Şurası da söylenebilir. Türkçenin özleşip gelişmesine karşı duranlar arasında şöyle yazarlık onuruna hak kazanmış tek ad gösterilemez. Yazın dünyasının roman, öykü, şiir, deneme, eleştiri, oyun gibi her kesiminde böyledir bu. Çünkü dil, düşüncenin de, duyarlığın da, yaratıcılığın da gerçek kaynağıdır.

Kubbealtıcılar

Dilimizdeki gelişme ve zenginleşmeyi oluşturan etmenlerin bilincine varamadıkları için ona karşı duranlar, dil dışı, bilim dışı yollara baş vurmakla bu akımı donduracaklarını, engelleyeceklerini sanırlar. Bu yıl da denediler bu yolları. Kongreler yaptılar. Öztürkçeyi ve öz Türkçecileri yıkıcılıkla adlandırdılar. Nitekim Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyetinin şubat 1972'de yapılan «umumi kongre»sinde öz Türkçecilere çatıldıktan sonra «Türkçeyi özleştirme» hareketinin, nesilleri kültüründen ve cemiyetten koparan, sosyal varlığımızı sarsan» bir girişim olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, duygusal-birtakım kavramlarla allandırılıp pullandırılarak bütün kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir.

Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyetinin ileri gelenleri, öztürkçe akımının karşısında olanları bir araya getirmek, aralarındaki «dirsek teması»nı artırmak için «Kubbealtı Cemiyeti» adında bir dernek daha kurdular. Kadrolarını genişletme, seslerini her yanda duyurma ereğiyle Kubbealtı Akademi Mecmûası'nı çıkardılar. «Târihi Beyânname» diye adlandırdıkları 13 sayfa tutan bir yazı ile, amaçlarını, ne yapmak istediklerini açıkladılar. Söyledikleri, ağızlarda çiğnene çiğnene çürük sakız durumuna düşmüş, orta malı sözler. İçeriksiz, içtenliksiz öğütler: «Milletlerin edebiyatları, ortak medeniyetlerin; dilde, sanatta ve ideolojide iştirâki zarûri; kültür ve estetik değerlerine yüz çevirmezler..... Bu karşılıklı alış-verişler, hiçbir milleti kendi milli ve târihi değerlerinden, kısaca,

milliyetinden uzaklaştıramaz..... Halk şiirinin koşmalarını, türkülerini, destanlarını, tazelemek duygusuyla elo alınız. Bunları, bugün, evvelkilerinden daha üstün olarak nasıl söyleyebiliriz? Bu hazinelerin kapılarını bir de siz açınız..» gibi.....

Ömer Asım Aksoy, Kubbealtıcıların bu beyannâmesini, uygulanan yazımdan ötürü «külâhlı» diye adlandırıp Türk Dili'nde (sayı 247-248) eleştirdi. Özellikle onların: «Edebiyatta dil olarak, Türk milletinin yarattığı ve asırlarca işleyerek güzelleştirdiği Türkçeyi kullanınız. Milletimizin bu asırlar içinde, aynı işleyişle Türkçeleştirdiği kelimeler de vatanımız gibi, sizindir. Tarihsiz, müsikisiz, zevksiz ve uydurma kelimelere iltifat etmeyiniz.» öğüdünü ele alarak içtensizliklerini somutladı. Yüzlerini nasıl gizledıklerini, duygusal birtakım kavramlarla nasıl aldatmacalara yöneldiklerini gösterdi:

«Burada 'Türk milletinin asırlarca işleyerek güzelleştirdiği Türkçe' sözleriyle niteledikleri Türkçe yabancı sözcüklerle yozlaşmış "Osmanlıca"dır. Nitekim bunu izleyen tümcede 'milletimizin bu asırlar içinde Türkçeleştirdiği kelimeler sizindir' demekle yabancı sözcükleri Türkçe saydıklarını açıkça söylemişlerdir. Bu düşünceyi eleştirirken Türkçeleştirilmiş dedikleri yabancı sözcükleri ikiye ayırmak zorundayız: Bedeva, çeyrek, çerçeve, saat, sandık, lokma, kalem, ders, kalbur, minare, akasya, menekşe, lahana, portakal... gibi, ya ses ve biçimlerini değiştirerek ya da şimdilik buna gereklik görmeyerek kullandığımız sözcükler, tartışmamızın dışındadır Bizim karşısında bulunduğumuz sözcükler, külâhlı beyânnâmecilerin Türkçeleşmiş sayıp kullandıkları türden sözcüklerdir Yazılarından rasgele beş on örnek alalım: Müşâvir, muhâbir, âzâ, zarûri. kere, defâ, mütehassıs, müteşekkil, gaaye, vazîfe, mâhiyet, faaliyet, nevi, medenî, kudret, hâdise, mevzû, mühim, istikaamet, ulvî, aksettiren... Bu baylara göre hâdise tedir husûsiyet mütehassıs bilhassa mukaabil mâni muhafaza ettiği müddetçe... «Türk milletinin yarattığı ve asırlarca işleyerek güzelleştirdiği, vatanımız gibi bizim olan tarihli, musikili, zevkli, Türkçeleşmiş» sözcüklerdir

de olay, etki, özellik, uzman, özellikle, karşı, engel, koruduğu sürece... tarihsiz musikisiz, zevksiz ve uydurmadır.»

«Uzun hece» ve «aruz» konularında da Kubbealtıcıların yanılgılarını, osmanlıcayı diriltme yolundaki özlemlerini canlı örneklerle ortaya koyuyor Ömer Asım Aksoy.

İsmet Zeki Eyüboğlu da Soyut dergisinde (sayı 45-46-47-48) dilimizin tarihsel serüveni, gelişme evreleri üzerine yazdığı yoğun ve çok yönlü yazılarında zaman zaman Kubbealtıcı takımının tutumuna da değindi .Onların tarihsel gelişimi nasıl yadsıdıklarını, anadili duyarlığı ve bilinciyle Türkçenin sorunlarına eğilmediklerini tanıtlariyle belirtti: «Bugün, ortada bir gerçek varsa, o da onların, şu Kabaklı, Banarlı, Timurtaş, Kaplan, Buğra, Kafesoğlu bölüğünün dilimizi de, geçmişimizi de, yazınımızı da bilmedikleri, bilgisizliklerini örtbas etmek için çıkar yol olarak yeniye saldırganlığı benimsemeleridir.»

Dil Devriminden Yana

Dilimizin söz dokusundaki, kavram dağarcığındaki gelişimden tedirgin olan kişilerin yakınışları süredursun, bu gelişimin anlamı ve önemi üzerine de dergilerde, gazetelerde yazılar, incelemeler yayımladı. Dil devriminin toplumsal yapımızdaki değişimin bir sonucu; Atatürkçülüğün ayrılmaz bir parçası olduğu, tarihsel ve toplumbilimsel verilere bağlanarak gösterildi. Türk Dilinde Ömer Asım Aksoy, Agâh Sırrı Levend, Orhan Şaik Gökyay, A Dilâçar, Emin Özdemir dil devrimini besleyen ana düşünceler üzerinde durup, bu devrime yöneltilen saldırıların dayançsızlığını, gerçeklerle bağdaşmazlığını gösterdiler Prof. Dr. Ali Rıza Berkem, Ahmet Erdoğdu, Hasan Pulur Milliyet'te: Rauf Mutluay, Ali Püsküllüoğlu, Enver Naci Gökşen, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Nadir Nadi Cumhuriyet'te; Ali Dündar, Rahmi Kumaş, Turgut Çelik, Hüseyin Korkmazgil Barış'ta; Ceyhun Atuf Kansu, Sabahattin Teoman Varlık'ta; İsmail Karaahmetoğlu, Oğuz Kâzım Atok Ilgaz'da; Mehmet Salihoğlu Halkevleri Dergisinde dil devrimini değişik yaklaşımlarla değerlendirdiler. Hal-

ka dönüşün, uluslaşma sürecinin yarattığı toplumsal bir olgu diye baktılar dil devrimine.

Dil devrimi üzerinde yapılan bu bireysel değerlendirmelerin yanısıra toplu tartışmalar (forum) da yapıldı. Milliyet'te Ali Gevgilili'nin yönettiği toplu tartışmaya (foruma) Prof. Dr. Macit Gökberk, Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Nüvit Özdoğru katıldılar. Tartışmacılar «Günümüzde Türk Dili» konusunu kendi eğilim ve yönsemelerinin doğrultusunda yargılayıp değerlendirdiler. Macit Gökberk, dilimizdeki köklü değişmeyi toplumsal, tarihsel nedenlere bağlayıp bunu bir uygarlaşma olayı olarak adlandırdı «Tanzimat, Türk ulusunun yüzyıllar boyunca içinde bulunduğu İslâm kültür çevresinden çıkıp Batı kültürüne yönelmesi hareketidir. O dönemde Batı kültürüne hakim olan ve Batı toplumlarının gelişmelerine yön veren ulusçuluk akımı, Türk dilinde de değişmelere yol açan başlıca etkendir. Ulusçuluk, her şeyden önce, tarihsel bir insan gurubunun kendi benliğine ve öz değerlerine dönmesi, bunları araması demektir. Dil, ulus varlığını yansıtan en önemli unsurlardan birisidir.»

Ulus varlığını oluşturmada dilin görevi büyüktür. Ulusal bir dilden yoksun toplumlar, ulus olma niteliğini de kazanamazlar. Dil devrimini oluşturan bu önemli etkenle birlikte başka etkenler de vardır. Atatürkçülüğün içeriğini oluşturan laiklik, halkçılık, devrimcilik gibi ilkeleri dilimizdeki değişmeyi zorunlu kılmıştır: «Laiklik, Arapçadan kopmayı sağlamıştır. Halka dönüklülük, halkın kendi öz dilini kullanılmasını gerektirmiştir..... Devrimcilik ise yeni değerlere uyum yolunda bir dinamizmdir. Türkiye bugün tarım toplumundan bir sanayi toplumuna dönüşmektedir Endüstri çağı her şeyden, bilimi, matematiği doğa bilimlerini gerektirir. Bilgilerin aktarıcısı, taşıyıcısı dildir. Dil ne kadar rahat olursa, bilgiler geniş yığınlara o kadar kolay aktarılabilir.»

Dil devriminin gerçekçi bir yorumudur bu. Bu yorumu yadsımak, tarihsel ve toplumsal gerçeklerimizi görmemek olur. Nitekim toplu tartışmaya katılan Mehmet Kaplan olsun, Nüvit Özdoğru olsun dil devriminin karşı-

sına çıkan kişilerdendir. Böyleyken Macit Gökberk'in yorumunu benimsemişlerdir toplu tartışmada. Türk Dil Kurumunun yaptıkları ve yapacakları konusunda da şu yargıya ulaşmışlardır: «Türk Dil Kurumunun günümüzdeki ilk görevi, teknolojik ve bilimsel ilerleme dolayısıyle Türkçeye dıştan akmakta olan yabancı terimlere Türkçe karşılıklar araştırmaktır. Bilimsel çalışmalariyle Dil Kurumu önemli görevler gerçekleştirmektedir. «Ayrıca dilimizdeki değişmenin bizi geçmişten koparmadığı, halk diliyle yazı dili arasındaki uçurumun kapandığı, dili bütünselliği içinde ele almak gerektiği düşüncesinde birleşilmiştir

Önemli Bir Sorun

Ülkemiz bugün bir «sanayi ülkesi» olma yolundadır. Aslında toplumsal bir yapı değişikliğidir bu. Bu değişmenin dilde de etkisini göstermesi doğaldır. Nitekim son yıllarda dilimize giren Batı kaynaklı sözcüklerin oranı artmıştır. Her yıl daha da artmaktadır. 1972'de Türk dilinin çözüm bekleyen en önemli sorunu budur. Hemen her alanda yığın yığın Batı kaynaklı sözcükler girmektedir dilimize. Bu girişi engellemek güçtür. Dil gümrüğü koymak olanaksızdır. Yapılacak iş, Doğu kaynaklı sözcükleri kullanmamada gösterdiğimiz bilinçli titizliği Batı kaynaklılarda da göstermektir. Öte yandan bu sözcükler için bulunmuş karşılıkları da yaymak, yaşatmak gerekir. Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da Türk Dil Kurumu, Batı kaynaklı sözcüklere karşılıklar bulma denemesini sürdürmüştür. Bu yıl içinde bulunan karşılıklardan bir bölüğünü aktaralım buraya:

Görünce (perspektif), **kapaç** (supap), **uyandırı** (alarm), **seçki** (antoloji), **artyetişim** (bekravnt), **halk avcısı** (demagog), **belgeleme** (dökümantasyon). **ortak güdüm** (koordinasyon), **yöneltme, yönlendirme** (oryantasyon), **sıkıdenetim günoğlu** (oportünist), **kuşatım** (abluka), **akçalamak** (finanse etmek), akcalama (finansman), **yetişim** (formasyon), sayımlama (istatistik), **erişim** (rekor)...

Yeni Sözcüklerin Dolaşımı

Yeni bir sözcüğün dilde yerleşiklik kazanması, dil içindeki dolaşımına ve kullanımına bağlıdır. Özleştirme akımının getirdiği yeni sözcüklerin kullanım ve dolaşımı gittikçe artmaktadır. Sözgelimi, yaşam, yaşantı, **tutku, özlem, sevi** gibi sözcükler «dolmuş plakları»na değin girmiştir. Bu yayılmayı hızlandırma, dil devriminin sözcüklerini geniş halk yığınlarına indirme ereğiyle Türk Dil Kurumu, Halk **İçin Kitaplar** adı altında yeni bir dizinin yayımına girişmiştir. Olumlu bir girişimdir bu. Aslında öz Türkçecilik, halktan aldığını halka vermektir. Çünkü bu akımın getirdiği sözcüklerin büyük bir bölüğü halkın dilinden alınmıştır

Yeni bir sözcüğü, halk diline sindirmenin, çoğunluğa indirmenın en güvenceli yolu, onun yeniliğini sezdirmemektir Cümlenin, anlatımın dokusu içinde eritebilmektir. Sözgelişinden sözcüğün anlamını gösterebilmektir. Andığımız dizide çıkan Ali Püsküllüoğlu'nun **Efsaneler**'i, Orhan Ural'ın **Üç Destan**'ı, Adnan Binyazar'ın **Dedem Korkut'tan Öyküler**'i, Ceyhun Atuf Kansu'nun **Sevgi Elması**, Aziz Nesin'in **Leylâ ile Mecnun**'u, Bilgin Adalı'nm **Âşık Garip**'i yeni sözcükleri yadırgatmadan halkın diline indirecek niteliktedir.

Özleştirme Durdurulamaz

Görüldüğü gibi özleştirme akımı sürüp gitmektedir. Bu akımın yanında olanlar da var karşısında olanlar da. Karşısında olanlar ne derlerse desinler, özleştirme akımını durdurmak olanaksızdır. 1972'de bu böyle olduğu gibi, gelecek yıllarda da böyle olacaktır. Yukarda **Milliyet**'te düzenlenen ve «Türk Dilinin Günümüzdeki Durumunu» konu alan bir toplu tartışmadan söz etmiştik. Bu tartışmadan çıkarılan sonucu buraya alıntılayalım: «Tanzimat'tan bu yana Türkiye'nin ulusçuluk ve halkçılık ilkeleri çerçevesinde geçirdiği değişiklik Türk dilini de halkın anlayacağı daha yalın bir niteliğe kavuşturmuştur. Günümüz-

de tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş aşamasında bulunan Türkiye'ye sanayi toplumlarına özgü akılcı, bilimsel görüşü, yeni kavramlar kazandırmaktadır. Bu, dilde zenginleşme ve yenileşmenin önümüzdeki dönemlerde de süreceğini gösterir.»

OLUMLU GİRİŞİMLER

Dil devrimini besleyen ve ona yön veren anadil bilincini diri tutmak gerekir sürekli olarak. Bu konuda kimi gazetelerin tutumuna değinmeliyiz.

Cumhuriyet'in haftada bir dil konularına yer ayırması olumlu bir tutumdur. «Dil, düşünce» adı altında Ali Püsküllüoğlu Türkçemizin ana sorunlarına değinen yazılar yazıyor. Daha doğrusu dil'le ilgili temel bilgileri akademik bir kılığa bürümeden güleryüzlü bir anlatımla yaymaya çalışıyor. Bu yazıların yararlı olduğunu belirtmeliyiz. Bunun yanı sıra Cumhuriyet'in, 1972-1973 Yunus Nadi Armağanı Yarışmasını Cumhuriyet çağında dilimizi konu alan incelemelere ayırması da üzerinde önemle durulacak bir olaydır Bu yarışma, ilgilerin dilimiz üzerinde yoğunlaşmasına; dilin düşünce ve kültür yaşamımızdaki yeri, ulusal benliğimize dönmedeki büyük etkisinin belirlenmesine olanak sağlayacaktır...

Nüvit Özdoğru'nun Milliyet gazetesinin pazar ekinde sürdürdüğü «Konuştuğumuz Türkçe» başlıklı çalışması da ilginç yönler taşıyor. Yazar, bu çalışmasında okurların söz dağarcıklarını zenginleştirmeyi, yanlış söylenen ve yazılan kimi sözcüklerin doğru biçimlerini göstermeyi amaçlıyor. Buna benzer bir çalışmasını da Türkçemiz adlı kitabında daha ayrıntılı bir biçimde yayımlamıştı. (1958) Özdoğru'nun tutumunda bir eksiklik var: Türkçe sözcüklerin karşılıklarını Osmanlıca olarak göstermesi, ayrıca bir iki yazarın dilinde yaşıyor diye gerçekte yaşarlığını yitirmiş sürüngen süzcükleri öğretmeye kalkması. Bir yazımızda (Türk Dili, temmuz 1972) örneklendirerek belirtmiştik bunu. Değindiğimiz eksikliklerini giderirse bu çalışmanın ilginçliği yanında yararlı olduğunu da söyleyebiliriz.

XIII. TÜRK DİL KURULTAYI

Onüçüncü Türk Dil Kurultayı 3 6 temmuz günlerinde toplanarak çalışmıştır. Bu yılki kurultaya üyelerin ve çağrılıların büyük bir çoğunluğu katılmıştır. Kurum Başkanı Prof. Dr. Macit Gökberk, açış konuşmasında dil devriminin anlamı ve bu devrimi gerektiren etkenler üzerinde durdu, şöyle bitirdi konuşmasını: «Kırk yıl önce başlamış olan oluş bitmiş değildir, bu oluşun araç ve örgütü olan Türk Dil Kurumunun da işi sona ermiş ya da yakında sona erecek değildir. Atatürk devrimleri donmuş, kaskatı dogmalara bağlanamazlar. Bunlar, ileriye açık olan, kendini boyuna yenileyen hayata uygun olan yönelimlerdir; kısaca «ilericilik»tirler. Dilimizde toplumumuzun ileriye gidişinde üzerine düşeni yapmak üzere, hep onunla birlikte ilerleyip gelişecektir. Türkçenin bundan sonraki varlığı, buna inanmamıza, bunun için ortaya koyacağımız çabaya bağlıdır.»

Kurultayda İsmet İnönü de bir konuşma yapmış, dil devriminin amacına ulaşmasında Türk Dil Kurumunun üstlendiği görevi başarıyla gerçekleştirdiğini belirterek terimler konusu üzerinde durmuştur: «Dilin özleşmesi için, ekin dilinde kesinlikle sonuca ulaşmamız gerekir. Bütün bilimlerde Türkçe terimleri yapabilmek ve Türkçe terimleri uygarlık alanına, bütün uygar ulusların ortak temellerinden yararlanarak yerleştirebilmek gerekir. Türk Dil Kurumu bu uğurda bizim başlıca kılavuzumuz olacaktır.» İsmet İnönü'den sonra söz alan Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Sabahattin Özbek de bir konuşma yaparak öğretim dilinde birlik ve bütünlüğü sağlamanın gerekliliği üzerinde durmuştur. Kurultay'ın üçüncü günü söz alan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit de dil devriminin başarısını, bu devrimin halktan kopuk olarak yapılmamış olmasına bağlamıştır: «Bence Türk Dil Kurumu, Türkiye'deki devrimci kuruluşların en başarılılarından biridir. Başarısında da başlıca etken, benim görüşüme göre, kapılarını, bir aka-

demi gibi halka kapatmak yerine, halka açık tutmuş olmasıdır.»

Bu genel konuşmaların dışında Türk Dil Kurumunun geçen üç yıllık dönemdeki çalışmalar gözden geçirilmiş, gelecek dönemde yapılacak işleri saptayan raporlar Kurultayca tartışılıp onaylanmıştır. Son gün yapılan seçimlerde Yönetim Kuruluna aşağıdaki üyeler seçilmiştir:

Ömer Asım Aksoy, Agâh Sırrı Levend, Prof. Dr. Doğan Naci Aksan, Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Sabahattin Kudret Aksal, Prof. Dr. Macit Gökberk, Dr. Metin And, Prof. Dr. Bedia Akarsu, Kemal Demiray, Ceyhun Atuf Kansu, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Emin Özdemir, Prof. Dr. Seha L. Meray, Prof. Dr. Hasan Eren, Prof. Dr. Fahir İz, Necati Cumalı, Doç. Dr. Berke Vardar, Sami Karaören, Dr. Mustafa Şerif Onaran, Orhan Hançerlioğlu, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Doç. Dr. Tahsin Yücel, Prof. Dr. Sadettin Buluç, Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Tahir Nejat Gencan, Oktay Akbal, Cahit Külebi, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu, Salâh Birsel, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Yusuf Ziya Binatlı, İbrahim Zeki Burdurlu, Uluğ İğdemir, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu...

Yönetim Kurulunun yaptığı görev bölümünde ise Başkanlığa Prof. Dr. Macit Gökberk, asbaşkanlığa Ord. Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu, Genel Yazmanlığa ve Derleme ve Tarama Kolu Başkanlığına Ömer Asım Aksoy, Sayman Üyeliğe Uluğ İğdemir, Dilbilgisi Kolu Başkanlığına Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu, Sözlük Kolu Başkanlığına Kemal Demiray, Terim Kolu Başkanlığına Emin Özdemir, Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığına da Salâh Birsel seçilmişlerdir.

BİLİMSEL KURULTAY

Türk Dil Kurumu, kuruluşunun 40. yıldönümü ve Türk dilinin anıt yapıtlarından Divanü Lûgat-it Türk'ün yazılışının 900. yıldönümü dolayısiyle 27-30 Eylül günlerinde Türk Dili Bilimsel Kurultayı düzenlenmiştir. Kurultaya Almanya, Amerika, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslavakya, Danimarka, Fransa, Japonya, Macaristan, Norveç, Polon-

ya, Romanya, Sovyetler Birliği, Yugoslavya'dan çağrılan 45 Türkoloğ çağrılmıştır. Türkiye'den de 15 dil ve edebiyat bilginimiz katılmıştır.

Bilimsel çalışmalar dört alanda yoğunlaştırılmıştır: 1. Türkiye Türkçesi. 2. Türkiye dışındaki lehçeler. 3. Türk dilinin tümü. 4. Eski Türk lehçeleri ve Divanü Lûgat-it Türk. Bu alanların değişik konuları üzerine hazırlanmış olan bildiriler genellikle Türkçe olarak sunulmuş, sunulan bildirilerin tartışma ve değerlendirmeleri yine Türkçe olarak yapılmıştır. Bildiriler Türk Dil Kurumunca yayımlanacaktır. Bunların tümünü burada sıralamayı yararsız buluyoruz. Ancak şunu söyleyebiliriz ki Türkiye dışında Türk dili üzerinde yapılan çalışmalar gün güne genişleyip gelişmektedir. Bilimsel Kurultayda okunan ve sunulan bildirilerin konularına ve ilgili oldukları alanlara bakılırsa, bunun böyle olduğu görülür.

KÂŞGARLI MAHMUT İÇİN

Türkçenin yabancı diller boyunduruğu altında kalışına ilk başkaldıran, onun Arapçadan, Farsçadan üstün olduğunu savunan büyük bir dil eridir Kâşgarlı. Ünlü yapıtı **Divanü Lûgat -it- Türk** ile 900 yıl öncesinden Türkçenin bereketli toprağına ışık tutmuştur. Bu anıt yapıtın yazılışının 900. yılını anmak, Kâşgarlı'nın Türkçenin yazgısını çizmedeki yerini belirlemek amacıyle **Türk Dili** dergisinin ekim 1972 sayısı, **Divanü Lûgat-it-Türk** ve Kâşgarlı'ya ayrıldı.. Derginin başında yer alan «Kâşgarlı Mahmut Anıtı» adlı şiirinde şöyle diyor Dağlarca:

Büyük savaşlarında Türkçenin
Sen dil eri.
İşte yapıtın gözalan göklere ulaşır
Ta bugüne dek
Ta oralara, ileri.

İnceleme yazılarında ise Kâşgarlı'nın o güçlü dil bilinci ve duyarlığı değişik açılardan belgeleniyor. Zeynep Korkmaz «Kâşgarlı Mahmut ve Oğuz Türkçesi, A. Dilâçar «Kâşgarlı Mahmut'un Kişiliği», Tahir Nejat Gencan «Divanü Lûgat-it Türk'te Dil Kuralları», Prof. Dr. Saadet

Çağatay «Divanü Lûgat'te «Bukuk», Orhan Şaik Gökyay «Divanü Lûgat-it- Türk ve Alp Er Tunga», Şükrü Kurgan «Divanü Lûgat-it-Türk Üzerine», İbrahim Olgun «Kâşgarlı Mahmut'ta Türklük Bilinci» ,Atillâ Özkırımlı «Kâşgarlı'ya Göre Türklerde Askerlik» Hikmet İlaydın «Divan'la İlgili Bazı Gözlem ve Düşünceler», J. M. Kelley «Divanü Lûgat-it-Türk'ün Yeni Baskısı Üzerine», G. G. Musabaev «Kâşgarlı Mahmut'un Yaşamı Üzerine Yeni Veriler», Hasan Eren «Sovyetskaya Tyurkologiya Dergisinin Divanü Lûgat-it-Türk Özel Sayısı», A. Caferoğlu «Kâşgarlı Mahmut'a Göre Akrabalık Adları» adlı yazılarıyle ilginç yargılara ulaşıyorlar...

TÜRKÇENİN ZENGİNLİĞİ

Bir dilin zenginliğini saptamada söz dağarcığı güvenilir bir ölçü olamaz. Bir ölçü koymak gerekirse bu, anlatım olanaklarının zenginliği, çeşitliliğidir. Prof. Dr. Doğan Aksan Türk Dili'nde (mayıs 1972) yayımlanan bir incelemesinde bu konuyu ele almıştır. Sanılanın ve savlananın tersine Türkçenin zenginliklerinin başka dillere oranla çok yönlü bir nitelik taşıdığını örneklerle gösteriyor. Prof. Aksan ilkin dilimizin söz dağarcığının yoksul olmadığını belirttikten sonra anlatım olanaklarının genişliğini belirliyor, soyut ve somut kavramlar yönünden zenginliğini yoğun bir söyleyişle ortaya koyuyor. Özellikle Türkçenin en eski belgelerindeki (Orhun yazıtları) örneklerden yola çıkarak, öne sürdüğü görüşü doğruluyor. Bu zenginliğin, dilimizin geçirdiği evrelerdeki değişik görünümleri üzerinde duruyor. Türkçenin doğurganlığını değişik sözcük dilimleriyle kanıtlamaya, somutlamaya çalışıyor Prof Aksan. Dilimize girmiş yabancı sözcüklerin yerine halk dilinde ve ağzında yaşayan Türkçe karşılıkların incelikleri, özgürlükleri belirtiliyor.

Türkçenin söz türetme yeteneğine değinirken şöyle diyor Prof. Aksan: «Dilin somut ve soyut her çeşit kavramı karşılayacak geniş anlatım olanakları vardır ki, bunların bir bölümü Türkçenin bağlantılı bir dil oluşundan, bir köke çeşitli görevler taşıyan eklerin kolaylıkla bağlanıp

kaynaşarak yeni anlamlar yüklenebilme yeteneğinden güç alır. Yazı dilinde gez- kökünün türevi olarak **gezi, gezici, gezinti, gezgin, gezginci** gibi öğeler kullanılırken halk dilinde ve ağızlarda **gezek, gezekçi, gezelek, gezeleme, gezelge, gezen, gezgen, gezenek, gezenti, gezer, gezergi, gezgin, gezgüç, gezik, gezim gibi.** (hepsi için bkz. **Söz Derleme Dergisi**), çoğunluğu çşitli anlamlara gelen, aynı çekirdekten çıktığı halde, çok değişik kavramların anlatımına yarayan kelimeleri vardır. Bunun yanı sıra köklere eklenen eklerin teker teker değişik görevleri yüklenebilmeleri de anlatıma güç verir, kolaylık sağlar. Bizce, bir dilin zenginliğine ölçü alınması gereken önemli özelliklerinden biri ve Türkçenin bugüne kadar değeri gereğince kavranmamış yönü budur. Türkçe, dile getirilmesi en güç olan ayrıntı sayılabilecek kavramları son derece canlı imgelerle anlatan, söz fırçasıyle insan zihninde canlı resimler çizebilen güçlü bir dildir.»

Türkçenin «somutlaştırma» gücünü de belirleyen Prof. Aksan, deyimlerimiz ve bunların anlatım değerleri üzerinde de duruyor Türkçenin «mayasından, yapısından gelen nitelikleri» ile güçlü ve renkli bir dil olduğunu açık seçik bir söyleyişle gösteriyor. Sayfalar dolusu, oylumlu bir incelemede ele alınabilecek olguları özüne gölge düşürmeden birkaç sayfa içerisinde ustaca inceliyor...

KİTAPLAR

1972'de yayımlanan kitaplardan dil ile ilgili olanların başlıcaları şunlardır:

Tarama **Sözlüğü** VI — Ömer Asım Aksoy — Dehri Dilçin.

Daha önce (1943 1957) Tanıklarıyle Tarama **Sözlüğü** adı altında yayımlanan ve dört kitapta toplanmış olan taramalar yeni çalışmalarla zenginleştirilmiştir. XIII. yüzyıldan günümüze değin Türkiye Türkçesiyle yazılmış 227 yapıtın taranmasıyle oluşan bu temel sözlüğün VI. cildi U-Z harflerine ayrılmıştır. Öbür ciltlerinin olduğu gibi bu cildinin de değeri tartışılamaz. «Bugün kullanılmayan, ya da anlamı, şekli değişik olarak kullanılan Türkçe sözler

sözlüğüdür» bu yapıt. Türkçenin bereketli toprağını aydınlatıp ışıtan bir ışıldak... Tamamladığı bu sözlükle, Türk Dil Kurumu üstlendiği ana görevlerden birini başarmıştır.

Türk Lehçeleri Örnekleri II — Saadet Çağatay

Prof. Çağatay, yapıtının birinci cildinde olduğu gibi, bu ikinci cildinde de «yaşayan Türk lehçe ve ağızlarını tanıtma»yı erekliyor. Ağız ve lehçelerin nitelikleri açıklamalarla belirtilip metinlere dayandırılıyor. Yapıtın okunurluğunu artırıyor bu da. Beş bölüme ayrılmış olan kitap şu düşünsel düzen içinde gelişiyor. **I. Bölüm:** 1. Âzeri Türkçesi: Kafkasya ağzı, İran-Tebriz ağzı. 2. Türkmence. 3. Özbekçe, 4. Doğu Türkçesi (Yeni Uygurca). Yazı dili, Kumul ağzı, guma ağzı, Tarançı. 5. Kazan-Başkurt Türkçesi: Kazanca, Başkurtça. 6. Kırım Türkçesi. **II. Bölüm:** 1. Nogayca. 2. Karaçayca. 3. Karayimce. 4. Karakalpakça. 5. Kazakça. 6. Kırgızca. **III. Bölüm:** 1. Altay Türkçesi, 2. Hakasça. 3. Tuba ağzı. 4. Salar ağzı. 5. Sarı Uygur ağzı. **IV. Bölüm:** 1. Çuvaşça. 2. Yakutça. **V. Bölüm:** 1. Halatça. 2 Horasan Türkçesi.

Türkçenin Sırları — Nihad Sâmi Banarlı

Nihad Sâmi Banarlı Meydan dergisinin «Kelimeler» başlıklı sayfasında çıkan haftalık yazılarıyle bir iki «konferansını» Türkçenin Sırları gibi çekici bir başlık altında toplamış. Şöyle diyor önsözünde: «Bu kitap, Türk dili üzerinde yıllar yılı yapılan araştırmaların, duyulan heyecanların ve samimi bir Türkçe sevgisinin yazı hâline konulmasıyle meydana geldi. Türkçemizin, Türkiye topraklarında, büyük bir milli estetik'le işlenmiş oluşuna bir kitap boyunca dikkat eden ilk eser, belki de budur.»

Bu sözlerin içtenlikten ve doğruluktan ırak olduğunu, kitapta yer alan yazıları okuyunca hemencecik anlıyor okuyucu. Banarlı'nın «samimi bir Türkçe sevgisi» dediği, gerçekte osmanlıca özlemi ve tutkusundan başka bir şey değildir. Başka bir deyişle dilimizi yabancı öğelerden arıtma, kendi öz benliğine kavuşturma akımına karşı bir baş-

kaldırmadır. Örneğin kitaptaki yazılarda **ilsan, insânî, zâviye, bâb,** hendese, hendesî, **tefekkür, mütefekkir, tekevvün, tenevvü, sahîh, meâl, nizâm-ı âlem, cemi, kaaide, muhassala, harîm, bedii, nahiv, tasaddi, kaahir, devâ, dalâlet, tâûn, edib, reklamâtif, efkâr-ı umumiye, sû-i istimâl...** gibi osmanlıca kalıntısı sözcükleri büyük bir coşkuyla kullanıyor. Bir de kalkıp Türkçe sevgisinden söz açıyor. Kestirmeden söylersek Banarlı'nın düşün ve duygu evreni ölü bir dilin, osmanlıcanın söz değerleriyle kuşatılmıştır. Bu kuşatımın dışına çıkamadığı için dil devrimine, bu devrimin yürütücülerine verip veriştiriyor.

Kitapta kırkı aşkın yazısı yer almış Banarlı'nın. Yazılarına seçtiği başlıklar genellikle okuyucuyu kandıracak, avlayacak niteliktedir. Duygusal bir çarpıcılığı vardır çoğunun: «Bahar ve Türkçe, Kelimelerin İzdivâcı, Kelimelerin Tadı, Türkçenin Gül Bahçeleri, Fethedilmiş Topraklar Gibi... Ancak bunların bir «cilâ», bir aldatmaca olduğunu bir iki yazı okuyarak görecektir okuyucu. Bir yazımızda (Türk Dili, eylül 1972) belirlediğimiz gibi bu kitabın nasıllığını Ahmet Haşim'in şu benzetili anlatımı açıkça gösterir: «Bu kitabın sayfalarını açan okur, sanki yanlışlıkla, viranede bir bodrumun kapısını aralamış gibidir: Burun, keskın bir çürük kokusu ile kırışıyor ve kulak, sanki yeraltında bir ölüyü gömmek ve ağlamak için toplanmış garip bir topluluğun iniltisi, korkusu ile dikiliyor. Bu keskin koku, hangi leşten geliyor? (**Bize Göre**, s. 11-12)

Ahmet Haşim'in sorduğu sorunun yanıtını kolayca bulabilecektir okuyucu. İlk ağızdan bunun, osmanlıca tutkusundan ve özleminden geldiğini söyleyecektir

Türkçenin Sözdizimi — Vecihe Hatiboğlu

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkiye Türkçesi Profesörü ve Türk Dil Kurumu Dilbilgisi Kolu Başkanı Vecihe Hatiboğlu, Türkçenin sözdizimini, bu dizime yön veren etkenleri bu yapıtında inceliyor. Bilindiği gibi sözdizimi, «İki sözcüğün herhangi bir ilgi ile yan yana getirilmesiyle başlar. Yan yana getirilen sözcükler ya bir yargı bildirirler, tümce kurarlar ya da tümce kurmadan bir

Bahattin Akay

anlatım belirtirler. Genellikle, sözdizimi (Osm. Nahiv; Fr Syntaxe; İng. Syntax; Alm. Syntax, Satzlehre) dilbilgisinde tümce yapısını inceleyen bölümdür, diye tanımlanır. Yalnız, tümce meydana getirmeden de, tümceye yardımcı olmak üzere iki ya da daha çok sözcüğün kurdukları birlikler, birleşimler, anlatımlar da sözdizimi alanına girerler.»

Prof. Hatiboğlu Türkçenin sözdizimine bu bağlam içinde yaklaşıyor, «Temel öğelerin sonda, yardımcı öğelerin başta bulunması» ilkesinden yola çıkarak sözdizimi birimlerini inceliyor. Sözdizimi birimleri nelerdir? Yargı bildirme yönünden iki büyük bölüme ayırıyor bunları Yargısız Anlatımlar (Tamlamalar, bileşik sözcükler ,ikilemeler), Yargılı Anlatımlar (Tümceler, atasözleri, deyimler). Kitap, bu ana bölümlendirmenin doğrultusunda oluşup gelişiyor.

Ülkemizde sözdizimi, dilbilgisinin üzerinde yeterince durulmamış bir bölümüdür. Bu yönden Prof. Hatiboğlu'nun çalışmasını yararlı bir girişim olarak sayıyoruz. Bununla eksiksiz, her yönden yetkin bir yapıt olduğunu savlamıyoruz. Kimi olgular birbirine karıştırılmış, «Sıfat ve ad tamlamaları, durum ekleri almış adların tamlayan olarak kullanıldığı söz öbekleri, ilgeçli ve bağlaçlı tamlamalar, dolaylı tümleçler, zarf tümleçleri, eylem bileşikleri»... Üzerinde durulup aydınlığa kavuşturulmamıştır bu olgular. Bu da olgulara yaklaşımda değişik ilkeler kullanılmasından ileri gelmektedir. Sözgelimi bir yerde yapı ilkesine göre sıfat tamlaması olan bir sözcük öbeği, başka bir yerde anlam ilkesine göre ad tamlaması diye adlandırılıyor. Tümce (cümle bölümü) üzerinde de ayrıntılı bir biçimde durulmamıştır. Özellikle bileşik tümcelerin türleri, oluşumları hiç ele alınmamış gibidir; ufak değinmelerle geçiştirilmiştir bu noktalar. Bunların yanısıra konuşma dilinin belirli tümce kalıplarıyle yetinilmiş, yazı dilinin canlı örneklerine dayandırılmamıştır söylenenler. Bütün bunlara karşın Prof. Hatiboğlu'nun Türkçenin Sözdizimi adlı yapıtı şimdiye değin el atılmamış birçok sözdizimi olayını derleyip toparlamıştır. Bundan sonra yapılacak ay-

rıntılı çalışmalara ortam hazırlamıştır. İlginçliği, saygınlığı da buradan gelmektedir..

Kutadgu Bilig İncelemesi — A. Dilâçar

A. Dilâçar'ın, Türk diline emek verenler arasında özel bir yeri vardır. Bu, dil olaylarını dilbilimsel verilerin ışığında ve karşılaştırmalı bir yöntemle ele almasından gelir. A. Dilâçar, bu incelemesinde de aynı yöntemi uyguluyor. İncelemenin ereği, Kutadgu Bilig'in öğrencilere, geniş halk yığınlarına tanıtılması. Çizilen ereğe ulaşıldığını söyleyebiliriz. Karmaşık, güç anlaşılır bilimsel çözümlemelere gitmiyor A. Dilâçar. Ayrıntıya boğmadan, açık bir dille diyeceklerini söylüyor. İnceleme altı ana bölüme ayrılmıştır: 1 Kutadgu Bilig'in Alt Katmanı, 2. Kutadgu Bilig'in Filolojisi, 3. Kutadgu Bilig, 4. Kutadgu Bilig'in Değerlendirilmesi, 5. Dünya Edebiyatı Çerçevesi İçerisinde Kutadgu Bilig, 6. Sonuç.

Türk Dilinde Sadeleşme ve Gelişme Evreleri — Agâh Sırrı Levend

Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkan ve 3. kez basılan bu yapıtın dil ve edebiyat tarihimiz açısından değeri büyüktür. Edebiyat verimlerine bağlı kalınarak, dilimizin tarihsel gelişimi, XIV yüzyıldan günümüze değin dilim dilim ortaya konuyor. Özellikle kitabın ilk 80 sayfasında dilimizin Arapça ve Farsçanın etkisi altında nasıl kaldığı, Osmanlıca dediğimiz melez dilin nasıl oluştuğu somut bir biçimde gösteriliyor. Dinsel ve toplumsal etkenlerin bu oluşumdaki payı uzun uzun açıklanıyor. Kitabın büyük bir bölümü ise (80-535 sayfa) sadeleşme evrelerine ayrılmış. Tanzimattan sonra başlayan sadeleşme akımının bugüne ulaşıncaya değin geçirdiği aşamalar metinlere yer verilerek sergileniyor. Diyebiliriz ki Agâh Sırrı Levend'in bu kitabı Türk dili ve edebiyatı tarihi yönünden en önemli kaynak yapıtlardan biridir.

Türk Dili Nereden Geliyor, Nereye Gidiyor? — Ali Karamanlıoğlu

Doç. Dr. Ali Karamanlıoğlu kitabına seçtiği addan da anlaşılacağı gibi Türk dilinin kökenine inip onun gelişimini, dallanıp budaklanmasını göstermeyi amaçlıyor. Yeni bir şey söylemiyor bu konuda. «Türk Dilinin Eski ve Yeni Çağları» «Türk Dilinin Bugünkü Lehçe ve Şiveleri», «Eski Türkçe», «Orta Türkçe», «Yeni Türkçe» gibi başlıklar altında bilinen şeylerin toplu bir özetini yapıyor. «Modern Türkçe» bölümünde ise sözü, dilimizdeki özleşme ve sadeleşme akımına getiriyor. Dilimizin yeteri kadar sadeleştiğini, bu işin daha 1908'lerde tamamlandığını belirtmeye çalışıyor «Yaşayan Türkçenin halka mal olmuş, herkesçe anlaşılan kelimeleri» Türkçeleştirilmemeli görüşünü savunuyor. Görüşünü pekiştirmek için de örneklemelere girişiyor. Ne ki dilbilimin en ön bilgilerinden bile habersiz olduğu için yanlış üstüne yanlış yapıyor. Sözcüklerle dil, toplumsal yapıyla dil arasındaki değişik ilişkileri göremiyor. Yanlış yargılara ulaşıyor bunun için de... Karamanlıoğlu niçin yazmış bu kitabını? Anlamak güç.

Divanü Lûgat-it-Türk Dizini — TDK.

Türk Dil Kurumunca yayımlanan «Divanü Lûgat-it-Türk Dizini»ne yazdığı «sunuş» ta şöyle diyor Ömer Asım Aksoy: «1972 yılı, Kâşgarlı Mahmut'un Divanü Lûgat-it-Türk'ü yazmaya başlamasının 900. yıldönümüdür..... Türkçeden Arapçaya bir sözlük olan bu önemli yapıt, arap harfleriyle yazılmış olmakla birlikte sözcükler arap alfabesi sırasına göre değil, başka bir yönteme göre düzenlenmiştir. Onun için, yapıtı üç cilt olarak Türkçeye çevirmiş olan rahmetli Besim Atalay, ayrıca bir «dizin (indeks)» cildi ile sözcükleri şimdi kullandığımız alfabe sırasına koymuş ve karşılarına anlamlarını yazdıktan sonra bunların çeviride kaçıncı cildin hangi sayfa ve satırında geçtiğini göstermiştir. (Dizin cildinde, kitaptaki açıklamalar ve örnekler yoktur.) «Türk Dil Kurumu 1939-1943 yılları arasında yayımlanmış ve şimdi kimi ciltleri tükenmiş olan çevirinin DİZİN cildini bu kutlu yıldönümünde yeniden basıyoruz.»

Dizin'in başına Prof. A. Caferoğlu'nun, Kâşgarlı Mahmut ve Divanü Lûgat-it-Türk üzerine yazdığı bir inceleme de konmuş. Ayrıca dizinle birlikte «Divan'daki Lehçe Sözcükleri Dizini» ve «Bibliyografya» da eklenmiş.

Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü — Vecihe Hatiboğlu

Prof. Vecihe Hatiboğlu, Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkan ve ilk baskısı 1969'ta yapılan bu yapıtını ikinci baskıda zenginleştirip geliştirmiş. Dil olgularını karşılayan yeni terimler eklemiş: «Açıklayıcıdan özne, açıklayıcıdan tümleç, açıklık, adıl tamlaması, adlık, anlatım, ağır eylemlik, belirsiz özne» gibi. Olguları somutlamak için örneklerin sayısını artırmış. Ancak ilk baskıda olduğu gibi, ikinci baskıda da olguları örnekleyen tanıtlar canlı dilden seçilmemiş. Daha çok masa başı örnekleri. Bu da önemli bir eksik. Öte yandan kimi terimlerin geçerliği tartışılabilir: «Kalmalı tamlama, kalmalı tümleç, kesik tümce, sorulu ikileme» gibi. Kimi terimler de Türkçe söyleyişe uygun düşmemektedir: «Somut adı, soyut adı,» örneklerinde olduğu gibi.

Sözlüğün ilginç yanı dilbilgisi terimlerinden yabancı olanların Türkçeleştirimi konusunda yeni öneriler getirmiş olmasıdır. Şu örnekler bu türdendir: **Tümce** (cümle), **belirteç** (zarf), eylem (fiil), adıl (zamir) **ikil** (tesniye), **ilgeç** (edat), **ölçü belirteci** (miktar zarfı), **titrem** (perde, ihtizaz) gibi...

Dilbilgisi Sorunları II — TDK

Kitapta Türk **Dili** dergisinde çıkan dilbilgisiyle ilgili yazıların bir bölüğü yer almıştır. Dilimizin değişik sorunlarına değinen, bunların dilin işleyişi içindeki yerini saptayan bu yazıların çoğu «monografik» bir nitelik taşımaktadır. Örneğin Türkçede -l ekinin (-al/ -el, -ıl/, il, -ul/ -ül, -sel/ -sal) bulunmadığı, bu ekle türetilmiş sözcüklerin yanlış olduğu öteden beri kimi çevrelerce öne sürülür. Ne var ki bunu yapanlar, düşüncelerini doğrulayacak bir tanıt ve kanıt gösteremezler. Bu kitapta yer alan Haydar

Ediskun ve Zeynep Korkmaz'ın yazıları bu konuyu tüm boyutlarıyla ele almaktadır. Ekin tarihsel gelişimi, hangi sözcüklerde görüldüğü, sonuna geldiği sözcüklere kattığı anlam, somut bir yolla ortaya konmuştur. Bunun gibi «Edat Tümleçleri», «Sıfatlar ve Sıfat Takımları», «İşleksen Yapım Ekleri», «Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymalarının Nedenleri», «Ne... Ne Bağlacı Üzerine», «Eş Anlamlı Sözcükler Var mıdır?» adlı yazılar dilbilgisi sorunlarımızı çeşitli yönlerden açıklayıp aydınlatıyorlar...

Türkçenin Karanlık Günleri — Necmettin Hacıeminoğlu

Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, dilimizin yabancı öğelerden arınıp özleşmesine karşı çıkan ve çeşitli dergilerde, gazetelerde yayımladığı yazılarını «Türkçenin Karanlık Günleri» adıyle bir kitapta topladı. Yazar, bu yazıları konularına göre kümelendirip her kümeye ayrı ayrı başlıklar vermiş: «Milli Eğitim Bakanlığı ve Uydurmacılık, Dil Kurumu ve Uydurmacılık, TRT ve Uydurmacılık, Uydurmacıların Hüviyeti, Uydurma Kelimelerin Hüviyeti, Hal Çareleri» gibi... Her bölümde de «Türkçe bugün tarihinin en karanlık günlerini yaşamaktadır.» düşüncesini yineleyip duruyor.

Nereden gelmektedir Türkçenin karanlık günleri? Dr. Hacıeminoğlu açık seçik belirtemiyor bunu. Yaşarlığını yitirmiş, kullanıştan düşmüş sözcükleri anıyor ikide bir. Oysa tarihinin en aydınlık ve en mutlu günlerini yaşıyor Türkçe. Ancak bunu görebilmek için kişinin her türlü önyargılardan, bağnazlıklardan sıyrılması, anadile anadilinin sesiyle yaklaşması gerekir. Bunu yapamayanlar ondaki olumlu anlamada gelişme ve değişmeyi göremezler Hacıeminoğlu'nun kitabı da böyle bir tutumun ürünü.

Derleme Sözlüğü — Ömer Asım Aksoy

Daha önce Söz Derleme Dergisi adıyla yayımlanan dört ciltlik yapıt, yeni derlemelerle, halk ağzı sözleriyle zenginleştirilip yeniden düzenlenmiştir. İlk cildi 1963'te ba-

sılan Derleme Sözlüğü'nün bu VI. cildi «G» harfine ayrılmıştır. Halkın söz yaratmadaki dehasını gösterme, dil duyarlığını yansıtma yönünden ilginç yanları var bu sözlüğün. Türk Dil Kurumu bu yapıtı da tamamlarsa Tarama Sözlüğü ile birlikte Türkçenin söz dağarcığını bütün boyutlarıyle yansıtan iki kaynak yapıyı bizlere kazandırmış olacaktır.

Batı Dilleri Sözcüklerine Karşılıklar Kılavuzu — Kemal Demiray

Dil devriminin karşılaştığı en önemli güçlük, Batı'dan gelen sözcüklerdir. Hemen her alanda akın akın sözcükler girmektedir dilimize. Kemal Demiray, Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkan bu küçük oylumlu yapıtında Batı'dan gelen sözcüklerin bir bölüğünü saptamış, bunların Türkçe karşılıklarını göstermiş. Yapıtın hazırlanış ereği önsözde şöyle belirtiliyor: «Bu küçük kılavuz, konuşmalarda, gazetelerde, çeşitli kitaplarda sık sık rastlanan ve dilimize Batı dillerinden girmiş sözcüklerin Türkçede karşılıkları bulunduğunu göstermek amacıyle hazırlandı.» Saptanan sözcükler yaygınlığı ve dolaşımı en çok olan Batılı sözcüklerdir Bunlardan sıyrılmak isteyenlerin işini kolaylaştıracak bir niteliktedir bu küçük kılavuz.

Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılık Bulma Denemesi — S. Sinanoğlu, T. Saraç, E. Özdemir

Batı kaynaklı sözcüklerden dilimizi nasıl kurtarabiliriz? Bu küçük kitabın önsözünde şöyle yanıtlanıyor bu soru: «Arapça ve Farsça sözcüklere karşı gösterilen bilinçli tepkiyi Batı'dan gelen sözcüklere de göstermekle. Türkçenin olanaklarını işletip bunların Türkçe karşılıklarını yaratmaya yönelmekle. Kestirmeden söylersek, toplumun her kesiminde Batı kaynaklı sözcüklere karşı yeni bir savaşı başlatmakla»... Bu deneme böyle bir savaşı başlatma, bunu aydınlarımız ve dilseverlerimiz arasında ortak bir ülküye dönüştürme ereğiyle hazırlanmıştır. Açıklamalar, örnekler, karşılık bulmada seçilen yollar, bu konuda çalışanlara yardımcı olabilecektir.

Metalbilim İşlem Terimleri Sözlüğü — Erdoğan Tekin

Özleştirme akımının en az egemen olduğu kesim, teknik terimlerdir. Bu terimlerin çoğu yabancı kökendir. Dr. Erdoğan Tekin'in Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkan bu yapıtında metalbilim alanına giren 3047 terimin Türkçe karşılıklarını bulmaya çalışıyor. Bulduklarının hepsi, tam, yeterli midir? Böyle bir şey söylenemez. Ancak metalbilimcilerin bulunanları değerlendirmeleri, bu alandaki Türkçeleştirme çalışmalarını hızlandıracaktır. Sözlüğün hazırlanış amaçlarından biri de budur.

Ceza Yargılam Yöntemi Yasası Terimleri Sözlüğü — Ahmet Erdoğdu

Türe, tüze ve yasa dilimizi özleştirme ,en önemli gereksinimlerimizden biridir. Türk Dil Kurumu dilimizin bu bölgesinde de Türkçeleştirme çalışmalarına başlamıştır. Ahmet Erdoğdu'nun yapıtı, bu çalışmaların bir bölümünü oluşturmaktadır. Kitapta ceza yargılama yöntemi (ceza muhakeme usulü) ile ilgili 493 terimin, Türkçe karşılıkları yer almaktadır. Ahmet Erdoğdu, bu çalışmasında 1961 Anayasamızın dilini ölçü olarak almış, bu dile ters düşen terimleri büyük bir ustalıkla Türkçeleştirmiştir. Yasa adamlarınca da bunların benimsenip kullanılacağını sanırız

1972'DE TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

1972 mevsimine girerken, Türkiye'nin sadece tiyatro değil, tümüyle sanat hayatını etkileyen ve kapsayan önemli bir olay daha doğrusu uzun yıllardan beri beklenen bir değişiklik ve yeni yönetim düzeni gerçekleşmişti. Bu yenilik, Türkiye'nin ilk Kültür Bakanlığı'nın kuruluşu idi. İlk Kültür Bakanı olarak da, tanınmış şair ve yazar Talât Sait Halman, atanıyordu. Böylece Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Bale kuruluşları ile birlikte, Akademiler, Konservatuarlar ve bütün sanat ve kültür kurumları Kültür Bakanlığına bağlanıyordu.

Kültür Bakanı olarak Talât Halman'ın ilk giriştiği çaba, Türk Tiyatrosunun değişmez otoritesi ünlü sanat adayatroları Danışma Kurulu» toplandı ve «Bölge Tiyatroları kuruluş tasarısını gerçekleştirme yoluna koyulması oldu. Bunun için önce İstanbul'da sonra Ankara'da «Bölge Tiyatroları Danışma Kurulu» toplandı ve Bölge Tiyatroları Kanun Tasarısı» hazırlandı... Ancak, bütün bu girişimler ve çalışmalar, 1972 yılının ortasına kadar bile varamadan sessizliğe gömüldü!

1972 mevsiminin sonuna doğru ve 1973 mevsimine girerken, bu durumda tekrar bir değişiklik ve gene yeni bir yönetim düzeni kuruldu. Bundan böyle Türkiye'nin gene Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Bale kuruluşları ile Akademiler, Konservatuarlar ve tüm sanat ve kültür kurumları, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na ve dolayısıyle Devlet Bakanı İsmail Arar'a bağlanıyordu. Devlet Bakanı İsmail Arar'ın ilk çalışmaları arasında: İstanbul'da Kültür Sarayı'nın onarılmasına hız verilmesi, Devlet Tiyatroları, ayrıca Ankara Devlet Operası ve Balesi ile İstanbul Devlet Operası ve Balesi'nin çalışmalarının ya-

kından izlenmesi, öte yandan Devlet Senfoni Orkestrası'nın kuruluşu konuları bulunmaktadır. Öte yandan, kurulduğundan bu yana iki yıldan beri, ancak bir ilkokul binasında öğretim yapabilmek imkânını bulabilen İstanbul Devlet Konservatuarının tek ve uygun bir binaya kavuşması gibi sorunlar bulunmaktadır.

1972 yılı sahne hayatımıza kısaca bir göz attığımız zaman, Türk Tiyatrosu adına, gerek öz gerekse biçim bakımından bir yenilik getirecek, güç kazandıracak ve çağdaş Türk oyunu açısından olduğu kadar evrensel tiyatro sanatı bakımından da seyirciyi etkileyebilecek bir çizgiye ulaşma yerine, aksine çok belirli bir düşme, kaliteden yoksunluk izlemekteyiz...

Bu üzücü manzara içinde, az da olsa, gene de en yararlı ve ustaca oynanmış repertuarı Devlet Tiyatroları'nın «büyük» denilebilecek birkaç oyununda buluyoruz. Bunlar: Shakespeare'in Turan Oflazoğlu tarafından dilimize çevrilen «Romeo ile Jüliyet» tragedya'sı, Jean Anouilh'un Lütfi Ay tarafından Türkçeye kazandırılan «Becket, yahut Tanrı'nın Şerefi» piyesi, İbsen'in «Yapı Ustası Solness» oyunu, Pirandello'nun «Altı Kişi Yazarını Arıyor» piyesi, Jean Giraudoux'nun «Chaillot'daki Deli», Max Frisch'in «Andorra» oyunu, Ephraim Kishon'un «Bir Tavsiye Mektubu».

Çağdaş ve evrensel tiyatro sanatı açısından fazla birşey kazandırmamakla beraber, şu ilginç oyunlar ve olaylar bu ay sahnelerimizi değerlendirdi:

«Romeo ile Jülyet» — Devlet Tiyatrolarında 1971 Ekim ayından itibaren mevsimi açan Shakespeare'in «Romeo ile Jülyet» tragedyası başarı kazandı ve ilgiyle izlendi. Mahir Canova tarafından sahneye uygulanan iki bölümlük «Romeo ve Jülyet»in Türkçeye çevirisi Turan Oflazoğlu tarafından yapılmış, dekor ve kostümler Refik Eren ve Hale Eren tarafından hazırlanmıştır. Başrolleri Deniz Gökçer, Alev Sezer, Nermin Sarova, Birol Ök, Nurşen Girginkoç, Oytun Şanal, Kerim Afşar, Ahmet Levendoğlu, Çetin

Tekindor, Nur Subaşı, Sadrettin Kılıç, Cihan Ünal, Sönmez Atasoy ve Tuğrul Çetiner ile Devlet Tiyatrosunun diğer sanatçılarından oluşan büyük bir kadro yüklenmiştir. «Romeo ile Jülyet» Büyük Tiyatro'da geniş seyirci kitlesinin rağbetini kazandı.

«Mikado'nun Çöpleri» — Devlet Tiyatrolarının Yeni Sahne bölümünde 2 Ekim 1971'de sahneye konan Luigi Pirandello'nun «Altı Kişi Yazarını Arıyor» piyesi, 26 Ocak 1972 gününden itibaren yerini Melih Cevdet Anday'ın, daha önce İstanbul'da Kent Oyuncuları'nda başarıyla oynanan ve özellikle aydın tiyatrosever seyirci tarafından olumlu karşılanarak geniş ilgiyle izlenen, aynı zamanda «Yılın Oyunu Ödülü»nü kazanan «Mikado'nun Çöpleri» adlı iki bölümlük ve iki kişilik oyununa bıraktı. Tarık Levendoğlu tarafından sahneye konan ve dekor-kostüm'leri hazırlanan bu oyunda erkek rolünü Nihat Akçan ve kadın rolünü Gülgün Kutlu yaşattılar.

«Sarı Naciye» — Recep Bilginer'in yazdığı ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında başarıyla sahneye konan «Sarı Naciye» adlı piyesi 31 Aralık 1971 «yılbaşı gecesi»nden itibaren Devlet Tiyatroları'nın Altındağ Tiyatrosu'nda oynanmaya başladı ve kısa süre içinde yılın en başarılı Türk oyunları arasında yer alarak, Ankara'da da geniş ilgiyle karşılandı Üç bölümlük bu oyunu sahneye Tekin Akmansoy koymuş, dekor ve kostümlerini Erkan Kırtunç hazırlamıştı. Özellikle Erkan Kırtunç'un dekor çalışması eleştiriciler tarafından çok beğenilmiş ve mizansenin güç kazanmasına yaramıştır. «Sarı Naciye»nin Devlet Tiyatrosu'ndaki baş rolleri Sunay Artuk (Sarı Naciye), Nurtekin Odabaşı (Osman), İlyas Avcı (Kör Hasan), Ejder Akışık (Elçi), Defne Subaşı (boyalı Ayşe), Vedat Özkök (İhtiyar) ve diğer rolleri Mine Tokgöz, Meliha Aknar, Gültekin Gülkan ve Yavuz V Osman paylaştılar.

«Sarı Naciye»nin İstanbul Şehir Tiyatroları'ndaki oynanışının ilginç bir özelliğini ise müziğini değerli ve tanınmış Türk bestecisi Nedim Otyam'ın bestelemiş ve düzenlemiş olmasıdır. Bu bakımdan «Sarı Naciye»nin Şehir Tiyatrolarındaki uygulaması, oyunu sahneye koyan genç

rejisör Türker Tekin'in üstün başarısı, Atıl Yalkut'un hazırladığı dekorların ve Aydoğmuş'un hazırladığı kostümlerin orijinalliği ve renkliliği sayesinde daha olumlu ve etkileyici bir sahne düzenine erişti ve geniş seyirci kitlesi tarafından ilgiyle izlendi. «Sarı Naciye»nin İstanbul Şehir Tiyatrolarındaki başlıca rollerini Toron Karacaoğlu, Candan Teksoy, Doğan Bavli, Süleyman Balçın, Rıdvan Çelebi, Mehdi Yeşildeniz, Tuncer Sevi, Hümaşah Hiçan, Tanju Tuncel, Sevil Davutoğlu ve diğer sanatçılar oynadılar.

«Anna Karenina» — Klâsik Rus yazarı Leon Tolstoy'un Valâ Nurettin (VA-NU) tarafından dilimize çevrilen ünlü eseri «Anna Karenina»yı, İstanbul Şehir Tiyatrolarının tanınmış aktrislerinden Perihan Tedü başarıyla sahneye uyguladı ve başrolünü kendisinin oynadığı bu büyük eserde diğer rolleri Leyla Altın, Can Çöğen, Seden Edgü, Aytaç Yörükaslan, Ergin Ocaklı, Ani İpekkaya, Bilkay Tekben, Fatma Andaç, Gülistan Güzey, Yaşar Ünlüer, Savaş Dinçel, Yalçın Akçay, Dincer Çekmez, Turgut Arseven, Ersan Barkın, Sezai Lltekin, Nihat Çelik Ertuğrul, Melâhat Hasanoğlu, Fikret Değerli, Agâh Hün, Engin Akçelik, Fikret Değerli, Kemal Bekir, Taner Erhal, Devrim Parscan, Ünal Gürel, Ümit İmer, Erhan Dilligil, Metin Çoban, Fethiye Sezer, Uğur Kıvılcım, Tanju Çöğen, Sezai Altekin, Metin Irmak'dan kurulu çok geniş bir kadro oynadı. «Anna Karenina»nın dekorlarını Ersin Satgan, kostümlerini Nilgün Gürkan, koreografisini Fikret Değerli ve müziklerini Mehmet Abut düzenlediler, yardımcı rejisörlüğünü ise İhsan Devrim yaptı.

«Ben Kral Kızıyım» — İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının Ocak ayında Yeni Komedi bölümünde oynamaya başladığı Fabrizio Sarazani'nin Fikret Âdil tarafından dilimize çevrilen ve Kâni Kıpçak tarafından sahneye konan «Ben Kral Kızıyım» adlı üç perde ve beş tabloluk oyunu, mevsimin ilginç piyesleri arasında yer alacak nitelikte göründü. Dekor ve kostümlerini Ersin Satgan'ın hazırladığı bu oyunda rolleri Necdet Mahfi Ayral, Gül Gülgün, Bercis Fesçi, Kahraman Acehan, Engin Gürmen, Ertuğrul

Bilda, Uluer Süer, Bora Ayanoğlu, Kayhan Yıldızoğln, Ali Yürük, Osman Görmen ve Metin Irmak paylaştılar.

«Kâtip Çıkmazı» — Dinçer Sümer'in yazdığı ve yayınlanmış dördüncü kitabı olan ve yazarının kendi ağzıyla «benim ilk gözlemim, ilk sızımdır» dediği «Kâtip Çıkmazı» adlı eseri, Şehir Tiyatrolarında Kemal Bekir sahneye koydu, dekorunu Nilgün Gürkan hazırladı. Rolleri Burçin Oraloğlu, Sibel Göksel, Saime Arcıman, Özkan Gürol, Dilek Türker, Şener Şen, Cengiz Keskinkılıç, Rauf Ulukot, Rauf Altıntak, Mustafa Aslan oynadılar.

«Dikenli Yol» — Janet Alle'in yazdığı, Yıldız Serpen'in dilimize çevirdiği «Dikenli Yol» adlı oyunu Vasfi Rıza Zobu ve Engin Uludağ sahneye koydular, dekor-kostümleri Ersin Satgan hazırladı. Rolleri Nedret Güvenç, Samiye Hün, Nezihe Becerikli Aliye Uzunatagan, Haldun Ergüvenç, Cüney Türel, Ayşegül Devrim Yalçın, Argun Kınal paylaştılar.

«İlk Göz Ağrısı» — İstanbul Şehir Tiyatrolarında 1972 mevsimini başlatan oyunlar arasında Feraizcizade Mehmet Şakir Efendi'nin yazdığı ve Vasfi Rıza Zobu'nun sahneye koyduğu; Kemal Tözem'in yeniden sahne için düzenlediği «İlk Göz Ağrısı» adlı komedi'si Aydoğmuş'un dekorlarıyla oynandı.

«Mektup» — Devlet Tiyatroları'nın Ankara'da Küçük Tiyatro'da sahneye koyduğu R. Tagore'un ünlü eserlerinden «Mektup», iki perdelik öğretici oyunu olarak Sebati Ataman'ın Türkçesi, Mustafa Yalçın'ın mizanseni ve Erkan Kırtunç'un dekor-kostüm'leri ile ilgi çekti.

Devekuşu'nda «Dün, Bugün» — Türkiye'de ilk kabare tiyatrosu türünde, her mevsim büyük başarı gösteren, oynadığı her yerde geniş ilgiyle karşılanan Devekuşu Tiyatrosu, 1972 mevsimini 1973 mevsimine Haldun Taner'in yazdığı «Dün-Bugün» adlı yeni oyunla bağladı. Metin Akpınar'ın sahneye koyduğu, dekor ve kostümlerini Zeki Alasya'nın hazırladığı bu oyunda kişileri Metin Akpınar, Ahmet Gülhan, Zeki Alasya, Ali Yalaz, Oya Alasya, Yasemin Oğuz, Kemal Sunal, Türkân Ağralı, Fatoş Sayın yaşattılar «Dün Bugün» oyunu Türk güldürü ve nükte sana-

tının en ileri, en aktüel ,en gerçekçi ve biçimsel yönden de en yeni bir türü olarak örnek bir oyun sayılıyor ve her yerde beğeniliyor.

«Yüzsüz Zühtü» — 1972 yılının gişe rekorunu kıran ve ayni zamanda en ilginç oyunlarından biri sayılan yapıtlarından biri de, Kocamustafapaşa'da «Çevre Tiyatrosu»nu kuran Altan Erbulak, Metin Serezli ve arkadaşlarının oynadıkları, Kandemir Konduk'un yazdığı «Yüzsüz Zühtü» adlı güldürü şüphesiz... Çevre Tiyatrosu'nu, güldürü sanatı açısından ne kadar övsek yerindedir. Kandemir Konuk'un güldürü-taşlama biçiminde etkileyici nitelikte yazdığı «Yüzsüz Zühtü»yü Altan Erbulak, Metin Serezli kendi kişiliklerine uygun stilde yorumlarken, Füsun Erbulak, Nevra Şirvan, Mete İnselel, Hikmet Karagöz, Ayşen Gruda, Serpil Şafak, Savaş Kalkan, İbrahim Şirin, Demir Serezli, Mehtap Demirci de rollerinde oyuna gereken desteği sağlıyorlar.

DOSTLAR TİYATROSU — Özellikle belgesel (dokümanier) oyunlara dayanan bir repertuar izleyen Dostlar Tiyatrosu, mevsimi Yaroslav Haşek'in yazdığı ve Genco Erkal'in büyük başarıyla sahneye koyduğu ve oynadığı «Aslan Asker Şvayk» adlı komediyle açtıktan sonra, Başar Sabuncu'nun yazdığı ve Umur Bugay'ın sahneye koyduğu «Zemberek» adlı oyunla ilgi çekti. Sonra, belgesel oyun niteliğinde, çağımızın önemli bir olayını sahneye getiren Peter Weiss'in yazdığı «Soruşturma» adlı piyesle dikkati çekti.

«Püsküllü Moruk» — Ulvi Uraz Tiyatrosu «Hababam Sınıfı Baskında» adlı Rıfat Ilgaz'ın yazdığı güldürüyle gene mevsimi açtıktan sonra, Ülkü Tamer'in eski bir eserden esinlenerek yeniden yazdığı ve Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu «Püsküllü Moruk» komedisini oynamaya başladı. Bu oyunun müziklerini Cem Karaca yaptı ve Kardaşlar çaldılar. Arı bir dille Osmanlı İmparatorluğu'nun son çağlarına uygulanan «Püsküllü Moruk» başta Ulvi Uraz olmak üzere diğer sanatçıların, orijinal tipler yaratmak gayretiyle ilgiyi çekti.

«Yedek Damat» — İstanbul Tiyatrosu Melih Vassaf'ın

yazdığı «Yat Borusu» komedisinden sonra, Yusuf Süruri'nin adaptasyonlarından biri olarak «Yedek Damat» adlı komediyi oynamaya balşadı. Alev Süruri'nin sahneye koyduğu bu eğlenceli oyunda rolleri Toto Karaca, İlhan Daner, Alev Süruri, Ali Süruri, Ekrem Dümer ve Erdinç Üstün paylaştılar.

YENİ BİR TİYATRO — 1972 yılı İstanbul'a yeni bir tiyatro daha kazandırdı. Kadıköy'de Nihat Erbaş'ın kurduğu bu yeni tiyatro ilk olarak Füruzan Hüsrev Tökin'in adaptasyonu olan «Yaktın Beni Belediye» adlı komediyi oynamaya başladı. Bu tiyatronun kadrosunda Nihat Erbaş ile birlikte Ahmet Açan, Nabi Atay, Semiha Temizkan, Gülşen Gürsoy, Nevin Atay, Taner Yeğin, Salih Coşkun, Gül Yarbasan, Orhan Başta, Mahmut Dağıstanlı rol aldılar.

«Dananın **Kuyruğu**» — Kadıköy İl Tiyatrosu, değerli aktör ve yöneticisi Üner İlsever ve tanınmış aktris Sezer Sezin'in yorulmak bilmez gayretleriyle her yıl oynadıkları güzel komedilere, bu yıl Bulgaristan Türklerinden İstanbul'a göç eden sanatçı İsmail Bekir Ağlagül'ün sahneye koyduğu, İngiliz yazarı Philip King'in yazdığı «Dananın Kuyruğu» adlı komediyle ilgiyi çekti.

ÜÇ MAYMUN'DA — Ocak ayının repertuarı içinde Üç Maymun Kabare Tiyatrosu'nun Taksim'de oynadığı Süavi Süalp'in Yılmaz Gruda tarafından sahneye konan «İki Kıza bir Cızbız» adlı müzikli güldürü de yer aldı.

«Cennetlik Kaynana» — Nisa Serezli-Tolga Aşkıner Tiyatrosu geçen mevsimden beri, tutulduğu için sürdürdüğü «Cennetlik Kaynana» adlı hafif komediyi, Nisa Serezli gibi Türk tiyatrosunun ender yetiştirdiği güçte bir aktris'in bu oyundan çok daha üstün yetenekli piyeslerde rol alması gereğine rağmen, Ocak ayının sonuna kadar götürdüğü görüldü. İrma-Walter Frinner ikilisinin yazdığı bu komedi, Hâle Kuntay'ın nefis çevirisiyle ve Tolga Aşkıner'in anlayışlı mizanseniyle, Metin Deniz'in renkli dekorlarıyla, Siropi Acemyan'ın ilginç kostümleriyle rol

alan Nisa Serezli, Erdinç Akbaş, Yılmaz Gruda, Selma Türkdoğan, Zerrin Tuncel, Aydemir Akbaş, Perran Kanat, Hüseyin Kaftanoğlu, Hüseyin Kutman, Yalçın Kaftanoğlu ve Demircan Türkdoğan'ın başarılı oyunlarıyla, gerçekten hoş ve oyalayıcı bir oyun niteliğinde seyrediliyor.

SAHNEDE OTUZ YIL — İstanbul Şehir Tiyatrolarının değerli ve sevimli sanatçılarından aktör İsmet Ay, meslek hayatının 30. yılın, 13 Ocak 1972 gecesi Dormen Tiyatrosu'nda, sanat arkadaşlarının hazırladığı geniş bir programla kutladı.

«FORUM» TİYATROSU — Almanya'nın tanınmış «Berlin Forum Tiyatrosu», Ankara Alman Kütüphanesinin konuğu olarak, Kızılay'daki AST salonunda, 10 Ocak'ta bir pantomim gösterisi sundu ve çok alkışlandı. Alman sanatçılar bu gösteride Peter Handke'nin «Vasilik Altındaki Vasi Olmaya Çalışıyor» adlı Pantomim'i sunmuştur. Almanya'nın ünlü sanatçıları olan Robert Wolfgang Schell «Vasi» rolünde ve Pierre Byland ise «Vesayet altındaki İnsan» rolünde üstün başarı göstermişlerdir.

«Paravana Kabare» — Ocak ayının çalışmaları içinde yeni ve genç bir kuruluşun da adı geçti. Değişik anlamda bir kabare tiyatrosu yapmak amacıyla «Paravana Oyuncuları» adlı bir topluluk, yazar İsmet Küntay, yönetici Ferhan Şensoy, müzik hazırlayıcısı Emin Fındıkoğlu ve koreografi için Okyay Oktay'dan yararlanmak üzere teşebbüse geçtiler, fakat uzun ömürlü olmadı.

KAMU TİYATROSU — Tanınmış aktris ve show sanatçısı Gülsün Kamu, kendi adına bir tiyatro topluluğu kurmuştu. Kamu Tiyatrosu «Beyoğlunda Alkazar sahnesinde, ikinci oyun olarak «Yavuz Hırsız» adlı komediyi Gülsün Kamu, Mustafa Alabora, Oya Angün, Mesude Eker, Engin Köprücü, Gülçin Tekin, Nihat Kahveci ve Atilla Gürçay'dan kurulu bir kadro ile oynadı. Oyunu Şehir Tiyatrosundan Ersan Uysal sahneye koymuş, dekorlarını Sevil Candan hazırlamıştı. Ne yazık ki, «Kamu Ti-

yatrosu» da, birçok topluluklar gibi uzun ömürlü olamadı.

MÜCAP OFLUOĞLU - ŞİRİN DEVRİM — Bir süre faaliyetine ara veren Mücap Oğluoğlu Tiyatrosu, yeniden gösterilerine, bu sefer Nişantaş Emlâk caddesindeki LCC salonunda «Satılık Kat» adlı bir komediyle başladı.

Mücap Oğluoğlu Tiyatrosunun tekrar çalışmalarına başlamasının bir özelliği, «Satılık Kat» komedisinde, ünlü aktris ve yönetici Şirin Devrim'in Amerika'dan gelerek rol alması oldu. Böylece Mücap Ofluoğlu Şirin Devrim ikilisiyle birlikte Orhan Aydınbaş, Can Dirim, Nezih Tuncay ve diğer sanatçıların rol aldığı Barillet ve Gredy'nin dilimize Âsude Zeybekoğlu tarafından kazandırılan, «Satılık Kat» komedisinin başarıyla oynanmasına rağmen, gene de Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu varlığını sürdüremedi.

NEJAT UYGUR FIRTINASI! Popüler ve sempatik aktör Nejat Uygur'un kurduğu ve «Nejat Uygur Kahkahanesi» adını verdiği güldürü tiyatrosu, Türkiye'de rekor denilebilecek bir ilgiyle karşılanarak, başta İstanbul'un sonra turnelere çıkılan yerlerin en sevilen topluluğu oldu. Bugüne kadar dilimizde az rastlanmış, hatta rastlanmamış orijinal espriler, sözler ve sahne biçimleri ile gösterilerde bulunan Nejat Uygur, önce kendine özgü komedyen stili ve arkadaşlarının desteğiyle, halkı gerçekten kahkahadan kırıp geçiren oyunlar vermeğe devam etti. 1972 yılının ilk oyunu olarak sahnelediği «Sarımsakzade» (komedi 3 porsiyon piyaz bedava!?), «dünyanın dokuzuncu Harikası» gibi deyimlerle de süslenerek, Hurşit rolündeki Nejat Uygur'u Türk Tiyatrosunda ölmezleştirdi...

TAŞDELENLER — Harbiye'de yeni kurulan «Tiyatro Taşdelenler» kurucusu Hasan Taşdelenler, İlhan Hemşeri, Türker Tekin, Sühandan Tek, Perihan Doğal, Esmeray Saltık, Aytaç Öztuna, Sinan Bekleviç, Talât Bozok, Sera Ben, Aynil Taşdelenler, Derya Taşdelenler, Ünal Gökalp gibi sanatçılarla Pandeli Horn'un yazdığı ve Türken Tekin'in sahneye koyduğu «Fidanaki» müzikli komediyi oynadı.

TEVFİK GELENBE — Tanınmış aktörlerimizden Tevfik Gelenbe, önce Üsküdar Sunar Tiyatrosunda geçen mevsim, kendi kurduğu toplulukla temsiller verdikten sonra, bu mevsim tiyatrosunu Suadiye'ye taşıdı. Tevfik Gelenbe Tiyatrosu kadrosunda Sevim Özer, Yıldırım Ataç, Aysel Kiper, Osman Kiper, Sevgi Durusoy, Yalçın Poyraz, Ayşen Tekin, Atilla Mete, Nezih Olça, Banu Avar, Demiray Erül ve diğer sanatçılarla birlikte Jean de Letraz'ın «Sevda Salatası», Michel André'nin «Kalbimin Kenarı» komedileri ve Muharrem Niyazi Şen'in yazdığı «İyilerin Zaferi» adlı çocuk oyunu ile repertuarını uyguladı.

SUNAR TİYATROSU — Bu mevsim Suna Pekuysal-Ergun Köknar ikilisinin kurduğu «Üsküdar Oyuncuları» topluluğu ile tiyatro faaliyetini sürdüren Sunar Tiyatrosu 1972 mevsimi başında perdesini Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın tanınmış eseri «Kaynanam Nasıl Kudurdu»yu Necdet Ökmen'in sahneye uygulaması ve Ergün Köknar'ın mizanseniyle açtı. Suna Pekuysal, Tulû Çizgen, Nezihe Kanıtürk, Gülgün Akansu, Günseni Değer, Ergun Köknar, Gökhan Mete, Nevzat Açıkgöz, Ercan Dirikan, Nişan Hançer, Sadi Kanıtürk, Tuncer Yenice ve Tarık Papuççuoğlu bu oyunda rol aldılar.

BÜYÜK OYUN «BECKET» — Devlet Tiyatroları, 18 Şubat akşamından itibaren Ankara'da Büyük Tiyatro'da, ünlü Fransız yazarı Jean Anouilh'un çağdaş tiyatronun ileri örneklerinden biri olan «Becket» adlı piyesini büyük bir başarıyla oynamaya başladı. Devlet Tiyatrosu sonra, aynı oyunu Mart'ta İstanbul'da tekrarladı ve gene geniş ilgi topladı.

Tarihsel nitelikte bir oyun olmamakla beraber, tarihteki bazı gerçek olay ve dokümanlardan yararlanarak fikir ve mizahı nefis bir taşlama içinde birleştiren bu oyunun Devlet Tiyatrosundaki mizansenini, Türkiye'ye «Becket»i sahneye koymak için gelen tanınmış Fransız rejisörü Roland Piétri yapmış, dekor ve kostümlerini de gene konuk Fransız sanatçısı Jean Denis Malclés kazırlamıştır.

Piétri'nin: «Becket'in öyküsü, her çağda, her ülkede, herkesin öyküsü olabilir» diye tanımladığı bu oyunda, başrolü «Thomas Becket»i oynayan genç aktör Cihan Ünal'ın büyük başarısı eleştiriciler ve sanatseverler tarafından övüldü. Oyunda «Kral 2. Henri» rolünde Cüneyt Gökçer, diğer rollerde Kerim Afşar, Macide Tanır, Suna Akbel, Arsen Gürzap ve diğer sanatçılardan kurulu 35 kişilik kadro, bu üstün yapıtın seviyesine uygun bir başarı gösterdiler. Eseri dilimize Lütfi Ay çevirmişti.

«Dünyanın Düzeni» — İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, Şubat ayında Yeni Komedi bölümünde, önemli bir oyun sahneye koydu. Sean O'Casay'in yazdığı ve İrfan Şahinbaş'ın Türkçeye çevirdiği, Hüseyin Kemal Gürmen'in sahneye koyduğu bu oyun «İngilizler ile İrlandalılar arasındaki 50 yıl önceki gergin hava içinde İrlandalı yoksul bir ailenin yaşantısını» konu olarak işlemektedir. Oyunun dekorlarını Turgut Atalay, kostümlerini İnci Tepecik hazırlamışlardır. Başrollerde Hüseyin Kemal Gürmen, Şükriye Atav, Bilge Zobu, Şevkiye May ve diğer sanatçılar başarı gösterdiler.

«Almanya Defteri» — Ankara Sahnesi, Vasfi Öngören'in yazdığı ve Örsan Öymen'in hazırladığı bir film-röportaj ile güçlenen «Almanya Defteri» adlı oyunu, 14 Şubattan itibaren İstanbul'da da Şişli Ümit Tiyatrosu sahnesinde tekrarladı. Yazarının yönettiği oyunun dekorlarını Yunus Saltuk, kostümlerini Tomris İncer hazırladılar. Oyunda Elif Türkân Çölok, Gönül Orbey, Tomris İncer, Ayberk Çölok, Metin Tekin, Oktay Sözbir, Müjdat Başaran, Mümtaz Sevinç, Zeki Şahin, Necati Köse, Yusuf Saltuk, Müfit Nurova ve Erdoğan Yeşilyurt rolleri paylaştılar.

KARDEŞ OYUNCULAR — Ankara'da yeni kurulan «Kardeş Oyuncular» adlı topluluk, ilk oyun olarak H. Vasfi Uçkan'ın yazdığı «Acılı Toprak» adlı oyunun 100. gösteriyi aşmasından sonra, Mart ayında oynanmak üzere Yaşar Güner'in yazıp yönettiği «Batan Gün» adlı oyu-

nu hazırladı. Türk ulusal tiyatrosunun gelişmesi yönünde epik türde oyun repertuarına yönelen bu yeni toplulukta dekorları Bingöl Berat, kostümleri Tülây Gülten hazırlanmış, Slayt yapımcısı olarak Tülin Olcayto, müzik düzenleyicisi olarak Yusuf Dağüstün-Kâmil Sönmez, yönetim asistanı olarak Mustafa Kaplan ve prodüksiyon amiri olarak Sermet Serdengeçti çalışmışlardır. Rolleri Ahmet Demirel, Ayşe Demirel, Yaşar Güner, Servet Serdengeçti, Minay Gültekin ve diğer sanatçılar paylaşmışlardır.

BEŞ BASAMAK — 1972 yılı İstanbul'da daha ziyade operet ve müzikli oyun türünde oyunları repertuarına alan yeni bir tiyatronun kuruluşuna tanık oldu. «Beş Basamak Tiyatrosu» adını taşıyan bu topluluk, Şişlideki Ümit Tiyatrosu sahnesinde ilk olarak ünlü operet bestecisi Franz Lehar'ın müziğinden esinlenerek İsviçreli rejisör Elmar Voigt'in yönettiği ve orkestra şefliğini yaptığı «Severim Öpmeyi» adlı opereti oynadı. İstanbul Devlet Operası'ndan ayrılan sanatçıların da katıldıkları kadroda, rolleri Erol Uras, Sülün Akarsu, Selma Voigt, Atilla Gürses, Ziya Bayatlı, Zeyat Görgen, Bilge Görgen ve Leyla Ulus ve diğer sanatçılar oynadılar.

Beş Basamak Tiyatrosu ikinci oyun olarak Alman Bestecisi Ralp Maria Siegel'in müzikleriyle Robert-Gilbert-Max Colpet ikilisinin yazdığı ve dilimize Hale Kuntay tarafından başarıyla çevrilen «Charlie'nin Teyzesi» adlı müzikali sahneye koydu. Başrolü Atilla Gürses oynadı.

«Buzlar Çözülmeden» — Türk Tiyatrosu'nun en değerli yazarlarından ve Türk basının otoritelerinden, sanat dünyamızın kaybettiği Cevat Fehmi Başkut'un ilk defa 1964-1965 tiyatro mevsiminde Şehir Tiyatrolarında Vasfi Rıza Zobu tarafından sahnelenen ve başrolü oynanan «Buzlar Çözülmeden» adlı piyesi, 28 Mart 1972 gecesinden itibaren gene ayni tiyatroda, Vasfi Rıza Zobu'nun sahneye koyuşuyla ve başrolü oynayışıyla tekrarlandı. Diğer rolleri Savaş Dinçel, Necmi Oy, Zihni Rona, Perihan Tedü, Mete Sezer, Kemal Bekir, Bilkay Tekben, Aytaç Yürükaslan, Ersan Barkın, Devrim Parscan, Turgut Arseven, Rıza Tü-

zün, Sezai Altekin, Selami Tavas, Arman Gönenç, Yaşar Ünlüer, Cevat Dayıoğlu oynadılar.

«Yat Borusu» — Tanınmış tiyatro yazarı ve çevirmenlerinden Melih Vassaf'ın yazdığı üç perdelik müzikli komedi «Yat Borusu», İstanbul Elhamra Tiyatrosu'nda, konuk rejisör Ulvi Uraz'ın sahneye koyuşuyla, Fazıl Üsterman'ın dekorları ve Zehra Vassaf'ın kostümleriyle oynandı. Başrollerde Toto Karaca, Erdinç Üstün, Şemsi İnkaya, Ali Sürurî zevkle izlendiler.

SÜRURÎ-CEZZAR — Gülriz Süruri-Engin Cezzar Tiyatrosu geçen mevsimler, tiyatro dünyamızda cesur çıkışlar sayılan Amerikalı yazar James Baldwin'in yönettiği John Herbert'in «Düşenin Dostu» ve dünyayı saran müzikal «Hair» gibi oyunlardaki başarısından sonra, geçtiğimiz yılı Frank D. Gilroy'un «That Summer-That Fall» piyesini «Güneş de Batar» adıyla Engin Cezzar'ın çevirisi ve yönetimi altında Arto Berberyan'ın dekorları ve Gülriz Süruri'nin kostümleri ile oynadı. Bu oyunda Gülriz Süruri, Engin Cezzar, Aliye Rona, Anta Toros, Turgut Boralı rol aldılar.

Ayni tiyatronun geçen mevsim en çok tutan oyunu İspanyol yazar Alfonso Paso'nun yazdığı «Evet Evet Evet» komedisi oldu. 200'üncü temsili aşan bu oyunda Engin Cezzar, Gülriz Süruri, Turgut Boralı, Ali Poyrazoğlu, Sevim Oral ve diğer sanatçılar başarıyla rol aldılar.

«Yapı Ustası Solness» — Devlet Tiyatrosu Ankara'da Büyük Tiyatro'da 3 Mart'tan itibaren ünlü yazar İbsen'in «Yapı Ustası Solness» adlı üç bölümlük piyesini oynadı. Asuman Korad tarafından sahneye konan bu oyunda Bozkurt Kurtuç, Gülsen Alnıaçık, Nurşen Girginkoç, Coşkun Orhon, Turgut Sarıgöl ,Birol Ok ve Muzaffer Gökmen rol aldılar Temel yapısını bir Freud denkleminden alan ve sembolizm akımının ilk örneklerinden sayılan bu oyunun kahramanı olan Solnesss'in dramı «yaratıcı gücünü yitirip, kendini yeniliyemiyenlerin çağ dışı kalarak, genç kuşaklar karşısında duydukları panik ve kaçınılmaz sonuçtur»

DEVLET TİYATROSU İSTANBUL'DA

Devlet Tiyatrosu, her mevsim olduğu gibi, 1972'de de 11 Mart'tan itibaren İstanbul'da perdelerini açtı ve şu oyunları sahneledi: Üç yıldır oynanmakta olan «Damdaki Kemancı» ile iki yıldır oynanmakta olan «Mançalı Adam-Don Kişot» müzikalleri ile Turan Oflazoğlu'nun yazdığı «Dördüncü Murat» piyesini tekrarladı. Devlet Tiyatrosu İstanbul'daki bu turnesinde ilk defa Anouilh'un «Becket-yahut Tanrı'nın Şerefi» piyesini büyük başarıyla tanıttı. Ayrıca Pirandello'nun «Altı Kişi Yazarını Arıyor» eseri oynandı. «Mavi Kuş» adlı çocuk oyunu da repertuarda yer aldı.

«GÖMÜ» — Değerli şair ve oyun yazarı Necati Cumali'nın «Gömü» adlı iki bölümlük komedisi Devlet Tiyatrosu sanatçıları tarafından Ankara'da Küçük Tiyatro'da oynandı ve ilgiyle izlendi. Mahir Canova'nın sahneye koyduğu «Gömü»nün dekorlarını Tarık Levendoğlu ve kostümlerini Hâle Eren hazırladılar. Rolleri Meliha Ars, Tomris Oğuzalp, Ayşe Gül Arsoy, Vedii Cezayirli, Baykal Saran, Muammer Çıpa, Enis Fosforoğlu, Orhan Aral ve Münir Canar oynadılar.

DÖRT YENİ OYUN

Devlet Tiyatroları 1972 yılının Nisan ve Mayıs aylarında dört yeni oyunu sahneye koydu. Bunlar: Jean Giraudoux'nun bir bölümlük «Ezgiler Ezgisi» ile gene bir bölümlük «Bellac Apollonu» adlı oyunlarıdır. Her iki piyes de Tarık Levendoğlu'nun mizansen, dekor ve kostümleriyle Yeni Sahne'de oynanmıştır. «Ezgiler Ezgisi» bir hiciv-komedi ve «Bellac Apollonu» ise «duygusal bir güldürü» niteliğindedir.

Üçüncü yeni oyun, Ephraim Kishon'un yazdığı «Bir Tavsiye Mektubu»dur ve 16 Mayıs gecesinden itibaren Küçük Tiyatro'da oynanmıştır. Dördüncü oyun ise, Altındağ Tiyatrosunda oynanan Ülker Köksal'ın yazdığı ve Tekin Akmansoy'un sahneye koyduğu «Sacide»dir.

Bunların dışında, eskiden oynanan ve Anadolu turnesinde geçen mevsim götürülen Wittlinger'in Saim Alpago tarafından sahneye uygulanan ve Saim Alpago ile Mustafa Yalçın tarafından oynanan «Samanyolu» piyesi Küçük Tiyatro'da tekrarlanmış ve ilgi uyandırmıştır.

Öte yandan Strati Karra'nın «Gece Bekçileri», J. M. Synge'in «Babayiğit»i, Lillian Hellman'ın «Küçük Tilkiler»i ve Barillet-Gredy'nin «Kaktüs Çiçeği» eserleri Devlet Tiyatrosunun 1971-1972 repertuarında çeviri oyunlar arasında yer almışlardır.

ÇOCUK OYUNLARI

Devlet Tiyatrolarında İsmet Kür'ün yazdığı «Ne Güzel Şey», Vadeha Atıyeh'in «Ali Baba ve Kırk Haramiler», Maeterlinck'in «Mavi Kuş», Tagore'un «Mektup» ve Gredianus'un «İki Kova Su» oyunları yer almıştır. İstanbulda çocuklara «sınav» açılmıştır.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarında: «Mavi Kuş», «Bir Varmış Bir Yokmuş», «Keloğlan'ın Tembelliği», «Kurbağa Prenses», «Elmacı Güzeli» oynanmıştır. Bu yıl, milyonuncu çocuk seyirciye Şehir Tiyatroları törenle bir Ödül vermiştir.

KAPANANLAR

1972 yılının üzücü tiyatro olayı, hiç şüphesiz, İstanbul'un en eski ve en güçlü kuruluşlarından biri olan Dormen Tiyatrosu'nun kapanışı olmuştur. Haldun Dormen'in büyük bir feragat, bilgi, disiplin ve metod ile yönettiği Dormen Tiyatrosu, bütün tiyatroseverleri hayrette bırakacak ve üzecek biçimde artık çalışmasına son verdiğini 1972 sezonunun sonunda ilân etti. Gerçek nedenlerin derinliğine inmemekle beraber, yapılan açıklamada «maddi yetersizlik» ön plânda ileri sürüldü.

Kapananlar arasında bir diğer güçlü tiyatro da, çağdaş Türk tiyatrosuna büyük hizmetleri dokunmuş olan değerli aktör ve yönetici Ulvi Uraz'ın kendi adına kurduğu tiyatrodur. Geçtiğimiz mevsim «Hababam Sınıfı Baskın-

da», «Kıskançlar», «Püsküllü Moruk» oyunlarını başarıyla sahneye koyduktan sonra sezon bitiminde perdesini tamamen indirmek zorunda kalan Ulvi Uraz Tiyatrosu'nun gerekçesi de «mali yük»tür!

Beklenmedik bir olay da, özellikle «Yedi Kocalı Hürmüz» adlı yerli müzikli oyun ile, gişe hasılât rekorları kıran ve uzun süre temsiller veren, tanınmış aktris Ayfer Feray'ın Alkazar Tiyatrosunda kurduğu topluluğun, artık tiyatroya devam edemiyeceğini bildirmesidir! Bu da gene aynı nedenlerle.

Genç ve tanınmış aktris Gülsün Kamu'nun birdenbire kendi adına tiyatro kurması ve kısa bir süre sonra faaliyetini tatil etmesi, bu tiyatro enflâsyonunda tiyatro sorunları ve zorluklarını bilen sanatseverlerce yadırganmadı ve hayret uyandırmadı.

Mücap Ofluoğlu'nun ise başarılı sezonlardan sonra, üstelik kendisi gibi popüler ve sempatik bir aktör-yönetici ve ilginç bir kadroya, hatta Şirin Devrim'in Amerika'dan dönerek kendisi ile birlikte «Satılık Kat» komedisini oynamasına rağmen perdesini büsbütün kapaması tiyatro sanatı bakımından gerçekten üzücüdür.

ERZURUMDA TİYATRO

Doğunun en büyük sitesi sayılan Dadaş Sitesi, Erzurum Halk Oyunları Derneği Tiyatro Kolu'nun oynadığı Turan Oflazoğlu'nun «IV Murat» piyesi ve Orhan Asena'nın yazdığı «Hürrem Sultan» ile bu çevrenin yıllardanberi duyduğu tiyatro özlemini az da olsa giderdi.

ÂSUDE ZEYBEKOĞLU

1972 yılı tiyatro mevsimi, sanat dünyamız için bir büyük acıyla kapandı. Türk Tiyatrosu'na, özellikle İstanbul Şehir Tiyatrolarına çevirileriyle eserler kazandırmış olan, Edebi Kurul üyesi, Türk Tiyatro Yazarları Derneği üyesi bulunan çok değerli Âsude Zeybekoğlu toprağa verildi.

Picasso: desen

1972 DE PLASTİK SANATLAR

Nurullah BERK

Bu yazıya, geçen yıllar yazılarıma verdiğim başlangıçla başlarsam okuyucularıma bir usanma duygusu gelecek mi acaba? Bu adam her yıl kendi kendini tekrarlıyor diye. Yıllar birbirinden farksız, ya da çok az farklı geçip giderse onları yansıtmakla görevli yazar ne yapsın, ne uydursun? Bu, her sabah beyaz sayfasının başına geçip konu arayan fıkra yazarının dramına benzemiyor değil. Ben, meslek hayatımda, gazetecilerle hayli haşırneşir olduğumdan fıkra yazarlarının günlük acısını pek iyi bilirim. Sisli, puslu kış günlerinde, olaysız geçen haftaların, ayların içinden bir konu çıkararak o kırk elli satırı yumurtlamak zoru. Peyami Safa ile eski Milliyet gazetesinde beraber çalışırdık, yıllar önce. Peyami kaç kere, «yahu gel otur şuraya bir şeyler yaz» derdi. Bir şeyler yazar, gümüş lirasını alırdım Peyami'nin. Beni sadece ressam, sanat yazarı bilenler Peyami'nin altlarına imzasını attığı yazılarımı bilmezler!

Ne ise, sadede gelelim. Hep tekrarladığım gibi, aktüaliteyi izlemem, sergilere gitmem. Sergi açanlar artık bunu bildikleri için çağrıda bulunmuyorlar. Sergilere gitmeyince de plastik sanatların gidişatından pek haberli değilim. Ama, yine hep söylediğim gibi, şu ya da bu galeride açılıp kapanan sergilerin bizim geniş anlamdaki sanat hayatımız, sanat dünyamızla ilgisi yok. Mahmutpaşa mostralarının endüstri durumumuzla ilgisi olmadıkları gibi. Çatana, mavuna, sandal, kayık yapımının denizciliğimizin tonajını arttırmadığı gibi.

Sergilere gitmem, plastik sanatlarımızın gidişatını pek

izlemem ama otuz yıllık ressamlık, yazar ve hocalık bana çok şeyler öğretti. Plastik sanatların memleketimizdeki durumunu, genel olarak sanat hayatı dediğimiz ne olduğu belirsiz yaşantının ne renk ve biçimde olduğunu pek iyi bilirim. Şimdi denecek ki sen her şeyi kendi ölçülerine göre yargılıyorsun. Olabilir. Bir zamanlar, bir konferansımda «Bu toplum resim sevmez» demiştim de, o sıra henüz genç bir yazar çıkmış, «Bu toplum resim sevmiyor değil, senin yaptığın resimleri sevmiyor» diye uyarmıştı beni.

MEDENİYET NEDİR?

Benzerini başımızda görmek için galiba bir kaç yüzyıl beklememiz gereken Atatürk, sofralarının birinde, bir akşam, «hazırun» a, «Sıfır nedir?» diye sormuş. Dalkavuğun biri çıkmış, «Paşam, sıfır, sizin yanınızda ben» demiş. Atatürk bu dalkavuğu kapıdışarı etmiş mi bilmiyorum. Sonra başka bir soru sormuş, «Medeniyet nedir?» Soru hayli ilginç olduğundan «hazırun» un önemli kişileri görüşlerini açıklamışlar. «Medeniyet, endüstrinin gelişmesidir, medeniyet, kültürün yaygınlaşmasıdır, medeniyet, endüstriyle kültürün atbaşı gitmesidir, medeniyet, büyük eserlerin meydana getirilmesidir...» Derken Atatürk, sofrada bulunan rahmetli Reşit Saffet'e sormuş: «Saffet bey susuyorsun, medeniyet nedir?» Reşit Saffet de tek kelimeyle medeniyeti anlatmış «Medeniyet ÖLÇÜ dür efendim» demiş.

Nefes kesecek cevaplardan. Medeniyet «ölçü» dür. Öylesine geniş, öylesine zengin, doğru, tam anlamıyla medeni bir adamın tanımlaması ki bu, daha doğrusu, daha etkilisi olamaz.

Yetkimizin dışındaki konuları bırakıp kültür ve sanat alanına geldiğimizde görürüz ki medeni toplulukların bu alandaki en belli nitelikleri ölçü'dür. Bu toplumların meydana getirdikleri sanat eserlerinin hep köklere, ölçülere dayandıkları gerçeği bir yana, asıl bizi ilgilendiren, kültür ve sanat hayatlarını düzenleme, değer sıralanışlarında gösterdikleri ölçü. Bilgi derinliği ve tarafsızlığın

sağladığı ölçü şaşmazlığının ışığında bu toplumlar, değer merdivenlerini şaşmaz bir seziş gücüyle yükseltebilirler. Büyük adamlarının anısını kıskançlıkla beslerler. Büyükler yaşıyorsa onları başa geçirmeyi, onlarla kıvanç duymayı, memleketin öz malı tanıtmayı görev bilirler. Ama bir toplum sadece büyük adam yetiştirmez. Medeni topluluklar, bir bakıma, orta değerdeki adamların çokluğuyla ölçülür. Kültür ve sanatın toplum içindeki yaygınlığını sağlayan bu orta değerlerdir. Ne var ki ortanın da iyisi, ortası ve daha değersizi olur. Kimsenin hakkı yenmez medeni toplumlarda. Her sesin dinleyicisi olduğu gibi çeşitli seslerin hangi perdelerden yükseldiğini bilen, bildiren ölçüler vardır.

Değersizin kendini değerli satması, satışını sürdürmesi, alkış toplayabilmesi, gerçek değere göz yumulması, bilmezliğe gelinmesi, dahası, susturulmaya çalışılması medeni toplumlarda pek rastlanmayan olaylardır. Kimi zaman böyle anormallikler görülse de kültürün çeşitli katlardaki yaygınlığı, eleştiricilik denilen kurumun elindeki şaşmaz ölçüler o anormallikleri az zamanda silip süpürür. Böylelikle şarlatanlıklar, birbirinin sırtına binerek sivrilme çabaları, kişisel hırsların egemen oluşu, haksızlıklar, sanat yargılarının kuru övme ve yermelerin üstüne çıkamayışı, grup, klik ve kumpanyaların kültür örgütleri kurarak bütün ölçüleri kendi açılarından ayarlamaları da pek görülmez medeni toplumlarda. Kültürlü toplumun elindeki endaze onu uzun süre yanıltmaz. Kimi zaman yanılsa bile ona iyiyi, güzeli, doğruyu gösterecek bir aydın azınlık vardır. Bu azınlık yazarlar, sanat eleştiricileri, denemecileridir. Bilgileri tam olduğu için geri kalmış toplumların karakteristiği olan yarı-aydın tiplerinde görülen tek yönlülük, «ampirik» yargılar, beğenileri kişisel duyguların mihveri çevresinde tutmak gibi ilkel davranışlar görülmez.

Ölçü, medeni toplumlarda, sosyal çabaların, çalışmaların her alanında hüküm sürdüğü gibi kültürde, güzel sanatlarda da kendini gösterir. Yeni Türkçe ile «bütün», «sıra» denilen, ama «silsile» sözünün daha açık anlattığı

olay, değerlerin medeni toplumlardaki mantıklı sıralanışlarıdır. Silsile, ya da merdiven. Değer basamakları doğru kurulur, en alttaki basamak en üste çıkamaz, olduğu yerde çakılıdır. Oysa, geri kalmış toplumlarda alt basamakların tıngır mıngır yukarı çıkıp üst katlarda kurulmaları sık rastlanan anormal olaylardır.

ELEŞTİRİ NEDİR VE BİZDE ELEŞTİRİ

Reşit Saffet'in «ölçü» prensipi yazımızın sonuna kadar yakamızı bırakmayacak güçte. Eleştirinin ne olduğunu bu sayfaların aydın okuyucularına anlatacak değiliz. Eleştiriyi «doğru yolu göstericilik» ten başka türlü anlıyamam. Öyle olmazsa toplum içindeki rolü, görevi ne olur eleştiricinin? Sevmediklerini, kendisiyle dost olmayanları habire yerip sevdiklerini göklere çıkarmak mı? Olmasın daha iyi böylesi. Hiç değilse toplumun iyi kötü sağduyusu çalışmaya başlar, işin içinden ya çıkar, ya çıkmaz.

Plastik sanatlarda eleştiri bizde yürekler acısı. Sanat üstüne güzel yazılar yazan var ama tarafsız eleştirici bir elin beş parmağında sayılacak kadar az. Eleştiriciliğin Batı'da başlıbaşına bir meslek olduğunu da hatırlatmak isterim. Biz, eleştiriciliği, tiyatrolara, sergilere gidip övgüler ya da yerıneler yazmak sanırız. Neye dayanır kimi eleştiricilerimizin kesin yargıları? Üstünkörü bir bilgiye, sanatçıya beslediği sevgiye, sevgisizliğe. Eleştirici bir yana, hepimiz öyle bakarız sanat eserine. Eseri değil, arkasındaki sanatçıyı görürüz. Seviyorsak o sanatçıyı göklere çıkarır, yok, belli bir nedenle sevmiyor, antipatimiz varsa o sanatçıya, ağzıyla kuş tutsa batırırız yerin dibine.

Geçenlerde eleştiri üstüne arkadaşlarla konuşurken plastik sanatlardaki eleştirici yokluğundan söz açmış, edebiyatın, tiyatronun, sinemanın daha bahtlı olduklarını söylemiştim. Sinema bana kalırsa tam anlamıyla sanat değil, yarı sanat, yarı endüstri. Öyle olmasına karşın, örneğin günlük gazetelerin sinemaya cömertçe ayırdıkları sayfalarda bir iki eleştiricinin iyi filmlere iyi, kötülere kötü diyecek kadar tarafsız olduklarını görüyorum. O kadar ki,

beğenmedikleri filmlere gitmem, beğendiklerine giderim. Sinema eleştiricilerinin sinema denilen endüstri sanatın girdiçıktılarını, tarihini, tekniklerini iyi bildiklerinde kuşkum yok. Ne mutlu sinemaya.

Tiyatro da aşağı yukarı öyle gibime geliyor. Hele müzikli tiyatroda, operada bu sanat kollarının bilirkişileri var, yazılarıyla seyircileri hayli aydınlatıyorlar.

Dikkat edilecek olursa yığınlara seslenen bu aydınlatmanın başlıca alanı günlük gazete sayfaları. Her gün yüzbinlerce kişi bu piyesin görülecek kalitede olduğunu, şu filmin kötü olduğunu, falanca operada oynayanların başarılı, ya da başarısız olduklarını okurlar. Temsil salonlarının doluluğu ya da tenhalığının kökünü günlük gazetelerde okunan eleştirilerde arayabilirsiniz.

Ya plâstik sanatlar? Onlar eleştirici bakımından üvey evlât. En güzel sergilerden ses edilmez de, sıradan resim mostraları için resimler, röportajlar yağdırılır. Değerli ressam X... in ilginç kişiliği ballandırılırken, sergisi çoktan kapanmış asıl değere iki satır ayrılmamıştır. Uzatmayalım bu acıklı konuyu. Geçen yılların bu sayfalarında, Varlık'ta, başka gazete ve dergilerde üstüne öyle uzun abandım ki bu konunun, yoruldum artık bu sakızı çiğnemekten.

Yalnız, kendilerine eleştirici diyen kimi kişilerin yazdıklarına, düşünüşlerine, yargılarına değinmeden kapayamayacağın bu konuyu. Vereceğim örnek her ne kadar tarihe karışmak üzereyse de, hayli tipik olduğundan ibretle okunması faydalı.

Bin dokuz yüz altmış üç yıllarında Avrupa'da bir Türk plastik sanatları sergisi açılacaktı. Yerli jürilerin sonradan ne çekişmelere, ne dedikodulara yol açtıklarını bildiğimden, ünlü bir Avrupa'lı yazar ve eleştiricinin gelip jüri başkanı olmasını dilemiştim. Dileğim kabul edilmiş, az sonra Milletlerarası Sanat Eleştiricileri başkanı olan Jacques Lassaigne gelip çalışmalarımıza katılmıştı. Jüri çalışmaları boyunca hep Jacques Lassaigne'in direktiflerine göre hareket etmiş, kabul ya da red'leri onun sözü

ne göre ayarlamıştık. Tarafsızlık yolundaki bu iyi niyetim bakın nasıl yorumlanmıştı: «Günün birinde, batıdan bir çok değil, tek eleştirici ya da seçici çıkageldi... düzenlenmiş, yoluna girmiş düşünceye onaylayıcı olarak Batı'dan bir seçici geldi... O düşünce, o düzen, N. Berk'in akademik kafasının bir ürünüdür. Bir entrikci olan N. Berk, bu kez, bir Avrupa sergisi bahanesi içinde... Türkiye'nin en etken, en ilginç ressamı görünmek sevdaları ile, bin bir çeşit entrikle gerçekleştirmek istiyor.» (1)

Aynı kafa, sekiz yıllık Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğüm, yirmi dokuz yıllık Akademi öğretmenliğimi şöyle yargılıyor «André Lhote görüşleriyle 'Nargile içen Adam' resimleri yapandan ne Akademiye, ne de Müzeye hayır gelir». (Aşağı yukarı bu, bu sözlerin yayımlandığı dergi şimdi gözümün önünde değil.)

İşte, sanat ölçülerimiz, kimilerinin elinde, bu kafayla yönetiliyor. Öte yandan, değer ölçülerimizde öyle çelişmeler var ki, onlara da değinmek faydasız değil, içinde bulunduğumuz keşmekeşi anlamak için

Türkiye Sanatseverler Derneği'nin önayak oluşuyla 24 Kasım 1971 de Taksim Galerisi'inde bir toplu sergi açmıştım. Bu sergi, 1933 den bu yana yapmış olduğum resimlerin çoğunu bir araya topluyordu. Bu, sanat hayatımın üçüncü kişisel sergisiydi. Çıkan yazılarda kimileri beni «Türk resminin otoritesi, büyük usta» diye nitelendirirken kimileri daha doğrusu daha yukarıdaki yazıları yazan cinsinden biri beni yerin dibine batırıyor, iler tutar yanımı bırakmıyordu. Oysa ben, ne bir otorite, ne bir büyük usta, ne de öylesi düşük, kalitesiz bir adam değildim. İşte, Reşit Saffet'in, «medeniyet, ÖLÇÜ'dür» dediği kavramın büyük eksikliği burada. Ne ölçü, ne endaze, ne bilgi, ne de insaf, saygı, tarafsız düşünce. Şimdi size sanatçılar arasındaki ölçülerden bir kaç örnek vereyim: Bir yeni şair «Yahya Kemal benim ayaklarımı yıkayamaz.»

Bir genç ressam «Bedri Rahmi mi? Beş para etmez!»

Başka bir resam: «Nurullah Berk'mi, fena yazıları yok

(1) «KİM» dergisi, imzasız yazı. 1963

ama ressamlığında iş yok.» -Genç kuşaktan başka bir sanatçı: «C. Tollu, Turgut Zaim, Eşref Üren, falan filan. Kimlerdir bunlar kuzum, bu isimlerde kimseyi tanımıyorum.» Benim için: «André Lhote kopyacısı, akademik ressam, entrikci, istismarcı, her yıl beş bin liraya resim satan bir hazır yiyici, bir çıkarcı.»

ÇAĞDAŞ BİR TÜRK KÜLTÜRÜ VAR MI?

Arasıra bu soru gelir aklıma: Çağdaş bir Türk kültürü var mı? Yani, bilimi, edebiyatı, güzel sanatların çeşitli bölümleri içinde, tüm olarak, milletlerarası düzeyde bir Türk kültürü var mı? Varsa nerede anılıyor bu kültür, rolü nedir, aksiyonu nedir, dünya kültürüne katkısı nedir? Kıratı nedir hele? Sesini duyurabiliyor mu? Çağdaş ümanizma içindeki yeri nedir? Ne yalan söyliyeyim, benim bilgimi de, yetkimi de aşıyor bu soru, cevaplandıramıyorum. İsterdim benden çok yetkili bilim adamlarına, edebiyatçılara, eleştiricilere bunu sormak, aydınlanmak. Ama soramıyorum, çünkü bu kişilerle hiç temasım yok. Çoğunu tanıyorum, selamlaşıyorum, el sıkışıyorum ama karşı karşıya gelip, ya da bir yerde oturup sohbet edemiyorum. Bizde, belki tek tük ayrıklar var edebiyatçılar bir yanda, mimarlar bir yanda, ressamlar, heykeltıraşlar da başka bir yandadır. Aralarında ne birlik, ne anlaşma, ne kaynaşma var. Hele bilim adamları büsbütün ötede, sanatçılarla ilgisiz, kendi dünyalarında.

Pekiy biraz safca olacak sorum ama, bağışlansın bir kültürün, bir uygarlığın çeşitli temsilcileri, bölümleri, alanları ne kadar da ayrı olsa, zaman zaman birleşmez, anlaşmaz, çalışmalarının bilânçosunu düzenlemez mi? Nedir bu ayrılık, bu yabancılık, bu köşelere çekiliş, bu «infirat»cılık, dahası var, bu birbirine düşmanlık, bu çekişmeler, bu bencillikler. çoğu zaman bu kin, bu nefret, hep kötüye yorma, bu duygusuz, barbarca saldırılar?

Ben, kendi hesabıma, gençliğimden beri edebiyatla, çok yakından ilgilenirim. Bildiğim iki dil olan Türkçe ve Fransızca okuduğum tarih, roman, deneme, bir kaç kitaplığı dolduracak çoklukta. Ressam arkadaşlarımın çoğun-

da da bu okuma sevgisini görürüm. Okumayı sevdiğimizden edebiyatçılara ilgimiz, sevgimiz büyüktür. Ama sanmıyorum ki onlar plâstik sanatlara, özellikle de resim sanatına aynı ilgiyi, sevgiyi beslesinler. Sergileri şöyle bir dolaşıp gittikleri olur ama birinin merak edip atölyeme geldiğini görmedim sanat hayatımda. Ne tuhaf şey! Batı dünyasında edebiyatla plâstik sanatların kaynaşmasını, hele edebiyatçıların onu kendi alanlarına, duygu dünyalarına sokacak kadar resimle ilgilenişlerine bakıyorum da bizim denemecilerin, eleştiricilerin, romancı ve şairlerin biçimlere, renklere bu ilgisizliklerini, bu duygusuzluklarını bir türlü anlamıyorum.

Hepsi duygusuz diyemiyeceğim. Turan Erol'un Ankara'da pek güzel yayımladığı «Sanat» gazetesinin son sayısında değerli dostumuz Oktay Akbal yakınıyor plâstik sanatlara uzaklığından «Niye gizlemeli? Bir düşünüyorum. Bunca resim sergisi açılıyor, çağrılar geliyor. Kaçıyla yakından ilgileniyorum? Kaçı için bir yazı yazıyorum? En yakın dost ressamların sergilerini bile kaçırdığım oldu: İyem, Başağa, Berk, Aksoy vb. Bir utanma duyuyorum karşılaştıkça. Gelemedim demek bağışlatmaz. Eskiden daha sık giderdim resim sergilerine. Dalardım tabloların karşısında dakikalarca. En zor, en anlaşılmadık resimlerde bir şeyler bulmaya çalışırdım. Güzel sanatlar konusunda kitaplar okurdum. Ressamlarla dostluk etmek ayrı bir tatdı benim için... Şimdi koptum. Yalnız güzel sanatlardan değil, bir çok şeyden...

Neden oluyor bu, bu uzaklaşma ve kopma? Oktay Akbal hayat karşısındaki karamsarlığına veriyor bu kopmayı. «Yeterince resmi sevmediğinizden böyle uzak kalıyorsunuz» diyeceği geliyor kişinin ama Oktay Akbal'ı tanırım, içli, kültürlü bir yazardır.

Geçen sergime Melih Cevdet Anday da gelmişti. Her rastlanışımda bu değerli yazar ve düşünürle tatlı tatlı sohbet ederiz. Sergimi beğenmiş, uzun uzun gezmişti. Yakında görüşme dileğinde de bulunmuştuk karşılıklı. Ama aylar geçti göremedim yüzünü.

Bunlar temiz, tarafsız, dürüst aydınlar. Yargılarını

esere verirler, kişilere değil. Daha doğrusu kişide değer görürlerse ilgilenirler. Ama başkalarını bilirim ki - kadınlı erkekli onlar da değerli düşünürler, yazarlardır. Ama belli çevrelerin, kendi çevrelerinin dışına çıkamazlar bir türlü. Kendilerinden olmayan, kendi fikirlerini paylaşmayan, sokulup sevgilerini kazanmaya yeltenmeyenlerle ilgilenmezler. Ne kadar değerli olsalar, ne kadar güzel şeyler meydana çıkarsalar ilgilenmezler. Ne sergilerine gelirler, ne de tek satır yazarlar kendilerinden olmayan için. Bir «sükût» duvarı örerler yabancı bildikleri önünde. Böyle aydın çevreler vardır, böyle dergiler vardır, böyle günlük gazeteler vardır. Bu kimseler, bu çevreler, medeni kimseler ve çevreleridir ama Reşit Saffet'in «ÖLÇÜ» sünden nasipleri yoktur. Entellektüel örgütlerdir bunlar.

Çağdaş Türk kültürünün bırakın kendini dışarıya tanıtmasını, kendi kendini tanımasını baltalayan tutumlardır bunlar. Çadırlar kurmuşuz karşılıklı, her birimiz kendi çadırı içinde kapalı. Dostlara aralarız çadırı, yabancıya sıkı sıkıya kapatırız. Yabancı dediklerim de siz, ben, şu, ya da bu Türk aydını. Birleşmek, anlaşmak isteyen Türk aydını. Ama hayır, o örgütlenmiş aydınların çadırına sokmazlar kimseyi. Çadır diyorum, Tekke de diyebilirdim.

ÖRNEKSİZ BİR DÜNYA

Plastik sanatlar dünyamız örneksizlik içindedir. Sanki bir ayağımız Avrupa'da değil de, Afrika'nın göbeğinde. Müze denilen kurumu ele alalım. Büyük bir sanat müzesi var Türkiye'nin, büyük sayılabilecek önemde. Dolmabahçe sarayına yerleşmiş şu bildiğiniz Resim ve Heykel müzesi. Bu müze yüz yıllık Türk plastik sanatının genişçe bir panoramasını seriyor gözler önüne ama ne eski, ne yeni dünya sanatından örnek veremiyor. Bir tek Utrillo'yu, bir tek Derain'i, küçücük bir Bonnard'la Picasso'dan iki üç gravürü yabancı bir sanat koleksiyonu diye kabul edebilir miyiz? İkinci Dünya Savaşı içinde nasılsa ucuza satın alınmış o üç beş parça resimden başka görülebilecek yabancı çağdaş eser yok Türkiye'de. Ne kadar, ne kadar geriyiz bu bakımdan. Çevremizdeki küçük memleketlerin

bile zengince sanat müzeleri var. Küçücük Lüksemburg'un, küçümencik İzlanda'nın sanat müzelerinde hayli yabancı tablolar, heykeller var. Nasıl oluyor da bu memleket, Resim ve Heykel müzesinin kurulduğu 1937 den bu yana, her yıl biraz para ayırıp dünya sanatından örnekler toplamayı akıl edemedi?

Düşünün boşluğumuzu, yoksulluğumuzu. Genç ressam klasik sanattan canlı, gerçek örnek göremiyor, çağdaş sanattan da örnek göremiyor. Resimi, heykeli seven sokaktan geçen adamın gözünü alıştıracak bir tek tablo, bir tek heykel yok meydanlarda. Bu bakımdan, kıl payı yürümemişiz Abdülaziz'den ve «Elvahı Nakşiye» koleksiyonundan beri. Halil Edhem beyin yaptırdığı klasik ustalar tablo kopyalarının bir kaçı Akademi yangınında kül oldu, geri kalanlar da orada burada çürümekte.

Şimdi denecek ki :«Ne yapalım, bu memleket fakir, milyonlar döküp Avrupa ustalarından orijinal tablolar, heykeller alamaz. Orijinal eserler yok ama kitaplar var, renkli röprodüksiyonlar var, onlara bakıp arttırsınlar sanat kültürlerini.» İlkin doğru gibi gelen bu söze derim ki: «Milyonlar nerelere gitmedi bu güne kadar acaba? Bir kaç yüzbin sanat eserine sarfedilemez miydi. Sonra kitaptan, röprodüksiyondan tablo görmek, plastikten yapma çiçekleri gerçek çiçek yerine koklamaya benzer. Aynı tablodan iki röprodüksiyonu yanyana getirirseniz baskı makinesinin usta renklerine nasıl hıyanet ettiğini görürsünüz. Ama bu kitap gereksiz anlamına gelmez. Müze de gerek, galeri de gerek, kitap, dergi de gerek.»

Büyük eserleri bir araya toplayan müzelerin gençlik üstündeki eğitici rolünü geçen yıllarda İsviçre ve Hollanda müzelerinde görmüştüm. Amsterdam'ın ünlü Reksmuseum'u her gezişimde görüyordum ki bir tablonun çevresinde toplanan gençler, öğretmenlerini dikkatle dinliyor, not alıyorlardı. Örneğin, Rembrandt'ın «Gece Devriyesi» adlı o eşsiz şaheseri önünde yere bağdaş kurmuş altı, sekiz genç öğrenici vardı hep. Ve ders, bir saatten fazla sürüyordu. Öteki salonları gezip yeniden oradan geçişimde

genç çevrenin aynı dikkatle öğretmeni dinler buluyordum.

Böyle müzeler, böyle büyük eserler yalnız gençliğin değil, toplumun da güzellik duygusunu uyandırır, ona sanat zevki verir. Resim ve Heykel müzesi müdürlüğüm yıllarında okullar da gelirdi müzeye. Sevinirdik, orta okul, lise yöneticileri gençlere sanat duygusu aşılamak istiyorlar diye. Oysa, okullar müzeye gelince yöneticilerin işin ne olduğunun farkında olmadıklarını görürdük. Kapıcımız Tevfik efendi bile şaşardı. Müze bahçesinde toplanan yetmiş, seksen çocukluk kalabalık kapı açılınca kaleye saldıran cengâverler furyasıyla içeri dalar, salonlara dağılırdı. Salonlarda, koridorlarda koşuşma başlardı. Gardiyanlar nereye bakacaklarını şaşırıp deliye dönerlerdi. Öğrenciler salonlarda kovalamaca oynar, çerçevelerin üstüne çiklet yapıştırır, her yanı toz toprak içinde bırakırlardı. Böylece, gençlere sanat duygusu aşılamakla görevli öğretmen ki kendisi de sanat zevkinden yoksundu programın bir saatini doldurmuş olurdu. Orta öğretimde resim derslerinin, sanat tarihi derslerinin ne kadar yetersiz olduğunu biliyoruz. Kimi okul müdürü için bu dersler «ve saire» derslerdir. Atom çağında resim, sanat tarihi de ne işe yararmış? Elli yıldır bu bilgilere «ve saire» diye diye sanat zevkinden yoksun, güzellik duygusuna yabancı bugünkü toplum olduk.

AMA BİR RESİM ENFLASYONU VAR

Sanat sevgisi böylesine düşük plastik sanat sevgisi-, güzellik duygusunu kaybetmiş bu toplumun kimi katlarında bir resim yapma furyası baş gösteriyor. Sergiler her yıl artmada. Çoğu, pek çoğu, amatör sergisi, iş olsun diye çizgi çizen, boya boyalayan, can sıkıntısı gidermek için sanatla uğraşan daha doğrusu uğraştıklarını sanan kadınlı erkekli bir kalabalığın sergisi.

Ve daha çok kadınlı. Güzel Sanatların, Tatbiki Sanatların, özel atölyelerin yarıdan fazlası kız eleman. Kadın kısmının plastik sanatlardaki başarılarını sanat tarihi

gösteriyor. Bu demek değil ki kadın kısmı evinde oturup örgü örmekle vakit geçirmeli. Son yıllarda resim yapmaya hevesli «sosyete» hanımefendilerine gelince, çizgi çizip palet üstünde boya karıştırmaya yeltenmeleri elbette ki bütün saatlerini terzilerde, kuaförlerde, ya da poker masalarında geçirmelerinden «evla». Ne kadar acemice ne kadar boş çaba olsa resim yapmak istemenin kişiyi yücelten bir niteliği vardır. Güzel sonuçlar vermese de soylu bir jesttir resim yapmak. Ne var ki, varlıklı hanımefendiler resim yapmakla beraber kim engel olabilir bu güzel isteklerine Türk resminin değerli gençlerine yardım etmeleri, koleksiyon kurmaları da dilenebilir. Öyle olacağına, iki üç yıl resim yapan kimi hanımefendinin kendini olmuş bitmiş bir ressam sayarak sergi açmaya yeltendiği, eleştiriye zerrece tahammül edemediği görülüyor. Yarım yüzyıllık çabadan sonra gerçek kişiliğe kavuşturan sanatın o dikenli yolunu iki yılda aştım sanarak çiçekli, kokteyli sergilere özenenlerin sonu hüsran olması gerek. Ama bilinmez bizim memlekette, ÖLÇÜ yokluğunda her şey olağan!

Politika olsun diye katılmıyorum şu sözleri: genç, yaşlı amatörler, kızlar, hanımefendiler arasında gerçekten hevesliler var. Gerçekten, az zamanda, başarı gösterenler var. Bunlar, Fransızların «amateur distingué» dedikleri soydan kimseler. Değeri olan amatörler. Kim yol göstermek istemez bu gibilerine. Kendilerini bilirler. İçtenlikle çalışırlar.

Resim enflasyonu sadece Türkiye'ye özgü bir salgın değil. Her yerde var. Sanatın bütün dalları, özellikle plastik sanatlar geçmiş devirlere kıyasla şaşılacak bir kolaylığa kavuşmuş. André Lhote boyuna yakınır, «sanat eskiden bir meslekti, şimdi bir «occupation meşgale» oldu» derdi. Nice soyut sanat biçimlerinin pergel ve cetvelden başka bir köke dayanmadığı odun parçaları yontmanın heykeltıraşlık, tuval üstüne sıkılan, püskürtülen renk lekelerinin resim bilindiği bir çağda sanat, tatlı tatlı gezinilecek bir yol oldu.

ŞEREF AKDİK VE PİNG PONG OYUNU

Dönelim dertlerimize. Bu yıl ressam Şeref Akdik arkadaşımız da göçtü gitti. Cemal Tollu, Ercüment Kalmık'tan sonra o da yumdu gözlerini. Şeref Akdik'i toprağa verdikten sonra ölüm üstüne hayli düşünmeye başladım. Sıra bize geliyor diye değil, nasıl olsa gelecek, üstünde durmak gereksiz. Hayır, kendi ölümüm üstüne yakınmak için düşünmedim. Basbayağı, herkesin yakasına yapışan ölüm ve arkada kalanların tutumu üstüne düşündüm. Hani artık akademikleşmiş -harcıalem olmuş, kof, anlamsız bir söz vardır: ne olursa kalanlara olur derler. Yani ölen ölüp gitmiştir, asıl acı kalanlardadır, onlar acıdan her gün ölüp ölüp dirilir. O söz bunu demek ister. Ne yalan, ne yanlış söz. Ne olursa ölene olur. Çok daha yaşayacak, Cemal Tollu gibi, Ercüment Kalmık gibi. Ulvi Cemal Erkin gibi daha uzunca yıllar verimli olacak, denizi, göğü, ağaçları seyredebilecekken birden kesilir nefes alması. Ne olursa ölene olur. Kalanların acısı, en yakınları bile olsa, kısa sürelidir. İnsanoğlunun yapısı öyledir ki, acıyı uzunca besleyemez içinde, hemen avunmaya, çevresiyle ilgilenmeye, başkalarına, hayatta olanlara bakmaya başlar.

Acayip bir adet var bizde epeyidir. Ölen aktörse tiyatro sahnesine, ressamsa Akademi'nin holüne, profesörse Üniversiteye, hangi meslektense çalışmış olduğu kurumun uygun bir yerine getirilir tabutu, çiçekler oraya gelir, söylevler orada verilir, görevli hocaefendi Fatiha'yı orada okutur. Çok tuhafıma gidiyor bu adet. Eşimden rica ettim: ben öldükten sonra sakın tabutumu Akademiye götürtme, diye. Bu adet bana, nedense, yapmacıklı bir «mizansen» gibi geliyor. Tıpkı, gazetelerde çıkan ölüm ilânlarında «biricik babası», «gözbebeği evladı» denildiği gibi yapmacıklı geliyor. Ölüm, ölen kim olursa olsun, «asil» bir olaydır ve asaletle karşılanması gerekir. Tabut başında, çukur başında söylevler kadar içimi sızlatan şey yok. Şeref Akdik arkadaşımızı da Akademiye getirdiler. Ben yoktum, hastaydım. İyi ki yokmuşum. Orada bulunan bir doçent'in anlattığına göre, «hazırun» tabut çevresinde

toplanıp ölüye son görevini yerine getirirken holün sol yanındaki ping-pong masasında gençler oyuna fütursuzca devam ediyorlarmış. Bir yandan tabut, söylevler, bir yandan da ping-pong toplarının takatuka gidip gelmesi. Neyse susturulmuş takatukalar ama öyle sanıyorum ki kızmışlardır oyuncular. Öldüyse öldü efendim, ne yapalım yani? Hem kimdir bu Şeref Akdik? Topluma yararlı bir adam mıydı?

Ping-pong oynamak için ille de masanın iki yanına geçip topu birbirine atmak gerekmez. Durup dururken de oynanır ping-pong, ve çoğumuz yaşantımızı ping-pong oyunu oynamakla geçiririz. Resimde, heykelde, edebiyatta. mimarlıkta, müzikte, tiyatroda, şiirde, ölülerimizin karşısında, değerlerimizi yargılarken, ölçülerimizde, saygılarımızda, hep ping-pong oynarız. Tatlı tatlı, hiç bir şeyi umursamadan ping-pong oynarız.

KİTAPLAR, DERGİLER ÜSTÜNE

Biraz da tatlı tarafından söz açalım, kara perdeleri aralayıp günün umut verici güzelliğini seyredelim. Beni yıllardır okumak zahmetine katlananlar bilirler ki plastik sanatlar bibliyografyamızın fakirliğinden hep yakınmışımdır bu sayfalarda, ya da Varlık'ta. Bir iki yıldır mucize mi oldu, nedir? Az önceleri bir kitaplığın tek rafına sığabilecek kadar az olan sanat yayınları birden çoğalmaya başladı, şaşılacak bir hızla.

Nüzhet İslimyeli'nin Ankara'da çıkardığı «Ankara Sanat» aylık dergisinden sonra ressam, sanat yazarı Turan Erol, «Sanat» aylık gazetesinin ilk sayısını vermişti. «Ankara Sanat» yedinci yılını, «Sanat» onikinci sayısını idrak etti. Rekordur bunlar, hele «Ankara Sanat» ınki. Turan Erol, yıllardır özlemini çektiğimiz kaliteli sanat gazetesinin zevkini tattırdı. Akademizm'e yanaşmıyor, gerçek sanatın ileri eğilimlerini savunuyor. Klik, kumpanya, çevre gazetesi değil «Sanat». Nüzhet İslimyeli benim «Ustalar'la Konuşmalar»ımı yayımladı. Kaç tane satıldı bilmiyorum ama en sevdiğim kitaplarımdan biridir o.

Bugüne kadar Devletten beklediğimizi bankalar bol bol vermeye başladılar. İş Bankası Mustafa Cezar'ın «Osman Hamdi» sini, Adnan Turani'nin «Dünya Sanat Tarihi»ni, Akbank benim «Resim ve Heykel Müzesi» ni pek güzel baskılarla verdiler. Şimdi İş Bankası benden ve Hüseyin Gezer'den istediği «Elli yıllık Türk Plâstik Sanatı» nın hazırlıklarında. Bateş-Doğan Kardeş işbirliği yakınlarda eski ve yeni ressamlarımızın monografilerini yayımlamaya başlayacak, her ay başı renkli röprodüksiyonlarla süslü küçük kitaplarla. Bu koleksiyon büyük bir eksikliği dolduracak. Mustafa Cezar'ın tarih niteliğindeki Osman Hamdi'si bir yana, geçmiş ve çağdaş ressamlarımızın sanat ve teknik kişilikleri üstünde duracak daha fazla. Doğrusunu söylemem gerekirse Doğan Kardeş yayınlarının Avrupalı büyük ressamların albümleri yayımladığının farkında değildim. Nedense birer adet gönderilmez ilgililere. O ilgililer de para verip satın almayı yediremezler meslek gururlarına. Bana gelince, bu albümlerden almadığıma hiç kırılmış olmamakla beraber, varlıklarının farkında bile değildim. Kitapçı vitrinleri önünde geçip şöyle bir göz attıkça onları yabancı yayın sanırdım. Oysa, geçen gün bir öğrencim bana bir «Modigliani» gösterdi de şaştım baskının güzelliğine. İki kere şaştım: demek Doğan Kardeş yayınları modern sanatla da ilgileniyorlarmış! Öyleyse nerede çağdaş resmimizin ustaları? Küçük mü görülüyor acaba diye soruyorum kendi kendime de hiç ihtimal veremiyorum. Modernlerimize de sıra gelmesini beklerken şimdiden haber vereyim ki yazdığım «Hoca Ali Rıza», «Feyhaman Duran», «Osman Hamdi» ve «Nazmi Ziya» şu sıra baskıyı beklemekte.

Aziz dostumuz Fikret Adil ne yazık ki haylidir hasta, vazı yazamayacak kadar. Bir zamanlar Fikret Adil ve Zahir Güvemli'den başka sanat yazarı, eleştiricisi yoktu Türkiye'de. Görüyorum ki Zahir Güvemli hızını kaybetmemiş. Varlık yayınlarındaki kitaplara eklediği bir «Sanatı tanımak» kitabı var. O da İş Bankası yayınlarından. Vitrinde gördüm. Tanıtmaya gayret ettiğim banka yayınlarını paramla alamıyorum, onlar da düşünüp gön-

dermiyorlar. Bundan dolayı, Zahir Güvemli'nin son kitabi üstüne bilgi veremeyeceğim.

Masrafı Akbank'dan, özü Vedat Nedim Tör'den «Türkiyemiz» dergisinin sekizinci sayısını aldım. Bundan daha başarılı baskı olamaz. «Türkiye'miz» uzun yıllar unuttuğumuz eski sanat dallarımızla bizi barıştırdı. Ondan da çok, ben, kendi hesabıma, ressam olarak, yeni hızlar almaya başladım bu sayfalardan. Bugünün estetiğine, bugünün beğenilerine de güzel uyuyor «eski» dediğimiz bu sanatlar. Plastik sanatların ışıklı gölgeli tekniğinden, tabiat gerçekciliğinden uzaklaşıp süsleme bezeme karakterine büründüklerinden beri Doğu sanatları yeni bir anlama kavuştular. Çizgi, renk, ritim, düzen, soyutlama, bugün aradıklarımızın tümü var bu kilimlerde, çinilerde, yazmalarda, yazılarda, minyatürlerde. Gel de bunlara birer ölü sanat gözüyle bak. Strasbourg sergisi bize gösterdi ki biz Batı kopyacılığında bocalayıp dururken, Klee'ler, Kandisky'ler, Mattisse'ler, Dufy'ler ve daha niceleri Doğu sanatını zengin bir kaynak bilerek hayli etkilenmişler.

Gitgide artan sanat yayımlarımız içinde unuttuklarım bağışlansın.

SERGİLER, SERGİLER

Bir memleketin sanat hayatı ne kadar sergilerle, sergilerin çokluğuyla ölçülmese sergisiz sanat hayatı olamaz. Yeter ki bu sergilerin hiç değilse dörtte biri gerçekten ilginç, düşündürücü olsun. Hey gidi gençliğimizin sergisiz, boş yılları! Ağustos ayını beklemek gerekiyordu tablo görmek için. Ağustos gelip Beyoğlu cadde'i-kebiri güneşten kavrulmaya başladı mı Galatasaray lisesinin cümle kapısı açılır, Osmanlı Ressamları Cemiyeti'nin yıllık sergisi gezilirdi. Sergi, birinci kattaki resim atölyesiyle yandaki iki sınıfta düzenlenirdi. Parayla gezilirdi sergi. Ressam Şevket Dağ, dağ gibi cüssesiyle masanın arkasında bilet keserdi.

Sanayi'i-Nefise Mektebi Alisi şakirdanından olan bizler, para vermeden kıvançla girerdik sergiye. Çallı İbra-

him'in adalarda gezinen beyaz meşlahlı kadınları, Hikmet beyin Fındıklı kıyılarından sandal ve mavunaları, Feyhaman beyin portreleri, Namık İsmail beyin sedirlere uzanmış güzel kadınları, binbaşı Sami'nin Sarıkamış savaşları, Şevket Dağ'ın bıkıp usanmadan tekrarladığı cami enteriyörleri, Avni Lifij'in o her biri şiir olan güneş batıları, Nazmi Ziya'nın empresyonist görünümleri sıram sıram dıvarlara dizilmişti. Kimi yıllar, yan odalarda, Nurullah efendinin, Saim efendinin, Şeref ya da Cevat efendilerinin resimleri de asılırdı. Ve Şefket Dağ bu «modern» denemelere dudak bükerdi.

Galatasaray sergisi kapanıhca artık resim görmek için bir dahaki yazın Ağustos ayını beklemekten başka çaremiz yoktu.

Şimdi okuyucuya tuhaf gelecek bir şey söyliyeyim. O zamanlar sergi yok gibiydi, şimdi de fazla sergi var! Fazla sergi var çünkü anlamsız, sanat hayatımıza bir şey katmayan, sanat kültürümüze yardımları dokunmayan amatör denemeleri. Boyalı muşambalar çoğu. Nereden geldi aklıma bu söz? Ben öğrenci iken öteki arkadaşlarla Divan Yolundaki okulda sergi açmıştık da resimlerimi hiç beğenmeyen yazar Salahattin Enis onlara «boyalı muşambalar» demişti. Bakarsanız, bütün tablolar boyalı muşamba. Cezanne'ın, Manet'nin, Renoir'ınkiler de boyalı muşamba. Ama bir boyalı muşambayla başka bir boyalı muşamba arasındaki farkı seçebilmeli.

İstanbul galerileri belli. Taksim galerisi en düzenlisi. Kötü sergiler pek açılmaz orada. Buna karşın Galatasaray galerisi plastik sanatların Mahmutpaşası. Bir türlü ayağım varmıyor oraya gitmeye. Oysa, kimi zaman, başka yer bulamayan sanatçıların ilginç sergileri açılıyor orada. Ama adı çıkmış bir kere, iş yok o galeride diye. Gidemiyor insan. Mefkûre Şerbetçi'nin «Galeri I»i vardı. Epeyi de övmüştüm bu sayfalarda o güzel galeriyi. Bayan Mefkûre onu yaşatmaya kararlı görünüyordu. «Ben varken kapatmam bu galeriyi» diyordu. Oysa kapattı işte, İstanbul'da Avrupai bir sergi yerinden yoksun kaldı.

Buna karşın, gazetelerden okuduğuma göre, bayan Lerzan Öke Beyoğlu'nda Deva sokağında «Er Sanat Galerisi» ni açmış. Dileriz ki yaşasın. Nişantaşı'nda bir moda evi işleten bayan Melda Kaptana da salonlarını sanat galerisi haline getirmiş. Hepsi güzel bunların. Şimdi aldığım bir çağrı, «İzmir Modern Sanat Galerisi» ne onur vermemi istiyor. Nasıl gideyim İzmir'e, hele vereceğim onur da önemsizken. Bu galeri benim de resim vernemi istemiş. Geç oldu, ziyanı yok, teşekkürlerimi sunarım güzel olduğundan kuşkum olmayan bu galeri'ye. Elbet bir gün yolum düşer Türkiye'nin en düzenli, en uygar şehri İzmir'e.

Görülüyor, ne galeriden, ne de sergiden yana şikâyetimiz yok. Dileğimiz, bu galerilerin, ilginç, faydalı, sanat hayatımıza bir şeyler katan sergiler açmaları. O da zor. Baskılar, hatır, gönül, kendilerini olmuş bitmiş sanan amatörler var

Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığının Güzel Sanatlar Galerisi var. Başkentin en önemli sergileri, yıllık Devlet Sergisi burada açılır. Müdürü, aziz dostumuz Orhan Osman Oral'ın işi kolay değil. O, bilinen inceliği, gönülleri hoş eden tutumuyla elinden geleni yapıyor. Yapılmaması gerekenden hiç mi hiç sorumlu değil Osman Oral.

Otuzüçüncü Devlet sergisi bu galeride açıldı, birinci ödülü Bedri Rahmi, ikinci ödülü Mustafa Ayaz aldılar. Bedri Rahmi'nin, benim, bu memlekette biraz isim yapmış olanların ödül almalarına kızanlar olur. Ödülün değeri alınacak üçbeş bin lirada mı, yoksa bir memleketin sanatına hizmet etmiş olanların hatırlanmasında mı? Marcel Gromaire, André Lhote, Ben Nicholson, daha nice ünlüler ödül almışlardı. Çıkarcılık mıydı onlarınki de?

— Ankara galerisi 1972 yılında hayli sergi gördü, bu sergilerin kimileri de gerçekten ilginçti. Nevzat Akoral'ın, Kayhan Keskinok'un sergileri. Nevzat Akoral hem başarılı bir gravürcü, hem boyaları da ilginç.

— 1971 de ölen Vecih Bereketoğlu'nun da bir retrospektif sergisi açıldı o galeride. Vecih Bereketoğlu Türk

resminin «petit maitre» lerinden, gerçekci, Hikmet Onat çizgisinde bir ressam. Ama Onat'ın nefesi yok onda.

— Memleketimizde bir «Sulu boya Ressamları Grubu» var. Hiç değilse onlar gruplaşsın. Daha önceki yazılarımda plâstik sanatlarımızdaki «Grup» yoksunluğuna değinmiştim. Grup, yani belli bir düşünüş, bir estetik, bir yolda birleşmiş sanatçıların topluca çalışmaları, topluca hareket etmeleri. Bu, kanımızca, çok yararlı. Sanat tarihine bir bakılsın: tutan, kök salan, kendilerini empoze eden hep gruplar, belli bir yolda yürüyen birliklerdir. Sanılır ki gruplaşmak kişiliği öldürür. Aksine, geliştirir. Ama bizim toplumumuzda olduğu gibi herkes bir arslan kesilip tek başına avlanmak isterse ne gruplaşma olur, ne toplanma, beraber çalışma, ne de belli bir estetik çizgisinde yürüme. Dikkat edilsin, meramım ideolojik klikler yürütmek değil, salt sanat anlayışı içinde kollektif bir çaba göstermek. Grup dedim de aklıma bizim eski «D Grupu» geldi. Bugün de anılır o grup. On, onbeş yıllık başarısının anahtarı topluluk, beraberlik olmuştu. Her birimizin ayrı, kendimize has bir kişiliği vardı. Sulu boya ressamları derken laf lafı açtı. Güzel, temiz çalışıyorlar ama fazla atak değiller, kimileri Hoca Ali Rıza estetiği içinde kalmış.

— Eski dostumuz Ziya Keseroğlu İstanbul'da, Işık lisesi salonunda bir sergi açtı. Daha önce Akademide de açmıştı az değişik bir sergiyi. Keseroğlu çoğu resimlerinde Bonnard'ın epeyi etkisi altında. Kim var bir ustayı sevmeyen, hatırlamayan? Ama Keseroğlu Bonnard'ı izleye izleye kendine has bir duygululuğa varabildi. Sonra Keseroğlu, doğru dürüst bir çizgi çizemeyen sahte ressamların at oynattığı ortamımızda «resim yapmasını bilen» sanatçılardan.

— Taksim sanat galerisinde Nurullah Berk retrospektif bir sergi açtı. Bay Sabit Turgut «Ankara Sanat» dergisinin Ocak 1972 sayısında bu sergi için şöyle diyor :(Parçalarını alıyorum)

«... Neden bu derece sessiz oldu, bunu anlamak güç. Sanatçının pek az kişide rastlanan tevazuundan söz edi-

lebilir. Sanat kör ve sağırlarına isyanıydı onun bu sergisi...»

Sabit Turgut'a teşekkür ederim bu sözleri için. Bir de Sezer Tansuğ eleştirisi çıktıydı. Okumadım. Yoksa ondan da parçalar alırdım. Kötü bir huyum var, hakkımdaki ne iyimser, ne kötümser kötümser de laf mı, yıkıcı yazıları toplamıyorum. Bu sonuncular epeyi kalın bir dosya olurdu yoksa.

— Yukarıda Galeri I'den söz ettim. Yanılmıyorsam orada açılan son sergilerden biri Turan Erol'unkiydi. Turan Erol günün eğilimlerini izlemek amacıyla, bir çokları gibi, kendini zorlamıyor. Besbelli zorlamadığı. Konuları kendine özgü: toprak katları, uzaktan evler, gecekondular, gökle toprağı kaynaştıran geniş renk lekeleri. «Taşizm» denilen lekecilik de değil Turan Erol'unki. Tabiata, gözünün gördüğü gerçeklere dayanıyor. Üstünde durulacak bir kişilik.

— Geçen yılın Mart ve Nisan aylarında unutulmaması gereken iki sergi açıldı biri İstanbul'da, öteki Ankara'da. İstanbul'daki Dinçer Erimez sergisi, Ankara'daki Abidin Elderoğlu sergisi. Dinçer Erimez, geniş, siyah «kontur»lu, ağırca renkli figürleriyle kunt, ayrıntısız, blok biçimler çizip renklendiriyor. «Çeşmebaşı» gibi kompozisyonlar, nedense Gromaire'i hatırlatmakla beraber yine de Dinçer'in, mavilerin, morların, hele çeşitli matlıklardaki beyazların siyahlarla başarılı kaynaşması var.

— Abidin Elderoğlu, bana kalırsa, çok kere haksızca unutulanlardan, kendi başına hayli çetin adımlar atmış, son sergisinde belli oluyor. Elderoğlu soyut bir ressam. Şimdi bunları yazarken bana gönderdiği iki renkli diyapozitife bakıyorum. Abidin Elderoğlu'da ritim anlayışı var. O ritimleri dinamik renklerle örtme gücü var. Doğu'dan, uzak Asya'dan kopup gelme bir havası var resimlerinin.

— İzmir müzesi müdürü heykeltıraş Turgut Pura Mart 1972 de Ankara'da bir heykel sergisi açtı. Kayıhan Keskinok diyor ki onun için: «Hangi ritimde olursa olsun Turgut'un bütün yapıtları sağlam formlarıyla dikkati çe-

ker.» İstanbul ve Ankara'dan uzak oluşu bu sanatçımızın daha iyi tanınmasına belki de engel oluyor.

— Seramik plastik sanatlardan mıdır? Yoksa, kendi başına bir süsleme sanatı mı? Bir çok heykeltıraşın, ressamın seramik yaptığına göre bu dalın bizim, çizgi ve renkle yakın ilişkisi meydanda. Picasso, Léger, Miro, Dufy, sanırsam Dali, çağdaş ressamların çoğu seramik denediler, hayli ilginç parçalar meydana getirdiler.

Kaç yıldır, nedense, seramik Türkiye'de salgın halinde. Seramikciler çoğaldıkça çoğalıyor. Seramik hem bir çeşit sanat, hem de bir endüstri. Uygulamalı bir sanat. Seramik nesnesi işe yarar çokluk. Çanakçömlektir, vazodur, tabak, filcandır, dıvar panosudur. Seramikte rastlanışın rolü büyük. Fırından ne çıkacağı pek bilinmez. Yanılmıyorsam işin yarısını fırın yapar. Ama öyle seramikçiler var ki bizde de var bir ikisi ne yapacağını, fırından ne çıkartacağını bilir, işinin sorumlusudur.

Ruzin ve Attila Galatalı çifti son yıllarda seramik alanında başarılı çalışmalar yaptı. Attila Avrupa'da büyük ödül kazandı. Bu yıl içinde Ankara'da açtıkları sergi tüm seramikçilerimiz arasından sıyrılarak daha seçkin bir yere ulaştıklarını gösterdi.

BİR AMERİKAN SERGİSİ

Şu satırlara son vermk üzereyken bizim Resim ve Heykel müzesinin ait kat büyük salonunda «Yeni Amerikan Heykel Sergisi» açıldı. Kişi modern sanatın çeşitli eğilimleriyle ne kadar ilgilense, o eğilimlerin kimilerini memlekete getirmiş olmakla ne kadar övünse, soyut sanatı ne kadar tutup sevse, ne kadar dar kafalı, tutucu, akademik eğilimli olmasa yadırgıyor bu sergiyi.

Amerika, son on, onbeş yıldan bu yana, Paris ve Londra'yı gölgelendiren bir sanat merkezi olan New-York'la öğünür. Gerçekten pek zengin müzeleri, galerileri, atölyeleri, cıvıl cıvıl kaynaşan çevreleri, milyarder kolleksiyoncularıyla, Fakir Avupa bunlarla baş edemez. Michel-Angello'ların, Rodin'lerin, Maillol'ların fakir Avrupa'sı.

Makine uygarlığının merkezi Amerika, en aşırı Avrupa akımlarını allak bullak edercesine atılgan sanat biçimleriyle yeni ekoller yaratmak sevdasında. Bunların küçük bir örneğini İstanbul'da gördük Ekim ayında. Neden heykel denilmiş bu çeşitli nesnelere, anlıyamadım. Heykel sanatının klâsik, geleneksel gereçleri yok bu sergide. Heykel de yok, «obje» ler, nesne'ler var

Yeni Amerika'lı «heykeltıraş» ların kullandıkları gereçlere bakalım: oksihidrojel aleviyle cilalama, sıvı plastiği, pleksiglas, pleksiglas ve kâğıt, plastik, akümülatör bakır bobinleri, polyester dökümü, alüminyüm, beyzbol sopaları, akrilik vernik püskürtmeleri, piller, vinil, çuval bezi, keten, makina parçaları.

Bu sanatçıların biri, Clayton Bailey, «Wisconsin Üniversitesinde eczacılık öğrencisi iken bir yumurta boyama yarışmasında birincilik» almış! Aşırı modern sandığımız Gargallo'lar. Brancusi'ler, Zadkine'ler mezarlarında sıkıntıdan kıvransalar yeridir.

Paul Klee: Kompozisyon

1972'DE MÜZİĞİMİZ

Yalçın TURA

Geçen Yıllık'da müzik olaylarını inceliyen yazımız şöyle bitiyordu:

«Bu karanlık tabloya düşen tek ışık, bir Kültür Bakanlığının kuruluşu oldu. O da, şimdilik, çalkantılı bir denizin dalgaları arasında, yeni yeni beliren bir adacık gibi.»

Çalkantılı denizin dalgaları, geçtiğimiz yıl içinde, o yeni beliren adacığı da yuttu gitti. 1. Erim kabinesinin getirdiği Kültür Bakanlığını 2. Erim kabinesi aldı götürdü. Pek çok umudu da götürdü böylece. Bu yılın tablosu da geçen yılınkinden aydınlık değil. Oysa, yeni bir kültür atılımına girişmemiz gerekliği, her gün biraz daha açık, biraz daha kesin bir biçimde ortaya çıkıyor. Ekonomik gelişmemiz yavaş yavaş umut verici, sevindirici bir yola girerken, kültürel hayatımızın o gelişmeye ayak uyduramaması, tersine, hızla gerilemekte, yozlaşmakta olması, üzerinde dikkatle durulması, tez elden çözüm bulunması gereken bir sorun, yaratılıyor. Her zaman büyük ulus, büyük devlet olarak yaşamış bulunan Türk ulusu, bir süre çekilmek zorunda kaldığı kabuğu aşıp, yeniden bu en büyük, en haklı özlemini gerçekleştirme yoluna girdiği şu sırada, karşılaşılan sorunlar arasında, kültür sorununa gereken önemin verilmemesi, gelişmenin tümünü tehlikeye atabilecek bir tutum niteliğinde sayılabilir. Belli bir kültürle birlikte oluşmıyan ekonomik gelişme, zengin bir kültür yaratmıyan ve yaşatmıyan maddi zenginlik kısa zamanda bozulup dağılmaya, parçalanıp yok olmaya mahkûmdur. Kültürel gelişme, ekonomik gelişmeden sonra dü-

Modigliani: Portre

şünülecek, onun ardından gelmesi beklenen bir süreç değil, tersine, onunla birlikte, hattâ ondan önce gerçekleştirilmesi gereken bir süreç, ekonomik gelişmeyi oluşturacak, taşıyacak, ona canlılık ve süreklilik kazandıracak bir temel koşuldur. Bu gerçeği görmemek, görmezlikten gelmek, bağışlanması çok güç bir kusurdur. Ulusça katıldığımız yarışta kaybedecek bir ânımızın bile bulunmadığını da hatırımızdan çıkarmamamız gerekir.

Oysa, üstünlüğünü her zaman ispatlamış bulunan yaratıcı gücümüzü geliştirecek, coşturacak, hızlandıracak girişimlere, köklü, olumlu, tutarlı atılımlara bir türlü başlıyamıyor, başlıyabildiğimiz bir iki cılız girişimi geliştirip olgunlaştıramıyor ,ara sıra beliren bir kıvılcımı, parlıyan bir alevi çok geçmeden söndürüyor ya da dumana boğuyoruz. Mızıkai Humayun'un kuruluşundan bu yana 150 yıla yakın zaman geçmiş. Orkestralarımızın durumuna bakın... Önümüzdeki yıl Cumhuriyetimizin 50. yıldönümünü kutlıyacağız, kabullendiğimiz Batı Uygarlığının ölçülerine göre eser verebilen bestecilerimizin sayısı henüz elliyi bulmadı, daha yirmiyle otuz arasında; onların da kaçta kaçının yazdıklarının kaçta kaçı, halkımızın kaçta kaçına ulaşabiliyor, dersiniz? Radyolarımızdaki ciddi müzik yayınlarının oranı % 1'i pek aşmıyor. Okullarımızdaki müzik eğitimi çocuklarımıza müziği sevdirmeye değil onları müzikten soğutmaya yaramıyor mu? Milli Eğitim Bakanlığı, çocuk koroları, gençlik koroları kurduruyordu. Ne oldu? Türk Müziği öğreten bir tek okulumuz var, orada da Türk sazları öğretilmiyor. TRT ödül yönetmeliği ve ödül kazanan besteler hangi rafta, biliyor musunuz? Devlet Sanatçısı, diye bir unvan ortaya atıldı. Elinde büyüyen çocuklar Devlet Sanatçısı yapılırken çağdaş Türk müziğinin kurucusu, en büyük ustası Cemal Reşid Rey'den esirgendi bu unvan. Utanmadan, sıkılmadan... Gitarda iki akor basarak, iki halk türküsünü mikrofonda ezip büzerek besteci, şarkıcı olup çıkanlar devlet parasıyla yurt dışına, gezilere gönderilirken, yıllarca yabancı ülkelerde bizi temsil etmiş, gücünü kabul ettirmiş bir sanatçının, gene bir yabancı ülkede konser verebilmesi için istediği ufa-

cık bir yardım kendisine çok görülüyor. Yenile yenile herkesin alay konusu olan sporcularımıza milyonlar harcıyoruz; halkımızın müzik ihtiyacını, benliğimize, geleneklerimize uygun düşecek, beğenimizi daha olgunlaştıracak, geliştirecek biçimde karşılıyabilmek için on para sarfetmekten kaçınıyoruz. Yüzyıllar boyunca Arap, İran, Hint ülkelerine örnek olmuş, o ülkelerin müziklerinde silinmez izler bırakmış bulunan müziğimizi canlandıracak, daha ileriye götürecek yerde, Arap, İran, Hint müziğinin en kötü örneklerini ithal edip halkımıza yayıyor, en bayağı ezgileri en biçimsiz söyleyişlerle donatarak hep birlikte inliyoruz: «Bir tee-sell-liver!.... Bir teeee-sell---liver!»

1971-1972 dinleti döneminde seslendirilen yeni Türk eserinin sayısı gene iki elin parmaklarıyla sayılabilecek kadar az. Artan dinleti, gösteri ve yabancı eser sayısına karşılık, dinleyici, seyirci sayısındaki azalma da üzerinde dikkatle durulması gereken bir olay.

ORKESTRA DİNLETİLERİ

İstanbul Şehir Orkestrası'nın 10 Ekim 1971 sabahı Demirhan Altuğ yönetiminde Şan sinemasında verdiği dinletiye solocu olarak Suna Kan katıldı. Programda Mozart ve Mendelssohn'un eserleri yer alıyordu.

17 ekimdeki dinletide ise kemancı Lus Leskowitz Mozart'ın re majör keman konçertosunu (KV 218) cellist Heidi Litschauer de Haydn'ın do majör violonsel konçertosunu seslendirdiler. Orkestrayı gene Demirhan Altuğ yönetiyordu.

31 ekim sabahı genç piyanist Verda Erman Demirhan Altuğ yönetimindeki Şehir Orkestrası eşliğinde Mozart ve Chopin'in konçertolarını sundu.

14 kasımdaki dinletide ise pianist Arın Karamürsel Beethoven'in 5. piano konçertosunu seslendirdi, orkestrayı Ferdi Statzer yönetiyordu.

12 aralıktaki dinletide pianist Ayşegül Sarıca'dan Ravel'in sol majör piano konçertosunu ve Beethoven'in 3.

piano konçertosunu dinledik .Orkestrayı gene Ferdi Statzer yönetti.

17 aralık gecesi İstanbul Radyosu'ndaki Ayın Konseri programında Radyo Senfoni Orkestrası'nı Robert Wagner yönetiyordu. Programa katılan solocu ise pianist Ergican Saydam'dı. 30 aralıktaki programda ise Demirhan Altuğ yönetimindeki Radyo Oda Orkestrası'nın dinletisi yer alıyordu.

Şehir Orkestrası'nın 26 aralıktaki dinletisine solucu olarak Herman Miskçiyan katıldı ve Grieg'in piano konçertosunu seslendirdi. Orekstrayı Demirhan Altuğ yönetiyordu.

9 Ocak 1972 sabahı Ferdi Statzer yönetimindeki Şehir Orkestrası'nın dinletisine Ayla Erduran solocu olarak katıldı ve Beethoven'in keman konçertosunu seslendirdi. Orkestranın Şubat ayında gene Ferdi Statzer yönetiminde verdiği bir dinletide ise genç pianist Suna Erel'den Ulvi Cemal Erkin'in piano konçertosunu dinledik.

Şubat ayının ilgi çekici dinletilerinden biri de Dr. Hamit Alacalıoğlu yönetimindeki İstanbul Oda Orkestrası'nın 24 Şubatta İngiliz Başkonsolosluğu salonundaki dinletisiydi. Purcell, Boccnerini, Haendel ve Mozart'ın eserlerinin yer aldığı bu programa solocu olarak flütçü Nazım Acar katıldı.

Şehir Orkestrası'nın 5 mart sabahı Şan sinemasında seslendirdiği programda Çaykovski ve Saint-Saens'ın keman konçertoları ile Mozart'ın 40. senfonisi bulunuyordu. Kemancı Ayhan Turan'ın solocu olarak katıldığı bu dinletide orkestrayı Ferdi Statzer yönetti.

Gene Ferdi Statzer'in yönettiği 17 nisandaki dinletinin programında ise Schumann ve Mendelssohn'un eserleri yer alıyor solocu olarak da pianits İdil Biret bulunuyordu.

2 nisan sabahı Ferdi Statzer'in yönettiği Şehir Orkestrası'nın programı Beethoven'in eserlerine ayrılmıştı. Solocu, pianist Gülay Uğurata'ydı.

Demirhan Altuğ yönetimindeki Radyo Oda Orkestrası 10 Mart 1972 gecesi Cimarose, Weber, Mozart ve Yalçın Tura'nın eserlerinden oluşan ilgi çekici bir program

sundu. Nâmi Şener (flüt), Ayser Vançin (obua), Tulga Cetiz (piano) ve Atilla Manizade'nin solocu olarak katıldıkları bu programda Yalçın Tura'nın yaylı orkestra için Enginlerden... Yücelerden... II adlı eseri ilk kez seslendirildi.

Radyo Senfoni Orkestrası'nın 26 mart gecesi sunduğu programda Mozart ve Brahms'ın eserleri yer alıyor, solocu olarak da soprano Mansoureh Ghasri ile kemancı Engin Eralp bulunuyordu. Orkestrayı o gece Thomas Christian David yönetti.

15 mayısta Şan sinemasında verilen Diploma Konseri'nde üç genç sanatçı: pianist Janet Manukyan, kemancı Fügen Akçalı ve ses sanatçısı Esat Ali Nur Türetken diplomalarını aldılar. Sanatçılara Ferdi Statzer yönetimindeki Şehir Orkestrası'ndan başka pianist Verda Ün ve Ergican Saydam da eşlik ettiler.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

1971-1972 dinletilerine, emekliye ayrılan 15 sanatçısından yoksun olarak başlıyan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 1 ve 2 ekim günleri, Ferid Alnar, Beethoven ve Dvorak'ın eserlerinden oluşan bir programla açtı yeni dinleti dönemini. Hikmet Şimşek'in yönetiminde sunulan bu programa solocu olarak Ayla Erduran katıldı ve Beethoven'in keman konçertosunu sundu. Bu arada, Türk bestecilerinin eserlerini seslendirme yolunda, bilinçle ve sabırla izleyip sürdürdüğü olumlu tutum, harcadığı çaba, eriştiği düzey ve sağladığı başarı için, değerli şef Hikmet Şimşek'in gerçekten övgüye hak kazandığını belirtmeyi ödev sayıyoruz.

Orkestranın bundan sonraki üç programını Alberto Zedda yönetti. Bu programlara solocu olarak, kemancı Uto Ughi, pianist Dino Giani ve Ayşegül Sarıca katıldılar. 22 ve 23 ekim günlerindeki dinletilerde Rahmaninov'un, Paganini'nin bir temi üzerine Rapsodi'sini seslendiren Ayşegül Sarıca üstün yorumuyla dikkati çekti.

José Serebrier'nin yönetimindeki 5 kasım dinletisinde kemancı İsmail Aşan, 6 kasımdaki dinletide ise violacı

Koral Çalgan solocuydular. Aşan, Brahms'ın keman konçertosunu, Çalgan da, çağdaş Macar bestecisi David Gyula'nın viola konçertosunu sundu.

18 ve 19 kasım 1971 günleri Hikmet Şimşek'in yönettiği programda bu kez başka bir Türk bestecisinin Necil Kâzım Akses'in Ballad'ı yer alıyordu. Programa katılan mezzo-soprano Maureen Lehane ise Mozart'dan Konser aryaları sundu.

26 ve 27 kasımdaki dinletilerde şef: Denis Vaughan, solocu ise Verda Erman'dı. Programda Shubert, Rahmaninov ve Prokofyef'in eserleri yer alıyordu.

Orkestranın aralık 1971'deki dinletilerini Macar orkestra şefi Miklos Erdely yönetti. İdil Biret, Suna Kan ve Aristid von Würtzler'in solocu olarak katıldıkları bu dinletilerde, Mozart, J. S. Bach, J. Chr. Bach, Kodaly, R. Strauss, Stravinski, G. Vétessy'nin eserlerinin yanısıra Ulvi Cemal Erkin'in Köçekçe'siyle A. Adnan Saygun'un 2. Senfoni'si de seslendirildi.

Orkestra yeni yılda ilk dinletiyi 7 ocak cuma akşamı verdi. Ünlü violonselist André Navarra'Haydn'ın re majör ve D. Milhaud'nun do majör konçertolarına solocu olarak katıldı. Programdaki üçüncü eser Berlioz'un Fantastik Senfoni'siydi. Berthold Lehmann'ın yönettiği bu dinletinin programı 8 ocakta da tekrarlandı. Orkestranın 14 ve 15 ocaktaki dinletilerini de gene Berthold Lehmann yönetiyor, programda ise Gülay Uğurata'nın solocu olarak katıldığı Prokofyef'in 2. piano konçertosundan başka Honegger'in Pacific 231 adlı senfonik eseri ile Borodin'in 2. Senfonisi bulunuyordu.

Hikmet Şimşek, 21 ve 22 ocakta, H. Berlioz ve C. Saint-Saens'ın eserinin yanısıra, Bülent Tarcan'ın 1 süit'ini yönetti. Programa katılan solocu, kemancı Ernst Kovacic'di.

Orkestranın Şubat ayındaki dinletilerini Jean Pierre Jacquillat ve Jean Périsson yönetti. Bu dinletilere katılan solocular: pianist Pierre Sancan, kemancı Tunç Ünver, pianist Tomris Öziş, kemancı Gülden Turalı, kontrbasçı Selçuk Sun ve pianist Verda Erman'dı. Orkestra'nın mart

ayındaki ilk dört dinletisini de gene Jean Périsson yönetti. Bu dinletilere kemancı Ricardo Odnoposoff, Yusuf Güler Aksöz ve violonselci Erol Küyel katıldılar.

17 ve 18 mart günleri Carlos Paita'nın yönettiği dinletilere katılan soprano Suna Korat, Cemal Reşid Rey'in, 12 Anadolu Türküsü adlı eserinden seçip orkestra için düzenlediği 3 Türkü'yü, ilk olarak seslendirdi.

24 ve 25 marttaki dinletilerde Selçuk ve Kâmuran Gündemir ikilisi F. Poulenc'in iki piano için konçerto'sunu seslendirdiler. John Carewe'un yönettiği bu dinletilerin ikincisine klarnetçi Aykut Doğansoy da katıldı ve Mozart'ın la majör konçertosunu seslendirdi.

31 mart ve 1 nisan günlerinin programında Brahms, Chopin ve Dvorak'ın eserleri yer alıyor, orkestrayı Jose Serebrier yönetiyordu. İdil Biret'in, Chopin'in fa minör piano konçertosuyla katıldığı bu program 3 nisanda İstanbul'da da tekrarlandı.

Orkestranın Ankara'da 7 ve 8 nisanda sunduğu dinletileri de gene Jose Serebrier yönetti. Programa katılan solocu ise ünlü Fransız flütçü Jean-Pierre Rampal'di. Haçaturyan'ın keman konçertosunun flütle çalınması ise programın en ilgi çekici yönünü meydana getiriyordu.

Hikmet Şimşek 14 ve 15 nisanda dinletilerde de gene bir Türk bestecisinin eserini: Cengiz Tanç'ın Divertimento'sunu sundu.

Orkestra'nın son dinletilerini G.E. Lessing yönetti. İsmail Aşan, Ayşegül Sarıca ve Suna Kan bu dinletilere solocu olarak katıldılar. Ankara'daki son dinletilerde 5 ve 6 Mayıs günleri A .Adnan Saygun'un piano konçertosu sunuldu ve Necil Kâzım Akses'in keman ve orkestra için bestelediği Konçerto 1969 adlı eseri ilk olarak seslendirildi. Saygun'un konçertosuna Ayşegül Sarıca, Akses'in konçertosuna ise Suna Kan solocu olarak katıldılar Orkestra, G. E. Lessing yönetiminde bu programı, 8 Mayıs 1972 gecesi İstanbul'da da tekrarlıyarak 1971-1972 dönemini kapadı.

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

İstanbul Devlet Opera ve Balesi 1971-1972 dönemi temsillerine 9 ekim 1971 gecesi, Puccini'nin ,Altın Batı'nın Kızı operasıyla başladı. Eseri Aydın Gün sahneye koymuştu. Aydın Gün aynı eseri daha önce Fransa'da da sahneye koymuş ve büyük bir başarı kazanmıştı.

23 ekim 1971 gecesi temsil edilmeye başlanan, Donizetti'nin, Lucia di Lammermoor operasında ise koloratur soprano Suna Korat üstün yorumuyla dikkati çekti.

3 kasım 1971'de Kutup Ayısı (Polaria) adlı müzikli çocuk oyununun yeniden temsiline başlandı.

13 kasım 1971'de başlıyan, Offenbach'ın, Hoffmann'ın masalları temsillerinde Azra Gün başarılı oyunuyla ilgi topladı.

2 aralık 1971'de Verdi'nin Rigoletto'sunu halka sunan İstanbul Devlet Opera ve Balesi yeni yılın ilk eseri olarak 20 ocak 1972'de bir opereti: Kalman'ın Kontes Maritza'sını temsile başladı. 12 şubat 1972'de Puccini'nin Madame Butterfly operasını sunan kurum, 11 mart 1972'de Bellini'nin Norma operasını sahneye koydu. Bu eserde Norma rolünü oynıyan bayan Yıldız Tumbul sesi ve oyunuyla operaseverlerin dikkatini çekerek haklı bir başarı kazandı.

İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde bu dönemde sahneye konan son eser, 1 nisan 1972'de temsil edilmeye başlanan, Mozart'ın Figaro'nun Düğünü operasıydı.

İstanbul Devlet Opera ve Balesi, opera, operet, müzikli çocuk oyunu ve bale gösterilerinin yanı sıra, düzenlediği dinletiler ve konuşmalarla da İstanbul'un sanat ve kültür hayatına büyük bir. hareket, canlılık ve çeşitlilik kazandırmaya, bu hayatın belli bir ölçüde merkezi olmaya 1971-1972 döneminde de devam etti. Pazartesi geceleri verilen dinletilerin, cuma akşamları, müzik kulübü üyeleri için düzenlenen parasız dinletilerin ve cumartesi günleri yapılan konuşmaların tümünün de aynı ilgiyi görmesi şüphesiz beklenemezdi. Dinletilerin (özellikle Türk sanatçılarının dinletilerinin) bir bölüğünde salonun yarıya ya da

dörtte biredek bile dolamayışının, konuşmaların çoğunun 40-50 hatta 15-20 kişi karşısında yapılışının nedenlerini aramak konumuzun dışında kalır. Bu nedenler çok ve çeşitlidir. Bizim üzerinde durmak istediğimiz nokta: 1971 ekiminin ilk günlerinden 1972 nisanının son günlerinedek geçen süre içinde 80'e yakın dinletinin ve 20'ye yakın konuşmanın gerçekleştirilebilmiş olmasıdır. Önümüzdeki yıllarda, dinleti ve konuşma sayısı daha iyi hesaplanır, çalışmalar halka ve sanatseverlere daha iyi duyurulur, sanatçılar daha titizlikle seçilir, programlar daha iyi düzenlenirse çalışmalar da daha başarılı, daha verimli olur kanısındayız. Özellikle, sanatçıların seçiminde kişisel ilişkilerin ötesine geçilmesi, programların düzenlenişinde ise ilgi çekicilik kadar, eğiticiliğin, ve eğlendiricilik kadar sanat değerinin de üstünde durulmasını öğütlemeyi yararlı buluyoruz.

4 Ekim 1971 akşamı İdil Biret'in resitaliyle başlıyan akşam dinletileri arasında söz edilmeye değenleri şöyle sıralıyabiliriz: Suna Korat'ın 25 ekimdeki resitali, ilki 10 aralık 1971 gecesi verilen Yunus Emre Oratoryosu dinletileri, 14 şubat 1972 akşamı Gülay Uğurata ile Mithat Fenmen'in seslendirdikleri Cemal Reşid Rey programı, 6 marttaki Ricardo Odnoposoff resitali, 3 nisan akşamı Alban Berg dörtlüsünün sunduğu program ve 10 nisan akşamı Jean-Pierre Rampel'in verdiği resital.

Cuma akşamları müzik kulübü üyeleri için verilen dinletilerin en ilginçleri olarak da: 22 ekim 1971 akşamı Uğurtan Aksel'in, 5 kasımda Yıldız Dağdelen'in, 10 Aralıkta Ergican Saydam'ın, 17 aralıkta Kâmuran Gündemir'in ve 21 ocakta Gönül Gökdoğan'ın verdiği resitalleri sayabiliriz.

Bu dinletileri mevsimin en önemli müzik olayları arasında anılmaya değer nitelikte bulduğumuzu, buna karşılık 23 ve 24 nisanda İstanbul'da düzenlenen 26 nisanda da Ankara'da sunulan Rodrigo Şenliğini (musevi vatandaşlarımızın büyük ilgisine rağmen) son derece anlamsız gördüğümüzü belirtmek isteriz.

İstanbul Devlet Opera ve Balesince düzenlenen dinle-

ti ve konuşmalar arasında, yukarıda sözünü ettiğimiz Yunus Emre Oratosyosu dinletilerinden başka, besteci İlhan Usmanbaş'ın 50. yaşdönümü kutlama programını da anmak doğru olur. 11 aralıkta Yalçın Tura'nın, İlhan Usmanbaş'ın hayatına ve eserlerine ayırdığı konuşmayla başlıyan bu program, 17 aralıkta, Kâmuran Gündemir'in İlhan Usmanbaş'ın piano eserlerini içine alan resitaliyle devam etmiş, 18 aralıkta, Usmanbaş'ın, Eserlerim üzerine açıklamalar başlığını taşıyan konuşmasıyla son bulmuştur. Usmanbaş'ın konuşma programına pianist Kâmuran Gündemir de katılmış ve bestecinin eserlerinden örnek sunmuştur.

İstanbul Devlet Opera ve Balesi, çalışmalarını İstanbul dışına da taşımış, 24 aralık 1971'de Bursa'da Donizetti'nin Don Pasquale operasını temsil etmiş, 1972 şubatında opera orkestrası gene Bursa'ya giderek Vivaldi'nin 4 mevsim konçertolarını, Prokofyev'in Peter ve Kurt adlı eserini dinletmiş, obuacı Celâl Akatlar ve pianist Yüksel Koptagel birer resital vermişlerdir.

Ankara Devlet Opera ve Balesi

1971 eylülünde Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde bir geziye çıkan Devlet Opera ve Balesi sanatçıları Menotti'nin Telefon ve Sullivan'ın Kaybolan Kardeşler adlı operalarını temsil ettiler. Bu eserleri rejisör Nejdet Aydın sahneye koymuştu.

1971-1972 döneminde Ankara'da temsil edilen ilk opera ise Aydın Gün'ün sahneye koyduğu Verdi'nin Rigoletto'suydu. Baş rollerini Mete Uğur, Özcan Sevgen, Suna Korat ve Yiğit Toksöz'ün paylaştıkları ve ilk temsili 2 ekim 1971 gecesi, N. Anovazzi yönetiminde verilen bu operayı 30 ekim 1971'de, çağdaş bale dağarının ilgi çekici eserlerinden biri: S. Prokofiev'in Romeo ve Juliet'i izledi. Alfred Rodriguez'in sahneye koyduğu ve baş rollerini Meriç Sümer'le Aydın Turfanda'nın paylaştıkları bu eserde orkestrayı Alan Abbott yönetiyordu. Kuruluşunun 25.

yıldönümünde böyle güç ve önemli bir eseri parlak bir biçimde temsil edebilecek düzeye ulaşan Devlet Balesi sanatçıları haklı bir başarı kazandılar. Kültür Bakanı Talât Halman, Türkiye'de bale sanatının kurulmasına ve gelişmesine çok büyük emek vermiş bulunan İngiliz sanatçısı Dame Ninette de Valois'ya Devlet Kültür Armağanı'nı verdi.

Besteci Nevit Kodallı Devlet Balesine danışman olarak atandı. Devlet Tiyatroları bünyesinde kurulmuş olan Modern Dans Topluluğu da Devlet Balesi'ne bağlandı.

Ankara Devlet Operası 1971 kasımında Puccini'nin Madame Butterfly'ını, 1971 aralığında Bizet'nin Carmen'ini temsile başladı.

1972 de sahneye konan ilk opera Menotti'nin, Konsolos'uydu. Şubat ayı içinde başlıyan Konsolos temsillerini 1972 nisanı başında Verdi'nin La Traviata'sı izledi. Ankara'da sahneye konan son opera, nisan sonuna doğru temsil edilmeye başlanan, Rossini'nin Sevil Berberi oldu.

Devlet Balesi ise, Romeo ve Juliet'den sonra, 23 mart 1972'de Çaykovski'nin Uyuyan Güzel balesini temsile başladı. Koreografisini Joy Newton'un yaptığı bu eserde orkestrayı Sabahattin Kalender yönetiyordu.

1972 nisanın ilk günlerinde, Ankara Devlet Operası'ndan emekli olup ayrılan 38 solocu ve korocu için bir tören düzenlendi. Aralarında Ayhan Aydan, Semiha Berksoy gibi tanınmış adların da yer aldığı bu 38 sanatçının ayrılması Ankara Devlet Operası için gerçekten ağır bir kayıp olarak nitelendi.

1972 mayısı sonunda yaz gezilerine başlıyan Ankara Devlet Operası Ege bölgesinde ilk temsilini 22 mayısta İzmir'de verdi. Topluluk bu gezisinde Vivaldi'nin Gloria'sını ve Pergolesi'nin La Serva Padrona'sını temsil etti.

Yaz sonunda, kurum içinde ortaya atılan yolsuzluk söylentileri üzerine Genel Müdür, besteci Necil Kâzım Akses emekliliğini istiyerek görevinden ayrıldı ve Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçer Devlet Operası Genel Müdürlüğü görevini de üzerine aldı.

RESİTALLER VE ÇEŞİTLİ DİNLETİLER

Yurdumuzdaki yabancı kültür temsilciliklerinin ya da çeşitli kurum ve derneklerin 1971-1972 döneminde düzenledikleri dinletiler arasında söz edilmeye değenleri aşağıya sıralıyoruz:

İstanbul'daki dinletiler:

5 Ekim 1971'de İtalyan Kültür Heyeti salonlarında, genç İtalyan pianisti Dino Ciani, Schubert, Schumann, Chopin ve Bartok'un eserlerinden oluşan bir resital verdi.

16 Kasım 1971'de pianist Hülya Saydam, Yeni Komedi tiyatrosunda, Bach, Beethoven, Bülent Tarcan, Schumann ve Brahms'ın eserlerini başarıyla yorumladı.

26 aralık 1971'de, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası üyelerinden Mükerrem Berk, Şakir Yolaç, Hayrullah Duygu, Orhan Göktürk ve Erol Gömürgen'den oluşan üfleme çalgıları beşili, Maksim'de, ilgi çekici bir dinleti sundu. Topluluğun seslendirdiği eserler arasında özelikle, genç besteci İlhan Baran'ın Beşil'i dikkati çekiyordu.

28 Aralıkta İtalyan Kültür Heyeti salonlarında kemancı bayan Lilia d'Albore Schubert, Mozart ve Beethoven'in eserlerini seslendirdi. Sanatçıya pianoda Ergican Saydam eşlik etti.

23 Şubatta aynı salonda Fransız Trio'sundan Schubert, Mozart ve Schostakoviç'in eserlerini dinledik.

6 aralık 1971'de Işık Lisesi salonunda, Alman Kültür merkezi'nin düzenlediği dinletide Hans Herbert Jöris yönetimindeki Hannover Oda orkestrasını dinledik.

Alman Kültür Derneği'nin 23 şubat 1972'de Işık Lisesi'nde düzenlediği Lied Akşamında soprano Karin Yasemin Görgün, pianist Filiz Ali Laslo eşliğinde, Mozart, Schumann, Reger, H. Wolf ve R. Strauss'dan liedler sundu.

8 mart 1972 akşamı İngiliz Başkonsolosluğu salonlarında bir resital veren kemancı Gönül Gökdoğan, pianist Arın Karamürsel eşliğinde, F. dall'Abaco'nun, Grieg'in, ve

Prokofyef'in sonatlarıyla Yalçın Tura'nın Ballade'ını sundu. 21 ocakta Maksim'de ilk kez gene aynı sanatçılar tarafından seslendirilen Ballad, burada da ilgiyle karşılandı.

9 Mart'ta Işık Lisesi salonunda Zalihe Berksoy Aktuna, Ferdi Statzer eşliğiyle Bertold Brech'ten şarkılar sundu.

21 martta İtalyan Kültür Merkezi salonunda Gülden Turalı Hülya Saydam ikilisini dinledik. Programın ilgi çeken eserleri arasında Dvorak'ın sonatin'i ile Ferid Alnar'ın süit'i bulunuyordu.

25 Mart Cumartesi gecesi Aynalı Çeşme Alman Protestan kilisesinde papaz Helmut Tacke'nin org resitali yer al, yordu. Türk Alman Derneğinin bu dönemde düzenlediği ilginç çekici bir dinleti de 8 mayıs akşamı Flütçü Ayla Caymaz'ın pianist Michael Grandt eşliğinde verdiği, J. S. Bach, Schubert, Messiaen, Debussy, Scriabin ve Dutilleux' nün eserlerinden oluşan resitaldi.

Ankara'daki dinletiler:

Ankara'da 1971-1972 dönemi, TRT kurumunun düzenlediği ilgi çekici bir dinletiyle başladı. 21 ekim 1971 akşamı, Devlet Konser Salonu'nda, Hanns-Martin Schreidt yönetimindeki Köln Batı Alman Radyosu Barok orkestrasını: Cappella Coloniensis'i izledi Ankara'lı müzikseverler. TRT kurumunun düzenlediği ilk ve son dinleti olarak kaldı bu dinleti. Böyle işlerden elini eteğini çekti kurum.

Aralık sonunda Belâ Bartok'un 100. doğum yıldönümünü kutlamak amacıyla düzenlenen dinletide Gülay Uğurata çağımızın bu büyük bestecisinin eserlerinden örnekler sundu.

OLAYLAR

Kültür Bakanlığının kurulup kaldırılmasının, Devlet Sanatçılığının ve Devlet Kültür Armağanları gibi olayların yanısıra, 1971 1972 döneminde müzikli ilgili çevrelerin dikkatini çeken başka bir olay da Türk müziği savunucu-

larıyla Batı müziği savunucuları arasında patlak veren savaştı. Ankara'daki Devlet Konser Salonu'nda bir Itri'yi anma gecesinin düzenlemek istiyenlere, aralarında Devlet Sanatçısı Suna Kan'ın da bulunduğu bir bölük sanatçının karşı çıkmasıyla başlıyan olay, Kültür Bakanı'nın Itri'yi anmak istiyenlerin yanını tutmasıyla alevlenmiş, gazetelere yansıyarak kamu oyunu aylarca meşgul etmiş, hatta, Kültür Bakanlığının kaldırılmasını hazırlıyan olaylardan biri sayılmıştır. Gerçi, sonunda Itri Devlet Konser salonunda anılmadı (oysa o salonda daha önce hafif müzik dinletileri, jazz gösterileri yer almış, kimse de buna sesini çıkarmamıştı.) ama, Dr. Nevzat Atlığ yönetimindeki Klâsik Koro'nun ve Niyazi Sayın, Nejdet Yaşar, Cüneyd Orhon gibi değerli sanatçıların katılmasıyla İstanbul'da düzenlenen ve Ankara'da da tekrarlanan dinletilerde yalnız Itri anılmakla kalmadı, Hamamizade İsmail Dede, Hafız Post, Tab'i Mustafa efendi, Zaharya, Hacı Arif bey gibi besteciler de şanlarına yaraşır biçimde seslendirildiler, anıldılar ve bu dinletiler sağduyu sahibi bütün müzikseverlerin haklı ilgisini çekerek Klâsik Türk müziğine karşı yeni bir bakışın ve anlayışın doğmasına yol açtı, yılın en önemli sanat olayları arasına girdi. 1972 baharında yeniden düzenlenen TRT yönetim kuruluna, Adnan Saygun'la Dr. Nevzat Atlığ'ın seçilişi bu anlayışın olumlu ürünlerinden biri olarak sayılabilir.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestra'sından, Ankara Devlet Opera'sından ve İstanbul Şehir Orkestra'sından emekli olup ayrılan pek çok üyenin bu kuruluşların bünyesinde açtığı yaranın önemine daha önce değinmiştik. Devlet Opera ve Balesi'nde ortaya çıkan yolsuzluk iddialarının, Genel Müdür Necil Kâzım Akses'in emekliliğini isteyip görevden ayrılmasının, gerek Ankara'da gerek İstanbul'da görevli yüzlerce sanatçının uzun süre maaş alamadan beklemesinin yankıları da henüz son bulmuş değildir. İstanbul Şehir Orkestrası'nın belediyeden ayrılıp devlete geçmesinin ve İstanbul Devlet Senfoni Orkestra'sı adını almasının doğurduğu problemler de henüz sonuçlanmamıştır. İstanbul opera orkestrası kurulurken Şehir Orkes-

tra'sından ayrılıp operaya geçen ama gönüllerinde bir senfoni orkestrasının üyesi olma ateşini taşıyan pek genç ve değerli eleman, şimdi opera'dan ayrılıp İstanbul senfoni orkestrasına dönmeyi istemekte, karşılaştıkları idari engelleri bir an önce aşarak amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu engellerin nasıl aşılacağı sorunu ise henüz çözümlenmiş değildir.

Müzikle ilgili çevrelerin dikkatini çeken bir başka olay da TRT denetim kurulunun olumsuz tutumu ve bu tutuma karşı müzikçilerin gösterdikleri tepkidir. Bilindiği gibi, son beş, altı yıl içinde plak endüstrisi Türkiye'de önemli bir gelişme göstermiş, büyük bir iş hacmi yaratmıştır. Plak satışlarında epeyi etkin bir rol oynıyan radyo yayınları, çeşitli dolapların dönmesine yol açmış, bunun üzerine, önceleri İstanbul'da yapılan plak denetimi Ankara'da yapılmaya başlanmış ama yolsuzlukların, söylentilerin sonu bir türlü alınamamıştır. Yabancı ülkelerde yapılan en kalitesiz, en değersiz plaklar hiç bir denetimden geçmeden radyolarda yayınlanır, Arap, Hint müziklerinin kötü kopyaları, eğitimden yoksun kalmış çevrelerde hızla yayılır ve etkinliğini arttırırken, yeni bir Türk eğlence müziğinin doğmasına çalışan sanatçıların ortaya koydukları eserler, akla, mantığa uymıyacak sudan bahanelerle radyolardan geri çevrilmekte, buna karşılık, çok kez, geri çevrilenlerden çok daha kötü ve kusurlu plaklar, bantlar yayınlanma iznini koparmakta ve bu iznin gerekçesi de hemen hiç bir zaman elle tutulur, olumlu temellere bağlanamamaktadır. TRT'nin tutumuna karşı çeşitli yollardan tepki gösteren sanatçılar, 1972 başında, müzikçiler sendikası aracılığıyla Türk-İş salonlarında bir araya gelerek TRT'yi protesto etmişler, fakat protestolarına hiçbir karşılık alamamışlardır. 1972 sonuna doğru Denetim yetkisinin radyolardan alınarak doğrudan doğruya TRT Genel Müdürlüğünde kurulacak bir kurula verileceği haberi işitilmiş, hele kurulun oluşumu ve izlemeyi tasarladığı yollar konusunda sızan haberler bu işin tam bir çıkmaza girdiği kanısını uyandırmıştır. Türkiye'deki plak endüstrisinin ağırlık merkezi İstanbul'dur; çağdaş devlet anlayışı-

nın en önemli bir kuralı da hizmeti vatandaşın ayağına götürmek ,ve mümkün olduğu kadar kolaylaştırmaktır. Buna göre plak denetimiyle uğraşacak kurulun da İstanbul'da kurulması uygun düşecektir. Üzerinde özellikle durulması gereken bir başka nokta daha çok klasik müzikle uğraşmış kimselerin hafif müzik denetimi konusunda yetersiz kalmalarıdır. Eğlence müziğini ciddi müziğin katı kuralları içinde değerlendirmeye kalkmak son derece yanlış bir tutum olmakla kalmaz, alışılmışın dışında kalan her türden araştırmayı, denemeyi önliyerek, yaratılmaya geliştirilmeye çalışılan bir sanat dalını daha başlangıcında kısırlığa mahkûm eder. Avrupa'da, Amerika'da basılıp yurda gelen ve radyolarımızca baştacı edilen pek çok plakta en acaip sesler, çığlıklar yer alırken, bizim sanatçılarımızın söyledikleri plakları, bantları «detone» olmuş bahanesiyle geri çevirmek hangi mantığa sığar, bilemeyiz? Yeryüzünde, «detone olmıyan» hafif müzik sanatçısı bulmak yer kaplamıyan alan bulmaktan kolay değildir. TRT yetkililerinin bu gibi olumsuz tutumlardan bir an önce sıyrılıp gerçekleri görmeleri en içten dileğimizdir ama bu dileğimiz gerçekleşir mi gerçekleşmez mi pek bilemiyoruz!

Son olarak bütün müzikseverleri üzüntüye boğan iki ölümden söz edeceğiz: 1972 yazı sona ererken birbiriyle akraba iki müzikçiyi kısa bir arayla, ardarda yitirdik. Ağustos başında ölen Necdet Remzi Atak'ın ardından enişte si, besteci Ulvi Cemal Erkin'i de ölüm aramızdan aldı. Başta, Necdet Remzi Atak'ın kızkardeşi ve Ulvi Cemal Erkin'in eşi sayın Ferhunde Erkin olmak üzere, ölenlerin yakınlarına ve Türk müzikseverlerine başsağlığı dileriz.

1972 DE SİNEMAMIZ

Çetin A. ÖZKIRIM

Geçen yıl, 1971'de Türk sinemasından bu sayfalarda söz açarken şöyle demiştik: «... **Yeşilçam bir kurtuluş yolu arıyor. Gerçeği söylemek gerekirse, şimdilik bu bilinçli, yeterli, düzenli bir arayış değil. Üstelik Türk sinemasının varlığını kabul etmeyenler, onu küçümseyenler, hor görenler işi büsbütün karıştırıyorlar. Aslında Türk Sinemasını kurtarmak için Yeşilçam'ın varlığını kabul etmek gerek. Böylece Türk sinemasının varlığı ve onun sorunları ortaya çıkmış olacak. Bir kez tanı (teşhis) konuldu mu ötesi gelecektir.**» Aradan bir yıl daha geçti. Tam on iki ay, elli iki hafta ve üç yüz altmış beş gün... Belirli ve olumlu hiç bir değişiklik olmadı Türk sinemasında. Giderek ödünler daha da çoğaldı. Siyasal ortamın oluşumuna paralel olarak, bazı eski hastalıklar yeniden nüksetti. Seks, sadizm ve inanç sömürücülüğü yeniden ortaya çıktı. Türk sinemasının varlığını kabul etmeyenler, bu çarpık tutumlarında gene direndiler. Devlet ilgisi, yıllardır beklenen, özlemi çekilen, gereği iyiden iyiye duyulan devlet ilgisi gene elde edilemedi. Yeşilçam'ın varlığı kabul edilmediğinden, Türk sinemasının varlığı ve sorunları ortaya çıkamadı. Tanı (teşhis) konulmadığı için de, ötesi gelmedi...

Ne filmcilerin iyi niyetleri, ne Devlet Film Arşivinin ve ne de Sinematek'in olumlu ama sınırlı çabaları süregelen durumu düzeltmeye yetti. Böylece yıllar yılı olduğunca havanda su dövüldü durdu...

VE böylece 1972 yılı da, 1970'den, 1971'den büyük bir ayrıntısı olmadan geride kaldı. İyi niyetlere umutlar,

umutlara düş kırıklıkları karıştı... Sonuç sıfıra sıfır, elde var sıfır.

DIŞ PAZAR VE ORTAK YAPIM

TÜRK yapımcıları yıllardır dış pazarlara çıkmak olanaklarını arar dururlar. Bu bir bakıma Türk sinemasının kurtuluş yollarından biridir. Ama yalnızca yollarından biri. Hiç bir zaman birincisi değil elbette... Böyle olmasına karşın, yapımcılarımız nedense bu yolun üstünde direnmektedirler. Aslında bu direnme de saygılı bir tutumdur elbette. Ne varki bu saygılı tutum programdan, bilinçten yoksundur. Tıpkı iç pazarda olduğunca tam bir kapkaççılık, günü gün etme politikasını sürdürmektedir. Bu nedenledir ki, şimdiye kadar yapılan çeşitli ortak prodüksiyonlar belirli ve olumlu bir sonuç getirmemiştir. Bunun çeşitli nedenleri vardır elbette. Bu nedenlerin başında ise, yapımcıların düzensiz ve bilinçsiz tutumları gelmektedir. İşte bu yüzdendir ki orta doğunun birkaç ülkesi, Kıbrıs ve Yunanistan'dan başka ülkeye düzenli ve yeterli bir çıkış yapılamamıştır. Avustralya'ya bile film satıldığı, döviz sağlandığı iddiaları ise zaman zaman parlayıp, sonu gelmeyen söylentiler olarak kalmıştır.

Şimdilerde Türk film yapımcıları Yunanistan pazarını açık tutabilmek için garip bir ödün vermeye başlamışlardır. Bu da Yunan sinemasının sistemli ve bilinçli tutumlarını görmezlikten gelerek, onların tecimsel ve sanat değeri olmayan filmlerine Türk kapılarını açmaktır. Yunanlılar Türkiye'de gösterilmek üzere bedava film vermeyi bile teklif etmektedirler. Bizim filmcilerimiz ise bunu tecimsel bir başarı olarak niteleyip, bu garip sinema ürünlerini yurdumuza getirmeye başlamışlardır. Oysa Yunan sinemasının amacı ortadadır. Türk seyircisinin yatkınlığını ve kültür ortamını çok iyi bildiklerinden kendi filmlerini önceleri bedava ya da çok düşük karşılıklarla sunup bir alışkanlık yaratmak istemektedirler. Bu alışkanlık yaratılınca amaçlarına ulaşacaklar ve yurdumuzu bir film pazarı olarak kazanacaklardır.

Böylece bir zamanlar Mısır sinemasının etkisinde kalarak zevki ve alışkanlığı körlenen Türk seyircisi, tıpkı İkinci Dünya Savaşı döneminde olduğunca ağdalı melodramların ve sulu zevzekliklerin çıkmazına düşecektir. Bu da Türk sinemasının içinde bulunduğu bunalımı daha da artıracaktır. Bu konuda çok dikkatli ve bilinçli olmak gerekirken, ne filmcilerimiz ne de devlet sorumluları gerekli ilgiyi göstermektedir.

★

ŞİMDİ gelelim geçen yıl Türk sinemasında olup bitenlere. Aşağıda yazılanlar, belirli bir sıralamaya göre değil, geçen yıl bıraktığımız günceden bu yana, zaman içinde oluşumuna göre yer almıştır:

● 1971 yılının Kasım ayı içinde bir Fransız film yıldızı olan Estella Blain yurdumuza geldi. «Çıplaklar» isimli filmde Türk sinema oyuncusu Demir Karahan ile birlikte oynadılar.

● AYNI ay içinde bir İtalyan film ekibi Türkiye'ye geldi. «La Rossa» isimli konusunun bir bölümü yurdumuzda geçen bu filmde Farley Granger, Krista Nell ve Erica Blanc başrolleri bölüşüyorlardı.

● KEMAL Film şirketi 1971'in son haftalarında Amerika'ya giderek bir hafta içinde iki film birden çevirdi.

● 1971'in Kasım ayının ilk haftası içinde Türk sinema ve Tiyatrosunun ünlü sanatçılarından biri olan Sami Ayanoğlu öldü. 1913 yılında doğan Ayanoğlu çok genç yaşta sahneye çıkmıştı. 1943 yılında da «Dertli Pınar» filmiyle sinemaya geçen aktör - rejisör, 1947 yılında da «Harmankaya» filmiyle yönetmenliğe geçmişti.

● OCAK 1972'de bir zamanların ünlü aktörü Hüseyin Peyda uzunca bir süredir bıraktığı sinemaya «Ölmeyen Adam» filmiyle yeniden balşadı.

● UZUN yıllar Türk tiyatrosuna ve sinemasına oyuncu olarak hizmet eden Melâhat İçli, 32 yıllık sanat hayatından sonra Şehir Tiyatrosundan emekliye ayrıldı.

● 1 - 10 HAZİRAN tarihleri arasında 9. Antalya Film Şenliği yapıldı. Her zaman olduğunca çeşitli dedikodulara yol açan bu iyi niyetli ama düzensiz yarışma, gene bir mavi boncuk dağıtımı halinde sonuçlandı. «Zulüm» isimli film birinci seçildi ve 15.000 lira ödül aldı. «Sev Kardeşim» isimli film de ikinci seçilerek 10.000 lira ödül aldı. «Üvey Ana» isimli film ise üçüncü seçilerek 5.000 lira ödül aldı. Zeynep Aksu «Üvey Ana» daki rolüyle yılın kadın oyuncusu ve Murat Soydan da «Zulüm» isimli filmdeki rolüyle yılın erkek oyuncusu seçildiler. Yılın yardımcı kadın oyuncusu olarak Fatma Karanfil ve yılın yardımcı erkek oyuncusu olarak da Süleyman Turan birer ödül aldılar. Atıf Yılmaz Batıbeki «Güllü» filmiyle yılın başarılı yönetmeni, Sadık Şendil «Sev Kardeşim» filmindeki senaryo çalışması ile yılın başarılı senaryo yazarı, Cengiz Tacer ise «Zulüm» isimli filmindeki kamera çalışması ile yılın görüntü yönetmeni seçildiler. Bu arada ödül ya da mavi boncuk dağıtımından Münir Özkul ile Şükriye Atav da nasiplerini aldılar. Önceleri yarışmaya katıldığı halde sonradan yapımcıları tarafından «Üç Arkadaş» ve «Feride» filmleri festivalden geri çekildi

● TEMMUZ ayı içinde Türk sinemasının başarılı karakter oyuncularından Asım Nipton öldü. Sanat hayatına Fatih Halkevinde başlayan Nipton, uzun yıllardır Türk sinemasına hizmet etmekteydi.

● TEMMUZ ayı içinde ünlü film yıldızı Türkân Şoray ,Anadolu'da «Cemo» filmini çevirirken attan düşüp önemli bir kaza geçirdi. Boyun kemiği incinen sanatçı uzun bir süre tedavi gördü. Bu arada bir günlük tiraj gazetesi bu konuyu hayli garip bir şekilde sömürdü.

● AĞUSTOS ayı içinde bir zamanların ünlü komedyenlerinden Danny Kay İstanbul'a geldi. Bu kez sanatçı komedyen kimliğinden sıyrılarak bir tüccar olarak yurdumuza gelmişti.

● 23 - 30 EYLÜL tarihleri arasında 4. Adana Altın Koza Film Şenliği tekrarlandı. Yurdumuzda yapılan film festivallerinin en düzenli ve en iyi niyetlisi olan yarışma

bu yıl bazı etkenler ve nedenlerle jüri tarafından karar değişikliği yapılarak sonuçlarını yeniledi ve bu yenileme büyük tepkilere yol açtı. İkinci sonuçlar kesinleşti ve açıklandı. Buna göre en iyi film «Karadoğan», ikinci film «Yaralı Kurt», üçüncü film ise «Irmak» ödüle layık görüldüler. Hülya Koçyiğit «Zehra» filmindeki rolüyle en başarılı kadın oyuncu, Cüneyt Arkın da «Yaralı Kurt» filmiyle en başarılı erkek oyuncu seçildiler. Sonradan Cüneyt Arkın, ilk karar değiştirildiği için bu ödülü kabul etmedi ama filmin afişlerine gene de ödül aldığı yazıldı. «Karagün» filmindeki rolüyle Muhterem Nur en başarılı yardımcı kadın oyuncu, «Irmak» filmindeki rolüyle de Osman Alyanak en başarılı yardımcı erkek oyuncu seçildiler. Yılın en başarılı yönetmeni olarak «Karadoğan» filmindeki rejisiyle Yılmaz Duru, yılın en başarılı senaristi olarak «Karadoğan» filmindeki senaryo çalışması ile Sabah Duru ve gene «Karadoğan» filmindeki kamera çalışması ile Ali Uğur en başarılı görüntü yönetmeni olarak ödüle layık görüldüler. Bu arada «Acar Film» de en başarılı Stüdyo çalışması armağanını aldı.

● YILLARDIR bir sinema aktörü olarak isim yapan Fikret Hakan Ekim ayı içinde şarkıcılığa başladı.

● GENE Ekim ayı içinde tanınmış film yıldızlarından Zeynep Aksu ve onun başrolünü oynadığı «Üvey Ana» isimli film, Atina film festivaline katıldılar.

● ADI siyasal olaylara karıştığı için tutuklu bulunan ünlü sinema sanatçısı Yılmaz Güney'in imzasını taşıyan bir film de Cannes film yarışmasına katıldı.

● İKİ ünlü film yıldızı Kuzey Vargın ile Salih Güney Ekim ayı içinde bir gece kulübünde kavga ettiler. Kuzey Vargın, arkadaşı Salih Güney'i bıçakladı ve tutuklanarak cezaevine girdi. Bir süre hastahanede tedavi gören Salih Güney ise iyileşerek taburcu edildi.

1972 DE TELEVİZYON TUTKUSU

Mahmut T. ÖNGÖREN

Geçen yılki yazımızda televizyonda kültürümüzden nasıl yararlanacağımızı düşünmemiz için en uygun yılın 1972 olabileceğini ileriye sürmüştük. Oysa geride bıraktığımız 12 ay içinde izlediğimiz TV yayınlarının bizi ne denli yanılttığını üzülerek gördük. Fakat 1972'de televizyonumuz o denli hızlı yayıldı ve seyirciyi o denli kendine bağladı ki, bu «TV tutkusu» karşısında başvurulması önerilen hiç bir ölçemin önemsenmeyeceği de anlaşıldı.

Ankara, İstanbul, İzmir ve Eskişehir'den sonra televizyon 1972'de Kütahya, Edirne, Balıkesir ve Kırıkkale'de başladı. Bu yeni vericilere ait yayınların Afyon, Lüleburgaz, Kütahya ve Uşak'tan da izlenebileceği görüldü. Ayrıca gerek Batı Almanya yardımıyla, gerekse Devlet Planlama Teşkilâtı'nın desteğiyle Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Kars, Adana, Edirne, Gaziantep, Samsun, Trabzon ve Van'da TV kurmak ve Ankara, Eskişehir ve İzmir'dekilerini de genişletmek üzere 1972'de çalışmalar başlatıldı, devam etmekte olan çalışmalarsa hızlandırıldı ve genişletildi. Batı Almanya'nın Türkiye'ye yapacağı TV yardımı 49 milyon markı bulacaktır.

Bu teknik gelişmelerden sonra 1972'de görülen en önemli ve ilginç faaliyetlerden birine aynı anda çeşitli illerimizde rastlandı. Televizyonun kurulacağının haber verildiği illerde bu işlemi hızlandırmak, diğer illerde de komşu illerdeki TV sinyalini yardımcı vericilerle alabilmek için büyük bir kampanya açıldı. TV getirmek ve TV sevenler için dernekler kuruldu, paralar toplandı ve TRT ile ilişkiler kuruldu. Gerçekte, son yıllarda halkımı-

zın ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere bu denli büyük bir çaba gösterdiği ve bir araya geldiği pek görülmemişti. Ama işte bu «TV tutkusu» bu mucizeyi 1972'de yaratabildi. Böylece televizyonu önümüzdeki yıllarda da izleyecek olan yerler arasında Manisa, Ödemiş, Siirt, Amasya, Sinop, Ordu, Giresun, Aydın, Zonguldak, Sakarya, Antalya, Kocaeli, Karamürsel, Alaşehir, Elazığ, Urfa, Mardin ve Bingöl rahatlıkla ön planda sayılabilir.

Türkiye'de televizyon izleyenlerin sayısının her geçen gün artmasına rağmen televizyonumuzun hangi amaçlara hizmet edeceği konusunda 1972 içinde hiç bir açıklama yapılmadı. Ayrıca Türkiye'de TV alıcı fiyatlarının indirilmesi için de herhangi belirli bir ölçemin alındığı görülmedi. Böylece de, bir önceki yıl bazı kimselerin ucuz TV alıcısı yapmak üzere atılacağını haber verdikleri adımların siyasal yatırımdan başka bir davranış olmadığı da 1972'de meydana çıktı. Ucuz TV alıcı fabrikası kurmak bir yana, hızla genişleyen TV yayınlarından ötürü talep arttıkça, ulusal ekonomiyi zorlayan yatırımlarla montaj endüstrisi kapsamı içinde TV alıcı yapımı Türkiye'ye adamakıllı yerleşti. Yıllarca önce «yeterli plan hazırlamadan televizyonu getirmeyelim, yoksa ekonomimize gereksiz yükler çıkarırız» diyenlerin de haklı olduğu bir kez daha anlaşıldı.

Bu arada da televizyonumuzun yalnız yayın alanı ve seyircisi değil, yayın günleri, yayın saatleri, program ve film sayısı da arttırıldı. İlk kez 1972'de televizyona din girdi ve Diyanet İşleri Başkanı özel günler dolayısıyle konuşmalar yaptı. Basının büyük tepkisine rağmen TV reklâmları da 1972'de başladı. Mart ayından itibaren TV reklâmlarıyla TRT'nin geliri bir hayli yükseldi. Bu gelirle televizyonun teknik ve program olanakları arttırıldığı gibi yine 1972 içinde yeniden örgütlenen tüm TRT elemanlarının maddi durumu aylık, tazminat ve fazla mesai ücretleriyle Devlet personeli arasında en iyi bir düzeye çıktı.

Program olanaklarının artmasından sonra yayınların niteliği üzerinde durulacağı yerde sözgelimi yalnız spor olaylarının yerinden naklillerine önem verildi, fakat kül-

tür ve eğitim programlarında bir gelişme olmadı. Münih Olimpiyatlarından ancak en önemli olayları seçip yayınlamakla yetinen ve Türkiye'den daha yeterli ekonomik durumda olan ülkelere kıyasla TRT Televizyonu yabancı kuruluşlara yaklaşık olarak iki milyon Türk lirası ödedi ve oyunların tümünü vererek milyonların gönlünü kazandı. Fakat Olimpiyat kentine gönderdiği spikerlerin tam anlamıyla fiyaskoya yol açan anlatımlarıyla da aynı milyonları son derece kızdırdı.

1972 ayrıca televizyonumuzun dışarıya açıldığı bir yıl da oldu. Yılın başlarında büyük bir gazetede TV yöneticileri yeterli program hazırlamanın güçlüklerini sıraladıktan sonra, seyircilerin yakınmalarını hafifletmek üzere «iç kaynak yapımını azaltıp, dış kaynaklara yönelmenin» gerektiğini belirttiler ve «yabancı TV'lerle işbirliği yapmalıyız. İlk adım olarak seri filmler konusunu ele aldık. Her hafta seri bir film göstereceğiz» dediler. Bu açıklamanın sonucunda da bir değil, en az altı yabancı dizi filmi televizyonumuzu işgal etti. Bu filmlerin hiç birinin sanat değeri yoktu. Fakat bu filmlerle televizyonun büyük ilgi topladığı bir gerçekti.

Yılın sonlarına doğru Ramazan ve Bayram dolayısıyle eğlence ve çocuk programlarına ağırlık verilince, televizyonumuzun eğitimde de oynamasını istediğimiz rolün unutulduğunu gördük. Oysa 1972 içinde yine bir TV yetkilisinin açıkladığına göre TRT Televizyonu'ndaki yayınların yüzde 16'sı eğitime ayrılmıştı. Öte yanda programlar incelenince, eğitim diye yayınlarda yer alan konuların arasında yaz giysilerinin dikilmesi, portakal jölesinin ve makarna sosunun yapılışı, plajda güneş altında fazla kalmanın zararları ve kumaş boyama tekniğinin de bulunduğu anlaşıldı.

Bu arada gümrüklerde biriken TV alıcılarını TRT, gazetelere de yansıyan törenlerle, köylere ücretsiz olarak dağıtmaya başladı. Ne var ki 1972'de televizyonda köy programlarına sürekli olarak yer verilmiyor, yılın sonuna doğru yayınlanmaya başlayan «Köye» adlı programda da genellikle İngiliz, Avustralya ve Amerikan filmleri

Ali Özenç: Çağlar

kullanılıyordu. En sonunda Eskişehir ve Kütahya illerine bağlı 15 köye TV alıcısı verildiği gün muhtarlar «TRT ilgililerinden köyle ilgili TV programları» da istediler.

1972 içinde Türk televizyonunu etkileyen iki önemli olay daha görüldü. 8 Mart 1972 tarihinde değişen TRT Yasası ile radyo ve televizyonun özerkliği kaldırıldı ve «tarafsızlığının ise kesinlikle korunacağı» açıklandı. İkinci olay ise yılın ikinci yarısında TRT'de yapılan yeniden örgütlenmedir. Yeni örgüte göre televizyonun tüm kuruluşu değiştirildi, yeni üniteler, yeni görevler yaratıldı ve bunun sonucunda da ortaya sayısız müdürlükler ve şeflikler çıktı. Hepsine atanacak eleman bulunamadığı gibi, bazı müdürlerin de emrine verilecek programcı yoktu. Bu nedenle, eski TV örgütü zamanında çok sayıda TV programcısı alındığından yakınılmasına rağmen, yılın son aylarında açılan sınavlarla yeni eleman atama yoluna gidildi. Ne yazık ki yeniden örgütlenmede televizyoncu yetiştirmeye yarayacak üniteler düşünülememişti.

Yeterli eleman yetiştirmeye önem verilmediği için 1972'deki TV yayınlarında reji hataları, kötü çekimler, beceriksizce yapılan konuşmalar ve sorular, eksik ışıklandırma, gereksiz kostüm ve dekor seçimi ve hatalı seslendirme gibi mesleki eksiklikler geçen yıllara kıyasla çok daha belirli olarak göründü. Ayrıca program aralarındaki uzun boşluklar, kesintiler ve kararmalar, ağaç panosunu sık sık ve uzun sürelerle yayında tutmak, sesle ekranda görünen kişilerin dudak hareketinin birbirine uymaması gibi teknik aksaklıklar ise birbirini kovaladı. Üstelik aynı yayın günü aynı konuda birden fazla programa yer verilmesi, bazı film ve programların yakın sürelerle sık sık tekrar edilmesi, filmlerin genellikle iyi seçilememesi, programların zamanında başlayamaması, sinema filmlerinin sonunun kesilmesi, yayınlanacağı önceden bildirilen programların gösterilememesi ve bu gibi hatalar için seyirciden özür dilenmemesi de 1972'de TV yayınlarının özellikleri arasındaydı.

Tüm bu eksiklik, aksaklık ve hatalara rağmen TV ya-

yınlarını alan illerimizdeki halk, alıcılarının önüne «çakılıp» kaldılar ve televizyonun günlük yaşantılarının en önemli bir parçası olduğunu ortaya koydular. Böylece TV tutkusunun gerçek gücü 1972'de anlaşıldı. Artık 1973'de şapkalarını önlerine koyup tüm bu aksaklıklardan nasıl kurtulacaklarını televizyon yetkililerinin düşünmelerine gerek yok. Önümüzdeki yılda gerçekten düşünmesi gerekenler TV tutkusu karşısında yeni bir yol seçmek zorunda kalacak olan kitapçılar, gazeteciler, reklâmcılar, filmciler, tiyatrocular, hatta radyocular ve elbette kültürümüze değer verilmesini gözetmek durumunda olan aydınlarımızdır.

Bedri Rahmi: desen

SAYILARLA TÜRKİYE'NİN BAZI TOPLUMSAL GÖRÜNTÜLERİ

Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

Toplam yüzölçümü 780.576 km.^{2} olan yurdumuzda 25 Ekim 1970 Genel Nüfus Sayımına göre 35 666 549 kişi yaşamaktadır. Bu yazımızda, elden geldiğince en yeni verilere dayanılarak Türkiye'nin toplumsal sorunlarının bir görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. İstatistikler arasında zaman bakımından bir koşutluk bulunmadığı için, sayılara dayanarak ortaya koymaya çalıştığımız toplum kesitinin bütünüyle dar sınırlı bir «zaman»ı belirlediği söylenemez. Ne var ki, elimizdeki veriler, hiç olmazsa 1970'ler Türkiyesini, çeşitli bakımlardan gözönüne sermektedir.

Nüfus Yerleşme Şehirleşme

1 Haziran 1970 durumuna göre nüfusumuz, yönetim bölümleri açısından, 67 il, 572 ilçe, 887 bucak ve 35 319 köyde yerleşmiş bulunmaktadır. Çeşitli yönetim bölümlerine bağlı belediyelerimizin sayısı ise 1 303'tür. 1970 Genel Nüfus Sayımının kesin sonuçları henüz alınmadığı için, «telgrafla alınan geçici sonuçlar»la «örnekleme sonuçları»na dayanılarak şunları söylemek mümkündür:

1) Türkiye nüfusu, 1965-1970 döneminde binde 25.5 bir artışla 4 275 342 kişi çoğalmıştır. Toplam nüfusumuzun 18 063 001'i erkek (% 50. 64), 17 603 548'i de kadındır. (% 49. 36). Ülkemizdeki nüfus sayımları «mevcut» olanın sayımına dayandığından, 1965 yılında Türkiye'de bulunup da 1970 sayımı sırasında yurt dışında bulunanlar 35 666 549 olan Türkiye nüfusuna dahil değildirler.

2) Şehirleşme açısından son beş yılda meydana gelen değişmelerle, nüfusu milyonu aşan il merkezleri (belediye sınırı içi) sayısı Ankara'nın da İstanbul'a eklenmesiyle ikiye çıkmış, İzmir'in nüfusu 520686'ya varmıştır. Nüfusu yüz bini aşan 14 «büyük» şehrimize 1970 yılında Adapazarı, Elazığ, İzmit, Maraş, Mersin ve Urfa şehirlerinin de katılmasıyla «büyük şehir» sayısı 14'ten 20'ye yükselmiştir. Böylece, «şehirleşme oranı» % 53.2'den % 56.4'e, kır-şehir ayırımı için on bin nüfus ölçüsünden hareketle «şehirli» ve «köylü» nüfus oranları da % 33.4 ve % 66.6'ya ulaşmış olmaktadır.

3) Nüfusumuzun üç anayaş grubuna göre dağılımında da, bazı değişmeler meydana gelmiştir:

Çizelge 1

Yaş Grupları	Yüzde Oranları
0 — 14	41.46
15 — 64	54.12
65 +	4.31
Bilinmeyen	0.11

Bu oranlar 1965 yılının yaş dilimleriyle karşılaştırılacak olursa, 0-14 ve 15-64 yaş dilimlerinde hafif bir gerileme, 65+ yaş diliminde de hafif bir ilerleme saptanacaktır. «Gerileme»yi yurt dışı göçlere, «ilerleme»yi de ortalama ömürdeki artışa bağlayabiliriz.

4) Nüfusun okur-yazarlık durumu bizi şöyle bir sonuç la karşı karşıya getirmektedir: 6 ve daha yukarı yaşlarda bulunan nüfusumuzun (29 494 848) 4 620 496'sı erkek ve 8 725 821'i kadın olmak üzere 13 346 317 kişilik önemli bir bölümü okuma-yazma bilmemektedir. Buna rağmen, % 55.42'lik okur-yazar oranı şimdiye değin ulaşılan en yüksek orandır. Örnekleme sonuçlarının biraz değişebilecek oranları aşağıdaki çizelgede görülebilir:

Çizelge 2

Cinsiyet	Okur-yazar değil	Okur-yazar	Bilinmeyen	Toplam
Toplam	44.50	55.42	0.08	100.00
Erkek	15.37	35.20	0.04	50.61
Kadın	29.13	20.22	0.04	49.39

5) İşveren ve kendi hesabına çalışan 3 790 757 kişinin okur-yazarlık ve öğrenim durumu şu ilginç çizelgeyi ortaya koymaktadır:

Çizelge 3

Okuma-yazma bilmeyenler	1 642 245
Okuma-yazma bilip de bir okulu bitirmeyenler	633 229
İlkokul mezunları	1 334 020
Ortaokul mezunları	90 802
Lise mezunları	32 534 (?)
Meslek okulu mezunları	20 858
Fakülte ve yüksek okul mezunları	32 534
Derecesi belirlenemeyen ve bilinmeyen	4 535

6) «Aralarında aile bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı evde veya aynı evin bir bölümünde yaşayan, aynı kazandan yiyen, kazanç ve masraflarını ayırmayan ve hâne halkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birkaç kişinin teşkil ettiği topluluk» olarak tanımlanan, birden fazla aileyi içerebileceği gibi bir aile de teşkil edemeyen «hane halkı» bakımından nüfusun toplumsal yaşantısını yansıtan görünüşler şöyle sıralanabilir:

a) Türkiye toplamı 5 492 538 olan hanehalklarının büyüklüğü:

Çizelge 4

Büyüklüğü	Sayısı
1	167 524
2	497 693
3	549 935
4	754 263
5	824 765
6	729 088
7 +	1 845 508
Bilinmeyen	123 762

b) İşgal ettikleri oda sayısına göre dağılımı:

Çizelge 5

Hanehalkı	Oda sayısı
908 950	1
1 887 640	2
1 221 521	3
682 960	4
777 068	5 +
14 399	Bilinmeyen

c) Hane halklarının 4 473 076'sı kira vermemekte, 7+ kişiden oluşan hanehalklarının işgal ettikleri oda sayısı şu çizelgeyi ortaya koymaktadır:

Çizelge 6

Hanehalkı	Oda sayısı
227 286	1
567 500	2
425 105	3
295 236	4
326 613	5 +
3 768	Bilinmeyen

586173'ünün yakıt olarak «tezek» kullandığı hane halklarının «yok»lar listesinde yeralan kolaylıklar şunlardır:

Mutfak	2 312 127
Tuvalet	1 483 977
Banyo	3 085 562
Elektrik	3 334 043
Şehir suyu	3 612 672

c) 12 ve daha yukarı yaşlardaki kadın nüfusun, başka bir deyişle «toplam anne sayısı»nın 8 599 736 olduğu ülkemizde «anne»lerin 6 274 963'ü okur-yazar değildir. Okur yazar olan 2 308 529 «anne» içinde yüksek okul ve fakülte bitirenler sayısı ise 28 508'dir.

Görüldüğü gibi, «hanehalkı» ile ilgili göstergeler toplumsal yaşantının düşündürücü bir kesitini olduğu kadar, çözüm bekleyen sorunları da aydınlığa çıkarmaktadır.

Ulusal Eğitim ve Başarı

1970-1971 öğretim yılında ulusal eğitimin çeşitli kademelerinde başarısızlık göstererek sınıfta kalanlar sayısı, Millî Eğitim Bakanının açıklamasına göre, şöyledir:

«1970-1971 ders yılı sonunda ilkokullarda 1 milyon 9 bin 201, ortaokullarda 238 bin 111, liselerde 69 bin 515, eğitim enstitülerinde 710, yüksek öğretmen okullarında 255, akademi ve teknik yüksek okullarda 12 bin 56 ve üniversitelerde de 12 bin 810 olmak üzere toplam olarak 1 milyon 342 bin 659 öğrenci sınıfta kalmıştır.» Aynı açıklamasında Milli Eğitim Bakanı, «belge» alan öğrenciler hakkında da şunları söylemektedir:

«Yine ders yılı sonunda ortaokullarda 24 bin 137, liselerde 8 bin 640, eğitim enstitülerinde 62, akademi ve teknik yüksek okullarda 2 bin 674 ve üniversitelerde de 1 478 olmak üzere toplam olarak 36 bin 881 öğrenci de belge almıştır.»

Öte yandan, 1971'de Bakanlıklara ve İktisadi Devlet Kuruluşlarına başvuran üniversite ve yüksek okul mezunu 29 bin 449 gençten ancak 10 bin 320'si işe girebilmiş, 19 bin 129'u ise geri çevrilmiştir.

Turizm

1971 yılı turizm istatistikleri, ülkemize gelen yabancılar açısından dikkate değer bazı noktaları saptamamızı mümkün kılmaktadır:

● 1961'den bu yana Türkiye'ye gelen yabancıların sayısında sürekli bir atış vardır. 1961 yılında 144 356 olan yabancı sayısı 1971'de 926 019 olmuştur.

● Yabancılar ülkemizi en çok ağustos, temmuz ve eylül aylarında ziyaret etmektedirler.

● Türkiye'ye gelişlerinde kullandıkları araç bakımından ilk sırayı gemi (389 851) almakta, bunu sırasıyle uçak (255 052), kara taşıt araçları (250 496) ve tren (30 620) izlemektedir.

● Türkiye'ye gelen yabancıların ikamet ettikleri ülkelerin ilk yedisi arasındaki sıralama şöyledir: Batı Almanya (81 315), ABD (67 143), Fransa (59 323), İngiltere (37 623), İtalya (35 742), Lübnan (20 628) ve İsviçre (20 624).

● «Turizm» amacıyle Türkiye'ye gelenlerin yanı sıra (840 535) eğitim, göç ve çalışma amaçlarıyle gelenler de vardır. 1971 yılında eğitim yapmak üzere 52 ülkeden 14 899 öğrenci ülkemize gelmiş bulunuyordu.

● Türkiye'ye gelen yabancıların mesleklerine göre dağılışı:

Çizelge 7

Meslek	Sayı
Memur ve müstahdem	219 001
Tüccar	28 935
İmalât ve istihraç kollarında çalışan	12 691
Sanatkâr	4 598
Tarım kesiminde çalışan	4 371
Serbest meslek sahibi	34 489
Öğrenci	102 593
Öteki meslekler	22 923
24 sattan az kalanlar	361 431
Bilinmeyen ve mesleksiz	134 987

Aynı kaynağa dayanarak, dış ülkelere giden yurtaşlarımız hakkında da şu bilgileri edinmemiz mümkündür:

● Son on yılda, Türkiye'den dış ülkelere giden yurttaşlarımızın sayısında da önemli artışlar kaydedilmiş, 1961 yılında 34 794 olan yurttaş sayısı 1971'de 559 786'ya ulaşmıştır.

● Dış ülkelere gitmek için tercih edilen yurttaşlarımızın sayısında da önemli artışlar kaydedilmiş, 1961 yılında 34 794 olan yurttaş sayısı 1971'de 559 786'ya ulaşmıştır.

● Dış ülkelere gitmek için terrih edilen ayların başında ağustos, eylül ve ekim gelmektedir.

● Türkiye'den gidişlerinde kullandıkları araç bakımından ilk sırayı uçak (376 926) almakta, buna kara taşıt araçları (133 855), tren (44 026) ve gemi (4 979) izlemektedir.

● Dış ülkelere giden yurttaşlarımızın en çok tercih ettikleri ülkelerin ilk yedisi, şunlardır: Batı Almanya (418 479), Hollanda (20 424), Suudi Arabistan (13 066 1970'te bu sayı 50 262'dir), İsviçre (10 503), Fransa (9 055), Avusturya (6 307) ve İngiltere (6 173).

● 1971 yılında dış ülkelere giden 153 427 kadın ve 406 359 erkek (toplam 559 786) yurttaşımızın mesleklerine göre dağılışı şöyledir:

Çizelge 8

Meslek	Sayı
Memur ve müstahdem	16 447
Tüccar	11 606
İmalât ve istihraç kollarında çalışan	365 490
Sanatkâr	1 511
Tarım kesiminde çalışan	21 745
Serbest meslek sahibi	10 435
Öğrenci	12 769
Öteki meslekler	20 994
Bilinmeyen ve mesleksiz	98 789

Türkiye'ye gelen «yabancı»larla dış ülkelere giden «yurttaş»larımız arasında yapılacak kıyaslamalar, özellikle kullanılan araç, seyahat edilen ülkeler ve meslekler bakımından dikkate değer karşıtlıkları ortaya koyacaktır.

Karayolu Ulaştırması ve Trafik Kazaları

Türkiye'nin ulaştırma düzeni içinde gittikçe daha geniş yer alan karayollarımızın toplamı, 1970 yılında, 35 016 kilometresi «Devlet» ve 24 437 kilometresi de «il» yolu olmak üzere, 59 453 kilometre olmuştur. Aynı yılda karayollarımız üzerinde, 62 508 motosiklet bir yana, 311 412 motorlu taşıt gidip gelmekteydi.

Karayolları, Türkiye'deki yük taşımasında %73.9 oranıyle başta gelmekte, demiryolları %25.8, denizyolları %0.2 ve havayolları da %0.1 oranı ile onu izlemektedir. Yolcu taşıma bakımından da durum, hava ve deniz yolları arasındaki bir sıra değişikliği dışında karayollarının üstünlüğünü göstermektedir. 1970 yılında Türkiye'deki yolcu taşımasında karayolları %91.4, demiryolları %7.6, havayolları %0.7 ve denizyolları da %0.3 oranlarıyle ülkemizdeki yolcu taşımasını paylaşmaktadır.

Karayolları Genel Müdürlüğünce sürekli onarım ve bakım altında bulundurulan yollar, toplam olarak 43 954 kilometrelik bir yol ağı üzerinde sürdürülen kar mücadelesi, Türkiye'nin başka kesimlerine ve örgütlerine kıyasla olağanüstü bir çabanın ve ülkücülüğün işaretlerini taşımaktadır. Ne var ki, büyük umutlar bağlanan «Personel Kanunu», özellikle teknik personel açısından yarattığı yan ödeme güçlükleri nedeniyle Karayolları örgütümüzü de bir çıkmazla karşı karşıya getirmiştir. Bunun en belirgin örneği, 1969 yılına kadar devamlı bir artış gösteren Karayolları Genel Müdürlüğü Teşkilâtında çalışan devamlı personel sayısının gerilemeye başlamasıdır. Örneğin, 1961 yılında 15 567 olan devamlı personel sayısı, sürekli bir artışla 1969 yılında 30 440 sayısına ulaştıktan sonra 1970'te 29 728'e düşmüştür. Bu düşüşün hızla devam ettiğini gösteren belirtiler eksik değildir.

Yolcu ve yük taşımasında önemli bir görev yüklenen karayollarımızda, artışı «üzüntü» yaratan bir konu olarak «trafik kazaları» dikkati çekmektedir.

1970 yılının istatistiklerine göre, bir önceki yıla kıyasla, trafik kazalarındaki ölü sayısı 3 760'tan 3 978'e, yaralı sayısı da 17 230'dan 17 672'ye yükselmiştir. Trafik akımına bağlı olarak kazaların büyük çoğunluğu temmuz, ağustos, eylül aylarında ve saat 14 - 17 arasında meydana gelmektedir Kaza sebepleri arasında şoför ve sürücülerin kusurları %74 ve yayaların kusurları %21 oranı ile dikkatlerimizi, geçen yıllarda da süregelen, kurallara uymamak, dalgınlık, aşırı hız... gibi bilinen konulara yöneltmektedir. Sebebi bilmenin her zaman tedbir almaya yetmediği ,günübirlik ve duygusal çalışmaların ise çare olamayacağı, bu konuda da belirginlik kazanmaktadır.

Türkiye'deki trafik kazalarında ölenlerin, taşıt aracı ve nüfus açısından öteki bazı ülkelerle kıyaslanması aşağıdaki çizelgede görülebilir:

Çizelge 9

Ülke	10 bin araca — 10 bin nüfusa düşen ölü sayısı		Bir taşıta düşen nüfus
Türkiye	90.6	1.0	89.6
Almanya	11.8	2.9	4.1
Belçika	5.6	1.5	3.9
Danimarka	6.6	2.3	2.9
Fransa	7.3	2.9	2.5
İspanya	10.7	1.2	9.2
İtalya	7.8	1.9	4.2
Yugoslavya	40.1	1.3	29.9
ABD	5.5	2.8	2.0

Bir taşıta düşen nüfus sayısının Yugoslavya ölçüsünde azalmasının bile, gerekli güvenlik, eğitim ve denetim tedbirleri alınmadığı takdirde, bizi nasıl bir felâketle karşı karşıya getirebileceği tahmin edilebilir. Bunun için «kâhin» olmaya elbette gerek yoktur.

Trafik kazalarıyle ilgili can, mal, gelir ve üretim kayıplarının toplamı, 1970 yılı için, 828 535 124 TL. olarak hesap edilmiştir.

Beş Yüz Bininci İşçi

20 Temmuz 1972 günü yapılan bir törenle 500 000 inci «işçi» Batı Almanya'ya uğurlandı. Giresun'un Sarıyalı köyünde doğan, evli, bir çocuk babası «işçi»miz 1964 yılında «İş ve İşçi Bulma Kurumu»na başvurmuştu. Bir gazetenin verdiği ayrıntılı bilgiye göre, «500 bininci işçimiz, Wetzlar şehrinde, demir işleyen bir sanayi kuruluşunda çalışacak. Saatte 5 mark 65 fenik ücret alarak. Toplam olarak eline bizim paramızla 174 lira 20 kuruş geçecek. Ülkemizdeki kazancı 25 lira imiş».

Resmi açıklamalara göre, yurt dışına gitmek için İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvuranların sayısı, 1972 Mayıs ayı sonuna göre, 944 731'i erkek, 106 407'si kadın ol-

mak üzere 1 milyon 51 bin 138'dir. Oysa 1972 Ocak ayı sonunda bu sayı, 1 milyon 131 bin 532 olarak saptanmıştı. Ne var ki, «10 yıldan fazla bekleyenlerin ve 35 yaşından büyük olanların gönderilmemesi yolunda alınan bir karar» gereği bu sayıda bir azalma, bekleyiş içinde olan işçilerde de bir umut kırıklığı olmuştur.

Çalışma Bakanının açıklamasına göre 1961 yılından bu yana (Temmuz 1972) çeşitli ülkelere 488 185'i erkek, 104 362'si de kadın olmak üzere 592 547 işçi gönderilmiştir. Bu işçilerin çeşitli ülkelere dağılımı şöyledir:

Çizelge 10

Ülke	Erkek	Kadın
Almanya	394 228	102 495
Avustralya	3 197	106
Avusturya	23 706	892
Belçika	14 957	6
Fransa	19 196	102
Hollanda	20 707	141
İngiltere	1 763	115
İsviçre	3 939	452
Öteki ülkeler	6 492	53

Yurt dışındaki işçilerimizi bir «döviz makinesi» gibi düşünüp değerlendirmeye koşullandırılan kamuoyuna 1972 başında yapılan «resmi» bir açıklamayı hatırlatmadan geçmeyelim: «Yurt dışında çalışan işçilerimizin sayısının 1971 yılında aileleriyle birlikte 750 bini bulduğu ve bu rakama göre, her 50 vatandaştan birinin yurt dışında çalıştığı Çalışma Bakanlığı tarafından açıklanmıştır. Geçtiğimiz yıl yurt dışında fiilen çalışan 600 bin işçinin Türkiye'ye gönderdiği döviz miktarı 490 milyon doları bulmuştur».

Her toplumsal konu gibi yurt dışına işçi gönderme konusunun da, olumlu yanlarının yanı sıra olumsuz yanları da vardır. Değer yargıları değişik bir topluma uyma sorunları, bölünen aileler, çocukların geleceği, yurda dö-

nüş ve işe yerleşme bu sorunların hemen akla gelenleridir. «Döviz yumurtlayan horoz» ile uzun vadede de ilgilenmek zorunludur. Üstelik, dış ülkelerin işçi talebi aynı yüzeyde kalmayacağı gibi sürekli de olmayacaktır.

Basın ve Yayın Dünyamız

«Uluslararası Kitap Yılı» olarak geride bıraktığımız 1972'de kitaba ilişkin olayları ve sayıları izlemek için vakit henüz erkendir. Bu sebeple, elimizdeki verilere göre, basın ve yayın konularını ele almakla yetineceğiz.

1971'de Türkiye'de 2 376 gazete ve dergi yayımlanmıştır. Bunlardan 1 093'ü gazete, 1 283'ü de dergidir. 20 ajans bülteni bir yana bırakılacak olursa, ülkemizdeki günlük gazete sayısı 412'dir. Türkiye'de 1970 yılında 2 470 gazete ve dergi çıktığına göre, 1971'de 74 gazete ve dergi azalmıştır.

Basın sanayiinin merkezi olmakta devam eden İstanbul'da yayımlanan gazete ve dergi sayısı 967'dir. 214 gazeteden 56'sı (16'sı ajans bülteni) gündeliktir. 1970'te İstanbul'da 924 gazete ve dergi yayımlandığı hatırlanılacak olursa arada 43 adet artış olduğu ortaya çıkar.

İstanbul, Ankara ve İzmir'de yayımlanıp da yurt ölçüsünde dağıtılıp okunan «ulusal» nitelikteki gazetelerin «Ekim ayında verdikleri bildirilere göre 1972 Eylülündeki günlük fiili satış ortalamaları» şu kümelerde belirlenebilir:

Çizelge 11

Gazetenin adı	Yayımlandığı şehir
5 binin altında olanlar	
Ankara Ekspres	Ankara
Başkent	Ankara
Hür Anadolu	Ankara
Halkçı	Ankara
Vatan	Ankara

Yenigün	Ankara
Yeni Tanin	Ankara
Demokrat İzmir	İzmir
Ege Telgraf	İzmir

5 - 10 bin arasında olanlar

Tasvir	Ankara
Dünya'da ve Türkiye'de Sabah	İstanbul
Bizim Anadolu	İstanbul
Türkiye	İstanbul

10 - 20 bin arasında olanlar

Adalet	Ankara
Barış	Ankara
Zafer	Ankara
Akşam	İstanbul
Bugün	İstanbul
Dünya	İstanbul
Son Havadis	İstanbul
Yeni Asya	İstanbul
Yeni İstanbul	İstanbul

20 - 50 bin arasında olanlar

Ekspres	İzmir
Yeni Asır	İzmir

50 - 100 bin arasında olanlar

Cumhuriyet	İstanbul

100 - 250 bin arasında olanlar

Milliyet	İstanbul

250 - 500 bin arasında olanlar

Günaydın	İstanbul
Hürriyet	İstanbul
Tercüman	İstanbul

«Basın - İlân Kurumu» aracılığıyle İstanbul gazetelerinde 1971 yılında yayımlanan ilân ve reklâmlar için TL. olarak gazetelere ödenen miktarlar hakkında bir fikir ve-

rebilmek için de aşağıdaki çizelgenin hazırlanması gerekli görülmüştür:

Çizelge 12

Gazetenin adı	Toplam (TL.)
Akşam	1 895 000
Bizim Anadolu	1 260 815
Cumhuriyet	2 554 990
Dünya	1 565 640
Hürriyet	2 389 910
Milliyet	2 955 120
Son Havadis	2 107 897
Tercüman	2 140 358
Yeni Asya	1 223 225

1971 yılının kitapları «Türk yayın tarihinde bir rekor teşkil eden 6 541 sayısına ulaşmıştır. 5 477 «telif» esere karşılık 1 064 «çeviri» yayımlanmış, «birkaç yıldan beri edebiyat ikinci plandan üçüncü plana düşmüştür».

1971 yılında derlenen 6 541 eserin konu sınıflandırması şöyledir:

Çizelge 13

Eserin konusu	Sayısı
Sosyal Bilimler	1 838
Uygulamalı Bilimler	1 187
Edebiyat	1 177
Genel Konular	568
Tarih Coğrafya, Biyografya	437
Kuramsal Bilimler	421
G. Sanatlar - Spor Turizm	356
Din ve İlâhiyat	302
Dilbilim	151
Felsefe ve Ahlâk	104

Görüldüğü gibi «Felsefe ve Ahlâk» çizelgenin sonunda yer almaktadır.

Türlü çeşitli olayların «kitap» konusunu zaman zaman ön plana çıkardığı Türkiye'de, 1972 yılının ilk üç ayı için elde edilen sayılar (Bk. Türkiye'de Kitap adlı yazımız, Cumhuriyet, 19 Ağustos 1972, s. 2) Uluslararası Kitap Yılı'na rastlayan 1972 Türkiye'sinde «sayıca» bir gerileme olacağının işaretlerini vermektedir. Adını ve yerini andığımız yazımıza yer darlığı nedeniyle giremeyen bir paragrafla bu konuyu sona erdirebiliriz: «Baskı ve yazı kâğıdı tüketimi okur - yazarlık oranının olduğu kadar kitap okuma alışkanlığının ve kişisel haberleşmenin de bir türevi olarak ortaya çıkmaktadır. Aslına bakılırsa (kitap) da (yazar) larla (okur) lar arasındaki bir haberleşmedir. Bilgi ve kültür birikiminin kitabın aracılığı ile insanlara ulaştırılmasıdır. Gereksinme duyduğunu bulup okumak ise (insan) ın başta gelen özgürlüklerinden biridir. Propoganda ve çıkar amacı gütmeyen kitapların serbest seçimi sonundadır ki (doğru) ların okurlarca bulunması kolaylaşır ve sağlanır. Bunun dışındaki her türlü sınırlandırma eninde sonunda bir çeşit güdümlülüğe varır ki, insan onuru ve demokrasi anlayışı ile bağdaştırılması mümkün değildir».

YARARLANILAN KAYNAKLAR

25 Ekim 1970 Genel Nüfus Sayımı Örnekleme Sonuçları, Ankara 1972.

Tütengil, C. O., 1970 Genel Nüfus Sayımına İlk Yaklaşımlar, İktisat ve Maliye, C. XIX, S. 4, s. 159 - 162, (Temmuz 1972).

Cumhuriyet, 14 Mayıs ve 21 Temmuz 1972.

Milliyet, 9 Ocak 1972.

Turizm İstatistikleri 1971, Ankara 1972.

Türkiye Karayolları İstatistik Yıllığı 1970, Ankara 1972.

Trafik Kazaları 1970, Ankara 1972.

Basın - İlân Kurumu Yönetim Kurulu 1971 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul 1972.

1 Kasım 1972 Tarihli Basın - İlân Kurumu Listesi.

Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü İstatistikleri.

Chirico : Arkeologlar

T O P L U
SORUŞTURMAMIZ

Soru : 1

Türkiyemizin Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünkü durumu nedir ve ne olması gerekir?

Soru : 2

Türk romancılığının bugün varmış olduğu aşama,

a) Daha önceki dönemlerle karşılaştırılınca, nicelik ve nitelik bakımlarından,

b) İçinde bulunduğumuz kültür dünyası ölçüleri içinde hangi durumdadır? Başlıca nitelik ve eksiklikleri nelerdir?

I. SORU CEVAPLARI

AKAY, İhsan

Atatürkçü düşünce ve eylemi tanımlarsak cevap kendiliğinden çıkar ortaya. Atatürkçü düşüncenin temeli laiklik ilkesidir. Toplum yönetiminde dinsellik etkilemez lâik Devleti. Çağın gerektirdiği akıl kuralları egemendir kararlarda. Bu temel ilkenin yanı sıra politikada milliyetçi, iktisatta devletçi, yığınları yönetmede halkçı ilkeleri benimser Atatürkçü düşünce.

Düşünce ve eylem açısından bağlı kalındığı söylenebilir mi bu ilkelere?

Laiklik temeline balta vuruldu ilkin. Sonra devletçilik soysuzlaştırıldı. Sosyalizmin sulandırılıp bulandırılmışı olan halkçılık da dolambaçlı lâflarla savsaklandı. Memleketimizin birliğini ve beraberliğini sağlayan milliyetçilik ilkesi bile bu kargaşalıkta zedelendi, «türk halkları»ndan söz açılarak parçalanmaya doğru yol almak isteyenler çıktı.

27 Mayıs 1960 la kösteklenmiş görünen başıboşluk yine gemi azıya alınca onbir yıl sonra 12 mart 1971 le karşılaştı. Şimdi yine millet iradesinden, demokrasinin serbest seçim demek olduğu teranesinden bahsediliyor.

Türkiyemiz, günümüz koşullarının imkân verdiği ölçüde bağımsız bir Devlet olarak yaşamak istiyorsa, Atatürkçü düşünce ve eylem açısına girmek zorundadır. Yani lâiklik ilkesinden ayrılmaması, politikada milliyetçi, iktisatta devletçi olması gereklidir Sosyalizmden umacı gibi korkmak, sosyalizm ile komünizmi bir tutmak, «sosyal» sözcüğünün Anayasada yer almasına tahammül edemeyip ne olduğu belirsiz bir «halkçılık» devimi ile oyalanmak.

düşünceden hiçbir zaman korkınamış olan, kavram kargaşalığını değil kavramların açıklığa kavuşmasını özlemiş bulunan Atatürk'ün manevi mirasına ihanettir.

ARISOY, M. Sunullah

Ülkemizin yalnız «bugünkü durumu» değil, en azından yirmibeş yıllık durumu, görünümü «Atatürkçü düşünce ve eylem açısı»ndan bakılınca hüzün vericidir. Bunun nedenlerini açıklamak, bu soruşturmanın sınırlı olanaklarına sığacak gibi değil. Ancak şunları söyliyebilirim : Biz, özellikle ölümünden sonra «Atatürkçü düşünce»yi oluşturmuş, belirlemiş değilizdir. Herkesin kendine özgü bir «Atatürkçü düşünce»si var. Hiç olmazsa öyle görünüyordu. Atatürk bir öğreti adamı değil, bir eylem adamıydı. Çağdaş bilimin getirdiği doğruları, ülke gerçekleriyle bağdaştıracak, özgür, bağımsız, ileri, atılımcı bir yöntemin, yönetimin geçerliğine inanıyordu. «Devrimcilik» ilkesi, yönetimde de, eylemde de, düşüncede de bağnazlığa, durukluğa, tutuculuğa karşı olmayı öngörür. Öğretilerin değişmez kurallarına, sımsıkılığına bağlanmak yerine, değişen, gelişen, oluşan çağdaş düşüncenin özgürlüğüne açık, olanaklarına yer veren, ileriye dönük, çağdaşlaşmayı amaçlamış, insan sevgisini baş tacı etmiş, esnekliğini yitirmemiş bir «düşünce ve eylem»dir. Oysa biz yıllardan beri «Atatürkçü düşünce ve eylemi» oluşturma, geliştirme, çağdaş düşüncenin, bilimin ışığında yeni aşama noktalarına vardırma yerine, etkinliğini yitiren, anlamı olmayan, öze inmemiş bir övgü edebiyatını yeğlemişizdir. Atatürk'ün düşüncesinin, amacının, ülküsünün özüne, kaynağına inip, oradan çağdaş düzeyde bir «Atatürkçü düşünce ve eylemi» oluşturacağımıza, Atatürk'ün, gözüne, kaşına, saçlarına övgü düzmekle yetinmişizdir. Böyle olunca da adı var kendi «ne» liği belirsiz bir Atatürkçülük almış yürümüştür. Herkesin ağzında bir Atatürk sözü, Atatürkçülük türküsü var ama kimse de bunun «ne» olduğunu ya da «ne» olmadığını söyliyemiyor. Atatürk, Kurtuluş Savaşı ile bu ülkenin,

bu toprakların yalnız üstünü kurtarmış da, altını, yeraltı kaynaklarını sanki bu kurtuluşun dışında bırakmış gibi, bütün yeraltı zenginliklerimizi yabancılara sunmakta birbirleriyle yarışa girenler bile «Atatürkçü düşünce ve eylem»den yana olduklarını söylüyorlar!

Kısaca belirtmeğe çalıştığım bir yöntem, özen içinde bunca yıldır gerçekten tutarlı, ilerici, aydınlık bir «Atatürkçü düşünce ve eylem»i oluşturmuş olsaydık, bir Osmanlı düzenbazlığı içinde övgücülükle yılları bozuk para gibi harcamasaydık, yetişen Cumhuriyet kuşaklarının «eylem»leri böyle mi olurdu? Kendilerine bir inanca, bir ülkü veremediğimiz, çağdışı, ulusallıktan ırak bir eğitim yöntemini uygularsanız, sonunda, yirminci yüzyılın küçülen dünyası içinde yetişen gençlik kendi kendine bir inanca arayacaktır.

Kiminin bulduğu Marks, Engels olacak, kiminin bulduğu Saidi Nursi? 95 İmam-Hatip Okulu açmakla övünen, bu övüncüyle oy cerrine çıkan siyasal iktidarlarımız oldukça, «Atatürkçü düşünce ve eylem»i bir inanca düzeyine ulaştırıp, çağdaşlaştırıp, inandırıcı ölçüler içinde gençliğine sunmadıkça, gerçekten «Atatürkçü düşünce ve eylem»in özüne varmış, kafasında da, işinde de bu düşüncenin doğrultusundan ayrılmamış gerçek Atatürkçüleri alıp alıp yere çalmaktan, karalamaktan, iş yapamaz duruma sokmaktan kurtulmadıkça «Atatürkçü düşünce ve eylem» kuru, geçersiz, anlamsız, etkisiz sözcükler yığını olmaktan kurtulamıyacaktır.

Gerçek Atatürkçülerin yüreği kan ağlıyorsa, bundandır.

ASNA, M. Alâeddin

Durumumuzu Atatürkçü düşünce ve eylem açısından değerlendirmek için Atatürkçü düşünce ve eylem'in tanımı üzerinde birleşmek gerekir. Önce bu konunun açıklığa kavuşturulmasına çalışmalıyız bence. Çünkü son yirmi yılda herkes kendi düşüncesinin Atatürkçü düşünce ol-

Gyula Hornyonuszky: Kadına Marş

duğunu söylemeğe başladı. Sağcısı birinci mecliste hocaların da yer almasını örnek göstererek, zamanımızda dinden uzaklaşıldığını, Atatürkçü düşüncenin bu olmadığını savunuyor. Solcusu, Ankara hükümetinin Sovyetlerle dostluk bağlarını geliştirmeğe dikkat ettiğini, yurttaki solcuların örgütlenmesi için çaba gösterildiğini ileri sürüp, başka bir çeşit Atatürkçülük tanımlanması yapıyor. Biri diyor ki Atatürk, koyu bir devletçiydi. Ötekinin görüşü bunun tam tersi. İş Bankasının kuruluşunu Atatürk'ün yurtta özel girişimin güçlenmesi isteğine örnek olarak gösteriyorlar. Komünizm her görüldüğü yerde ezilmeli. Atatürk bunu söyledi mi, söylemedi mi? Hâlâ bu tartışma içindeyiz.

Çağdaş uygarlık düzeyine çıkmak! İşte Atatürk'ün, üzerinde herkesin birleştiği başlıca düşüncesi bu. Elbet birleşecektir. Kolay mı bu görüşe karşı çıkmak? Peki nasıl çıkılacaktır çağdaş uygarlık düzeyine? Devletçilikle mi, liberalizmle mi? Yoksa ikisine de benzemeyen, ya da Başbakanlara göre üç beş yılda bir değişen bir sistemle mi? Ne zaman çıkacağız? On beş yılda mı, yoksa ikibin bilmemkaç yılında mı? Herhalde onbeş yılda değil. Çünkü 1961'de Plânlama Teşkilâtı kurulduğu zaman, on beş yıllık plân dönemi sonunda çıkacağımızı sanıyorduk, on üç yılı geçti, daha biryerlere çıkmadık.

Diyelim ki Atatürkçü düşüncede birleştik. Yani? Yani inanç ve düşünce özgürlüğüne izin veren laiklik, eğitim seferberliği ve ağır sanayie yönelik yatırım. Bunların son ikisini yapmak için paraya, yani bir ölçüde dış krediye gerek var. Öyleyse dış dünyaya da kapalı olamayız. Bizi gözleyeceklerine göre siyasal sistemimizin de çağdaş sistem, yani demokrasi olması gerek. Sözün kısası bu üç Atatürkçü eylemi demokrasi içinde gerçekleştireceğiz. Kim yapacak bunu?

Büyük çoğunluğu ile parlamento içinde kurulmuş, güçlü ve istekli bir hükümet. Hangi parlamento içinden? Maaş zammı ve emeklilik hakkı gibi konular yerine yurt çıkarlarını düşünecek akıllı ve yetenekli aydınların seçilmesine olanak sağlayan bir seçim yasası ile kurulmuş yük-

sek düzeyde ve görev süresi uzun (örneğin altı yıl) bir parlamento içinden.

Sözünü ettiğimiz hükümet, ağızlarda sakız olan reform lâfını bir yana bırakıp ciddi bir eğitim ve yatırım seferberliğine girer; laiklik, düşünce ve yazı özgürlüğü, can ve mal güvenliği konularında mevcut yasaları uygular, devlet gelirlerini arttırıcı, vergi ve gelir dağılımı eşitliğini sağlayıcı tedbirleri alırsa, boş tartışmalar yavaş yavaş değerini yitirecektir.

Yani her şey dönüp dolaşıp yöneticide toplanmaktadır. Hükümette, parlamentoda ve devlet örgütünün yüksek kademelerindeki birkaç yüz beyin, sorunu çözmek için yeterlidir. Otuz beş milyonda bir kaç yüz beyin çıkarmak da herhalde olanak dışı değildir.

BİNYAZAR, Adnan

1) Türkiyemiz, Atatürkçü düşünce yönünden karmakarışıktır. İlericilik, devrimcilik ve çağdaşlık gerçeklerini temel ilke alan Atatürkçülük kavramı, yörüngesinden saptırılmak istenmektedir. Herkes bir yana çektiği için Atatürkçülük yıpratılmaktadır. Bu da yurdumuzun ulusal birliğinin yıpratılması anlamına gelir. Öyle ki, neredeyse, Atatürk neye karşıysa, o, Atatürkçülük olarak adlandırılmaktadır. Hele, şeriatçi, yobaz, gerici kafaların, Atatürk'ü kendilerinden saymaları ölçüsünde büyük bir saygısızlık yoktur. Onların geriye dönük, sapık düşünceleriyle dondurulmuş anlayışlarıyla, çağdaşlığı, ilerlemenin temel ilkesi sayan Atatürkçülük bağdaşır mı hiç?

2) Türkiyemizde Atatürk gerçeğini hangi koşullar yaratmıştır? Tarihsel gerçekçilik açısından çok iyi değerlendirmek gerekir bu olguyu. Atatürk, yüzyıllarca kötü etkileri görülmüş, toplumumuzu çağ dışı bir anlayışın tutsağı yapmış bir dünya görüşüne tepki olarak doğmuştur Türkiye ufuklarında. Bu tepkinin ortaya çıkışı bir rastlantı değildir. Çok iyi bilinmelidir bu. Ordusu, aydını, köylüsü, işçisi, esnafıyla... uluslaşan, kaynaşmış bir toplum özleminin

çağdaş gerçekleştiricisidir Atatürkçülük. Onun, «sınıfsız, imtiyazsız kütle» anlayışı, komünizmi de, kapitalizmi de bir sığınma yeri saymayan, Türkiye'nin tarih gerçekleriyle yaratılmış, bir çağdaş toplumculuktur. Ne ki, onun bir ulusu bütünleştirici ilkelerinden yeterince yararlanmasını bilemedik bir türlü. Kendimize bakacağımıza, hep ellere diktik gözlerimizi. Bunun içindir ki, toplumsal bütünlüğün ulus yaşamındaki önemi kavranamamıştır, kavranmak istenmemiştir özellikle. Neden kavranmak istenmemiştir? Kişisel çıkar her şeyin üstünde tutulduğu için! Biz, ne yazık ki, Atatürk'ün, «Türk olarak düşünme» ilkesini çağdaş dünya görüşüyle birleştiremedik. Onun bunun yaptığını en iyi saydık. Kendi yaptıklarımıza hep bir güvensizlikle baktık. Kendi coşkulu sevgimize bile yabancılaştık. Toplumsal dostluğu da bunun için gerçekleştiremedik. Hatta var olan dostluğu yozlaştırdık da. En küçük fırsatlardan yararlanıp birbirimizi kötülemek, gammazlamak, hiç de ilgisi olmayan kişilere kara çalmak neredeyse erdemlilik sayılacak.

İşte bunların tümü, toplumumuzu Atatürkçülükten uzaklaştırmak isteyenlerin kötü bir tuzağıdır. Orduyu, aydını, köylüyü, işçiyi, esnafı... birbirlerinden koparmak isteyenlerin tuzağı. Ne ki, Cumhuriyetimizin her döneminde, hazırlayanlar, kendilerini bulmuşlardır tuzağın içinde. Çünkü, böyle bir şeyi ummak, insanlıkla çağdaşlığı birbirinden koparmak olur ki, bunu umanlar, dün Atatürk'ten yedikleri silleyi, bugün de Atatürk'ün çocuklarından yerler. Atatürk, çağ çağ büyüyen, her çağın yeniliğinde ve ilerilerinde gençleşen yüce bir varlıktır. Çok iyi bilinmelidir ki, o çağdaşlık, yenilik gibi oluşumların adıdır. Bu nedenle onu geri düşüncelerinin yanına çekmeye çalışanlar, kızgın yaz güneşinin ortasına atılmış, çelimsiz bir yarasaya döneceklerdir.

CUMALI, Necati

Her okuyuşumda sınavda hiç çalışmadığı bir yerden sorulan bir soru karşısında kalmış bir öğrenci gibi ağzım

dilim tutulmuş olarak karşıladım, ne zamandır önümde duran sorunuzu. Neden bu şaşkınlığım diye düşünüyorum? Bir zamanlar Atatürk'ün yazdığı, Atatürk üstüne yazılmış ilk akla gelen bütün kitapları okumuştum. Atatürkçü düşünce, Atatürkçü eylem üstüne günlük bir gazetede yazılar yazmıştım, daha da yazmaya hazırlıklıydım. Gelgelelim sorunuzdaki o bugünkü sözü yok mu, ne söyleyeceğimi bilmez duruma getiriyor beni!

Kanım şu: Bugünkü Kaos, bugünkü karmaşık durum içinde Atatürkçü düşünce Atatürkçü eylem üstünde durmak yararsız! Çünkü düşmanları arap saçına döndürdüler Atatürkçü düşünceyi. Softaların, dikta meraklılarının, tutucuların, demagoklar, çıkarcılar, imansız inanç yoksullarının hepsi Atatürkçülükte önde görünmek merakında. Dirseklemekte usta olduklarından bütün safları yarıp öne de geçebiliyorlar.

Bence bugün yapılacak iş, Atatürkçülüğün bilimsel kaynaklarını açıklıkla belirgin duruma getirmektir. Şu kadarını söylemeliyim ki, Atatürkçülük bazı çağdaş ekonomik ve sosyal doktrinler gibi, alanı içindeki tüm sorunları kapsayan bir doktrin değildir. Ümmi bir toplumdan ulus yaratmak, bu ulusu çağdaş uygarlık çizgisine ulaştırmak Atatürkçülüğün amacıdır. İlkeleri ise C.H.P. nin altı oku ile saptanmıştır. Şunu sormak ve karşılığını vermek gerekir: Hem cumhuriyetçi, hem halkçı, hem layik, hem milliyetçi, hem devrimci hem de devletçi olması gereken devlet nasıl bir devlettir. Çağımızda bu ilkelerin bütününe uygun olarak kurulan bir devlet rejiminin adı nedir? Üstelik bu devlet kapitalizme, emperyalizme karşı olacak, ulusal bağımsızlığına sıkı sıkıya bağlı kalacak, barışçı olacaktır. Bu devlet düpedüz sosyalizme dönük bir devlettir. Aksi halde bu ilkeler daima birbiriyle çelişir, çelişecektir

Bir de şunu düşünmek gerekir Yukarıda yazdığım ilkelerden uzak düşen her eylem Atatürkçü eyleme karşıdır. Yani, örneğin devletçilik, devrimcilik, layiklik ilkelerine karşı çıkıp, hem bu ilkeleri yıkarak hem de Atatürkçü kalmak olanak dışıdır. Bunun içindir ki. yakın yıllara

kadar C.H.P. nin tutumu bile Atatürkçü düşünce, Atatürkçü eyleme ters düşüyordu. Atatürk tarafsız değildir. Parti adamı, taraf adamıdır. Yönü vardır. Bugün çoğalan partilerin bir yandan ilkelerine karşı çıkarak bir yandan da Atatürkçüyüz demeleri anlaşılır bir tutum değildir.

ERALP, Prof. H. Vehbi

Cevaplandırmak istediğim birinci sorunuz, iki bölümden oluşmuş bulunuyor:

a) Türkiyemizin Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünkü durumu nedir?

b) Bu durumun ne olması gerekir?

a) Olanı dile getirmesi gereken birinci bölüme verilecek cevabın tamamiyle objektif olabileceği, olması gerektiği düşünülebilirse de, bunun böyle olması oldukça güçtür. Ama böyle de olsa, iyi niyetle davranılırsa, herkesin kabul edeceği bazı noktaları belirtmek mümkündür, sanırım.

1 — Bugün herkes Atatürkçü geçiniyor; ama Atatürkçülüğün sebebini hiç kimseye kaptırmamak iddiasında olanların söyledikleri de yaptıkları da birbirini tutmuyor. Böyle olunca bunlardan biri dışında ötekilerin gerçekten Atatürkçü olmadıklarını, belki de bu bir tanenin de Atatürkçü olmadığını söylemekten başka çaremiz kalmıyor; çünkü hakikat birdir, birden çok görüşün ileri sürüldüğü yerde, bunlardan ancak birinin doğru olabileceğini, belki onun da yanlış olduğunu söylememiz gerekiyor. Sonra, sık sık görüldüğü gibi, bir çoklarının söyledikleriyle yaptıkları birbirini tutmuyor: Atatürkçüyüz, diyorlar, lâikliği, öğretimde birliği çiğnemekten, ulusun çıkarları yerine başka çıkarları gözetmekten geri kalmıyorlar. Durum öylesine karışmıştır ki, kimin Atatürkçü olduğu, kimin olmadığı nerede ise belli olmayacak. Öyle sözde Atatürkçüler var ki, Atatürk'ü rüyalarında görseler, kâbus görmüş gibi yataklarından fırlarlar.

2 — Durumun böyle olduğunun en kesin delili, bu günkü durumumuzdur. En elverişsiz şartlar altında bir Atatürk'ün yirmi yılda gerçekleştirdiklerine bakalım, bir de, ölümünden sonra aradan otuz şu kadar yıl geçtiği halde, bizim gerçekleştirdiklerimize, daha doğrusu gerçekleştirebileceğimiz halde gerçekleştirmediklerimize bakalım, nereden nereye geldiğimizi açıkça anlarız.

b) Bu durumun düzelmesi ve Türkiyemizin gerçekten Atatürkçü doğrultuda yol alabilmesi için, her şeyden önce Atatürkçülüğün vatanımız için tek kurtuluş ve ilerleme yolu olduğuna gerçekten inanmalı ve bunu yürekten benimsemeliyiz. Türkiyenin büyük talihsizliği, batı Avrupada başlayan Rönesans hareketine katılamamış olmasıdır. İşte Atatürk bunu görmüş, vatanı düşmandan temizledikten sonra, bu harekete katılmanın şartları olan devrimleri ortaya koymuştur. Yapılacak şey, geniş ve köklü bir tarih görüşü içinde bu devrimlerin değerlendirilmesi, bunların dinamik bir anlayışla uygulanmasıdır. Prensip üzerinde birleştikten sonra, her nokta tartışılabilir, yeter ki bilgi ve iyi niyet beraberce yürüyebilsin.

GİRGİNSOY, Naci

12 Mart'a değin aşırı uçların kördöğüşü, Hükümetin vurdumduymazlığı, partilerin derinlerdeki yarayı melhemle geçiştirecekleri sanısı, bildiriler-yürüyüşler kısır döngüsünde umutsuzluk, çığ gibi çoğalan çözümden uzak sorunlarla yurdu kaplayan tedirginlik. 12 Mart'ta sevinç, umut, sonra sessizlik, çokça sözü edilen ama sözden eyleme geçiş dönemi uzayan Atatürkçülük. 12 Mart'tan sonra yanlış anlaşılmaktan korkup susan kimi Atatürkçü aydınlar yanında aşırı solun akıl almaz çılgınlığı, aşırı sağın nerdeyse 12 Mart'a sahip çıkma çabası, çıkarcıların 12 Mart öncesi özlemi, Atatürkçü Türk Ordusunun özgürlüğe, demokrasiye olan sarsılmaz inancı; Atatürkçülük doğrultusundaki reform kanunlarının o parlâmentodan çıkmasını umutla, sabırla beklemesi. Nüfus patlamasının, yay-

gın şehirleşmenin, hızlı uyanışın, ekonomik yılgınlığın etkisiyle gündeş olaylardan kopan toplumun güçleşen geçim yörüngesindeki yalnızlığı, karamsarlığı. Atatürkçü düşünce ve eylem açısından Türkiyemizin bugünkü durumu bizce pek iç açıcı değil.

Ama nedir «Atatürkçü düşünce ve eylem»? Aydınlar, yetkililer, ilgililer «Atatürkçü düşünce ve eylem» üzerinde birleşememişlerdir daha. 10 Kasım 1938 den 1946 ya, uzun harp yıllarının sıkıntılarını -kısıntılarını da içine alan sürede Atatürk, doruğundan inmemiştir henüz. 1946-1950 arası «demokrasi» sancılarındaki boş atıp dolu tutmalarda Atatürk de, Atatürkçülük de isabet almıştır. 1950 den, özellikle 1955 den sonra Atatürk ilkelerinden; bir devrimcilikten, bir lâiklikten güç söz edilebilir. Ağalara, şeyhlere, tutuculara, gericilere yaranılarak kandırmacılık sürüp gitmiş, bu fukara ülkede «her mahallede bir milyoner yaratma» sevdası baştâcı edilmiştir. Atatürk'ü, Atatürkçülüğü bir yana bırakıp, tam ters yörüngede, sokağın şamatasıyla kuvvet gösterisi yapanlar ancak 27 Mart 1960 de uyanabilmişlerdir. Atatürk de, Atatürkçülük de doruğuna çıkmıştır yine. Ama ne kadarlık süre için? Yöneticiler gerçekten Atatürkçü olsalardı 12 Mart çıkagelmezdi!

Atatürk'ü, Atatürkçülüğü öylesine ters, karşı, soyut yorumladık ki, onu karmaşık, anlaşılmaz duruma getirdik. Onu kendi inancımıza, kimi kez çıkarlarımıza yatkın anlattık. Onu, işimize geldiği yerde, işimize geldiğince gösterdik. Atatürk'le ilişkisi olmayanlar, Atatürkçülüğe ardlarını dönenler de, sırasında, «biz Atatürkçüler...» diye konuştu, yazdı. Halkı şaşırttık. Atatürk'ü, Atatürkçülüğü sağlam, belli bir yere oturtamadık; havada, sallantıda kaldı, kimi kez erişemiyeceğimiz, görüp anlayamayacağımız kadar yukarılarda «Halkla beraber halk yararına ulusu çağdaş uygarlık düzeyine yüceltmek» diye tanımlıyabileceğimiz Atatürkçülük, hep halkın yanındaydı oysa. Ona elini vermiş, ulusunu kendi doğrultusuna, yükseğe çekiyor, çıkarıyordu Atatürk. Ulusunu seviyor, sayıyor, çağdaş uygarlık yokuşunu onlarla kolkola, nefes nefese, ama inançla, umutla, marşlarla alıyordu. Her «zaman» bölü-

münde uygar uluslarla aramızdaki mesafe kısalıyordu, onlara yaklaşıyorduk. Kimi sıkıntılarımız olmuştu, olacaktı; birlikte çekiyorduk bu sıkıntıları, ulusca. Hergün daha iyiye, daha güzele koştuğumuzu, yüzyılların duraklamasından sonra şimdi yitirecek bir dakikamız olmadığını biliyorduk. Atatürk'ün eli, elimizdeydi. O, yokuş yukarı koşuyor; ulusunu da, inandırarak, sevgiyle, götürüyordu.

Radyolarda, gazetelerde, söylevlerde hergün Atatürk'ü anmak, sürekli Atatürkçülük'ten söz etmek yetmiyor. Atatürk'e özgü inançla, Atatürkçü tutum gerekiyor. Hiç sapmadan, ödün vermeden eyleme geçen, uygulamayı sürdüren bir tutum. Burada herkes yerini alacak, yetkisi, görevi, sorumluluğuyla. Fedakârlık gerekirse yapılacak ama ulusca, eşit olarak. Elbet, Atatürkçü olmak kolay mı?

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

Bugün memleketimizde bir bakıma Atatürkçü düşünceden yana olanlar çoğunlukta. Özellikle politikayı meslek haline getirmiş olanlardan «Atatürkçüyüm» demeyen çok az çıkar. Gerçekte Atatürkçü düşünce yanlış yorumlar, ödünlerle yozlaştırılarak tanınmayacak duruma getirilmiştir. Adam «Atatürkçü düşünceden yanayım» der, İmam Hatip okullarını savunur; baş derdi köy imamlarına kadro sağlamaktır. Nerde kaldı Atatürk'ün laiklik ilkesi? Hani ayırmıştık devlet ve din işlerini? Hani kimse kimsenin inancına karışmayacaktı? Şeriatçısı Atatürk'ten yana, ırkçısı —gerektiğinde— Atatürk'ten yana, işbirlikçisi Atatürk'ten yana. Oysa büyük kurtarıcı ilk anti-emperyalist, anti-kapitalist savaşı kazanmıştı sömürücülere karşı. Atatürk Uluslaşma ve çağdaşlaşmayı amaç olarak görmüş, göstermişti. Uluslaşmaya karşı ümmetleşmeyi, Osmanlılaşmayı savunanlar —Bu sonuncular arasında toplumcu, ilerici, devrimci geçinen yazarlar, romancılar da vardır— çoğaldı günümüzde. Halk yönetiminde tek partili çağa geçişte politikacılar —gün geçtikçe profesyonelleştiler— halkın gele-

neklerinden, kutsal duygularından, geçmişe özleminden yararlanmayı seçim aracı olarak kullandılar; Atatürk Devrimlerini doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak baltaladılar. Karşıt devrimcilikleri de inançtan doğma değildi. Milletvekilliğinden emekli maaşı alabilmek için bile Atatürk'ün adını ileriye sürmekten çekinmediler. Atatürkçü düşünceyi yayacak, devrimleri gerçekleştirecek, halkı aydınlatacak kurumlarını yıktılar: Köy Enstitüleri, Halkevleri... En yakın devrim arkadaşları seyrettiler. Düş oldu uluslararası eğitimcilerin çok beğendikleri, kendine özge buldukları Köy Enstitüleri... Halkevleri kurtulma, kendini bulma çabası içinde; zor eski durumlarını alabilmeleri. Ağlamalı bazı büyük kişiler, dört duvar arasına kapanıp, Atatürkçü geçinenlerin çokluğundan Atatürkçü düşünce ve eylem kaybolacak neredeyse.

Gereken O'nun ilkelerine içten inanmak, kuvvetle bağlanmaktır. Ortaya attığı tüm bağımsızlık kavramı gerçekleştirilmelidir yeniden. Laiklik ilkesi kutsal duyguların sömürülmesi uğruna yozlaştırılmamalıdır. Ulusculuğun karşısına çıkarılan şeriatcılık, ümmetcilik akımları önlenmelidir. Oy alma uğruna, özel sektöre yaranmak için, devletcilik harcanmamalıdır. Osmanlılığı överek cumhuriyetçiliğe karşı çıkılmamalıdır. «İmtiyazsız, sınıfsız bir kitle» olabilmek için halkçılık ilkesine sımsıkı sarılmalıdır. Halkı bir seçimden bir seçime hatırlamamalıdır. Devrimcilik ilkesindeyse tüm Atatürkçülük özetlenebilir.

KAFTANCIOĞLU, Ümit

Kanımı, damla damla değil, oluk oluk akıtmaya ant içmişim Atatürk için. Ben Atatürk'ün çocuğuyum. Onun kurtardığı ülkenin topraklarını çiğniyor, onun kanadının altında yaşıyorum. Dağların kovuğundan, mağaradan onun eliyle kurtuldum. O tutmuş benim ve benim gibilerin elinden. Bana Türk demiş, beni yüceltmiş, ulu demiş

bana, soylu demiş, insansın demiş bana... Yalnız damarlarımdaki kanı bilmiş, düşüncemi, insan olduğumu bilmiş benim... Ben ve benim gibiler için Atatürk bu ülkenin üstünde; yazın bulutu, kışın güneşidir. Bu ülkenin en ulu inancıdır, yaratıcısıdır. Bu ülkenin kara toprağı odur, akar suyu, esen yeli...

Oysa bugün Atatürk, salt bir ölü. Anıttepe'de yatıyor. Ne düşünce ne davranıştır, ne yoldur, ne yordamdır Atatürk bugün. Azizlerden, erenlerden biri gibi yatıyor. Biz sadece onun gömütü üstüne çiçekler koyuyoruz. Onun ötesinde bir Atatürk, bir düşünce ve eylem yoktur. Hepsi gömüldü bugün. Renklendirilmiş resimler, taş taş, mermer mermer anıtlar, dizi dizi şiirler Atatürkçülük anlamına getiriliyor bugün. En büyük Atatürkçü, Atatürk için şiir yazanlar oluyor. Onun ölümünü bildiren şiirleri dizenler en büyük Atatürkçü...

Yüzyıllardır sürünen Türk çocukları, yüzyıllardır unutulmuş, uyutulmuş bir köy kesimi. Kurtardığı toprakta topraksız yaşayan milyonlar. Laikliğe, Ulusal değerlere karşı saldırıyı düzenleyenler kol geziyor bugün ülkede. Hatta «Atatürk'ün babası.....» diyenler çıktı. Günlük gazetelerde el basımı yazılar. Sonra da «Atatürkçü bir düzen...» Direkler arasındaki oyun bile bu denli gülünç olmaz.

Kirli ayaklar altından kurtarılan bu yurt, Atatürk'ün arkasında savaşanlarındı, onların çocuklarınındı, torunlarınındı. Söz hakkı onların olacaktı... Gelgelelim ayağını kaldıran gene «kanını, kemiğini dünyanın dört bir yanında bırakanlara...» vuruyor.

Atatürkçülük, Atatürkçü düşünce aklın uygulamaya geçişidir. Atatürkçülük soyut kavramlar dizisi değildir. Somuttur. Topraktadır, yazıdadır, yönetimdedir. Pay almadadır, alın terindedir, günlüktedir. Kişinin kişi olduğunu bilen bir düzendedir. Atatürk'ü ölü bilip, anmalar düzenleyen duygusal yönün Atatürkçülükle ilgisi olmamak gerek. Atatürkçü düşünce yarar sağlayandır. Ulusal varlığına el koymasını bilendir. Toprak altı-toprak üstü var-

lığınla Atatürk'ün kovduğu ellere ayaklara kapan... Bu mu Atatürkçülük?

Her konu, akla gelebilen her şey Atatürkçülükte açık olmalı. O yasak, bu yasak... Onu yazma, bunu yazma... Atatürkçü düşünce böyle sınırlamayı, «tabu»ları tanımaz. Dünyanın en büyük değeri biçtiği demokrasi Atatürkçü düşüncenin yanında düşük kalır. Biz Atatürkçü düşünceyi bir sevgi, saygı olarak düşünür bununla yetinirsek bu ülkenin daha çok oyun oynaması gerekecektir. Atatürkçü düşünce eylemdir, yapmadır, yaptırmadır, uygulamadır. Ödünsüz, karşılıksız dürüstlüktür, insan severliktir, insana, kişiye değer vericiliktir. Herkesin kavurgasını eteğine koyuculuktur. Bugün bunlardan ne bir ses, ne bir soluk var...

Atatürkçü düşünce ve eylemin gerçek yapısına, yerine kavuşmasını bekliyoruz. Önümüz aydınlık...

KARPAT, Prof. Dr. Kemal

Atatürkçü düşünce ve eylemin son yıllarda geçirdiği durgunluğu, 12 Mart 1971 den sonra alınan tedbirler de gideremeмiştir gerçekten. Atatürkçü ilkeleri yeni bir ideoloji haline sokarak gençliğe ve topluma sunmak düşüncesi bu durgunluğu gideremeмekle beraber Atatürkçü düşünce hakkında yeni bazı görüşlerin ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Ortada duran bir gerçek vardır. Bir düşünce akımı belirli sosyal ve politik bir ortam içinde gelişebilir. Eğer bir düşünce akımını, kültür ve dünya görüşlerine, toplum felsefelerine ve ekonomik çıkarlarına uygun gören gruplar bulunmazsa bu düşüncenin fazla gelişmesine imkân yoktur. Üstelik, belli bir grup yayın vasıtalarını elinde toplarsa, o grup belirli bir düşünceyi istediği şekilde yorumlayarak yanlış anlaşılmasına da yol açabilir. Yukarıda kısaca belirttiğimiz hususların hemen hepsi son onbeş yıl içinde Türkiye'de gerçekleşmek imkânını bulmuşlardır. Atatürkçü düşüncenin durgunluğu-

nu yaratan nedenlerin, bence, en önemlileri arasında şunlar vardır:

1. Atatürkçü düşünceyi, devlet idaresini elinde tutan kadrolar, 1935 ten sonra değişmeyen katı bir sosyo-politik dogma şeklinde göstererek durmadan değişen toplumla âdeta çelişki haline sokulmuşlardır. Atatürkçü düşünceyi tutucu bir dünya görüşü halinde görenler olmuştur. Böylece hızla değişen bir toplumun yarattığı yeni gruplarla bazı eski kuvvet grupları, aralarında doğan farkları çok kez Atatürk hakkında ayrı görüşler şeklinde ifade etmişlerdir. Tek bölünme kaynağı budur.

2. Türkiye'de 1961 den sonra ortaya çıkan sosyalist akımın bazı temsilcileri kendi sınıf ayrımı ve çatışması felsefelerini doğrulamak için Atatürk düşüncesini yanlış ve oportunist bir şekilde yorumlayarak, milli, yani toplumun bütününe siyasi bir kimlik veren yanlarını inkâr etmişlerdir. Aşırı solcu akımın temsilcileri ise Atatürkü büsbütün inkâr etmekle kalmamışlar, onun tarihteki yerini en çirkin iftiralar ve ithamlarla yok etmek istemişlerdir. «İlmi» olmak iddiasile ortaya çıkan bu ideoloji kadar ilimden uzak, gerici ve yıkıcı bir cereyan dünyanın hiç bir yerinde görülmemiştir. Aşırı solun Atatürk hakkında ileri sürdüğü görüşlerin hemen hemen aynısını aşırı sağ arasında da bulmak mümkündür.

3. Atatürkçü düşünce, toplumun bazı bölümlerinde, bu düşüncenin köklendiği Milli Cumhuriyet temel ilkeden ayırt edilerek bir şahıs, daha doğrusu şahsa tapmak ideolojisi şekline sokulmuştur. Halbuki Atatürk, bütün konuşmalarında ve yazılarında kendini değil, Türk Milletini esas olarak almış ve bütün yaptıklarını milli iradeyi uygun ve bu iradenin isteklerini yerine getirmek için bir çaba olarak nitelendirmiştir.

Atatürkçü düşünceyi canlandırmak ve eylem haline sokmak için, bence, yapılacak çabaların başında şunlar vardır:

1. Atatürkü ve Atatürkçü düşünceyi her şeyden evvel Türkiyenin siyasi ve tarihi şartları içinde değerlendirmek gerekmektedir. Atatürk, Türk toplumunun milli devlet

haline girişi sırasında önder olmuş ve bu görevi kısa zamanda başarmakla kalmamış, devletin milli kültür özelliklerini tayin ve tarif etmiştir. Bu özellikler arasında Türkçenin milli dil olması, toplumun karakterine uygun milli bir kültürün kurulması, devlet rejiminin Cumhuriyet olması ve Türk ismini taşıması en başta gelmektedir. Bu düşünceyi Atatürk'ün «Türk milleti, kendi adı altında ve kendi kültür özelliklerini taşıyan bir devlet kurmak kararını vermiştir» sözünde bulmak mümkündür. Atatürk, bu temel siyasi felsefeyi ortaya koyarken bu felsefenin toplum gelişmesi ve dünya şartlarına uygun olarak başarılması gerektiğini çeşitli şekilde ifade etmiştir. Böylece, Atatürk düşüncesinin iki yönünü birbirinden ayırmadan bir bütün olarak görmek gerekir. Bir yanda, devamlılık ifade eden milli devlet olmak, diğer yanda milli olmayı, toplumun gelişmesine ve çağdaş düşünceye uygun olarak gerçekleştirmek Atatürk düşüncesinin temel yönlerini meydana getirir. Devamlılık içinde değişmek Atatürk düşüncesinin temelidir.

2. Atatürk ve Atatürk düşüncesini, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve kültürel şartları içinde tarif ederek herkesin, siyasi düşünceleri ne olursa olsun, ortaklaşa paylaştığı bir değer felsefe haline sokmak gerekir. Bu büyük amacı gerçekleştirmek için ilk adım, ilmin ve demokrasinin gereklerini, Türk toplumunun isteklerini ve çağdaş düşünceyi «devamlılık içinde değişme» kavramı içinde birleştirerek, modern anlamda çaba gösterecek bir «Türk Etüdler Enstitüsü» kurmakla atılmış olur.

KÜLEBİ, Cahit

Söylediklerimizle yaptıklarımız, bütün işlerimizde birbirine ters oluyor. Hangi aydınımızla konuştunuz da size iyi, güzel, dünyayı temelden düzeltici niteliklerde sözler söylemedi? Öbür yandan ,hangi aydınımızın yaşamı ile eylemleri ile çağırdığı türkü arasında yüzde yüz fark gör-

mediniz? Sanıyorum ki, yalnızca politikacılara suçu yüklemek doğru değil. Aydınlarımız da, sanatçılarımız da (düşünürlerimiz diyemiyorum, çünkü yok) ,yarı aydınlarımız da böyle. Tek umut halkımızda, gençlerimizde.

Atatürkçü düşünce bizim için doktrinlerin, politikaların ve kişisel çıkarların üstünde bir amaç, bir ülkü, bir erektir. Tanımındaki önemli yönde uygarlık, gelişmişlik ve ilericilik yansır. Elbette herkes bunlardan yana değil. Bunlara karşı görünmekle de çıkar sağlayanlar çok. Ama Atatürkçü olduklarını ileri sürenlerin de, bugüne kadarki eylemlerinde, söylediklerini doğrulayan, ulusumuza yararlı olan hizmetlerini göremedik.

12 Mart'tan sonra üzerinde hararetle durulan, nutuklar çekilen «Atatürk İlkelerini Saptama Komisyonu» çalışmaları, aradan iki yıl geçtiği halde unutuldu gitti. Bunun o zamanki öncülerinden bazıları şimdi, Cumhuriyetin 50. yıldönümü öncesinde, yayınlamakla yetindikleri Kısas-ı Enbiya'nın 4 cildinden sonraki ciltlerini de çıkarma ve Amerika'ya Mevlevi Ekibi gönderme çabası içindeler. Cumhuriyetin 50. yıldönümünün kutlanmasına bir yıldan az zaman kaldığı halde, yine hiçbirşey yapmayarak, safyürek genel oyumuzu aldatma girişiminde direniyorlar. Bunlar iş yapmanın enayilik olduğuna inanmış kişiler. Başkalarından da olasılık görüyorlar.

Reformlara gelince ,biz ulusça reformu değil de reformun edebiyatını seviyoruz. Bununla mutlu oluyoruz.

Sonuç olarak, Atatürk'ün açtığı yolun doğruluğuna, yararlarına inanılıyorsa, yukarıda belirttiğim tutumlara son verilmeli; saptanan amaçlar ödünsüz olarak uygulanmalıdır 18.11.192. Kars.

OĞUZKAN, Dr. A. Ferhan

Türkiyemizin Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünkü durumu:

Bugün «Atatürkçülük» kavramı üzerinde değil tüm yurttaşlar, nüfusumuza göre sayılı bir azınlık sayılacak

seçkin aydınlar arasında bile tam bir düşünce ve anlayış birliği bulunmayışı bence dikkate alınması gereken en büyük sorunlardan biridir.

Büyük devlet ve siyaset adamlarının gerek düşünceleri, gerek eylemleri eleştirir ve yorumlanır iken kimi vakit değişik görüşler ileriye sürülmesi olağandır. Ancak Atatürk'ün söylevleri, demeçleri, özel hayatıyla ilgili anıları ve hepsinden önemlisi, gerçekleştirdiği işler ve bunların arkasında yatan gerekçeler daha ortada iken «Atatürkçülük» konusunda birbirleriyle hiçbir şekilde bağdaşamayacak siyaset ve fikir çevrelerinin fetva verircesine yorumlara girişmeleri galiba sadece bize özgü bir tutumdur.

Öyle anlaşılıyor ki arkada kalan değerli zaman içinde «Atatürkçülük» diye adlandırılan kavram, yanlış tanımlara ve yorumlara meydan verilmeyecek biçimde ve tutarlı ilkelere dayalı olarak işlenip kamuoyunun malı haline getirilmiş değildir; hattâ bir bakıma giderek yörüngesinden kaydırılmıştır.

Atatürk'ü tanıtmaya ve sevdirmeye yönelik çabalar yanında, bilgin ve düşünürlerimize O'nun düşünsel açıdan bir portresini çizmek, «Atatürkçü düşünce»nin boyutlarını belirtmek ve temel öğelerini bir bir ortaya koymak görevi düşmektedir. Belki böylece Atatürkçü düşünce'nin vazgeçilmez ilkeleri ve yöntemi genç kuşaklara belirgin bir şekilde anlatılabilecek, öte yandan bu ilkelere ve yönteme uygun düşünce ve davranışların kolayca O'nun adına siyaset ve fikir piyasasına sürülmesinin önüne geçilebilecektir.

Atatürkçü düşünce'ye her yöne çekilebilecek bir esneklik ve her türlü toplumsal davranışı haklı çıkarabilecek bir esneklik ve her türlü toplumsal davranışı haklı çıkarabilecek bir nitelik verilmek istendiği bir ortamda, bugünkü durumu, Atatürkçü eylem açısından değerlendirmek kolay olmasa gerek. Yalnız bugünün şaşırtıcı görünümü şöyledir: En gerekli ve ileri toplumsal reformları isteyenler de, bu gibi reformların karşısında direniş gösterenlerde Atatürkçü bir anlayış içinde bulunduklarını

ileri sürmektedirler; eğitim ve öğretim lâyiklik ilkesini korumak isteyenler de, bu ilkeyi kökünden sarsıcı tutum içinde bulunanlar da Atatürkçülükten ayrılmadıklarını söylemektedirler; ve basın, düşünce, öğretim özgürlüğü sınırlarının Batı ölçülerine göre ayarlanmasını isteyenler de, bu sınırların daraltılmasında, hattâ kısıtlanmasında ulusal yarar görenler de eylemlerinde Atatürkçülükten uzaklaşmadıklarını iddia etmektedirler.

Bu çelişkili görünümün ardında yatan birçok nedenler vardır şüphesiz. Bunların tek tek incelenmesi gerekir. Ama şu bir gerçektir ki bu görünüme bir son verilmesi, Atatürkçü düşüncenin ilkeleri, özü ve yöntemi ile sistemli olarak işlenmesine ve başta yeni kuşaklar olmak üzere her Türk vatandaşına etkili biçimde öğretilmesine bağlıdır.

ÖZDEMİR, Emin

Atatürkçü düşünce ve eylem açısından ülkemizin bugünkü durumu tek sözcükle iç açıcı değildir. Bir kavram kargaşası yaratılmış bu konuda. «Atatürkçü düşünce»nin, «Atatürkçü eylem»in bir değil; bin bir çeşit tanımı, yorumu yapılmaktadır. Değişik eğilimlerin, yönsemelerin izlerini taşıyor bu tanım ve yorumlar. Neyin doğru, neyin yanlış olduğu seçilmiyor. Kısacası tozdan, dumandan ferman okunmuyor. Bu bozbulanıklık içinde «sahte Atatürkçü»ler diledikleri gibi at oynatıyorlar. Bir yandan Atatürk adını dillerinden düşürmezken, bir yandan da Atatürkçülükle gelen uluslaşma ve Batılılaşma değerlerini hiçliyorlar, yadsıyorlar. İnsan onuruna, düşünce özgürlüğüne saygı duymuyorlar. Atatürkçülüğün ana ilkeleri olan «lâyiklik», «devrimcilik», «halkçılık», «ulusçuluk» ilkelerini yozlaştırmak, çarpıtmak için düzenli ve plânlı bir yöntemle çalışıyorlar. Hem de bunu, Atatürk'e dayanarak, onun adını bir bayrak gibi kullanarak yapıyorlar.

Bu sahte Atatürkçülerin yanı sıra, bir de Atatürkçülüğü biçimsel ve duygusal temellere oturtmak isteyenler var, Atatürk'ün gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmek iste-

diği devrimler, Türk Ulusu için özlemini çektiği yaşama düzeni üzerine düşünmekten kaçınmaktadır bunlar. Otuz dört yıldır hep aynı ağıdı, hep «ah Atatürk! vah Atatürk!» ağıdını söyleyip dururlar.

Bu duruma ve görünüme bakarak Atatürkçü düşünce ve eylemi ülke yüzeyine yayamadığımızı söyleyebiliriz. Sözden işe, özlemden atılıma dönüştüremediğimizi söyleyebiliriz. Ne yapmalıyız peki? Konunun asıl düğümlendiği, çatallaştığı yer de burası. Bir kez sahte Atatürkçülerin yadsıdığı, Atatürkçülüğün gerçek değerleri olan özgür ve eleştirel düşünceyi uyandırmalı, onun kılavuzluğunda tartışmalıyız bu soruyu. Şöyleki nerdeyse, Atatürk'ün ölümünden bu yana iki kuşak değişmiştir. Ama Atatürkçülüğün buyruğu olan «çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma» uzak bir ülküdür hâlâ. Neden böyle olmuştur bu? Bir kez Atatürkçü düşünceyi bütün boyutlariyle anlayamamışızdır. Halktan kopmuş, halkla bütünleşememişiz. Daha doğrusu onun uyanmasından, Atatürkçü düşünceye sahip çıkmasından korkmuşuzdur. Atatürkçü eylemin gereği olan «halk için, halkla birlikte» kavramına aldırmamışızdır. Yurdu, halkı sevmenin tek ölçüsü; iştir, eylemdir. Bizse sözü, söylevi ölçü almışız. Sözcüllüğümüz kabuklaştırmış, dondurmuş duyarlığımızı.

Atatürkçü düşünce ve eylem açısından ülkemizin bugünkü durumu sağlam ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulmak isteniyorsa, kısaca değindiğimiz bu olumsuz tutumlarımızın kökten değişmesi, olumlu bir nitelik kazanması gerekir.

ÖZDENOĞLU, Şinasi

«Atatürkçü düşünce» ile «Atatürkçü eylem»i biribirinden ayırmakta fayda var. Atatürkçü düşünce bir «dünya görüşü», bir «sistem»dir. İlkelerinde ayrılmaz bir bütünlük vardır. Atatürkçü eylem ise, bir «uygulama»dır.

Bugünkü görünüş şudur:

Atatürkçü düşünce; Atatürk'ün felsefesine ve hedefle-

rine inançlı beyinlerde hâlâ yaşamaktadır. Ancak, bu düşünce, ne yazık ki tâviz döneminde, uygulama alanı bulamamakta, eyleme dönüşememektedir. Demek ki; inanç var, ama eylem yoktur.

Bunun tek nedeni; «tâvizci politikacıların», Atatürkçü eyleme uygun ortamı ortadan kaldırmalarıdır. Bu ortam ortadan kalkınca, Atatürkçü eylem, boşlukta kalmıştır. Bilindiği gibi; bugün, ayakta kalabilen, başarılı politikacı ve yönetici tâviz verebilen kişidir. Oysa Atatürkçü eylemde tâviz yoktur ve olamaz. Tıpkı reformlarla tâvizin bağdaşamayacağı gibi.

Atatürkçü düşüncenin temelinde var olan halkçılık; halk yığınlarını kandırarak «oy toplayan» sahte bir halkçılık değil; halk yararına en açık biçimde kavga veren, gerekirse halka rağmen halkın çıkarlarını gerçekleştiren, yâni tâviz tanımayan nâmuslu bir halkçılıktır. Halkevleri ve Köy Enstitüleri; Atatürkçü ve halkçı düşüncenin eyleme dönüşmesi sonucu doğmuş en başarılı, en soylu eserler olmuştur. İnançsız ve eyyamcı yöneticilerin ve tâvizci siyaset adamlarının politikaları yüzünden, bugün hangi çizgiye geldiğimizi, hep birlikte ve ibretle seyrediyoruz.

Sözümü toparlıyorum:

Kısır çekişmelerden öteye gitmeyen bugünkü siyaset arenasında, Atatürkçü eylem iflâs hâlindedir. Her şeyden önce ve mutlaka yapılması zorunlu olan iş; Parlâmento'dan başlayarak, Atatürkçü kadroları her kademede iktidara getirmek, hizmete mâletmektir. Bunun dışındaki her düşünce, boş bir hayâldir. Devletin her kesimindeki Atatürkçülerin 12 Mart öncesi ortamda bunalmış ve ezilmiş olsalar da, «her şey oy için» ilkesiyle yola çıkan kötü politikacılar karşısında ve her şeye rağmen direnmeleri, kenetlenmeleri, cesur kavga vermeleri şarttır. Aksi halde; kısır parti kulislerinin, oy ticaretinin sürdürüldüğü; Atatürkçü hedeflerden tâvizler verildiği dönemlerde, Atatürkçü düşünce ve eylemin geleceğini kurtarmak mümkün değildir.

ÖZERDİM, N. Sami

Türkiye'nin, Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünü, iyimserlikle nitelendirilemez. Bugünkü Türkiye, Atatürkçülükten uzakta, daha doğru bir tanımla geridedir.

1950 karşı-devrimi (ki, kendileri bu dönüşü, «beyaz ihtilâl» diye tanımlamışlardır), aşırı-sağcı ümmetçi-Osmanlıcı güçlerle fırsatçıların hazırladığı bir gerileme dönemini başlatmıştır. Atatürk Devrimi, bu Devrimin ögeleri birer ikişer, eylem yönünden gevşetilmiş; gençliğe Atatürkçülüğü anlatacak kültür kurumları, kültür hareketleri durdurularak Devrim tarihi dersleri savsaklanarak Atatürkçü düşüncenin kaynakları kurutulmuştur. Bu etkin davranış karşısında, Atatürkçü aydınlar da, Atatürkçülüğü işlemek yerine onun edebiyatını yaparak, edilgin kalmışlardır; bu hepimizin suçudur. 1960 ve 1971 atılımları ise pek çabuk politikacıların eline geçtiği için, Atatürkçülük, edilginlikten kurtarılamamıştır. Bu güçlü aşırı-sağ ve fırsatçı işbirliğine belki dış yardımcılar da katılmıştır.

Bugün; ümmetçi-Osmanlıcı güçler, Atatürk'ü, Türkiye'ye hiç gelmemiş gibi göstermekte başarıdan başarıya yürüyorlar. Fırsatçı-sağ küme ise, Atatürk'ü, yalınkat, bağnaz bir komünizm düşmanı «milliyetçi» derecesine indirme politikası içindedirler; O'nun olmayan sözlerle Ankara alanlarını doldurduklarına göre, onlar da başarıya erişmişlerdir.

Demokrasi hareketi Türkiye'de başarıya ulaşamamış Atatürkçülüğün bir evresi olacak olan gerçek demokrasi önlenmiştir.

«Ne olması gerekir?» diye soruyorsunuz. Ne olması gerektiğini saptamak, nasıl gerçekleştirileceğini söylemekten belki daha kolaydır. Öyle görünüyor ki, Türkiye'de Atatürkçülüğün yeniden «iktidara gelmesi», ancak güçlü bir önderin eliyle olanak içine girebilecektir.

Atatürkçülük, ulusal sınırların dışına yaygın Kemalizm nedir?

Atatürk Devrimi 1919'de «milliyetçi»lik ilkesiyle başlamıştır. Devrimci niteliği 1919'a dayandırılabilir. Cumhuriyetçiliğin özü 1919'dan beri vardı. Lâyiklik de öyle, ama, 1923'ten sonra belirmeye, biçimlenmeye başladı. Halkçılık, 1919'da başlayan Devrimin itici güçlerinin başında geliyordu. Devletçilik ise, 1930'larda gelişme alanı bulmuştur. Bütün bu ilkeler, 1937'de Anayasa'da birleştirildi. Türk Devrimi (ya da Atatürk Devrimi) kesin çizgileriyle yazıldı.

Her şeyi Atatürk'ten bekleyenler (hepimiz) bu ilkeleri işleyip öğretisini yapamadık. Burada yeri gelmişken belirtelim; Atatürkçülüğü kimileri doktrin sayar, kimileri saymaz. Aslında Kemalizm bir öğretidir; ne var ki, dondurulmamıştır. İleriye açıktır. Sadece caddelere asılı bir döviz gibi görünen «Yüksel Türk, senin için yüksekliğin hududu yoktur! İşte parola budur!» özdeyişi (11.12.1935), Kemalizm öğretisinin, durgunluk kabul etmeyen ilkesidir. Atatürkçülük geriye doğru yorumlanamaz, ancak ileriye doğru açıklanabilir, geliştirilebilir.

Atatürk, sosyal bir devlet kurmuştur. Bunu, sol takım anlayamamıştır. O yüzden Atatürk'ü yetersiz bulmuştur. Atatürk'ün komünist, hatta sosyalist olmadığı gerçektir; kendi sözlerinde de yeri vardır. Çünkü, O, kendisi bir öğreti koymuştur. Ama, Atatürk sosyal, halka dönük bir düzen hazırlamıştır. Onun milliyetçiliğinin temelinde bağımsızlık, Türklerin ulus olarak yaşayıp ilerlemesi yatar. İleri bir milliyetçilik anlayışıdır bu; çağa göredir. Cumhuriyetçilik, halkın sultandan kurtulması demekse, layiklik de yine halkın politikacı-dinden kurtulması anlamınadır. İkisi de halkçılığa dayanır. Devrim halk için yapılır; Devletçilik, iktisat düzenini halka çevirmek demektir. Şu halde, altı ilkenin, halkçılık dışındaki beşi de, dönerek Halkçılık ilkesine bağlanır.

Bugünkü Atatürkçülük, kırk yıl öncesinden ileri olacaktır. Bu da, Atatürk'ün bütün yaptıklarına, söylediklerine uygundur. Ne Amerikancı-kapitalist, ne Suudi Arabistancı-klerikal, ne Mao'cu ya da Lenin'ci-komünist!

Ama, bu düzeni kim yeniden kuracak? Sağcı-fırsatçı

ile Ümmetçi-Osmanlıca, gerçek Atatürkçüyü aşırı solcu ile bir saymaktadır. Devlet, Atatürkçüyü desteklemiyor, hatta köstekliyor. Atatürkçünün bu duruma düşürülmesini, Türkiye'nin bu ortama inmesini olup bitti gibi karşılamak nasıl nitelendirilebilir?

SELİMOĞLU, Zeyyat

Şu son yıllarda, ne düşünce, ne de eylem açısından, Atatürk'ün gösterdiği yollarda bir ilerleme, bir atılım, ne yazık ki, görülmüyor, ya da etkili olmuyor.

Ama Atatürk adından her boyda kalkan, maske, paravana üretimine diyecek yok.

Politikacı çoğunluğu, oy oy'culuğun, bir de goy goy'culuğun ötesine geçmedikçe, diğer bir deyişle, köklü bir eğitimden yoksun kaldıkça...?!

TANYOL, Cahit

«Atatürk'çü düşünce ve eylem...» boşlukta bir soru gibi geldi bana bu.. Hangi Atatürkçülük? Böyle bir şey var mı, oldu mu, kaldı mı?. Sağcı onu safına alır, solcu onu safında görür, emperyalizim ondan yararlanır, anti-emperyalizim ona sığınır, politikacılar onu alabildiğine sömürür; Atatürk'ün kendi parasını vakfettiği dernekler bir geçim ve yiyim kapısı, kapalı bir cemaat, herkes giremez oraya, Atatürk'ün izinde olup olmadığına değil, kendi izlerinde olup olmadığına bakarlar insanların.. Bir yanda ücretli bekçileri, bir yanda resmi bekçileri var.. halka boy boy resimleri, gençliğe artık okunmıyan hitabesi kaldı Atatürk'ün...

Atatürkçülük neyin ve kimin emrinde; ve kimlerin elinde? Herkesin elinde, herkesin emrinde.. herkes onu kendi çıkarı için bir araç yapmış, ortada tek devrim yeti-

mi kendisi.. O'na herkes bir yer tayin ediyor, kimse yerini aramıyor, aramak istemiyor da. Devlet kuruculuğunu devlet yıkıcılığı, devlet yıkıcılığını devlet kuruculuğu olarak görenler var.. Milletin sarıldığı son silâh, sığındığı son burç, son hisar, yıkılıyor da kimsenin umurunda değil, adı dolaşıyor sadece ortalıkta...

Bizim kuşak onun efsanesi içinde büyüdü. Onu yakından gördü, yakından işitti sesini. Bizimle ayni okul sıralarına oturdu, ayni sofrada yemek yedi. Onun hiç bilinmiyen, çekilmiyen resimleri bizim içimizdedir. Ne dostları bilir onları ne düşmanları.. Bu poz poz içimdeki resimlerine bakıyorum da, ölümünden sonraki Atatürk'e hiç benzemiyor onlar. Herkesin kucağında cam bir kavanozda dolaştırılan bir ölü var... ve bunun adına «kemalizim» diyorlar. Oysa o, bir doktrin adamı değil bir kurtarıcı idi. Gerçi sağlığında kemalizm'in bir doktrin ve devlet görüşü olup olamıyacağını denedi. «İnkilap dersleriyle» onun felsefesi yapılmak istendi. Ve görüldü ki inkilaplar, toplumun ve devletin ihtiyaçlarından doğmuş pratik bir atılımdı. Her doktrin insanı sınırlar. Hele ısınarlama doktrin hiç olmaz. Her doktrin bir yanıyla üniversel, bir yanıyla sosyaldır. Doktrin, içinde yaşanılan çağın bunalımındaki ana çizgilerden doğar. Türkiye'nin bunalımı neydi? İkiyüz elli yıldır bir çöküntü telaşı içindeydi Türkiye. Dıştan saldırı, içten çürüme.. Çöküntüyü durdurmak için çareler arandı. Çoğu zaman çöküntüye neden olanların öğüdünde bir kurtuluş arandı. Bir büyük gerçek vardı: «çağın dışına düşmüştük.»

Tanzimat'tan Cumhuriyetin kuruluşuna kadar, türk aydınlarının bu «yok olma» kaygısından bir takım akımlar doğdu: «batıcılık», «islamcılık», «turancılık», «milliyetçilik» gibi. Bunlar doktrin değil birer akımdı. Hepsinin ortak yanı, «çöküntüyü durdurmak». Gerçekte bu, yanlış da değildi. Ölmek üzere olan bir hastanın başında biyolojik teori kurulamazdı. Önce hastayı kurtarmak gerekti.

Hasta öldü; ve Anadolu çekirdeğinden üçüncü kez bir devlet doğdu: Türkiye Cumhuriyeti. Bu devlet, Anadolu çekirdeğinden çıkan devletlerin tarihte, tarihi süreç içinde

bir devamı idi; ve fakat devresini kapamış olan uygarlığının bir devamı değildi. Eski kökten bir ağaç fışkırıyordu.

Atatürk'ün düşüncesi şuydu: «Çağ dışına düşmüş» bir toplumu «çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak». Bunun için her yol mubah ve bütün kapılar açık. Çağdaş uygarlık düzeyinden alıkoyan her değer kötü. İşte Atatürk'ün değişmez prensibi. Bunun için bir takım değişmez hedefler göstermek gerekti. Atatürk Devrimleri denilen şeyler işte bu hedeflerdi. Bunu «altı ok» da özetledi: Cumhuriyetçilik, devletçilik, halkçılık, lâiklik, milliyetçilik ve nihayet devrimcilik. Devrimcilik altı okun bütününü kuşatan bir özdü. Bu kavramlar temelde birbirini tamamlıyan bir niteliğe sahipti. Hiç birisi kendi içinde donmuş değildi.

Atatürkçülük... evet, o bir doktrin değildir. Onu ne bir doktrin açısından eleştirmek ve ne de her hangi bir doktrinin devamcısı olarak görmek mümkündür. Ona sadece kendi tarihi oluş açımızdan bakmak gerekir. Atatürk'çülük bir anlamdır, o da: «Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıran her yolun meşruluğu» esasına dayanır..

Onu biraz unutsak... ve dünya da bizi biraz unutsa, hem onu ve hem de kendimizi bulacağız..

TÖR, Vedat Nedim

Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünkü durum «kolosal» bir boşluktur. Bu yüzdendir ki, Gençlik, heyecanlanma, şevklenme, antuzyazm açlığını Kemalizm ideolojisiyle doyurmadığı için, çokluk, hep sağlı sollu yabancı ideolojilere kaçıyor. Doğa'da olduğu gibi Toplumda da boşluklar doğar bu hiç şaşmayan bir yasadır. Onun için Kemâlizmi bir törensel lâf olmaktan kurtarıp gençliği doyuracak nitelikte bir gerçek Kemâlist ideoloji sistemi yaratmak zorunluğundayız.

Hep gençtik, biliriz, Gençlik daima uçlara kaçar: En ileri veya en geri.. Onun için biz, Kemâlizmi «en ileri»

Y. Gökçebağ : desen

bir fikir sistemi olarak «Tedvin» etmek durumundaydık. İşte. burada bilimsel yaratıcı gücümüzün hareket• geçmesi gerekirdi. Fakat ne yazık ki, Atatürk'ün zamanında olsun, ölümünden sonra olsun, hattâ 27 Mayıs'ta olsun, bizim bilimsel yaratıcı gücümüz -bizim pek kısa ömürlü «Kadro» denememiz dışında- Kemâlizmin şânına yakışır bir çaba gösteremedi. Hep ithalât malı fikir kırıntılarıyle yetindik. Ve hep «Batı Modeli» bir demokrasiyi taklit etmeye yeltendik. Fakat ne çare ki, bütün bu konfeksiyon malı Anayasalar, Seçim Kanunları milletimizin tarihsel bünyesine uymadığı için de zaman zaman bir askeri makastarın haklı müdahaleleri zorunluğu doğdu. Hâlâ bu «intibaksızlık krizi»-nin bunalımı içindeyiz. Atatürk'ün Partisi bile «ortanın solu» diye sığındı bir hareket halinde şaşaladı kaldı. Ne demek ortanın solu? Demek ki, daha sol, yani daha ileri bir fikir sistemi varmış. İşte burada yanılıyoruz. Çünkü, Kemâlizm en ileri bir fikir sisteminin ve ideolojinin bütün ilkelerini taşımaktadır. Bugün, ileri fikir sistemi diye gençliğe sunulan Marksizm 19. yüzyılın en ileri fikir sistemiydi ama, bugün için demode, zaman aşımına uğramış bir kalıntıdır. İşte üniversitelerimizin yaratıcı güçlerini harekete geçirerek Kemâlizmin bilhassa gelişmekte olan ve ulusal egemenliklerine kavuşmuş bulunan milletler için Marksizmden de ileri olan felsefesini tedvin etmeleri gerekirdi.

Kemâlizm, bence, azgelişmiş milletlerin ve ulusal egemenliklerine kavuşmuş memleketlerin ekonomik, sosyal, kültürel yaşama düzeyini çağın en ileri teknik ve organizasyon olanaklarından yararlanarak, hiç zaman israf etmeden, özgürlük içinde, organik bir bütün olarak tüm milleti saran bir ilerleme şevki ve coşkusuyla zararlı sürtünmeleri önliyerek, en kısa yollardan plânlı, programlı yükseltmek savaşıdır.

Görülüyor ki, böyle bir sistem içinde batılı liberal rejimlerin başıboşluğu ve çıkar oyunları yoktur. Sosyalist doktrinlerin 19. yüzyıl kalıntısı sınıf kavgasına dayanan cöngel ahlâkı da yoktur. Komünist rejimlerin özgürlüğü

inkâr eden ,insanı robotlaştıran «korku ilkelliği» de yoktur. Kemâlist rejimin en büyük motör gücü «akıl» ve «sevgi» dir. Bu bakımdan çağımız ideoloji yelpazesi içinde hiçbir rejim Kemâlizmden daha ileri, daha yapıcı, daha hümanist ve memleketimizin koşullarına daha uygun değildir.

TÜTENGİL, Cavit Orhan

Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünkü Türkiye'nin durumunu «nedir?» ve «ne olması gerekir?» açılarından saptayabilmek için, bir kumaşın iki yüzü gibi olması gereken «düşünce» «eylem» ikiliğinden yola çıkabiliriz.

Görünen odur ki, geçen yılların «Türk Devrimi»ni bölmeye yönelen çabalarından sonra şimdi de sıra, çarpıtılmış düşünce/eylem temeli üzerine kurulu «Atatürkçülük»lere gelip dayanmıştır. Bir yandan, kendi «eylem»lerine uygun düşen «Atatürkçü düşünce» imalcilerine, bir yandan da «Atatürkçü düşünce» ile ilgisi bulunmayan anlayışlara dayalı sözüm ona «Atatürkçü eylem»lere sık sık rastlamamızın kökeninde bu çarpıtılmışlık yatmaktadır. Bütün bu olup bitenlerin kökeninde ise Atatürk'ü «olduğu gibi» kabul etmek yerine, küçük-büyük çıkarlar uğruna ve kendimize göre, «olması gereken» bir Atatürk görüntüsü yaratmak isteği vardır. Sonuç olarak, herkesin «Atatürkçü» olduğu, fakat türlü-çeşitli Atatürkçülüklerin kol gezdiği bir dönem yaşıyoruz.

«Öz» yitirilince ortada «biçim» kalıyor, daha doğrusu «biçim» öne geçerek «öz»ü arka plâna itiyor. Bundan da kocaman bir «biçimsellik» doğuyor. Atatürk'ü anma törenlerinden tutunuz, bir kenti ziyaretinin yıldönümüne ya da öğrencilik yaptığı okulun «yoklama»sına kadar karşımıza çıkan hep bu biçimselliktir. Bu biçimsellik uğruna O'nun yerine koyduğumuz bir «büst» karaya çıkmakta, trenden inmekte, ölümünün yıldönümüne rastlayan 10 kasım'larda gazete ve dergiler kara başlıklarla donanıp eğ-

lence yerleri tatil edilmektedir. Böylece, «Atatürk'e saygı»da kusur edilmemeye çalışılmaktadır. Ne var ki, Atatürk'e saygının yolu, bu yol değildir.

Bize bir efsane kahramanı gibi görünse de Mustafa Kemal Atatürk'ün 1881-1938 yıllarını kapsayan bir yaşamı, savaşçı ve devrimci karakterini oluşturan, biribirinden ayrılması imkânsız, düşünce ve eylemleri vardır. Düşüncelerini ve eylemlerinin kendi açısından açıklanmasını basılı kitaplardan öğrenmek zor değildir. Başta «Nutuk» olmak üzere «Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri», güvenilir bir «biyografi» ile birlikte bize «Atatürk»ü verebilir. Şu halde, Atatürk'e ulaşmak hiç de güç değildir. Önemli olan, Gazali'nin körleri gibi «fil»i bir yanından yakalayıp tutarsız ve dayanaksız sonuçlara varmak yerine, «bütün»ü olduğu gibi kavramaktır. Böylece, «tactique» zorunluluklardan ileri geldiği kuşkusuz olan bazı kıvrımlar dışında, bir kumaşın iki yüzü durumundaki düşünce/eylem bütünleşmesinden doğan «gerçek Atatürkçülük»e ulaşılır.

Atatürk'ü bir «evliya» mertebesine yükselterek dokunulmaz hale getirenlerle kendi çıkarları doğrultusunda Atatürkçülükler yaratanlar, Atatürkçü düşüncenin özüne karşı olmakta birleşmektedirler Gerçekte, çok «Atatürk»ler olmadığı gibi birden ziyade «Atatürkçü»lük de yoktur. Üstelik, Atatürkçülük bir «tarih», olup bitmiş bir «olgu» değil, yarına açık bir «süreç», yeni gereksinmelerle tamamlanıp olgunlaşacak canlı bir örgendir. Atatürk'ün «devrim» anlayışı, geleceğe uzanan bu yenilenme ve tamamlanma sürecini içermektedir. Öyle görünüyor ki, işin başında yer alan «Atatürk'ü anlamak», iyi ve doğru değerlendirmektir. Bir «yolaçıcı» olduğu kuşkusuz bulunan Atatürk'ün «yol gösterici» olmakta devam etmesi «Atatürk'ü tamamlamak»la sağlanabilir. Bunun da yolu, Atatürk'e içtenlikle bağlı kalmak, karşılaşılacak yeni «durumlar»ı kendilerini onun yerine koyarak çözmek geleneğini sürdürecek sorumlu yöneticilere sahip olmaktır. Bana kalırsa iyimser olmamız için sebep çoktur.

VELİDEDEOĞLU, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet

Türkiyemizin Atatürkçü düşünce ve eylem açısından bugünkü durumunu: 1) İç politika ve politikacılarımız yönünden, 2) Memleket aydınları yönünden olmak üzere, iki ayrı açıdan ele almak, konunun az çok aydınlığa kavuşturulması bakımından, belki yerinde olur:

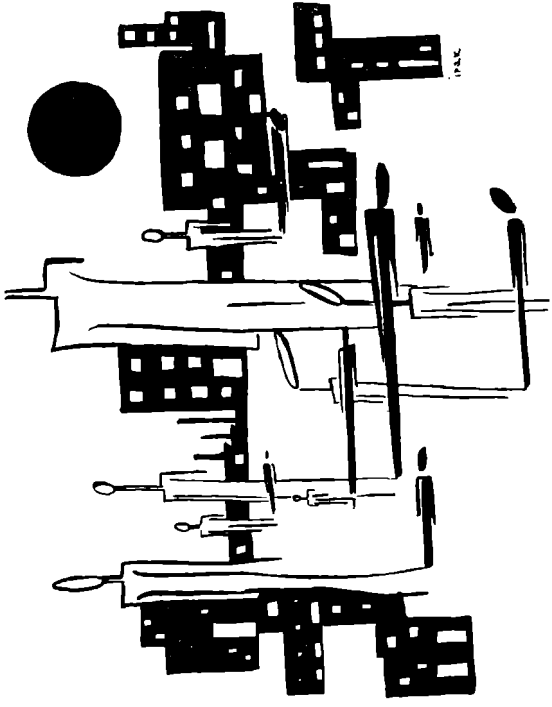
1. İç politikanın büyük bir kesiminde Atatürkçü düşüncenin bol bol sözü edilmekte, fakat iş Atatürkçü eyleme gelince ortada bundan eser görülmemektedir.

Bu durum gösteriyor ki, «Atatürkçülük» sözcüğünü ağızlarından düşürmeyenler içtenlikli değildirler ve böylece gerçek Atatürkçü kimliğini taşımamaktadırlar. Atatürkçülük, ülkemiz bakımından, kalıplaşmış ve donmuş reformlar toplamından ibaret olmayıp, «**muasır medeniyet seviyesinin üzerine yükselmek**», hiç değilse o düzeye erişmek veya yakınlaşmak için, her zaman canlı duran ve canlı kalacak olan bir devrimcilik ruhu, deyim caizse, bir devrimcilik felsefesidir. İç politika yaşamımızda bu ruhun zedelendiğine, tutucu siyasal kurumlarımızın, özellikle lâiklik devrimi konusunda gevşek, aldırışsız, hattâ zaman zaman yıkıcı bir tutum ve davranış içinde bulunduklarına ve böylece Atatürkçülük felsefesiyle ters düştüklerine tanık oluyoruz.

2. Konu aydınlar açısından ele alındığında, durumun ferahlatıcı olmasa bile, umut kırıcı da olmadığı görülüyor. Atatürkçülüğü komünist propaganda uğruna sömüren sayılı kişi ve çevreler bir yana bırakılırsa, aydın niteliğini taşıyan kişilerin büyük çoğunluğu bugün gerçek Atatürkçülerin saflarındadır ve bütün yurtta, çok güç koşullar altında, Atatürkçü felsefenin savaşını vermektedir.

Aydın fakat tutucu, hattâ Atatürk düşmanı kişi ve çevrelerin, geniş mali kaynaklarla desteklenen yayınları, doyurucu ve inandırıcı olmaktan uzak bulundukları için, Atatürkçülük uğrunda fikir savaşı verenlere karşı etkili olamamakta, tersine, Atatürkçü düşünceyi yozlaştırmak isteyenlerin maskelerini düşürmeye yaramaktadır.

Şunu eklemek yerinde olur ki, anarşist eylemcilerin son yıllardaki davranışları, kendilerince ne denli ülkücü sayılırsa sayılsın, Atatürkçü düşünce taşıyanlara büyük ölçüde zararlı olmuş, 12 Mart'tan sonra kendileriyle birlikte birçok aydın Atatürkçünün ezilmesine, ülkede özgür düşünce ortamının geniş çapta kısıtlanmasına zemin hazırlamıştır. Bundan sonra bütün sorun, gerçek Atatürkçüleri sağ ve sol uçlarda Atatürkçü geçinen sahtelerinden ayırmakta ve Atatürk düşmanlarına fırsat vermemek için siyasal iktidarın da çok dikkatli davranmasında toplanır. Bizim kanımız budur.

İpek: Desen

2. SORU CEVAPLARI

APAYDIN, Talip

a) Türk romanı nicelik ve nitelik bakımından bugün en parlak dönemini yaşıyor kanısındayım. Bu gelecekte daha güçlü romanlar yazılmayacak anlamına gelmez. Geçmişle karşılaştırılınca, özellikle 1950 den sonra Türk romanı, olumlu bir çizgiye girmiş ve gerçekten başarılı örnekler vermiştir. Bir kere romancılarımız dikkatlerini Türk halkının tabanına, büyük çoğunluğuna çevirmişlerdir. Türk insanının gerçek dünyasını çağımıza yakışır bir aydın ve romancı gözüyle görmeye başlamışlardır. Daha önceki dönemlerde bu böyle olmamıştır. Batı romanı çok gerilerden izlenebilmiştir. Öbür sanat dalları için de aynı şey söylenebilir. Ama günümüzün Türk romanı artık çağdaştır. Topluma ve insana bakışı, ülkemizin özelliklerini kavrayışı, evrensel ögeleri yansıtışı, dili kullanışı ve dil endişesi... herhangi bir çağdaş romancı çizgisindedir. Fakat türkçenin henüz dünyaya kapalı bir dil oluşu, çeviri olanaklarının azlığı, romanımızı dünyaya gereği gibi tanıtıp okunmasını güçleştirmektedir. Yurt içinde okuma yazma sorununun hâlâ çözülememiş olması, okur-yazarların da, gene eğitim yetersizliği sonucu, gereği gibi okumamaları, her cins kitabı olduğu gibi roman satışını da azaltmaktadır. Bu romanımızın başarısızlığını göstermez. Gene de en çok satan kitaplar romanlardır.

b) İçinde bulunduğumuz kültür dünyası ölçüleri içinde Türk romanı asla küçümsenemez. Bir çok toplumsal ve ekonomik sorunlarını çözmüş ileri batı ülkelerinin bir kısım romancıları, elbet haklı olarak, yeni anlatım ve biçim denemelerine girişmekte, sorunsuz insana yeni sorunlar aramaktadırlar. Bu bizim toplumumuz ve bizim

insanımız için gereksizdir denilemez ama sanatın toplumla, insanla derin ilişkisi göz önünde tutulursa Türkiyemizin gerçeklerine sırt çevirmek olur. Kendini ve görevini iyi bilen romancı, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına ilgisiz kalamaz. Ondan kaçamaz. En başarılı romancılarımız, sanıyorum, bu bilinci taşıyanlar arasından çıkıyor. Bu bir rastlantı değildir, tutumun doğruluğundan gelmektedir. Türkçenin anlatım gücü geliştikçe, insanımızı ve sorunlarını daha yakından tanıdıkça, bir de birikim çoğaldıkça ilerde daha başarılı romanlar yazılacak. Bu kesin...

BİLBAŞAR, Kemal

Tanzimat döneminde Türk romancılığı, biçimsel bir üst yapı değişikliği olarak uygulanan batılılaşma ve uygarlık değiştirme hareketine paralel bir gelişme göstermiştir. Yabancı devlet adamlarının telkinlerine kapılarak l i b e r a l ekonomi ile kalkınacağımıza körü körüne inanan siyaset adamlarımız bizi, XIX. Yüzyıl büyük devletlerinin uyduşu ve sömürgesi durumuna düşürürken, sanatçılarımız da k ü l t ü r — E m p e r y a l i z m'i ile şartlanarak, Batı hayranlığı ve kopyacılığı ile aynı düzeyde romanlar kaleme almışlar, böylece masal, destan ve hikâye okumaya alışkın büyük halk topluluğundan koparak, batılılar gibi giyinen, onların yaşantısına özenen küçük bir azınlığın, Saray ve çevresindeki komprador zümrenin sanatçısı olma yoluna girmişlerdir. Yapay, anlaşılması güç Osmanlı diliyse halkla aralarındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiştir. Bu dönemi en iyi yansıtan roman A R A B A S E V D A S I'dır. Taşlama gücü ağır basan tek olumlu eser budur, diyebiliriz.

Osmanlı Devleti'nin yıkılma arefesinde başlayan Türkçülük hareketi, Atatürk İhtilâli ile **siyasal, sosyal ve ekonomik özgürlük** biçimine dönüşmüştür. Kurtuluş savaşından sonra girişilen devrim hareketleri, toplumumuzu **Türk kalarak Batılı olma,, çağdaş uygarlık düzeyine** ulaşma amacıyla yeniden yoğurmuştur. Cumhuriyet döneminde

yetişen romancılarımız, Atatürk'ün işaret ettiği bu hedefe yönelmişlerdir. Tanzimattan gelen anlayıştan kolayca silkinememekle birlikte, dillerini arıtmışlar, Türk Kültür Kaynakları'na yönelmişler, romanımızı Türk sanat gelenekleriyle bağdaştırma olanaklarını bulmaya çalışmışlardır. Gerçekçi Toplumcu yazarlarımız, yeniden oluşan toplumumuzun sorunlarını gün yüzüne çıkaran, ilerici-tutucu güçler arasındaki savaşa, ekonomik çatışmalara ışık tutan, çözüm yolu gösteren romanlar kaleme almışlardır.

1961'den bu yana Türk romancılığı, özkişiliğini bulma, halkla bütünleşme yolunda büyük başarılar sağlamıştır. Yapısı sağlam, evrensel, ama T ü r k T a v r ı belirgin romanlarımız yazılmış ve yazılmaktadır. Bu yüzdendir ki, çeviri eserler sağnağına karşın Türk romanı geniş bir okuyucu kütlesi bulabilmektedir. Birkaç yıl içinde 4 5 baskı yapan hikâye ve romanlarımız az değildir. Aziz Nesin'in, Yaşar Kemal'in, Orhan Kemal'in, Rıfat Ilgaz'ın, Kemal Tahir'in, Baykurt'un, Yıldız'ın, Füruzan'ın, Korcan'ın, Tuncer'in, Akbal'ın eserleri bunun açık kanıtlarıdır. Henüz dünya şaheserleri arasına katılacak Türk Romanı ortaya konulmamışsa da, dünya edebiyat alanına: «Bunlar da bizim eserlerimizdir!» diye göğsümüzü gere gere sunabileceğimiz romanlarımız vardır.

DİZDAROĞLU, Hikmet

Roman, Tanzimatla edebiyatımıza girmiş bir türdür; yaklaşık olarak yüz yıllık bir geçmişi vardır. Bu süre içinde, romanımız, ileri doğru atılımlar yapmış ve olumlu örnekler vermiştir. Konu, dil, anlatım, kurgu ve deyiş yönlerinden, günümüz romanı, önceki dönemlerin çizgisini aşmıştır. Ancak, bu atılımın, Batı ölçülerine göre, «büyük bir aşama» olduğu söylenemez.

Bunun nedenlerini şöyle sıralamak yanlış olmaz sanırım:

1. Romancılarımızın bir bölüğü, yapıtlarına bir «tez» koymakta, roman, bu savın doğruluğunun tanıtlanması

aracı durumuna getirilmektedir. Bu, sanatla bağdaşmayan bir tutumdur.

Bir sanatçı düşünürümüzün «tezli roman» konusundaki şu yargılarına biz de katılıyoruz: «Tez, girdiği yeri kurutmuştur. (...) Esasen, tez romanı kendinden çelişkin bir kavramdır ;tez düşünür, roman yaşar; tez soyut, roman somuttur; tez hayatı bir yönden, roman birçok yönden görmeye eğilimlidir.»

2. Kimi romancılarımız da, salt köye ve köylüye dönmekle, yoksulluk ve acımasızlıkları sergilemekle, sanatçılık görevlerini yerine getirdiklerini sanmaktadırlar. Bu tür romanların başarılı olanları yok değildir; ama hepsi için aynı şeyi söylemek olanağı yoktur.

3. En önemlisi, onca çabaya karşın, günümüz romanında, bütün özellikleri ve nitelikleriyle «Türk insanı»nı bulamıyoruz. Tek tek birtakım bireyler karşımıza çıkıyor, şu ya da bu yanlarıyle birilerini simgeliyorlar. Nedir, bunlar, «tip» niteliğini taşımıyor, o düzeye ulaşamıyor, «birey» olmaktan öteye geçemiyorlar.

Bugünkü çabaların ve birikimlerin, ileride, daha olgun ürünler vereceğinden kuşkuya düşmemek gerek. Roman geleneğimiz yerleşip etkinleştikçe, Batı çizgisine ulaşan romanlarımız da olacaktır elbet.

EFE, Dr. Suat

Yaşadığımız dönemde daha fazla roman yazıldığı bir gerçektir. Dil ve ifade sadeliği, gereksiz edebiyat oyunlarına yer verilmeyişi ve köy-kasaba gerçeklerine yöneliş gibi özellikler günümüzdeki romanların üstünlüklerini niteler. Gerçekçi romanlar ülke sorunlarına çare arama olanağını da birlikte getirmektedir. Bu, günümüz romancılığının «yararlı yanı» dır.

Türk romancılığının kültür dünyası ölçülerine göre yeri, «umut verici bir başlangıç» olarak nitelenebilir. Dünya roman piyasasına çıkma mutluluğuna eren ve erebilecek düzeyde olan romanlarımızın sayısı azdır. Bunun nedenlerini şöylece sıralayabiliriz:

1. Roman yazarlarımızın pek çoğunun bir laboratuvar çalışmasına gereksinme duymadıkları, daha çok doğuştan gelen gözlem ve yazma gücü gibi yeteneklere ve anı zenginliği gibi olanaklara güvendikleri görülmektedir. Bir Balzac, bir Zweig ve bir Tolstoy gibi aylarca hattâ yıllarca süren malzeme toplama işi sabır ister ve yazarın yazarlığı meslek edinmesini gerektirir.

2. Genel kültür eksikliği de rol oynamaktadır. Batıdaki yazarların sosyoloji, felsefe, psikoloji, estetik, tarih, edebiyat tarihi, san'at tarihi ve yabancı dil bilgileri, çok gezme olanakları ve kültürel geleneklerinden doğan kendine güven hisleri elbet onların yaratma güçlerini desteklemektedir.

3. Bizde moda edebiyat akımlarının etkisinin dışında kalabilmenin gereği pek önemsenmemektedir. Türk romancısının çağımız kültür dünyası içindeki yerini alabilmesi için öncelikle lokal konu ve sorunları iyi tanıyıp değerlendirmesi ve Türkiye'de yaşayanların davranış özelliklerini iyi bilmesi gereklidir

4. Kupkuru realizmin ve ideolojik dürtülerin fazlaca yer aldığı romanların estetik yanı ya hiç olmuyor, ya zorlama san'at çabası dikkati çekiyor ve bu da okuyucunun sabrına ölçü teşkil ediyor. Gazete röportajları da aynı işi görebildiğine göre, realist romancının görevi bize acı gerçek içindeki iyi ve güzeli tattırmaktır Böylesi hem güzel, hem yararlı, hem de daha etkili olur.

Yukarki sıralama ile bugünkü aşaması içinde Türk romancılığının eksiklerini de belirtmiş oldum. Toplu soruşturmanın asıl amacı da zaten buydu sanıyorum.

HALMAN, Talât Sait

Türk romancılığı bugün, bütünüyle ele alındığında, yüz yılı yeni aşan tarihinin doruğundadır elbette. Belki son bir kaç yılda, Aşk-ı Memnu, Şipsevdi, Sinekli Bakkal, Yaban, Yeşil Gece, Huzur, İnce Memed, Esir Şehrin İnsanları ölçüsünde ve öneminde tek eserler yayınlanma-

dı ama, genel olarak Türk romancılığının seviyesi, önceki dönemlerin günümüze aktardığı ürünler de göz önünde tutulursa, övünebileceğimiz bir yüksekliktedir.

Romancılığımızın olumlu yönlerini, başarılarını, göz kamaştırıcı hamlelerini hepimiz biliyoruz: Köy romanı, toplumsal gerçekçilik, tarihi roman, bilinç-akışı, nouveau roman türlerinde, gerçekten, üstün bir düzeydeyiz. Ama, çeşitli kültürel ve edebi eksiklikler, Türk romanını dünya ölçüsünde başarıya ulaşmaktan geri tutuyor. Tümüyle edebiyatımızın boşluğu olan «trajik görüş ve duyarlık» romanımızda da cılız... Büyük sosyal ve beşeri hiciv romanı, Türkiye'de hâlâ yazılamadı... Derinlemesine psikolojik tahlil bakımından yazarlarımız acemi... Biraz da dilimizin geçirmekte olduğu bunalım ve bocalama yüzünden hiçbir romancımız henüz «büyük üslûpçu» olamamıştır. Ve hepsinden önemlisi, «geniş bir sentez» bir türlü gelişememiştir. Bütün bir sosyal ve beşeri panoramayı bütünüyle, en dramatik ve trajik komik yönleriyle, tek bir yönteme saplanmadan, güçlü bir dil ustalığıyla sunan bir Türk romanı yoktur. Türk romancıları, kendi dünyalarından sahneler ve görüntüler veriyorlar; hiçbiri bir roman dünyası, bir mitoloji, bir âlem yaratamıyor. Bu başarı kazanılmadıkça Türk romanı, uluslararası ölçüde zafere ulaşamayacak denebilir.

Romancılarımızı dünyaya tanıtmak için gerekli olan çalışma, yetersizdir. Bellibaşlı ulusal edebiyatlar arasında, başka dillere en az çevrilenlerden biri, Türk edebiyatıdır. Kültür Bakanlığı, yaygın bir çeviri faaliyeti düzenlemek üzereydi. En önemli Türk romanları, İngilizceye, Fransızcaya, Almancaya ve ilerde başka birkaç dile daha çevrilerek bellibaşlı yabancı yayınevleri tarafından dünyaya sunulacaktı. Bakanlık kaldırılınca bu faaliyete de son verilmesi, üzücüdür. Türk romanları, yabancı ülkelerde yayınlandığında, büyük başarı kazanacaklarına eminim. Yazık ki devletimiz, üniversitelerimiz ve özel kuruluşlarımız, edebiyatımızın yeryüzünde hakkı olan yere kavuşmasına yardım etmiyorlar.

İLHAN, Attilâ

Geçen yüzyılın sonlarından itibaren dünyanın değişmesi hızlanıyor, sık sık, son elli altmış yıllık gelişmelerin, ondan önceki birkaç yüzyıllık değişme ve gelişmelerden fazla olduğunu, şurada burada işitmemiz, bunun bir belirtisidir. Gerçekten de, üç büyük adam, üç büyük ve çok önemli düşünce kuramıyla hem bilimleri yeni aşamalara götürüyorlar, hem de insanların günlük yaşantılarından üstyapı kurumlarına kadar bir çok alanlarda bir çok şeyin yeni baştan ve yeni bir ışık altında ele alınmasını zorluyorlar. Bu adamlar, tahmin edeceğiniz gibi, Marx, Freud ve Einstein'dır.

Genellikle sanat, özellikle edebiyat ve roman, içinde yaşadığımız yüzyılın başından başlayarak, bu üç adamın getirdiği yöntem ve doğrultulardan faydalanmaya başlamış, böylelikle bir önceki yüzyılda, Fransız, İngiliz ve Rus romancılarının kendisine verdiği boyutları aşmıştır. Klâsik toplumsal roman, Marx kuramının uygulanmasıyla hem sınıfsal hem de militan bir nitelik kazanırken, bireysel roman sadece 'tahassüsleri' anlatan duygusal bir hatıra defteri olmaktan çıkmış, Freud'un getirdiği çözümleme yönteminin uygulanmasıyla, yepyeni ve bambaşka iç boyutları edinmiştir. Beride, fizik gelişmelerin meydana çıkardığı yepyeni bir görüntü sanatı doğmuş, sinema ve sonra televizyon ,insanların yaşantısını görüntüyü temel alan bir anlatım biçimi içinde verince, edebiyatın okurunu elinde tutabilmek bu sanatların olanaklarından faydalanması zorunluluk hâline gelmiştir.

Bu platform, öyle sanıyorum ki, klasik romanı altüst eden büyük öncülerin doğmasını hazırlayan platformdur. Şimdi siz bunun üzerine, isterseniz Malraux, Nizan, Greene, Hemingvay, Dos Passos, Ehrenburg, Koestler vs. gibi toplumsal sorunları yeni bir kanava içinde işlemeye çalışanları, isterseniz James Joyce, Wirginia Wolf, Gide, Faulkner, Thomas Mann gibi iç boyutları irdelemeye ve incelemeye önem verenleri, isterseniz her iki yandan gö-

rüntüye önem vererek eserlerini yeni bir mimarî içinde kurmayı deneyenleri ekleyiniz, ortaya çıkacak tablo, 20. yüzyılın gelişmesiyle romanın kökten değişiklikler geçirdiğini, başkalaştığını kanıtlayan bir tablo olacaktır.

Bu tablo karşılaştırmaya 'esas' alınırsa, Türk romanı sanıldığının tersine, 'yoksul' bir roman gibi görünür. Tek tek romancıları bırakın da, bütünüyle romanın ulaştığı düzeyi düşünün, göreceğiniz, klâsik mimarî içersinde geliştirilmeye çalışan toplumcu özellikleri ağır basan yoksullukçu (miserabiliste) bir roman düzeyidir, ruhbilimsel boyutları hayli dar, fikir yükü yok denecek kadar az, gözlemleri ilkel ve sonuçları belirli sloganları işleyen bir 19. yüzyıl romanları çizgisidir bu. Günümüzün Türk romanında, romanın dünya hâlinde yaşadığı değişiklikler yaşanmamış, sadece toplumcu roman damarı, o da özgün bir bileşim olmaktan çok, Rus toplumcu gerçekçiliğini öykünerek, yarı naturaliste bir deneme olarak, geliştirilmiştir. Bu bizim romanımızın öteki romanlarla karşılaştırılmasında yoksul kalmasına yeter.

Fakat iş orada bitse iyi, ayrıca bizim romanımız heveslendiği toplumcu gerçekçi romanın özgün bileşimini Türkiye koşulları içinde tam gerçekleştiremediğinden, Türkiye'nin çağdaş toplumsal sorunlarını da atlamış, bütün toplumculuk hünerini Türk köyünden 'Bizim köy' gerçekleri saptamak, cılkı çıkarılmış bir ağa / öğretmen / imam üçgeni çizmek, (biraz daha imgelemi olanlarsa,) gurbetçileri işlemek suretiyle göstermiştir. Bu kadarcık bir toplumsal temelin 'şahaserler' vermeye yeteceğini sanmak için insanın herhalde bizim eleştirmeciler kadar iyiniyetli olması lâzımdır.

Bir önceki Türk romanı, bence, günümüzün romanı kadar tekdüze, aynı şeyi tekrarlamayı marifet sayan bir roman değildi. Çeşitli alanlarda çeşitli sorunları işleyen çeşitli romancılar çıkabiliyordu. Reşad Nuri ile Abdülhak Şinasi Hisar, Halide Edip ile Peyami Safa aynı dünyaları mı anlatırlar? Demek ki, o dönem romancıları topluma dağılmayı daha iyi becerebilmişler, o dönemin Türkiye'sinden daha zengin bir kesit verebilmişlerdir. Hüseyin

Rahmi'nin, Osman Cemal'in tiplerini bugün kimden okuyacaksınız? Yakup Kadri gibi aslında toplumsal eyilimi ağır basan bir romancı bile Freud öğretisinden faydalanmaya çalışmışken, ondan bunca yıl sonra yazanların bu öğretiden habersiz görünmeleri, Peyami Safa'nın, Abdülhak Şinasi'nin ne güzel usturupladıkları psikolojik roman tarzının günümüzde handiyse öksüz kalması nedendir? Ben artık klasik diyebileceğimiz Türk romanını okurken romancılarının şimdikilerine oranla çok daha dünyadan haberli, çok daha entelektüel olduklarını sevinerek ve üzülerek saptadım. En beğendiğimiz Peyami Safa, toplumculuğu, toplumcu gerçekciliği bilir ama, öteyandan çağdaş romanı etkileyen öteki akımları da bilir, eserlerini kişisel bir bileşim olarak kurar, oysa bazı köy gerçekçilerimizin imzasına bakmadan yazdığının kime ait olduğunu hangimiz ayırabiliriz, ya da, ikisinden iki pasaj alıp birbirine eklesek, ekleme olduğunu hangimiz farkedebiliriz?

Şu halde? Şu halde Türk romancıları kendilerini önemli saymak, büyük işler başarmış saymak böbürlenişinden vazgeçmeli, oldukları gibi görmelidir. Eleştirmeciler de hınk deyiciliği bırakıp dünyada olup bitenleri öğrenerek onlara bu işte yardımcı olmalıdır. Genç yazarlar ise tek yanlı, tekdüze, eleştirmeci kollamasına ve şişirmesine, politika omuzdaşlığına dayanan kolay romancılıkları bırakıp çağın gerektirdiği bilimsel verilere yaslanan ulusal roman bileşimlerini denemelidirler.

K., Tarık Dursun

— Şu anda, kelimenin gerçek anlamıyle -ve eski deyimle- «nev'i şahsına munhasır» bir roman düzeyine ulaşmış sayılmıyoruz. Türk romanı, ikinci bir geçiş dönemini sürdürüyor. Birinci dönem, Ahmet Mithat Efendilerden Cumhuriyet'e kadar olan dönemdir. Yakup Kadriler, Halide Edipler, Halit Ziyalar, Peyami Safalar sürekli bir arayışın yanı sıra gelenekleşme ve gelenekleştirme çabası içindedirler. Adını andığım yazarları küçümsüyorum sa-

nılmasın! Tam tersine, onların yaptıkları saygılı ve güzel bir işti; Türk romanını bir takım dar boğazlardan geçirip ikinci dönem romancılarına sevaplarıyla günahlarını da beraberlerinde getiriyorlardı.

İkinci dönemin romancıları -bunlar, özellikle iki ara kuşağı ile 1950'lerden sonraki kuşağa aittirler- kendilerinden önce gelenlerin hatalarını tekrarlamamaya çalışarak bu hataların uzağından geçip en az hatalı yola saptılar. Bu sapışta «Kara Bibik» ile «Küçük Paşa»nın unutulmaya yüz tutmuş yeni gerçekçiliğinin sil baştan canlandırılmasının büyük payı vardır.

Başlangıç günlerinde, işlenmesi kaçınılmazlık taşıyan köy, çıkagelir. Ana etken, Mahmut Makal ve ünlü eseri «Bizim Köy»dür. Ayrıca, yazarlarının Köy Enstitüleri çıkışlı oluşlarını ve birikimlerinin de yine köy yaşantılarından gelme olduğunu kabullenmek gerek. Etken öylesine güçlü idi ki, arada şehirci bir kaç çıkış (sözgelişi, Sait Faik'in «Kayıp Aranıyor»u ve «Kumpanya»sı, vb) rahatlıkla gürültüye geldi. Fakir Baykurtların, Talip Apaydınların, Yaşar Kemallerin, Kemal Tahirlerin içinde, arada bir kaygınlık göstermesine karşılık, bir tek Orhan Kemal ayakta kalabildi.

Bir başka gerçek de, romanımıza Varlık Yayınlarının yön verme isteğidir. Bir süreler önce hikâyeden romana geçen yayınevi, yazarlarından ısrarla roman yazmalarını diliyordu. Hiç hesapta olmayan, şiiri ya da hikâyeyi hatta felsefeyi- kendine uğraş edinmiş nice kişiler, bu yüzden romana abandılar: M. Sunullah Arısoy, Şahap Sıtkı, Necip Alsan gibi.

Günümüzde roman çok değişik evrelerde. Çağdaş okur, daha çok sinemadan, televizyondan ve resimli romanlardan geliyor. Biz, bu ölçeği görmezlikten gelip hâlâ Balzac'tan kalma gelenekselliği uygulamaya çabalıyoruz. Olmaz bu, nitekim olmuyor da. Geleneksel roman türünü Dos Pasos yıkalı o kadar çok oldu ki...

Üçüncü bir kuşak daha gelecek Türk romanına; daha akıllı, daha çalak, daha çağdaş. Bir öncekilerin nitelik ve nicelik eksiklerini görüp bütünleyecek, aşamayı, ger-

çek aşama yapacaklar. Şimdilik, bu kuşak, hikâye dolaylarında geziniyor; yarın, romanı deneyecekler: Daha güçlü, daha bilenmiş, daha birikimli üstelik. Romanımız asıl onlarla başlayacak.

KARAÖREN, Sami

Türk romancılığı bugün, gerek nicelik, gerek nitelik yönünden daha önceki dönemlere göre oldukça üstün.

Tanzimat ve daha sonraki dönemlerin Batı benzetmeciliğinden kurtulmuş, özentinin yerini özen, yapaylığın yerini gerçekçilik almıştır. Özellikle dil, halkla geniş bağlantısı olan işlek bir dil egemen bugünkü romancılığımıza. Dolayısıyle öyküleme de yeni ve üstün nitelikte. Yurt gerçeklerine dönük, yerli ve devrimci... Kısacası, sevinci, tasası, acısıyle insanlarımızın öyküsü yer alıyor.

Ancak, bütün bu gelişmeler kültür düzeyimizin ulaşabildiği ölçüde. Büyük atılımlı, evrensel bir romancılığımız yok henüz. (Ama, bunu muştulayan öncü romanlar sayabiliriz.) Romancılığımızda istenilen bu aşamayı sağlamak için yeni bir kültür aşaması gerekli bence. Kültür alanında, Cumhuriyet döneminin elli yıllık yatırımlarıyle ancak bu düzeyde aydın, düşün adamı ve sanatçı yetiştirebildik. (Hoş, yetiştirdiklerimize karşı tutumumuz ve saygımız da belli!) Yeni bir kültür ve düşünce aşaması için özgür bir ortamda yeni yatırımlar gerektiği ortadadır. Yeni sanatçı elbette bu ortamda yetişecektir. O zaman bütün sanat dallarımızla birlikte romancılığımızın da yeni bir aşamaya, ümen bir niteliğe ulaşacağına inanıyorum.

Romancılığımızın bugün başlıca kusurlarından biri fazla «fotoğraf» oluşu. Oysa, gerçekler sanatçı beyninde ve yüreğinde yepyeni bir oluşuma ulaştıktan sonra yansımalı bize.

Son yıllarda roman yazanların sayısı da bir hayli arttı. Genç genç sanatçılar roman yazma çabası içindeler. Başarılı olanlar da görülüyor. Yine de roman yazmak ye-

lişkinlik işi, deneyimlerden geçme ve bir olgunluğa ulaşma işidir, derim. Aksi halde roman sayısı arttıkça değeri düşecektir.

KOCAGÖZ, Samim

Türk romancılığının bugün varmış olduğu aşamayı, daha önceki dönemlerle karşılaştırırken, geçmişi şöyle bir gözümüzün önüne getirirsek, ne yazık ki, pek gelişme vardır diyemeyiz nicelik bakımından: Eski yıllara, benim Türk romanını günügününe, yıl yıl izlemeye başladığım yıllara bir bakıyorum da — daha eskiyi bir yana bırakalım — örneğin 1930 - 1940 arasında çıkmış, zihnimde yer etmiş «Yaban» var; «Sinekli Bakkal» var; «Kuyucaklı Yusuf» var. Şuraya buraya bakmadan zihnimi biraz daha zorlasam, iki üç roman adı daha sayabilirim. 1930'la 40 arasını kapsayan bu on yıl için beş altı romanın yayınlanması, Türkiye için çok az değil mi? Durum 1940'la 50 arasında da pek değişmiyor. Aklımda kalabilen, «Aganta Burina Burinata» var. Kendi romanım olduğu için, bir sayım dökümden aklımda kaldı: 1948 yılı içinde Türkiye'de bir tek roman yayınlanmış; «Bir Şehrin İki Kapısı». 1950 - 1960, 1960 - 1970 yılları arasında da durum pek değişmiyor. Şöyle bir düşünecek olursak, ilk yirmi yıllık dönemden belki on roman fazla sayabiliriz.

Bunun çeşitli nedenleri var: Okur yazarlık, yazarın yetişeceği ortam, yazarın yazabileceği ortam... Daha birçok nedenler üstünde durulup incelemeler yapılabilir. Ne var ki şu da bir gerçek: Son 40 yılda Türkiye'de çok az roman yazılmıştır; başka bir deyişle çok az romancı yetişmiştir. 40 yılın içine kırk romanı sığdıramamışız; işte nicelik bakımından durum budur. VARLIK'ın sorusunun dışında ama bu söylediklerim, HİKÂYECİLİĞİMİZ bakımından da geçerlidir.

Nicelik bakımından yakındığım romanımızın, niteliğine gelince, çok iyimserim: Bir yol 1960 yıllarına gelene

değin Türk romanı; sosyal alanda, toplumsal alanda, tarihsel alanda, iktisat alanında bilimcilerin yapmaları gereken araştırmaları, gerçeklerin — siyasal, toplumsal — gözlemciliğini, toplumsal yaşantımızdaki kaynaşmaların — pek bilimsel de olmasa — araştırmalarını yapmayı da yüklenmiştir. Örneğin Osmanlı Devletinin ekonomik yapısına, toprak sorununa, Cumhuriyet'ten sonra makineleşmenin getirdiği tarımdaki köylümüzün kaynaşmasına ve şehirlere akımın nedenlerine — sanayileşme çabaları —, esnaf, tüccar köylü ilişkilerine, bilimcilerimiz, yeni yeni, 1960'dan sonra el atmaya başlamıştır. Kırk yıldır bilimsel araştırmaların yetersizliği altında Türk romancısı ezilmiştir. Bazı süper aydınlarımızın (!) burun kıvırdığı çoğu Türk romanlarının kupkuru gerçeklerle ortaya çıkması, önce gerçekleri anlatmak çabasından, zorunluğundan ileri gelmiştir. Türk romancısının karşısına çıkan büyük zorluklara karşın son kırk yılda kendisinden söz ettirebilmesi büyük başarıdır. Son kırk yılda adını duyurabilmiş, kendinden söz ettirebilmiş romancı sayısı değin; kaç iktisatçının, kaç düşünürün, kaç bilimcinin adından söz edilmiştir?

Kuşkusuz bilim başka, sanat başkadır. Ne var ki bilimsiz sanat olmaz. Bizde tuhaf bir iştir, 1960'lara değin — eski dönemde Ziya Gökalp bir yana — bilimciler hep, sanatçıların ardında kalmıştır. Bir başka deyişle bilimi de romancılar; gözlemleriyle, araştırmalariyle, sezgileriyle yapmak zorunda kalmıştır. Bu açıdan bakarsak, yöresellik, ulusallık, toplumculuk, insancıllık bakımından Türk romanı; büyük, yüklü, yabana atılamayacak bir nitelik taşır. Yine soru dışı olmakla birlikte bu söylediklerim, Türk hikâyeciliği için de geçerlidir.

İçinde bulunduğumuz kültür dünyası içinde Türk Romanının durumu, yukarıda sıraladığım güçlüklere karşın — daha çok hikâyede — bugün yerini yavaş yavaş almakta, kendisini duyurmaktadır. Dilimizden başka dillere çevrilme olanaklarımız daha çok olsa — ki çevirileri de biz yapmak zorunda kalıyoruz çoğu — Türk roman ve hikâyesi, daha çok sesini duyurabilir dünya kültürü düzeyinde.

MUTLUAY, Rauf

Düşünün ki ilk romanımız hem imzasız, hem fasiküller halinde yayımlanmış, tütüncü dükkânlarında «ibret verici bir hikâye» değerlendirmesiyle yayımlanmıştır (Şemsettin Sami, Taaşşuk-i Talât ve Fıtnat, 1872). Yüz yıl içinde geçtiğimiz aşamaların zenginliği, sorunun ilk şıkkının cevabını hemen hemen gereksiz kılar. Batılılaşmayı, ekonomik açıdan ne kadar olumsuz değerlendirirsek değerlendirelim. batının baskısına karşı direnen güçler de batılılaşan kurumların yetiştirdiği kuşaklardan çıkacaktır. İçiçe, karmaşık, çabuk formüllerle açıklanması güç bir süreçtir yaşadığımız.

İlk romanları yazanlar; paşalar soyundan, medrese öğrenimiyle bitişmiş ekleme Fransızca öğreniminden geçen yüksek zümre kuşaklarıdır. Toplumun bütününü göremez, bağlı bulundukları katların değer yargılarındaki sarsıntıyı eleştirirler. Tanzimat ve Servetifünun romanı hem batılılaşmaya özenen, hem ondan örselenen bir toplumun tedirginliğini yaşatır. Heybeliada köşküne sığınan paşazade Hüseyin Rahmi kadar, padişaha başkâtiplik yapan Uşaklıgil de aynı çizgide görünür.

Romanımızın, toplumumuzu yansıttığına tam inanmak için elde gerekli bütün zaferlere sahip değiliz. Gerekli dili ancak otuz kırk yıl önce bulan bir romancılık çabası, amacına nasıl ulaşabilir?

Başka toplumlara benzemeyen özellikler toplamımız var. Üç kıtaya yayılmış bir imparatorluğun insanları, sürekli yıkımlar ve yengiler sonucunda misak-ı milli sınırlarına sığındı. Uluslaşma aşamasındaki bu karışık dokumanın bilinçlenmesi bu kadar az süre içinde nasıl mümkün olabilir? Üstelik çağdaş ekonomik zorunluklarla şimdi dünyanın dört köşesine dağılma zorunluğunu da duyuyoruz. Ne köylümüzün, ne kasaba yapımızın, ne kentleşen toplum düğümlerinin, ne uygarlık değişiminin sarsıntılarını yaşayan aydınlarımızın, ne yurt dışına kaçan işçilerin, ne yeni sanayi burjuvazisinin, ne eski ağalık kurumunun...

tam olarak romanlaştırıldığına inanırım. Karaosmanoğlu'nun, Adıvar'ın... niyetlendikleri yollarda Orhan Kemal'in Yaşar Kemal'in, özellikle Kemal Tahir'in bilinçli emeklerine tanık olmadık değil. Yeter mi?

Kendi kendimizi değerlendirmekte aşırı iyimser olmak da, kendimizi iyi tanımamak kadar zararlı olabilir. Son yıllarda güç kazanan bu reklâm kampanyasına kolayca katılmak için gerek bulmuyorum. Roman, yaşadığımız toplumun sözcüsü bir edebiyat türü oluncaya kadar da iyimser olamıyacağım. Geçmişe göre evet; ama ulaşmayı düşündüğümüz çağdaş düzeye göre... romanımız toplumuzu yansıtmış değildir gereğince; derinliğine inemediği, günlük akıntılara kapıldığı için. Bu yargıyı, romanların, toplumlarını yaşatma gücüne inandığım için belirtiyorum.

NESİN, Aziz

Romancılığımızın bugün varmış olduğu aşamayı belirleyebilmemiz için, daha önce uğrayıp kalktığı durakları bilmemiz gerekiyor. Genellikle edebiyatımızın, özellikle de romanımızın durakları, dönemeçleri bugüne dek saptanmadı. Edebiyat tarihçilerimiz, edebiyat dönemleriyle siyasal dönemleri bir tuttular. Oysa yalnız Tanzimat Edebiyatı, Tanzimat politikasına uygun düşer, ikisi bir koşuttadır. Siyasal tarihimizde Tanzimat, kapılarımızın batı düzeni diye batı çıkarlarına açılışı, edebiyat tarihimizde de Tanzimat, —isteristemez— batı kültürü diye batı taklitçiliğine kapılarımızın açılışıdır.

Tarihimizde Tanzimat dönemi dışında, siyasal akımla edebiyat akımının (roman da içinde) denk düştüğü, koşut geldiği başka dönem görülmemiştir. Edebiyat tarihçilerimiz, insanın herhangi bir uzunluğu karışıyla ölçerken önce serçe parmağını bir yere dayaması gerektiği gibi, ilkin parmak basacakları bir yer aramışlar, edebiyatın (romanın) dışında bir yere parmak basmışlardır: Cumhuriyet öncesi, Cumhuriyet sonra Türk romanı, Türk hikâyesi, Türk şiiri... 1960 öncesi, sonrası... Bir siyasal

olay olan 12 Mart'ın öncesi, sonrası diye de Türk edebiyatında belki bir yeni dönem gösterilecektir.

Edebiyat olayı olmayan siyasal dönemeçleri bir yapaysallıkla edebiyat dönemi saymak, yapaysal ayrımlar göstermek, edebiyat tarihinde kolaya kaçmaktır. Örneğin Cumhuriyet öncesi Türk romanıyla Cumhuriyet sonrası Türk romanı arasında, hiç değilse on yıl geriye, on yıl beriye doğru hiçbir belirli ayrım yoktur. Nitekim Cumhuriyetin ilk on, ilk yirmi yılı içinde, Kurtuluş Savaşı'mızın romanı, destanı, şiiri, oyunu yazılmadı diye yakınmalar vardı. Cumhuriyeti yaratan Kurtuluş Savaşı'nın edebiyat ürünleri bile Cumhuriyetin kuruluşundan yirmi yıl sonrasından başlayarak yavaş yavaş yazılmaya başlandı; başka türlüsü de olamazdı. Bu durumda Türk edebiyatını — roman da içinde — Cumhuriyet sonrası, Cumhuriyet öncesi diye ayırmak, edebiyatı siyasal değişime göre yapaysal bir ayarlama olur.

Edebiyat dönemleri edebiyat olayları olarak saptanmadığı, dönemlerin nitelikleri, özellikleri, hangi edebiyat akımının hangi yeni akımı doğurduğu, ya da bizdeki bir edebiyat akımının hangi dış akımın kopyacılığı olduğu belirlenmediği için, biz romanımızın bugününü, eski dönemlere bakarak değil de, tek tek eski romanlarla tek tek bugünkü romanları karşılaştırarak anlayabiliriz.

Nicelik bakımından Türk romanının nasıl hızlı bir gelişim içinde olduğu, yalnız Bibliyografya Dergisi'ne şöyle bir bakmakla bile anlaşılır.

Türk romanının niteliksel gelişimine gelince, bu — benim için — kendimin de içinde bulunduğum bir durumu anlamaya çalışmak demektir. Gelişim çağında bir insanın her an büyüdüğünü duyamaması, yaşlanmakta olan insanın her an yaşlandığını anlayamaması, ancak bu gelişimi, gelişme olayının dışında kalanların anlayabilmeleri gibi bir şeydir bu. Eski, yeni romanlarımızı tek tek gözönüne getirirsek, yenilerinin eskilerini çok, çok aştığı ortadadır. Yalnız son onbeş - yirmi yılın Türk romanının karşısına eski romanlardan çıkarabileceğimiz kaç roman var? Halit Ziya'nınkilerle Yakup Kadri'ninkileri, Reşat

Nuri'ninkileri dışta tutarsak — kendi dönemleri içindeki değerleri de yadsınmadan — geride kalanların çoğu böyle bir karşılaştırmada dökülür. Dökülmeyenler de doruklara varamadan eteklerde savrulur kalır.

Yalnız edebiyatçılar, eleştirmenler, yazarlar arasında değil, roman okurları arasında da «En beğendiğiniz on Türk romanı hangileridir?» diye bir soruşturma açılsaydı — ki açılsa çok iyi olur — bu gerçek çok iyi anlaşılırdı. Verilecek cevapların sıralamasında on romandan kaçta kaçı, o sınırı, tarihi kesinlikle belli olmayan eski dönem romanlarından olabilirdi? En büyük hoşgörüyle diyelim onda ikisi...

Bugünkü romanımızın dünya ölçüleri içindeki durumunu söylemek, doğrucası, bizim için, kendi kendimizi övmek olur. Batılı dediklerimiz, en doğrusu kültür dünyası, bütün Türk edebiyatına olduğu gibi Türk romanına da gerçek değerini vermiyorsa, bunun, edebiyat dışında başka nedenleri vardır. Fizikteki bileşik kaplar kanununda olduğu gibi, bir toplumdaki üstyapı güçlerinin aşağı yukarı bir düzeyde olabileceği gerçeğine, kendine özgü toplumsal koşullarından ötürü, Türk edebiyatı uymaz. Az gelişmiş Türkiye'nin çok gelişmiş bir edebiyatı, hızlı ve çok gelişmiş bir romanı vardır.

SEYDA, Mehmet

İlkin, bu (bir daktilo sayfasını aşmayacak bir uzunlukta) olması istenen yazıda, her sözün, her yargının bir genellemeye kapı açacağını belirttikten sonra, romanın, çağımızı en iyi biçimde yansıtabilme olanağına sahip bir edebiyat dalı olduğunu öne sürmek isterim. Çok karmaşık insan gerçeğini, içinde yaşadığı toplumun gene çok karmaşık sorunlarıyla birlikte, roman kadar enine boyuna, roman kadar derinlemesine verebilecek bir başka yazı sanatının bulunmadığı kanısındayım. Bütün öbür yazı sanatlarına el atabilmesi, sırasında şiirden, oyundan da yararlanması, onun olanaklarını alabildiğine zenginleştirmiştir.

Ne ki, çağı bakımından önemi, işlevi bunca açık olan

roman, toplumumuzun içinde yüzdüğü çelişkilere, birikimlere paralel olarak bizde de hatırı sayılır bir gelişim gösterebilirken, eleştiri, inceleme, biyografi gibi kendine yardımcı türlerin «işbirliği»nden epey uzakta ve yalnızdır. «Acı, ama gerçek»; eleştiricilerimizin pek çoğu, yakın günlere kadar, bir sanat yapıtına (bu arada romana) sadece Jean Freville aracılığı ile, Plehanov'un gözlükleri ile bakabildiler. Sonradan, Ernst Fischer, Roger Garaudy, György Lukacs... gibi eleştiricilerle incelemecilerin sanat sorunlarına getirdiği yeni bakış açıları ve yorumlar, «gözlük»lerin değiştirilmesini zorunlu kıldı, kimini «tükürdüğünü yalar» duruma getirdi, bir bilinç akımının kuramı ile birlikte gelişi, kimini «kandilsiz» yakaladı. Roman adına bizdeki ikinci bahtsızlık, makas kullanmaktan hoşlananlarca, hikâye ile olan göbek bağının kesilmesine çalışılması olmuştur. Oysa, Türk romanının, hiç değilse yakın geçmiş ve bugün için, çeşitli kanallardan akan gür hikâye sularıyla beslendiği apaçık bir gerçektir.

Romanlarını satarak geçinen yazarlar görüyoruz, eleştiri, inceleme yazarak geçinebilen kişi göremiyoruz. Sanırım bunu ancak, günün «24 saatinde edebiyat düşünen» Ataç başarabildi.

Gene, kimine ters, yanlış gelse de, romanımızın geçmiş yıllarda da, çağına tanıklık etmiş örnekleri vardı, diyeceğim. Bu örnekleri Sami Paşazade Sezai'de, Recai-zade Mahmut Ekrem ve Halit Ziya'da, Saffeti Ziya ile Mehmet Rauf'ta, Hüseyin Rahmi ve Saffet Nezihi'de, Cemil Süleyman'da, Ebubekir Hâzım Tepeyran'da, Ömer Seyfettin ile Halide Edip'te, Yakup Kadri'de, Refik Halid'de, Selâhattin Enis ve Osman Cemal Kaygılı'da, Reşat Nuri ile Peyami Safa'da... eğer katılaşmış önyargılarımız yoksa, rahatlıkla bulabiliriz. Belki, çoğu, dil bakımından sadeleştirmeyi bekler. Yalnız Yakup Kadri, tek başına, Tanzimat döneminden günümüze kadar, toplumca geçirdiğimiz değişikliklerin, bunalımların, her biri ayrı incelenmeye değer romanlarını verir. Abdülhak Şinasi Hisar'la Ahmet Hamdi Tanpınar, hem çağlarının ve geçmişin tanıkları, hem de unutulmaz birer üslûpçudurlar.

Daha önceki dönemlerle günümüz romancılığı karşılaştırıldığı zaman, günümüz romanında belli bir dünya görüşünün ve insanlık sevgisinin (hümanizm) daha ağır bastığı görülür. Ancak, «az gelişmiş» bir ülkenin romancısı olmak bilinci, «önce ekmek» sorununun başa ve öne alınışı, günümüz romanının bu sanattan yer yer fire vermesine yol açar. Romancının amacına, niyetlerine uşaklık eden «karton kişi»lerle karşılaşırız. Romana derinlik kazandırır ruhbilimsel verilerle uyuşmazlık, tutarsızlık gösterirler. Eskilerin anlatımındaki o incelikler, üslûp yaratma tutkusu ve duygusallık âdeta yitirilmiş, «insan gerçeği»ni var eden toplumsal-ruhsal etki-tepki ilişkilerinden çok, genellikle toplumsal çelişkilerin yüzeyden sergilenmesi başa alınmıştır. Denilebilir ki, iç ve dış dünyalar arasındaki eytişimsel çatışmaların da anlatımı gereksiz sayılmıştır. Bu eksiklerine karşılık, günümüz romanı, insanoğlunda insan sevgisini ateşlemeye çalışır. Yalnız İstanbul'u, büyük şehirleri değil, kasabaları, köyleri konu edinerek, bölge bölge, bütün yurda yayılır. Hiç el atılmamış, ilgilenilmemiş insan topluluklarından yeni bildiriler getirmeyi amaçlar.

İçinde bulunduğumuz kültür dünyası ölçüleri içinde, kendi geleneği, kendi kültürü, kendi dili bakımından Türkiye neredeyse, Türk romanı da oradadır. Eski, zengin bir geçmişimiz vardır, ışıklarla karanlıklarla doludur; bunlardan «ses getirecek» bir roman, —sanatın evrenselliğine inanıyorsak—, bir sıçrama ile, kültür dünyasında yankı uyandırabilir, ona katkıda bulunabilir... dilek ve umudunu koruyacağız.

YÜCEL, Tahsin

Bana kalırsa, eksiklikleri ne olursa olsun, bizde roman türüne gerçek değerini Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Abdülhak Şinasi Hisar kuşağının yapıtları kazandırdı. Bu yapıtlar, yazıldıkları evredeki Batı romanlarıyla türlü açılardan bir koşutluk da gösterirler. Bir edebiyat yapıtının

kendisine çağdaş Batı örnekleriyle benzerliklerin sunması bir üstünlük sayılamaz elbet. Ama, başarılı ya da başarısız birkaç örnek bir yana bırakılırsa, sonraki kuşakların ortaya koyduğu yapıtlar, şiir alanında gördüğümüzün tersine, çoğunlukla çağlarının gerisinde kaldılar. Özellikle roman tekniği bakımından. Bu da iç açıcı bir durum değil. Bugüne gelince, Türk romanı, 1950 1960 yıllarına kıyasla, hiç değilse nicelik bakımından ilerde. Öte yandan, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, v.b. roman okurunun genellikle aradığı nitelikler taşıyan yapıtlar verdiler. Ne var ki, Balzac'tan sonra orta malı olmuş yöntemleri birer yenilik, en yavan Balzac öyküntülerini gerçek Türk romanının ilk örnekleri gibi göstermek tuhaflığına düşenlerin küçümsenmeyecek sayıda yandaş bulduğuna da şu son birkaç yılda tanık olduk.

Picasso

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Stéphane Bukin : Heykel

Reşat OĞUZ

«PUSUDAKİ TEHLİKE»

Türk milletinin bünyesini kemirerek onu «bir ve beraber olma» gücünden mahrum etmek isteyen iki büyük tehlike, 12 Mart 1971'den önceki günlerde daha belirgin hale gelmişti.

Ancak, sıkıyönetimin müsamaha kabul etmez çatık kaşlı tutum ve iradesi, bu iki tehlikeyi bir köşeye büzülüp oturmaya mecbur kılmıştır. Aşırı sol ve aşırı sağ olarak ele alacağımız bu iki tehlikeye karşı uyanık olmak zorunluğu içindeyiz.

Vatanımızın kurtarıcısı ve Cumhuriyetimizin kurucusu aziz Atatürk'ü din aleyhinde göstererek şımarıklık şeklinde dilinden yılan zehiri akıtan aşırı sağa da, aşırı sol kadar, bilinçli bir mücadele ruhu ile ayakta olmak gerekliliğini Şeker Bayramında, Çankaya'da, Sayın Devlet Başkanımızın ağzından duymakla bütün Atatürkçüler «Oh» demenin ruha huzur veren ferahlığına kavuşmuştur.

12 Marttan sonra, aşırı sol ve anarşik ortamın tasfiyesi sırasında, Sayın İnönü'nün «Ya sağ ne olacak?» sorusu ile aşırı sol kadar, aşırı sağa karşı da her yönden tetikte olmanın gerekliliği dile getirilmiş, ve bu suretle memleketin yarınlarında tehlike olmak istidadını taşıyan aşırı sağın da başıboş bırakılmamasına işaret olunmuştu.

Müslüman Türk, Allahın buyruklarını ifa ve icrada vicdan özgürlüğünün sınırlarını idrâk eden bir anlayış içindedir. Yalnız, Müslümanlığın ilâhî büyüklüğünü siper ederek, dini kendi yararları açısından açıklayarak Türk milletini sömürmek çabasını sürdürenlerin faaliyetleri ço-

ğu zaman gözden kaçmaktadır. Buna sebep de «Din hassas bir konudur, bundan bahsetmek, halkımızın dinî hissiyatını rencide eder» kanaatinde olma keyfiyetidir.

Oysa bu şekildeki davranış, aşırı sağa meydanı boş bırakmaktadır. Ve istediği gibi sinsice faaliyetini sürdürmesine imkân vermektedir Yarın Sıkıyönetimden, sıkı olmıyan yönetime geçtiğimiz zaman, aşırı sağ, üzerinden ağırlığı kalkmış, çürümüş meşininden fırlayan bir koltuk yayı gibi yüzümüze çarpacaktır.

Aşırı sağın amaçlarının başında, küçümsenmiyecek bir taktik içinde, muhteşem Atatürk'ü din aleyhtarı olarak göstererek, halkın gözünden düşürmek çabası gelmektedir.

Aziz Atatürk'ün Islâmiyete büyük hizmetinin, minarelerimizden duyulan ezan seslerinin hür ve müstakil yaşamanın nimetinden geldiğinin, bağımsızlığın, hürriyet mücadelesinin temelinde o büyük insanın dehasının, alınterinin, şehitlerimizin kaniyle karışmasından ileri geldiğinin aydınların kalemlerinden ziyade 10 Kasım 1971 tarihinde Ankara'ya civar illerden birinde idim. Atatürk'ün ölüm yılı törenini lisenin konferans salonunda izledim. Lise, Atatürk'ün İslâmiyete büyük hizmetini belgelerle belirtiyor, Büyük Adamın Türk milleti için en büyük tehlikenin irticadan geleceğini ifade eden sözlerini, medeni hamlelere engel olacak irticaın kara yüzünü teşhir eden heyecanlı hitabelerini dile getiren zengin ve faydalı bir program hazırlamıştı.

Vilâyet erkanı ile Atatürk büstüne çelenk koymuş, biraz erken olarak lisenin konferans salonunda yerlerimize oturmuş, vaktin gelmesini bekliyorduk.

Solumda oturan, tapulama hâkimi olduğunu öğrendiğim zat, etrafına bakındıktan sonra, ortaya «Müftü Efendi törene gelmemiş, zaten çelenk koyarken de gözüme ilişmedi» dedi. Sinirli bir sesle ilâve etti: «Adam düpedüz Atatürk düşmanı, mürteci. Teravih namazlarında "Cemaat saflarımızı sıkı tutalım, sonra aramıza şeytan girer, birliğimizi bozar" der ve vaazlarında da saçmalar çoğu zaman. Kendini dinleyenlere "kayınvalidelerinizin elini öpmeyin

sakın, o da, siz de tahrik olursunuz, günahtır" nasihatinde bulunur.»

Kendimi tanıtarak, Sayın Hâkimden, Müftü Efendinin, camide daha neler söylediğini hatırlayarak bana lûtfedip yazıp vermesi ricasında bulundum.

Hâkim Bey, **«Öfkeden Müftünün neler söylediğini tam olarak hatırlamıyorum, Savcı Bey de vardı. O daha iyi hatırlar sanırım»** cevabiyle bir çeşit itizarda bulundu.

Güney illerimizin ilçelerinden birinin Kur'an kursu öğretmeni, ilçenin müftüsü ile ilköğretim müdürünün kursa geldiklerini, müftünün Atatürk'ün resminin duvarda asılı olduğunu görünce, günahtır bunu indirin, dediğini gelip anlatmıştı.

Ankara'ya çok yakın bir ilçenin ilköğretim müdürü ile ilköğretim müfettişinin de Kur'an kurslarına Atatürk'ün resimlerinin asılmadığını, teftiş sırasında zaman zaman asıldığını, sonradan indirilmiş bulunduğunu da öğrendiklerini bir ay önce anlattıklarını da ifade etmek isterim.

Birkaç gün önce de Atatürk'ün büstünün kırıldığını, resmin yırtıldığını gazetelerde okuduk.

Bugün din adamı olarak vazife gören kişilerin eski kuşaktan olanlarını zaman tasfiye etmiş gibidir. Kalanlar varsa bile. vatanın geçmişteki ıstıraplarına şahit olan bu kişiler, makulün mantığında olgunlaşıp gerçeğe sığınmışlar, ileri görüşlülüğün öncüsü olmuşlardır.

Ama, bugünkü müftüler, vaizler, imamların yüzde doksanı Cumhuriyet devrinin mahsulüdürler.

Atatürk sevgisi ile niçin yetiştirilmediklerini kimden, kimlerden sormalıyız?

Atatürk'ü ağızlarına deccal diye alanları, onun —Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak— devrimlerini, Müslüman Türk halkını cehenneme götürecek büyük günahlar olarak gösterenleri, gerçek Müslümanlığı Türk halkına anlatmaktan kaçanları kimler, niçin çıkardılar ortaya? Kimler yetiştirdi bunları?

Din eğitiminin plânlı, kontrollü, kültüre dayalı yapılmasının günahını kimler üstlerine alacaklardır?

Müslümanlığın hurafelerden arındırılmak suretiyle, halkımıza duyurulmasına yetiştirilen din adamlarına lâyikliğin iyi öğretilmesine zorunluk olduğu gerçeği gün gibi ortada değil midir?

Daha önceki yazılarımızda belirttiğimiz üzere, Kur'anı Kerimin, hele namazlık surelerin Türkçeye —Diyanet İşleri Başkanlığının bu konudaki hassasiyetine hürmeten— mealen olsun tercümesinin lüzumuna bir defa daha değinmek isteriz. Geçtiğimiz Ramazan ayında yolumuz Hacı Bektaş'tan geçiyordu. Kabrini ziyaret ve müzesini gezmek istedik. Yol arkadaşım şoför, sağdaki rahlenin üstünden Kur'anı Kerimi aldı, çevirdi, yüzüme üzgün üzgün baktı, mukaddes kitabı göstererek, «Ah ne dediğini anlayabilseydim» diye hayıflandı, yakındı. Kur'anı Kerimin Türkçeye çevrilmemesi hususunda bazı zevatın, izahı çeşitli tefsirlere yol açacak inatlı direnişlerine rağmen, Arapça bilmiyen her Müslüman, Yüce Allahın buyruğunu kendi diliyle okuyamamak'tan muztariptir

Eylül 1971 ayı içinde Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazılarımızda, Kur'anı Kerimin Türkçeye tercüme edilmesi ısrarımıza takılan ve din bilgimizden şüpheye düşen sayın okurumuz da bilsinler ki, Müslüman Türk halkı Allahına ibadette serbesttir. Namazda okuyacağı sure, mü'minin isteğine bağlıdır. İster Arapça olur, ister Türkçe olur, ister Farsça olur. Bu onun bileceği bir iştir. Buna kendisini, zorlamaya kimsenin hakkı yoktur. Kaldı ki, İmam-ı Âzam Ebu Hanife, Müslümanın bildiği dille ibadetine müsaade etmektedir.

Bırakalım, Allahımız bize ne söylüyor, ne emrediyor, bilelim, öğrenelim. Benim bilginlerim, bana onun Türkçesini vermeye mecburdurlar, madem ki bütün bir milletin Arapça bilmesine imkân yoktur. Direnmek boştur. Allahın emirlerine uyulacaktır.

Bir daha tekrar edelim ki, Müslümanlığı inhisarında tutmak hırsına kapılan, masum halkın dini duygularını kendisine yarar sağlamak için işi mugalata ve safsataya boğan ve Türk milletinin lâyik devlet anlayışına, şeriat

düzeni hasretinin tohumlarını ekmeğe cür'et eden yobazlığın melânetine paydos demek üzere Kur'anı Kerimin Türkçe tercümelerinin yaygın hale getirilmesine, bu konuda ilgili yüksek makamların rehberlikte bulunmasına olan ihtiyaç milli bir hizmet olma vasfındadır. Zira aşırı sol kadar, aşırı sağın da tehlikelerle dolu olarak, pusuda beklediği asla unutulmamalıdır.

—

(Cumhuriyet, 11.2.1972)

La Fresnaye

F. 18

Şevket Süreyya AYDEMİR

RÜZGÂR GİBİ GEÇTİ!

Bir kronoloji meselesi: Sayın Başvekilin, 24 Şubat akşamı radyo ve televizyonda yayınlanan beyanlarında, bir nokta dikkati çekicidir. Bu beyanata göre, Toprak Reformu ilk defa 1939'da ele alınmak istenilmiş, ama bir netice vermemiştir. Şimdi reform tasarısı mart ayında parlamentoya getirlecektir.

Eğer beyanat, hakikaten bu yayınlandığı gibi ise, yakın tarihimizin akışı bakımından, sanıyorum ki bir kronoloji karışıklığı karşısındayız. Bu sebeple ve mart ayı içinde Parlamentoya getirilecek Toprak Reformu üzerinde görüşlerimizi, bu tasarının açıklanmasına bırakarak, işin kronolojik seyri üzerinde tekrar duracağız. Çünkü bu işin, daha Cumhuriyetin ilânından öncelere kadar inen serüvenini, daha önce de bu sütunlarda «Toprağın Hikâyesi» başlığını taşıyan makalemizde vermiştik.

Evvelâ şunu kaydetmeliyiz ki, eğer memleketimizde köylünün toprak sahibi olması işi, hakikaten 1939'da ele alınmışsa, o vakit meselâ Atatürk'ün ve bütün bir Atatürk devrinin, Toprak Reformu lüzumunu sezmek ve ifade etmek bakımından, bu hareketin dışında kalması gerekir. Bu da, Atatürk'ün hâtırasına karşı bir ihmal teşkil edebilir. Başvekilimizin böyle bir kayıtsızlığa düşebileceğini kabul etmek, elbette ki yersiz olur. Çünkü Atatürk köylünün, toprağın önemini, çok yönlü bir Toprak Reformunu, daha Cumhuriyet ilân olunmadan, Büyük Millet Meclisi kürsüsünde, açık, kesin olarak belirtmiştir. Bütün milletvekillerini, o güne kadar o kadar ihmal edilen köylünün önünde, hürmetle baş eğmeye dâvet ederek, ifade ve ilân etmiştir. Ondan sonra da bu dâva, zaman zaman, Meclis arena-

sına gelmiştir. Bir netice alınmış mıdır? Hayır! Yani sayın Başvekil şunda haklıdır ki, değil 1939'dan sonra, gerekse bütün Atatürk devri ve onun devamı boyunca, daha 1922 de ortaya atılan bu temel dâva, ne Parlamentoda, ne Parlamento dışında, bir Milli Seferberlik şeklini alamamıştır. 1925'de başarılan ve gerçek bir inkılâp kanunu olan «Aşârın kaldırılması» başarısını kaydetmek şartı ile.. Fakat şimdi biz, zaman zaman, ne Atatürk'ün ilk direktifinden, ne de ondan sonra Meclis kürüsüne de gelen, ama rüzgâr gibi geçen köksüz, inançsız, gelgeç çabalardan ve bu kısırlığın nedenlerinden bahsetmeyi, bugün için bir tarafa bırakarak, yakın tarihimizin akışındaki toprak reformu hareketi, daha doğrusu hasret veya edebiyatının kronolojisine, kısaca göz atalım.

1 Mart 1922'deyiz. Büyük Millet Meclisinin Üçüncü Toplanma yılı açılmaktadır. Mustfa Kemal Paşa, açış nutkunu söylemektedir. Cumhuriyet henüz ilân edilmemiştir. Açış nutku tabii, her zamanki dikkat ve heyecanla izlenir. Çünkü, bir taraftan İstiklâl Savaşının şartları, diğer taraftan Milli Kurtuluş hareketinin eseri ve müessesesi olacak bir yeni devletin doğum ağrıları içinde yaşanılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, bu doğum ağrılarının verebileceği yeni değerler, yeni kuruluşlar üzerinde önsezilerini durmadan etrafına yayar. O halde bugün de bu Meclisin kürsüsünde, belki birtakım hedeflere işaret edecektir. Ve bu hedefler, yeni devletin nizamında, pekalâ, başlangıç noktaları olabilirler Nitekim kürsüden konuştukları, alışılmamış, beklenmeyen şeylerdir. Şu sözlerini aynen nakledelim:

«Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal ve birlikte verelim. Türkiye'nin hakiki sahibi, hakiki müstahsil olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak ve bunlara herkesten daha çok lâyık olan, köylüdür. Bu sebeple Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin iktisadi siyaseti, bu asil gayeyi elde etmeye yönelmelidir.

Efendiler! Diyebilirim ki bugün, felâket ve sefaletin tek sebebi, bu gerçeğin gafili bulunmamızdır. Yedi asırdan beri, cihanın çeşitli ülkelerine sürerek, kanlarını akıt-

tığımız, kemiklerini topraklarında bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini elinden alıp israf eylediğimiz ve buna karşılık, daima tahkir ettiğimiz, aşağıladığımız, bunca fedakârlık ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, cebbarlıkla uşak derecesine indirdiğimiz bu asil sahibin huzurunda, kemal-i hicap ve ihtiramla (tam bir utanç ve saygıyla) gerçek durumumuzu alalım..»

Mustafa Kemal Paşa, konuşmasını bu cümlelerle bitirmez. Zirai Reforma da yer verir:

«Milletimiz çiftçidir. Milletin, çiftçilikteki çalışma imkânlarını, asrî ve iktisadî tedbirlerle, en yüksek seviyeye ulaştırmalıyız. Köylünün emeğinin verimlerini ve sonuçlarını, kendi lehine ve menfaatine olarak, en yüksek seviyeye çıkarmak, iktisadî siyasetimizin esas ruhudur. Şu halde, bir taraftan köylünün çalışmasını verimli kılacak bilgi, vasıta ve âletleri ona verirken, diğer taraftan, onun emeğinin hasılasından âzami derecede faydalanmasını sağlayacak tedbirleri almalıyız.»

Mustafa Kemal Paşa bu yöndeki iktisadi görüş ve prensiplerini, 17 Şubat 1923'te açılan İzmir İktisat Kongresinde, ondan sonra da Dumlupınar Zaferinin ikinci yıldönümü nutkunda, Millet Meclisi kürsülerinde, Meclis dışı konuşmalarında daima açıklamıştır. Köylü ve köylünün emeğini köylüye bırakmak konusunda, ihtilâlci bir kanun olan Aşârın Kaldırılması Kanunu da, 27 Şubat 1925'te çıkarıldı. Bu büyük bir hamleydi. Bütçe gelirinin %25'ini sağlayan Aşâr Vergisi, bir hamlede kaldırıldı. Fakat bu hamle. tek hamle olarak kaldı. Niçin? Niçin bir Toprak Reformuna gidilemedi? Niçin daha 1922 de ortaya atılan ve çağımızın edebiyatında eşi az görülebilecek bir anlayış, ondan sonra değerlendirilemedi? Zaman zaman bir uygulamaya yöneliş çabaları, niçin rüzgâr gibi geçti? Daha önce de işaret ettiğimiz gibi bu nedenlere inmeyi başka bir imkâna bırakarak, biz şimdi konunun akışına bakalım..

Bizde toprak reformu problemi, birden ve beklenmedik bir zamanda, zamanın Başvekili İsmet Paşa tarafından 1937'de ele alındı. Ondan önce başarılan ve 27 Şubat 1927' de çıkarıldığını kaydettiğimiz «Aşâr Vergisi» nin, yani köy-

lünün zirai hasılasından ayni vergi ödemesi sisteminin kaldırılması hakkındaki inkılâpçı kanunun önemini tekrar belirtmek kaydı ile.

1936 sonunda, Ziraat Vekâleti ortaya bir «Zirai Kombinalar» konusu attı. Dâva vuzuhsuzdu. Dâvanın nereden geldiği, kimin tarafından benimsendiği ve «300 kombina, 500 kombina, 1000 kombina kuracağız» diye her gün rakamlar artarken, bu kurulacak şeylerin yapısı ve ziraatimizde yeri bahsinde meydanda, bilinçli ve hazırlıklı fikirler yoktu. Nihayet Başvekil İnönü ise, 16 yıl süren mutlak bir sükût ve ilgisizlikten sonra, evvelâ 12.12.1937'de Milli Iktisat ve Tasarruf Haftası'nı açan nutkunda toprak meselesini ortaya attı:

«Türk köyü, bugünkü usul ve vasıtalarla, verebileceğinin azamisini vermektedir. Ondan daha fazlasını almak için, ancak radikal tedbirlere başvurmalıyız. Türk köyü ancak, bu radikal tedbirlerle kımıldayıp kalkınabilecektir.»

Ama bu radikal tedbir neydi? İşte o belli değildi. Bu görüşünü de, 29 Aralık 1937'de, Cumhuriyet Halk Partisi toplantısında açıkladı. 30 Aralık 1937'de nutkun tamamı, basına verildi. Bazı parçalar alalım:

«Yeni aletler, harman makinaları, sürme ve sulama tertipleri ile, plânlı olarak tanzim edilmiş bulunan Zirai Kombinalar vücuda getirmek istiyoruz. Bu kombina (veya kombine)lar, toprağın ve muhitin icaplarına göre, biraz büyük, biraz küçük olabilecekse de, herhalde, herbiri bir cüz-ü tâm (bütünlük - birlik) halinde olacaktır. Bu kombinalara Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'da ihtiyaç vardır. Düşündüğümüz plân, 1000 kombina üzerine tesis olunacaktır.»

Ondan sonra İnönü, orman meselesinde de şu esasları belirtti:

1 Mülkiyet meselesinin halli,

2 İyi muhafaza teşkilâtı,

3 Ormanların yalnız devlet eliyle işletilmesi.

Ama toprak meselesi de mühimdi:

«Toprak mahsulünü ancak bir vaziyette verir. Bu vaziyet de, toprağın, işleyenin malı olmasıdır. Yurdumuzda

topraksız çiftçinin sayısı, her türlü tasavvurun üstündedir. En ziyade toprağı taksim edilmiş, en mamur yerlerimizde bile, köylünün yarısına yakın bir kısmı topraksızdır.»

Evet, İnönü böyle konuşuyordu. Onu Ziraat Vekili Muhlis Erkmen'in konuşmaları takip etti. Kombina kavramı açıklanmaya çalışıldı. Ama, köylüyü toprak sahibi yapmak fikri esas görünüyordu. Bu da, geniş ve temelli bir Toprak Reformu demekti. Pek iyi ama sonra ne oldu? Hiç! Bu birden saman alevi gibi parlayıp, rüzgâr gibi esen hareket, başladığı yerde söndü, unutuldu..

Bu sıralarda İnönü de Başvekillikten çekildi. Celâl Bayar Başvekil oldu. Meclis açılışı için, Atatürk'ün direktif nutku hazırlandı. Başvekil de bunu, bir Program Nutukla Meclise sundu. Köylünün toprak sahibi edilmesine tekrar dönülüyordu. Atatürk'ün nutkunda şöyle yazılıyordu:

«Toprak Kanununun bir neticeye varmasını, Meclisin yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemehal lâzımdır. Vatanın sağlam temel ve imarı, bu esasa dayanır...»

Başvekil Celâl Bayar, program nutkunda, bu esasları savunuyordu. Sonra ne oldu? Sonra Atatürk öldü. İnönü Cumhurreisi seçildi. 1945'te, Demokrat Partinin de doğuşuna yolaçan bir Toprak Reformu hikâyesine yeniden girildi. Ama hikâyenin sonu, garip bir şekilde bitti. Evvelâ iyi veya kötü bir Toprak Reformu Kanunu çıkarıldı. Sonra bu kanunu savunan hükümet kadrosunda bir değişiklik yapıldı. Bu sefer de. bu kanuna karşı çıkan şahsiyet Ziraat Vekâletine getirildi. Ve yeni bir kanun tadili ile, reform hareketi fiilen durdu. Gerçi ilk çıkan kanun, Mecliste tanınmıyacak bir hale getirilmişti. Ama tatbikat safhasında tadil ve ıslahlarla, ne de olsa bir reform hareketine girilebilirdi. Olmadı...

Şimdi neredeyiz? Şimdi 1922'denberi süregelen bir özlemin içindeyiz. Arada geçen zaman tam 50 yıldır. Ve Toprak Reformu Kanun Tasarısı, Mart ayında Büyük Millet Meclisine gelecektir. Mart ayına çok kalmadı. Bekleyelim

ve görelim. Ama arada geçen 50 yıldaki havaya göre, şimdi başka bir hava teneffüs edilmekte olduğunu da işaret etmekte fayda vardır. Bu hava şudur: Şimdi Toprak Reformu dâvası, artık köylüye intikal etmiştir. Yani topraksız köylü Toprak Reformunu beklemektedir. Öyle sanıyorum ki, onun, yeni bir hayal kırıklığına sürüklenmesine meydan verilmemelidir.

(Cumhuriyet, 28.2.1972)

Erich Henckel: Suda kadınlar

Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK

VETO YERİNDEDİR

Orman suçlarının affına ilişkin kanunu Cumhurbaşkanı veto ederek, bir defa daha görüşülmesini istemiştir. Bu veto, aşağıda yedi kategoride toplayabildiğimiz nedenlerle yerindedir:

1 Bu suçların affı, orman köylülerinin sosyal durumlarını düzeltmeye yarıyacak bir tedbir değildir. Tersine, suç işleme cesaretini arttırması bakımından sosyal sefaleti çoğaltacak bir etken olacaktır. Orman köylülerinin yürekler acısı olan sosyal durumlarını düzeltmek köklü ve cesur girişimlere ve bilimsel bir orman politikasına bağlıdır. Dünyanın her tarafında başarıyla denenmiş olan bu metodu bir an önce memlekete getirmek zorundayız. Bir yandan orman ürünlerinin işlenmesinde ve değerlendirilmesinde köylülere iş sahaları açmak, öte yandan da köylünün boş zamanını değerlendirecek işler bulmak zorundayız. Bunlara ek olarak, bir kısım orman köylerini daha münasip sahalara taşıyarak, büyük köy birimleri kurmamız lâzımdır. İsviçre'de sadece saat parçalarını yapma çalışmaları orman köylülerine büyük kârlar sağlamaktadır. Biz de milli ekonomi içinde bu köylülere elverişli işler yaratabiliriz. Bu köklü tedbirlerden kaçınarak veya bu girişimlere cesaret etmiyerek vakit vakit orman suçlarını affetmek, yeni suç işlemeye teşvikten gayrı bir çıkar sağlamaz.

2 Yetersiz ve hasta olan ormanlarımızı büsbütün mahvolmaktan kurtarmak milli ve hayati bir borç iken, orman yıkımını ve kırımını sık sık ve çok defa siyasi yatırım olarak affa uğratmak bu yıkımı âdeta masum bir hareketmiş gibi görme alışkanlığını doğurmaktadır.

3 Bu aflar birer palyatif oldukları ve kısa bir müd-

det sahte bir ferahlık getirdikleri için köklü tedbirler alınmasını geciktiriyor. Ve böylece orman sahasında yaşıyan milyonlarla vatandaşımızı gittikçe artan bir sefaletin çukuruna sürüklüyor. Oysa yapılacak şey ,her ne pahasına olursa olsun orman konusunda kabil olduğu kadar büyük yatırımlara girişmektir.

4 Her af gibi orman suçlarının affı da kanuna karşı gelme cür'etini arttırıyor ve kanun hâkimiyeti disiplinini yıpratıyor. Bu suçların kısmen büyük geçim zorluklarının sonucu olarak işlendiğini biliyoruz. Fakat bunun çaresi suçu affetmek değildir. Suçu yaratan sebeplere inmek cesaretini göstermeliyiz.

5 Birçok suç çeşitleri arasında, ne mülâhaza ile olursa olsun, bir tanesini seçip affetmek kanun önünde eşitlik ilkesini de zedeler. Çünkü suçlar arasında orman suçlarından daha acıklı sebeplere dayananları vardır.

6 Çok defa bu suçları işleyenlerin ardında duran ve asıl cezalandırılması gereken suç işletenler kanunun pençesinden adaletsiz bir tarzda korunmuş olacaklardır. Bir çok orman köylülerinin bu suçları dışardan gelen direktiflerle ve onların teşvik ve yardımlarıyla yaptıkları şüphesizdir.

7 .Bu afların arkasında partilerin siyasi yatırım eğilimlerini görmeye alışmış olan vatandaş kitlesinde demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan partilere karşı güvensizlik artar.

Biliyoruz ki, bu suçların affı için birtakım sosyal sebepler ve zorunluluklar her zaman ileri sürülmüştür. Fakat buna karşı şimdiye kadar yapılmış olan afların sosyal bir fayda sağlamadığı da bir gerçektir. İşin ekonomik cephesine gelince: Dünya ilim âlemi şu noktada israr ediyor ki, bir memlekette orman sahasının %20'den aşağı düşmesi telâfisi çok güç zararlara hattâ felâketlere sebep olmaktadır. Yurdumuzda orman sahası bu oranın çok altındadır. Üstelik ormanlarımız hastadır. Yeni ve taze orman kurma faaliyeti de yetersizdir. Hemen her yıl yağmur duasına çıkılan bir yurtta büsbütün çoraklaşmaya götürecek olan or-

man kırımını hafife almak ve masum bir hareketmiş gibi görmek tehlikeli bir alışkanlık haline gelmiştir.

Memleketimizde yıllardan beri iyi çalışan ve çok iyi elemanlar yetiştiren Orman Yüksek Okulu ve Orman Fakültesi bulunduğu halde, bu genç mühendislere yaratıcı olmak imkânları verilecek yerde, yatırım noksanı yüzünden onları bürokrasiye sürüklemekteyiz. Tatmin edici olmayan bu çalışmalar yüzünden birçok orman mühendisleri meslek değiştirmede ve başka sahalara yönelmektedir. Bu, milli ekonomi bakımından bir israftır. Bu gençlerin çoğunun moralini bozan unsurlar arasında orman aflarını da yer almaktadır. Buna da hakkımız yoktur. Bir yarayı gerçek ve köklü bir tedaviye tâbi tutacak yerde üzerine pomad sürüp kapamak ciddi bir davranış değildir. Hakikatte orman köylülerinin büyük ve çeşitli problemleri vardır ki, er-geç bunları ciddiyetle ele almaya mecburuz. Bunda ne kadar geç kalırsak zarar o ölçüde büyük olur. Aflar birer palyatif oldukları için psikoloijk olarak köklü tedbirleri geciktirmektedir. Ormanları gözbebeğimiz gibi korumak zorunda olduğumuz halde, birer «cibal-i mubaha» ilânı mânasına gelecek afları yerinde bulmak mümkün değildir. Ümit ederiz ki, kanunun yeniden müzakeresinde konuya daha büyük hassasiyet gösterilsin.

(Milliyet, 10.3.1972)

Abdi İPEKÇİ

KOMÜNİZMLE MÜCADELE

Büyük Millet Meclisinin önceki günkü ortak toplantısında bazı parti sözcüleri yeni hükûmetin komünizme ve anarşiye karşı daha sıkı tedbirler almasını istemiş, Başbakan da böyle bir mücadeleye hazırlandıklarını, Devlet Bakanlıklarından birini bu iş için görevlendireceğini bildirmiştir.

Komünizme karşı etkili bir savaşın sadece polis tedbirleriyle yürütülemeyeceği bugüne kadar çok söylenmiş bir sözdür. Nitekim önceki günkü toplantıda da aynı görüş tekrarlanmış, Başbakan da bu görüşe katıldığını açıklamıştır. Ne var ki geride bıraktığımız dönemlerde olduğu gibi, 12 Marttan bu yana açılan savaşlar da hep polis tedbirleriyle sürdürülmüştür. İktisadî ve sosyal alandaki büyük dengesizlikleri giderecek, yumuşatacak tedbirler yıllardır alınamadığı için huzursuz ortamdan kurtulunmamıştır. Bu yüzden aşırı fikirler, ortamdaki huzursuzluktan yararlanıp etkili olabilmiş, taraftar kazanabilmiştir. O zaman bunlara karşı yine polis tedbirlerine başvurmaktan başka çare bulunamamıştır. Eyleme kalkışanlar tutuklanmış hapse ve idama mahkûm edilmiştir. Ama ortam değişmediği için aşırı görüşleri etkili kılan, gençleri eylemlere girişmeye iten nedenler ortada kalmıştır. Şimdi dâvâyı yeni polis tedbirleriyle halletmeye yeltenmek, kısır döngüyü sürdürecek ve yarın öbürgün ortaya yeni patlamaların çıkmasını önleyemeyecektir. Nitekim önceki günkü konuşmasında, «... burada belli bir baş aranmamalıdır. Belki bir baş bulur yakalarsınız ama onun yerine yeni başlar çıkar. Baş olarak bunun kökü kazınamaz» diyen Başbakan bir bakıma bu gerçeği belirtmiştir.

Aslında 12 Mart Muhtırasının özü, sorunun yalnız polis tedbirleriyle çözümlenmeyeceğini belirleyen nitelikte idi. Bir maddesinde anarşik eylemlerin önlenmesini istemiş, öteki maddesinde de reformların bir an önce gerçekleştirilmesini öngörerek o eylemlerin ancak sosyal ve iktisadi adaletsizlikleri gideren köklü tedbirlerle karşılanabileceğini hatırlatmıştı.

Birinci maddedeki istek yerine gelmiş sayılabilir. Bir yılı aşan Sıkıyönetim uygulamasıyla anarşik eylemlere girişenlerin hemen hemen tümü tutuklanmış, bir bölümü cezalandırılmıştır. Ama Melen'in dediği gibi arkadan yeni eylemcilerin gelmesi ve şiddet olaylarının yine patlak vermesi beklenebilir. Bu ihtimalin önlenmesi, her şeyden önce Muhtıranın öteki maddesinin yerine getirilmesine, yâni sosyal ve iktisadi adaletsizlikleri, dengesizlikleri giderecek tedbirlerin alınabilmesine bağlıdır. Polis tedbirlerini arttırmak bu ihtimali azaltmayacak, belki de kuvvetlendirecektir.

Yeni hükûmet dâvâyı bu anlayışla ele alacak mıdır? Melen'in şu sözleri ilk bakışta soruya olumlu cevap vermeyi mümkün kılacak nitelikte gözükmektedir:

«... AP ve MGP sözcüleri komünizmle etkili mücadelenin sadece asayişin sağlanmasiyle mümkün olmayacağını söylediler. Tamamen aynı kanaatteyim. Çok yönlü hukuki, idari, sosyal tedbirlere ihtiyaç vardır.»

Ne var ki sayın Başbakan bu görüşlerini geliştirirken ağırlığın fikir alanından açılacak bir savaşa verileceğini belirtmiştir. Bu hususta görevlendirilecek Devlet Bakanlığının «basında, okullarda, tiyatrolarda ve çeşitli alanlarda komünizmle yapılacak mücadeleyi düzenleyeceğini» bildirmiştir. Bu açıklamalar, dâvânın fikir plânında ele alındığını düşündüren niteliktedir.

Sosyal adaletsizlikleri giderecek tedbirler «Basında, okullarda, tiyatrolarda açılacak mücadele» ile gerçekleştirilemeyeceğine göre bu taktiğin polis tedbirlerinden farklı olacağını ve beklenen sonucu verebileceğini ummuyoruz. Toplumda aşırı görüşleri etkili kılacak koşullar değiştirilmedikçe başvurulacak çareler geçersiz kalmaya

mahkûmdur. Susturucu, sindirici tedbirlerin yaratacağı baskılar, patlamalara yardım etmekten başka işe yaramayacak ,aşırı görüşleri savunan kışkırtmacıların ekmeğine yağ sürülecektir. Batının özendiğimiz demokratik toplumları bugünkü durumlarına bu gerçeği gözönünde tutabildikleri için gelmişlerdir. Onların tecrübelerinden yararlanmakta yarar vardır. Ve 12 Mart Muhtırasının amacından saptırılmaması da bunu gerektirir.

(Milliyet 26.5.1972)

Modigliani :desen

M. Rauf İNAN

MİLLİ EĞİTİM'DE REFORM SANCILARI

Reformun karşılığı, sözlüklerde «düzeltme, iyileştirme, açığa çıkarma, ıslah, tensik», Türk Dil Kurumunun 1944'te çıkardığı «Türkçe SÖZLÜK: I» de «yeğleme, ıslahat», olarak gösterilmiş, Almanca sözlüklerde buna bir de «mükemmelleştirme» eklenmiş; İngilizce REDHOUSE sözlüğünde de «yeniden teşkil etmek, yeni şekle koymak, tensik etmek, yenileyip daha iyi hale koymak, ıslah» denmiş.

Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı «Eğitim Reformunda Strateji ve Yöntem» belgesinde «REFORM» şöyle tanımlanmış: «... Bu hedefleri gerçekleştirmek için sistemin kuramsal yapısında, içeriğinde ve yöntemlerinde yapılması gerekli değişikliklerle ilgili önerilerin bütünüdür.» «Eğitim Reformu» belgesinde de: «... Araştırma - geliştirme temeline dayanan devamlı bir yenilik getirme» olarak belirtiliyor.

Eskiden adına «ıslahat» kimi kez de «teceddüd» (düzeltme, yenileştirme) denen girişimler maarifimizce (Milli Eğitimimizde) geçen yüzyılın özellikle ikinci yarısını tıkım tıklım doldurur. Heyetler, encümenler, komisyonlar, kararlar, müzakereler, lâyihalar, mazbatalar, tezkerei samiyeler, tezkerei maruzalar, arzlar, hatlar, resmi tebliğler, talimat, nizamat, emirnameler, irade-i seniyeler, buyruldu-i âliler hep bürokrasi (yazışmacılık) bataklığına gömülüp kalmış. Onların yerlerini törenler, öğünçlü söylevler almış. (Şimdi de 25 yıldanberi olduğu gibi). Küçük vesilelerle —örneğin birkaç kişiye ilkokul belgesi vermek için bile— genel müdürlerin, nâzırların (bakanların) katıldığı törenler, törenler...

Ahmet Vefik Paşa, Cevdet Paşa, Münif Paşa, Saffet

Paşa gibi gerçekten seçkin değerli nâzırların «ıslahat» girişimleri de sonuçsuz kalmış, çağa uygun bir gelişme ve gereksinmelere uygun bir genişlik getirmemiş. Meşrûtiyetteki girişimler de sadece İstanbul Muallim Mektebinde gerçekleştirilebilmiş. İlk yıllarında Emrullah Efendi gibi değerli bakanın girişimleri bürokrasi bataklığına saplanmış, sonradan Şükrü ve Nazım Beylerin bütün çabaları da komisyonlarda kalmış. Cumhuriyet'te Vasıf Beyle (Çınar) 1924 te başlayan, Mustafa Necati ile gelişen ondan sonraki duraklamalar arasında Dr. Reşit Galip'le üniversiteye giren, Saffet Arıkan ve Hasan Âli Yücel'le hızlı atılım haline gelen reformlar, gelişmeler, o yılları «atılımcı, devrimci eğitim dönemi» olarak nitelerler. 1946'dan ve H. Âli Yücel'den sonra yazışmacılık (bürokrasi) egemenliğini yeniden Milli Eğitimimizde kurmuştur. Nitekim 1961 Şubatında —tıpkı son yaz aylarında olduğu gibi— Bakanlık kadrosu ile seferber olarak, işler güçler bırakılarak, bütün daireler en az birer ay, —hattâ Bakanlık binası dışında Atatürk Bulvarında bir binada— çalışılarak okulculuğumuzda düzeltme, yenileştirme ve geliştirme tasarıları hazırlanmıştı.

Yaz aylarında bir kurul tarafından hazırlanan «Eğitim reformunda strateji ve yöntem belgesinde çok değerli yeni görüşler, öneriler var. Bunların bir kısmından daha önce bir yazımızda söz etmiştik. (1) O düşünler ve o yaklaşımlarla, gelişmekteki ülkeler için bile çok önemli olan «tutumsal eğitim, üretimsel eğitim» diye terimlendirebileceğimiz bir alana girişilmiş oluyor. Bilgi yanında «beceri», «fırsat eşitliği ve imkân eşitliği», «Reform Komisyonunun uygulamaya yönelmiş karar önerileri hazırlama»sı, «Eğitim belli yaş gruplarındaki kişilerin sınırlı bir zamanda dönüşümünü sağlamakla sınırlandırılmış bir faaliyet değildir...» «Tarım eğitimini, toprak reformunu, tarım reformu ve kooperatifleştirme çabaları ile birlikte ve bir bütün olarak geliştirmek gerekir.» «Okul ve öğretmen çevrede modernleşme çabalarına yönelmiş odak noktaları olmak, durumundadırlar..» «Okulların mutlaka şehir merkezlerinde kurulması zorunlu olmadığı..» «Kabiliyete göre seçmeyi mümkün kılacak daha köklü çözümler aranması..»

Suat Kayahan

«Ders kitaplarının ve programların yabancı unsurlardan arınması, yurt sorunlarına daha çok ağırlık veren yönde değiştirilmesi..» «Endüstri ile eğitim arasındaki işbirliği..» «Kabiliyete göre seçim ve yönelme» sağlanması, v.b. gibi. Kimisine ilk değinilen, kimisi yenilenen (tekrarlanan) bir hayli ilginç, özgün ve değerli görüşler, öneriler bu çalışmalarda yer almıştır.

Cumhuriyet'te 1946'ya dek geçen 22 yıllık zaman ayrı, 100 yılı çok aşkın bir süreden beri, iyileştirici, geliştirici girişimler çok, çok kez söylenmiş, konuşulmuş programlara alınmış, söylevlenmiş, demeçlenmiş, çabalanmış; fakat yazışmacılık (bürokrasi) kafasının egemenliği altında lâfta kalmış veya lâfta bırakılmıştır. Onun için Milli Eğitimimizin hesap sonucu korkunç bir başarısızlıktır.

Bürokrasi (kırtasiyecilik) işleri yazışmalarla yürütmektir; bütün işlere yazışma egemendir. İşin başarılıp başarılmaması, olup olmaması, sorunun çözülüp çözülmemesi önemli değildir. Yalnız gönderilmiş yazıya bir cevap alınmış veya gelen yazıya bir cevap verilebilmiş olması yeter; böylece, iş yapıyor görünmektir. Sözlüklerde şöyle tanımlanıyor: «Kademeleştirilmiş bir düzene sahip devamlı bir memur kadrosunun, kamu işlerini çapraşık yollardan ağır, uyuşuk ve beceriksiz bir biçimde yürütmesi», bir diğerinde: «Memur egemenliği, yazışmacılık» ve «Bürolarla idare usulü, kırtasiyecilik», «Resmi muamelelerle yetinme (şekilcilik) ve onlara (gereğinden) fazla riayet», «Bir işin yönetilmesi için uzun boylu ve dolaşık yollardan muamele yapılması usulü..» Bu «Osmanlı hastalığı» nın (2), yeni devlete, Cumhuriyet'e sızması, Kurtuluş Savaşını yapan ülkücüler cephelerde çarpışırken, cephe gerisinde boş kalan koltuklara, masalara, İstanbul'dan gelen Osmanlı kafasında memurların yerleşmesi ile olmuştur.(3)

Milli Eğitimimizin genel başarısızlıklarını burada açıklamak uzun sürer. Milletimizin uluslararası önemli bir ödül (örneğin bir Nobel Ödülü) alamamış olması, azgelişmişlikten kurtulamaması, alfabesizliğin hâlâ %50'nin üstünde olması; bir tarım ülkesi iken bitkisel, hayvansal be-

sinlerimizin bile bize yetmemesi büyük halk yığınlarının beslenmesizliği, yoksunluğu; ulusal, bölgesel ve yöresel sorunlarımızın, ihtiyaçlarımızın —zamanında görülmemesi, düşünülmemesi yüzünden çözülmek şöyle dursun— gittikçe çığ gibi büyümeleri, bunları önleyecek ve çözecek başarıda insan yetişmemesi; aydınların çoğunlukla halktan ve yurt sorunlarından uzak, kendi refahlarının tutkusunda bir yaşam planı gütmeleri v.b.'leri ve okullarımızdaki yıkım ve okulculuğumuzdaki savurganlık (israf).

Birkaç örnek verelim:

Millî Eğitim Bakanı sayın İsmail Arar, 6 Şubat 1972 günü Senato'daki açıklamalarında: «**Öğretimin kalitesi düşüktür. Öğretmenlik mesleği cazip değildir. Hesaplara göre 1000 çocuktan, sınıfta kalmadan, ortaokullardan mezun olanların sayısı 57'dir**» diyor...

Böylece okulculuğumuz büyük bir savurganlık içindedir. En başta zaman savurganlığı, ona bağlı olarak da emek, para v.b. Okullarımızda ders yılı ortalama 180 gündür; köy okullarında o kadar da değil. Çift öğretim yüzünden yılda doğru dürüst 900 ders bile yapılamaz. Başka memleketlerde olduğu gibi, kolayca yılda 240 güne ve 1200 saate çıkarılabilir. Bunu yapmadan zorunlu öğretimi 8 yıla çıkarmak ,bir yandan bu savurganlığı arttırmak, bir yandan da bugün özellikle köylük bölgelerde okulsuz 2 milyona yakın çocuğumuzu daha bir çok yıllar Millî Eğitim nimetinden yoksun bırakmak olacaktır. Ayrıca bir de, ortaöğretimimizin bugünkü öğretmen azlığından, yetersizliğinden doğan ihtiyaçlar karşısında yeni sınıflara öğretmen bulma sorunu vardır. Ve bu öğretmen gereksinmesi sorunu korkunçtur. Ayrıca, bir de bu 8 yıllık okullardan çıkanlar, ortaokul çıkışları gibi, babalarının analarının mesleklerine, işlerine değer vermeyen, itibar etmeyen, memurluk arayan beceriksiz bir asalak kuşak olacaklar. Tarım, el-sanatları işleri adam bulamayacak; sanayi de, artan bu tüketici insan gücünü ememiyeceğinden, bugünkünden daha korkunç bir işsizlik köyüyle, kentiyle bütün yurdu saracaktır. Bu tahminde bulunmak, bugünkü oluşlar karşısın-

da, bir kâhinlik veya futurologluk (gelecek bilgini) değildir

Sınıfta kalma şeklindeki korkunç yıkım da **emek şeklindeki** savurganlıktır. Ortaöğretime geçen çocuklar çeşitli yeteneklerdedirler; kuramcı (teorik, bilgici), kılgın (pratik, ameli), güzellikçi, sanatçı (estetik, bedii), bedenci (atletik) ve bunların karışımı. Fakat okullarda, bu yetenek türlerinden hangisinde olursa olsun, —başta kuramcılık, kuramsallık, bilgicilik, ezbercilik olmak üzere— hepsinden her alanda en yüksek başarı istenir. Öğrenciler bir kutudaki sigaralar gibi. tıpa tıp aynı ölçüde başarılı olmalıdırlar. Özellikle hepsi bilgin yetiştirilmek istenirken, başarısızlık ve bilgisizlik bütün boşuna harcanmış çabaların sonucu olur. Çünkü, örneğin bir sınıfta yabancı dili veya matematiği öğrenmekte çok zorluk çeken öğrenciler, kendileri sınıfta kaldıkları gibi, öğrenebilenlerin de ilerlemelerine engel olurlar. Amerika'daki yeteneklere göre ders, veya Orta Avrupa'daki gibi, yeteneklere göre okul, ya da çok amaçlı okul düzeni nedense bizim eğitim düzenimizde ilgi görmüyor.

Uygulanan olumsuz tedbirlere karşın (rağmen) yığınlarla sınıfta kalma sonucu (4) sınıfların olağanüstü kalabalığı da ayrıca başarısızlığın artmasının nedeni oluyor; böylece, bir bozuk dönge eğitimimizin ve onun alanına girenlerin yıkımıdır; —ki, bunlar «reform» denen uzun hazırlıklar gerektirmeden kolayca çözümlenebilecek ağırlaşmış yalın sorunlardır.— Bu yıkımı arttıran bir kısım nedenler de, ders konularının ağırlığı, ders kitaplarının da o ağırlıkları yoğunlaştırmalarıdır.

Reformun ön hazırlıkları için kurulan komitelerin türlerinden, eğitimimizin çok önemli bir kısım alanlarının gözden kaçırıldığı anlaşılıyor. «Üretim ve insan gücü» «eğitimin temel dengesi» olarak görülürken, örneğin şu alanlar için hiç bir hazırlık yok: Tarım eğitimi, iş ve meslek eğitimi, boş zaman eğitimi, sanat eğitimi, sağaltım eğitimi (özel eğitim), beden eğitimi, koşullarımıza ve kendi gerçeklerimize, gereksinmelerimize uygun öğretmen yetiştirme (5) ve onun boş zamanından halk eğitimi için yarar-

lanma... (Toprak ve Tarım Reformunun gerçekleşmesi için köylü yığınlarının bir an önce pratik yollarla ve tutuşlarla hemen 1-2 yıl içinde okutulması, uyarılması gerektir. Yoksa, bu reform da bürokratik işlemlerle törensel eylemler haline gelir; Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu. Ağalığın kaldırılması v.b. gibi...)

«Eğitim Reformunda Strateji ve Yöntem» belgesinde «Eğitim üretim insan gücü ilişkileri» ni «eğitimde temel denge» olarak alırken, yüksek öğretimle insan yetiştirme geleneksel görüşünün ve klâsik gereksinmenin farkında olunmamış, ona değinmeye bile gereklilik görülmemiş. Yurdumuz ayrıcasız her alanda —hele tarım, sanayi, madencilik, yapıcılık, tesisatçılık, sağlık ,orman, hayvan yetiştirme, bina bakımı, şehircilik, konutçuluk, ulaştırma, denizcilik v.b. her çeşit hizmetlerde —düşünülmesi ürpertici bir ortak meslek adamı yoksunluğu içinde bocalamaktadır.

Milli Eğitimimizde ardarda değiştirme yenileştirme, düzeltme (reform) girişimlerinin yüzyılı aşan bir tarihi vardır. Toplantılar, komisyonlar, komiteler ,hazırlıklar, raporlar, kararlar, uzmanlar, tasarılar, plânlar, programlar. emirler, umutlar sayısızdır Sade şu 20 yıllık dönemde de kaçıncı girişimdir bu!.. Ancak bunları yapmak ve fakat yalnız bunlarla yetinmek ve yalnız bunu «reform» saymak gelenekleşmiş, tören haline gelmiştir bizde artık

Azgelişmişlik hacaletinden kurtulmak gerçekten isteniyorsa, eğitimde tamamiyle ulusal gereksinmelerimize göre bir eğitim reformunu, bir eğitim devrimini zaman geçirmeden gerçekleştirmek şarttır. Yoksa, milletimiz ileride azgelişmişlik yanında. **altsanma** duygusu (Minderwertigkeitsgefül=complexe d'infériorité) içinde az zekâlılığa itilmiş olur.

---

(1) Cumhuriyet Gazetesi, 21 Aralık 1971. «**Köklü Değişiklik Öğretmenle Olur...**» yazımızda, «Umutlu Yanlar» bölümünde sözünü etmiş, önemli bir kısmını kısaca belirtmiştik.

(2) Bu terim sayın Vedat Nedim Tör'ündür.

(3) Sayın Hikmet Bayur'un «İnkılâp» derslerindeki açıklamalarından.

(4) Ortaavrupa'da en çok %6-7, Fransa'da %17, bizde ortalama %40'a yakın, kimi okullarda onun da çok üstünde öğrenci sınıfta kalıyor.

(5) 10 yıllık yüksek bir öğrenim gören ve fakat sonra sürekli eğitimden yoksun kalan bir uzman bile, çağımızda 10 yıl içinde hemen hemen bütün düzeyi ile cahilliğe dönüşürken, eğitim tarihimizde (1926 - 32) 3 yıllık bir meslek okulunu bitiren ve sonradan sürekli eğitimle kendilerini yetiştiren Köy Öğretmen Okulu çıkışlılarının yüksek düzeyleri ve başarıları, üzerinde önemle durmaya ve düşünmeye çok değer.

(Cumhuriyet, 30.5.1972)

Giuseppe Cesetti: Köylüler

Dr. İbrahim ÖKTEM

ÜNİVERSİTE KANUN TASARISI GERİ ALINMALI

Millet Meclisi Milli Eğitim Komisyonu'nda, uzun süredir görüşülmekte olan Üniversite Kanun Tasarısı gereği ve özlemi duyulan reformu sağlayacak yapıda mıdır?

1961 Anayasası'nın ışığı altında, on yıldır, üzerinde yoğun tartışmalar, bilimsel çalışmalar yapılan ve acele reforma kavuşturulması zorunlu sayılan yurt sorunlarının başında üniversite sorunu yer almıştır. 1964 yılında başlayarak 12 Mart 1971 öncesine kadar sürdürülen, çeşitli nedenlerle yozlaşan ve öğrenci olaylarının kaynağı sayılan üniversitede reform isteğini sorumlular, acaba ve bu olayların uyandırdığı olumsuz tepkilerin üstüne çıkarak çağdaş bilimin verilerine uygun, hızla gelişen ve değişen yurt koşullarının, objektif ölçüleri içinde gerekli kıldığı reformu getiren bir tasarı hazırlıyabilmişler midir? Bu soruların olumlu cevabı, komisyon görüşmelerinde, ne hükümetten, ne de üniversiteler temsilcilerinden inandırıcı olarak alınabilmiştir.

Halbuki 1971 öncesi, öğrenci olayları sırasında reform zorunluğu parlâmentoda yankısını bulmuş, hükümetler değişik görüşlerle de olsa reform gereğini kabul etmişlerdi. Üniversite içi ve dışı kesimler bir kitaplığı dolduran yayın ve raporlarla konuyu incelemişler, araştırmalarla savunmuşlar ve bunların sonucu olarak da tasarı üstüne tasarı hazırlanmıştı.

12 Mart Muhtırası'nın 2. Maddesinde mutlaka «Anayasanın öngördüğü reformların en kısa zamanda yapılması» direktifi verilmişken, ne oldu da bugünkü üniversite dü-

zeninden pek farklı olmayan, statükocu bir tasarı Meclise sunuldu?

Evet, ne oldu da, tasarının genel gerekçesinde bir ölçüde edebiyatı yapılan reform ilkeleri, gerekli ölçülerde maddelere yansıtılmadı ve sadece «adet yerini bulsun» diye çekingen, sınırlı ve çelişkilere düşen bir anlayışla reform esprisi fedâ edildi? Çağdaş bilimin verilerine dayalı ve özellikle, koruyucu üniversite reorganizasyonundan vazgeçildi?

Bu tasarı, açıkça 12 Mart öncesi olaylarına karşı bilinçten uzak ve geniş görürlükten yoksun dolayısıyle tutucu, bu nedenle reform ilkelerini büyük ölçüde kamufle eden yapısıyle bir tepki kanunu niteliği taşımaktadır.

Tasarı, değiştirilen Anayasanın 120. maddesi ile hükûmete verilen «gözetim ve denetim» yetkilerini dar ölçüler içinde düzenlemekten başka ciddî bir reorganizasyon anlamı taşımamaktadır.

Tasarının gerekçesinde yer bulan ilkeler ile maddelerde zıt getirilen hükümler çelişmektedir. Şöyle ki:

Gerekçenin giriş kısmının başında «üniversiteler var oluş sebepleri dikkate alınınca kabul edilir ki, hemen bütün sosyal kurumlardan daha çok değişme, gelişme, millî ve evrensel şart ve gereklere uyma zorunluğunda bulunan kuruluşlardır.» felsefi görüşünün yer almasına rağmen, tasarı buna zıt düşmektedir. Tasarının nazari plânda dayandığı ilkeler, yine genel gerekçede şöyle sıralanmaktadır:

- Yüksek öğretimin bütünlüğü ve orta öğretimle ilgisi,
- Yüksek öğretimin toplum ihtiyaçlarına yönelmesi,
- Yüksek öğretimde fırsat ve imkân eşitliği,
- Kaynakların etkin bir biçimde kullanılması,
- Yüksek öğretim plânlanmasının örgütlenmesi,
- Öğretim ve öğrenim hürriyetlerinin güvenlik altında bulundurulması.

Genel gerekçenin III. bölümünde ise «tasarının getirdikleri» başlığı altında «bu tasarı ile getirilmiş olan pek

çok yenilik dışında, tasarıya yön veren temelli ve reformist açıdan anlamlı özellikler» sıralanmaktadır. Bunlardan örnekler şunlardır:

1 — Milli Eğitim Bakanının başkanlığında «çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine ,kalkınma plânına uygun olarak yüksek öğretime yön vermek» (4. madde) amaciyle kurulan Yüksek Öğretim Kurulu, bu açıdan «araştırma ve değerlendirme yapmak, yüksek öğretim kurumları arasında koordinasyon sağlamak, uygulamaları izliyerek yetkili makamlara önerilerde bulunmakla» görevlendirilmektedir Kuruluş ve işleyişini tanzim eden maddeye göre de, «Y.Ö.K. Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlığında her üniversitenin en yetkili organınca profesörler arasından iki yıl için seçilecek birer temsilci ile, bunların sayısı kadar aynı süre ile Eğitim Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca atanacak üyelerden» kurulur. Çoğunluğu hükûmetin elinde bulunan bu kurulun görev ve yetkilerini tâyin eden 6. madde ile de senatoların yetkilerini geniş ölçüde kısıtlayan hükümler getirilmektedir.

2 — Anayasanın yeni 120. maddesinin gereği olarak devletin gözetim ve denetimini sağlamak üzere Başbakana bağlı, Adalet ve Eğitim bakanları ile Yargıtay Başkanı ve Baş Savcısı, Danıştay Başkanı ve Sözcüsünden kurulacak «Üniversite Denetleme Kurulu», 8. madde ile çok geniş yetkilere sahip bulunmaktadır. Bu yetkiler içinde disiplin cezaları, el koyma kararları ve Milli Eğitim Bakanına önemli hallerde tüm yetkilerini devretme hakkı da yer almaktadır. Bu kurulda üniversite temsilcilerine hiç yer verilmemiştir.

Yeni Üniversite Kanun Tasarısının özü ve gerçek amacı bu iki kuruluşla ve sıkı güvenlik tedbirleri getiren maddelerle kendini göstermektedir. Anayasanın yeni 120. maddesiyle siyasal iktidarlara ve yöneticilerine üniversitenin idari ve bilimsel özerkliklerini gölgeleyen hattâ geniş ölçüde kısıtlıyan büyük yetkiler tanınmış olmasının, «reform» anlamına alındığını bu tasarı açıkça ortaya koymaktadır. Çağdaş bilimin ve teknolojinin verilerini asla

önemsemeyen ve değerlendirmeyen bir anlayışın, bu kanun tasarısında hâkim kılındığını görerek, yarına büyük endişe ile bakmaktan kendimizi alamıyoruz.

Tasarı çağdaş üniversite yapısını etkili bir şekilde oluşturan;

1 — Tam zaman çalışma, 2 — Üniversitenin iç denetimi, 3 — Öğretim üye yardımcıları «asistanlar» ile öğrencilerin yönetim ve denetime katılmaları, 4 — Demode olmuş kürsü hâkimiyeti yerine kontrollu bölüm sistemlerine ya hiç yer vermemekte veya üstün körü ele alarak bu reform ilkelerini sadece başlıklarda bırakmaktadır

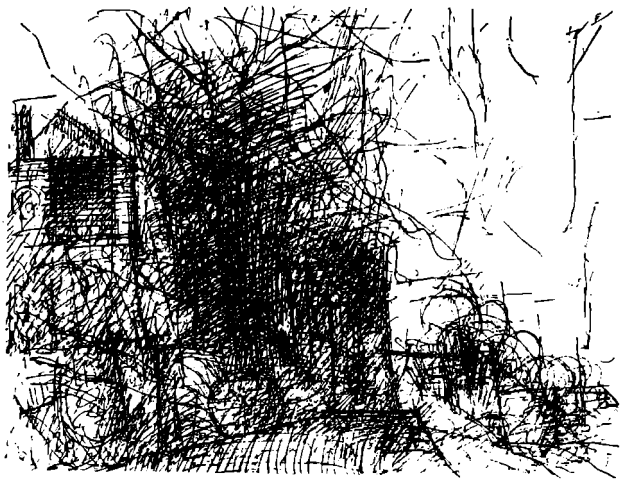
Türkiyemiz gibi geri kalmış, hızla kalkınma çabası içinde bulunan bir ülkenin, çağdaş bilimin ve gelişen teknolojinin verilerini en etkin bir metodla değerlendirerek önemli sorunlarını reformist bir çözüme kavuşturma zorunluğu onun geleceğini yani ulusal bağımsızlığını koruma veya kaybetme tercihinden ve tehlikesinden gelmektedir.

Evren, hızla gelişen teknolojinin dürtüsü içinde, bizim için, akıl almaz bir hızla gelişmekte ve uygarlıkta psikolojik, sosyal, kültürel ve fizik plânda temelden değişmelerle yepyeni bir yapı kazanmaktadır. Bu gelişme ve değişmeyi, Türkiyemiz var olmakta devam edecekse başta üniversiteler sorumluları, siyasal iktidarlar, parlâmento ile içinde bulunduğumuz ortamda dürtü rolünü oynaması beklenen, sorumluluğu öncekilerden hiç de az olmayan aksine daha da çoğalmış olan egemenliğimizin bekçisi, ulusal varlığın dayanağı olan ulusal kuruluşu göz önüne almak zorundadırlar. Bu sorumlu ve yetkili kurullar «tutuculuğa ve özel çıkarlara paydos» diyerek bu açıdan acele çözüm bekleyen ve hepsinin başında üniversite sorunu gelen diğer sosyal ve ekonomik sorunlarımızı, gerçek anlamda, reforma kavuşturma tarihi görevlerini yerine getirmeyi bilmelidirler. Ulusumuzun refahı, güveni ve hattâ varlığı ile sıkı sıkıya ilgili olarak «Çağdaş uygarlık düzeyine» yetişme ancak bu yoldan sağlanabilecektir.

Bu tasarı hükûmet tarafından geri alınmalıdır. Henüz

belli bir hoşgörü düzeyinde bulunmayan, hükümetlerin Anayasanın yeni 120. maddesinin tanıdığı devlet gözetim ve denetim yetkisini ne pahasına olursa olsun üniversitenin idari ve bilimsel özerkliğini koruyucu bir sınırda tutan fakat gerçek ilkeleri ile çağdaş üniversite reformunu sağlayacak yeni bir tasarı hazırlanmalıdır.

(Milliyet: 17.6.1972)

Gromaire: desen

Orhan HANÇERLİOĞLU

İLERİ

İlkin çocukluğumda duydum. Okuma kitaplarımızda da vardı. Atatürk eliyle Akdenizi gösteriyor, ordularına «İleri» diyordu. Sonra pankartlarda gördüm: «**Durmayalım, düşeriz.**» Büyüdükçe anlamaya başlıyordum. Atatürk bizi bir yerlere götürmek istiyordu. Daha sonra söylevlerini okudum. «**İleri**» buyruğu sadece ordularına değil, bütün ulusuna verdiği bir komuttu. Bağımsızlık savaşının amacı değil, uçsuz bucaksız evrende insanlık savaşının amacıydı.

Doğada ilerlemeyen ölür. Olduğu yerde kalmak, hele geriye dönmek yok. Sular akar, çiçekler açar, meyveler oluşur. Akan sular, açan çiçekler, oluşan meyveler eski suları, eski çiçekleri, eski meyveleri yeniler. Bu bahar, geçen bahardan daha gelişmiş bir bahardır. Durgun sanılan göller buharlaşıp göklere yükselir, yeni yağmurlar yeni göller meydana getirir. Küçücük çelimsiz bitkiler büyümelerine, ilerlemelerine engel olan kocaman taşları delip geçerler. Evrensel akışı durdurmak dağ başlarındaki kayaların bile haddine düşmemiş. Kaldı ki onlar da bir zamanlar bugün bulundukları yerde yoktular, bir zaman sonra bugün bulundukları yerde olmayacaklardır. Olduğu yerde kalmak evrensel düzende mümkün değil.

Kavramlarımızı, düşüncelerimizi, varsayımlarımızı denetleyebileceğimiz tek ölçüt doğadır. Bilincimizin gerçeklerden kopup kopmadığını bize ancak o gösterebilir. Çünkü düşüncelerimizi ve varsayımlarımızı meydana getiren kavramlar bize doğadan gelir. Bir erik ağacı, bir elma ağacı, bir kiraz ağacı görürüz; erikliğinden, elmalığından, kirazlığından soyutlar, ağaç kavramını elde ederiz. Güzel

bir kadın, güzel bir çiçek, güzel bir ırmak görürüz; kadınlığından, çiçekliğinden, ırmaklığından soyutlar, güzel kavramını elde ederiz. Bu kavramlarla düşünür, bu kavramlarla varsayar, bu kavramlarla konuşuruz. Demek ki düşüncelerimizin ve varsayımlarımızın gerçekliği, kavramlarımızın gerçekliğine bağlı.

Gerinin doğada hiçbir gerçekliği yok. Geçip gitmişliği, ölüp bitmişliği dile getirir. Eski aşılmış, yeniye dönüşmüştür. Artık sonsuzca varolmayacaktır. Anılar insana özgü bir bellek oyunu. «Geçen dakikalarım kimbilir nerdesiniz?» diyen ozan bu anılarla oynayabilir. Ama bir bilim adamı geçen dakikalarını laboratuvarına sokamaz. Öyleyse insan yapısında bu tutuculuk, bu geriye dönme özlemi nerden geliyor?.. Ölüm korkusu içine işleyen insan bu başdöndürücü akış içinde tutunacak bir dal, biraz durup soluk alabilecek bir durak aramış olsa gerek. Ünlü bir estetikçi sanatta soyut sevgisinin de bundan ileri geldiğini söyler.

İleriyle geri; gelecekle geçmişi, olmakta olanla olmayacak olanı dile getiriyor. Ama bir de yansız var. Eskiden **bitaraf** denirdi, bir ara **tarafsız** odlu, Fransızlar **nötr** derler, bizse güzel dilimizin anlamına upuygun bir deyimiyle yansız diyoruz. Mıknatısın bir ucu kuzey, bir ucu güney. Solucanın bir ucu ağız, bir ucu dışkı yeri. Ortasına bakıp yansız demişiz. Oysa doğada yansızlık da yok. Bir mıknatısı ortasından kesin. Kuzeyli parçada hemen bir güney, güneyli parçada hemen bir kuzey oluşur. Bir solucanı ortasından bölün. Kesilen parçalarda hemen yeni bir ağızla yeni bir dışkı yeri meydan gelir. Ama bu oluşma mıknatısınkinden biraz farklıdır. Ağızlı parçadaki ağız olduğu gibi kalır, kesik uçta bir dışkı yeri oluşur. Öteki parçadaki dışkı yeri ağızlaşır, kesik uçta yeni bir dışkı yeri meydana gelir. Bu da, karşıtlıkların, kimi zaman birbirlerine nasıl kolaylıkla dönüşebildiklerini gösterir. Bir de bakarsınız ki gece, gündüz oluvermiş. Doğuda bu o kadar güç değil. «Ya insan?» diyeceksiniz, onu da ortasından bölsek?. Mıknatısla solucan gibi uçlaşmaz ama ölür, yansız olmamak için.

Demek ki Atatürk, son nefesini verinceye kadar, hep, hep ileriye gidilmesini öğütlerken bilimsel bir gerçeği yansıtıyordu. Ne geriye gidebilir, ne de yansız kalabiliriz. Bu akışa katılmaktan başka yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Diyelim otuz yaşındasınız, bu yaşta kalmak istiyorsunuz. Yaşınızı tutabilir misiniz?.. Taşını tutamıyan insan, evrensel akışı nasıl tutar?. Kaldı ki tutamadığınız sadece yaşınız olsa.

İlerlemeye katılmak bir seçim işi değil, bir doğal zorunluğun bilincine varmakla özgürleşir. Sabahleyin doğup akşamüstü ölen Hipanis böceği bu zorunluğa katlanıyor İnsansa katlanmaz, katılır. Bir böcekle aramızda hiç değilse bu kadarcık bir fark bulunmalı.

(Cumhuriyet: 8.7.1972)

Abdi İPEKÇİ

AFAROZ İSTEKLERİ VE MELEN

Kendi düşüncelerine, daha doğrusu çıkarlarına uygun düşmeyen görüşlerin sahiplerine söz hakkı, hattâ hayat hakkı tanımak istemeyenler var. Onlara kalırsa bu «zararlı» kişiler, bulundukları görevlerden derhal atılmalı... Kimse kendilerine iş vermemeli... Toplum bunları afaroz etmeli...

Hakka, hukuka ve de insanlığa sığmayan bu tür davranışların izleyicileri tarihin her döneminde, her yerde çıkıyor. Bizde de sık sık rastlanan bu afarozcular 27 Mayıs'ta olduğu gibi 12 Mart'ı da fırsat bildiler. Durmadan kelle istediler, tasfiye istediler. Bir süredir dinmiş gözüken düşmanca kışkırtmalar önceki günkü Meclis görüşmelerinde tekrar ortaya atıldı.

Başbakan Melen o kışkırtmaları şu sağlam görüşle cevaplandırdı:

Haklarında işlem yapılması gerekenler hakkında işlem yapılmıştır. Ama şunun bunun ihbarı ile adım atılmaz. İşlem mutlaka hukuki şekle dayanılarak yapılır.»

Bu, Başbakanın hukuka ve adalete bağlılık konusundaki ciddiyetini ortaya koyan ve herkesi rahatlatan bir sözdür. Ne var ki o sözü izleyen şu cümleler için aynı şeyi düşünmek güçtür:

«Ama Anayasa ile istediğimiz yetkiler verildiği takdirde elbette ki bunlar (yâni memurların görevlerinden uzaklaştırılması) daha süratli olarak yapılacaktır. Bugünkü kanunlar buna imkân vermemektedir. Önümüzde Danıştay vardır. Personel Kanunumuz memurun yerini değiştirirken pek çok engel koymuştur. Bu engelleri ortadan kaldırmak lâzımdır.»

Sayın Melen'in konuşmasında aynı şekilde dikkat çeken bir başka bölüm var. Afarozculara karşı önce şu güzel hatırlatınayı yapıyor:

«... Tevkif edilip sonra suçsuzluğu anlaşılınca serbest bırakılan kimse hapisten çıktığı gün gelip görevine başlar. Bu normaldir. Bir hukuk devleti suçsuz kişi hakkında başka ne yapabilir?»

Fakat arkasından yine şu cümleleri söylüyor:

«Ama yetki verdiğiniz takdirde operasyon devlet sektöründe de, Üniversite içinde de derhal yapılır.»

Bu çelişkiler şunu düşündürüyor:

Başbakan hukuk devleti anlayışına bağlıdır. Yürürlükteki kanunların dışına çıkıp, afarozcuların istedikleri tasfiyeye kalkışmak niyetinde değildir. Ama aslında böyle bir tasfiyeye de taraftardır. Dileği Meclisin böyle bir tasfiyeye hukuki görüntü kazandıracak kanun değişikliklerini yapmasıdır.

Kamu vicdanında yerleşmiş, benimsenmiş yasalara aykırı davranan devlet ve Üniversite görevlilerinin cezalandırılması elbette gereklidir. Meselâ Başbakan, aynı konuşmasında «Suiistimal ve soygun yapan bazı resmi görevlilerin yerlerinin değiştirildiğini» bildirmiştir. Bu gibi kişilerin yerlerinin değil, görevlerinin sona erdirilmesi ve cezanın sadece yerlerindeki değişiklikten ibaret kalmaması beklenir ama düşüncelerinden dolayı benimsenmeyen kimseleri tasfiyeye kalkışmak haklı kin ve düşmanlık duygularını körükleyen haksız bir tasarruftur. Hele sözkonusu kişilerin suçsuzluğu anlaşılmış kişiler olduğu biliniyorsa... Hele hele suiistimal ve soygun yapanların sadece yerlerinin değiştirilmesiyle yetinildiği resmen açıklanıyorsa...

(Milliyet, 13.7.1972)

Sadi KOÇAŞ

FAZİLET MÜCADELESİ

Hangi toplumda olursa olsun, en zor mücadele fazilet mücadelesidir. Yirminci yüz yılda, uygarlık çağında, en uygar ve güçlü ülkelerden biri olan Birleşik Amerika'da bile bu mücadeleyi göze alan bir devlet başkanını vuruverdiler herkesin gözleri önünde, sokak ortasında...

Ama çaresiz. Bu mücadele, herşeye rağmen sürüp gidecek. Ta ki fazileti savunanlar çoğunlukta ve özellikle topluma egemen oluncaya kadar.

Aksi halde, faziletsizler elinde oyuncak olan bir toplum ve dünya yaşanmaya değmez.

★

Nedir fazilet mücadelesi? Neden bu kadar önemli ve zorunludur insanlık için? Neden üzerinde durulmaya değer bir konudur bu?..

«En zor mücadele fazilet mücadelesidir» dedik biraz önce. Aslında böyle olmamak gerekirdi. En kolay mücadele fazilet mücadelesi olmalı idi. Hatta fazilet için bir mücadeleye bile gerek olmamalı idi dünyada.

Fazilet demek, herkesin toplum içindeki hakkına razı olması demektir. Fazilet demek, kimsenin başkasının hakkında, mevkiinde, malında, gözü olmaması demektir. Kısacası, fazilet demek namuslu ve medeni olmak demektir. Ve nihayet, fazilet demek, faziletsizlikler karşısında susmamak demektir.

Aslında ,dünyada faziletten yana olanlar çoğunluktadır. Fazilete karşı olanlar azınlıktadır. Ama faziletsizler şarlatan bir azınlıktır. Faziletten yana olanlar ise sessiz.

bir çoğunluk. Böyle olmasa, zaten faziletsizler çevrelerine hükmedemezlerdi. Bu durumda bir fazilet mücadelesine de lüzum kalmazdı.

O halde faziletli olmak için, sadece yaratılıştan faziletli olmak, faziletli bir yaşantı içinde bulunmak; faziletten yana görünmek de yeter değildir. Toplum için, toplumun çıkarı için, toplumun ihtiyacı olan davranış için gerektiğinde mücadeleyi, hatta kavgayı göze alabilmek lâzımdır gerçekten faziletli olabilmek için...

Eğer bu böyle olursa, kimse faziletsizliğe cesaret edemez. Buna cüret eden herkes, daha cüret ettiği anda, bütün toplumu karşısında bulur. Ve tabii cüret ettiğine edeceğine pişman olur daha ilk anda. Ama gel gelelim, dünyamızın, toplumumuzun bir fazilet mücadelesine ihtiyacı var gerçekten

Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı merhum KENNEDY'nin FAZİLET MÜCADELESİ adlı eseri, 1963 yılında, Samsunlu bir vatandaş tarafından hediye olarak parlamento üyelerine birer tane gönderilmişti. Çok nazik bir ifade ile takdim edilen bu hareketi küstahlık sayanlar olmuştu. Ben bu harekete bir FAZİLET MÜCADELESİ demiştim o zaman.

Çünkü, bir çok kişilerin, hatta bu harekete kızan bazılarının bile, hem bu hareket tarzından, hem de özellikle kitabın içindekilerden etkilendiklerini görmüştüm.

Bana göre, fazilet mücadelesinin belli bir şekli yoktur. Sözle de olur, yazı ile de.. Kimisi de hareketleriyle yapar bu mücadeleyi. Uyarıcı kitap göndererek, toplumu uyarak da yapılabilir bu mücadele.

Nitekim bu kitabı okuyanların çoğu —Prof. Allan NEVİNS'in de dediği gibi— «Devlet idaresinde faziletin önemini kavramışlardı.»

İnsanın yaratılışında cesur olmak eğilim ve arzusu vardır. En korkaklar bile bir yerde cesur olmak, cesur görünmek isterler. Ama hayatını bile ortaya koyarak gösterilen hiç bir cesaret, bu kitaba konu olan «Bilgili, ileri gö-

rüşlü ,devlet gemisini doğru yolda tutmaya gayret eden makûl insanlardaki cesaret» — yani medeni cesaret — kadar makbul ve hayranlık çekici olamaz.

Çünkü, «medeni cesaret, karakter adı verdiğimiz manevi varlığı teşkil eden dürüstlük, ciddiyet, iman sağlamlığı, samimiyet, azim ve sebat gibi ruh özelliklerine sımsıkı bağlıdır.»

★

Tarihimize bir göz atarsak, daha kolay anlarız medeni cesaret sahibi, fazilet mücadelesi yapan devlet adamlarının önemini... Örneğin, Bir Namık Kemal, Bir Mithat Paşa isteselerdi yadellerde ıstırap içinde can vermezlerdi. İsteselerdi. ömürleri boyunca, hatta çocukları, torunları bile, servet ve rahatlık içinde yaşayabilirlerdi. Bunu sağlamak için çok bir şey yapmalarına da gerek yoktu. Susuverseler yeterdi. Ama onlar sussalardı Türk milletine hürriyet aşkını aşılayacak başkaları kimbilir ne zaman çıkarlardı ortaya...

Daha buna benzer ne örnekler verilebilir tarihimizden. Kurtuluş Savaşı'nın kahramanlıkları buna benzer nice örneklerle doludur.

★

Çok partili demokratik rejim, kuşkusuz, dünyadaki en iyi yönetim şeklidir. Uygulamada ise, onu uygulayan ülkenin, halkın ve yöneticilerin özelliklerine göre değişen sonuçlar göstermektedir.

Bugün dünyada demokrasi ile yönetilen ülkelerin sözcüsü durumunda olan Birleşik Amerika'da bile bu uygulamaların pek de iç açıcı olmadığını şu örnekler açıkça gösterir.

«Bu günün politikacısı, seçim bölgelerinin herşeyi isteyici, tehdit edici elemanlarını ancak yatıştırmak, tatmin etmek, rüşvetle elde etmek, ayartmak, dolandırmak veya sair yollarla onları idare etmek şartı ile mesleklerinde

yükselebilmektedir. Davranışının temel düşüncesi, yapacağı bir teklifin iyi ve faydalı olması değil, seçmenleri tarafından beğenilmesidir. O elindeki konunun millete hayırlı ve sonunda faydalı olmasını değil, seçim bölgesindeki faal politikacıların konuyu o anda beğenip beğenmeyeceklerini düşünür» sözleri, ünlü yazar Walter LİPMANN'ın eserinden senatör (sonra Cumhurbaşkanı) J. F. KENNEDY tarafından alınmıştır. (1)

«Ben, halk sempatisini kazanmak yolundaki mücadelenin, senatoda hemen her gün görülen irili ufaklı, sayısız medeni cesaret hadiselerini gölgelediği kanaatındayım» sözleri ise bizzat KENNEDY'nindir. (1)

«Senato üyelerinden pek çoğunun namus ve doğruluklarına pek az değer veririm. Bunların çoğu fikren ve ruhen zayıf ve senato üyesi olmaya hiç lâyık olmayan kimselerdir. Bazıları adi demagoglardır. Bazıları mevkilerini servetle satın almış kimselerdir. Bir kısmı da basit görgülü, kıt anlayışlı ve adi particilik zihniyeti ile basiretleri bağlanmış zavallılardır» sözleri de, yine Kennedy tarafından, bir kabine üyesinin hatıralarından alınmıştır. (2)

Bu iş Amerika'da böyle de diğer demokratik ülkelerde başka türlü müdür? Sanmıyorum. İnsanoğlu, dünya teknesinin müşterek hamurundan yapılmıştır. O halde Kennedy'nin ve onun örneklerini verdiği ötekilerin bu sözleri ile bizim (Demokrasi dünyada en iyi yönetim şeklidir) sözümüz arasında bir çelişki mi vardır? Onu da sanmıyorum, çünkü, bugün dünyada demokrasi ile yönetilmeyen öteki ülkelerin hali büsbütün facia...

Demokrasinin bu uygulama aksaklıkları, hemen bütün demokratik ülkelerin ortak derdidir. Kennedy'nin de, ötekilerin de, bu derginin de bir FAZİLET MÜCADELESİ'nin lüzum ve zorunluğu hakkındaki görüşlerinin müşterek gayesi, işte bu uygulama aksaklıklarını azaltmak, hatta büsbütün kaldırmaktır.

---

(1) Fazilet Mücadelesi, J.F. Kennedy, 1963 baskısı,- sahife 19.

(2) Aynı eser, sahife 1

Bunun yollarından biri, demokrasiyi katı bir kalıp olarak kabul etmemek; çeşitli yaratılış, kültür, imkân ve psikolojilere sahip halk kitlelerine, bilmem hangi ülke veya kişinin usullerini bir sistem, bir kanun, bir usul olarak aynen uygulamaya kalkmamaktır.

En önemli diğer bir yol da, ülkenin aklı eren düşünen, gören kişilerinin herbirinin, yerine, zamanına ve ülkenin şartlarına göre, örneğin; ya bir Mustafa Kemal, ya bir Kennedy, ya bir Gandi görüş ve anlayışı ile yılmayan bir medeni cesaret, bitmeyen bir fazilet mücadelesi örneği vermekte birbirleriyle yarış etmeleridir.

Toplumumuzun, demokrasimizin, samimi olarak fazilet mücadelesi yapan mücahitlere gerçekten ihtiyacı vardır. Bu yüzden 7 GÜN yöneticilerinin (Toplumcu, milliyetçi, adaletçi, medeniyetçi, yani Atatürk'çü bir Türkiye için fazilet mücadelesi yapacağız) sözlerini, büyük bir ümit ve sevinçle karşıladım.

Evet zor, çok zor Ama, samimi bir fazilet mücadelesinin karşısında dayanabilecek hiç bir güç, hiç bir faziletsizlik de tasavvur olunamaz.

Fazilet mücadelesi kararı ile yola çıkanlara başarılar dilerim.

(7 Gün, 13.8.1972)

Ord. Prof. Dr. H. V. VELİDEDEOĞLU

SIDDIK SAMİ VE H. SAKA

Özerk üniversitenin ilk Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'ı da kaybettik. Çalışkan, dinamik, öğretici, fakat her nedense, en başarılı çağlarında bile biraz buruk, kötümser ve âdeta hayata küskün bir yaradılışa, kavrayışlı, ince bir hukuk kafasına sahip olan Onar ile —Onun ilk rektörlüğü zamanında benim de Hukuk Fakültesi Dekanı olmaklığım dolayısiyle — çok yakın kişisel ve kamusal (resmi) ilişkilerimiz olmuş ve bu ilişkiler bana, onun yaradılışındaki çelişkiler yanında büyük meziyetlerini de tanıtmıştır. Bu yazıda onunla ilgili kimi anılarımı dile getirmek istiyorum.

1946'da, Onar'ın hazırlamış olduğu Üniversiteler Kanunu Meclisçe kabul edilmiş, üniversiteler, özerk birer kurum olmuştu. Aynı yılın haziran ayında, bütün fakültelerin profesörler kurulları üyelerinin bir araya gelmesinden oluşacak büyük kurul tarafından özerk üniversitenin ilk rektörü ve her fakültenin profesörler kurulunca da fakülte dekanları seçilecekti. Rektör adayları, o zaman Hukuk Fakültesi Dekanı olan Sıddık Sami Onar ile eski Rektör Dr. Tevfik Sağlam idi. Başka aday yoktu. Bu seçimde, Üniversitede en çok öğretim üyesine sahip bulunan Tıp Fakültesi'nin oyları ağır basacaktı. Tıpçıların, genellikle, Tevfik Sağlam'ı tutmadıkları söyleniyordu. Nitekim seçimde Rektörlüğü Onar'ın kazanması bu söylentiyi doğruladı.

Seçimdeki bu yenilgi rahmetli Tevfik Sağlam'ı hiç üzmedi ve küstürmedi. O tarihte ben de özerk Hukuk Fakültesi'nin ilk Dekanı seçildiğim ve bu sıfatla Senato toplantılarına katıldığım için, bu durumu yakından biliyo-

rum. Rahmetli Tevfik Sağlam toplantılara çoğu zaman herkesten önce ve görüşülecek konu üzerinde hazırlıklı olarak gelir, Üniversiteyi ilgilendiren bütün önemli işlerde yeni Rektörü desteklerdi.

Üç yıl içinde her öğretim üyesi özel bir çalışma odasına. her enstitü kendisine özgü bir binaya, öğrenciler rahat ders salonlarına, büyük okuma odalarına ve geniş bir kitaplığa kavuşturulur. Rahmetli Onar, dış görünüşünden umulmayan büyük bir enerjiye sahipti. O olmasaydı ne merkez binasının (bütün eski tavan ve duvar süslemeleriyle birlikte) restorasyonu, ne de yukarıda saydığım binaların yapımı gerçekleştirilebilirdi.

Onar, kişisel yaşamında alçak gönüllü ve çok namuslu bir insandı. Kamusal yaşamında ise, gerektiği zaman, mücadeleci, üniversite özerkliğinin ve düşünce özgürlüğünün güçlü bir savunucusu idi. Onun kişisel davranışlarında, zaman zaman çelişkiler görülmez değildi (1). Fakat bütün dünyada çelişkisiz kaç kişiye rastlanabilirdi ki!

İstanbul'da Onar'ın Rektör seçilmesinden bir süre son-

---

(1) Meselâ icranın kazaî murakabesi (yürütmenin yargısal denetimi) gerekliliğini derslerinde ve kitaplarında savunduğu halde, rektörlüğü sırasında yaptığı idari bir tasarrufun Danıştayca iptali kararını uygulamamış ve böylece kendi kendisiyle çelişmeye düşmüştü. Yine bir gün Üniversite o zaman eleme niteliğinde olan yabancı dil öğreniminin ihtiyarî olması için yaptığım teklifi kabul etmemişti. Benim: «Rektör Beyefendi, bu elemelik mahiyeti devam ederse barajın arkasında büyük öğrenci yığınları birikir ve bir gün bu baraj yıkılarak büyük huzursuzluklar olur» sözüme karşı: «Ne üzülüyorsun, o zamana gelinceye kadar müddetlerimiz biter, ne sen dekan, ne de ben rektör kalırız. Onu da yeni gelenler düşünsün» cevabını vermesi, beni isyana sevketmiş ve kısaca: «Aman efendim, ben kendi şahıslarımızı değil Üniversitenin menfaatini düşünerek konuştum» demiştim. Bana göre bu da bir çelişki idi. Çok sevdiğim Sıddık Sami'yi kusursuz görmek istiyordum her halde.

ra, Ankara Üniversitesinde birtakım olaylar meydana gelmiş, öğrenciler kışkırtılmış, Rektör Sayın Şevket Aziz Kansu onlar tarafından çekilmeye ve bir öğrencinin verdiği kâğıdı başka bir öğrencinin sırtına koyarak istifa dilekçesini yazıp imzalamaya zorlanmıştı. Kendisi Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi genç öğretim üyelerinden Pertev Boratav, Behice Boran ve Niyazi Berkes'i korumakla suçlanıyordu. O tarihte Milli Eğitim Bakanı olan Reşat Şemsettin Sirer, alttan alta bu hareketlere memnun olan bir tutum içinde idi ve bu öğretim üyelerinin Üniversitece fakültelerinden atılmasını istiyordu. Ankara Rektörü Prof. Şevket Aziz Kansu'nun suçu, böyle keyfi bir karara önayak olmak istememesi idi.

Milli Eğitim Bakanı, Üniversitelerarası Kurulu Ankara'da toplantıya çağırdı. Bu Kurul, Bakanın başkanlığında rektörler, Senato temsilcisi olarak prorektörler ve İstanbul ve Ankara'daki bütün fakültelerin dekanlarından oluşurdu. Bu toplantıda, yukarıda sözü edilen üç öğretim üyesinin aşırı solcu olduklarını ileri süren Bakan ,bir gizli polis raporunu okuyarak, bunların Üniversiteden çıkarılmalarını istedi. Bu raporda, Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencilerinin bir pazar günü toplu olarak, bu öğretim üyeleriyle birlikte Ankara Barajında bir gezintiye gittikleri, oradaki gazinoda dans ettikleri, birbirine «Rus usulü selâm» verdikleri yazılı idi. Onar'ın: «Bu raporun altındaki imza kimindir?» sorusuna Bakan, elindeki rapora bakarak: «Polis memuru Süleyman Çağlan» cevabını verdi. Bakan ayrıca bu doçentlerin bazı yazılarının örnek veya kupürlerini de Kurul üyelerine uzatarak, bunlarda komünist propagandası olduğunu söyledi.

Onar: «Beyefendi, bir yazıda komünist propagandası olup olmadığına ancak bir kaza (yargı) organı karar verebilir. Üniversiteler Kanununa göre, biz bu Kurulda bir yargı görevini yerine getireceğiz. Tetkik edelim, soruşturahm, gerekirse ilgililerin savunmalarını alalım. Ancak ondan sonra edineceğimiz kanaate göre vereceğimiz kararı size bildiririz» dedi. Bakan, ille acele bir «çıkarma kararı» verilsin istiyordu. Belgeleri incelemek, gerekirse bir alt

Picasso : siyah beyaz

komisyon kurmak üzere öğleden sonra yeniden toplandık.

Daha görüşmeler başlamadan, Milli Eğitim Bakanı «Sayın Başbakan Hasan Saka, Vekiller Heyeti (Bakanlar Kurulu) salonunda muhterem heyetinizle görüşmek ve hatır sormak istiyor. Vasıtalar aşağıda hazır» dedi. Hepimiz birbirimize baktık ve sanki sessiz bir anlaşma olmuş gibi, Onar «Sanırım ki arkadaşlar, bu davetin mevzuunu ve sebebini bilmek isterler» deyince, Bakan «Sadece bir hasbıhal» cevabını verdi.

Başbakanlık binasına çıktığımızda, bizleri doğrudan doğruya Bakanlar Kuruluna aldılar. Başbakan Hasan Saka sakin görünmeye çalışıyor idiyse de, parmaklarını düzenli aralıklarla masaya vuruşundan, çok sinirli olduğu anlaşılıyordu. Rektör Onar'a yönelerek: «Ankaramıza hoş geldiniz. Bütün arkadaşlarınızı selâmlarım» dedikten sonra hemen Milli Eğitim Bakanına dönüp: «Reşat Bey şu mesele nedir bakalım bir anlatın» dedi. «Sayın Başbakanım» diye söze başlayan Bakan, o sabah Üniversitelerarası Kurul toplantısında bizlere söylediklerini uzun uzun ona da anlattı ve sonunda bu üç doçentin Dil, Tarih Coğrafya Fakültesinden uzaklaştırılması gerektiğini bildirdi.

Başbakan: «Eee bu vaziyet karşısında zaten başka da çare yok» deyince Onar söz alarak. Kurul toplantısında Milli Eğitim Bakanına söylediklerini, hemen hemen olduğu gibi, Başbakana tekrarladı. Bunun üzerine Hasan Saka sert bir sesle: «İşin öyle uzun uzun tahkikata, fezleke tanzimine, yani medreseye düşürülmesine tahammülü yok. Bu yüzden büyük hâdiseler olduğunu biliyorsunuz. Türkiye Büyük Millet Meclisi kaynıyor. Bu Meclisin önüne durulmaz. Meclis isterse üniversite muhtariyetini de kaldırır. Bu sebeple işin çabuk neticeye bağlanması doğru olur» diyerek, bir tür ihtar ve ültimatom tonunda konuştu. Kendisi vaktiyle profesörlük yaptığı halde, tek parti politikasının, hele şimdi (çok partili rejime geçilmiş olmasına rağmen) Başbakanlık koltuğunun verdiği otorite ile, gerçek bilim adamlarının dünyada birçok örneği tarihe

geçmiş olan düşünce özgürlüğü ve medeni cesaret ruhunu hiçe sayar bir tutum içinde idi.

Bunun üzerine rahmetli Onar, onun gibi sert bir tonla: «Beyefendi, bizler buraya kazaî bir vazifeyi yerine getirmek üzere geldik. Bize verilecek talimata uymak için değil. Ben kendi hesabıma söylüyorum ki, hayatım pahasına da olsa, kanaati vicdaniyem hilâfına bir kâğıdın altına imzamı koymam» dedi ve kesti.

Rahmetli Tevfik Sağlam ikinci olarak söz aldı ve «Bir kanun ya vardır, ya yoktur. Hiçbir makam bizim kurulumuza emir vermek selâhiyetini haiz değildir, Beyefendi. Biz kanunun emrettiğini, usulüne göre, yerine getiririz» diyerek sözünü bitirdi.

Ondan sonra ben söz aldım ve şöyle konuştum «Bir Hukuk Fakültesinin Dekanı olarak arzedeyim ki, hukuka bağlı ve demokratik olduğunu ilân eden bir devlette her muamelenin kanun dairesinde cereyan etmesi gerektiğini zâtıâliniz de pek iyi bilirsiniz. Çünkü siz 20 yıl önce Ankara Hukuk Fakültesinde bizim hocamızdınız» Başbakan asabî bir sesle: «Hocanız olmuşsam ne olmuş?» deyince de «Hukuk Profesörlüğü çok şeydir Beyefendi. Her şeyden önce insana, kanunun emirlerine uyma prensibini öğretir. Bizler kanunî vazifemizi yaparız. Pek âlâ biliyoruz ki, Türkiye Büyük Millet Meclisinin selâhiyeti geniştir. Eğer buyurduğunuz gibi yüksek Meclis kararı beğenmez de bir kanunla üniversite muhtariyetini kaldırırsa, bunun tarihi mes'uliyeti kendisine ait olur, bizlere değil.»

Başbakan sapsarı kesildi. Bir söz söylemesine vakit kalmadan, İstanbul Fen Fakültesi Dekanı Sayın Fahir Yeniçay'ın tok sesi yükseldi: «Müsaade buyurulur mu Beyefendi?» Başbakanın «Buyurun» demesi üzerine Yeniçay: «Müsaadenizle bir şey sormak istiyorum. Eğer Ruslar Türklerle olan dostluk anlaşmasını fesh etmeselerdi ve aramızdaki eski dostluk münasebeti devam etseydi, az çok sol tandanslı her vazıda, henüz bir mahkeme kararı olmadan, mutlaka komünist propagandası olduğu kabul edilir ve fikir hürriyeti şimdiki gibi tahdit edilmek istenir miydi?» Sorusunu yöneltti.

Bu son çıkış üzerine Başbakan büsbütün sarardı ve kısaca: «Bu mes'elenin dış politika ile alâkası yoktur» di yerek ayağa kalktı ve Milli Eğitim Bakanına dönüp «Meclis'te bir müzakerede bulunmam lâzım, gidiyorum. Sizler toplantınıza isterseniz burada, isterseniz Üniversitede devam edebiliriniz» dedi ve bizleri selâmlıyarak salonu terk etti.

O gün ilk sözü alan rahmetli Sıddık Sami Onar'ın medeni cesaretine hayran kaldım. Bize verilen dosyayı ve yazıları inceledik ve bu öğretim üyelerinin Üniversiteden çıkarılmayı gerektiren bir disiplin suçu işlemedikleri sonucuna vardık. Buna dair gerekçeli raporu Onar hazırladı.

Fakat sonradan Türkiye Büyük Millet Meclisinde Üniversite Kadro Kanununa eklenen bir madde ile bu üç öğretim üyesinin Fakültedeki kadroları kaldırıldı ve böylece kendileri açıkta bırakıldı. Başbakan Hasan Saka, Meclis'te Üniversite özerkliğini kaldırtmamış fakat bu üç kadroyu kaldırtmak için kanun çıkartabilmişti.

Düşünce özgürlüğünün ve kanun hâkimiyetinin savunucusu olan Onar, Üniversite Senatosunun son yetki suiistimali örneği karşısında kim bilir ne kadar üzülmüştür.

İstanbul Üniversitesi, 1946'da özerk üniversitenin ilk rektörü olan ve bugünkü çalışma olanak ve ortamını hazırlayan rahmetli Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'a minnet ve şükran borçludur Nurda yatsın!

(Cumhuriyet, 15.8.1972)

Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

TÜRKİYE'DE KİTAP

1972 yılını «Dünya Kitap Yılı» ilân eden «Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü» kitaba, daha genel bir deyişle «basılı» eğitim ve kültür araçlarına dikkati çekerek, bunlara ilişkin sorunların dünya ölçüsünde ele alınıp tartışılmasına bir olanak hazırlamak istemişti. Bu vesile ile yeryüzünün çeşitli ülkelerinde girişilen çalışmaları «UNESCO»nun bültenlerinden izlemek mümkündür. Adı «Dünya Kitap Yılı» olsa da konunun öncelikle az gelişmiş ülkeleri yakından ilgilendirdiğini, okur yazarlık çabalarıyle içiçe sürdürüldüğünü görüyoruz.

Kültür düzeyinin üst basamaklarında bulunan ülkelerde «Dünya Kitap Yılı»na kendi açılarından coşku ile katılmaktan geri kalmamaktadır. Örneğin Fransa, Başbakan tarafından atanan 25 kişilik bir «Ulusal Komite»nin aracılığı ile konuyu dört aylık çalışma grubunda ele almaktadır:

1 — Her derecede okul ve üniversite kitapları üretimi ve dağıtımı;

2 — Kültür kitapları ile boş zamanları değerlendirmede yararlanılacak kitaplar;

3 — Uluslararası işbirliği ve kalkınmakta olan ülkelere yardım;

4 — Yarına bakış ve kitabın geleceği. Fransa ve benzeri ülkeler için yüzyıllardır «Kitap Yılı» niteliğinde değerlendirilen «yıl»lara rağmen konuya gösterilen yakın ve sıcak ilgi çok düşündürücüdür.

TÜRKİYE'DE KİTAP VE BROŞÜR ÜRETİMİ

Yıllar	Telif	Tercüme	Toplam
1959	3.630	494	4.124
1962	4.159	683	4.842
1965	4.512	930	5.442
1968	4.641	851	5.492
1971	5.478	1.064	6.542

Radyo ve televizyonun ilk bakışta sınırlandırıcı gibi görünen etkisine rağmen dünya kitap üretimi sürekli bir artış göstermektedir. 1955 yılında basılan kitap ve broşürlerin 205 bin başlık altında toplanmasına karşılık 1969 yılında bu sayının 496 bine yükseldiğini görüyoruz. Konu «sayıca» ele alınacak olursa, dünya ölçüsünde görülen kitap üretimi artış eğilimini Türkiye'nin de izlediği ortaya çıkmaktadır. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nün istatistikleri, Türkiye'de basılıp derlenen kitap ve broşür sayılarını, bu sayı içindeki «telif» ve «tercüme»leri, yukarıdaki tabloda belirttiğimiz gibi açıklanmaktadır.

Hemen ekleyelim ki, 1971 yılı için varılan bütün sayılar, Türkiye'deki kitap üretimi bakımından, daha önceki yıllarda rastlanmayan bir «rekor seviyesi» ni dile getirmektedir. Kitap ve broşür sayısı 1959 yılından 1971'e sürekli bir artış göstermekle kalmamış, «telif» ve «tercüme» eserlerde bazı yıllarda görülen gerilemelere rağmen genel eğilim artış doğrultusunda olmuştur. 1972 yılının ilk üç ayı için elde edilen sayılar ise, 1.024'ü «telif» ve 183'ü «tercüme» olmak üzere 1.207 kitap ve broşür, «Dünya Kitap Yılı»na rastlayan 1972'nin Türkiye bakımından «sayıca» bir gerileme yılı olacağı izlenimini vermektedir.

Türkiye'nin siyasal ve toplumsal gelişmesinde önemli olaylara sahne olan 1959 1971 döneminin kitap üretimi, konular açısından da dikkate değer bir tabloyu önümüze sermektedir. Dewey sistemine göre yapılan sınıflamada şu «konular» ilgi çekicidir:

KİTAP VE BROŞÜRLERİN KONULARINA GÖRE DAĞILIMI

Yıllar	Din - İlâhiyat	Sosyal Bilimler	Kuramsal Bilimler	Uygulamalı Bilimler
1959	147	1.046	204	710
1962	209	1.296	212	1.061
1965	236	1.840	241	1.012
1968	264	1.700	286	997
1971	302	1.838	421	1.187

Görüldüğü gibi, bir yandan «Din İlâhiyat» konularındaki yayınlar %100'ü aşan bir oranda artış gösterirken «Sosyal Bilimler» geniş bir ilginin konusu olmuş, «Kuramsal Bilimler»le ilgili yayınlardaki artışa, «Uygulamalı Bilimler»le ilgili yayınlar ayak uydurmaya çalışmıştır. Bu göstergelerin de belirttiği gibi toplumumuz «Dünyadan kaçma toplum sorunlarını anlamaya çalışma sanayileşme evresine girme» gibi üç boyutlu bir değişme dönemine girmiştir.

«Kitap Yılı»nda kitaba ilişkin bazı sorunların çözüm beklediğini görmemeklikten gelemeyiz. «Yeni Yayınlar» dergisinin Eylül 1971 tarihinde yayımlanan 9. sayısındaki «1972 Kitap Yılı» başlıklı yazımızda bu sorunların başlıcalarına değinmiştik:

«1. Kitabın eti olan (kâğıt), önemli bir maliyet öğesi olarak, süreli yayınlarla kitap için, hayati bir değer taşımaktadır. Fiyatının tesbitinde, yayınların kültürel görevinin de gözönünde tutulması gerekir

2. Yayınların tezelden okuyuculara ulaştırılması için dağıtım örgütlerinin bütün ülkeyi kuşatması kadar, ticaret ölçüsü dışında bir kültür hizmeti anlayışında da bulunması doğaldır. Bu iki niteliği, dağıtım konusunda devlete düşen görevler olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Türkiye'nin içinden geçtiği toplumsal bunalım, bir süre için de olsa, kitabı ve süreli yayınları (tu kaka) sayma havasını estirmiştir. Bunun hızla düzeltilmesi ve kitabın onurlu yerine konulması zorunludur.

4. Kitap ve süreli yayınların, kolay ve ucuz olarak ilgi duyanlara ulaştırılması kadar (PTT de unutulmasın) topluma «Halk Kitaplıkları» aracılığıyla götürülmesi de konunun önemli bir yanıdır. «Her yer kitaplıktır» anlayışı içinde aileden cezaevine kadar, her topluluğa kitaplığı taşımalıdır.

5. Kitap ve süreli yayınların, kültürün geliştirilmesi ve bilginin, sanatın insana ulaşmasında yararlı olacak nitelikte hazırlanması, özellikle ülkemiz için, kaçınılmaz bir titizliği ve sorumluluğu gerekli kılmaktadır.

6. «Kitap Yılı» vesilesiyle, bu kültür nimetinden yararlanmanın okur yazar olmaya ve okuma alışkanlığı kazanmaya bağlı olduğu gerçeği, başta milli eğitimcilerimiz olmak üzere, yöneticilerimizi derinden düşündürmelidir.»

«Kitap Yılı» nın sonuna yaklaştığımız halde «yapılmayanlar»a bakarak bu konuda söylenecek çok şey olduğunu biliyoruz. Atatürk'ün «basın özgürlüğü» için söyledikleri, «KİTAP» için de geçerlidir ve «Kitabın doğurduğu bazı sakıncalar ancak kitapla önlenebilir» diyebiliriz.

Gütenberg tarafından baskı tekniğinin bulunmasından önce «sözlü» olana ağırlık veren bir toplumsal değerlendirme söz konusuydu .Bunun en belirgin tanığı «Önce kelâm (logos) vardı» tümcesinde bulunabilir. Gütenberg'ten yani basımevinin bulunup kitabın kitlelere ucuz ve kolay olarak ulaştırılmasından sonra «Önce kitap vardı» yargısı geçerlik kazanmıştır. Çağdaş toplumlarda «kitap» bilginin, kültürün ve sanatın «zaman» içinde olduğu kadar «mekân» içinde de taşıyıcı halini almıştır. Uluslararası kıyaslamalarda kültürel düzeyin ölçüsü olarak adam başına bir yılda tüketilen baskı ve yazı kâğıdının ele alınması sebepsiz değildir. Unesco'nun istatistik yıllığına göre, gazete kâğıdı dışında kalan baskı ve yazı kâğıdının adam başına bir yılda kilogram olarak miktarı 1967 yılında şöyledir:

Angola: 0.3: Pakistan: 0.4: Kenya: 0.7: Hindistan: 0.7; Gana: 1.0; Türkiye: 1.1; Suriye: 1.4; Romanya: 3.9; Yugos-

lavya: 5.0; İtalya: 15.3; İngiltere: 21.2; Kanada: 24.5; Fransa: 31.0 ve İsviçre'de 42.6 kilogram.

Türkiye'deki okur yazarlık oranının düşüklüğü ve kitap okuma alışkanlığının eksikliği kendisini yukarıdaki tabloda göstermektedir. Dünya Kitap Yılı ülkemizde «Her şeyin üstünde kitap» sloganı açısından insana kötümserlik veren durumlarla karşılaşmıştır. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak bizim toplumumuz için de gerçekten bir amaçsa kitap sevgisini ve kitap okuma alışkanlığını yaygın hale getirmedikçe bu amaca erişemeyiz. 1939 yılında toplanan «Birinci Türk Neşriyat Kongresi»nden sonra kasım 1972'de toplanacağı haber verilen «İkinci Türk Yayın Kongresi» Dünya Kitap Yılı'ndan beklenenler açısından Türkiye için son bir umut ışığı olarak ufukta görünmektedir. «Yayın Kongresi» kitaba ilişkin konularda olumlu atılımlar getirebilirse bundan kazançlı çıkacak elbette toplumumuz olacaktır.

(Cumhuriyet, 19.8.1972)

Matisse: Yaşamak sevinci

Nadir NADİ

LÜTFEN..

Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in güzel bir önerisi vardı. İktidar yıllarında bol bol kullanmak tırsatını bulduğu bu önerisiyle sayın Genel Başkan, yurdumuzdaki tüm partileri ve yurttaşları bir takım «asgari müşterekler» üzerinde birleşmeye çağırıyor, bu yapılmadıkça bizde demokratik sistemin gereği gibi uygulanmasına olanak bulunamayacağını söylüyordu.

Neydi sayın Demirel'in sözünü ettiği «asgari müşterekler?»

İtiraf edelım ki, ne denli zihnimizi kurcalasak biz AP Genel Başkanından bu konuda dişe dokunur bir açıklama yapıldığını hatırlamıyoruz.

Bir ülkede demokrasiden söz edebilmek için birbirinden ayrı, hattâ birbirine ters düşen çeşitli düşünce, inanış, eğilim ve çıkarların bir arada bulunması, ülke yönetiminde söz sahibi olabilmek uğruna bunların çaba harcaması doğaldır. Ama sayın Demirel'in de belirttiği üzere harcanan çaba hiçbir zaman bir kör dövüşü halinde soysuzlaşmamalı, bir takım temel kurallara uygun olarak yürütülmelidir ki, o ülkede demokrasiden söz etmek olanağı bulunsun. İşte AP Genel Başkanının bir türlü tam açıklamadığı «asgari müşterekler» bu temel kurallardır. Biz bunları şöylece özetliyoruz:

1) Vatandaşın oy hakkına saygı göstermek.

2) Muhalefetin söz ve denetim hakkını tanımak

3) Yargı organlarının bağımsızlığına ve hukukun üstünlüğü ilkesine yürekten inanmak,

4) Dini hiçbir zaman politikaya âlet etmemek,

5) Yukarıki koşullar yerine getirilmek kaydiyle düşün ve basın özgürlüğünü en geniş sınırları içinde uygulamak.

Beş madde halinde sıraladığımız «asgari müşterek» ilkelerden sayın Demirel, acaba hangilerine katılmakta, hangilerine omuz çevirmektedir?

Altı yıllık «icraatını» gözönüne getirecek olursak, üzülerek söyleyelim, biz sayın Demirel'in yukarıya sıraladığımız beş maddeden, biri hariç, ötekilerin hiç birini dikkate aldığını görmedik. Evet, sayın Demirel, vatandaşın oy hakkına saygı göstermiş, bu hakkın çiğnenmesine yol açacak davranışlardan daima uzak kalmıştır. Doğrusunu isterseniz 1946 1957 dönemlerine kıyasla bu da ileri bir aşama sayılabilir.

Ama acı tecrübeler pahasına gördük ki, böylesine bir «asgari müşterek» üzerinde birleşmek yurdumuzda demokratik sistemin yaşamasına yetmemektedir.

Muhalefetin rahat çalışamadığı, hukukun üstünlüğüne yan çizildiği, dinin politikaya karıştırıldığı, hele iktidar tarafından yobazlara prim verildiği, çeşitli yollardan basının baskı altına alındığı bir ortamda oy hakkına gösterilen saygı büyük ölçüde değerini yitirmekte, hattâ bir bakıma o hakkı anlamsız hale getirmekte, adetâ yok etmektedir.

12 Mart öncesi döneminde bizim burada yaptığımız uyarmaların amacı işte bu tehlikeyi önlemekti. Sandıksal demokrasi, göstermelik demokrasi derken ne sandığı, ne de demokrasiyi küçümsemek gibi bir eğilime kapılmış olmaktan çok uzaktık. Tersine, sandığın da ,demokrasinin de haysiyetini korumaya çalışıyor, tutulan yolun kendi kendimizi aldatmaktan öte bir sonuç vermeyeceğini anlatmaya uğraşıyorduk.

Son günlerde partisinin ilçe kongrelerine gönderdiği mesajlarda sayın AP Genel Başkanı, parlak ama oldukça yuvarlak sözlerle yine rejim konusuna değinmekte, demokrasiye karşı yüreğinde taşıdığı bağlılık duygularını dile getirmektedir.

Bunu yaparken «asgari müşterekler» deyimi üzerine de eğilmesini, kendi buluşu saydığımız bu deyime daha bir açıklık getirmesini gönül isterdi.

Kimbilir belki il kongrelerine gönderdiği mesajlarda, o da olmazsa AP büyük kongresinde sayın Demirel, bizi kırmaz ve isteğimizi yerine getirir.

(Cumhuriyet, 22.8.1972)

Rubens: Üç güzeller

İsmail CEM

BİR DÜNYA Kİ PARAMPARÇA

Yirminci yüzyılın dünyasını ilerde inceleyeceklerin önüne serilen, bir çelişmeler ve anlamsızlıklar sergisi olacaktır. Geleceğin insanları, geçmişte kalan günümüze baktıklarında. «**Nasıl olmuş, nasıl olabilmiş**» sorusunu hayretle soracaklardır: Nasıl olmuş da, zenginliğin her çeşidine, tekniğin en gelişmişine sahip bir çağ, milyonlarca kişiyi aç bırakmıştır? Yeryüzünün bir bölümü tekniğin harikalarını yaşarken bu ne garip insanlık anlayışıdır ki, bir başka bölümü en ilkel acılara mahkûm etmiş ve 20. yüzyılın çağdaşları olup bitenlere kayıtsız kalabilmiştir? İnsan, kendi yaptığı araçlarla —belki başka ırktan olan— fakat mutlaka gene insan olanı, yâni bizzat kendisini nasıl olmuş, nasıl olabilmiş de mahvetmiştir? Önünde bütün ufuklar açılan, ayağına bütün olanaklar serilen insanoğlu, bunları nasıl kullanmamış; tutarsızlıkların nedenlerini nasıl görememiş; görmüş de, nasıl kayıtsız kalabilmiştir?

Geleceğin insanları geriye baktıklarında, 20. yüzyıl dünyasında irili ufaklı sergilenen olaylara, çok önemsiz ve çok önemli, sınırlı ve sınırsız olaylara bakacak ve herhalde bu soruları soracaktır kendine...

Nasıl bir yabancılaşmadır ki bu, insanı insan olmaktan çıkarabilmiştir?... Ve nasıl bir güçsüzlük, çaresizlik, yenilmişliktir?

Dünyamız ve günümüz üzerinde rastgele dolaştırılacak bu bakışlar; örneğin, Kara Afrika'nın göbeğindeki Orta Afrika Cumhuriyeti üzerinde duracak; Bangi Merkez Cezaevine yönelecektir. Orada, kendini ömürboyu Cumhurbaşkanı ilân ettirmiş bir adam, General Bokassa, çevre-

sindeki askerlere avaz avaz emir vermektedir: «Öldürene kadar dövün, sopalar kırılana kadar dövün...»

Cezaevinin avlusunda, 45 tane insan, birbirine bağlı, çömelmiş durmaktadır. Suçları, hırsızlıktır. Bokassa'nın emirleri üzerine, bu insanlara öteki insanlar ellerindeki kalın sopalarla saldırırlar. On dakika süreyle sopalar iner kafalarına, kemikleri kırılır. Cezaevi avlusu kan içinde kalır. Şaşılacak bir talih eseri, sadece üç hırsız ölmüştür bu dayak sonucunda. Ölmeyenler bir kamyona yüklenir. Başkan Bokassa'nın emriyle, şehir meydanına getirilip ortaya fırlatılırlar. Sonra, kanlı yaralarına sinekler konarken beş saat kızgın güneş altında bırakılarak halka gösterilirler. Ve Başkan Bokassa, çığlık çığlığa bağırmaktadır: «Hırsızlar varoldukça, her cumartesi sabahı onlar dövülecek ve sergilenecektir. Bütün hırsızlar ölmelidir. Orta Afrika Cumhuriyetinde, hırsızlık ortadan kalkacaktır...»

Bu ceza biçimi, 20. yüzyılın dünyasında Başkan Bokassa'nın hırsızlıkla mücadele konusunda aldığı tedbirlerden sadece bir tanesidir. Önceki hafta yayınlanmış bir kanun uyarınca, ilk hırsızlığın cezası sağ kulağın kesilmesidir. Aynı kişi bir daha hırsızlık yapsa, ikinci kulak da kesilecektir. Kulaksız adamın hâlâ uslanmamış olması, sağ elinin de kesilmesiyle cezalandırılacaktır. «Dördüncü defa hırsızlığa kalkışırsa.» demiştir Bokassa, «... öldürülecektir.»

Gelecekteki insanların çağımız üzerinde dolaştırdıkları bakışlar, Asya'nın güneydoğusundaki yoksul bir ülke üzerinde duracaktır belki de. Ve hayretle izleyeceklerdir olanları. Ormanları en gelişmiş kimyasal bileşimlerle yakılmaktadır bu ülkenin. Üzerine sun'i yağmurlar yağdırılmaktadır. Elektronik beyinler bu ülke insanlarını daha hızlı ve daha kolay öldürmek için çalışmakta; tekniğin son bulguları sırf bu ülkeyi yoketmek için kullanılmaktadır. Ve işin garip yanı, dünyanın en güçlü, öldürme mekanizmasını kullananlar, aynen öldürülenler gibi, insandır. Ve insan, insan üzerine yağdırmaktadır hergün binlerce tonluk bombayı; geçmiş en büyük savaşta kullanılmış öldürme gücünün birkaç katı, sarı benizli, çelimsiz insan-

ların üzerine boşaltılmaktadır. Azgın nehirlerle bu yoksul insanlar arasında, ölümle hayat arasında dikilmiş bentlerin çevresi, sanki kibrit kutularına nişan almanın rahatlığıyla bombardımandan sarsılırken, yüzbinlerce ailedir ölümü beklemekte olan. Ve ateş yaratan da, dünyayı tutuşturan da insan elidir.

Sonra, geleceğin bakışı, İtalyan sınırını aşıp Fransa'ya giren bir kamyonun üzerinde durabilir. Kamyonun yük taşıyan bölümü tamamen kapalıdır. Üzerinde, bir İtalyan dikiş makinesi şirketinin ismi vardır. Ve kamyon, bir küçük Fransız kasabasında bozuluverir.

Yoldan geçenler, garip sesler duyarlar kamyonun çevresinde. Polis gelir, kapaklar zorlukla açılır: Dikiş makineleri arasında tam ellidokuz Afrikalı yarı baygın durumda ve balık istifi yatmaktadır. «Su» diye inlemektedir bu insanlar. Sadece küçük bir delikten hava alan yük bölümü insan dışkısı kokmaktadır ve insanların uzun süre kamyondan çıkamamış olduğunu düşünür küçük Fransız kasabasının sakinleri.

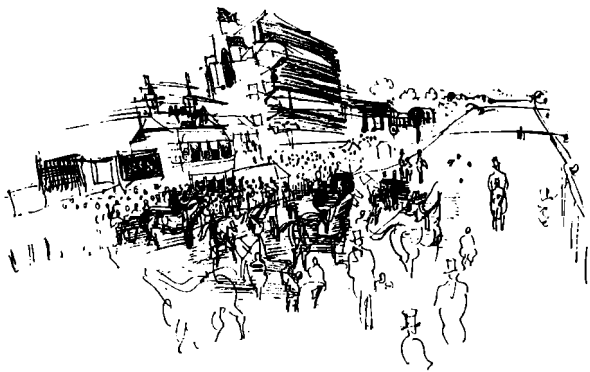
Gerçekten, bu Afrikalılar, çok uzun süredir bir kamyonun arkasında, üstüste, havasız ve susuz yol almışlardır. Onlar, ta Afrika'nın derinliklerinden kopmuş; emek simsarlarının aracılığıyla Avrupa pazarlarına gizlice girerek ekmek arayacak insanlardır. Bütün zenginliğine ve olağanüstü gücüne rağmen insanlarına iş sağlayamayan; hayatı yaratacak imkânları öldürmekte tüketen bir çağın kurbanlarıdır bunlar. Mali'den, Senegal'den, Fildişi Sahili'nden kalkıp Tunus'a gelmişlerdir. Oradan emek simsarlarına koşmuş, onların aldığı Turist Vizeleri ile İtalya'daki şebekelerin kapısına varmışlardır. Sonra, Roma'da Afrikalı işçilerin depolandığı büyük hangarlarda sıralarını beklemiş; bir gün, gizlice bir kamyonun arkasına doluşturulup sınırı aşmak umuduyla yola çıkarılmışlardır. Sınır polisinin dikkatsizliğine gelir de Fransa'ya geçebilirlerse, kamyon onları Paris'in göbeğindeki «Küçük Afrika» gecekondularına ulaştıracaktır. Orada, kendileri gibi binlerce kara derilinin arasında çağdaş esirler olarak bekleyecek; on—onbeş kişiyle aynı küçük odayı paylaşacak

ve bir ileri toplumun en zor işlerini en düşük şartlarda görerek; sömürünün en ağırına katlanarak «yaşayacaklardır.»

Ya da, söz konusu kamyondakiler gibi yolda yakalanıp tekrar İtalya'ya döndürülecek ve bir ekmek umuduyla, Roma hangarlarında depolanacaklardır.

Ve böylece, geleceğin gözleri yirminci yüzyıl dünyası üzerindeki gezintisine devam edecektir. Umudu ve umutsuzluğu; acıyı ve neşeyi, hayatı ve ölümü içiçe, birleşen ve kopan durmaksızın gelişin değişen bir bütün olarak görecektir. Ve geleceğin insanı kendini 21. yüzyıla ulaştıranın, doğrunun, haklının ve güzelin pırıltılarını ve doğacak günlerin müjdesini bu yıkıntılar arasında sezebilecektir.

(Milliyet, 26.8.1972)

Raoul Duffy: desen

Cihat BABAN

KALKINMAYI ÖNLEYEN DÖRT SEBEP

Türk Devleti iyidir, hoştur ama, başarının en büyük anahtarını yanında gezdirmez. Vaktin nakit olduğunu, kalkınma davasında yatırım ve emek kadar, o işi süratle yapmanın lâzım geldiğini bilmez! Belki bilir de; mekanizmayı harekete geçirmekte aciz olduğu için, bu zaafını itiraf edeceğine, ilkel insanın kompleksiyle kusurunu görmezlikten gelir. Bunu şunun için yazıyorum: Üçüncü Beş Yıllık Plân, çeşitli sektörlerde kalkınma için milyarları öngörüyor.. Meselâ turizme yılda aşağı yukarı bir milyar ayırmış.. Buna sevinmemek mümkün değil..... Fakat bu beş yıllık süre içinde 4,5 milyarı sarfetmek gerektiği zaman, işlerin nasıl gıcırdayıp sıkışacağını göreceksiniz... Çünkü, Türkiye'de gerek devlet olarak, ve gerek özel teşebbüste bu parayı yerinde sarfedecek ehliyette insan çok az olduğu gibi, paranın sarfında ona seyyaliyet kazandıracak insan da pek azdır. Eğer bir fabrika iki yılda bitecceğine dört yılda biterse ,eğer maliyet unsurlarının üzerine devalüasyonun getirdiği yükler binerse, eğer bir devalüasyon, malı içeri atabilmiş olan ithalâtçıyı Karun yapar, siparişini vermiş fakat malı teslim alamamış fabrika kurucusu Karun'u, elinde keşkül, banka banka istiskal görerek dolaşan fakir derviş haline sokarsa, o memlekette kalkınma zor olur!

Yunanistan ile Türkiye'nin ekonomik durumunu inceleyen bir raporu işadamlarımız Türkçeye malederek bize de göndermişler; bu raporun göze batan rakamları basına da intikal ettiği için, Yunan kalkınmasının, bize göre nasıl hızla üretdiğini görmüşsünüzdür. Bizde bu kalkınmayı kemâliyle yürütmek için dört faktör eksik. Evvelâ dev-

let bünyesinde istikrar yok, dolayısiyle vatandaşta güven teşekkül etmiyor... Saniyen, bu istikrarsızlık ve güvensizlik zemini üzerinde ;ister mühendis, ister kalifiye işçi, ister pazarlamacı, işletmeci, yönetici gibi unsurlar çok az. Bu alanda insan yetiştirmemişiz, hâlâ da az yetiştiriyoruz! Böylece, Türk kalkınması bilgisiz, tecrübesiz ellerde ister istemz bocalıyor.. Bu iki menfi unsura iki tane daha ekleyebilirsiniz: Türkiye'de kredi müessesesi, yani banka ile müteşebbis arasındaki ilişki. % 20'ye varan ve ayrıca mürekkep olarak yürütülen faizler, peşin alınan komisyonlar yüzünden işleri baltalamakta veya müteşebbisi % 60 kârla çalışmaya zorlamaktadır. Türkiye'de nice müessese vardır ki, ufacık bir destekle yürüyecekken, bankaların yüksek faizleri, ve teminatı aramaktaki aşırı hırsları yüzünden istihsale geçememektedirler.. Bu durum, yarın Ortak Pazar'a girdiğimiz zaman ne netice verecek? Doğrusu çok düşünülmeye değer!

Kalkınmamızı önleyen dördüncü ve en mühim unsur, bizim, zamanı su gibi israf edişimizdir.. Türkiye'de ve başka memlekette aynı zamanda birer fabrika kurmağa kalkan iki vatandaştan, Türkiye'deki, işini ötekilerden en az iki yıl sonra bitirir.. Türkiye'de ihaleye çıkarılan, ve ekonomiyi hızlandıracak olan alt yapı işleri, hiç bir zaman vaktinde bitmez!.. Bu sütunda, Türkiye Elektrik Kurumunun, «Aman bana üç yıl evvelden haber vermeden sakın teşebbüse geçmeyin!» dediğine işaret etmiştim... Zamanın içinde ilerleme katarı başını almış giderken, biz istasyonda bilet kontrolü ile meşgul olursak, treni kaçıran o bileti yırtar!.. Nitekim yırtıyor da... Yırttığının delili, fert başına milli gelir... Hâlâ yerlerde sürüm sürüm sürünüyor!

«Vakit nakittir» diye hepimizin dilinde dolaşan bir söz vardır ama, başta Devlet olmak üzere, vaktin değerini idrâk etmemiş insanlar olduğumuz için, onu pervasızca ısraf ederiz!.. Sonra da neden kalkınamıyoruz? diye birbirimize sorarız!

(Cumhuriyet, 28.8.1972)

Ord. Prof. Dr. H. V. VELİDEDEOĞLU

SİYASAL REFORM

Geçen ayın sonlarına doğru Ankara Senatörü Sayın Hıfzı Oğuz Bekata'nın, «Seçimlerden önce siyasi reform şarttır» başlıklı çok ilginç bir yazısı çıktı (1). Bunda yazar, bugünkü seçim sisteminin milli iradeyi yansıtmadığını ve yaptığımız işin bir «demokrasi oyunu» olduğunu, bütün ayrıntılariyle, açık seçik gözönüne seriyor. Yaz - boz tahtasına döndürülen Anayasa'yı «yeniden değiştirme» ön çalışmalarının bittiği söylenen bugünlerde, bu yazı ele alınmağa değer.

Bekata, çok genç denecek bir yaşta politikaya atılmış, parti müfettişlikleri ve İçişleri Bakanlığı gibi çok önemli görevlerde bulunmuş, politika labirentinin girintisini, çıkıntısını ve sâkinlerini öğrenmiş, gerçekten tecrübeli bir politikacıdır. Onun büyük bir içtenlikle açıklandığı gerçeklere kulak vermemiz gerekir.

Nedir bu gerçekler? «Demokratik rejim 27 yıldır normal gelişmeye bir türlü kavuşamamış ve kendi kuralları içinde kendi kendini denetleyerek düzenleyememiştir. Bu yüzden iç denetimlerini kendileri yapamayan müesseselere dışarıdan müdahale olağan sayılmıştır. İşte 27 Mayıs'ın ve 12 Mart'ın anlamı da budur.» Bu genel teşhisinde çok haklı olan Bekata, bu durumun nedenlerini birer birer ele almaktadır.

Birincisi: Anayasanın, «Millet, egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiç bir suretle belli bir ki-

(1) Milliyet, 22.8.1972

şiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç bir kimse veya organ, kaynağının Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz» diyen 4 üncü maddesi uygulamasız kalmaktadır. Çünkü, aşağıda belirtilen nedenlerle bu maddenin amaç edindiği «genel oy» ile yapılacak seçim, gerçekte uygulamasız kalıyor.

İkincisi: Anayasamız, parlamento seçimleri için temel ilkeyi, «Seçimler, serbest, eşit, gizli tek, dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır» diyen 55. maddesiyle koyduğu, 67. ve 77. maddelerde de bunu önemle tekrarladığı halde, bu gerçekte ilkeler de tam uygulama alanı bulmamaktadır. Şu halde gerçek demokrasinin özü olan «Milletin devlet yönetimine katılması»nın, Anayasa esaslarına uygun seçim kanunları ile sağlanması ve bunun dürüst bir şekilde uygulanması şartı titizlikle yerine getirilmelidir. Bekata burada aynen şöyle diyor: «Türkiye'de demokrasi edebiyatı yapmak, demokrasiyi sömürerek, yozlaştırarak sürdürmek yerine, demokrasiyi içtenlikle, milletin pürüzsüz iradesiyle, sağlam ve faziletli olarak kurmak ve yaşatmak istiyorsak, bu Anayasa esaslarına, yani gerçek demokrasi kurallarına bağlı ve saygılı olmak zorundayız. Çünkü aksi hal (halksız demokrasi), yani partilerarası bir (demokrasi oyunu) olur.» Yazara göre seçim kanunlarında, her zaman olduğu gibi aceleye getirilerek değişiklikler yapılması, «tercih oyu» nun tamamen kaldırılması ve bunlar yapılırken Anayasa esaslarına uygunluk ilkesinin gözden kaçırılması «bugünkü hazin uygulama» sonucunu doğurmuştur.

«Bugünkü seçim sistemine göre Türkiye'de seçimler serbest, eşit, gizli, tek dereceli değildir ve genel oy'la yapılmamaktadır.»

Bekata'nın kanıtlarını kendi kaleminden izleyelim:

● **Seçimler serbest değildir:**

«Çünkü seçimler bütün illerde ve ilçelerde her partiden 1-50 kişinin tekelindedir Meşrû ya da gayrimeşrû yollardan «önseçim» denilen bu milli irade engelini aşmanın yolunu bulamıyanlar «dâhi» de olsalar listeye giremezler ve asla seçilemezler

● **Seçimler eşit değildir:**

«Çünkü önseçime katılan delege oyları imtiyazlıdır. Birkaç yüz delegenin oyu, o ildeki bütün seçmen vatandaşın oyuna bedeldir. Buna rağmen partilerde erkekler lütfen müsaade etmez ve müsamaha göstermezlerse bir tek kadının T.B.M. Meclisine girmesine imkân yoktur. Adaylar objektif ölçülerle değerlendirilmezler ve eşit imkânlardan faydalanamazlar. Adayların milletçe beğenilmesi de önemli değildir. Kim, illerde her partiden önseçimi yönetecek etkili 1-50 kişiye yakın ise o seçilir.

● **Seçimler gizli değildir:**

«Çünkü gizli seçim demek, kimin kime oy verdiğinin ve halkın «genel oy»unun sonucuna kadar kimin kazandığının önceden bilinmemesi demektir. Oysa seçilecek senatör ve milletvekilleri daha millet tarafından genel oyla seçim yapılmadan belli olmaktadır. Nitekim seçmen vatandaşın artık değiştirmesine imkân olmayan her partideki «önseçim sırasına göre» kimlerin kazandığı, seçimden 42 gün önce kesinlikle ortaya çıkmaktadır.

● **Seçimler tek dereceli değildir:**

«Çünkü asıl seçimden önce ve bazı yerlerde tasvip edilmeyen şekillerde uygulanan bir önseçim yapılır. Partiler bu önseçimlerde millete arz olunmak üzere aday seçmezler; tespit ettikleri sıra ile senatör ve milletvekillerini kesin olarak tayin ederler. Sonra sırf formaliteyi tamamlamak için «genel oy»a başvurulur. Görülüyor ki, seçimler tek dereceli değil, iki derecelidir.

● **Seçimler «genel oy»la değil «özel oy»la yapılır:**

«Çünkü partili delegelerin asıl seçimden 42 gün önce aralarında yaptıkları önseçimlerdeki sırayı, seçmen vatandaşın değiştirme hakkı olmadığından, «genel oy» bir şekilden ibaret kalır ve önseçimlerde «özel oylama» ile tespit edilenlere meşruluk vermek, yani demokrasi gösterisi yapmak için «genel oylama»ya gidilir. Oysa yukarda görüldüğü gibi, Anayasamız milli iradenin ancak «genel oy»la belirtileceğini emrediyor.»

«Görülüyor ki ,bugünkü seçim sistemi, gerçek değer ölçüleriyle, millete dayalı, dürüst ve demokratik bir fazilet sistemi olmadığı kadar, Anayasanın özüne de, sözüne de aykırıdır. Her seçimde sandık başına giden seçmen sayısının gitgide azalmasının, halkın demokrasiden soğumasının ve ona sahip çıkmayışının asıl nedeni budur. (12 Ekim 1969'da yapılan son milletvekili seçimine tam 5.272. 517 seçmen vatandaş katılmamıştır.) Böyle olunca demokrasiyi gerçekten isteyenler bu antidemokratik seçim sistemini savunamazlar. Çünkü bu sistem ve bu uygulama Türk milletine ve bizzat demokrasiye güvensizlik ve saygısızlıktır.»

Yazara göre, bugünkü uygulama sonucunda, 15 milyon seçmen vatandaşın Anayasaya dayalı seçme hakkı elinden alınmaktadır. Çünkü seçimler, 67 ilin herbirinde her partiden 50 olmak üzere 3350 ve bir seçime 4 parti katıldığı farzdilirse bütün Türkiye'de toplam olarak 13400 «önseçim öncüsü» tarafından yapılmakta, böylece parti ileri gelenlerinin kendi aralarında kesinlikle sonuçlandırdıkları bu olup bitti, sonradan millete mal edilmektedir. Bu siyasi oyun sonucu parlâmenterler halka değil asıl kendilerini seçen bu sayılı kişilere karşı borçlu durumunda kalmaktadırlar. Hele partisi iktidara gelmişse, yasama meclisleri dahil olmak üzere, Bakanlıklar ve her yer bunların işgali ve etkisi altına sokulmaya çalışır. Artık egemenlik bu imtiyazlı partizan zümreye geçmiştir. Parlâmenterlere ise, «bütün milletin vekili» olmak yerine, bu sayılı partizanların mahkûmu gözüyle bakılır. Bu anti-demokratik uygulama sonucunda halk, ekonomik güce sahip olmadığı kadar, siyasi güce de sahip olamamaktadır. Halkın demokratik rejime sahip çıkması herşeyden önce, kendi vekilini kendisinin seçmesine, denetlemesine ve böylece demokrasinin kendi eseri olduğunu açıkça görmesine bağlıdır. Bu durum reformların da gerçekleşmesine engel olmaktadır. Çünkü parlâmenterler seçilebilmek için, bugünkü sistemde halkın «genel oy» una muhtaç değillerdir. «İşte bu yüzden, 28 yıllık demokrasi ve 11 yıllık yeni Anayasa döneminde hiçbir parti iktidarı, toprak, vergi,

eğitim gibi sosyal, ekonomik ve kültürel reformları gereğince ele alamamıştır. Ve nihayet bunları gerçekleştirebilmek için partilerüstü hükümetlere ihtiyaç duyulmuştur. (...) Türkiye'de milli egemenliği ve demokrasiyi yozlaştırarak yeni bâdirelere düşürmek istemiyorsak ve halka içten saygılı isek, siyasi hayatımızı bu çıkmaz sokaktan çıkarmak için, milli iradenin millete ait olduğunun, sözünü değil, özünü uygulamaya mecburuz. Böyle bir siyasi reform, halkı kendi iradesine, gerçek demokrasiye ve onun faziletlerine kavuşturmak demektir. (...) Bu yerine getirilmedikçe siyasi hayatımız sürekli güvene ve istikrara ulaşamaz. Demokratik rejim bunalımlardan kurtarılamaz.»

Sayın Bekata'nın -geniş bir özetini yukarıya aldığımız- yazısındaki gerçekler, bu ülkede oy kullanan herkesin gördüğü, fakat bir kısım halkın farkına varmadığı, daha doğrusu önemsemediği gerçeklerdir. Bu nedenle sorunu bu gerçeklerin ışığı altında çok ivedi olarak ele almak ve bir çözüme bağlamak gerekmektedir. Tecrübeli bir politikacı olarak bu aksaklıkları açıkça ortaya koyan Sayın Hıfzı Oğuz Bekata'dan, bunları giderecek veya azaltacak hukuki çareler üzerinde de durmasını ve bu konudaki önerilerini Türk kamuoyuna, aynı inandırıcı ve açık kanıtlarla, ayrıntılı olarak açıklamasını dilemekte ve beklemekteyiz

(Cumhuriyet, 3.9.1972)

Nadir NADİ

HANGİ YOL?

Siyasal partilerimiz bir araya gelmişler, hep bir ağızdan «seçim, seçim!» diye koro halinde âdeta gövde gösterisi yapıyorlar.

Seçim, seçim! Evet, güzel. Ama nasıl seçim? Hangi düzene uygun bir seçim?

Çeşitli partiler adına Anayasamızda yapılması önerilen değişikliklere bir göz atıldığında bunların ne mene bir düzene özlem duyduklarını az çok anlıyoruz. CHP'yi bir yana ayırırsanız, tüm öteki partilerin 27 Mayıs Anayasasından sıyrılmaya can attıkları apaçık ortaya çıkmaktadır. Milletin direnme hakkı isyan demekmiş, kaldırılsın. Anayasa Mahkemesi yasama organının çalışmalarına engel oluycrmuş, yetkileri daraltısın. İşçilerin çıkarını korumaya kalkışmak sınıf kavgasına yol açarmış, 11. madde değiştirilsin. 1961 Anayasasının 27 Mayıs ülküsünü pekiştirmek amaciyle yarattığı tabii senatörlük kuruluşu antidemokratikmiş, kaldırılsın. vb.

CHP dışındaki siyasal partilerimizin önerdiği Anayasa değişiklikleri 27 Mayıs rejimine öylesine aykırıdır ki, bunlar kısmen de olsa onaylandığı takdirde tabii senatörlüğe zaten artık hiçbir gerek kalmaz, o rejimle beraber müessese de kendiliğinden tarihe karışır, silinip gider.

Pekiy ama, «seçim, seçim» diye bağıran sayın partilerimizin unuttukları bir nokta var. Bunların hepsi 27 Mayıs Anayasasının sağladığı olanaklarla yasama organlarında yer almış kuruluşlardır. Yaşamlarını borçlu oldukları bir düzene karşı çıktıklarına göre, ilkin bir Kurucu Meclis kurup özledikleri düzeni yürürlüğe koysalar da ondan sonra kendi düzenlerinin kuralları içinde güle oyna-

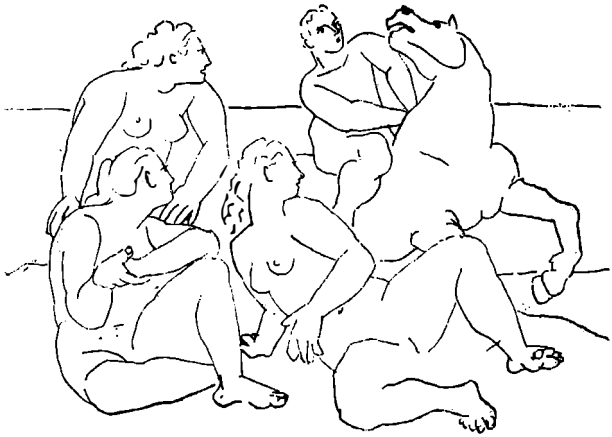
ya seçime gitseler daha doğru, daha dürüst bir davranışta bulunmuş olmazlar mı?

Oysa 12 Mart Muhtırası, onların istediğinin tam tersi bir amaçla kaleme alınmıştı. Bu Muhtıra, 1961 Anayasasının öngördüğü reformların yapılmamış olmasını kınıyor ve hükümetle parlamentoyu suçlayarak onları Atatürkçülük Yolunda bir an önce harekete geçmeye çağırıyordu.

Biz, zamanı geldiği gün seçimlere gidilmesini elbette isteriz. Ama 27 Mayıs Anayasasının asla kuşa benzetilmesinden yana değiliz. Böyle bir davranış 27 Mayısı da, 12 Mart'ı da karşı devrime feda etmek anlamına gelir. Anayasayı değiştirmek isteyenler ya dediğimiz gibi ilkin bir Kurucu Meclis toplayıp özledikleri düzeni kurarlar, ya da yürürlükteki Anayasa hükümlerine uygun olarak genel seçimlere başvurur ve kazandıkları oy oranına göre güçleri neye yetiyorsa onu yaparlar.

Bu iki yolun dışında izlenecek bir üçüncü yolun, bizi bir başka çıkmaz sokağa sürüklemesinden korkulur.

(Cumhuriyet, 13.9.1972)

Picasso

Orhan APAYDIN

YASAK KİTAP SORUNU

Yasaklanan kitaplar konusu, kitap meraklısı aydın yurttaşlarla birlikte, özellikle yazar, basım ve yayımcı ve satıcı kişiler için, son zamanlardaki kolluk uygulamaları nedeniyle, önemli bir sorun halini almıştır. Aydın kişi, evinde veya işyerindeki özel kitaplığındaki eserlerden, yasaklanmış olanlar var ise, bunları bulundurmanın suç olup olmadığının tedirginliği kitap basım ve yayımı ve bunların satıcılığı ile uğraşanlar, hangi kitapların basım, yayım ve satışa arzının yasaklanmış olduğunu bilememenin sıkıntısı içindedir. Kolluk görevlileri ise, kasdi olmadığına inandığımız yanlış uygulamalara girişmektedirler. Bu nedenlerle konuya hukuki bakımdan ışık tutmakta fayda vardır.

I — Anayasamız, kitap ve broşür çıkarma hakkını düzenleyen 24. maddesinin ikinci fıkrasında, 22. maddeye atıf yaparak, belli haller dışında, Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılamıyacağı ilkesini koymuştur. Anayasaya göre, ülkemizde yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılması için, şu şartların gerçekleşmesi zorunludur:

1 — Bir suçun işlenmesi;

2 — İşlenen suçun yazılı olduğu kanun maddesinde, suç konusu kitabın toplatılmasına da karar verilebileceğinin gösterilmesi (örneğin T.C.K. nun 427. maddesinde, müstehcen neşriyat konusu kitapların müsadere ve imhasına karar verileceği belirtilmektedir.)

Bu iki şartın dışında, kanunun açıkça yetkili kıldığı merci, «devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin veya genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde», «en

geç 24 saat içinde mahkemeye bildirmek, mahkemenin de bu kararı en geç üç gün içinde onaylaması» kaydiyle, kitap ve broşürleri toplayabilecektir. Ancak, Anayasanın bu fıkrası, yetkili merci tâyin eden kanun çıkmadığına göre, yürürlük kabiliyetini taşımamaktadır.

II — Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu, 26. maddesinde, delil elde etmek veya ileride verilecek müsadere kararının yerine getirilmesini sağlamak üzre, basılmış eserleri kapsamına alarak, eşyaya el koyma yetkisini esas olarak hâkime, acele hallerde ise, Savcılara veya Savcıların muavini sıfatiyle zabıtaya vermiştir. Ancak bu yetki delil elde etmek amaciyle sınırlı olduğundan ,suç konusu olduğu iddia olunan kitap ve broşürlerin toplatılması biçiminde uygulanamaz. Gerçekten, eğer elkoyma, delil elde etmek için yapılacaksa, bir nüshanın zaptı yeterdir. Müsadere kararına esas olmak nedeniyle yapılacaksa, Anayasanın yukarıda açıkladığımız düzenleyici hükmüne aykırı bir uygulama mümkün değildir.

Türk Ceza Kanununun 36 .maddesinin ikinci fıkrasının kitap toplama yetkisini kapsamına alacak biçimde uygulanamıyacağı da, tartışmayı gerektirmeyecek derecede açıktır.

Basın Kanununda belirtilen süre içinde, kamu davası açılmadığı takdirde ise, bir kitap ve broşürün suç teşkil ettiği gerekçesiyle müsaderesi imkânsızdır.

III — 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun uygulamasında, Askeri Yargıtay Kararlariyle, yasaklanmış kitapların bulundurma ve satışının hangi durumlarda suç teşkil edebileceği aydınlığa kavuşmuştur:

1 — Mahkeme kararları ile yasaklanmış bulunan kitap, broşür, dergi ve emsali neşriyatı üzerinde ,ikâmetgahlarında ve işyerlerinde bulunduranlar ve satanlar hakkında Sıkıyönetim Kanunu gereğince takibat yapılacağını bildiren resmi tebliğde, yasaklanan neşriyat müfredatı ile gösterilmeli ve yasaklanmış kitapları evinde bulundurduğu iddia edilen kişinin hangi neşriyatın yasaklandığını bilmediğine ilişkin savunmasının aksi isbat edilmelidir. (As. Yargıtay, 2. D., 5.8.1971, E. 1971/340, K. 1971/336)

2 — Elkonma halinde kitabın bedeli ödenmelidir .(As. Yargıtay. 4. D., 6.8.1971. E. 1971/337, K. 1971/334).

3 — Bir kitabın veya sair matbuanın memleket için zararlı olduğu gerekçesi ile yetkili merciler veya mahkemeler tarafından toplatılmasına veya yasaklanmasına karar verilmesi, konu ile ilgili karardan önce, bahsi geçen kitap veya matbuayı temin eden, nezdinde veya evinde bulunduran kimseleri ilzam etmez (As. Yargıtay, 3. D., 17.8. 1971, E. 1971/337, K. 1971/339).

(Cumhuriyet, 16.9.1972)

Paul Klee

Tektaş AĞAOĞLU

DEMOKRATİK ANAYASA

«Olağanüstü koşullardan olağan koşullara dönüş» sorunu aslında doğrudan doğruya 61 Anayasasını, 61 Anayasasının demokratik niteliğini ve geleceğini ilgilendiren bir sorundur. Olağanüstü koşulların sona ermesi ve sayın CHP Genel Başkanının deyişiyle, «demokrasinin bütün kurallarıyla işleyeceği bir ortama bir an önce dönülmesi» temennileri arasında bir bu sorundur ki hep güme gidiyor.

Eğer «olağanüstü koşullar»dan anlaşılması gereken sadece sıkıyönetimin devamı, bir takım adli ve idari uygulamalar, işbaşındaki hükümete «partiler üstü hükümet» sıfatının yakıştırılması ve de seçimlerin zamanında yapılmayabileceğine dair kuşkulardan ibaret olsaydı, mesele yoktu. Oysa sıkıyönetim kalksa da, partiler üstü hükümetin yerini tek bir parti ya da partiler hükümeti alsa da, seçimlerin zamanında yapılacağı kesin teminata bağlansa da, 12 Mart sonrası rejim yine «olağanüstü»lüğünü koruyacaktır. Çünkü 12 Marttan beri yaşanılan döneme asıl «olağanüstü» niteliğini veren, 61 Anayasasının değiştirilmiş olmasıdır.

Geçen yıl Anayasa'da yapılan değişiklikler sonucunda, yine sayın Ecevit'in bir deyimiyle, «egemen çevreler»e ve onların temsilcilerine olağanüstü, yani demokratik olmayan yetkiler tanınmıştır. Egemen çevreler bu yetkileri uzun bir süre Süleyman Demirel ve AP aracılığıyla ısrarla istemişler, sonunda da elde etmişlerdir. Bu yetkiler onların yaşadığımız tarihi koşulların sosyal pratiğinde ihtiyaç duydukları yetkilerdir... Bunlar sayesinde hâlihazır ve gelecek çıkarlarını sağlama bağlıyacaklar ,başka sınıf ve zümrelerin yolunu kesecekler, devlete sahip çıkacaklar-

dır. Dolayısıyla, bir süredir «olağanüstü koşullar altında» kullanılmakta olan bu yetkilerin yarın «demokrasinin bütün kurallarıyla işleyeceği bir ortamda» kullanılması. Anayasa değişiklikleri yürürlükte kaldığı sürece- beklenilecek şey değildir... Böyle bir şey, dişi kurttan kuzu doğmasını beklemeye benzer. Zira bunlar demokrasinin bütün kurallarıyla açıkça çelişen yetkilerdir ve «olağan üstü koşullarda» alınmalarıyla ilerde kullanılmaları hep aynı sürecin parçalarıdır. Nitekim egemen çevreler adına bu yetkileri ilerde kullanacak olan ,sıkıyönetim kalktıktan ve seçimler yapıldıktan sonra iş başına gelecek meclis ve onun içinden çıkacak hükümetlerdir. -yani ister Süleyman Demirel'in tek başına Adalet Partisi hükümeti olsun, ister bir Merkez Koalisyonu olsun, geçen yıl Anayasanın değiştirilmesinde âmil olan aynı çıkarları temsil eden hükümetler. (Kaldı ki, 61 Anayasasında yapılan değişikliklerin yürürlükte olduğu bir ortam demokrasinin hiç bir kuralıyla bağdaşmaz. Böyle bir ortamda yapılacak «serbest» seçimlerden demokrasi adına, halk ve yurt yararına ne beklenebileceği ortadadır.)

Şu halde eğer Bülent Ecevit'in dediği gibi «demokrasinin bütün kurallarıyla işleyeceği bir ortama bir an önce dönülmesi» gerçekten söz konusu ise, asıl tartışma 61 Anayasası etrafında dönmeli ve de 61 Anayasısanın geçmişi değil, daha çok geleceği üzerinde durulmalıdır.

Süleyman Demirel yıllar yılıyla Anayasayı değiştirmeli diye tutturduydu. Şimdi bir yandan «milli irade» adına iktidarın belli bir sınırsal çıkara teslimini isterken, bir yandan da elde ettiğiyle yetinmiyor. Anayasanın daha da değiştirilmesini istiyor. Halkın gerçek özlemlerini, yani gerçekten milli özlemleri dile getiren bütün demokratik güçlerin de açık isteği, en azından. 61 Anayasanın demokratik hükümlerinin geri getirilmesi olmalıdır. Aksi takdirde olağan koşullara dönüş temennilerinin, olağanüstü koşullarda bazı çevrelerin sağladığı çıkarların ve bunları temsil eden siyasi iktidarın «olağan» adı altında teyidine yardımcı olmaktan başka bir işe yaramadığı görülecektir.

(Yeni Ortam, 23.9.1972)

Kemal BİSALMAN

OLMAZ BÖYLE ŞEY...

Bir örnek vererek söze başlıyalım:

Bugün bütün yurdumuzu kapsamadığı halde, milyonlarca vatandaşımızın seyrettiği bir televizyonumuz var.. Ve televizyon alıcısının karşısına oturan milyonlarca vatandaşımızdan müşterek bir şikâyet yükseliyor. «**Bu ne biçim program bu ne biçim televizyon**» diye.

Oysa Ankaralı okurlar çok iyi bilirler; bundan bir buçuk yıl önce de aynı TRT damgasını taşıyan bir televizyonumuz vardı, üstelik sadece Ankara yöresine deneme yayını yapıyordu ve Ankaralı seyirciler bugünküne kıyasla çok ama çok memnundu.

Sebebi?

Her ne kadar ilgililerimiz böyle bir soru karşısında kaldıklarında «**Paramız yok, aletimiz yok, şundan bundan**» diye kıvırırlar ama, asıl sebebi ben size söyleyeyim:

Çünkü vaktiyle o herkesin beğendiği ve hergeçen gün daha bir mükemmele doğru giden televizyonun programcısı atıldı, kameramanı kapı önüne konuldu, metin yazarı susu busu kovuldu.. Gerekçe de yeni yönetimin bu şahısları kendi fikirsel açısından sakıncalı bulması..

Ve ne oldu?.

İşte aynı damgayı taşıyan o televizyon, bugünkü «çekilmez» hale geldi.

Bu örneği şunun için verdik...

Her kesimde olduğu gibi, özellikle eğitim kurumlarında son günlerde büyüğün de büyüğü cadı kazanları kaynatılıyor.. Bütün bir ömrünü Türk çocuklarının yetişmesine vermiş olan değerli insanlar, oradan oraya sürülüyor, istifaya zorlanıyor, ya da kapı dışarı ediliyor!.

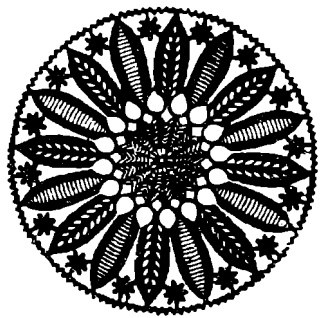
Sakın ilgililere «Bunun sonu ne olacak?» diye bir soru soruyoruz zannetmeyin.. Kimseye bir şey sorduğumuz yok.. Yalnız kamuoyunun dikkatini bir noktaya çekmek istiyoruz:

Nasıl ki o televizyon bugünkü hale geldiyse, hiç ama hiç kuşkunuz olmasın ki, bu gidişle eğitim kurumlarımız da o hale gelecek, devlet dairelerimiz de o hale gelecek, sinemamız da, tiyatromuz da o hale gelecekti!.. Buyurun işte, sakıncalı diye damga yiyip sütunlarından uzaklaştırıldıktan sonra yazarı çizeri kalmayan Türk basınının çekilmezliğini.. Buyurun işte Adana Film Festivalinde Yılmaz Güney'in ve «Baba» filminin başına gelenleri.

Sağcılık. Anladık sağcılık ama; o bile bütün dünyada memleketini ve memleketinin böylesine pırıl pırıl evlâtlarını düşünmeyecek kadar bu derece bir tutarsızlığın içinde değildir

Açıkçası televizyonun başına gelenler böyle giderse Türkiye'in başına gelecek!.

(Yeni Ortam, 1.10.1972)

Abdi İPEKÇİ

SANAT ÖDÜLÜ VE TOTALİTER ANLAYIŞ

Sovyetler Birliğinde edebi eserlerini ülkenin dışına gizlice kaçırarak yayınlatmak zorunda kalan yazarlar vardır. Sovyetler Birliğinde kazandıkları uluslararası ödülleri almaktan korkan sanatçılar vardır. Çünkü o ülkede sanat ve sanatçı ideolojik ilkelere uymak zorunluğunda bırakılmıştır. Ve o zorunluğun dışına çıkmış sayılan eserlerle sahipleri baskı altında tutulmaktadır.

Bu, sadece Sovyetler Birliğindeki rejimde değil, totaliter nitelik taşıyan her düzende rastlanan bir durumdur. Ve ne kadar yazık ki Adana'da düzenlenen son film festivali ancak o tür rejimlerde görülebilecek bir olaya sahne olmuştur. Jürinin kararı «siyasi» olduğu anlaşılan nedenlerle yapılan müdahale sonucu değiştirtilmiştir. Jüri Başkanı bu olayı şu açıklama ile kamu oyuna duyurmuştur:

«... verilmiş olan kararları yeniden gözden geçirmek lüzumu hasıl olduğunun bize duyurulması üzerine hava meydanından geri dönüp Belediye Reisinin odasındaki toplantıya katıldık. Ve bilindiği gibi yeni bir değerlendirmeye gidildi.»

Bu sözler, kararın dışardan yapılan bir müdahale ve baskı sonucunda değiştirtildiğini hiçbir tereddüte meydan bırakmayacak biçimde doğrulamaktadır. Gerçi müdahaleyi ve baskıyı kimin ne gerekçeyle yaptığı açıklanmamaktadır.

Ama ortada hak ve hukuk gibi kavramlara dayanmayan bir davranışın totaliter bir anlayışın bulunduğu besbellidir.

Gönül isterdi ki jüri üyeleri bu nitelikte bir baskıya

boyun eğmemiş, Türkiye'de totaliter rejimlerde rastlanan olayların salınelenmesini önlemiş olsun. Jüri üyelerinin buna cesaret edememeleri büsbütün düşündürücüdür. Buna karşılık değiştirilen kararla en başarılı oyuncu ilân edilen Arkın'ın ödülü almayı reddetmesi, bu üzücü olayın tek takdire değer davranışı olmuştur.

.....

Metin Toker'in dünkü MİLLİYET'te belirttiği gibi «kitaba kitapla, filme filmle, düşünceye düşünceyle karşı çıkacak yerde yasakların korkuluğunu kaldırmak ters sonuç veren ve çağımızın gerçeklerinin dışına düşen bir davranıştır.» Hem bu hatayı işlememek, hem de Türkiyemizi totaliter ülkeler kümesine düşürmemek için Adana'da kendini gösteren anlayışı reddetmek ve bu tür olayların tekrarını önlemek ihtiyacındayız.

(Milliyet: 2.10.1972)

Picasso: desen

Bülent ECEVİT

ANAYASA VE DEMOKRASİ

Görünüşte Anayasa tartışılıyor .Gerçekte ise tartışılan demokrasidir. Çünkü 1961 Anayasasında bir süredir istenen değişiklikler yapılırsa bu, demokrasinin sonu olacaktır.

Anayasa değişiklikleri için geçen yıldan beri ileri sürülen temel gerekçelerden yalnız biri bile bu kuşkuyu doğrulamağa yetse gerektir. O gerekçe şudur:

— Ülkenin sıkıyönetimsiz yönetilebilmesi için Anayasa sıkıyönetime gerek bırakmayacak biçimde değiştirilmelidir.

Bunun anlamı açıktır: Türkiye'de sıkıyönetimin olağanüsü ve geçici bir rejim olmak yerine olağan ve sürekli rejime dönüşmesi istenmektedir.

Sıkıyönetimse demokratik hak ve özgürlüklerin bir ölçüde askıya alınmasıdır. Demokratik hak ve özgürlüklerin bir ölçüde askıya alınışı, eğer rejimin sürekli niteliği durumuna dönüşürse, demokrasiden başka bir rejim ortaya çıkmış olur.

*

Üstelik istenen değişikliklerin kapsamı sıkıyönetime süreklilik kazandıracak ölçüyü de aşmaktadır. Değişiklik önerileri arasında rejimle doğrudan doğruya ilgili bulunanlar şöyle özetlenebilir:

- **Yargı erkinin bağımsızlığı kısılmak**
- **Yönetimin eylem ve işlemleri üzerinden yargı denetimi kaldırılmak**
- **Düşünce ve bilim özgürlüğü daraltılmak istenmektedir.**

Bunların dışında birleşme özgürlüğünü sınırlama tertipleri de yürümektedir.

Anayasamıza göre sıkıyönetimde bile yargı erki bağımsız olduğuna, yönetimin eylem ve işlemleri üzerinde yargı denitimi işlediğine, düşünce ve bilim özgürlüğü de birleşme özgürlüğü de bir ölçünün üstünde kısılamadığına göre, önerilen Anayasa değişiklikleriyle bugünkü sıkıyönetimden de daha sıkı bir rejimin ülkemize yerleşmesi isteniyor demektir.

*

O kadar sıkı bir rejimin demokrasi olmayacağı bellidir. Acaba geçerli olabilir mi?... Öyle bir rejimle Türkiye bunalımlardan kurtulabilir mi?.

Öyle bir rejimin Türkiye'de geçerli olamayacağı, öyle bir rejimle Türkiye'nin bunalımlardan kurtulamayacağı 27 Mayıs 1960 öncesinde görülmüştür. Yargı erkinin baskı altına alınması, yönetimin eylem ve işlemleri üzerinde yargı erkinin işlemez olması, düşünce ve bilim özgürlüğünün kısılması, birleşme özgürlüğünün ise sınırlı kalması sonucu, 1960'da demokrasimiz yıkılmıştır. Türk toplumu demokrasinin yıkılmasına boyun eğmediği için direnişe geçmiştir. Sonunda ancak Silâhlı Kuvvetlerin duruma el koymasıyla ortalık durulabilmiş ve demokrasi yeniden kurulabilmiştir.

— O zaman öyle oldu ama bir daha olmaz!,

diye de düşünülemez herhalde... Çünkü 27 Mayıs 1960'dan sonra Türk Ulusu demokrasi yolunda o kadar ilerlemiştir ki, demokratik hak ve özgürlüklere ve demokratik hukuk devleti kuralları içinde yaşamağa o kadar alışmıştır ki, bu yoldan geri dönülmesi, bu hak ve özgürlüklerde kısıntılar yapılması, kısa zamanda, Türk toplumunu, ister istemez, 27 Mayıs 1960 öncesinden daha büyük kaynaşmalara sürükler.

Denilebilir ki 27 Mayıs 1960 öncesinin rejimine Türk Ulusunun katlanamadığı görülmüştür ama 1961 Anayasası ile Türkiye'nin yönetilemediği, Türkiye'de huzur sağlanamadığı da görülmüştür!...

Nitekim 1961 Anayasası ile Türkiye'nin yönetilemeyeceğini Adalet Partisi Genel Başkanı öteden beri söylemektedir. 12 Mart sonrasının ilk Başbakanı da bunu söylemiştir. İkinci Başbakan da o anlama gelecek biçimde konuşmaktadır.

Oysa 1961 Anayasası ile Türkiye bir süre, hem de en zor koşullar altında yönetilebilmiştir. Öyle bir dönemdi ki o, ihtilâl sarsıntıları henüz dinmemişti; bir yandan silâhlı darbe girişimleri, öbür yandan 27 Mayısa karşı örgütlü ve eylemli tepkiler ve o tepkilere karşı tepkiler biri birini izlemekteydi. Karma Hükümetler kendi içlerinde çekişmeli, Meclislerde iğne üstündeydi. Anayasa kurumları denenmemişti, henüz yeniydi. Bütün bu olumsuz ve zorlaştırıcı koşullara rağmen iki darbe girişimi önlenebildi o dönemde 27 Mayısa karşı belli çevrelerin kışkırttığı duygular yatıştırılabildi, huzur sağlanabildi, plânlı kalkınma sürecine girilebildi, etkin bir devlet yönetimi kurulabildi ve bazı reformlara başlanabildi. Örneğin Türk toplumunun hiç alışık olmadığı toplu sözleşme ve grev hakkı o dönemde işçilere tanındı, ve —önceden beslenen kuşkulara rağmen— toplumda hiçbir tedirginlik uyandırmaksızın uygulamaya konabildi.

*

O zaman Türkiye'nin yönetilmesine elveriyordu da bu Anayasa, sonra neden elvermez oldu?

Bunun nedeni açıktır: 1965'den sonra Türk Devleti, 1961 Anayasasını istemeyenlerin, o Anayasayla ortaya konan özgürlük ve demokrasi kurallarına uyarak devlet yönetmeyi içlerine sindiremeyenlerin, ve o Anayasa ile devlet yönetilemiyeceğini isbat etmeyi akıllarına koymuş olarak yola çıkanların elinde kaldı.

Anayasayı daha başından reddederek iktidara gelenlerin ve iktidarda kaldıkları sürece o Anayasayla devlet yönetilemeyeceğini gösterıneyi akılların koymuş olanların, bu görüşlerini bugün de belirtmelerinde (üstelik «biz dememiş miydik» diye belirtmelerinde) elbette bir tutarsız-

lık yoktur. Fakat devleti yönetemedikleri gerekçesiyle onların iktidardan indirilmesi üzerine kurulan bir ara rejim tarafmdan da «bu Anayasa ile devlet yönetilemez» varsayımının benimsenmesi ve Anayasada onların istedikleri değişikliklere girişilmesi, siyaset tarihinde bir eşi daha görülmeyecek bir tutarsızlık olsa gerektir.

*

Görünüşe göre, bu Anayasa değişikliklerini isteyenler de demokrasi istiyorlar... Fakat öyle bir demokrasi olsun ki diyorlar, düşünce ve anlatım özgürlüğü iyice sınırlanabilsin!... «Türkiye'nin jeo politik durumu» nedeniyle sınırlanabilsin, «millî güvenlik» gerekçesiyle sınırlanabilsin, «devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmezliği» diye sınırlanabilsin. «kamu düzeni» diye, «kamu yararı» diye, «genel ahlâk» diye, hatta «genel sağlık» diye sınırlanabilsin!...

İstenirse sınırlanabilir elbette... Fakat o zaman rejim, Batının «liberal demokrasi» dediği, bizim «özgürlükçü demokrasi» diye benimsediğimiz demokrasi olmaz.

Partiler olabilir öyle bir rejimde, parlamento olabilir, genel oy olabilir... Hem de herkes oyunu dilediği gibi kullanabilir... Fakat herkesin düşüncelerini serbestçe yayamadığı, her düşüncenin serbestçe tartışılamadığı, yurttaşların toplum sorunlarına serbestçe gösterilecek çözümler arasından serbestçe seçme yapamadığı bir rejimde, ne parlamento demokratiktir, ne partiler demokratiktir ne de demokratik oy özgürlüğü vardır. Yurttaşlar gene sandık başına giderler... Ama gözleri, bağlı kulakları tıkalı, ağızları kapalı giderler... Komünist ülkelerde gittikleri gibi, faşist ülkelerde gittikleri gibi giderler.

*

Özgürlükçü demokrasi, insana inanç rejimidir. İnsanların özgürlük içinde en doğru yolu bulabileceklerine, toplumun özgürlük içinde kendi kendini yönetilebileceğine inanç üzerine kurulu rejimdir.

İnsanlara tam düşünce özgürlüğü tanımayı göze ala-

inayanların, insana inancı zayıf demektir. İnsana inancı zayıf olanlarınsa, demokrasiye inancı gerçek olamaz.

*

Rejimin özgürlükçü demokrasi sayılabilmesi için, düşünce ve anlatım özgürlüğünün kısıntısız olması da yeterli değildir. Bu özgürlüğün türel (hukuki) ve kuramsal güvenceleri de bulunmalıdır. Bu güvenceler ,bağımsız yargı organlarıdır, özgür yayın araçlarıdır, özgür bilim ve öğretim kuruluşlarıdır... Ve belki hepsinin de üstünde birleşme özgürlüğüdür: İnsanların seslerini birlikte yükseltebilmeleri için, güçlüler karşısında haklarını birlikte arayabilmeleri ve koruyabilmeleri için birleşme özgürlüğü...

Liberal —veya özgürlükçü— demokraside bütün bu güvenceler zorunludur, çünkü bu tür demokrasinin ayrılmaz unsurlarından biri de, mülkiyet hakkı ile girişim özgürlüğüdür. Mülkiyet hakkı ve girişim özgürlüğü ise toplumda belli kişilere o kadar büyük güç kazandırır ki, o belli kişilerin dışında kalanlara tanınan haklar ve özgürlükler kâğıt üzerinde kaldıkça, türel ve kurumsal güvencelere dayanmadıkça, hiçbir gerçeklik ve etkinlik kazanamaz, oyun kâğıdından kaleler gibi bir solukta yıkılıverir.

Hem «liberal demokrasi» diye mülkiyet hakkı ve girişim özgürlüğü olacak, hem de bu hak ve özgürlüklere dayanarak elde ettikleri mal ve servet gücüyle halkı ezebilecek duruma gelenler karşısında, düşünce özgürlüğü, anlatım özgürlüğü, birleşme özgürlüğü ve bunlara gerçeklik kazandırıcı, güvenlik sağlayıcı kurumlar olmayacak... Bu, demokrasiyi kuşa çevirmek olur... Kanatsız bir kuşa...

Anayasa değişiklikleriyle yapılmak istenen budur.

(Özgür İnsan 5.10.1972)

Emil Galip SANDALCI

«YURDU HERKESTEN ÇOK SEVERLER SINIFI»

Bilmem farkında mısınız? Toplum sınıfları arasındaki farklar, çelişkiler, mücadeleler konuları üstünde tartışırken giderek toplumumuzda bir «yurtseverler sınıfı» daha doğrusu «yurdu herkesten çok severler sınıfı» ortaya çıkıverdi.

Boşuna, «yurdu herkesten çok severler sınıfı»nın sosyal - ekonomik kökenlerini araştırmaya kalkışmayın. Böylesini, ekonomi, sosyoloji, siyasal bilgiler kitaplarında bulamazsınız. «Yurdu herkesten çok severler sınıfı» klâsik sınıf türlerinin çok dışında bir sınıftır. Gerçi, her devirde, her ülkede, bu arada bizde de bugünkü nitelikleriyle söz konusu sınıfa ,bir küçük topluluk halinde rastlamak mümkündür. Ancak, belirli bir düşünce şekli, bir davranış çevresinde toplanış halinden, sınıfsal bir karakter kazanışa geçiş mucizesi son zamanlarda yurdumuzda yer almıştır. Sakın, «amma da palavra, bilim dışı bir söz» demeyin. Önce dinleyin.

«Yurdu herkesten çok severler sınıfı» mensupları yurdun üstüne titrerler. (Kimi gerçekten, içten, kimi, kişisel çıkar hesaplarını örterekten ya da ikisini birleştirerekten) hem titrerler, hem de başkalarının bunu bilip görmesini isterler. İsterler de çok sayıda kişinin istemesini istemezler. Kalabalıkta yurdu çok sever kişiliklerinin önemini yitireceğinden ürkerler .Yani «tekelci yurdu herkesten çok sever»dirler. Bu yüzden, «sen de sevsene, sen de yurdu çok sevsene ulan...» diye milletin üstüne yürürler. «Hiç kimse yurdu bizden çok ve bizden değişik seveme**z**»in kesin inancını taşırlar. Kendilerinin dışında «biz de severiz» diyenin, tereddütsüz, gözünü patlatırlar. Yurdu sevmenin

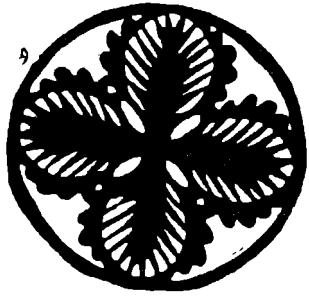
yolu tektir. Ve onların ki gibisidir. Ötesi ihanettir. Eleştirilemez. İncelenemez.

Şimdilerin (ya da Erim'lerin, Meien'lerin) ortamında böyleleri kül yutmazlar, düşünce özgürlüğü, demokratik düzen, parlâmenter rejim, seçim, grev lokavt gibi sözcüklerin ardında yatan tuzakları bir çırpıda açığa çıkarırlar. Doğrusu — Tanrının bildiğini kuldan saklamak niye — olup bitenleri en berrak bir şekilde izlemek, gözlemek, tanımlamak ve yorumlamakta kimse ellerine su dökemez. Onun için vardıkları yargılar tartışılmaz kesinliktedir.

Sizin anlıyacağınız, «tekelci yurdu herkesten çok severler sınıfı»nın yurt sevgisi tüm ülkeyi öylesine kaplamıştır ki geridekilere değil yurdu sevmek yurtta sevecek yer kalmamıştır.

O zaman, boynunuzu büker, sevmekten vazgeçer ve kendinizi sevilmeye bırakırsınız. Steinbeck'in «fareler ve insanlar»ındaki kahramanın okşarken boğduğu tavşanlar gibi.

(Yeni Ortam, 5.10.1972)

Kemal BİSALMAN

BÜYÜK SORUN

Sanırız ki ülkemizin bir an evvel olağanüstü günlerden kurtulup olağan günlere erişmesi için pek yakında karşımıza büyücek bir sorun çıkacak.

Ve bu sorun da AP Lideri Bay Demirel'in durumu olacak.

Bilindiği gibi 12 Mart Muhtırası şeklen «Anayasanın öngördüğü reformları yapmayıp ülkeyi kardeş kavgasına ve sosyo ekonomik huzursuzluklara sürükleyen Parlâmento ve Hükümetin süregelen tutumu» na karşı verilmiştir. Ama o günleri ve yukarda değinilen «süregelen tutum»u hatırlayanlar muhtıranın bir mânâda «226 oy bulun beni düşürün» diyen bay Demirel'in bu tutumuna karşı verildiğine de hak vereceklerdir.

Açıkçası bay Demirel, düşmek için 226 oy beklerken Türk Silâhlı Kuvvetlerinin beş kumandanının imzasıyla düşürülmüş bir Başkandır...

Ve bay Demirel'i iktidardan uzaklaştıran Türk Silâhlı Kuvvetleri bugün de ülkenin siyasal yapısına hâkimdir.

Sorun, işte burada ortaya çıkmaktadır.

Ankara'dan gelen haberlere ve politika kulislerinde dolaşan söylentilere bakılırsa Türk Silâhlı Kuvvetleri ülkeyi yine Demirel'in başkanlığındaki bir hükûmete bırakmak istememektedir.. Üstelik bu istek, Silâhlı Kuvvetlerimizde var olduğu bilinen «Biran evvel demokratik düzene dönülmesi» isteğiyle birlikte yükselmektedir...

İşin doğrusu şu ki, demokratik düzene dönebilmemiz de, hattâ o demokratik düzende Adalet Partisinin yeniden

iktidar olması da bugün «**Demirel'in durumu ve tutumu**»na bağlı kalmaktadır...

Kuşkusuz kent kent dolaşıp her vesileyle demokrasi anlayışını tekrar eden bay Demirel için böyle bir durum kolay kabul edilir bir durum değildir ve belki de olmayacaktır.

Ancak, bir ülke güç bir dönemeci dönerken, her halde o ülke için «**Bir insan**» dan çok «**İnsanlar**» mühimdir ve o «bir insanın» da ,ülkesinin gerçekten güç dönemeci kazasız belâsız almasını istiyorsa bazı koşullara itirazsız tahammülü gereklidir.

Bir yandan 35 milyon, bir yanda bir kişi...

AP liderinden 12 Mart öncesi göremediğimiz anlayışı hiç değilse şimdi bekliyoruz.

(Yeni Ortam, 11.10.1972)

Emil Molde: Mısırlı Maria

Oktay AKBAL

YETMEZ Mİ BU KADARI?

Koca bir liste. Günlerdir sakladılar, açıklamaktan kaçındılar. Nereye kadar, ne zamana kadar? Bir kez yazmışsın, imzalamışsın, kâğıda geçmiş, belgeleşmiş. Saklamak mümkün değil artık. En iyisi bir an önce herşeyin ortaya çıkması.. En iyisi neden böyle bir öneri verildiğinin kamuoyuna açıklanması. İnanan inanır inanmayan güler geçer. Emekli aylığı almak özlemini duyan milletvekillerinin kimler olduğunu öğrenir. Öğrenir de ne olur? Orası ayrı. Seçmen, seçebilen mi bizde? Çoğunlukla, büyük çoğunlukla değil! Korkmasın bu önergeyi imzalayanlar seçmen bizi mimledi, bir daha oy vermez diye! Bakın şu iki yüz adlık listeye iyice, adları ezberleyin, önümüzdeki seçimlerden sonra tekrar bakın. Göreceksiniz içlerinden çoğu yeniden seçilecek. Unutulup gidecek böyle bir önergeyi imzaladıkları. Kendi özel yararlarını yurt sorunlarından önce düşündükleri...

Liste yayınlandı. Adlara bakıyorum, işte biri, bir Bakanlıkta eskiden şube müdürüydü, koyu milliyetçi geçinirdi, solcu bildiklerinin işi düştü mü çıkmaza sokmaya bayılırdı, emekli milletvekili olmak için basmış imzayı. Hiç şaşmadım... Bir gazetede her gün devrimcilere, Atatürkçülere, solcular saldıran bir yazarcık, basmış imzayı. Milliyetçiliği kimseye kaptırmayan bir tarihçi senatör, basmış imzayı.. Geri kafalılığını dindarlık maskesiyle gizleyen bir senatör daha, o da basmış imzayı. Baktıkça, okudukça şaşıyorum. İşte hepsi o «Hürriyetçi demokrasi» nin koyu partizanları! Hepsi milliyetçilik, mukaddesatçılık propagandacıları! Hepsi seçmen yığınları karşısında yurtseverlik söylevleri çekenler! En kolay yoldan en yüksek

emekli aylığını cebe atmanın öncüleri olmayı kimseye bırakmamışlar...

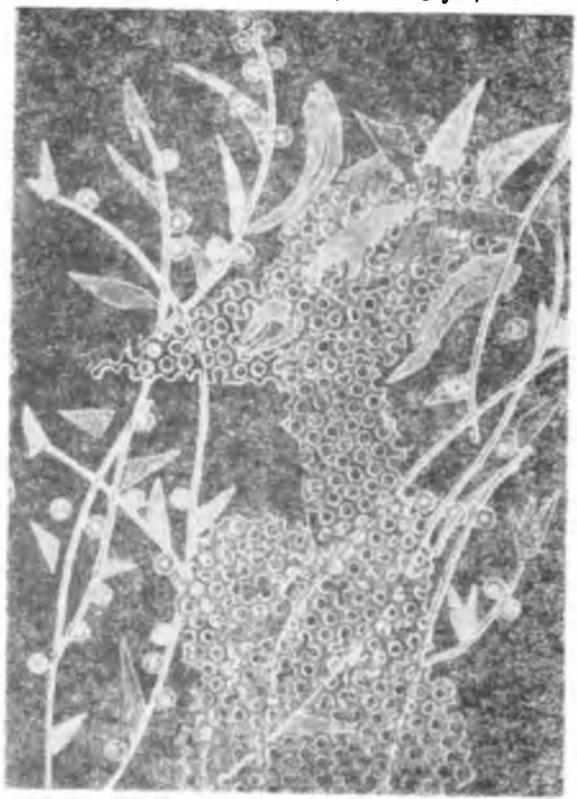
Bir milletvekili nasıl olur da en yüksek emekli aylığını almak hakkını kendinde görür? Yasaları önerenler kabul edenler biziz, öyleyse önce kendi yararımızı düşünmeliyiz der? Kamuoyunu allak bullak eden böyle bir öneriyi getirir ulus karşısına? Milletvekili olmak bir istek işidir. Zorla milletvekili olunmaz. İlle de milletvekili ol, işini gücünü bırak, kendini ulus sorunlarına ver, denmez. Milletvekilleri seçilmek için yarış ederler, ön seçim arka seçim, türlü işler, hesaplar, plânlar, liste başına oturmak oturamamak, ama ille de seçilmek... Nedir milletvekilliğinin koşulları, geçim olanakları, sınırları. Bunları önceden bilirler, kabul ederler. Ama parlâmentoya girince hepsi unutulur nedense, aylıklar en üst düzeye çıkarılır, herşeyden önce parlâmenterlerin yararı düşünülür, sonunda da giderayak en yüksek düzeyden emeklilik hakkı istenir... Sanki onlara «aman gelin milletvekili olun, bizi yönetin» diye yalvaranlar olmuş!... Yarış edercesine sanki kendiliklerinden koşmamışlar seçmenin karşısına bize oy verin «bizi seçin» diye!

Size bir ölçü; en büyük milliyetçi, en hızlı yurtsever, en koyu mukaddesatçı, en dürüst insan benim, diyenden korkun. Korkun, sonra da inanmayın ne bu dediklerine, ne de başka diyeceklerine. Hele başkalarına kara çalmalarına hiç inanmayın. O milliyetçilik, dindarlık, yurtseverlik söylevleri kendilerini aldatmak içindir. Önce kendilerini aldatırlar böyleleri; sonra da çevrelerini... Şu listede yer alanlardan bir kaçını tanırım. Davranışlarından, geçmişteki bugündeki kişiliklerinden, yazdıkları yazılardan. Herkese öğüt verirler. Kendileri gibi düşünmeyenlere sürekli saldırırlar. En çirkin suçlamaları kolaylıkla yaparlar, sonra da özel çıkar listelerinin baş köşelerinde görünür adları...

Okuyorum listeyi .Siz de okuyun, bazı adların altını çizerek. Gene bağışlarız. Gene hoşgörü gösteririz. Gene unuturuz. Gene onların yazılarını, söylevlerini dinleriz. Gene böylelerinin saldırdıkları suçladıkları insanlara kıza-

rız. Gene mukaddesatçı, milliyetçi sayarız onları... İşte adam herkesle eğlenircesine bir özel çıkar önergesi hazırlamış, hazırlatmış, imzalamış, imzalatmış. Onaylansa ömrü boyunca emekli aylığı almaya çoktan hazır! Bir yandan yurtseverlik dersleri, bir yandan özel çıkar hesabı! Görmemeli miyiz artık gerçekleri? Anlamamalı mıyız artık birtakım kişilerin kimliklerini? İşte kamuoyu önünde verdikleri sınav.. Yetmez mi bu kadarı, yetişmez mi?

(Cumhuriyet, 15.10.1972)

Metin TOKER

NEREDE BENİM KİTAPLAR?

Bugünler Kartal'a kapandım yeni kitabımı yazıyorum. Aşağı yukarı bir yıldır üzerinde çalışıyordum. Bazı rejimleri gidip, yerinde tekrar görmem gerekti. İçerdeki ve dışardaki kitaplıklarda araştırmalar yaptım. Bazı vesikaları inceledim. Tabii, konu ile ilgili dünya kadar, çuval dolusu eser okudum.

Son olarak haziranda Paristeydim. Eski okulum, Siyasal Bilgiler'in arşivlerini karıştırmak müsaadesini almıştım. Gelirken de lüzumlu bazı kitapları topladım. Bunlardan iki tanesi kitapçıda yoktu. Bulup göndereceğini söyledi. Parasını ödedim. Adresimi verdim. Döndüm.

Temmuz oldu ,kitaplar gelmedi. Ağustos geçti, kitaplar gelmedi. Eylül başladı, kitaplar gelmedi. Paris'e sorduttum: Kitaplar 17 temmuzda, uçak postasıyla gönderilmişti.

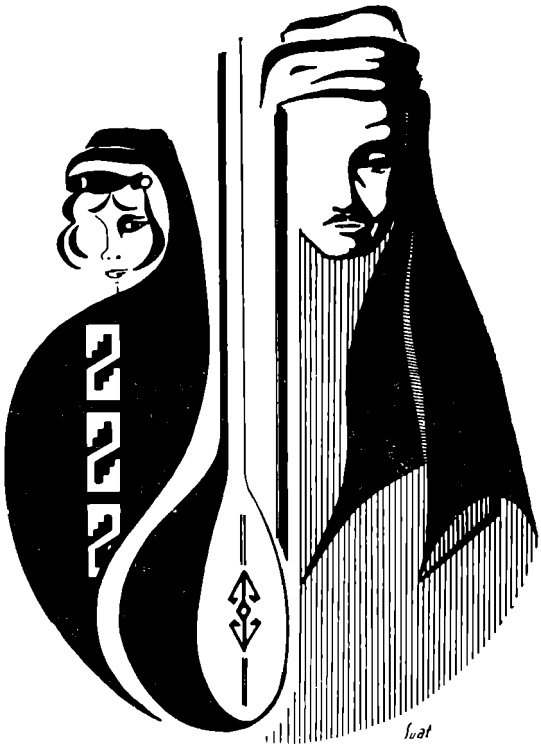
Birden «Tuh!» dedim, «Oğlum, ne bu kitapların adı?»

Bir tanesi «Çin'in Mao Çe—tung tarafından fethi.» Ötekisi «Mao Çe—tung'un yükselişi».

Propaganda kitabı filan değil. Objektif araştırmalar. Hattâ komünist temayülden de uzak. Ama, adında «Mao çe—tung» var. Fransızca da.. «Her halde, tetkike almışlardır» diye düşündüm. Kübizm hakkındaki kitaplar Küba'dan bahsediyor sanıldıktan sonra.. O sıralar, kültür işlerinden sorumlu Devlet Bakanı İsmail Arar'a rastladım. Bu tarz kitapların ne yapıldığını sordum.

Birkaç ay tuttuklarını, sonra bıraktıklarını söyledi. Tutanların, bırakanların kim olduğunu da pek bilmiyordu.

Eylülün de sonu yaklaşınca İstanbul Sıkı Yönetim Ko-

Suat Kayahan

mutanı Orgeneral Faik Türün'e gittim. Adres olarak kitapçıya Kartal'ı vermiştim. Nazik komutan derdimi dinledi, ilgilendi. Kendileri kitapları tutmuyorlardı. Verilmiş bir yasak kararı da yoktu.

«— Canım, olur mu böyle şey?» dedi.

Kendi imzasıyla Posta Başmüdürlüğüne bir yazı yazdı.

Bir kaç hafta sonra Kartal postahanesinden, elinde kâğıtla biri geldi. Kâğıtta benim kitapların isimleri yazılı.

«— Bunlar size geldi mi?» diye sordu.

«— Hayır. Gelmedi» dedim.

Gitti. Bir daha da ,kimseden ses çıkmadı.

«— Kitapları bir gören, bir bilen varsa Allah rızası için bana ulaştırsın» diyeceğim ama, ben işi Allaha emanet ederken keçimi de sağlam kazığa bağladım. Paris'ten gelecek bir arkadaşıma yazdım, kitapları tekrar satın aldı, getiriyor.

Nedir bu, beyaz üzerine dizilmiş siyah harflerden, nedir bu, ses tellerinden çıkan sedadan, nedir bu, beyin hücrelerinde şekilleşen düşünceden bir takımlarımızın korkusu? Bırakalım yazan yazsın, konuşan konuşsun, düşünen düşünsün. Biz de yazalım, konuşalım, düşünelim.

Geçenlerde Demirel'in Hürriyetçi Demokrasi»si havarilerinden bir yazar karşısındaki cepheye mensup yazarlardan birine ver yansın ediyordu: «Marx'ın bir tahrik propogandası olan Komünist Manifestosu'nun hile serbestçe satılmasına taraftar bu adam..»

Ötekisi de cevap veriyordu: «Marx'ın Komünist Manifestosu yasaklanacak da, Hitler'in Kavgam'ı sokak kaldırımlarında ibadullah bulunabilecek?»

Bir memlekette, isteyen, Komünist Manifestosu'nu veya Kavgam'ı inceleyemeyecekse o memlekette bir kültür hayatının bulunduğu nasıl iddia olunabilir? Zaten bugün Komünist Manifestosu'nu ve Kavgam'ı «Okumuş olmak için okuyan»ın ya vakti çoktur, ya aklı yoktur. Artık Adam Smith'in kitabı bir baştan ötekine okunur mu? Descartes veya Kant tekrar hatmedilir mi? Yaşadığımız çağın «Kültürlü Adam» ı «bunları okumuş» değil, «Bunlar

hakkında okumuş» adamdır. Neyi, nerede bulacağını bilen ve bulduğunu da anlayan adamdır. Bu adam, metnini de tetkiki gerekiyorsa bir Komünist Manifestosu'nu, bir Kavgam'ı gidip kitapçıdan alamayacak! Olur mu böyle şey?

Ama, bırakınız Marx'ı, bizim sümüklü kriptoları hazmedemiyor, bir kısım basın. Efendim, eski sollar gene toplanıyorlarmış, dergilerde, gazetelerde köşelerini alıyorlarmış, onların viskici hâmilerinin biti kanlanıyormuş, sol başını kaldırmış. Bu baş ezilmeliymiş.

Nasıl?

Yasaklamalarla.

Adına «Sol Yayın» denilen kitapların, hattâ kriptoların yazılarının «1971 İlkbaharı»nı yaratmakta rolü olmamış mıdır?

Olmuştur ama, ilk bakışta sanıldığı şekilde değil. Terazinin karşı kefesi hemen tamamiyle boş olduğu için.. Dünyanın her üniversitesinde o yayınlar okunur. Niçin her üniversiteli marksist, komünist, anarşist, nihilist olamaz? Dünyanın her basınında kriptolar, hatta zilli komünist yazarlar vardır. Niçin her okuyucu vatanı kurtarmak için sokağa fırlamaz?

Çünkü okunacak başka yayınlar, başka yazarlar da vardır. Okunanlar arasında tercih yapılır. Doğru bulunur. Zaten doğru nedir ki? Gençlik her yerde aşırılığa tutkundur. Yaş ilerledikçe akıl da başa gelir ve aklın başa gelmesine yaşı daha ilerlemiş olanlar yardımcılık eder. Bir de, düşünce alanındaki bu liberalizm eylem haline getirilip sokağa taşırılınaya kalkışıldı mı, karşısında devleti bulur.

Sol yayınlar ile kriptolar «1971 İlkbaharı»nı yaratan tek unsur sayılıp öteki unsurlar gözden uzak tutulursa komünizm boğası, boynuzlarından yakalanacak yerde şimdi bizde yapılmak istenildiği gibi kuyruğundan yakalanır. Öteki unsurlar ki başta, fikire yasakla çıkmak vardı. Onu, gence yol göstermekten aciz olduğu için genci dalkavuk kişiler fikir fukarası eyyamcı prof. takip ediyordu. İşi üniversite içi tedhişe götüren kızıl haytayla başa çıkamayan üniversite nizamı hemen arkadan geliyordu. Bunların

hepsi yazıyla elin, sözle boğazın, düşünceyle beynin aşınacağından korkup yazıyı, sözü, düşünceyi yasaklamaya kalkan, fakat yürümekle sokakların aşınmayacağından emin, anarşi sokaklarda kol gezerken göbek büyüten ilkel çağ çağ dışı iktidar ile tamamlanıyordu.

Acaba bugün de, dedikleri gibi solun biti daha kanlanmasıyla aynı zamana düşmesi sadece bir rastlantı mıdır?

Bir de «Yasaklayın! Yasaklayın! Yasaklayın!» diye tepinenler, sakın kendi yetersizliklerini söylüyor olmasınlar? Çünkü hazretlerin sepetindeki pamuğun kalitesi ortada da.

(Milliyet, 15.10.1972)

Roussel : nü

Nadir NADİ

ÇIKAR YOL: AÇIK REJİM

Başbakan Ferit Melen parti liderleriyle yaptığı görüşmeleri tamamladı. Bu görüşmeler arasında en ilginci bizce CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'le olanıdır.

Yurdumuzu bugünkü duruma sürükleyen nedenler üzerinde Başbakana düşündüklerini anlatan sayın Ecevit özellikle kışkırtıcılık, jurnalcılık ve ajanlık olayları üzerinde durmuş, 12 Mart öncesi ve sonrası dönemlerde sanki yurt düzenini sürekli olarak bozmakla görevli birtakım örgütlerin sorumlu makamları kimi zaman yanılttığı, bu arada binlerce masuma kıyıldığı gerçeğini de dile getirmiştir.

12 Martı hazırlayan ve 12 Marttan sonra kurulan olağanüstü ortamı alabildiğine sürdürmekte kışkırtıcılığın önemli bir rol oynadığı üzerinde şimdiye dek yeterince durulmadığı kanısındayız. Bu bakımdan sayın Eceviti'n hâlâ kanama eğilimi gösteren tehlikeli bir yaraya parmak bastığını söyleyebiliriz.

Birtakım ajanların çeşitli çevrelere sızarak ceplerinde ses alma araçlarıyla ortalığı karıştırdıkları, belli kişileri kışkırtma gayreti içinde yalan yanlış belgeler düzdükleri sıkıyönetim mahkemelerinde de söz konusu edilmiş, saygı değer yargıçlarımız bunlara itibar edilemeyeceğini çok kez hükme de bağlamıştır.

AP iktidarının Anayasayı uygulamakta gösterdiği umursamazlık, 12 Martı hazırlayan etkenlerin kuşkusuz başta gelenlerinden biridir. Ama, kimler hesabına çalıştığını bilmediğimiz ajanlar ve jurnalcılar takımının da bu arada yabana atılamayacak bir çaba harcadıklarını yadsıma olanağını bulamıyoruz.

Geçenlerde konuştuğumuz sayın Orgeneral Türün 12

Martı izleyen ilk aylar boyunca sıkıyönetim makamlarına günde yüzlerce ihbar mektubu geldiğini, bu yüzden görevlilerin bunalırcasına çalışmak zorunda kaldıklarını, ama jurnallerden çoğunun zamanla kişisel hırslara dayandığının anlaşılması üzerine imzasız, ya da sahte imzalı ihbarların sepete atıldığını bize söyledi.

Jurnal kurbanı olarak Cumhuriyet de son bir yıl içinde az cefa çekmemiştir. İçimize kadar sokulan, hattâ yakınımız olduklarını iddia eden bir kısım ruh hastaları yüksek makamlara başvurarak bizi komünistlikle suçlamaya kadar işi vardırmışlar, bu yüzden hem Cumhuriyet'in, hem de Cumhuriyet'te çalışan birçok değerli arkadaşımızın aylarca başını derde sokmuşlardır. Gerçi namussuz jurnalcilerin yalanı her vesileyle yüzlerine vurulmuştur, bundan böyle de vurulacaktır. Yurdunun mutluluğu için çalışan herkes ve her kuruluş, karşısındaki gözü dönmüş, kötü niyetli hırslılar kalabalığını sonunda mutlaka yenik düşürecektir.

Ne var ki Abdülhamit dönemini hatırlatan kışkırtıcılık ve jurnalcilik hastalığının da bir daha hortlamamasıyla kökünü kazımak artık, bir an önce yerine getirilmesi gereken bir koşul olmuştur.

Bu da devlet yönetimi görevini sırtında taşıyan kadronun demokrasi ilkelerine yürekten bağlı, siyasal parti ve düşünce ayrılıklarını dikkate almaksızın yurttaşlar karşısında tamamiyle nesnel bir tutumu benimsemesiyle gerçekleşebilir.

Kişiye saygı, düşünceye saygı açık rejimlerin vazgeçilmez şartıdır. Açık rejim ise hem ajanlığı yaşatmayan, hem de kışkırtıcılığı ve jurnalciliği anlamsız kılan en güçlü bir yönetim sistemidir.

(Cumhuriyet, 16.10.1972)

İlhami ERTEM

EĞİTİM VE ÖĞRETİM REFORMU NASIL OLMALI?

Türkiye için en önemli sorunlardan birisinin eğitim ve öğretim dâvası olduğu şüphesizdir. Toplumumuz için hayati bir önemi olan ve her aileyi ilgilendiren bu alanda memnuniyetsizlik ve şikâyet geneldir.

En mütevazı vatandaştan tutunuz da, en güçlü yazarlardan sorumlu Milli Eğitim Bakanlarına kadar büyük bir çoğunluk bu şikâyetlerde birbirleriyle yarış halindedir.

Şunu önemle belirtmek isterim ki, gerek kamu oyunda, gerek sorumluluk taşıyan organlarda, eğitim ve öğretimimiz hakkında yapılan eleştirme ve tartışmalarda, çoğu zaman sistem ile uygulama birbirine karıştırılmakta, mali yetersizlikten teknik okullar açılmaması, öğretmen eksikliği, sınıf kalabalığı, ders araç ve gereçlerinin noksanlığı, okul binalarının kifayetsizliği gibi maddi yetersizliklerden doğan olumsuz sonuçların sebebi eğitim sisteminde aranmaktadır.

Bu hatalı bir teşhistir. Bugünkü Türk Milli Eğitim sisteminde çok değerli eğitimcilerimizin takdirle anılması gereken büyük emekleri vardır.

Cumhuriyet devrinden sonra, Batı'nın ileri sistemleri, memleketin özellikleri ve imkânları dikkate alınarak şartlarımıza uydurulmaya çalışılmış, bazı değişikliklerden sonra uygulama ile istikrarlı, bağımsız bir hüviyet kazanmıştır.

Bu düşünüş ne tutuculuktur, ne eğitim sistemimizin eksiksiz ve kusursuz olduğunu kabul etmektir, ne de değişikliklere ve yeniliklere ihtiyacı olmadığını söylemektir

Bu, ülke gerçeklerinin ve uzun tecrübelerin getirdiği

eğitim sistemimizi, şartları ve imkânları değerlendirmeden, gerçekleri görmemezliğe gelerek, gösterişçi heveslerle altüst etmenin büyük sakıncalar doğuracağına dikkati çekmektir.

İçinde bulunduğumuz çağın özellikleri, buna paralel olarak dünyada meydana gelen sür'atli değişmeler, memleketimizdeki hızlı kalkınma ve büyük sosyal ve ekonomik değişiklikler eğitim hizmetlerinde devamlı bir gelişmeyi gerektirmektedir.

Bugünkü olumsuzluklar, eğitim sistemimizden ve metodumuzdan mı, yoksa eğitimin temeli olan, öğretmen program ve fiziki şartlar (bina, araç, gereç) üçlüsünün yetersizliğinden mi doğuyor?...

Bu temel üçlü ele alınmadan, yeterli hale getirilme tedbirleri ve imkânları yaratılmadan eğitim sisteminde ve metodunda yapılacak değişiklikler reformcu olmak hevesiyle yeni huzursuzluklar getirmekten başka sonuç vermiyecektir

Reform söylentileri arasında eğitimimizin mânevi yönüne ait hiçbir görüşe rastlamıyoruz. Bu, eğitim ve öğretim politikasındaki büyük noksanlıktır. Asıl reformun bu ortamda olması gereklidir. Toplumumuzda mânevi değerlere verilen önem gün geçtikçe azalmakta, kıymet hükümlerindeki ölçü maddi temellere ve maddi düşüncelere kaymaktadır.

Yeni yetişecek kuşakların daha huzurlu ve dengeli bir Türk toplumunu yaratabilmeleri için, yanlışla doğruyu, fena ile iyiyi, çirkinle güzeli ayırabilecek ortak değer hükümlerine, ruh zenginliklerine sahip olmaları lâzımdır.

Eğitimimizin mânevi yanını bu makale dışı bırakarak, ileri sürülen tenkidleri eleştirelim. «Eğitim sistemimiz hayata eleman yetiştirmiyor, üniversite kapılarına öğrenci yığıyor» deniliyor... Bu, eğitim sistemimizin kusurundan mı, yani hayata hazırlayıcı meslek okulları olmamamasından mı, yoksa uygulama biçiminden ve toplumun bazı inanlarından mı geliyor?

Araştırmalar gösterir ki, bu durum, eğitim sistemimizden doğmayıp, ailelerin çocuklarına üniversite tahsili yap-

tırma arzularından, ekonominin meslek öğrenimi yapanlara kucağını açmamasından, yeterli yaşama şartları hazırlayamamasından teknik ve meslek okulu yerine yatırım kifayetsizliğinden lise açmamızdan ileri gelmektedir.

Eğitim sistemimizde, gençleri hayata hazırlayan kız ve erkek sanat enstitüleri, ticaret liseleri, imam hatip okulları, bölge ziraat okulları, sağlık memurları okulları, hemşire ve ebe okulları, otelcilik okulları gibi meslek okulları vardır. Ama, mezunları, mecburi hizmetleri yoksa sahalarında çalışmazlar. Üniversite tahsili yapmak ateşiyle yanarlar...

Her yıl bir milyon artan nüfusumuz var. İlk öğretimde gerçekleşme %90'nın üstünde. Orta okulları kasabalara, merkezi köylere kadar götürdük, götürmeye de mecburuz. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği bunu gerektirdiği gibi, sosyal gelişme ve zorlama da bunu icap ettiriyor.

Orta öğretimin birinci devrelerini bitiren gençler çoğaldıkça, ikinci devre okullarının açılması için aynı sebeplerle zorunluk duyuluyor, tazyikler başlıyor.

Sanat enstitüleri ve meslek okulları açmak pahalı. Atölye, lâboratuvar, tatbikat materyali ve meslek öğretmeni lâzım. Buna mukabil, lise açmak kolay. Lâboratuvarsız, dışardan öğretmenlerle, öğretim seviyesi düşünülmeksizin idare ediliyor. /,

İşte eğitimimizin problemi, derdi, hastalığı...

- Artan nüfus;
- Yeni okul açma mecburiyeti,
- Sanat enstitüleri ve meslek okulları açmaya imkân vermeyen yatırım eksizliği...

Gelişen ve kalkınan Türk ekonomisinin, endüstrisinin, tarımının ihtiyacı olan her dalda ve seviyede teknik ve meslek okullarımız mevcut iken, mali imkânsızlık karşısında teknik ve meslek okulu yerine noksan öğretmen ve yetersiz ders araç ve gereci ile lise açarsak, mezunlarına sahalarında çalışma imkânı hazırlayamaz isek, üniversite öğrenimi yapma isteği duymayacakları ortam ve cazibeyi sağlayamaz isek, öğrencilerin hayatta başarısız olmalarının

ve üniversite kapılarına dayanmalarının kabahati eğitim sistemimizde midir?

Her yıl takribi olarak 4 pratik sanat okuluna mukabil 150 ortaokul, 3 sanat enstitüsüne karşılık noksan öğretmen, yetersiz ders araç ve gereci ile 60 lise açtığımız sürece, öğrenci üniversite kapısına yığılacaktır.

Hevesleri, gösterişleri bırakıp gerçeklere eğilsek, onların hal çarelerini arasak daha olumlu hizmet etmiş olacağımız kanısındayım.

Sonuç olarak eğitimimizde görülen, toplumu, gençleri ve aileleri üzen aksaklıklar bizzat eğitim sistemimizden ziyade, Türkiye'nin eğitim dışı sorunlarından doğmaktadır.

Hızla kalkınan, gelişen ve değişen Türkiye'de eğitim sistemi de her müessese gibi yenilenmeye, geliştirilmeye muhtaçtır.

Ama, Türkiye'nin şartlarına göre, yılların tecrübesi ile kurulan eğitim sistemimiz üzerinde reform hevesi ile sorumsuzca oynanmamalıdır. Meselâ, müfredat programı hazırlanmadan, okul binası, ders araç ve gereçleri ihtiyacı hesaplanmadan, öğretmenleri yetiştirilmeden, henüz beş yıllık ilk öğretimi yüzde yüz gerçekleştirilmemiş okullarının bir kısmı çok yetersiz binalarda bulunan, yüzde yetmişi dört ve daha az öğretmenli olan, ortaokulları merkezi köylere kadar yayılmamış bulunan memleketimizde ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması uzun yıllar devam edecek ikilikten başka ne sağlayacaktır? Sekiz yıllık temel öğretimin beş yıllık ilk döneminden sonra öğrenciler hayata hazırlanacaklardır, denmesin. Zira, çok daha mükemmel kurulmuş bugünkü pratik sanat okulları yanında bu sistem pek yetersiz kalacaktır.

İkinci örnek, sekiz yıllık temel eğitimden sonra dokuzuncu sınıfın oriyantasyon sınıfı olarak alınmasıdır. Bu sınıfta öğrenciler yeteneklerine göre değerlendirilecekler; bu değerlendirilmeden sonra çeşitli öğretim dallarından birine yani Üniversiteye açık liseye, ya da hayata hazırlayan liseye, sanat okullarına gideceklerdir.

Nazariye olarak çok güzel; fakat, gerçeğe dönünce, uy-

gulamanın çok mahzurlar doğuracağını görmemek mümkün değildir.

70-80 mevcutlu, ders araç ve gerecinden mahrum, branş öğretmeni bulunmayan sınıflarda hangi değerlendirme metodu ve aracı ile yetenekler tesbit edilecektir?

Yapılacak bilimsel ve duygusal hatalarla binlerce gencin yetenekleri ve istekleri dışında bir öğrenime mecbur edilmelerinden doğacak olumsuzluk ve huzursuzluklara toplum, reform adına katlanabilecek midir?

Eğitimimizde gerçek reform, öğretmene, programlara ve fiziki şartlara (bina, ders araç ve gereci) eğilmek ve bunlara ait sorunlara çözüm yollarını bulmakla olacaktır.

Bu sorunların halli gösteriş hevesinden uzak, ciddi, feragatli, çalışma ve yeterli mali kaynak tahsisi ile mümkün olur.

1972 yılında, hiç pratik sanat okulu açamayan, ancak iki sanat enstitüsü açabilen, teknik öğretmenleri tatmin edemediği için kadroda muhafaza edemeyen bir tutumla milli eğitimde reform yapılabilir mi?

(Milliyet, 18.10.1972)

İlhan SELÇUK

YOKSULLUK AYIP DEĞİL...

Yetkili kişiler, 22 yıl sonra bugünkü İtalya düzeyine ulaşacağımızı müjdeliyorlar.

Demek 1995 yılında kekâ!

Bugünkü İtalya gibi olacağız.

Vatikan mı kuracağız? Parlamentomuzda haşa huzurdan Komünist Partisi mi bulunacak? Yoksa dünya küçük otomobil piyasasını alt-üst eden bir Agnelli mi yetiştireceğiz? Mafia'mız elhamdülillâh var, ama sosyalist partilerimiz, Hristiyan demokratlarımız, Claudia Cardinale'miz ve anlı-şanlı kardinallerimiz olamaz elbet. 1972 İtalya'sı öylesine dalgalı bir denizde kulaç atıyor ki, 22 yıl sonra bile benzemeyi düşünmek akıl kârı değil.

Öyleyse 1995'te İtalya düzeyinde olacağız ne demek?

Büyüklerimiz, bilgiçlerimiz, bu sözleriyle 22 yıl sonra İtalya'nın bugünkü kişi başına milli gelir düzeyine ulaşacağız demek istiyorlar.

Bu yeni bir buluş, yeni bir görüştür.

Eskiden çağdaş uygarlık düzeyi denince, aklımıza hemen Fransa, İngiltere, Almanya gelirdi. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşacağız demişti Atatürk... İnanırdık bu söze, Milli Kurtuluş Savaşımızın onurunu üniforma gibi giyinmiştik. Özenmek şöyle dursun, Mussolini güney kıyılarımıza göz diktiği için İtalya'ya hoş gözle bakmazdık. Duçe'nin geleceği varsa, göreceği de vardı. Anadolu'nun bağrında ordularını boğar, sonra da Akdeniz'e dökerdik.

1930'ların Türkiye'si böyleydi.

İkinci Dünya Savaşından sonra yeryüzünde kalkınma çağı başladı.

Biz savaşa girmemiştik. Komşumuz Yunanistan ise baştanbaşa çiğnenmişti. 1952 - 1954 yıllarında Yunanistan'la ayni düzeyde bulunuyorduk. Birleşmiş Milletler Örgütünün hesaplarına göre kişi başına düşen milli gelir her iki ülkede 210 - 220 dolardı. Biz büyük, çok büyük kalkınma hamleleri yaparak bu rakamı 350 dolara çıkardık, Yunanistan 1.000 dolara ulaştı. Komşumuz 9 milyon nüfuslu bir ülkedir, buna rağmen yatırım mallarına dönük ithalâtı 550 milyon dolara yaklaşır. Biz 36 milyonluk bir ülkeyiz, ayni alanda, 480 milyon dolaylarındayız.

Sözün kısası İtalya bir yana, çoğumuz:

— Ah, Yunanistan'a bir yetişsek.. diyoruz.

Ne var ki iş, bu kadarla da bitmiyor.

Yunanistan başını almış giderken, Doğu komşumuz İran da hamleye başlamasın mı! İran Şahı, tahtının feodal sınıflar üstünde sallanmaya başladığını görünce, burjuva üretip bu yeni sınıf üstüne yaslanmayı tâcına daha uygun buldu. O hızla «Ak Devrim» yoluna girdi. Şimdi öğreniyoruz ki Doğu komşumuzun kişi başına milli geliri 429 dolara ulaşmış ve demek ki bizi yaya bırakmış, önümüzdeki beş yıllık dönem için 490 milyar liralık yatırım plânlaması yapmış. Türkiye ayni sürede yatırımlara 291 milyar lira ayırmaktadır. Şah ülkesinin petrol geliri yılda 2 milyar dolardır. Biz milli petrol dâvasını savunan Bakanları görevden uzaklaştırırken, Şah, yabancı petrol kumpanyalarıyla çekişe çekişe İran'a düşen petrol payının yüzdesini yükseltmektedir ve petrol geliri yatırımlara dönüştürülecektir.

İran 1983 yılında Fransa'ya yetişmeyi plânlıyor

Ama bugünkü Fransa'ya değil, 1983'teki Fransa'ya...

Biz de 1995'te İtalya'ya yetişmeyi tasarlıyoruz.

Ama bugünkü İtalya'ya.

Çocukluğumuzda özendiğimiz

— İngiltere'ye, Fransa'ya yetişeceğiz.. amacı hayal oldu.

Biz 1995'te İtalya'nın bugünkü durumuna gelince kişi başına milli gelirimiz 20.000 lira olacak, ama 1995'te İtalyada kişi başına milli gelir 70.000 lirayı geçecek.

Peki, ne yapmalı?

Önce gerçekleri benimsemeli, «Türkiye'ye bir Türkiye

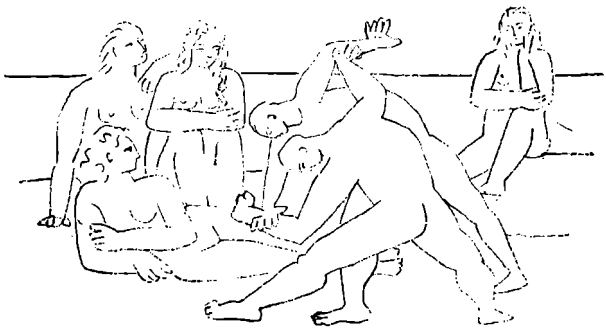
daha kattık» gibi politika nutuklarının Yirminci Yüzyıl dünyasında bir değer taşımadığını bilmeli, halkımıza bildirmeliyiz. Hareket, bir doğru'dan başlamalıdır. Bir yanlıştan başlayan hareketin başarıya ulaştığı pek görülmemiştir. Eğer yeryüzünde yalnız yaşasaydık, düne bakıp övünebilirdik. Sporcularımız Münih Olimpiyatlarında yalnız yarışsalar, madalya üstüne madalya kazanırlardı. Ne var ki rakiplerimiz bu fırsatı bize vermediler.

Kalkınma yarışı da böyledir.

Gerçekte kişi başına düşen milli gelir rakamı da bir toplumun çağdaş uygarlık düzeyinin neresinde olduğunu belirtmez. Nice zengin ülke çağdışı düzenlerin karanlığında yaşarken; nice yoksul ülke, kişi başına milli geliri düşük olduğu halde, adaletli gelir dağılımıyla endüstriye dönük ciddi plânlamasıyla, uygarlığa yakışır fikir özgürlüğü ve demokratik düzeniyle dünya forumunda hatırı sayılır yer kazanmıştır.

Türkiye için 1995'e varmadan mümkündür bu...

(Cumhuriyet, 18.10.1972)

Picasso: desen

Oktay AKBAL

ÇOK BİLEN...

«Ben bu memleketi avucumun içi gibi bilirim» diyor. «Ben hayatımda hiç yanılmadım» diyor. «1950 yılında 1960 yılında ne olacaktı, biliyordum. 1960 yılında 1970 yılında ne olacaktı, biliyordum. 1970 yılında 1980 yılında ne olacaktır, biliyorum» diyor. «Peşimizden gelen bunca adam enayi mi?» diyor. «Muhalefet bile olamıyorum» diyor...

AP Genel Başkanı Sayın Demirel'in arkadaşımız Mehmed Kemal'e söylediklerinden parçalar... Bir otel odasında rahatça anlatmış hepsini. Türkiye'yi baştanbaşa oniki kez gezdiğini, kırk bin köyün yarısını gördüğünü... Bunlar gibi daha başka şeyleri. Her şeyi bildiğini, nerede ne ekilir, ne biçilir, ne yenir, ne içilir, sofralarda ne var... Hepsini bildiğini. Her şeyi bildiğini. Olacakları bile önceden gördüğünü. Halkı, kendisinden başka kimsenin anlamadığını, tanımadığını!...

İlgiyle, ibretle okunacak sözler. Bizi beş yıl yöneten, bundan sonra da yönetmek iddiasında bir politikacı, bir lider. Seçimlerde yüzde elliden çok oy toplayacağı önceden bilinen bir partinin başkanı. Bildiğinden şaşmayan bir kişi. Ama ne biliyor? Orası belli değil. Bu kadar çok şeyi, çok şeyi ne demek, her şeyi her şeyi bilen bir kişiden korkulur. Hele onun iktidarında yaptıkları, yapamadıkları bir hatırlanırsa! Kendinde hiç bir görmüyor, en küçük bir başarısızlık bulmuyor, o bu ulusu kurtaracakmış, nurlu ufuklara kavuşturacakmış, engel olmuşlar! 1969'da bu yurtta her şey düzelmişmiş! Bir-iki yıl içinde de Türkiye'ye yeni bir Türkiye katılacakmış, önüne geçmişler! Kim geçenler? 12 Mart Muhtırasını veren güçler, kişiler. Peki ama,

mademki işler bu kadar güzelmiş, iyiymiş; o güçler, o kişiler niye Sayın Demirel'in iktidarını devirmişler?

Bir kuşku önce burada başlıyor. Üstelik 12 Mart Muhtırasının çizgisindeyiz daha. İktidarda, o 12 Mart ruhunun, anlayışının temsilcisi sayılan bir hükümet var. Demirel salt çoğunluğu elinde tuttuğu halde iktidar olamıyor. Niye olamıyor? Demek birtakım yanlışlar, hatalar yapmış ki, bu önlenmiş. Bir yana itilmiş. Adalet önüne çıkarılmamış gerçi. Ama açık açık suçlandırılmış birtakım işlerle. Kamuoyu önünde. Aydın kamuoyu önünde bu hesabı tam olarak verememiş. Kuşkular var daha. İşte bu yüzden iktidar partisinin lideri olduğu halde «iktidar» olamıyor. Hattâ kendi deyimiyle «muhalefet bile olamıyor» Niye?

Bu kadar çok şey bilen, kendine bu denli inanan, her yaptığını doğru gören, ulusu en iyi ben tanıyorum diyen bir politikacının sağduyu sahibi olup olmadığına kuşkuyla bakılır. Bu kör bir inanç sayılmaz mı? Kendine bu denli güven duyma, bir yerde gerçek güvensizliğin, kendine inanmamanın belirtisidir. On yıl sonra ne olacak, bilirmiş hep! Öyleyse 12 Mart'ı da görmeliydi. Anayasa çizgisinden uzaklaşmasının, Atatürk devrimlerine sırt çevirmesinin, aydın gücünü hafife almasının günün birinde onu çıkmaza götüreceğini sezmeliydi. Nasıl ileriyi görmek bu? Bile bile bir kaptan, gemisini kayaya bindiriyor, karaya oturtuyor, kendi eliyle batırıyor?

1980'de ne olacağını da şimdiden görüyormuş!.. Bir söylese de anlasak. Demirel açısından 1980'in Türkiyesini önceden görsek biz de!.. On yıl sonraki Türkiye... Hiç sanmam Demirel'in kafasına göre bir biçim kazansın! Hiç sanmam... Dünya değişiyor, gençlerimiz, köylülerimiz, işçilerimiz kendi yazgılarını kendi elleriyle kurmasını, yaratmasını öğreniyorlar. Bilimde, teknikte uygar dünyaya yetişmek gereğini duyuyorlar; düşüncede, edebiyatta, sanatta insanoğlunun türlü sorunlarını ele almak, işlemek kaçınılmaz bir görev oluyor.

Yığınlar bilinçleniyor, iyiyi kötüyü ayırdetmeye başlıyor; her türlü baskıya, geriye doğru itilmelere, sürüklenmelere karşı bir direnç kendini duyuruyor; daha iyi yaşa-

mak, daha iyi yemek, içmek, giyinmek gereksinmesi itici bir güç haline giriyor. Böyle bir uyanışta, böyle bir kalkınışta Demirel AP'sinin içtensizliği daha iyi anlaşılacak, çok daha iyi ortaya çıkacaktır. Halk, kendi yararının nerede olduğunu anlamıştır, günden güne daha da anlayacaktır. Bir seçimi daha kazanır Demirelciler, ama neye yarar seçimi kazanmak, bir gün gene gerçeklerin kayasına çarptıktan, çarpacak olduktan sonra... «Her şeyi biliyorum, görüyorum» demek hiç bir şeyi gerçek anlamıyla bilmiyorum, görmüyorum demektir.

«Çok bilen çok yanılır» demiş atalarımız. Çok bildiğini sanan, hiç bir şeyi derinliğiyle, gerçek anlamıyla bilmediği halde biliyorum diye kendini aldatan kişi ise yanılgı bataklarından bir türlü çıkamaz. Bu yanılgı bataklarında da «bunca enayi» onu her zaman izlemez. Kişiler «enayi» kalmazlar hep. Günü gelir akıllanırlar

(Cumhuriyet, 21.10.1972)

Rafaello: üç güzeller

M. Sunullah ARISOY

BU AKILLA...

Sofya'ya kaçırılan uçak serüveninin kıyımsız sonuçlanması elbette sevindiricidir. Şu ya da bu olayla yakından uzaktan ilgisi olmayan yetmiş yurttaşımızın bir akılsızlık, dengesizlik adına ölümle burun buruna gelmelerinin mutsuzluğunu, heyecanını bütün ulus çekti.

Truva uçağını kaçıranlarla bundan önce uçak kaçıranlar arasında en küçük bir ayrım yok. Denenmişi yeniden denemenin çıkar yol olmadığı bu kafalara daha iyice yerleşmemişe benziyor. Zorun hangi yandan, hangi yönden gelirse gelsin, hiçbir sorunu çözüme yetmediği, daha sert tepkileri getirmekten başka bir işe yaramadığı bunca acı deneyden sonra da anlaşılamamışsa, «kafa» diye bir organın varlığından kuşkuya düşmek gerekecek.

Dört kendini bilmez, sorumsuz, bilinçsiz genç adam uçak kaçıracak da, uçağın içindeki suçsuz vatandaşları havaya uçuracağı korkusunu ortaya salacak da, bir devlete dediklerini bir buyurganlık içinde kabul ettirecek... Hangi akıl, bu işin tutarlılığını gösteriyor, anlaşılır şey değil.

Değil Türk devleti, patagonya bile böyle bir kafa tutmanın tutsağı olmaz. Geçmiş deneyler bunu göstermiştir. Aynı akılsızlığı yenileyecekler varsa, bu özlem içinde bulunanlar varsa, aynı sonuçsuzlukla karşılaşacaklarını bilmelidirler.

Bir de, basına yansıyan sözleri var ki, kişinin gülesi geliyor: «İçinizde köylü işçi var mı?» Bakındı hele.. Bunlar kendilerini köylünün, işçinin «hâmisi» sayıyor ya, uçakta varsa bunlardan, herhalde o yurttaşlarımızı «yüksek himayelerine» alacaklar!

Adına dövüştüklerini söyledilkeri köylü de, işçi de, esnaf da, hâlâ kafalarına dank dememiş ki, bu tür girişimlere diş bilemektedir. Günlük yaşantısının dengesini bozan,

bunalımlara yol açan, sertlikler, aşırılıklar, huzursuzluklar getiren hiçbir girişimin yanında olmamıştır, Türk işçisi de, Türk köylüsü de..

Ülkemizin çeşitli sorunları vardır. Sosyal adalet, sosyal denge sağlanmamıştır. Kalkınmamızın yöntemleri tartışılmaktadır. Türk halkının ağırlığını koyacağı bir siyasal yöntemin doğruluğu anlatılmak isteniyor. Gelir dağılımında adaletsizlik vardır. İşsizlik vardır. Eğitim sistemimiz günün koşullarına, çağdaşlaşmaya ayak uyduramıyor. Türkiye, çağdaşlaşmanın, hızlı kalkınabilmenin, sorunlarını kısa sürede çözebilmenin sancılarını çekiyor.

Bütün bunlar doğrudur. Bütün bu doğruların çözümlerini bulmak da gereklidir. Türk köylüsünün, Türk işçisinin, esnafının, küçük sanatkârının, memurunun, öğretmeninin türlü dertleri, sorunları, acıları vardır. Bunlar da kısa sürede çözüm ister. Bunlar da doğrudur.

Ama bütün bu doğruların çözümü zorbalıktan, kıyıcılıktan geçmez. «Kitabi» likten hele hiç geçmez. Üç beş kitaptan yapılan ezberlerle Türk halkına kurtuluş getireceğim hevesine kapılmak, eline tabanca geçirenin kendisini kurtarıcı yerine koyup ortaya fırlaması zararsızlık sınıfları içinde gülüp geçiliverilen girişimler de kabul edilebilir. Ama işi zorbalığa, kıyıcılığa, olağan döneme geçişin koşulları yaratılmak istenirken, yeni sertlikleri getirecek girişimlere «aferin» demenin olası yanı yoktur.

Ülkenin sorunlarının çözümü, Türk halkının öz varlığına saygıdan başlar. Onu tanımaktan beslenir. İnandırıcı, özgürlükçü bir ortamda gelişir. Halk kaynağına güvenmeden, halka zulmederek, halk kurtuluşu yapıyorum sananlar, artık onulmaz akılsızlıklarını görebilmelidirler.

Mahalle çocuğu üslûbu içinde, yurt sorunlarının çözümü hevesi artık bırakılmalıdır. Hangi doğrultuda iktidar olursa olsun, bu tür kuru gürültülere pabuç bırakacak bir yöntemi hiçbir zaman karşılarında bulamıyacaklarını da bir iyice kafalarına sokmalıdırlar.

Türk halkına eziyet etmeye kimsenin hakkı yoktur

(Barış, 26.10.1972)

Talât HALMAN

KİTAP YAKMAK — YASAKLAMAK

10 Mayıs 1933... Naziler, kendi ideolojilerine aykırı gördükleri binlerce kitabı yığmışlar, yakıyorlar. Gecenin karanlığı içine kanlı mızraklar gibi yükseliyor alevler... Yobazların yangını, seyircilerin yüzünde korkuyu, nefreti, sapık sevinci, umutsuzluğu, hıncı anlatıyor. Bir meş'um ateş, kitapları kül yığınına çeviriyor.

Nazilerin Propaganda Nazırı Goebbels sevinçle haykırıyor: «Geçmiş, alevler altında ezilmektedir. Yüreğimizdeki alevler içinden mutlu bir gelecek yükselecektir.»

Kitap yakmak, sadece Yirminci Yüzyıl canavarlarının insanlığa, tarihe ve medeniyete karşı işledikleri bir suç değil... Musevilerin tanınmış düşünürü Ben Yusuf Akiba'nın felâketini hatırlayın: Akiba'yı kazığa bağlamışlar, yakıyorlardı. Museviliğin bellibaşlı kitaplarını bu arada Torayı, Tevrat'ı, Ahd-i Atik'i ateşe vermişlerdi. Yanmaya başlayan Akiba, kitaplardan gözünü ayırmayarak, gaddarlara meydan okuyordu: «Kâğıt yanıp kül olsa da sözler uça uça yaşar.»

Derler ki İskenderiye düştüğünde, I. Ömer elinde tuttuğu Kur'an'ın ruhuna ve lâfzına ihanet ederek şu buyruğu vermiş: «Kütüphaneleri yakın, çünkü bütün kitapların değeri bu kutsal kitapta toplanmıştır.»

Ortaçağda Avrupa din mücadeleleriyle sarsılırken bir çok yerlerde, kilisenin tutucu görüşlerine aykırı düşen kitaplar küme küme ateşe veriliyordu.

Eski çağlar, yeni çağlar... Din kitapları, siyaset kitapları, bilim kitapları, şiirler, romanlar, eleştiriler, hâtıralar... Her türde eser yakılmış ya da yasaklanmıştır her

çağda... Kimine zararlı düşünceler diye damga vurulmuştur, kimine açık saçık diye... Yobazlar ve zorbalar, kendilerinin ne kadar yanlış, haksız, sapık ve cılız olduklarını iyi bildikleri için, güçlü düşüncelerden, sağlam tenkitlerden, doğrulardan ve dürüstlerden korkarlar. Bilgiyle, düşünceyle, tartışma ve ikna yoluyla başarıya ulaşmaktan umutları yoktur. Kof kafalarının bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmesini istemezler. Kaba kuvvete başvururlar, üstün kafaları ezmekten meded umarlar.

Tarih boyunca yakılan ve yasaklanan kitapların adlarını topluca okusak yaman bir gerçek çıkar ortaya: Bu eserlerin hepsi; yanıp kül olsaydı, yasaklandıktan sonra yeniden gün ışığına kavuşmasaydı, büsbütün kaybolup gitseydi bugün insanlık, Yirminci Yüzyılda değil, ancak Onuncu Yüzyılda olurdu.

Voltaire hakkındaki eserinde Joseph Lewis'in çok güzel bir sözü var: «Bir yazarın kitaplarını yakmak, fikir yüzünden hapse atmak, daima cahil bir çağın dehâya diktiği anıt olmuştur.»

Toplumlar ve kültürler, yeni ve yaratıcı düşüncelerle ilerler. Aydınlarını susturan her medeniyet yozlaşmış, her ulus gerilemiştir. Ünlü İngiliz yazarı George Bernard Shaw, ne güzel söylemiş: «Bütün ilerlemeler, yaygın kavramlara eleştiriyle meydan okumak sonucunda başlamıştır, kurulu müesseselerin yerine yenilerini koymakla gerçekleşmiştir. Bu bakımdan, ilerlemenin birinci şartı, sansürü kaldırmaktır.» Sansür, kitap yasakları, kitap yakmak... Kitaplara kıyan ve düşüncelere düşman olan yönetimler, hem kendi uluslarına, hem tarihe karşı suçludurlar.

(Akşam, 1 11.1972)

M. Sunullah ARISOY

İNSANCIL YAKLAŞIM

«İnsan sevgisi»ni yüreğinde taşımayanlar hiçbir soruna insancıl bir yaklaşımla eğilemezler

«İnsan sevgisi» ise mayasında sanat olan bir sevgidir. Sanatın her türlüsü .Sanatın her türlüsünün mayasında ise «şiir» vardır. Çünkü «resim gibi şiir» demeyiz; «şiir gibi resim» deriz. Bütün doğayı, bütün yaratıkları yüceltmek istediğimizde yaptığımız benzetme «şiir»dir. Daha doğrusu doğada da, türlü yaratıklarda da bulduğumuz yüceliklerin, güzelliklerin adı da, tadı da «şiir» dir. «Şiir gibi deniz» deriz. Yüreğimize ılık seviler akıtan kadın «şiir gibi kadın»dır.

Olaylara, sorunlara insancıl yaklaşım, aslında bir ozanca yaklaşımdır. İnsan sevgisinin şiirsel yüceliğine erişerek yapılabilir insancıl yaklaşım!

Dünyanın en erişilmez ekonomisti olabilirsiniz. İnsanın, toplumun mutluluğu ,esenliği için bulacağınız çözüm yolları insan sevgisiyle yoğrulmamışsa ,ekonomik sorunlara yaklaşımınızda «insancıllık» yoksa, insanın değerini bütün değerlerin üstünde tutarak bilimsel çözümlere şiirsel kökene dayanan bir insan sevgisini koyamamışsanız, inanın ki, o getirdiğiniz çözümler katıdır. Acıdır. Gözyaşı getirir, kan getirir. Mutsuzluk getirir. «Gelecek kuşaklar adına...» acıya, kana, gözyaşına, mutsuzluğa katlanma gerekçesi, yüreklerinde kökeni şiirselliğe dayanan, bir insan sevgisi taşımayan, insancıl yaklaşımın gerekirliğine inanmayan, bu erdemden yoksun kalmış katı yüreklerin kendilerini haklı gösterebilmek için buldukları sevgi dışı, insanlık dışı bir gerekçedir .İnanmayın.

Dünyanın en erişilmez toplumbilimcisi olabilirsiniz. Toplum olaylarını, toplum sorunlarına böyle bir insancıl yaklaşımınız yoksa getireceğiniz çözümler de, yapacağınız

değerlendirmeler de katıdır. Ezicidir .Acımasızdır. Çünkü önce yüreğiniz insan sevgisine, kökeninde insancıllığı, sevgiyi, esenliği, mutluluğu büyüten, geliştiren ,oluşturan o güzelim şiirselliğe açık değilse, siz bir kıyıcı olabilirsiniz, bir buyurgan olabilirsiniz, ama kişiye de, topluma da güvenlik, esenlik, mutluluk getiremezsiniz

Temelinde insan sevgisi bulunmayan, özünde insan sevgisi mayalanmamış hiçbir öğreti, kişilere, toplumlara insancıl bir esenlik, mutluluk getirmemiştir. Getiremez. O öğretinin adı ne olursa olsun.

Buyurganlığın her türlüsüne karşı çıkıyor musunuz? Sorunlara insancıl bir yaklaşım yapabilirsiniz.

Düşünce özgürlüğünün vazgeçilmezliğine inanıyor, bunun en olumsuz koşullarda bile savunmacısı ya da uygulayıcısı olabiliyorsanız, sorunlara insancıl bir yaklaşımınız olabilir.

Plan mı hazırlıyorsunuz, yasa mı düzenliyorsunuz, yüreğinizde insan sevgisi yeşermişse, yaklaşımınız insancıl olacaktır.

Kalkınma özleminiz, çağdaşlaşma tutkunuz insan sevgisiyle beslenmişse, getireceğiniz çözüm yollarında insancıl yaklaşımın çiçekleri görülecektir.

Yaşamanın da, kötülükten arınmanın da, yanlışlıklardan kurtulmanın da, kıyıcılıktan, buyurganlıktan uzak durmanın da, kalkınmanın da, çağdaşlaşmanın da, barışın da, esenliğin, mutluluğun ,güleçliğin de yolu inandırmaktan geçer. İnandırarak, inancı sevgiyle bezeyerek, şiirsellikle çiçeklendirerek, halkla bütünleşerek, kolkola, elele, geleceğe dönük türküler söyleyerek, güçlükler yenilir, denge sağlanır. Yaşama bir sevgidir. İnsan, doğa sevgisi. Bilim de, öğretiler de insan yararına, insanın mutluluğuna yönelmişse, yönetimler de, yönetmenler de insan yararına yönelmişse, mayasında sevgi vardır. Her türlü yaklaşım insancıl olacaktır.

Türkiye'de gerçekleşmesini istediğimiz «Halkçı Düzen», herşeyden önce böyle bir insancıl yaklaşımla mayalanabilecektir.

(Barış, 2.11.1972)

Kemal BİSALMAN

BUNALIM ASIL BÖYLE YARATILIR...

Önceki gece geç saatlerde gerek Ankara büromuz, gerekse Türk Haberler Ajansındaki arkadaşlar Bay İnönünün CHP'den istifa ettiği konusunda Başkentte söylentiler dolaştığını bildirip bizleri uyarmışlardı.

Haberi koymadık.

Sebebine gelince:

Birincisi, resmi, ya da, hiç değilse Bay İnönü'nün bir yakınından gayrı resmî de olsa haberi teyit ettiremedik.

İkincisi, inanamadık!...

İnanamadık çünkü, ülkemizin şu kritik günlerinde bir bunalıma sebep olmamaları için hafta sekiz, gün on dokuz önüne geleni uyaran bir insanın, gerçekte büyüğün de büyüğü bir bunalıma yeşil ışık yakacağına ihtimal veremedik.

Lûtfen düşünün :

CHP yapısı gereği yapacağı en doğru hareketi yapıp kabineden bakanlarını çekme kararı almış.

Lûtfen düşünün :

Tümgeneral kademesine kadar bütün komutanlar Başkentte toplanıyor ve bu toplantıda CHP'nin söz konusu kararından sonraki durumun görüşüleceği söyleniyor... Hatta bazı komutanların CHP'nin bu davranışını tasvip etmedikleri yolunda haberler fısılanıyor.

Kimin aklına gelir ve inanır ki, böyle bir durum ve ortamda, Bay İnönü cennetten müjde gelmiş gibi, kendisine Ata'nın yadigârı olan bir partiyi ve o partinin kendi elinde yetişmiş yöneticilerini Feyzioğlu ağzıyla suçlayacak, çekip gidecek, böylece tüm şimşeklerin CHP üstüne çekilmesine sebep olacak...

Rouault : palyaço

İnönü bunu neden yapmıştır?

Kimi, partilerüstü bir kabinenin başına getirileceğini söylüyor; kimi, kasım ayında olduğumuzu unutup, mart ayındaki Cumhurbaşkanlığına oynadığını ileri sürüyor; kimi de «**Genel Başkanlıktan düşürülmenin acısını böyle çıkardı**» diyor.

Sebep her ne olursa olsun şurası bir gerçek ki, Bay İnönü yaptığı bu hareketle ülkemizi sonunda ne olacağı bilinmeyen büyük bir siyasal bunalıma sürüklemiş ve Türk entellektüeli, işçisi, köylüsü nazarında zaten yitirdiği prestijini büsbütün yitirmiştir.

Ama yitirdiği bu şey için üzülmek mi sevinmek mi lâzım o da ayrı bir konudur...

(Yeni Ortam, 6.11.1972)

Roussel: meyva bahçesi

TOKER, Melih

TEHDİT Mİ? DEMAGOJİ Mİ?

Başbakan Ferit Melen, siyasi partileri tehdit etmiş. Siyaset adamlarını da tehdit etmiş. Milleti de tehdit etmiş. Memleketi de tehdit etmiş. «Milletvekillerinin hür iradesi üzerine ipotek koymaya kalkışmış.

Nasıl yapmış bu işleri?

Demiş ki: «Eğer siyasî buhran halledilmez, herkes tarih önündeki sorumluluğunu yüklenmezse seçimlerin zamanında yapılması tehlikeye girer.»

Bunu ne zaman söylemiş? 12 Mart Muhtırası yürürlükte iken .O 12 Mart Muhtırası ki Başbakanın «yapılmaması hali» diye şimdi şartlı söyledikleri yapılmazsa, «seçimlerin erteleneceği»ni bildirmemektedir. «Bilgiye sunulan», Parlâmentonun feshedilip yönetime, kanunların kendisine verdiği görev gereği, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin el koyacağıdır.

Bu muhtıra karşısında ne yapılmıştır? Devrin Başbakanı —bugün lâfla demokrasi kahramanlığı taslayan A.P Genel Başkanı ile aynı zattır— «Aman kardeşim, ne kızıyorsun? Öyle söylesene... Sen git dedin de biz hayır gitmeyiz mi dedik?» diye şapkasını almış ve gitmiştir. Hattâ muhtıra üzerinde kendi partisiyle, öteki partilerle, parlâmentoyla bir istişare dahi yapmadan... Kendi partisi, öteki partiler, parlâmento ise muhtırayı haklı bulduklarından dolayı —korktuklarından dolayı olacak değil ya...— yeni hükûmetin muhtıra esasları içinde kurulmasını kabul etmişlerdir. Bunu kurmuşlardır. Muhtıranın 2. maddesindeki reformların —asayiş de sağlanarak— yapılması suretiyle 3. maddenin işletilmesini gereksiz kılacak hükûmet programını benimsemişlerdir.

Başbakan Ferit Melen tehdit ediyormuş. Ne diyormuş? Diyormuş ki: «Eğer siyasî buhran halledilmez, herkes tarih önündeki sorumluluğunu yüklenmezse seçimlerin zamanında yapılması tehlikeye girer.»

Ne tehdidi? Buna uyarma bile denilmez. Çünkü alternatif, türkçe bilen herkesin anlayacağı şekilde 12 Mart Muhtırasının içindedir ve seçimlerin ertelenmesi değil bu parlâmentonun feshedilmesidir.

Bu parlâmento Türk Silâhlı Kuvvetlerine bir şeref sözü vermiştir. Partilerüstü bir hükûmet anlayışı içinde, Anayasanın öngördüğü reformlar yapılacaktır. Asayişin sağlanması ise, Sıkıyönetimin ilânı suretiyle zaten; Türk Silâhlı Kuvvetlerinin omuzlarına fiilen yüklenmiştir.

Türk Silâhlı Kuvvetleri reformların mahiyeti hakkında bir ısrarda bulunmamıştır. Sadece «Atatürkçülük» vasfı üzerinde durmuştur ki, devrimizde bundan daha fazla «her yere çeklien» deyim yoktur. Parlâmento çoğunluğu da —hattâ azınlığı da...— «Atatürkçü» olduğuna göre reformlar her halükârda bu hüviyeti taşıyacaktır Ekonomik ve sosyal yönde ise bir yandan parlâmento çoğunluğunun, diğer taraftan kuvvetlerini belirtmiş grupların temayülüne göre karakter alacaktır. Bir toprak reformunu Demirel de, Melen de, Ecevit de, yeni Halkçı kanat da tam, tastamam istediği şekilde çıkaramayacaktır. Her biri eksiklik görecek, fazlalık görecektir. Maden reformu için durum budur. Eğitim reformu için durum budur. Mesele reformlara başlanmasıdır. Temele taşların konulmasıdır. A.P iktidarı bu özelliği anlamadığından dolayı devrilip gitmiştir. Anayasanın reform öngördüğü açıktır. Bunların yapılması mecburiyeti vardır. A.P. iktidarı da reformları kendi «A.P felsefesi» içinde yapacaktı.

Ama, yapacaktı!

A.P iktidarı ise bunun yerine, 1961 Anayasasını tekrar 1924 Anayasasına dönüştürmek, böylece bu mecburiyetten kurtulmak hayâlinin peşindeydi.

12 Mart Muhtırası asıl bu kafanın üzerine balyoz gibi inmiştir.

Niçin partilerarası değil de ,partilerüstü anlayış? Niçin Koalisyon Hükûmeti değil de, Partilerüstü Hükûmet? Çünkü bu, partileri, katı programlarına aykırı düşebilecek noktalarda bir hareket serbestliğine kavuşturur. Bir koalisyon anlaşmasında hiç bir parti sosyal ve ekonomik ko-

nularda «nereye kadar tâviz vereceği»ni imzasıyla bildiremez. Adama «Öyleyse üst tarafını programına neden koydun?» diye sorarlar. Ancak partilerüstü anlayışladır ki bir uyuşma kabil olur ve bugün parlâmento en ziyade uyuşmaya muhtaçtır. A.P. li Bakanlar «Demirel'in adamı», C. H.P li Bakanlar «Ecevit'in adamı» olmayabilirler.

Daha iyi ya... Liderlerini de, partilerini de daha az ilzam ederler. Bunlar kongrelerde, mitinglerde mangal küllerini daha rahat savururlar.

Bugünkü hükûmetin 13 kişilik bir «tabelâ partisi»nin iktidarı olduğu suçlaması ise bir gerçekten ziyade bir talihsiz görüntüdür. Feyzioğlu'nun bilinen gayretkeşliği ve işgüzarlığı bilhassa T.R.T.'deki gayretkeşlik ve işgüzarlıkla abartılmasa o talihsizlik de kaybolur. M.G.P. nin komik bir «öküze özenen kurbağa» pozunda bulunduğu herkesin, öncelikle kuvvet sahiplerinin malûmudur.

Kalıyor «Hükûmetin reform tasarılarını bir türlü getirmediği» suçlaması. Bakınız bu, Demirel Ecevit ortak imzalı bir önergeyle hesabı Mecliste, çok haklı şekilde sorulacak bir mesele, aydınlanması gereken konudur. Eğer, koltuk sevgisi böyle bir gecikmeye sahiden sebep oluyorsa kamuoyu o zaman hükûmetin yanında değil, karşısında olacaktır

Bugün Meclişte, bir kıymeti olan üç siyasi temayül temsil ediliyor: A.P.'nin ileri sağı, Ecevit C.H.P sinin ileri solu ve yeni Halkçı kanadın orta solu. Bu kanat birtakım şahsi ve aslında geçerli bulunmayan endişelerle acele etmez, asıl C.H.P. nin karakterini taşıyan halini sürdürürse —acele edenlerin hâlipürmelâli ortadadır— reformlar «Atatürkçü» bir hüviyet içinde bu parlâmento tarafından çıkarılır. Bu parlâmento memleketi, Anayasada tesbit edilen seçim gününe rahat götürür.

Yok, olmazsa!

Ama birşey söylemeyiniz: Erbab-ı demagoji «Tehdit ediyor!» diye sizin de karşınıza dikilir.

Milliyet, 16.11.1972

YILIN OLAYLARI

Hazırlayan : Sami N. ÖZERDİM

Picasso: desen

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. KASIM ARALIK 1971

KASIM :

3. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Azra Erhat serbest bırakıldı.
4. Ankara Üniversitesi rektörlüğüne yeniden Prof. Dr. Tahsin Özgüç seçildi.
6. Adalet Partisi Merkez Temsilciler Meclisi, hükümetten çektirilen partili bakanların görevlerine devam etmelerine ve hükümeti desteklemeye karar verdi.
   * Radyodan İzmir soygununda rolü olanlardan bir grup daha Ankara'da yakalandı.
   Ninette de Valoise'ya Devlet Kültür Armağanı verildi.
9. Cahit Karakaş Ulaştırma, Nezih Devres Enerji, Mukadder Öztekin Bayındırlık Bakanlığına getirildi.
10. Yaşar Tunagür salıverildi.
12. Yeni Afyon Müzesi açıldı.
   * T.B.M.M.'nde, Süleyman Demirel hakkında, kardeşlerine nüfuzu ile kredi sağladığı iddiasiyle, soruşturma açılması kabul edildi.
14. Et-Balık Kurumu, etten sonra öteki mamullerine de yüzde elli zam yaptı.
18. C.H.P.'de Şeref Bakşık ve Merkez Yönetim Kurulu üyeleri istifa ettiler, İnönü, bir süre vekâletle çalışmalarını istedi.
22. 21 Ekim'den beri Türkiye'de bulunup değinmeler yapan Rauf Denktaş, Kıbrıs'a döndü.
23. Demokrat İzmir gazetesi bir hafta süre ile kapatıldı.
26. Sıkıyönetim, bir gün önce toplanmış olan Güvenlik

Kurulu'nun da tavsiyesi ile, T.B.M.M.'de iki ay daha uzatıldı.

27. Şeref Bakşık'ın istifası ile açılmış olan C.H.P. Genel Sekreterliğine Adıyaman Milletvekili Dr. Kâmil Kırıkoğlu seçildi.

27-28. Birlik Partisi Büyük Kongresi yapıldı, Mustafa Timisi yeniden genel başkanlığa seçildi. Partinin adı: Türkiye Birlik Partisi oldu.

28. Ahmet Emin Yalman'a Devlet Kültür Armağanı verildi.

29-30. Mahir Çayan ve dört arkadaşı, İstanbul'da Maltepe Cezaevinden kaçtılar.

(Bu ay içinde Yüksek Sağlık Şûrası, Milli Eğitim Reformu Semineri, Beşinci Çalışma Meclisi toplandı.

Üniversiteler için hazırlanan kanun tasarısını üniversitelerin başlıcaları olumlu karşılamadı.

Toprak Kanunu Ön Tedbirler Tasarısı Meclis Komisyonunda büyük ölçüde değiştirildiği için hükümet tepkide bulundu.

A.B.D. Tarım Bakanı Hardin, Romanya Dışişleri Bakanı Manesco, NATO Genel Sekreteri Luns, Avustralya Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Türkiye'ye geldiler. Haile Selâsiye İstanbul'a özel bir bir ziyarette bulundu.)

ARALIK :

1. Pakistan'a bir ziyarette bulunmuş olan Dışişleri Bakanı Osman Olcay yurda döndü. (Türkiye, Pakistan - Hindistan savaşı konusunda arabuluculuk girişimlerinde bulunmaktadır.)

   * Sümerbank mamullerinden bir kısmında küçük indirimler yapıldı.

2. Mesut Erez, yeni kurulan devlet bakanlığına ve başbakan yardımcılığına getirildi.

3. (11) Bakan, Atatürk ilkelerine dayanan bir çalışma yapılması olanağı bulunmadığını ileri sürerek istifa etti.: Koçaş, Karaosmanoğlu, Özgüneş, Ömeroğlu, Ol-

cay, Akyol, Çilingiroğlu, Derbil, Babüroğlu, Sav, Orel. Karakaş ve Ergun da, hükümetin yeniden kurulmasına yardımcı olmak için istifalara katıldı.

* Prof. Erim, kabinenin istifasını bildirdi.

* Sıkıyönetim mahkemesi, Prof. Dr. Mümtaz Soysal'ı altı yıl sekiz ay hapis, iki yıl iki ay Kuşadası'nda göz hapsi ve kamu haklarından yoksunluk cezasına çarptırdı.

4. İstifa edenlerin gerekçeleri açıklandı. Tağmaç, orduya bir mesaj yayınlayarak istifa eden bakanların görüşlerine karşı olduğunu belirtti.

Eskişehir, İzmir televizyonları yayına başladı.

7. Prof. Nihat Erim yeniden Başbakanlığa getirildi.

11. Yeni kabine açıklandı. A.P.'den yedi, C.H.P.'den dört, M.G.P 'den bir, Cumhurbaşkanlığı kontenjanından iki bakan alındı. Kültür Bakanlığı kaldırıldı. Kadın bakan atanmadı.

14. 1972 bütçesi, Bütçe Komisyonu'nda görüşülmeye başlandı.

16. Hükümet programı Meclis'te okundu.

17. Üçüncü Haliç Köprüsünün temeli atıldı.

21. Sinop'a uçak kaçıran iki Rus genci ülkelerine geri verildi.

22. İki gün önce Meclis'te, dün Senato'da görüşülen hükümet programı ile Prof. Erim kabinesi bugün güven oyu aldı. D.P. aleyhte oy verdi.

23. Radyo'dan: Maliye Bakanı doların ondört lira olarak saptandığını açıkladı. (14.30 T.L.)

* Gözlük almak için Paris'e gitmiş olan İsmet İnönü Pompidoux ile ve dönüşte Atina'da Papadopulos ile görüştükten sonra bugün yurda döndü. Gezisi bir hafta sürdü (15'inden)

28. Elrom dâvasında yargılananlardan Kâmil Dede ile Necmi Demir ölüme mahkûm edildiler. Üç genç kız ise ölümden, müebbet hapse hüküm giydiler.

(Bu ay içinde kahve ve çay fiyatlarında indirim yapıldı. (*) Ay sonunda İlhan Selçuk, İlhami Soysal,

Doğan Avcıoğlu tahliye edildiler. Tahliye edilen Fakir Baykurt, başka bir dâvadan üç ay yatmak üzere hapise girdi. (*) Prof. Nihat Erim, yargılanan sanat ve bilim adamları dolayısiyle kendisine mektup gönderen dört Fransız profesöre cevap verdi.)

B. OCAK EKİM 1972

OCAK:

6. (1790) kişi, ölüm cezasının kaldırılmasını isteyen bir bildiriyi ilgililere sundu.
8. Radyo: Canlı hayvan ihracı durduruldu.
10. Askeri Yargıtay, Deniz Gezmiş - Yusuf Aslan Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarını onayladı.

19-22. Başbakan Prof. Dr. Nihat Erim Fransa'da.

21. Hacıları götürüp dönen Marmara yolcu uçağı Adana'da yanarak düştü. Hostes Hülya Maviler öldü, boş uçaktaki öteki mürettebat yaralandı.

23. İstanbul'da Sıkıyönetim Komutanlığı saat 03'ten 18.00 e değin süren arama-tarama (Fırtına I Tatbikatı) yaptı.

24-25. Pakistan Devlet Başkanı Zülfikar Ali Bhutto Türkiye'de.

25. Sıkıyönetim T.B.M.M.'de iki ay uzatıldı. (İsmet İnönü, Meclis'te yaptığı konuşmada, Sıkıyönetimin ileride kaldırılması konusunda düşüncelerini söylemiş, bu sözleri tepkilerle karşılanmış, Kurban Bayramı mesajında Cumhurbaşkanı C. Sunay da bu konuşmayı yanıtlamıştır.)
(Bu ay içinde C.H.P.'deki anlaşmazlık artmış, İnönü, kendisine karşı çıkıldığını, bunu Ecevit'in yönettiğini söylemiştir. İl kongrelerinde kısmen Ecevitçiler kazanmış, yer yer olaylar çıkmıştır. (*) Ankara'daki Opera yakınındaki geçit tamamlandı. (*) İstanbul'daki Aksaray geçidi de ayın sonunda törenlerle Cumhurbaşkanı tarafından açıldı.)

ŞUBAT:

1-10. 1972 Bütçesi, Cumhuriyet Senatosu'nda görüşüldü.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı **Robert** Guyer, Kıbrıs konusunda değinmeler yapmak üzere Ankara'ya geldi.
   * İnönü Demirel görüşmesi. (Parti liderleri arasında görüşmeler, sürmüştür).

6. Türk Donanma Cemiyeti, Türk Donanma Vakfı adını aldı. Oramiral (Deniz Kuvvetleri Komutanı) Celâl Eyiceoğlu Vakıf'ın yönetim kurulu başkanı oldu.

13. Levent'te bombalı kimselerle güvenlik kuvvetleri arasında çarpışmalar oldu.

16. Bütçe, Meclis'te görüşülmeye başlandı.

19. 1. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığı, Ulaş Bardakçı'nın ölü, Ziya Yılmaz'ın ise yaralı olarak yakalandığını bildirdi.
   * C.H.P. Ortak Grupları, İsmet İnönü'nün politikasını uygun buldu. (İsmet İnönü ile Bülent Ecevit ve taraftarları arasında sürüp giden tartışmalar ay sonuna değin sürmüş, Bülent Ecevit, bu konuda yaptığı bir konuşmasını kitap halinde yayınlamıştır).

19-25. Halkevlerinin kırkıncı kuruluş yıldönümü törenlerle kutlandı. 1923'de Halkevleri'nde ilk olarak görev almış (12) kişiye birer plâket verildi. (19 Şubatta, Kadri Kaplan tarafından, Halkevleri Genel Merkezinde)

23. Cumhuriyet Senatosu, orman suçlarını affeden kanunu kabul etti. Kanun Orman Bakanı'nın itirazlarına karşın kabul edildi.
   * 18 Şubatta İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca kapatılan Akşam gazetesi, süresiz kaydiyle kapatıldığı halde, Sıkıyönetim K. lığının koşullarını kabul ederek, yeniden, değişik kadro ile çıktı.

29. Bütçe, Millet Meclisinde (296) kabul oyu ile kesinleşti. (103 kişi oylamaya katılmadı; (45) kişi red oyu verdi).

(Bu ay içinde, Cumhuriyet Halk Partisindeki bunalım doruk noktasına varmış, İsmet İnönü ile Bülent Ecevit

birbirlerinden kesinlikle uzaklaşmış, C.H.P.'de çeşitli toplantılar, arabuluculuk girişimleri yapılmış, sonunda İ. İnönü, sorunun kapandığını bildirmiştir. (*) Sıkıyönetim mahkemesi, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının cezaları üzerinde, Askeri Yargıtay'ın bozma kararı üzerine, direnmiştir. (*) Ocak ayında başlayan çetin kış, bütün yurtta, uzun yıllardan beri görülmemiş bir şiddete erişti. Ağrı'da ısı -48'e düştü. Kömür sıkıntısı başgösterdi; Ankara'da halk kömürsüzlükten evlerini bırakarak eşine dostuna ve otellere taşındı. Şubatın ortasından sonra havalar normale döndü.)

MART:

1. Cumhuriyet Halk Partisi, sıkıyönetim savcılarının partiyi 1938'den bu yana eleştirmeleri dolayısiyle, bir bildiri yayınlayarak savcıların yetkileri dışına çıktıklarını belirtti.
2. Başbakan Erim, C.H.P.'nin Sıkıyönetim savcıları hakkındaki şikâyetini ilgili bakanlara iletti.
   * Ankara Sıkıyönetim 1 numaralı mahkemesi İrfan Uçar ve on iki arkadaşını ölüme yargıladı.
5. Marmara vapuru Haliç tersanesinde yandı.
   * Gazetelerden: ODTÜ Mütevelli Heyeti, Attilâ Karaosmanoğlu'nun öğretim üyeliğine müracaatını reddetti. (Fakülte ise kabul etmişti).
6. Meclis'te, Cumhurbaşkanı Sunay'ın, yeni çıkan, Orman suçlarını affeden kanunu veto gerekçesi okundu.
   * Millet Meclisi Adalet Komisyonu, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını onayladı. İdam cezasının kaldırılması konusundaki önerileri de reddetti.
8. Yeni TRT. Kanunu yürürlüğe girdi.
   * Yüksel Menderes evinde ölü bulundu. Sonradan, havagazı ile canına kıydığı anlaşıldı. (Çok büyük bir törenle gömüldü).
9. Askeri Yargıtay, Prof. Dr. Mümtaz Soysal'ı tahliye etti ve beraatine karar verdi.
   * Koray Doğan adlı bir öğrenci, aranan anarşistler-

den olduğu belirtilerek yakalanacağı sırada yaralandı, hastaneye götürülürken öldü.

10. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam cezalarını Millet Meclisi onayladı.

11. İpraş Rafinerisi'nin yüzde kırk dokuz hisseleri satın alınarak rafineri T.P.A.O.'ya katıldı.

* Radyodan: Genelkurmay Başkanlığının bildirisi: (48) hava, (8) kara, (1) deniz subayı ile (11) assubay ordudan çıkarıldı. (Mahir Çayan ile arkadaşlarını kaçırma olayına karıştıkları için haklarında kovuşturma da yapılıyor.)

12-17. Sıkıyönetim Komutanlığı Ankara'daki Barış gazetesini kapattı. (Yeniden çıktı).

16. Cumhuriyet Senatosu, Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idam cezalarını onayladı.

* C.H.P. Parti Meclisi, Gezmiş ve arkadaşlarının idam cezasını onaylayan kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmayı kararlaştırdı.

C.H.P., bir süredir sürüp giden ihtilâfın kaldırıldığını açıkladı. İnönü ile Ecevit görüştüler.

Günaydın'ın Ankara sayısı Sıkıyönetimce kapatıldı. (Kaç gün kapalı kaldığı saptanamamıştır).

18-23. Başbakan Prof. Dr. Nihat Erim Amerika Birleşik Devletleri'nde. (24 Martta Türkiye'ye döndü).

23. Cumhurbaşkanı Sunay, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam cezalarını onayladı.

Gazetelerden: Bir süre önce istifa etmiş olan ODTÜ Rektörü Şefik Erensü'nün istifası kabul edildi. (A. Karaosmanoğlu'nun kabul edilmeyişini istifa nedeni olarak gösterenler olmuştur).

25. Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idam cezalarını onaylayan kanun Resmi Gazete'de yayınlandı.

* C.H.P. idamlar konusundaki itirazını Anayasa Mahkemesine sundu.

Sıkıyönetim, T.B.M.M.'nde iki ay daha uzatıldı.

27. Askeri Yargıtay, Deniz Gezmiş ile iki arkadaşının yeniden yargılanması için yapılan müracaatı reddetti.

* Ünye'deki Radar üssünde çalışan iki İngiliz ile bir

Kanadalı teknisyenin anarşistlerce kaçırıldığı açıklandı. (Olay dün gece geçmiştir.)

* Meclis Dilekçe Komisyonu, idamla yargılananların babaları tarafından yapılan affa değin müracaatı reddetti.

Başbakan N. Erim'in partilere yazmış olduğu mektubun tam metni açıklandı.

30. Niksar'da Kızıldere köyünde sarılan, teknisyenleri kaçırmış olan anarşistler bu üç yabancıyı öldürdüler. Kendileri de (10 kişi) güvenlik kuvvetleriyle çatışmada öldüler. (Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Sinan K. Özüdoğru, Ömer Ayna ve ötekiler öldü. Ertuğrul Kürkçü sağ olarak yakalandı).

* Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, parti, Meclis grup ve Meclis Başkanları ile görüşmelere başladı.

31. Ankara Sıkıyönetim savcı ve yargıçları Orgeneral Semih Sancar'ın imzasını taşıyan bir bildiri ile, haklarında suçlamalarda bulunan C.H.P. ile İsmet İnönü'yü kınadılar. (İstanbul, İzmir, Doğu bölgeleri, Adana ve Eskişehir Sıkıyönetim Komutanlıkları da bu bildiriye katıldıklarını açıkladılar).

(Bu ay içinde, C.K.M.P. Senatörü Kudret Bayhan Fransa'da baz morfin dolu bir araba ile yakalandı. Partinin eski milletvekillerinden Sami Binicioğlu ile başkaları da Türkiye'de teslim oldular ve yakalandılar. (*) İstanbul'da esrar satarken yakalanan 14 yaşında Timothy Davey adlı bir İngiliz çocuğunun altı yıl hapse yargılanması İngiliz basınında ve muhalefet çevrelerinde Türkiye aleyhinde yakışıksız bir kampanyanın açılmasına neden oldu.)

NİSAN:

1. CHP.'den Kemal Satır ve arkadaşları olağanüstü kurultay için imza toplamaya giriştiler. (Bu olay, ay içinde CHP. içinde büyük bir kaynaşmaya yol açmış; İsmet İnönü'nün, Ecevit grubuna karşı davranış takınması havayı büsbütün gerginleştirmiştir. Kurultay'ın 5 Mayıs'ta toplanması kararlaştırıldıktan

sonra da tartışmalar —özellikle TRT. yayın organlarında— genişlemiştir).

* Yataklı Vagonlar, eski bir anlaşmaya göre DDY'na geçti.

3. Cumhurbaşkanı Sunay, partilere mektup göndererek bazı isteklerde bulundu. (Anayasa'da değişiklik, kanun gücünde kararname, siyasal tartışmaların bir süre durdurulması gibi istekler, partilerce tepkiyle karşılanmıştır).
5. Başbakan Erim, bir basın toplantısı yaparak, Cumhurbaşkanının partilere yazdığı mektup üzerine uyanan tartışmalara yanıt verdi.

   Süleyman Demirel'in kardeşleriyle ilgili olarak kurulmuş olan Komisyon, Demirel hakkında soruşturma açılmasını gerekli bulmadı.
6. Anayasa Mahkemesi, CHP.'nin başvurması üzerine, Deniz Gezmiş ve arkadaşları hakkındaki idam kanununu usul yönünden bozdu.
10. Demokratik Parti'nin, Başbakan için gensoru açılması önerisinin gündeme alınması Meclis'te reddedildi.

11 - 18. Podgorni ve kızı Türkiye'de.

14. TRT. Edirne Televizyonu hizmete girdi.
17. Prof. Dr. Nihad Erim'in, bir süre önce vermiş olduğu istifası kabul edildi. Ferit Melen, başbakanlığa vekâlet edecek. Erim, yeni hükümet kuruluncaya değin başbakanlıkta kalmayı da kabul etmedi.

    * Meclis Adalet Komisyonu, yeniden Meclis'e gelen, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını onayladı.
20. Cumhurbaşkanı Sunay, Yozgat Bira Fabrikası'nı açtı.

23 - 25. Türkiye Barolar Birliği'nin düzenlediği Birinci Hukuk Kongresi (Ankara'da) çalıştı.

24. Millet Meclisi, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamlarını onayladı.
25. Cumhurbaşkanı Sunay, hükümetin kurulması için temaslarına başladı.
26. Prof. Dr. Mümtaz Sosyal'ı yargılamış olan Ankara III. Sıkıyönetim Mahkemesi, Askerî Yargıtay'ın boz-

duğu kararında direndi. Ayrıca, Sevgi Sosyal'ı da bir yıl hapse mahkûm etti.

27. Senato Adalet Komisyonu Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamlarını onayladı.

29. Cumhurbaşkanı C. Sunay, Suat Hayri Ürgüplü'yü başbakanlığa atadı.

(Bu ay içinde, A.P. Adıyaman Milletvekili M. Zeki Adıyaman, mini etek giyenlerle uzun saç ve favori bırakanların cezalandırılmasını öneren bir yasayı Meclis'e verdiyse de A.P. bu tasarıyı geri aldırdı).

MAYIS:

2. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı, Senato'dan da onaylanarak geçti.

3. Boğaziçi uçağı, Ankara'dan İstanbul'a giderken dört anarşist tarafından Sofya'ya kaçırıldı.
   * İrfan Solmazer ve arkadaşları dâvasında (14) kişi ağır hapse çarptırıldı. Solmazer ile birlikte (70) kişi beraat etti.

4. Sofya'da uçağımızı havaalanında tutan anarşistler, öğleden sonra Bulgaristan'a sığınma hakkı aldılar, uçağı bıraktılar. (Ay sonunda, uçak kaçırma, Şafak bülteni yayınlama ve Orgeneral Kemalettin Eken'e suikast eylemlerine karışan yüz kadar kimse tutuklanmıştır).
   * Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin Eken, evinden çıkarken anarşistlerin saldırısına uğradı, subay ve erlerle birlikte kendisi de yaralandı. Anarşistlerden biri öldürüldü, biri tutuklandı, ikisi kaçtı. (Jandarma eri Mustafa Baş sonradan şehit oldu.)

5. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın idamlarını onaylayan yasa Resmi Gazete'de yayınlandı; sabaha karşı idamlar yerine getirildi.

6. İstanbul'da patlamalar oldu. (1 Mayıs gecesi de patlamalar olmuştur).

6-7. C.H.P. Olağanüstü Kurultay'ı toplandı. Kurultay, (509) oya karşı (709) oyla Genel Merkezcilere (Ece-

vitçilere) güven oyu verdi. (Kurultay, Ecevitçilere karşı olan Kemal Satır ve arkadaşlarının girişimi ve İsmet İnönü'nün onayı ile toplanmıştı).

8. İsmet İnönü, C.H.P. Genel Başkanlığından istifa etti.
9. Ankara'da Sıkıyönetim Mahkemesince yargılanan S.B.F. Profesörlerinden Bahri Savcı beraet etti. (Askeri Yargıtay da onayladı.)
10. Balıkesir'de bu akşamdan başlayarak televizyon yayınlarından yararlanmaktadır. (Daha önce: Kütahya).
13. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, başbakan adayı Suat Hayri Ürgüplü'nün bakanlar listesini onaylamadı. Ürgüplü istifa etti.
14. Özel Kurultay'da, Bülent Ecevit (913) oydan (816)sını alarak C.H.P. Genel Başkanlığına seçildi. (930 delege vardı. (81) oy boş çıktı).
15. Başbakan Vekili Ferit Melen başbakanlığa atandı.
22. Ferit Melen'in kurduğu kabine onaylandı ve açıklandı.
24. T.B.M.M., sıkıyönetimi on bir ilde iki ay daha uzattı.
25. Süleyman Demirel'i, kardeşlerine nüfuz sağladığı gerekçesiyle suçlayan önerge T.B.M.M.'de reddedildi.

29-30. Ferit Melen kabinesinin programı Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda okundu.

HAZİRAN:

1-2. Hükümet programı Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosu'nda okundu.
4. Yeni kurulan belediyelerle muhtarlıklar için seçimler yapıldı. (Seçimleri büyük ölçüde Adalet Partisi adayları kazandı).
5. Hükümet, Millet Meclisi'nde güven oyu aldı.
7. Kültür İşleri'nin Başbakanlığa bağlanması konusu, Resmi Gazete'de yayınlanarak kesinleşti. (Kültür Müsteşarlığı, Devlet Bakanlarından İsmail Arar'a bağlandı).
23. Mersin'de Refah Şehitleri Anıtı törenle açıldı.

(Bu ay içinde aşırı yağan yağmurlar dolayısıyle memleketin pek çok bölgelerinde sel baskınları oldu. Özellikle: Bilecik, Uşak, Tuzluca, Adapazarı, İzmit, Bursa, Bolu'da seller mal ve can kaybına neden oldu.
* Bu ay içinde Türkiye'yi bir çok yabancı devlet adamı ziyaret etti. Başlıca: Zülfikâr Ali Bhutto, Almanya Kara Kuvvetleri Komutanı, Polonya Dışişleri Bakan Yardımcısı, Japonya Savunma Bakan Yardımcısı, Suriye Dışişleri Bakan Yardımcısı, Endonezya Dışişleri Bakanı Adam Malik, Afganistan Genelkurmay Başkanı Han Muhammed... gibi).

29. C.H.P. 21. Kurultayı başladı.

TEMMUZ:

2. Cumhuriyet Halk Partisi 21. Kurultayı sona erdi. (Bülent Ecevit, (1185) delegeden (1132)nin oyu ile yeniden genelbaşkan oldu.
3. Kâmil Kırıkoğlu yeniden C.H.P. Genel Sekreteri seçildi.
   * Cihat Alpan, Prof. Fethi Çelikbaş, Naim Talu, Prof. Dr. Sabahattin Özbek, Halil Tunç Kontenjan senatörlüğüne seçildiler.

3-6. Türk Dil Kurumu'nun 40. yılında 13. Türk Dil Kurultayı toplandı. (Seçimlerde Prof. Macit Gökberk ile Ömer Asım Aksoy yeniden Başkan ve Genel Sekreter seçildiler).

6. C.H.P 'den altı kişinin istifası. (Ay sonuna değin, Kemal Satır da dahil 18 parlamenter istifa etti.)
9. Başbakan Ferit Melen, Diyarbakır Ziya Gökalp Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni açtı.
16. İmroz ve Bozcaada Metropolidi Dimitrios, 269. Rum Ortodoks Patriği seçildi.
19. Sıkıyönetim T.B.M.M.'de iki ay daha uzatıldı.
   * Ankara'da gece yasağı kaldırıldı.
   * Anayasa değişikliği için kurulan partilerarası komisyon çalışmalara başladı.
20. (500.000)inci Türk işçisi törenle Almanya'ya uğurlandı.

24. Bugünkü gazetelerde bir haber: Okul sayısı cami sayısına yaklaşıyor.
25. Ön Tedbirler Kanunu yürürlüğe girdi.

(Bu ay içinde yağmurlar pek çok zarar verdi. Şiddetli sıcaklar oldu. Van'da önce deprem, sonra sel; selden ölenler. İnsan ve mal kayıplarına neden olan seller: Gelibolu, Çanakkale, Taşköprü, Mustafakemalpaşa, Ankara, Sakarya, Polatlı, Çankırı, Burdur, Yozgat ve başka yerlerde.

* Bu ay içinde Almanya Savunma Bakanı ile Tunus Dışişleri Bakanı Türkiye'ye geldiler.
* Geçen ay içinde Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinden bir genç kızın evinden çıkarılan ceset bu ay da ilgilileri uğraştırmış, sonunda bu olayın da tethişçilerle ilgili olduğu anlaşılmıştır.)

AĞUSTOS:

1. Türk-İş Genel Başkanı ve Kontenjan Senatörü Halil Tunç, genel bir eleştiri yaptı. (Bu eleştiri özellikle özel sektörce tepkilerle karşılandı).
9. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı; Kültür Sarayı, Marmara vapuru, Eminönü araba vapuru sabotaj olaylarını yapan anarşistlerin yakalandığını, adlarının ileride açıklanacağını duyurdu.
16. Kara Kuvvetleri Komutanlığına Orgeneral Semih Sancar'ın, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına Oramiral Kemal Kayacan'ın; Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine Hava Orgeneral Nahit Özgür'ün atandığı açıklandı.
20. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç emekliliğini istedi. Bakanlar Kurulu Orgeneral Faruk Gürler'in Genelkurmay Başkanlığı'na atanmasını kararlaştırdı. (29 Ağustos günü görevler devredilmiş, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyiceoğlu da emekliye ayrılmıştır.
29. 29 Ağustos'tan geçerli olmak üzere F. Gürler'in Ge-

nelkurmay Başkanlığına atandığı Resmi Gazete'de yayınlandı.

26-30. Büyük Taarruz ve Büyük Zafer'in ellinci yıldönümleri kutlandı.

(Bu ay içinde normalin üstünde sıcaklar, ardından mal ve can kaybına neden olan sürekli ve şiddetli yağmurlar bütün yurdu sardı.

* Cumhuriyet Gazetesi, yeniden Nadir Nadi'nin yönetimine girdi.)

EYLÜL:

4. Cumhuriyetçi Parti —C.H.P.'den ayrılanlarca— kuruldu. Genelbaşkanlığa Dr. Kemal Satır getirildi.
11. Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi açıldı.
    * FİJ (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu) İstanbul'da toplandı. (Bir hafta kadar süren toplantılarda konuşulan sorunlar ve Türkiye'de gazetecilerin durumu dolayısı ile hükümetle basın mensupları arasında tartışmalar oldu.)
    Yeni Ortam gazetesi yayına girdi.
12. Bakanlar Kurulu, yedi ilde grev ve lokavt yasağını kaldırdı.
13. Yargıtay Başkanlığına Cevdet Menteş seçildi.
18. Hükümet, reformlar konusunda yapılan toplantıda komutanlara bilgi verdi.
19-20. Irak devlet başkanı Ahmed Hasan El-Bekr Ankara'da.
24. Türk Dil Kurumu ödülleri açıklandı. Şiirde: Metin Eloğlu, hikâyede Adnan Özyalçıner, tiyatroda Haldun Taner, çeviride: Bertan Onaran başarılı oldu.
25. Sıkıyönetim, T.B.M.M.'de iki ay uzatıldı.
26. Dil bayramı kutlandı.

26 Eylül 1 Ekim. Afganistan kralı Muhammed Zahir Şah ile eşi Türkiye'de.

27-29. Birinci Bilimsel Türk Dil Kurultayı. (Türk Dil Kurumu, Divanü Lûgat-it Türk'ün 900. Yıldönümü dolayısı ile düzenlemiştir).
29. Radyo haberi: Adana bölgesi Sıkıyönetim Komutan-

lığı, 26 Eylül'de Ankara seferine çıkan THY. uçağına sabotaj hazırlandığını bildirdi.
(Diyanet İşleri Başkanlığı'na Dr. Lütfi Doğan getirildi. Uzun süre Başkanlığa vekâlet eden kimsenin adı da Lütfi Doğan'dı. * Eski başbakan yardımcılarından Attilâ Karaosmanoğlu, Dünya Bankası'ndaki işine dönmek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti.

Eylül sonunda, Adana'da yapılan Altın Koza Film Festivali'nde Yılmaz Güney'in «Baba» filmine verilen ödül, ertesi gün geri alınarak Cüneyt Arkın'ın «Kara Doğan» filmine verildi; Arkın kabul etmedi. Bu konu geniş tepkilere yol açtı.)

EKİM:

6. Esrar satıcısı İngiliz Timothy, annesi tarafından yurt dışına kaçırılacak iken, güney sınırında yakalandı.
7. Tek dersten kalan lise ve ortaokul öğrencileri bugün yeni bir sınava girdi.
10. Parlamento üyelerinin, seçilmemeleri halinde birinci dereceden emekli olmaları için hazırlanan kanun tasarısı birçok eleştirilere uğradığından, tasarıyı hazırlayanların başında bulunan Refet Sezgin, imzasını geri aldı.
12. Başbakan Melen, parti liderleriyle görüşmelerine bugün başladı. İlk olarak Demirel ve Ecevit'le görüştü.
13. Başbakan Melen bugün de Feyzioğlu, Satır ve Bozbeyli ile görüştü.
14. Anayasa Mahkemesi, Sıkıyönetim Kanunu'nun iki maddesini iptal etti. Karar bugünkü Resmi Gazete'de yayınlandı.
16. Millet Meclisi Mali Komisyonu, daha önce kabul ettiği, parlamento üyelerinin emekliliğiyle ilgili tasarıyı bugün reddetti.

* Başbakan Melen, Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik ve Cumhurbaşkanlığı Kontenjan senatörleri, başkanları ile görüştü.

Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin, Ticaret Bakanı Naim Talu hakkında gensoru açılması için

verdikleri önerinin gündeme alınması A.P., M.G.P. ve C.P.'li üyelerce reddedildi.

17. Türkiye İşçi Partisi mensupları, Ankara'da sıkıyönetim mahkemesince 15'er yıl hapse yargılandılar.

20 - 22. Adalet Partisinin 6. Büyük Kongresi. Demirel yeniden genel başkan seçildi.

21. Ankara'da ilgili sıkıyönetim mahkemesi, beş profesörün verdiği bilirkişi raporu üzerine Prof. Dr. Mümtaz Sosyal'ı yeniden tutukladı.

22. (71) yolcu ve (10) mürettebatla Yeşilköy'den Ankara'ya kalkan «Truva» uçağı (THY) ,dört silâhlı anarşist tarafından Sofya'ya kaçırıldı.

23. Kozlu ve Üzülmez'de, iki ayrı grizu patlamasında (21) işçi öldü; bir çok işçi yaralandı; (7) işçi de kayıp.

* Anarşistler, geceyarısına doğru uçağı ve yolcuları bırakarak Bulgar makamlarına teslim oldular; Bulgaristan'a sığınma hakkı istediler. Yolcular ertesi sabah başka bir uçakla İstanbul'a getirildi.

26. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Meclis'teki değiştirmelerden sonra, CHP. ve DP.'nin red oylarına karşı kabul edildi.

31. Konya'dan İstanbul'a giden Meram mototreni, Eskişehir yakınlarında bir yük treni ile çarpıştı. (34) ölü, (40) yaralı var.

* Hürriyet'te: «Org. Gürler: Seçimler zamanında yapılmalı.)

(Bu ay içinde, çıkarılması düşünülen yeni basın kanunu üzerinde geniş tartışmalar olmuştur.)

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. KASIM ARALIK 1971

KASIM:

7. Radyodan: Pakistan kıyılarında tehlikeli bir siklon ölümlere yol açtı.

(Geçen hafta Hindistan'da ölümlere yol açan fırtınalar olmuştu).

* Gazeteler: Picasso'nun bir sergisinde, eserleri sağcılar tarafından tahrip edildi.

7 - 8. Geceyarısı, A.B.D. kuzey Pasifikte beş megatonluk bir yeraltı atom denemesi yaptı. (Deneme, Japonya tarafından protesto edildi).

14. Mariner - 9 (A.B.D.) Merih gezegenine (tarihte ilk kez) iniş yaptı. Fotoğraflar gönderiyor).

22. Hindistan - Pakistan sınır çarpışmaları bölgesel bir savaşa dönüştü. Hint birlikleri Pakistan sınırından girdiler.

28. Ürdün Başbakanı Vasfi Tel, Kahire'de Filistin gerillaları tarafından öldürüldü. (Yerine Lâvzi başbakan seçildi).

(1 Kasım gazetelerinden: İsviçre'de kadınlar tarihte ilk kez olarak oy kullandılar).

ARALIK :

2. Basra Körfezi'ndeki dokuz emirlikten altısı Arap Emirlikleri Birliği'ni kurdu. (Basra Körfezi'nde İran'ın İngiltere ile anlaşarak bir iki adayı işgali Arap emirliklerince protesto edildi.)

3. Pakistan - Hindistan arasındaki çatışma biçimindeki savaş şiddetlendi. Hindistan, olağanüstü durum ilân etti. (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde ateşkes için yapılan öneriler Rusya tarafından veto edilmiştir. Genel Kurul toplantılarında ateşkes kararı alınmışsa da Hindistan buna uymamış, üstelik Bengaldeş devletini tanımıştır).

10. Pakistan ateşkes'i kabul etti, Hindistan buna uymadı.

15. Gazeteler: Pompidoux ve Nixon, Asor adalarında buluşup Doların düşürülmesine karar verdiler.

16. Dakka düştü. Pakistan kuvvetleri teslim oldu.

17. Pakistan öteki cephelerde de ateşi kesti.

19. Radyodan: Washington'da toplanan Onlar maliye

bakanları, Doların yüzde sekiz ölçüde devalüe edilmesini, bazı paraların da yeniden değerlendirilmesini kararlaştırdılar. (Bundan sonra bir kısım ülkelerin paraları revalüe edilmiştir).

20. Yahya Han istifa etti; yetkilerini Zülfikâr Ali Bhutto'ya bıraktı. (Sonradan gözaltına alındı).

22. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine Avusturyalı diplomat Kurt Waldheim seçildi. (U Thant yılın son günü görevinden ayrıldı).
(Bu ayın ilk haftasında Rusya'nın Merih gezegeni yörüngesine soktuğu araç gezegene yumuşak iniş yaptı.)

B. OCAK EKİM 1972

OCAK:

2. Hindistan'da prens ve mihracelerin ayrıcalıklarını kaldıran yasa yürürlüğe girdi.
7. Mucibürrahman serbest bırakıldı.
10. Londra'dan ülkesine dönen Mucibürrahman, Pakistan ile hiç bir ilişkileri kalmadığını söyledi.
12. Mucibürrahman başbakan oldu. Cumhurbaşkanlığına vekâlet eden ozan Nazülislâm yerini eski bir yargıça bıraktı. Geçici anayasa hazırlandı.
13. Ghana'da hükümet darbesi.
15. Dün ölen Danimarka kralının yerine, Prenses Margaret kraliçe oldu.
25. A.B.D. Başkanı Nixon, radyo-televizyon konuşmasında, Vietnam'a sekiz maddelik bir barış planı sunduğunu bildirdi.
(Bu ay içinde Malta ile İngiltere arasında bir bunalım ortaya çıkmış, Malta, İngiltere'ye, kuvvetlerini çekmesi için ültimatom vermiş, ancak sonradan ültimatom geri alınarak görüşmelere başlanmıştır.
* Queen Elizabeth transatlantiği bu ay içinde yanarak battı. * Pakistan bu ay sonunda İngiliz uluslar topluluğundan ayrıldı; ayrıca, Bengaldeş'i ta-

nıyan devletlerle ilişkilerini kesti. * Ayın son günlerinde Kuzey İrlanda'da çıkan olaylarda on beş kişi öldü).

ŞUBAT:

18 - 29. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Nixon'un Çin gezisi. 21 Şubat'ta Mao Tse - tung ile, sonra Çu En - lai ile görüştü. Yayınlanan ortak bildiri ilgiyle karşılandı, yer yer sürpriz etkisi yaptı.

21. Gazetelerden Rusların bir süre önce fırlattığı Luna-20, dünyaya bir roketle Ay'dan taş-toprak yolladı. (Luna - 20, 26 Şubat'ta Dünyaya döndü).

28. Radyodan: İtalya'da bir süredir belirmiş olan hükümet bunalımı, yeni kurulan hükümetin güven oyu alamaması dolayısiyle, cumhurbaşkanı Leone'nin Meclis'i feshedip erken seçime gidilmesi kararı ile sonuçlandı.

(Bu ay içinde, Kıbrıs'ta Makarios ile Grivas taraftarları arasında bunalım doruğuna erişmiş, iki taraf da silâhlanmış; Makarios'un Çekoslovakya'dan getirttiği silâhların Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne teslimi için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs'a ihtarda bulunmuş, ancak Makarios, bu istekleri kabul etmemiştir. * Bu ayın son günlerinde İsrail, Lübnan topraklarına girmiş, dört - beş günlük bir bunalımdan sonra, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin de kararına uyarak, İsrail, birliklerini geri çekmiştir.)

MART:

1. İsrail - Suriye uçakları arasında çatışmalar oldu.

5. Cidde'de İslâm ülkeleri arasında toplanan konferans sona erdi. (Başlangıç günü: 29 Şubat. Türkiye de Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterince temsil edilmiştir).

13. Radyodan: Makarios, Çeklerden alınmış silâhların Birleşmiş Milletler kuvvetlerince zaman zaman kon-

trol edilmesini kabul etti. (Bu konuda bir anlaşma yapıldı).

16. Ürdün Kralı Hüseyin'in, bölgesinde birleşik bir Arap krallığı kurulması önerisini İsrail parlamentosu reddetti. (Arap ülkeleri de tepki ile karşılamıştır).

24. İngiltere, Kuzey İrlanda'nın yönetimini ele almayı kararlaştırdı. (Sürekli mezhep çatışmaları dolayısıyle bu karara varılmış, kanun çıkarılmış, birkaç gün içinde yönetime el konulmuştur).
(Bu ay içinde Kıbrıs'ta Rumlar arasındaki anlaşmazlıklar doruğuna erişmiş, üç piskopos Makarios'un cumhurbaşkanlığından istifasını istemişlerdir. Makarios bunu kabul etmeyince, üç piskopos isteklerinde direnmişlerdir. * Bu ay içinde A.B.D. Öncü - 10 adlı aracı Jüpiter gezegenine doğru yola çıkardı. * Bu ay içinde Ruslar da Merih'e bir araç yolladılar * Bu ay içinde Yunanistan Başbakanı Papadopulos, kral naibi Zoitakis'i emekliye ayırarak naipliği üzerine aldı.)

NİSAN :

10. İran'ın güney bölgelerinde şiddetli bir deprem oldu. (5.100'ü aşkın insan öldü).

16. Amerikalılar Apollo - 16'yı üç astronotla Ay'a yolladılar. (21'de Ay'a indiler, 24'te Dünya'ya dönüş yolculuğuna başladılar. 28 Nisan gecesi Dünya'ya indiler)
(Bu ay içinde Mısır, Ürdün'le ilişkilerini kesti. * Ayın başından beri Vietnam'da çarpışmalar şiddetlendi. Kuzey Vietnam ve Vietkong'un saldırıları Güney Vietnam'da birkaç kentin kuşatılmasına vardı. Ay sonunda bir kent düştü. A.B.D. ise Kuzey Vietnam'ı yoğun biçimde bombaladı. Bunun üzerine Paris görüşmelerine yeniden başlandı. * Bu ay içinde Pakistan Kurucu Meclisi toplandı. Geçici Anayasa'yı kabul etti.)

MAYIS :

5. Kıbrıs Dışişleri Bakanı Kipriyanu görevinden istifa etti.
11. Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey Vietnam'ı abluka'ya aldı. Sovyetler bu kararı protesto ettiler. (İki Vietnam arasında ay boyunca geniş ölçüde savaşlar olmuş, A.B.D. de abluka ve su yollarını mayınlama ile Güney Vietnam'ı desteklemiştir.)
14. Okinawa adası, Amerika Birleşik Devletleri'nce Japonya'ya geri verildi.
16. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Demokrat Parti cumhurbaşkanı adayı Wallace'a suikast yapıldı. Ağır yaralandı.

22 - 30. Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Nixon Moskova'da. Nükleer silâhsızlanma konusunda anlaşmaya varıldı. (Vietnam konusunda anlaşma olmadığı belirtilmiştir).

31. Filistin gerilla örgütlerinin kiraladığı üç Japon, Tel-aviv havalanında Air France uçağından çıkan yolculardan 25 - 30'unu öldürdüler, 72'sini yaraladılar. (Ay içinde Keşmir'de Hindistan ile Pakistan birlikleri arasında çarpışmalar oldu. * Almanya'nın Varşova ve Moskova ile imzalanan saldırmazlık antlaşmaları Federal Almanya parlâmentosunca onaylandı. (19 Mayıs).

HAZİRAN :

1. Kıbrıs'ta üç piskopos, Makarios'un 10 Haziran'a değin istifa etmesini istediler. (Makarios red cevabı verdi).
5. Berlin Anlaşması yürürlüğe girdi. (Dört devlet arasında).
6. Rodezya maden ocaklarında bir patlamada 450 kadar insan öldü.
8. Kıbrıs'ta genişletilmiş beşli görüşmelere başlandı.
19. Bütün dünyada, pilotlar, adam kaçırma olayları dolayısıyle uyarıda bulunmak amacıyle bir günlük boy-

kota girdiler. (Katılmayan ülkeler oldu; Türk pilotları da katıldı).

23. İngiltere, Sterlingi serbest bıraktı; reeskont hadlerini arttırdı.
(Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Nixon İran ve Polonya'ya uğradı. Amerika Birleşik Devletleri Dakota eyaletinde sellerden iki yüz kişi öldü. Sellerden Hindistan'da da yüzlerce kişi öldü. * İsrail, bu ay içinde Lübnan'a saldırılarda bulundu. (Bu ay içinde Belfast'ta yine tedhiş hareketleri oldu.)

TEMMUZ:

2-3. Bayan Gandhi ile Zülfikâr Ali Bhutto arasında beş gün süren görüşmeler bitti, bildiri yayınlandı.

4. Güney ve Kuzey Kore'nin birleştirilmesi konusunda yapılmış değinmelerden sonra bir bildiri yayınlandı.

5. Japonya Başbakanı Sato'nun istifasından boşalan Başbakanlığa Tanaka seçildi.

6. Fransa'da Chaban - Delmas'ın istifasiyle boşalan başbakanlığa Mesmer getirildi.

19. Enver Sedat'ın dün yaptığı açıklamadan sonra, Rus teknisyenleri Mısır'dan ayrılmaya başladılar.

22. Rusların gönderdiği uzay aracı Venüs - 8, Venüs gezegeninin atmosferine girdi.
(Bu ay içinde Pakistan'da Sind dilinin bir bölgenin resmi dili olmasından doğan karışıklıklarda ölenler oldu. * İrlanda'da tethiş hareketleri yeniden ölümlere ve yaralanmalara neden oldu. * Bu ay içinde Japonya, Hindistan ve Filipinlerde sellerden yüzlerce kişi öldü. * Burundi'de geçen Nisan'da başlayan ayaklanmalar sonucu 30.000 kişinin öldüğü, 4.500 erin yandığı, 40.000 kişinin komşu ülkelere göç ettiği açıklandı. * Bu ay sonunda Mao Çe - tung, geçen Eylül ayında darbe yapmak isterken başarısızlığa uğrayan Lin Pia-o'nun uçakla kaçarken öldüğünü (uçağın düşürüldüğünü) açıkladı.)

AĞUSTOS:

5. Güneş'te patlamalar başladı. (Güneşteki lekeler 29 Temmuz'da görülmeye başlamıştır).
8. Güneş'teki patlamaların en büyüğü.
11. Güneş'te yeni bir patlama ve gaz püskürmesi.
16. Fas kralı II. Hasan'a başarısız bir suikast yapıldı. (Suikasti hazırlayanlardan Ufkir'in intihar ettiği açıklandı).
26. Münih Olimpiyatları başladı. (12 Eylül'e değin).
(Bu ay içinde, 9 Ağustos'ta başlayan olaylarla Hollanda'daki işçilerimize Hollanda halkı saldırmış, bir süre sonra kavgalar yatıştırılmıştır. * Kore'de sellerden yüzlerce kişi öldü. * Kızıl Çin, Bengaldeş'in, kimi sorunlar çözümleninceye değin, Birleşmiş Milletler'e alınmasını veto etti.)

EYLÜL:

5 - 6. Filistinli tethişçiler, Münih'te Olimpiyat Köyünü basarak, İsraillilerin kaldığı binada iki sporcuyu öldürdüler Ötekileri rehin aldılar Yapılan bir anlaşmaya göre ertesi gün havalanına götürdüklerinde tuzağa düşürüldüler. Ancak, dokuz İsrailli sporcu öldü; gerillalardan da beş kişi öldürüldü, ikisi yakalandı. Bir de polis öldü.
8. İsrail, Lübnan ve Suriye'ye saldırdı.
9. İsrail - Suriye arasında hava ve topçu çarpışmaları oldu.
14. Federal Almanya ile Polonya arasında diplomatik ilişki kurulmasına ilişkin anlaşma yürürlüğe girdi.
16. Lübnan - İsrail arasında çarpışmalar. (İsrail, birkaç gün Lübnan topraklarına girerek gerillaları temizlemek istemiş, ancak arada halktan da ölen olmuştur.)
17. Federal Almanya Başbakanı Willy Brandt, Meclis'ten güven oyu alamayınca istifa etti. (Hükümetin düşmesini kendisi hazırlamıştır.)
(Bu ay içinde Tanzanya, Uganda'ya saldırmış, Uganda ile Tanzanya arasında savaşlar olmuştur. * Norveç

halkı, Ortak Pazar'a girme aleyhinde oy verdi. * Filipinler Cumhurbaşkanı Markos, komünizmle mücadele ve reformlar yapılması bahanesi ile, iki yıl sürecek bir sıkıyönetimi 22 Eylülde ilân etti ve gerekli temizliklere girişti.

EKİM:

7. Norveç hükümeti istifa etti. (Norveç halkının, Ortak Pazar'a girilip girilmemesi konusunda yapılan oylamada red oyu vermesi nedeniyle.)
13. Cumhuriyet'ten Nobel Tıp armağanı A.B.D.'den Dr. Gerald M. Edelman ile İngiltere'den Dr. Rodney R. Porter'e verildi. (Ikisi de profesör.)
21. Cumhuriyet'ten Nobel fizik ödülünü A.B.D.'den Prof. ler John Barden, Leon N. Cooper, John R. Schrieffer; kimya ödülünü A.B.D. den Prof'ler Christian B. Anfisen, Stanford Moore-William H. Stein almışlardır. (Prof Barden, Nobel ödülünü ikinci kez alan ilk bilim adamıdır.)
19. Nobel edebiyat ödülünü Heinrich Böll aldı.
25. Radyoda: Nobel iktisat ödüllerini Amerika Birleşik Devletleri'nden Prof. Kenneth Arnow ile İngiltere'den Prof. Hicks aldı. Bu yıla barış ödülü verilmedi.
26. Dahomey'de ordu yönetime el koydu.
27. Gazetelerde: Viyetnam barış antlaşması hazırlandı. (Son iki ayda, A.B.D. uçakları büyük akınlarda ve bombardımanlarda bulundular.)
29. Iki Yemen'i birleştirmeyi amaç edinen anlaşma imzalandı.
29-30. Arap gerillaları. Beyrut'tan Frankfurt'a giden bir Federal Almanya uçağını Zagreb'e getirdiler. Yolculara karşılık, Olimpiyatlar sırasında Almanların tutukladığı üç gerillayı istediler. Almanlar buna razı oldu. Üç gerilla ve yolcular Libya'nın başkentine götürüldükten sonra, yolcular Almanya'ya gönderildi. (Bunun üzerine İsrail, Şam dolaylarında, daha sonra Lübnan sınırında gerilla üslerini bombaladı.)

31. Şili'de hükümet istifa etti. (Şili'de bu ay içinde grevler genişlemiş, bir iç savaş tehlikesi başgöstermiştir.)

C. TÜRKİYE'DE GEÇEN YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

KASIM - ARALIK 1971

5 Kasım. Yazar Hamza Sadi Özbek öldü. (-1971).
7 Kasım. İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Sami Ayanoğlu öldü. (1913-1971)
10 Kasım. Yazar Hilmi Özgen öldü. (1910-1971)
14 Kasım. Profesör ve yazar Celâl Esat Arseven öldü. (1875-1971)
21 Kasım. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden Ord. Prof. Dr. Cevat Kerim İncedayı öldü. (1895 -1971)
23 Kasım. Ankara Üniversitesi Fakültesi'nden emekli Ord. Prof. Vasfi Raşit Sevig öldü. (1886-1971)
27 Kasım. T.B.M.M. Hükümetinin ilk bakanlarından Ahmet Ferit Tek öldü. (1878-1971)
Gazeteci A. Celâl Şimşek öldü. (1926-1971).
1 Aralık. Yazar Hüseyin Avni Şanda öldü. (-1971).
8 Aralık.Prof. Dr Necdet Sezer öldü. (1907-1971) (Göz hekimi)
11 Aralık. Yazar Hüseyin Kâzım Özdilci öldü. (1898-1971)
Eski politikacılardan Satvet Lütfü Tozan öldü. (1889-1971)
15 Aralık .Gazeteci Nusret Safa Coşkun öldü. (1915-1971) Ozan ve yazar Cemal Oğuz Öcal'ın öldüğü 21.12.1971 günlü Bâbıali'de Sabah gazetesinde haber verildi.

OCAK-EKİM 1972

5 Ocak. Dr. Tevfik Rüştü Aras öldü. (1883-1971)
9 Ocak. Yazar Celâlettin Ezine öldü. (1901-1972)
14 Ocak. Prof. Dr. Hikmet Birand öldü. (-1972)
22 Ocak. Yargıç ve yazar Zahit Çandarlı öldü. (1913-1972).

26 Ocak. Birinci T.B.M.M. üyelerinden (Antalya Milletvekili) Halil İbrahim Özkaya öldü. (18.. 1972)

27 Ocak. İstatistik eski genel müdürlerinden ve Milli Birlik dönemi bakanlarından Dr. Şefik İnan öldü. (1913-1972)

Ocak. Yazar Eşref Edib Fergan'ın öldüğü, Babıâli'de Sabah gazetesindeki bir yazıdan öğrenildi. (-1972)

30 Ocak. Tarih -yazarı Mehmet Zeki Pakalın öldü. (1886-1972)

23 Şubat. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörlerinden Dr. Halil Demircioğlu öldü (1908-1972)

25 Şubat. Eski futbolculardan (Leblebi) Mehmet Leblebi öldü. (1906-1972)

Şubat. Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan öldü. (1905-1972)

29 Şubat(?). Milli Kütüphane kurucusu Adnan Ötüken öldü. (1911-1972)

6 Mart. Ozan Şinasi Saba (asıl adı: Cevdet Sönmez)'in öldüğü gazetelerde görüldü. (-1972)

* Yazar M. Ziya Ünsel öldü. (1927?-1972)

14 Mart. Gazeteci Hüsnü Zeki Söylemezoğlu öldü. (1917-1972)

19 Mart. Dişçilik Profesörü Dr. Şevket Togay (İstanbul) öldü.

Eski bakanlardan Dr. Kemali Bayezit öldü. (1903-1972)

25 Mart. Emekli Orgeneral Nazmi Ataç öldü. (1897-1972)

9 Nisan. T.B.M.M. Birinci dönem milletvekillerinden Fuat Carım öldü. (1892-1972)

11 Nisan (günlü Cumhuriyet'in haberi): Foto muhabiri Hilmi Şahenk öldü. (1903-1972)

1 Mayıs. Eğitimci Muhsin Âdil Binal öldü. (-1972)

11 Mayıs. Tarih yazarı Zuhuri Danışman öldü .(1902-1972)

16 Mayıs. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Profesörü Nurettin Şazi Kösemihal öldü. (1909-1972)

17 Mayıs. Moskova Büyükelçisi Adnan Kural öldü. (1910-1972)
22 Mayıs. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi eski Profesörlerinden Dr. Kerim Ömer Çağlar öldü. (1902-1972).
27 Mayıs. Opera sanatçısı Nihat Kızıltan öldü. (1913-1972).
Ozalı ve idareci Halûk Nihat Pepeyi öldü. (1901-1972)
1 Haziran. Yazar ve öğretmen Enver Behnan Şapolyo öldü. (1900-1972)
7 Haziran. Çevirmen Asude Zeybekoğlu öldü. (1972)
10 Haziran. Gazeteci Orhan Rahmi Gökçe öldü. (-1972)
13 Haziran. Milli Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı, Birinci Milli Birlik Komitesi'nden Dündar Taşer öldü. (-1972)
16 Haziran. Eski Milli Savunma Bakanlarından emekli Orgeneral Muzaffer Alankuş öldü. (1898-1972)
19 Haziran. Ressam Şeref Akdik öldü. (1902-1972)
21 Haziran. Eski futbolcularda ve milletvekillerinden Arslan Nihat Bekdik öldü. (1902-1972)
2 Temmuz. Eski gazetecilerden Ahmet Cemalettin Saracoğlu öldü. (1893-1972)
* Eski gazetecilerden Rıza Barlas öldü. (-1972)
* Müzisyen ve öğretmen Eduard Zuckmayer öldü. (1890-1972)
3 Temmuz. Yazar ve çevirmen Hasan Âli Ediz öldü. (1902-1972)
4 Temmuz. Veteriner Prof. Dr. İlhan Özer öldü.(-1972)
7 Temmuz. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinden Prof. Prof .Dr. Nail Oraman öldü. (1902-1972).
8 Temmuz. İstanbul Teknik Üniversitesinden Prof. Dr. Sabri Oran öldü. (-1972).
* Rum Ortodoks Patriği Athenagoras 1. öldü. (1886-1972)
23 Temmuz. Yazar Suat Derviş Baraner öldü .(1904-1972)
31 Temmuz. Atatürk'ün çavuşu Ali Metin öldü. (-1972)
* Avukat ve yazar M. Tevfik Çiper öldü. (-1972)
4 Ağustos. Türk Dil Kurumu uzmanlarından Cemal Sezgin öldü. (1913-1972).
5 Ağustos. Viyolonist ve öğretmen Necdet Remzi Atak öldü. (1911-1972)

8 Ağustos. Eski Ulaştırma Bakanlarından Muammer Çavuşoğlu öldü. (1903-1972)
9 Ağustos. İstanbul Üniversitesi'nden Ord. Prof. Sıddık Sami Onar öldü. (1897-1972)
22 Ağustos. Orhan Seyfi Orhon öldü. (1890-1972).
* Kimyacı Nakittin Bekmen öldü. (-1972)
25 Ağustos. Öğretmen ve «Güzel Yazılar» ders kitabı dizisi yazarı Süleyman Şevket Tanlı öldü. (-1972).
4 Eylül. Milliyet gazetesi foto muhabiri İlhan Demirel öldü. (1926-1972)
15 Eylül. Besteci Ulvi Cemal Erkin öldü. (1906-1972)
* Ozan Baki Süha Ediboğlu öldü. (1915-1972)
19 Eylül. Eski bakanlardan Dr. Ahmet Oğuz öldü .(1913-1972)
16 Ekim. Yargıtay eski başkanlarından; Anayasa Mahkemesi üyesi Dr. Recai Seçkin öldü. (1911-1972).
Eski Turizm ve Tanıtma Bakanlarından gazeteci Kâmuran Evliyaoğlu öldü. (1926-1972)
17. Ekim. Gazeteci Halil Lütfü Dördüncü öldü. (1893-1972)

DÜNYADA GEÇEN YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

KASIM - ARALIK 1971

12 Aralık. Bulgar Başbakanı İvan Başev öldü. (1920-1971).

OCAK - EKİM 1972

1 Ocak. Maurice Chevalier öldü. (1889-1972)
Ocak. Petrolcü zengin Nubar Gülbenkyan öldü. (1896-1972)
14 Ocak. Danimarka Kıralı IX. Frederick öldü. (1899-1972)
6 Nisan. Almanya'nın eski Cumhurbaşkanlarından Heinrich Lübke öldü. (1894-1972)
9 Nisan günlü (Cumhuriyet'ten): Zengibar İhtilâl Konseyi Başkanı Şeyh Raşid Karume öldürüldü. (1905-1972)
16 Nisan (Radyo haberi). Japon yazarı Yasunari Kawabata kendini öldürdü. (1899-1972)

21 Nisan. Fransız gazetecisi Pierre Lazareff öldü. (1907-1972)

27 Nisan. Ghana'nın eski başkanı Kwame Nkrumah Gine'de öldü. (1909-1972)

22 Mayıs. İngiliz ozanı Cecil Day Lewis öldü. (1904-1972)

28 Mayıs. Windsor Dükü (İngiltere Kralı VIII. Edward) öldü. (1894-1972)

7 Temmuz. İstanbul'da tedavi edilmekte olan eski Ürdün Kıralı Tallâl öldü. (1909-1972)

31 Temmuz. Eski Belçika Başbakanlarından, NATO'nun Genel Sekreterlerinden Paul Henri Spaak öldü. (1899-1972)

11 Ağustos. Nobel ödülü almış Amerikalı Dr. Max Theiler öldü. (1899-1972)

16 Ağustos. Alman besteci Ralph Maria Siegel öldü. (1972)

14 Ağustos. Fransız yazarı Jules Romains öldü. (1885-1972).

21 Eylül. Fransız romancısı Henry de Montherlant kendini öldürdü. (1896-1972)

1972'NİN KİTAPLARI

Kasım Koçak desen

1972'NİN KİTAPLARI

(Derleyen: Öksel GÖÇMEN)

I. EDEBİYAT — GÜZEL SANATLAR

A. YERLİ

Bilgin Adalı: **Âşık Garip.** Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 77 S. 5 TL.

Halide Edib Adıvar: **Âkile Hanım Sokağı-Çaresaz.** İst. Atlas K. 256 S. 10 TL.

Halide Edib Adıvar: **Döner Ayna-Sevda Sokağı Komedyası.** Hazırlayan: Baha Dürder. İst. Atlas K. 303 S. 10 TL.

Oktay Akbal **Yazmak, Yaşamak.** Denemeler. İst. 1972 Kitaş Y 191 S. 10 TL.

Nahit Ulvi Akgün: **Ağaçlar Uyanınca** İst. Yeditepe Y 62 S. 5 TL.

Gülten Akın: **Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı.** Ankara. Türk Dil Kurumu Y. 54 S. 4 TL.

Nazmi Akıman: **Yeni Eylüller.** Şiir Kitabı. İst. 1972 Yeditepe Y. 50 S. 5 TL.

Malik Aksel **Sanat ve Folklor.** İst. Milli Eğitim Bakanlığı Y. 378 S. 17.50 TL.

İbrahim Ethem Aladağ: **Buruk Buruk (hikâyeler).** İst. Hüseyin Hilmi K. 182 S. 7.50 TL.

Mebrure Alevok: **Geçmişte Yolculuk.** İst. 1972 Hürriyet Y. 399 S. 15 TL.

Hâfi Kadri Alpman: **Portreler.** İst. 1972 (kendi yayını) 196 S. 20 TL.

Çetin Altan **Ben Milletvekili İken.** Ankara 1972 Bilgi Y. 447 S. 20 TL.

Çetin Altan: **Büyük Gözaltı.** Ankara. 1972 Bilgi Y. 322 S. 15 TL.

Melih Cevdet Anday: **Oyun.** İst. 1972 Yankı Y. 230 S. 15 TL.

Talip Apaydın: **Define.** İst. 1972 Remzi K. 391 S. 15 TL.

Arif Nihat Asya **Şiirler.** İst. Milli Eğitim Bakanlığı Y. 100 S. 10 TL.

Nurullah Ataç: **Günce.** 2 cilt. 1953-1957. Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y 803 S. 1 portre. 20-15 TL.

Nurullah Ataç: **Günce.** İst. 1972 Varlık Y. 184 S. 6 TL.

Yekta Ataman: **İskandinav Hikâyeleri Antolojisi.** İst. 1972 Varlık Y 160 S. 6 TL.

Aziz Nesin: **Bir Koltuk Nasıl Devrilir? Yüz Liraya Bir Deli.** (İki Kitap Birarada) Ankara 1972 Bilgi Y. 257 S. 15 TL.

Semih Balcıoğlu: **Yazısız Çizgiler.** İst. 1972 Cem. Y. 108 S. 10 TL.

Honore de Balzac: **Kibar Fahişeler.** I. cilt Çev.: Nesrin Altınova. İst. 1972 Cem Y 371 S. 15 TL.

Selçuk Baran **Haziran** (Hikâyeler). İst. 1972 (kendi yayını). 186 S. 10 TL.

Bayram ve Milli Günler Şiirleri Antolojisi. Haz.: Özdemir Çelik. Ankara 1972 (kendi yayını) 58 S. 2.50 TL.

Faik Baysal **Rezil Dünya.** İst. 1972 Varlık Y 391 S. 15 TL.

Faik Baysal: **Sarduvan.** İst. 1972 Tel Y. 440 S. 20 TL.

Nihat Behram: **Hayatımız Üstüne Şiirler.** İst. 1972 Yücel Y 6 TL

Mesut Berk: **Ruhlar Sıkışınca.** İst. (kendi yayını) 150 S. 7.50 TL.

Kemal Bilbaşar: **Denizin Çağrısı.** Ankara 1972 Bilgi Y. 169 S. 10 TL.

Kemal Bilbaşar: **Yonca Kız.** İst. Milliyet Y. 300 S. 10 TL.

Adnan Binyazar: **Dede Korkut'tan Öyküler.** Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 96 S. 5 TL.

Salâlı Birsel: **Haydar Haydar.** Ankara 1972 Bilgi Y 111 S. 7.50 TL.

Bu Şehr-i İstanbul ki. Derleyen: Şemsettin Kutlu. İst. 1972 Milliyet Y. 408 S. 20 TL.

Muzaffer Buyrukçu: **Mağara.** İst. (E) Y. 488 S. 20 TL.

İbrahim Zeki Budurlu: **Kendi Bir Karış, Sakalı Üç Karış.** Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 89 S. 5 TL.

Peride Celâl: **Evli Bir Kadının Günlüğünden.** İst. Milliyet Y. 412 S. 20 TL.

Cengiz Dağcı: **Üşüyen Sokak.** İst. 1972 Varlık Y. 251 S. 8 TL

Bedii Demirseren **Kutsal Çile.** Ankara Dost Y. 110 S. 5 TL.

Divan Şiiri Antolojisi. Düzenleyen: Halil Erdoğan Cengiz. İst. Milliyet Y. 686 30 TL.

Dost Mektuplar. Mektuplarile Edebiyatçılarımız. Haz.: Yaşar Nabi Nayır. İst. 1972 Varlık Y. 197 S. 8 TL.

Baha Dürder: **Roman Anlayışı.** İst. Remzi K. 350 S. 15 TL.

Metin Eloğlu: **Dizin.** Şiirler. İst. Güney Y. 130 S. 10 TL.

Levent Engin: **Suçlu.** İst. Minnetoğlu Y. 200 S. 12.50 TL.

Leylâ Erbil **Tuhaf Bir Kadın.** İst. 1972 Habora Y. 139 S. 10 TL.

Nihal Evrimer: **Dünya'dan Seçme Sözler.** İst. 1972 Ofset Y. 32 S. 1.50 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu **Bâki.** İst. 1972 Kitaş Y. 191 S. 10 TL.

Füruzan: **Kuşatma.** Ankara 1972 Bilgi Y. 323 S. 15 TL.

Fethi Giray: **Şiirler.** Ankara 1972 (kendi yayını). 92 S. 20 TL.

Abdülbâki Gölpınarlı: **Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi.** İst. 1972 Milliyet Y. XXIV+297 S. 20 TL.

Ferzan Gürel: **Kara Tutku.** İst. Güney Y. 117 S. 7.50 TL.

H. Rahmi Gürpınar: **Boşanmış Kadın (Mutallâka).** Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. İst. Atlas K. 36 S. 2.50 TL.

H. Rahmi Gürpınar **Evlere Şenlik. Kaynanam Nasıl Kudurdu?** Bugünkü dile aktaran Mustafa Nihat Özön. İst. Atlas K. 116 S. 5 TL.

H Rahmi Gürpınar: **Gönül Bir Yeldeğirmenidir.** 2. bs. Bugünkü Dile Aktaran: Mükerrem Kâmil Su. İst. 1972 Atlas K. 222 S. 10 TL.

H. Rahmi Gürpınar: **Melek Sanmıştım Şeytanı.** Sadeleştiren: Mustafa Nihat Özön. 2. bs. Atlas K. 77 S. 4 TL.

H. Rahmi Gürpınar: **Namusla Açlık Meselesi.** (yeni bs). Bugünkü dile aktaran Mustafa Nihat Özön. İst. 1972 Atlas K. 64 S. 3 TL.

H. Rahmi Gürpınar: **Öldüren Öpücük (Katil Buse)** Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. İst. Atlas K. 71 S. 4 TL.

H. Rahmi Gürpınar: **Tünelden İlk Çıkış.** Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. İst. 1972 Atlas K. 64 S. 3 TL.

Zahir Güvemli: **Acı Aşklar. Ünlü Tabloların Acı Hikâyeleri.** İst. 1972 Varlık Y. 246+16 S. res. 10 TL.

Halikarnas Balıkçısı: **Ege'den.** -Hikâyeler- İst. 1972 Milliyet Y. 254 S. 20 TL.

Halikarnas Balıkçısı: **Ege'nin Dibi.** Genişletilmiş 2. bs. İst. Yeditepe Y. 108 S. 7.50 TL.

Halikarnas Balıkçısı: **Hey Koca Yurt.** İst. 1972 Hürriyet Y. 359 S. 15 TL.

Hasan Hüseyin **Ağlasın Ayşafağı.** Ankara Doğan Y 211. S. 15 TL.

Rıfat Ilgaz: **Altın Ekicisi.** İst. Sınıf Y. 176 S. 10 TL.

Rıfat Ilgaz: **Palavra.** İst. Sınıf Y. 174 S. 10 TL.

Rıfat Ilgaz **Tuh Sana.** İst. Sınıf Y. 175 S. 10 TL.

Attilâ İlhan: **Hangi Batı (Anılar ve Acılar).** Ankara 1972 Bilgi Y. 161 S. 10 TL

Ümit Kaftancıoğlu **Dönemeç.** İst. 1972 Remzi K. 176 S. 10 TL.

Ceyhun Atuf Kansu: **Sevgi Elması.** Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 46 S. 4 TL.

Nursen Karas **Türkü Olan Kadın.** Hikâyeler. İst. 1972 (kendi yayını) 83 S. 6 TL.

Kemal Tahir: **Bozkırdaki Çekirdek.** Ankara 1972 Bilgi Y. 565 S. 25 TL.

Samim Kocagöz: **Nasrettin Hoca Fıkraları.** İst. 1972 Yeditepe Y. 51 S. 4 TL.

Reşat Ekrem Koçu: **Kösem Sultan.** 2 cilt. İst. 1972 Kervan Y 432+548 S. 20+25 TL.

Reşat Ekrem Koçu: **Tarihimizde Garip Vakalar.** 3. bs. İst. 1972 Varlık Y. 151 S. 5 TL.

Dr. Orhan Koloğlu: **Müthiş Türkler.** İst. 1972 Yavuz Y. 368 S. 9 plânş 25 TL.

Cevdet Kudret: **Batı Edebiyatından Seçme Parçalar.** İst. 1972 İnkılâp ve Aka K. 528 S. 20 TL.

Şükran Kurdakul: **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü.** İst. Ataç K. 448 S. 20 TL.

Memet Fuat'ın Seçtikleri: **Türk Edebiyatı.** 1972. İst. De Y. 236 S. 15 TL.

Nezihe Meriç: **Sular Aydınlanıyordu. Durup Dinlendi Birkaçı.** Oyun. 2 Bölüm. Ankara 1972 Dost Y. 58 S. 5 TL.

Berna Moran: **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.** İst. 1972 İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Y. 272 S. 27 TL.

Rauf Mutluay: **100 Soruda Edebiyat Bilgileri.** İst. Gerçek Y. 384 S. 20 TL.

Yaşar Nabi Nayır: **Yıllar Boyunca Edebiyat Dünyamız.** İst. Varlık Y. 223 S. 6 TL.

A. Turan Oflazoğlu: **Sokrates Savunuyor.** 2 Perdelik Tragedya. İst. Varlık Y. 98 S. 4 TL.

M. Fahri Oğuz: **Denize Düşen Yaşlar.** Hikâyeler. Ankara 1972 Hisar Y. 158 S. 7.50 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: **Rübailer.** Talât S. Halman'ın Önsözü ile. İst. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y 237 S. 15 TL.

Necmi Onur: **Şark Cephesinde Yeni Bir Şey Yok...** İst. 1972 Belge Y. 543 S. 25 TL.

Orhan Kemal: **Arkadaş Islıkları.** Ankara 1972 Bilgi Y. 303 S. 15 TL.

Orhan Kemal **Bereketli Topraklar Üzerinde.** İst. 1972 Cem Y. 398 S. 15 TL.

Aydın Oy: **Tarih Boyunca Türk Atasözleri.** İst. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 398 S. 20 TL.

Mehmet Önder: **Mevlâna. Mesnevi'den Hikâyeler.** İst. İş Bankası Kültür Y. 190 S. 10 TL.

Nijat Özön: **100 Soruda Sinema Sanatı.** İst. Gerçek Y. 224 S. 12.50 TL.

Avni Öztüre: **Brunga. Yarımca Tarihi.** Yarımca Belediyesi Y. 144 S.

Avni Öztüre: **Türksüz Dönem.** İst. 1972 Güney Y. 60 S. res. 5 TL.

Saffettin Pınar: Evrende Tek Bir Kâlp Çarpıyor. (kendi yayını) 206 S. 15 TL.

Ali Püsküllüoğlu: Efsaneler. Ankara. 1971 Türk Dil Kurumu Y. 77 S. 5 TL.

Halit Refiğ: Ulusal Sinema Kavgası. İst. Hareket Y. 162 S. res. 12.50 TL.

Sabahattin Ali: Kağnı/Ses. Ankara 1972 Bilgi Y. 229 S. 15 TL.

Sabahattin Ali: Kuyucaklı Yusuf. Ankara 1972 Bilgi Y. 298 S. 15 TL.

E. Saraçbaşı: Unutulmaz Sözler Antolojisi. İst. 1972 Sander Y. 458 S. 30 TL.

İsmail Ali Sarar: Düşüncelerimizde Yaşayanların Öyküsü. İst. Öğretmen Hatiboğlu K. (Eskişehir) 61 S. 5 TL.

Hidayet Sayın: Topuzlu-Uzak Dünyalar, Ankara 1972 Bilgi Y. 215 S. 10 TL.

Zeyyat Selimoğlu: Kıçüstünde Toplantı. İst. (E) Y. 150 S. 10 TL.

Tekin Sönmez: Şafağın Demircisi .İst. Nadas Y. 75 S. 7.50 TL.

Suavi Süalp: Meşhur Rezaletler. İst. De-Ha. Y. 104 S. 6 TL.

Ermen Şener: Festivaller. İst. Anlam Y. 80 S. 7.50 TL.

Berin Taşan: İçerdeki Adam. Oyun. 1 perde. İst. 1972 (kendi yayını). 43 S. 5 TL.

Orhan Ural: Üç Destan. Oğuz Kağan Ergenekon Köroğlu. Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 64 S. 4 TL.

Dr İhsan Ünlüer: Sevgi, Aşk ve Tutkularımız. İst. 1972 Altın Kitaplar Y. 351 S. 15 TL.

Varlık Yıllığı 1972. İst. 1971 Varlık Y. 632 S. 20 TL.

Yansıma. Günümüz Türk Hikâyesi Özel Sayısı. 182 S. 10 TL

Faruk Yener: Doğru mu? Yanlış mı? İst. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 271 S. 15 TL.

Suut Kemal Yetkin: Denemeler. İst. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 287 S. 15 TL.

Suut Kemal Yetkin: Güzel Olan Nedir? Estetik Doktrinler. Ankara. Bilgi Y. 288 S. 15 TL.

Bekir Yıldız: Evlilik Şirketi. İst. 1972 Sinan Y 107 S. 7.50 TL

Erdem Yücel: **Yenicami Hünkâr Kasrı.** İst. 1972 Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Y. 80 S. 20 TL.

B. ÇEVİRİ

Tahavi Ahtanov: **Boran.** Çev.: Güneş Bozkaya. İst. 1972 Yar Y. 296 S. 15 TL.

Henri Alleg-Pericles Korovesis **Sorgu.** Çev.: H. Çelik. İst. 1972 Yöntem Y. 143 S. 10 TL.

Joerge Amado: **Sonsuz Topraklar.** Çev.: Orhan Suda. İst. 1972 Yar Y. 400 S. 20 TL.

Jean Anouilh: **Becket (Tanrının Şerefi).** Çev.: Tahsin Yücel İst. 1972 Yankı Y. 178 S. 10 TL.

Trudy Baker Rachel Jones: **Kahve mi, Çay mı, Yoksa Ben mi?** Çev.: Okşan Okandan Karamanbey. Ankara 1972 Bilgi Y. 416 S. 15 TL.

Simone de Beauvoir: **Güzel Görüntüler.** Çev.: Harika S. Şeren. Ankara 1972 Doğan Y 242 S. 15 TL.

Simone de Beauvoir: **Konuk Kız.** Çev.: A. Tezel D. Tezel. İst. 1972 Sander Y. 518 S. 20 TL.

C.C. Bergius: **Madalyon.** Çev.: Çiğdem Bozdoğan. İst. 1972 Milliyet Y 576 S. 25 TL.

Guiseppe Berto: **Gök Kırmızı.** Çev.: Esat Nermi. İst. 1972 Tel Y. 399 S. 20 TL.

Alvah Bessie «M.M.» **Sarışın Bomba.** Çev.: Aziz Üstel. Ankara 1972. Bilgi Y 289 S. 15 TL.

Bir Çalgıcının Seyahati. Almanca'dan Çev.: Mehmet Tevfik. İst. Atlas K. 503 S. 25 TL. (Yeni bs.)

C. D. Bowen D. V Meck: **Yalnız Kalpler.** Çev.: Neşe Olcaytu. İst. 1972 Hürriyet Y. 440 S. 20 TL.

Bertold Brecht: **Bay Julius Caesar'ın İşleri.** Çev.: Hüseyin Tüzün. İst. 1972 Yöntem Y. 251 S. 12.50 TL.

Bertold Brecht: **Halkın Ekmeği.** Çev.: A. Kadir - A. Bezirci. İst. (kendi yayını) 138 S. 10 TL.

Pearl S. Buck **Mihracenin Aşkı (Mandala).** Çev.: Okşan Okandan. İst. 1972 Nil Y 331 S. 20 TL.

Bulgar Şiiri Antolojisi (37 Ozan, 106 Şiir). Çev. ve Haz.: Özdemir İnce. Ankara Dost Y. 153 S. 10 TL.

Erskine Caldwell: **At Hırsızı.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. Varlık Y. 183 S. 6 TL.

Albert Camus: **Bir Alman Dosta Mektuplar.** Çev.: Suat Tuygan. Ankara. Bilgi Y. 57 S. 3 TL.

Albert Camus: **Sıkı Yönetim.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 142 S. 7.50 TL.

Albert Camus Arthur Koestler: **İdam.** Çev.: Ali Sirmen. 1972 Cem Y. 177 S. 10 TL.

Morton Cooper: **Kral.** Çev.: Aziz Üstel. Ankara. Babil Y. 453 S. 25 TL.

John Creasey: **Müfettiş.** Çev.: Muammer Tuncer. İst. Oluş Y. 366 S. 12.50 TL.

R. Crossman: **Aldatan Put.** Çev.: Emine Gedik. Ankara 1972 Tur Y. 325 S. 15 TL.

Anton Çehof: **Önemli Bir Olay.** Çev.: Ergin Altay. Adım Y. 10 TL.

N.G. Çernişevski: **Nasıl Yapmalı?** I. cilt. Çev.: Güneş Bozkaya. İst. 1972 Yar Y. 246 S. 15 TL.

Gabrielle D'Annunzio: **Masum.** Çev.: Feridun Timur. İst. Milli Eğitim Bakanlığı Y. 360 S. 12 TL.

Len Deighton: **Baskın.** Çev.: Zübeyir Kasımhan. Ankara. Babil K. 509 S. 25 TL.

Grazia Deledda: **Ağıt.** Çev.: Harun Mutluay. İst. Altın Kitaplar Y. 384 S. 15 TL.

Charles Dickens: **Oliver Twist.** Çev.: Canset Işık. İst. İnkılâp ve Aka K. 240 S. 10 TL.

Dostoyevski: **Batı, Batı Dedikleri... (Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları).** Çev.: Ergin Altay. Ankara 1972 Bilgi Y. 152 S. 10 TL.

Pierre Duchesne: **Ölesiye Sevmek.** Çev.: Ali Z. Oraloğlu. İst. (E) Y. 211 S. 10 TL.

Ralph Ellison **Görülmeyen Adam.** Çev.: Mehmet Doğan. İst. 1972 (E) Y. 550 S. 25 TL.

Eski İran Şiiri. Derleyen ve Çev.: Talât S. Halman. İst. 1972 Türkiye İş. Bankası Kültür Y. 158 S. 10 TL.

Eski Mısır Şiiri. Derleyen, düzenleyen ve Çev.: Talât S. Halman. İst. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 158 S. 10 TL.

Eskimo Şiirleri. Haz.: Talât S. Halman. İst. 1972 Yeditepe Y. 5 TL.

Gustave Flaubert: **Bir Delikanlının Romanı. Gönül Eğitimi.** Çev.: Cemal Süreya. İst. Cem. Y. 509 S. 20 TL.

Flore ile Blanchefleur (Çiçek ile Akçiçek). Çev.: Doç. Dr. Beynun Akyavaş. Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Y. 62 S. 6.00 TL.

Frederick Forsyth: **Çakal.** Çev.: Sermet Puza. İst. 1972 (E) Y. 411 S. 20 TL.

Frederick Forsyth: **Odessa.** Çev Fikret Arıt. İst. 1972 (E) Y. 411 S. 20 TL.

Max Frisch: **Çarpık Sevda.** Çev.: Sezer Duru. İst. 1972 Sinan Y. 252 S. 15 TL.

Erich Fromm: **Hürriyetten Kaçış.** Çev.: Dr. Ayda Yörükân. Ankara 1972 Tur Y. 15 TL.

Joan Garrison: **Aşk Yolu.** Çev.: Sadık Karamustafa. İst. Habora K. 164 S. 10 TL.

William Goldman: **Toy.** Çev.: Mehmet Özyurt. Ankara 1971 Doğan Y. 152 S. 10 TL.

Maksim Gorki: **Casus.** Çev.: N. Teoman Ergin. İst. May Y. 272 S. 15 TL.

Maksim Gorki: **Konovalof.** Çev.: Ergin Altay, İst. Yankı Y. 96 S. 5 TL.

Maksim Gorki: **Unutulmuş Hikâyeler. Aşk Rüyası.** Çev.: Hasan Ali Ediz. İst. 1972 Cem. Y. 382 S. 15 TL.

Günter Grass: **Teneke Trampet.** Çev.: Kâmuran Şipal. Cilt: I. İst. 1972 Cem Y. 310 S. 15 TL.

Graham Greene: **Doğu Ekspresi.** Çev.: Betül Öztoprak. İst. 1972 Nil Y. 262 S. 15 TL.

Giovanni Guareschi: **Don Camillo Çıkmazda.** Çev.: Özcan Yalım. Ankara 1972 Bilgi Y. 326 S. 15 TL.

Giovanni Guareschi: **Don Camillo'nun Küçük Dünyası.** Çev.: Özcan Yalım. Ankara 1972 Bilgi Y. 185 S. 10 TL.

Hans Habe: **Ağdakiler.** Çev.: Ahmet Cemal Bilgi Özalp. İst. 1972 Altın Kitaplar Y. 496 S. 20 TL.

Arthur Hailey: **Ekâbir.** Çev.: Alev Güven. İst. 1972 (E) Y. 522 S. 25 TL.

Bahattin Akay

Arthur Hailey: **Hastane.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. 1972 Milliyet Y. 488 S. 20 TL.

Arthur Hailey: **Tekerlekler.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. 1972 Milliyet Y. 527 S. 25 TL.

Knut Hamsun: **Açlık.** Çev.: Esat Nermi. İst. 1972 Yankı Y. 272 S. 17.50 TL.

L. P. Hartley: **Arabulucu.** Çev.: Duygu Uğur. İst. 1972 Sander Y. 287 S. 15 TL.

Nikolay Haytov: **Dünya Poturunu Çıkarıyor.** Çev.: Naime Yılmaer. Ankara 1972 Bilgi Y. 189 S. 10 TL.

Heinrich Heine: **Şarkılar Kitabı.** Çev.: Behçet Necatigil. İst. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 331 S. 15 TL.

Ernest Hemingway: **Yaşlı Adam Ve Deniz** Çev.: Yaşar Anday. İst. 1972 Cem Y. 236 S. 12.50 TL.

Victor Hugo: **İdam Mahkûmunun Son Günü.** Çev.: Zehra S. Taşan. İst. 1972 Habora K. 131 S. 10 TL.

İskandinav Hikâyeleri Antolojisi. Haz. ve Çev.: Yekta Ataman. İst. Varlık Y. 158 S. 6 TL.

Panait İstrati: **Mihail.** Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 221 S. 12.50 TL.

Monique Jutrin - Klener: **Panait İsrati.** Çev.: Nihal Önol. İst. Varlık Y. 180 S. 8 TL.

İsmail Kadare: **Ölü Ordunun Generali.** Çev.: N. Sander - A. Tokatlı. İst. Sander Y. 272 S. 12.50 TL.

Elia Kazan: **Uzlaşma.** 1. cilt. Çev.: Nazar Büyüm. İst. 1972 (E) Y. 421 S. 20 TL.

N. Kazancakis **Kayalı Bahçe.** Çev.: Ahmet Angın. İst. 1971 Kitaş Y. 286 S. 15 TL.

Hans Hellmut Kirst: **Bahar Korkusu.** Çev.: Faik Baysal. İst. 1972 Altın Kitaplar Y. 443 S. 20 TL.

A. Kirch: **Aşkın Anatomisi.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. Milliyet Y. 295 S. 20 TL.

H. H. Kirst: **Generallerin Gecesi.** Çev.: Faik Baysal. İst. 1972 Tel Y. 408 S. 20 TL.

Hildegard Knef **Bağışlanmış Küheylân.** Çev.: Leylâ Ragıp. İst. 1971 (E) Y. 619 S. 25 TL.

Louis L'Amour: **Kilron.** Çev.: Erdoğan Başkan. Ankara A-sem Y. 192 S. 10 TL.

Dominique Lapierre Larry Collins: **Yasımı Tutacaksın.** Çev.: Ayda Düz. İst. 1972 Payel Y. 466 S. 20 TL.

Timothy Lea: **Cam Silicisinin İtirafları.** Çev.: Naze Atahan. Ankara 1972 Bilgi Y. 168 S. 10 TL.

Voldemar Lestienne: **Dehşetengiz.** Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 522 S. 25 TL.

Jack London: **Alkollü Anılar.** Çev.: Mete Ergin. İst. Altın Kitaplar Y. 472 S. 20 TL.

Jack Lynn: **Öğretmen.** Çev.: Zehra Ağralı. İst. 1972 Hürriyet Y. 408 S. 20 TL.

Felicien Marceau: **Bir Tanem.** Çev.: Cemal Süreyya. İst. 1972 Hürriyet Y. 174 S. 7.50 TL.

Anatoly Marchenko: **Yaşamak ve Ölmek Arasında.** Çev.: Muzaffer Aşkın. İst. 1972 Kervan Y. 358 S. 20 TL.

Marcel Martin: **Charlie Chaplin (Şarlo).** Çev.: Timuçin Yekta. Ankara 1972 Bilgi Y. 262 S. 7 plânş 15 TL.

Anne Maybury: **Tanrıça Taşı.** Çev.: Şevket Üner. İst. 1972 Milliyet Y. 360 S. 20 TL.

Horace McCoy **Gazetecinin Ölümü.** Çev.: Ahmet Altan. Ankara 1972 Bilgi Y. 261 S. 15 TL.

Alistair Mclean: **Altın.** Çev.: Gülten Suveren. İst. 1972 Altın Kitaplar Y. 332 S. 15 TL.

Robert Merle: **Hafta Sonu.** Çev.: Okay Gönensin. İst. 1972 Habora K. 247 S. 15 TL.

James A. Michener: **Andau Köprüsü (Macar İhtilâli).** Çev.: Emine Gedik. Ankara 1972 Tur Y. 15 TL.

Aiberto Moravia: **Düzen Adamı.** Çev.: Furuzan Tekil. İst. Fer Y. 408 S. 15 TL.

Alberto Moravia: **Kıskançlık.** Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. 1972 Varlık Y. 448 S. 15 TL.

Netta Muskett: **Aşk Dönemeci.** Çev.: Azize Bergin. İst. 1972 Milliyet Y. 446 S. 20 TL.

Pablo Neruda: **Kara Ada Defteri.** Çev.: Sait Maden. İst. Altın Kitaplar Y. 317 S. 15 TL.

Gérard Néry: **Julie.** Çev.: Zihni Küçümen. İst. 1972 Kervan Y. 512 S. 30 TL.

John O'Hara: **Büyük Kahkaha.** Çev.: Aziz Üstel. Ankara 1972 Bilgi Y. 256 S. 20 TL.

Vera Panova: **Çocuk.** Çev.: Enver Gökçe. İst. 1972 Habora K. 177 S. 10 TL.

Vera Panova: **İki Kız.** Çev.: Zerrin Erman. İst. 1972 Habora K. 134 S. 10 TL.

William Plomer: **Yanya Sultanı.** İst. 1972 Hürriyet Y. 336 S. 15 TL.

Eleanor H Porter: **Pollyanna.** Çev. Ülkü Tamer. İst. 1972 Varlık Y. 245 S. 8 TL.

Vasco Pratolini **Mahalle.** Çev. Süleyman Z. Nebioğlu. İst. 1972 (E) Y. 169 S. 10 TL.

Abbe Prevost **Manon Lesko.** Çev. Serap Olgun. İst. 1972 Habora K. 266 S. 15 TL.

Puşkin **Bütün Eserleri.** I. Çev. Ataol Behramoğlu. İst. 1972 Cem Y. 326 S. 12.50 TL.

Grace Rasp-Nuri **Kıbrıslı Yusuf.** Çev. H. Tüzün. 1971 Milliyet Y 428 S. 15 TL.

Herman Raucher: **En Tatlı Yaz.** Çev. Aziz Üstel. Ankara 1972 Bilgi Y. 240 S. 12.50 TL.

Marjorie Kinnan Rawlings **İki Yavru.** Çev.: Nermin Milar. İst. 1972 Milliyet Y. 470 S. 25 TL.

E. M. Remarque **Tedirgin Hayat.** Çev. Burhan İst. Milliyet Y 507 S. 25 TL.

Herman Reucher: **En Tatlı Yaz.** Çev.: Aziz Üstel. Ankara 1972 Bilgi Y. 240 S. 12.50 TL.

Patrick Reumaux: **Kurdun Gölgesi.** Çev. Mehtap Önen. Ankara. Doğan Y. 243 S. 15 TL.

Jules Romaine: **Çalkantı.** I. cilt. Çev. Nimet Arzık. Ankara 1971 Tur Y. XI + 417 S. 20 TL.

Philip Roth: **Kucak Dolusu.** Çev. Ülkü Tamer. İst. Sander Y 151 S. 10 TL.

Steven Runciman: **Kostantiniye Düştü.** Çev. Berin Türkömer. İst. 1972 Milliyet Y. 316 S. 20 TL.

Kurban Said: **Ali ile Nino.** Çev. Samih Yazıcıoğlu. İst. Hürriyet Y. 348 S. 20 TL.

A. de Saint-Exupéry **Savaş Pilotu.** Çev. Bertan Onaran. Ankara. Bilgi Y. 193 S. 10 TL.

Michel de Saint-Pierre Milyarder. Çev. Atillâ Tokatlı. Ankara. Bilgi Y. 411 S. 15 TL.

Guy Sajer: Askerin Öyküsü. Çev. Adnan Cemgil. İst. 1972 Altın Kitaplar Y 543 S. 20 TL.

Richard Sale Bir Ölü Katilini Arıyor. Çev. Oktay Akbal. İst. Milliyet Y 256 S. 10 TL.

Lawrence Sanders: Mafia'nın Sesi. Çev. Murat Gencay. Ankara 1972 Bilgi Y 373 S. 20 TL.

Santy Santos Heyecan Fırtınası. Çev. Leylâ Nahit Ramok İst. 1972 Habora K. 170 S. 10 TL.

William Saroyan: Ben Annemi Seviyorum. Çev. Tarık Dursun K. İst. 1972 Milliyet Y. 336 S. 20 TL.

Albertine Sarrazin Kemik. Çev. Tarık Alemdar. Ankara 1972 Bilgi Y. 144 S. 10 TL.

Leonardo Sciascia Baykuş. Çev. Necdet Abadağ. Ankara 1972 Babil Y. 144 S. 10 TL.

İrwin Shaw: Zengin ve Yoksul. Çev Erdal Karan. İst. 1972 Altın Kitaplar Y 644 S. 25 TL.

Pierre Shoendoerffer Kral'a Veda. Çev. Özdemir İnce. Ankara. Babil Y. 328 S. 20 TL.

Vittorio de Sica.: Bisiklet Hırsızları. Çev.: Alpagut Erenuluğ. Ankara 1972 Bilgi Y. 147 S. 10 TL.

Sienkiewicz: Quo Vadis? Çev. :Nihal Yeğinobalı. İst. 1972 Cem Y. 419 S. 20 TL.

Pitigrilli: Evlenmek İstiyorum. Çev.: Adnan Tahir. İst. 1972 Anten Y. 320 S. 15 TL.

Johannes Mario Simmel Acı Yudum. Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İst. (E) Y. 653 S. 25 TL.

Johannes Mario Simmel Aşk Dediğin Lâftır. 2 cilt. Çev.: Nevhiz Tarman. İst. 1972 (E) Y. 823 S. 20+20 TL.

Johannes Mario Simmel Hepimiz Kardeş Olacağız. Çev. Hale Kuntay. İst. (E) Y. 698 S. 25 TL.

Johannes Mario Simmel Neşeli Oluşuma Şaşıyorum. Çev. Ahmet Cemal-Çiğdem Bozdoğan. İst. 1972 Altın Kitaplar Y. 400 S. 15 TL.

Johannes Mario Simmel: Nina B. Olayı. Çev. Çiğdem Bozdoğan. İst. 1972 Milliyet Y. 556 S. 25 TL.

A. Soljenitsin **Kreçetovka İstasyonunda Bir Olay ve Matriyona'nın Evi.** Çev. Mehmet Özgül. İst. 1972 Varlık Y. 189 S. 8 TL.

Zaharia Stancu **Çıplak Ayaklar.** Çev. Z. Erman. İst. 1971 Habora K. 563 S. 25 TL.

Stendhal: **Kızıl ve Kara.** Çev. Nurullah Ataç. 2 cilt. İst. Cem Y. 594 S. 20 TL.

Wallace Stevens **Seçme Şiirler.** Haz. Talât S. Halman. İst. 1972 Yeditepe Y. 5 TL.

F. M. Stewart **Şeytanın Dansı.** Çev. Leylâ Ragıp. İst. (E) Y. 212 S. 10 TL.

Viorica Stircea: **Hürrem Sultan.** Çev. Mehmet Selim. İst. 1972 Milliyet Y 509 S. 25 TL.

Irwing Stone: **Jack London. Denizler Serüveni.** Çev. Fatma Muhterem. İst. 1972 (E) Y 406 S. 20 TL.

Theodor Storm: **Kır Atlı.** Çev. Ahmet Temir. İst. Milli Eğitim Bakanlığı Y XVI+175 S. 6.50 TL.

August Strindberg **Açık Deniz Kıyısında.** Çev. Behçet Necatigil. İst. 1972 Varlık Y. 261 S. 10 TL.

August Strindberg: **Baba. Tragedya.** 3 perde. Çev. Turan Oflazoğlu İst. Varlık Y. 86 S. 4 TL.

Henry Sutton: **Teşhirci.** Çev. Oğuz Şeren. İst. Altın Kitaplar Y. 493 S. 20 TL.

Magda Szabo **Yavru Ceylân.** Çev. Babriella Kalman-Hüsnü Mengenli. İst. 1972 (E) Y. 265 S. 15 TL.

Wladimir Tendrjakow: **Işıklar Sönünce.** Çev. Hikmet Göktan. İst. Yankı Y. 126 S. 7.50 TL.

Jim Thompson **Koca Tanrının Yumruğu.** Çev. Atillâ Tokatlı: Ankara 1972 Bilgi Y. 244 S. 20 TL.

B. Traven: **Altın Hazineleri.** Çev. Orhan Duru. İst. 1972 Milliyet Y. 368 S. 20 TL.

B. Traven **Altına Hücum.** Çev. Okay Gönensin İst. 1972 Habora K. 237 S. 15 TL.

B. Traven **Ölüm Gemisi.** Roman. Çev. Adalet Cimcoz Ankara 1971 Dost Y 226 S. 12.50 TL.

John Trinian: **Vurgun.** Çev. Sıtkı Salih Gür. İst. 1972 Habora K. 182 S. 10 TL.

Turgenyev: **Duman.** Çev.: Rasin Tınaz. İst. 1972 Altın Kalem Y. 268 S. 22.50 TL.

John Updike **Tavşan Kaç.** Çev. Oya Gündoğdu. İst. Milliyet Y. 412 S. 20 TL.

Tajei Vesaas: **Buz Sarayı.** Çev. Melih Cevdet Anday. İst. 1972 Cem Y. 190 S. 10 TL.

Gore Vidal **Dişi.** Çev.: Selâmi Sargut. İst. Adam Y. 216 S. 15 TL.

Luchino Visconti **Leopar.** Çev.: Alpagut Erenuluğ. Ankara 1972 Bilgi Y. 223 S. 10 TL.

Elio Vittorini **Sicilya Konuşmaları.** Çev. Gönül Çapan. İst. 1972 (E) Y 190 S. 10 TL.

Irwing Wallace **Nobel. Bir Armağanın İç Yüzü.** Çev. İnci Asena Çapın. İst. 1972 Milliyet Y. 300 S. 20 TL.

Joseph Wambaugh **Mavi Savaşçı.** Çev. Aziz Üstel. Ankara 1972 Bilgi Y. 331 S. 20 TL.

Charles Webb **Sevgilerle.** Çev. Neşe Olcaytu. İst. 1972 (E) Y. 217 S. 10 TL.

Peter Weiss **Saloz'un Mavalı.** Çev. Can Yücel. İst. 1972 Yöntem Y. 103 S. 7.50 TL.

Peter Weiss **Soruşturma. (Oratorya-11 Kanto)** Çev. Ülkü Tamer. İst. 1972 Sinan Y. 280 S. 15 TL.

John Whiting: **Şeytanlar.** Oyun. Çev. Cevat Çapan. İst. Yankı Y. 158 S.10 TL.

Emile Zola: **Aşkların En Güzeli.** Çev İlhan Eti. İst. Altın Kitaplar Y. 532 S. 20 TL.

II. BİLİM — KÜLTÜR

A. YERLİ

Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat: **Batı Avrupa ve Türkiye'de Basın-Yayın Öğretimi.** Ankara 1972 A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y XI + 86 S. 6 TL.

Prof. Dr. Afet İnan: **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı. 1933.** Ankara 1972 Türk Tarih Kurumu Y VI+210+143+72 S. 2 plânş. 3 harita. 65 TL.

Tuğrul Akçura **Ankara. Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma.** Ankara 1972 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Y VII+162 S. 20 TL.

Prof. Dr. Mustafa Akdağ **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi.** 2. cilt. 1453-1559 Ankara 1971 Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Y. 422 S. 75 TL.

Prof. Gıyasettin Akdeniz **Bir Başka İnsan. İnsan Problemi ve Mutluluk Üzerine Düşünceler.** İst. 1972 (kendi yayını) 130 S. 6 TL.

Dr. Ahmet Aker: **İşçi Göçü.** Nisan 1970 ile Nisan 1971 Arasında Almanya'ya Giden Türk İşçileri Üzerinde Sosyo-Ekonomik Bir Örnekleme Araştırması. İst. 1972 Sander Y. 150 S. 10 TL.

Doç. Dr. Doğan Aksan **Anlambilimi ve Türk Anlambilimi.** Ankara 1972 Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Y 199 S. 23 TL.

Nevzat Alptürk: **Merkez Bankacılığı.** Ankara 1972 Türkiye Bankalar Birliği Y. 307 S. ücretsiz.

Prof. Dr. Yılmaz Altuğ: **Devletler Umumi Hukuku El Kitabı.** İst. 1972 (kendi yayını) 204 S. 20 TL.

Dr. Abdülkadir Altunsu **Osmanlı Şeyhülislâmları.** Ankara 1972 (kendi yayını). 280 S. 30 TL.

İsmail Anapa: **Günümüzün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri.** Ankara 1972 Adım Y. 134 S. 3 plânş. 10 TL.

Metin And **Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu (1839-1908).** Ankara 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 465 S. 30 TL.

Metin And: **Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908 1923)** Ankara. 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 317 S. 25 TL.

Anı Özel Sayısı: Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi'nin 1 Mart 1972 Özel Sayısı. 694 S. 10 TL

İhsan Apatay **Açıklamalı Toprak ve Tarım Reformu Öntedbirler Kanunu.** Ankara. 1972 (kendi yayını). 53 S. 10 TL.

Oğuz Arı **İzmir'de Kitle Haberleşmesi.** Ankara 1972 Türk Sosyal Bilimler Derneği Y. VII+86 S. 8 TL.

İbrahim Artuk Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler. Ankara 1972 Türk Tarih Kurumu Y. XVI +96 S. 8 plânş 25 TL.

Asım Asian: Belgelerle Türkiye. İst. (kendi yayını) VII +414 S. 25 TL.

Dr. N. Ahmet Asrar: Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devletinin Dini Siyaseti ve İslâm Alemi (Doktora tezi). İst. 1972 Büyük Kitaplık. 390 S. 20 TL.

Nurhan Atasoy İbrahim Paşa Sarayı. İst. 1972 İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Y. VI+189+3 S. 34 TL.

Atatürk. Türk Gencinin Elkitabı. Ankara 1972 Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Y. 87 S. 2.50 TL.

Atatürk İçin Diyorlar ki:. Derleyen: Selâhattin Çiller. İst. Varlık Y. 304 S. 10 TL.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Tamim ve Telgrafları V. Ankara. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Y 223 S. 15 TL.

Atatürk'ün Yazdırdıkları. Derleyen Dr. Utkan Kocatürk. Ankara 1971 Edebiyat Y. 32 S. res. 5 TL.

Şevket Süreyya Aydemir Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa. (1914 - 1922) 3. cilt. İst. 1972 Remzi K. 704 S. 30 TL.

Ahmet Aydınlı: Batı Trakya Faciasının İçyüzü. 1 cilt .İst. Akın Y. 537 S. 20 TL.

A. Rahmi Balcıoğlu Ekmek Göçü. İnceleme Röportaj. İst. 1972 Şamil Y. 125 S. 7.50 TL.

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Türke Doğru. Ankara 1972 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 421 S. 20 TL.

Nihad Sami Banarlı Türkçenin Sırları. İst. 1972 İstanbul Fetih Cemiyeti Y 320 S. 25 TL.

Ahmet Bayaz Türk Dili-Dizin I. Cilt I-X. Sayı 1-120. Ekim 1951 - Eylül 1961. Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 182 S. 10 TL.

Nurullah Berk: İstanbul Resim ve Heykel Müzesi. İst. 1972 Akbank Kültür Y. 96 S. 40 TL.

Nurullah Berk - Orhan Koloğlu: Fikret Muallâ. İst. Milliyet Y. 87 S. 16 plânş 25 TL.

Asım Bezirci **Metin Eloğlu.** İnceleme-Antoloji. İst. Güney Y. 144 S. 10 TL.

Tarık Binat **Milli Kültür ve Ahlâk.** İst. Minnetoğlu Y. 250 S. 30 TL.

Birinci Türk Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler. Ankara 1972 Türkiye Barolar Birliği Y.

Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler II. Ankara 1971 Türk Dil Kurumu Y. 175 S. 10 TL.

Büyük Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askeri Dehası - Siyasi Hayatı. Derleyen Sinan Omur. İst. 1972 Bahar Y. 208 S. 10 TL.

Recai Cin **Kavramlar Dizini.** 2 cilt. Ankara 1971 Türk Dil Kurumu Y. 533-915 S. 15 TL.

Enis Coşkun **Açıklamalı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu.** İst. 1972 (kendi yayını) 464 S. 50 TL.

Cumhuriyet Ansiklopedisi. Yayınlayan Ramazan Gökalp Arkın; Yöneten Rekin Teksoy. 11 cilt. İst. 1972 Arkın Y. 3520 S. 1250 TL.

Çağlar Boyunca 100 Büyük İnsan. İst. Milliyet Y. 856 S. 50 TL.

Tevfik Çavdar **İktisat Kılavuzu. İktisat Tarihi/Çağdaş Sorunlar/Temel Kavramlar ve Türk Ekonomisi.** İst. 1972 Milliyet Y 356 S. 20 TL.

Prof .Dr. Neşet Çağatay **Türkiye'de Gerici Eylemler (1923'den buyana)** Ankara 1972. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Y. X+102 S. 5 TL.

Bahri **Dağdaş Türkiye'de Toprak Meselesi.** İst. 1972 Büyük Kitaplık. 119 S. 7.50 TL.

Agop Dilâçar **900. Yıldönümü Dolayısıyla Kutadgu Bilig İncelemesi.** Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y. 203 S. 1 harita. 20 TL.

Hasan İzzettin Dinamo **Kutsal Barış.** I. cilt. İst. Ararat Y. 356 S. 20 TL.

Vedat Diniz **Atatürk'le Bir Baloda. O'nun Forumları, Reformları, Metodu.** İst. (kendi yayını) 150 TL.

Dokümantasyon Nedir? Haz.: Sönmez Taner Ankara 1971

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Y. 33 S. ücretsiz.

Faik Dranaz: Felsefe Kılavuzu. Bilgi, Ahlak ve Sanat Teorileri. İst. 1972 (kendi yayını). 12.50 TL.

Bülent Ecevit Perdeyi Kaldırıyorum. Ankara 1972 (kendi yayını) 54 S. 2.50 TL.

Sabahat Emir: Deyimler Sözlüğü. İst. 1972 (kendi yayını). 232 S. 12.50 TL.

Dr. Vedia Emiroğlu Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi. Ankara 1972 (kendi yayını). XII+168 S. 20 TL.

Feridun Ergin Para Siyaseti. İst. 1972 İst. Üniversitesi Y. 354 S. 25 TL.

H. Faruk Erginsoy Türkiye İşçi Hareketi ve Demokratik Sol. İst. 1972 Oleyis Y. 421 S. 20 TL.

Dr. Mustafa E. Erkal Bölgelerarası Dengesizlik ve Doğu Kalkınması. İst. 1972 Şamil Y. 262 S. 15 TL.

Orhan Erkanlı Anılar... Sorunlar... Sorumlular. 27 Mayıs 1960-12 Mart 1972 Türkiye'si. İst. 1972 (kendi yayını) XIII+406 S. 20 TL.

Prof. Dr. Sahir Erman - Prof Dr. Halid Kemal Elbir - Av. Erdoğan Tuncer Türk İçtihatlar Külliyatı (1970 - Cilt: II). İst. 1972 Tercüman Kitapçılık. 60 forma. 125 TL.

Prof. Dr. Adnan S. Erzi Belleten Dizini. I. (Cilt: I-XX, Sayı 1-100) Ankara 1971 Türk Tarih Kurumu Y XXI 145 S. 35 TL.

Gökhan Evliyaoğlu Türk İktisat Tarihi ve İktisadi Milliyetçilik. 1. Bölüm İst. 1972 Hareket Y 175 S. 10 TL.

Prof. Dr. Selmin Evrim Şahsiyet Alanında Psikososyolojik Bir Kavram Olarak Rol Sorununa Giriş. İst. 1972 İst. Üniv Edebiyat Fakültesi Y XVI+214 S. 22 TL.

Süleyman Genç 12 Mart'a Nasıl Gelindi.. Bir devrin Perde Arkası. 1960 - 1971. Ankara 1972. İleri Y 376 S. 20 TL.

Mahmut Goloğlu Milli Mücadele Tarihi. 5. Kitap Türkiye Cumhuriyeti 1923. Ankara Goloğlu Y VIII+329 S. 30 TL.

Mahmut Gologlu: Devrimler ve Tepkileri. (1924 - 1930). Ankara 1972 Gologlu Y VIII+326 S. 30 TL.

Erdoğan Göğer: Türk Tâbiiyet Hukuku. Ankara 1972. Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi Y. XV+238 S. 31 TL.

Abdülbâki Gölpınarlı 100 Soruda Tasavvuf. İst. Gerçek Y. 190 S. 10 TL.

Dr. Erdoğan Güçbilmez: Yenimahalle ve Kayadibi. Karşılaştırmalı Bir Köy Araştırması. Ankara 1972. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. VII+323 S. levhalar. 20 TL.

Dr. Rasih Güven: Rabindranath Tagore ve Ateş Böcekleri. Ankara 1971 (kendi yayını). 56 S. res. 15 TL.

Bozkurt Güvenç İnsan ve Kültür (Antropolojiye Giriş). Ankara 1972 Sosyal Bilimler Derneği Y. 488 S. 35 TL.

Bozkurt Güvenç — Frederick C. Shorter: Türkiye Demografyası. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsünce Düzenlenen Bir Toplantının Bildirileri. 21 24 Şubat 1968. Ankara. Hacettepe Üniv. Y. XI.+ 310 S. 8 tablo. 20 TL.

Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Türkçenin Karanlık Günleri. İst. 1972 İrfan Y 152 S. 8.00 TL.

Halkevleri Atatürk Enstitüsü: Atatürk ve Toprak. Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler. Ankara 1972 Halk Evleri Atatürk Enstitüsü Y 112 S. 10 TL.

Orhan Hançerlioğlu: Ekonomi Sözlüğü. İst. 1972 Remzi K. 420 S. 30 TL.

Doç. Dr. Alpaslan Işıklı: Sendikacılık ve Siyaset. Ankara 1972 Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. IX+397 S. 50 TL.

Yusuf Ziya İnan: Atatürk'te Temel Prensipler. İst. Akın Y. 112 S. 10 TL.

Yusuf Ziya İnan: Türk Devrim Tarihi. Türklerde Batılılaşma Akımı ve İslâmda Batılı Düşünce, İst. Akın Y. 102 S. 7.50 TL.

İstanbul Folkloru. Derleyip Düzenleyen: Mehmet Halit Bayrı. İst. 1972 Eser Y. 256 S. 25 TL.

İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyoğrafyası (Eserler ve Makaleler) Yıl 1970. Haz.: Leman Bakla Şenalp.

İst. 1972 İstanbul Üniv. Rektörlüğü Y. XII+153 S. 6 TL.

Fahir İz: İngilizce Türkçe Sözlük. Ankara 1971 Türk Dil Kurumu Y. VIII+416 S. ciltli. 40 TL.

Hayrettin Kalkandelen: Personel Yönetimi. Ankara 1972 Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Y. 152 S. 20 TL.

Doç. Dr. Ali Karamanlıoğlu: Türk Dili Nereden Geliyor, Nereye Gidiyor? İst. 1972 Hareket Y. 146 S. 10 TL.

Kemal H. Karpat: Çağdaş Edebiyatımızda Sosyal Konular. 2. bas. İst. Varlık Y. 104 S. 5 TL

Kavramlar Dizini. Haz.: Ş. Recai Cin. 2 cilt Ankara 1971 Türk Dil Kurumu Y. 533 915 S. 15 TL.

Sadi Kazancı Topluma Karşı İşlenen Suçlar.. Ankara (kendi yayını) 239 S. 20 TL.

Prof. Dr. Ruşen Keleş 100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu. İst. 1972 Gerçek Y. 223 S. 12.50 TL.

Mucip Kemalyeri Çanakkale Ruhu Nasıl Doğdu ve Azerbeycan Savaşı (1917 - 1918). İst. 1972 (kendi yayını). 178 S. 12.50 TL.

Mübeccel Belik Kıray Örgütleşemeyen Kent. İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni. Ankara 1972. Türk Sosyal Bilimler Derneği Y XV+138 S. 2 levha. 12.50 TL.

Dr. Yüksel Koç: Sanayi İşletmelerinde Standart Maliyetler. Ankara 1972 Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 190 S. 20 TL.

Doç. Dr. Hasan Ali Koçer: Eğitim Tarihi. (İlk Çağ) I. cilt. Ankara 1971 Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Y. VIII+246 S. res. 20 TL.

Komünizmin İhtilâl Provası (15-16 Haziran). Ankara 1972. Ülkücü Işçiler Birliği Y. 36 S. 2.50 TL.

Dr. Emre Kongar: İzmir'de Kentsel Aile. Ankara 1972. Türk Sosyal Bilimler Derneği Y 180 S. 15 TL.

Dr. Emre Kongar Sosyal Çalışmaya Giriş. Ankara 1972 Aydın K. 214 S. 25 TL.

Dr. Emre Kongar: Toplumsal Değişme. (Kuramlar - İlkeler) Ankara 1972. Bilgi Y. 261 S. 25 TL.

İbrahim Hakkı Konyalı Karaman Tarihi. İst. 1972 (kendi yayını) 800 S. 30 TL.

Prof. Aziz Köklü İktisat İlmine Giriş. Ankara 1972. (kendi yayını) X+153 S. 15 TL.

Prof. N. Şazi Kösemihal Durkheim Sosyolojisi. İst. Remzi K. 224 S. 15 TL.

Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat: IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri. Ankara 1972 Ankara Üniv. Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Y X+511 S. 3 harita. 75 TL.

Âmiran Kurtkan Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları. İst. 1972. İst. Üniv. İktisat Fakültesi Y. VIII+328 S. 20.25 TL.

Dr. Ömer E. Kürkçüoğlu Türkiye'nin Arap Orta Doğusu'na Karşı Politikası (1945-1970) Ankara 1972. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XI+210 S. 17.50 TL.

Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar, Belgeler. I. Takım-3. cilt. Çev. Prof. Seha L. Meray. Ankara 1972. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XV+475 S. 35 TL.

Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar - Belgeler. I. Takım-4. cilt. Çev. Seha L. Meray. Ankara 1972. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. IX+77 S. 7.50 TL.

Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar - Belgeler. II. Takım-1. Cilt-1. Kitap. Çev. Seha L. Meray. Ankara 1972. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. X+337 S. 22.50 TL.

Tahir Kutsi Makal Anadolu'da Türk Mührü. İst. Mayataş Y. 128 S. 10 TL.

Masa Ansiklopedisi. İst. 1972 Hürriyet Y. 815 S. 30 TL.

«Mesai» Halk Şûrâlar Fırkası Programı. 1920. Ek: Halk Zümresi Siyasi Programı. Haz. Doç. Dr. Mete Tunçay. Ankara 1972. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. VII +120 S. 7.50 TL.

Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu Daha İyi Bir Kamu Hizmeti İçin Siyasal Bilgiler Fakültesi Üzerinde Bir Araştır-

ma. Ankara 1972 Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 404 S. 25 TL.

Ziya G. Moğulkoç - Fahrettin Telseren Atatürkçülük Varken. Ankara 1972. (kendi yayını) 89 S. 7.50 TL.

Nadir Nadi 27 Mayıs'tan 12 Mart'a. Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun Önsözüyle. İst. Sinan Y. 549 S. 20 TL.

Namık Kemal Osmanlı Tarihi. İst. Hürriyet Y. 396 S. 25 TL.

Doç. Dr. Özdemir Nutku Dünya Tiyatrosu Tarihi. II. cilt. Ankara. Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Y. 301-868 S. Plânşlar. 58 TL.

Doç. Dr. Turhan Oğuzkan: Yurt Dışında Çalışan Doktoralı Türkler. Türkiye'den Başka Ülkelere Yüksek Seviyede Eleman Göçü Üzerine Bir Araştırma. Ankara. Orta Doğu Teknik Üniv. Y XI+208 S. 25 TL.

Turhan Olcaytu Dinimiz Neyi Emrediyor, Atatürk Ne Yaptı? Genişletilmiş 3. bs. İst. 1971 Okat Y 203 S. 12.50 TL.

12 Mart'a Nasıl Getirildik? Ankara Ufuk Ajansı Y 100 S. 5 TL.

Onuncu ve Onbirinci İskân ve Sehircilik Haftası Konferansları. Şehirciliğimizin Bazı Genel ve Özel Sorunları. Ankara. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 274 S. 17.50 TL.

Mahmut Tali Öngören Televizyona Açılan Pencere. Ankara Gazeteciler Cemiyeti Y 110 S. res. 10 TL.

M. Münir Raşit Öymen XVIII. XIX ve Özellikle XX. Yüzyılda Alman Filozofisi. İst. 1972 (kendi yayını) 240 S. 20 TL.

Orgeneral Kâzım Özalp: Milli Mücadele. 1919 - 1922. I. Ankara 1971 Türk Tarih Kurumu Y. XXIII+269 S. Metin dışı 29 fotoğraf. 30 TL.

Kâzım Özalp Millî Mücadele 1919 - 1922. II-Belgeler. Ankara 1972 Türk Tarih Kurumu Y. XXI+211 S. 30 TL.

Prof. Dr. Melâhat Özgü: Atatürk'e Sevgi. Ankara 1972. Türk Dil Kurumu Y. 104 S. 6 TL.

Mustafa Nijat Özön **Osmanlıca-Türkçe Sözlük.** Ankara 1971 Bilgi Y. 864 S. 30 TL.

Osman Pazarlı **İslâmda Ahlâk.** İst. 1972 Remzi K. 379 S. 25 TL.

Dr. Reşat Sagay **XIX. ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler.** İst. 1972. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 591 S. 35 TL.

N. Sakaoğlu **Mengücek Oğulları.** İst. Milliyet Y. 227 S. 20 TL.

Mehmet Salihoğlu **Atatürkçü Düşünce.** Ankara (kendi yayını) 162 S. 15 TL.

Cemil Sena: **İnsanlar ve Ahlâklar.** İst. 1972. Okat Y 284 S. 15 TL.

Muammer Sencer: **Bilimsel Kaynak ve Belgelerle Toprak Ağalığının Kökeni.** İst. Tel Y. 320 S. 20 TL.

Muzaffer Sencer: **Azgelişmişliğin Yapısı. Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri.** İst. Geçiş Y 400 S. 22.50 TL.

Doç. Dr. Necdet Serin **Eğitim Ekonomisi.** Ankara 1972. Ankara Üniv. Eğitim Fakültesi Y. IX+216 S. 12.50 TL.

H. Serinkan - F. Ertuğrul (Ed.) **Kalkınma Önderleri.** Ankara. Hacettepe Üniv. Y. 266 S. 15 TL.

Dr. Duygu Sezer **Kamu Oyu ve Dış Politika.** Ankara 1972. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XXXIV+584 S. 37.50 TL.

Cengiz Sipahi **Sendika.** Ankara 1972. (kendi yayını) 111 S. 12.50 TL.

Sovyet Devlet Arşivi Gizli Belgelerinde Anadolu'nun Taksimi Planı. İst. 1972 Belge Y. 551 S. 50 TL.

Osman Şekerci **Kaynaklarımıza Göre İslâm Terbiyesi.** İst. 1972. (kendi yayını) 392 S. 3 plânş 25 TL.

Nermin Tabak: **Ahlat Türk Mimarisi.** İst. 1972. (kendi yayını). 63 S. res. 39 plânş 35 TL.

Prof. Dr. Cahit Talas **Sosyal Ekonomi.** İkinci Kitap. Gözden geçirilmiş ve yenilenerek genişletilmiş 3. bs. Ankara 1972. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XXX+648 S. 2 levha 30 TL.

Mahmut Tezcan Kan Gütme Olayları Sosyolojisi. Ankara Üniv. Eğitim Fakültesi Y. 193 S. 24 TL.

Afşar Timuçin Descartes-Descartes'ci Bilgi Teorisinin Temellendirilişi. İst. 1972. Kitaş Y. 236 S. 10 TL.

Dr. Serim Timur: Türkiye'de Aile Yapısı. Ankara 1972. Hacettepe Üniv. Y. XXI+234 S. 15 TL.

Prof. Bedrettin Tuncel Atatürk ve 30 Ağustos Zaferinin İlk Kutlanışı. Ankara 1972. Tarih Kurumu Y 92 S. 5 TL.

İlter Turan Nato İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları. İst. 1972. İst. Üniv. İktisat Fakültesi Y. VI+174 S. 19.80 TL.

Mehmet Turgut Türkiye'nin Geleceği. Ankara 1972. Tur Y. 20 TL.

Turizm Rehberi. İst. 1972 Milliyet Y 269 S. res. 20 TL.

TÜRDOK Modern Dokümantasyon ve Enformasyon İşlemleri. Ankara 1972. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma kurumu dökümantasyon Merkezi Y VIII + 252 S. ücretsiz.

Türk Dil Kurumu: Bölge Ağızlarında Atasözleri ve deyimler. İkinci kitap. Ankara 1972 Türk Dil Kurumu Y 175 S. 10 TL.

Türk Dil Kurumu Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten-1971. Ankara 1971 Türk Dil Kurumu Y 272 S. 35 TL.

Türk Dili. Anı Özel Sayısı. 246. sayı. 1 Mart 1972. Ankara. Türk Dil Kurumu Y 316 S. 10 TL.

Türk Dili Dergisi Divanü Lûgat-it-Türk Özel Sayısı. Sayı 253. Ankara 1972. Türk Dil Kurumu Y. 135 S. 5 TL.

Türk Folklor ve Etnoğrafya Bibliyografyası. Cilt 1. Ankara Milli Folklor Enstitüsü Y. 521 S. 25 TL.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü: Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi. Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD tebliğleri 9-11 Kasım 1967). Ankara 1972 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Y VI+141 S. 7.50 TL.

Türkçe Temel Bilgiler. Haz. Ahmet Köklügiller İst. (kendi yayını) 112 S. 5 TL.

Orhan Türkdoğan Doğu Anadolu'da Sağlık-Hastalık Sis-

teminin Toplumsal Araştırması. Erzurum'da Bir Kasabanın Medikal Sosyolojik Yapısı. Erzurum 1972. Atatürk Üniv. Y. 144 S. 12 TL.

Ünal Türkeş Muğla İli Toplum Yapısı Araştırmaları. İst. (kendi yayını) 224 S. 20 TL.

Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi. Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsü ve Türk Sosyal Bilimler Derneği Seminerinde Sunulan Bildiriler. 23-25 Şubat 1970. Ankara. Hacettepe Üniv. Y 250 S. 15 TL.

Çağatay Uluçay: Harem II. Ankara 1971. Türk Tarih Kurumu Y XXII+189 S. 40 resim. 45 TL.

Muzaffer Uyguner: Yapıt Hakları Terimleri Sözlüğü. Ankara 1971. Türk Dil Kurumu Y 76 S. 4 TL.

Uyuşturucu Maddeler Sorunu Üzerine. On Kaynak ve Yazardan Derleme. İst. 1972. Hastürk Y. 160 S. 20 TL.

A. Halûk Ülman: Birinci Dünya Savaşına Giden Yol. Ankara 1972. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. VIII+230 S. 15 TL.

Yüksel Ünsal: Bilimsel Reklâm ve Pazarlamadaki Yeri. İst. 1972 (kendi yayını). 500 S. 350 resim. 120 TL.

Doç. Dr. Fatma Varış Eğitim Program Geliştirme. «Teori ve Teknikler» Ankara 1971. Eğitim Fakültesi Y. 309 S. 21 TL.

Doç. Dr. Fatma Varış Türkiye'de Lisans Üstü Eğitim. Pozitif Bilimlerin Temel ve Uygulamalı Alanlarında. Ankara 1972. Eğitim Fakültesi Y 183 S. 20 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu C.H.P. D.P. A.P. İktidarlarının Anatomisi. Türkiye'de Üç Devir. İst. 1972. Sinan Y. 1 cilt. 495 S. 20 TL.

Prof. Dr. Nevzad Yalçıntaş: Türkiye'nin Sosyal Bünyesi. İst. 1972. İst. Üniv. İktisat Fakültesi Y. XV+193 S. 25.35 TL.

Doç. Dr. Şerare Yetkin Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi. İst. 1972. İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Y. XI+230 S. res. 53 TL.

Prof. Dr. Turhan Yüce **Üniversite ve Özerklik.** Ankara 1972. Tur Y. 5 TL.

Dr. Ahmet N. Yücekök: **Türkiye'de Dernek Gelişimleri.** (1946-1968) Ankara 1972. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 149 S. 15 TL.

B. ÇEVİRİ.

Alain **Minerva veya Bilgelik.** Çev. Ayda Yörükan. Ankara 1972. Tur Y. 298 S. 15 TL.

J. M. Albertini: **Az Gelişmişliğin Mekanizması.** Çev.: Dr. Muzaffer Sencer Meral Kum. İst. 1972. Geçiş Y. 328 S. 20 TL.

Dr. C. Barnard: **Kalbiniz ve Siz.** Çev. Dr. Semih S. Tulpan. İst. 1972. Milliyet Y. 213 S. 20 TL.

Andre Beucler **Hitler'in Doğuşu ve Nasyonal Sosyalizm.** Çev Nüveyre İleri. İst. Tekin Y. 175 S. 10 TL.

J. Bronowski **Bilim ve İnsan Değer Yargıları.** Çev Ayseli Usluata. İst. Varlık Y 114 S. 5 TL.

Maurice Cranston **Yeni Solun Eleştirisi.** Çev. F. Sanem. İst. 1972 Milliyet Y XVII+290 S. 20 TL.

Çağdaş Filozoflarda Ölümün Anlamı. (Brunschvieg, G. Maccel, Heidegger, Sartre, Lawel, Schaerer). Çev. Faik Dranaz. İst. 1972. (kendi yayını). 5 TL.

Çağlar Boyunca Toplumları Sarsan 100 Büyük Gün. 2 cilt. Çev.: Zeyyat Selimoğlu - Tanju Akerson - Sezai Yalçınkaya - K. Kerim. İst. 1972. Milliyet Y 902 S. res. 60 TL. (2 cilt birarada).

Edward Mead Earle **Bağdat Demiryolu Savaşı.** Çev. Kasım Yargıcı. İst. 1972 Milliyet Y. 384 S. res. 25 TL.

A. Einstein L. Infeld **Fiziğin Evrimi.** İlk Kavramlardan İlişkinliğe ve Kuantumlara Fiziğin Evrimi. Çev. Öner Ünalan. Ankara 1972. Onur Y. 298 S. 20 TL.

Laurence Evans: **Türkiye'nin Paylaşılması.** (1914-1924). Çev. Tevfik Altınay. İst. 1972. Milliyet Y .424 S. 25 TL.

Ernst Fischer: **Sanatın Gerekliliği.** Çev Cevap Çapan. İst. De Y 254 S. 10 TL.

S. Freud: Seçmeler. Çev. Avni Öner. İst. 1972. Milliyet Y. 407 S 25 TL. (Stefan Zweig'ın önsözü ile).

Theodor Fritsch: Tarih Boyunca Yahudi Meselesi. Çev.: Münir Abdurrahman. Ankara 1972. Akçağ Y. 539 S. 25 TL.

Dr. Ronald J. Glasser 365 Gün. Yaşantı Dizisi. Çev. Muzaffer Arkın. İst. 1972. Hürriyet Y. 352 S. 15 TL.

John Günther: Az Gelişmişliğin Yapısı. Güney Amerika Gerçeği. Çev. Algın Saydar. İst. Geçiş Y. 176 S. 12 50 TL.

L. Hardy Kâr İçin Pazarlama. Çev. Süheyl Gürbaşkan. İst. 1972. İst. Reklâm Y. 92 S. 10 TL.

A. Hitler Kavgam. Çev. Refik Özdek. İst. 1972 Yağmur Y. 720 S. 40 TL.

Andre Hodeir Müzikte Türler ve Biçimler. Çev. İlhan Usmanbaş. İst. Devlet Konservatuarı Y. 74 S. 1 plânş 6.00 TL.

Prof. Gotthard Jaeschke: Yeni Türkiye'de İslâmlık. Çev.: Hayrullah Örs. Ankara 1972. Bilgi Y. 168 S. 20 TL.

Robert Rhodes James Gelibolu Harekâtı. Çev.: Halûk V. Saltıkgil. İst. 1972. Belge Y. 550 S. 40 TL.

Prof. Dr. Arthur J. Jersild: Çocuk Psikolojisi. II. cilt. Çev.: Doç. Dr. Gülseren Günçe. Ankara 1972. Ankara Üniv. Eğitim Fakültesi Y. V+271 S. 24 TL.

Prof. Dr. G. Kerschensteiner: Vatandaşlık Terbiyesi Kavramı ve Uygulaması. Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen Ankara 1972. (kendi yayını). 84 S. 7.50 TL.

P. H. Lowe: Üretim Plânlaması. Çev. Ayeşnur Ökten. İst. 1972. İst. Reklâm Y. 65 S. 20 TL.

Angela Medici Yeni Eğitim. Çev. Nihal Önol. İst. Varlık Y. 158 S. 8 TL.

Maurice Mégret Psikolojik Savaş. Çev Samih Tiryakioğlu. İst. 1972. Varlık Y. 176 S. 8 TL.

Modern Toplum ve Eğitim. Çev.: Nüvit Uçkan Abdurrahman Çiner Ankara 1972. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Teknik İşbirliği Genel Müdürlüğü Y. 48 S. 6 plânş. ücretsiz.

E. E. Mustafayev - V. G. Şçerbin: Rusça - Türkçe Sözlük. 50.000 kelime. İst. 1972. Sovyet Ticaret Mümessilliği.

Nietzsche: Zerdüşt Böyle Diyordu. Çev. Osman Derinsu. İst. 1972 Varlık Y. 384 S. 15 TL.

Dr Count Léon Ostrorog: Ankara Reformu. Çev. Dr. Yusuf Ziya Kavakçı. İst. 1972. İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Y. 102 S. 8.50 TL.

Pentagon Raporları. Çev. Ahmet Örs ve diğerleri. İst. 1971 May Y. 440 S. 20 TL.

E. E. Ramsaur: Jön Türkler ve 1908 İhtilâli. İst. 1972. Sander Y. 216 S. 15 TL.

M. Rosenthal - P. Yudin Materyalist Felsefe Sözlüğü. Çev. Aziz Çalışlar. İst. 1972. Sosyal Y 550 S. 50 TL.

Bertrand Russel Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler. Çev. Sabahattin Eyüboğlu - Vedat Günyol. İst. 1972. Cem Y. 248 S. 12.50 TL.

Bertrand Russel Din ile Bilim. Çev. Akşit Göktürk. Ankara 1972. Bilgi Y. 195 S. 10 TL.

Peter Ryan Ay'da İlk Adımlar. Çev. Nuran Ülker-Ayhan Tezel-Halit Akoğlu. İst. 1972. Sander Y. 229 S. 8 plânş 12.50 TL.

Selim A. Sıddıkî İslâm Devletinde Mali Yapı. Çev. Rasim Özdenören. İst. 1972 Fikir Y 270 S. 15 TL.

Anthony Smith İnsan, Yapısı ve Yaşamı. Çev Erzen Onur - Nida Tekbaş. İst. 1972. Remzi K. 470 S. 30 TL.

Sobotta: Atlas of Human Anatomy. 4 cilt. İst. 1972. Sander Y. 1300 TL.

Pitirim A. Sorokin: Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri. Çev.: Mete Tunçay. Ankara 1972. Bilgi Y 294 S. 25 TL.

Tahran, Yalta, Postdam Konferansları. Çev. Fahri Yazıcı. İst. 1972 Sinan Y. 382 S. 20 TL.

Uluslararası Çalışma Örgütü: Az Gelişmiş Ülkelerin Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmalarında Kooperatiflerin Rolü. Çev. Celâl Uzel - Halûk Uzel. Ankara. Türk Kooperatifçilik Kurumu Y 70 S. 10 TL.

Ernst Von Aster: Bilgi Teorisi ve Mantık. 2 bs. Çev.: Macit

Gökberk. İst. 1972. İst. Üniv. Edebiyat Fakültesi Y.- VI+177 S. 19 TL.

Calvin Wells: İnsan ve Dünyası. Çev.: Erzen Onur. İst. 1972. Remzi K. 167 S. 4 plânş res. 15 TL.

Kısaltmalar:

İst. İstanbul
Y. Yayınları
Çev. Çeviren
Haz. Hazırlayan
K. Kitabevi
S. Sayfa
res.: Resimli

NOT Kasım 1971 - Ekim 1972 arasında saptanıp seçilen kitapları içeren bu listede, künyesi tamamlanamayan az sayıda kitap bulunmaktadır.

Yeni basımlar alınmamış, ancak az sayıda kitabın yeni basımları —gerekli görüldüğünde— gösterilmiştir.

Picasso

ŞİİRLER

Laszlo Nagy: desen

ÖZLEM

günüm geçmiyor
bir yelkenli açılıyor denize
gözlerin saçların dudakların
yeşil sarı bir vapur düdüğü

dakikam geçmiyor
ayaklarım yerdeyken
iki bütün arasında
göğe eriyor başım

ya da yağmurun peşinde
beyazdan beyaz sudan arı
aşk filân dedikleri bir oluşum
gidip geliyorum

Nazmi AKIMAN

G Ö Ç

yüzünün solgun barışıklığı iiçnde
bir okaliptüsle yanyana büyüyorsun
artıyor kanındaki hız
bilmiyorsun ellerini nereye koyacağını
akıyorsun bir dereye yorgun ve yalnız
sonsuzluğa dek
bir haber gibi güzelliğe gülümsemen
görgülü ve gerçek
doğuya mı batıya mı
nereye gidiyorsun
bir başka göz geziniyor yüzünde
kimsesiz ve kararsız
olacakları bir türlü kestiremiyorsun
kaybolman büyümenden farksız

Feriha AKTAN

★

İZ DÜŞÜMÜ

Binlerce yıldır oynatır kucağında
Yine de bitmemiştir toprağın suya aşkı.

Güneş yine o güneş değişen yeşil
Ağacın rengi değil gözlerin.

Sen artık seni seversin iş olsun diye gül
Oysa gülün mahzunluğu en güzel ölüm.

Yüreğim sizin olsun varsa insanlığım
Bir parça sevginizdir alıp götürdüğüm.

Kuşların kanadında sabaha doğru
Avcıların süsüdür mavide gördüğüm.

Ben sevgiye kurbanım toprağın aşkı suya
Doğrudur bir gül için güle öldüğüm.

Mehmet ALAN

KARABÜK'TE YORGUN VAGONLAR

Tepenin ardı Karaviran
Bir o yandan bir bu yandan
Kömürün türküsü ipil ipil
Bir o dağdan bir bu dağdan
Karşıdan karşıya bir su
Yamaçtan yamaca balıkyan

Yolun sonu Belkahvesi
Dağın ardı Akviran
Bir ince oluk dalların altında
Yorgunluğun ilkyaz dönemeci
Yürüyen derinden derine
Dağ çeşmesinin suyu
Ağacın derinden derine
İpince bir su olduğu

Yorgunluğun sonu kıyı kahvesi
Dağın ardı Akviran
Ormanın denize yatkınlığı
Alınterinin kömüre
Toprağın altındaki işçiye
İnsanın, alınterine
Ve türkülere yatkınlığı

Karabük'te yorgun vagonlar
Yolların tükenmezliği
İnsanın tükenmezliği
Bir o yandan bir bu yandan
Dağların umuduna uzanır ağaçlar
Yaşamın ölüme yatkınlığı
Varlıktan varlığa uzanan
Ölümün yaşama yatkınlığı

Dağın ardı Akviran
Bir o dağdan bir bu dağdan
İpince bir su derinden derine
Karşıdan karşıya balkıyan

Mahmut ALPTEKİN

CUMHURİYET ELLİ YAŞINDA

Onuncu yılı hatırlarım:
Küçük sokaklarında kasabamın
Büyük marşlarla,
Sınıf arkadaşlarım,
Tek tük, yarım yarım
Gözlerimin önünde,
Ama bir sevinçte bütün,
Sımsıkı, ulusça, yurtça.

Ellinci yılı kutluyoruz şimdi:
Cumhuriyet, alın teri, kurtuluştan sonra açan çiçek;
Güzel biçim, Ulus andı, gittikçe gençleşerek,
Nice yüzyıllara.

Yıllar, ne kadar da sabırsızsınız;
Robot dünyamıza uydunuz,
Döndünüz, döndünüz, durdunuz.

Elli yıl sonra,
Elli bir yaşında bir adam.
Hem sevinç içinde, hem üzgün,
Başında orta okul şapkasıyla marşlar söylediği gün,
Çocukça düşler kurduğu kasabadan uzak,
Uzak tasadan, yüzdüğü kıyılardan, taşladığı agaçlardan,
Ve üzgün yaşlanmaktan.

Sevinç içinde, dimdik,
Paylaştığı için Özgür olmanın, Egemen olmanın,
Atatürk'ü duymanın,
Mutluluğu içinde.

Ellinci yılını yaşıyoruz Cumhuriyetin,
Çalışıyoruz, güveniyoruz, öğünüyoruz,
Bölünmez bir vatanda, metin,
Atatürkle başladığımız yolda,
Atatürkle yürüyoruz.

Adnan ARDAĞI

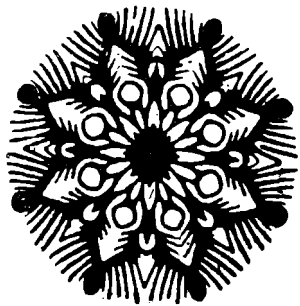
RÜYA GİBİ

hitit bileziklerinden bir gökkuşağı
hazdan başdöndürücü kokularla etrafa yayılan
gözlerinde uykunun yorgun aşığı
büyüler âleminde kırılıp saçılan

yalın ve keskin bir mutlulukla
gerindi koyup bıraktı eski hüzünleri
aralıksız gülümsedi esrarlı uzun
mavi yeşil mor kırmızı gülleri

daha sonra atlılar geldi dörtnala
çimlerdeki kırağı nallarına bulaştı
bir sabah yeliydi kucaklaştığı
hava deniz gibiydi sanki dalgalı

Ali ARSIN

M A S A

Bir ufak masada buluştular yıllarca
güneş batar batmaz her akşam
manav esat tesisatçı ali şoför ibrahim
ve maliyeden emekli süreyya bey
kerim'in çukur lokantasında.

Bir büyük suskunlukla başlardı gece
ilk kadehte konuşulmazdı düşünülürdü
sonra ibrahimden dolmuş öyküleri yavaş yavaş
süreyya beyden tesbih tıkırtısı
sonra pahalılık seçim vergiler
kerimden bir tabak tulum peyniri

Yıllar dost kadehlerde eskidiler
yorgunlulkar kerim'in kapısında bırakıldı
arınmış gittiler evlerine sıkıntılardan
manav esat tesisatçı ali şoför ibrahim
ve maliyeden emekli süreyya bey
yıkıcılar gelinceye dek.

Yerine sekiz katlı ev yapılacaktı
duyunca çocuklar gibi ağladılar
son kez oturdular önünde birer iskemle çekip
suskun gözlerle kerim'i gözlediler
yerine oğlu geldi masaları toplamağa
cebesi alıp başını gitmişti.

M. Alâeddin ASNA

TABANCA DİNAMİT

Doluysa sevmek tabancan
Sık kurşunu içindekine
Sesi bile yılgınlığa karşı
Bu yokluk bu göz yaşı
Tut birini vur ötekine

Bir dinamitse yüreğin
Saati gelince ateşle
Sevmek için yaşamayı
Ölesiye sevmek için
O sımsıcak güneşle

Zorla bencil duvarını
İnancını sevgiyle eğit
Korkulu bağnaz öfkeni
Bir dene ki yepyeni
Bu tabanca dinamit

Cevdet ATMACA

★

İLKYAZ DİZELERİ

Doğurucu, yaratıcı soluk her yan
Büyük patlama doğada, doğa üstünde
Beyinleri, gönülleri uyaran

Tutkun bakış, özveri, dayanış
Mavi uğultu, körkemli pırıltı
Yağmurlardan ilkyaza kanatlanış

Sıcak ellerinde oluştu düşünceler
Neyi esirgemiş ki bizden
«Aşk gelicek cümle eksikler biter»

Duruk özde yansıyan çocuk sesleri bu ara
Değirmeni coşturan köpüklü sulara dek
Şiir olur tümü sonra

Böceğin, kuşun türküsünü avuçluyorum
İçime doluşan sevinci avuçluyorum
Benimmiş gibi ilkyazı avuçluyorum

Açacak çağın özlenen goncası
Yaşamakla düş arası bu evrende
Varken güzelliğin buncası

Oğuz Kâzım ATOK

★

Ç A T A K T A

Kimi zaman saçımızı karıştıran yelde
Kimi zaman gölgenin ayaklarında
Su gibi dokunup geçiyor bazan
Farkında mısın karanlık kımıldanıyor
Tepelerin birden yükselen Ayı
Kim gizleniyor orda çatakta

Bütün kuşlar ve dallar tedirgin
Tam dudaklarına eğiliyorum
Binlerce çıtırtı toprakta
Telâşla yaz gecesini örtünüyor sevgilim
Ovaların kurnaz yolu
Kim gizleniyor orda çatakta

Binlerce gözü var akşamda
Binlerce gözü sabahta
Nereye gitsek bizi görüyor
Ak bir duman tütüyor ağzından
Uzaklarda şavkıyan kardez yıldız
Kim gizleniyor orda çatakta

BAŞARAN

SONNETLER

1

Bakır Bir Çan Gibi

Doğurgan bir göl suyu ve anaçlar güneşte,
Milyarlarca çoğalış varlıkta kaynar gibi.
Bir geriliş duyarız ıslak toprakta şimdi
Doğa zaman şarkısını söylüyor işte.

Biz bir halk ekliyoruz dört mevsim gür ve yeni,
Bir eli yarınlarda, bir bakışı geçmişte.
Bulutlarımız bir yağmuru döllüyor nice
Bir amansız kuşatmada, dönüşü yok geri.

Eli işi kumaşlarda düşsel nar çiçekleri,
Boşlukta pembe beyaz eller ve çamaşırlar,
Sevgilimizdir kadınların en dilberi.

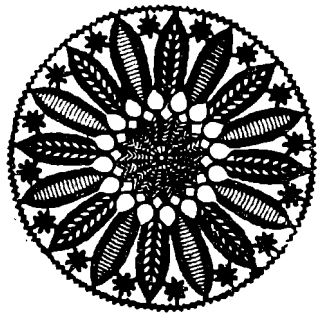
Onlar ki azalır çoğalmak için sessizce,
Kavgalara ve kana yaslanarak her gece
Yüreklerini bakır bir çan gibi taşırlar.

Seyfettin BAŞÇILLAR

BİLDİKLERİ BİLMEDİKLERİ

Bildikleri bir türkü var insanların
İyi.
İnsanlar nerden bilsinler gerçeği
Daha öteyi
Güzeli.
Her yerde düşüncenin gürültüsü
Ve yanılgı
Eller yumruk yürekler katı
Parmaklar sayı.
Yurt oba ev ocak unuttu dirliği
Yerler gökler sessizliği.
Bilmedikleri bir türkü var insanların
Sevgi.

Selâhattin BATU

AK ÇARŞAFLAR

Kim ağlamış gökyüzünde bu gece yarısı böyle?
Yüzüm gözüm sırsıklam, yollar yıldızdan geçilmiyor...
Özgürlüğün sıcaklığına ölenlerin ecel terleri mi bunlar?
Yoksa özlemi içimize oturan türkülerin parıltısı mı ufukta?
Saçları yerine bulutları taramış kızlar sularda yanlışlıkla...
Halâ gelinciksi sabahların doruğunda ellerinin beyazlığı,
Gıcır kırmızısı toprağın bilmiyordular kalleş olduğunu böylesine...
Hiç bir günahları yoktu sevgilerimizi bölüşmekten başka,
Barış türküleri derlemişlerdi uzak topraklardan kekik kokulu,
Gözlerini açtıklarında bir mor sabahta yumruk yumruktu elleri...
Kimin kanı damlamış gökyüzüne bu gece yarısı böyle?
Hepinizden
Cevap istiyorum

Limana vardığımda bütün gemiler demir almıştı güneye doğru...
Bin yıldır bekliyorum uykusuz şu taşın üstünde Budaca,
Dalgaların ağızından onların seslerini dinliyorum mosmor heyecandan...
Neden gözleri kırmızı kırmızı balıkların bana bakınca?
Her sabah bir elin sıcaklığıyla seviniyorum çoçcukça koynumda,
Bir gerdek gecesinin heyecanını duyuyorum iliklerimde kadınca,
Gün boyu şehirlerde döl peşinde koşan milyonlarca hayvan,
Unutup gittiler bile her şeyi orospuların yalancı dünyasında,
Kadın etine bulanmış sevdaların sıska bacakları arasında,
Haradaki aygırlar gibi tepiniyor ne kadar insan varsa Tanrım.

Nereye baksam gözleri çıkıyor karşıma ellerimizce yumuk yumuk...
Bu göz yaşlarının
Hakkını istiyorum

Ama bir gün konuşacak bu ölüler siz istemeseniz de...
Bütün türkülerimiz hazır şimdiden dünya çocuklarına masmavi,
Yalnız sevgiyi okuyacaklar artık kitapların ak dünyasında,
Görevi sevmek olan ellerinin sıcaklığına karşı gelmiyecek hiç biri...
Gözlerine dalıp gideceğiz aydınlık bir sabahın kapısından,
İlk kez utanmıyacak Tanrı yarattığına insanı özene bezene.
Kadınlarımız ölü adayları taşımayacak sıcacık döl yataklarında,
Karıncalar bile anlayacak en yüce zaferin yaşamak olduğunu,
Pembe topuklarını elma gibi dişleyeceğiz kızların mutluluktan,
Kestim bileklerinden sevmeyi öğretemediğim ellerimi artık,
Kimin gözleri bakan iri iri gece yarısı suçlu yüzüme böyle?
Utancımdan
Ölmek İstiyorum

Faik BAYSAL

★

ERDEM GÜLLERİ

Yiğit türküleri yankısında inancın
Açar mavi pembe mor erdem gülleri
Işık gömütlerinde çağların
Kılcal damarlar örneğin kökleri

Damıtılmış toprak potalarında
Özsu duruluğunda gözleri
Okşar kadife yumuşaklığında
Acıdan donuk heykelleri.

Süleyman BEKTAŞ

ŞİİRLER

I

Ne az ay ışığından uzaklığımız
Karanlıkla çoğalan bir yoldayız
Kendi yapraklarıyla ihtiyar saksı
Güneşe uzuyor kendi denizlerinde

II

Çiçekler yetişir denizlerinde
Elleri var geceye benzer
Yumuşaklığıyla sarar her yanımızı
Krallar su içti çeşmelerinden
Şimdi eski ağaçlarımız
Karanlık yosunlar içinde

III

Unutulmuş kutup yıldızı
Kim bırakmışsa yerinde

IV

Ay böceğin gözlerini alınca
Korkup geceyi çıkarıyor

V

Ey akan su yıldızlı geceye
Yarım bıraktığın yolculuk
Bitmeyecek mi sanıyorsun

Attilâ BÜYÜKTUNÇAY

DUMAN

Tan ağardı mı göklerden
Bir gelecek çağlar aha
Az daha yükselir yerden
Dağlar deli dağlar aha.

Gerçeği doğruyu seçmiş
Yürekten yüreğe göçmüş
Bir attır yelden su içmiş
Dağlar deli dağlar aha.

Yürü izlerin almıştır
Söyle sözlerin almıştır
Parla közlerin almıştır
Dağlar deli dağlar aha.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

DAMITMA TUTANAĞI

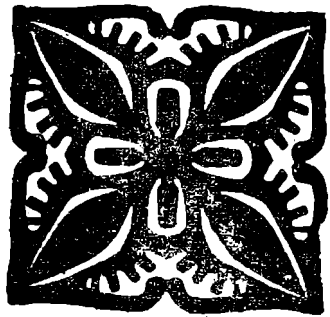
Nerdeyse çıkar gelir dayanır kapımıza
Gece kağnılarından alıştığımız konuk

Köşeleri silinmiş özürlü bir üçgendir
Yeni bir yüzdür ölü çok anlamlı ve donuk

Bir okul şarkısıdır sözleri yitirilmiş
Bir çocukluk resmidir gittikçe daha soluk

Çok eski bir öykünün anı çiçeklerinden
Bir hüzün damıtılır şimdi tatlı ve buruk

İlhan DEMİRASLAN

ÖĞRETMEN

Köy sessizliğinde bilgiler tohumu,
Açar Mustafa Kemal şafaklarına,
Göksu sesinde zaman türküsü,
Örer yaşamayı sevgi peteğinden
Büyür ahlat kollarında yaylâ yelleri,
Yurt bahçesinin ülkü bahçıvanları,
Dağ gülleri köy öğretmenleri

Bir ak yapı kekikli yamaçlarda,
Cıvıl cıvıl çiğdem kokan çocuklar,
Kimi güneş yanığı, kimi harman kavlağı,
Bir böcek, sakin adımlarında zaman yürüyor.
Okul kapısında Hüseyin Öğretmen,
Şakıyan yapraklarda sabah güneşi,
Hey elleri öpülesi yurt arıları,
Toprağın yüreği köy öğretmenleri.

Eğilip baktım akasya dallarından,
Kalkman köy benim köyümdür.
Sonsuz göğünde özgürlüğün
Açan çiçek benim köyümdür.
Bir çift turna uçar gelir yaylâdan,
Uygarlık habercisi barış kuşları.
Yeşerir alnında yurt söğütleri,
Ulus emeğinden, ulus sevgisinden bir anıt,
Bozkır ermişi köy öğretmenleri.

Mehmet Güner DEMİRAY

AK AYDINLIK

Sular boz-bulanık akmıyorsa
Yankır bir ezgi aydınlık ve gerçeği
Açar tüm özünü toprak
Dal dal yaprak yaprak bir ışıma
Ttutuşturur çıra gibi gözbebeklerimizi

Ve umudun dalları kar-beyaz güneşliyse
Bir sonsuz değişimdedir Doğa
Aydınlığa dönüştükçe karanlık
Sular boz-bulanık akmaz
Dibi görülür aydınlığından

Şahinkaya DİL

★

YİTİK ANI

I

Yorgun akşamlardan seslenirim sana
Yitik anılardan
Çorak topraklar üstündeki ayaklarım, ellerim
Daha bir daha yerleşirler duygularıma,
Seni hep aynı sokakta bırakıp bulduğumu düşünürüm.

Sert karanlığım anıların üstüne çöktüğünde
Arar bulurum seni.
Unuttum, unuttum gözlerini,
Yığınların kötümser ve düşman göğüslerinde

Sonra gecelerden, denizlerden ötede
Nefes alışını duydum insanların
Yarık, yarım nefes alışlarını
Sarsıntısında büyük yalnızlıkların
Körpe dalları boy verdi yüreğimde acımasız, bir başka
Mavnalar gibi karanlık, ağır, serin ve duygusuz.

Sancılar içinde kaldı tatlı baharlar,
Katran kokusunda büyüdü çocuklarımız
Çocuklarımız ellerimizde açmamış çiçekler gibi.
Zehir nefeslerinde düşüncenin altüst olmuş yalnızlığımız
Yarılmış ortasından bir kara, bir beyaz
Daha, bir daha yerleşir duygularımıza
Seni hep aynı sokaklarda bulup bıraktığımı düşünürüm.

II

Seni yitik anılardan alıp getiririm gerçeğime
Ellerin sıcak.
Sana tutunabilirim,
Girebilirim dünyalarına.

Boy boy uzanan gerçek insanlığımızdır.
Düşüncelerimizdir bizi götüren denize ve yollara,
Yılgın, küskün ve eğilmiş göğe.
Sana tutunabilirim.

Yabancı gülüşler içinde kaldı dünyamız
Üstelik boy verdi yönler.
Dizboyu suda çırpınır durur yalnızlığımız
Ve kader.
Yitik anılar içinde
Sana tutunabilirim.

Ayhan **DOĞAN**

★

HAYRAT

Hayrat oluklarından solmuş yaprakları topladı yolcu
Eğilip bir defa daha baktı
Sümbülzade Mehmet Efendi'nin nakışlarına
Bir güvercin olmalıydı şimdi cennete doğru
Taş oymalarda 1903 Kânunisâni...

Tülin ERBAŞ

ÜZGÜSÜDÜR ÇOCUĞUN

Ben iyi şeylerin yalnızca değindiği çocuk
güzel bir gün görürüm uzansam sözde benim
ebrulu suların koynunda kıpırdar yeşil
şurada bahar durmuş kapısında gözlerin
mutluluk bir tüydür soluk alsam gider

ben iyi şeylerin yalnızca değindiği çocuk
saçlarımın ucunda uçuşur ellerin
seni şurama alacak olsam beş kere beş
en az o kadar çarpar yüreğin
sonra bir gemi kalkar Akdeniz'den kuzeye

ben iyi şeylerin yalnızca değindiği çocuk
uğramaz oldu aydınlık odama geceleri
bir gülü bütünüyle okşayacak olsam
dökünür baştan başa büyür dikenleri
kan oturmuş ellerimle bu kaçıncı yolculuk

ben iyi şeylerin yalnızca değindiği çocuk
nabız atımı boyunda gelir sevinçler
titreyen ağaçlarda yapraklardır benim gibi
bir bulut geçer gözlerimden açarım kollarımı
gelen bakarım yan çizer giden gülümser

Kenan ERCAN

ZAMANI GELMİŞKEN

Odama tırmanan sarmaşıklarca
Sen de açıl güzelim
Baharla
Bilmez misin
Her şey zamanında olur
Elma düşer dalından
Zamanında
Vakıtsız öten horozu keserler
Pekmezi kaynatırlar
Bağ bozumunda
Bilmez misin
Kimse taşlamaz meyvesiz ağacı
Sen de açıl güzelim
Zamanı gelmişken

Rıza ERGÜVEN

★

31 MART AVCILARI — BEKİRAĞA BÖLÜĞÜ

Ne yapsın padişahı benim Mehmedim
Tek sultanı kendisi paşa gönlünün

Ne ekler benim Ahmedime saltanat
Dağları sürmedeki saltanatı düşünün

Neyine - benim Mustafamın - hilâfet
Başında bekliyecek adam mı yok ölünün

Hangi sol be Mehmedim nekadar sol
Batarken siyah ve kanlı Budapeşte'de gün

Ve zonklamalı açtığı yaralar şakaklarında
31 Mart avcılarının Bekirağa bölüğünün

Nüzhet ERMAN

YANGIN

Saçların dağılmadı,
Rüzgâr esiyor...

Gün doğmuyor üstüste
Kırmızı gül açıyor..
Ölüm geçemez sokaktan,
Çocuklar oynuyor..

Sayısız ak güvercin,
Yarınları uçuyor..

Yaşamak mutlu yangın,
İçimizde tutuşuyor..

Celâl ERTUĞAY

★

BIÇAK SIRTI

Keskin bıçak sırtında en tatlı anı
En bahar yüzlerde bir tutam çamur
Ağarmıyor içimizde kuşların tanı
Haziran bahçelerde gözçukurları

Acıdan kapanmış gözçukurları
Açlığın zaferi çelimsiz tohumlarda
Umut geçidinde demirden kapı
Keskin usturalar hep yalın ayaklarda

Hüzün bırakır çook damlara
Göklerin acıyla kirlenen bulutu
Taşlarda kırılan bir gülüştür
Çilingir akşamların akordsuz utu

Cılız parmaklarda sararmış tesbih
Sonsuz bekleyişler mevsimi
Keskin baltalar yontmuş
En ince gülücükleri

Bir türlü ağarmıyor yaşantımızda
Üzüntünün ulaşamadığı ufuk
Çok ayaklı böcekler denizinden
Nedense kurtulamıyor çocuk

İlhan GEÇER

★

İKİ YERİN AKŞAMI

Akşam, Anadolu'yu uyutur gelir İstanbul'a
Rize'li bir kayıkçının kürek ucuyla.

Herşey tersyüz olur çekip giderken gün
Sokaklar değil, evler sokağa çıkar
İnsan hınç balyozunu taşır yüreğinde
Güçsüz solukların.

Çatal dilini uzatır karanlığın ağzı
Batıya; doğudan gelip
Betonların altında dört köşedir Bizans!

Anadolu'nun akşamı belli:
Kırçıl bir yıldızdır önce
Alıp getiren karanlığın ilk ışığını
Sokakların uzunluğunu bölen her kapıda.

Çocuklar, sonra babaları
Ilınmış gözlerle girerler evlerine
Koca gün göçer gider bir sunguyla
Sabahın sonsuz sessizliğine kadar...

Nedret GÜRCAN

KİMLİK GÜZELİ

Kocaman bir elle serpilmiş gibi
Upuzun yatan ağaç ölüleri

Vurur yüze bazı yenilgileri.

Çark mı eskitir kişiyi
Kişi mi çarkı / hiç açıklamasız

Yeni bir tatardır sanki dağlardan inen Kırgız.

Ki yüzü acemi bir süvari kırışığı
Gibi durursa da fesleğenler arasında

Adı bir kış sonu kadar güzeldir sevdasında.

Belli bir yanık kokusu havasında suvarda
Ve artık eski bir battaniye altındadır dizleri

On dil vuruşuyla kimlik güzeli.

Ruşen HAKKI

Janos Kass: Musa

BİR'LER

Kör, küllere hem sevgi duyar, hem nefret.

— —

En büyükler en uzaktan görünürler en iyi.

— —

Ülküsüz ilkeler, hep ilkel kalır.

— —

Sürgün kuş üşür en sıcak iklimde bile.

— —

Kördür iki göz çoğalıp dört olamazsa.

— —

Başkadır her büyük aşk, basmakalıp her nefret.

— —

En güzel şarkı, kuşun kendi için söylediği.

— —

Aynalardan seslenir yalnızların yalvaçları.

— —

Kapkaradır kapkara cahilliğin özgürlüğü.

— —

En korkulu rüya uyanırken görülür.

— —

Kuş, kanatsız uçar aşk mevsiminin çağrısına.

Talât Sait HALMAN

KURU ÇINAR

Birden gelip yakalar bizi
En olmayacak bir yerde

Bir albüm sayfasında bir plâk sesinde
Ve uykusuz gecelerde

Arkamızdan çeker kolları
Bir çocuk büyür biraz ilerde

Anılarımızdır bizi öldüren
Kuru bir çınar gibi olduğumuz yerde

Subutay HİKMET

★

AMERİKA TARİHİ

Bir göçmen yelkenlinin tarihidir Amerika
Altın aramaların ırmaklarda
İncili ve davarları yaylatmak için
Dağ aşmaların kızıl derili batıya
Banka soygunlarının ve Broklin köprüsünün.
Abraham Linkoln'ün düşünen sakalıyla
Kıvırcık saçlarında zencilerin
Büyür çelişki otları
Başlar iç savaş.
Biçilir ot, akar ırmak
Petrol, Vietnam ve gençler sakal bırakarak
Öderler bir bunalımın bilinçaltını.
Bir nokta, bir virgül
Açar ıssız bir istasyon bahçesinde
Üzgülü bekleme saatlerinde
Joan Baer'in sesindeki **gül**

Ceyhun Atuf KANSU

SARDUNYA ÇİÇEĞİ

Sardunyanın kırmızısı döküldü
Güneşli Akdeniz bahçelerinden
Genç yüzüne ve gölgeli sokağına
Al kan yaprağı gibi
Körpe ellerin her sabah su verdiği
Kuyu yanında
Akdeniz huyludur tüm sardunyalar

Beni sorarsan uzun uykuda
Oynak atların eylül pazarında
Susamış bahçesinde evinizin
Bir bir suladım
Ateş sardunyalarını Akdenizin

Kemalettin KOÇ

YANITSIZ

Gün doğar oldu
Uyanmadığın sevdiğim
Sesini devşirdim dallardan

Gün batar oldu
Gözükmediğin sevdiğim
Sesini duyarım dağlardan

Kanadın mı kırdılar gökkuşum.

Muhsin KÜFELİ

ESKİDEN

Ay tutuldu gözlerinde
Su ışık ve martılar
Gökyüzünü çiziyor gözlerinde

Martılar karanlıkta da beyazdır
Martılar geceye taşınırdı eskiden

Anıl MERÇELLİ

★

MUSTAFA KEMAL ATEŞİ

9 Eylülde düşmanı
Denize döker gibi
Ankara sırtlarında yeniden
Bir şafak söker gibi
Yak, Mustafa Kemal ateşini
Yak, yeşersin bu stepler
Yak, aydınlansın karanlıklar!

Yeter, Ortaçağ'a teslim oldu
Yeter uyuduğu toprakların!
Taş devrini yaşayan insanların
Horgörüldüğü, sömürüldüğü,
Yeyer, hükmettiği karanlıkların!

Yeter, öz vatanımızda
Vatansızlar gibi
Boynumuz bükük,
Yeter, öz toprağımızda
Sürgünmüşüz gibi
Başlarımız eğik!

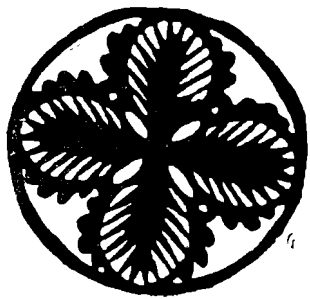
En gür kahkahalarda bile
Tepeden tırnağa mutsuz
En kahpe oyunlar içinde
Bölünmüş, güvensiz, umutsuz!

Yak, Mustafa Kemal ateşini
Gönüllerimizin en yücesinde
Ya Kocatepe'de, ya Dikmen sırtlarında
Yarat Dumlupınar'ın bir eşini..

Karanlığında kırkbin Türk köyünün
Yak, Mustafa Kemal ateşini
Yepyeni 19 Mayıslar için
Yak, en güzel Türkiye için
Yak, susayan gönüllerimizde
Tüm kavgalara ve aşka bedel

Yak, Mustafa Kemal ateşini!

Şinasi ÖZDENOĞLU

BOYLU BOYUNCA

Birdenbire bir aydınlığa düştüm
Onu soyunuk görünce;
Güneşli bir deniz miydi, yoksa uçurum?
Ansızın bitti gece!

Sen, yine sen, hep sen..
Düşünemiyorum, anlayamıyorum, tutunamıyorum
Sana bakınca.
Nedir bu sendeki zehir-zakkum,
Ey el değmemiş gonca?

Şaşkına çıksa da adımız
Kırılsa da güzellerin yüzünden
Kolumuz, kanadımız;
Yaşantımız yine servi yolunca

Girmesin, yok gereği, aramıza
Ne bir dost
Ne bir arkadaş...
Doğan gün, açan çiçek ve ateş
İçimizde boyluboyunca

Mehmet SALİHOĞLU

KÖPEKLEME

Bin boyut güvercinlenir
Gönül sevgiye duranda
Yaslanıban us dağına
Körpe dalı kışlandırır
Buz-köpek.

Can özünü kuşku korku
Okşarken üşütür bin kar
Kış-köpek.

Mavi çılgınlığı seçmek
En güneşli en yağmurlu öpüşmek
Yar-köpek.

Bu evrensel çoklulukta
Her dikende bir yürek kanasa da
Artık sevmiyorum demek
Dil-köpek.

Uyumuşken börtü böcek
Uyumuşken uyku bile
Gece gökler haritasın bilmeyen
Göz-köpek.

Taş çölünden sevmezliğin
Gül yüreği kül kılan
Yel-köpek.

Ölüm hiçlik düzlüğünde kara çadır
Köp-köpek.

Yüz bin zincire vurulsa tüm gücü
Yine yine fırın deler
Aç-köpek.

Bir gözünden bin aptallık ok atar
Dost sofralar yanaşması şol kalık
Tutma onursuzluğuyla kalkıp da
Kalem kirleten
El-köpek.

Büyür erdem, büyür onur yıldız öte
Salyalı bir karanlığı
Havlarken havlarken gece
Küf-köpek.

Ve ey ki ozan söyler
Söylenemiyeni en söyler
Ve işte ilk harfiyle
A-köpek.

Tahsin SARAÇ

★

YAŞAMAK ADINA

Uzun soluklu borular öttürdük
Şenliğine katıldık zamanın
Mesafeler uzadıkça uzadı
Yarınlara bir adımlık yerlerdeydik
Yarınlara bir adımlık yerlerde
Kalakaldık.

Yaşantımız bir yoldu görüntülerde
Gidildikçe uzayan
Biz kilometrelere sığınıyorduk
Kilometreler yol taşlarına
Yol taşlarında kaldı gözlerimiz
Göremiyoruz.

Altıncı hissimiz oldu acılar
Görürsek acılarla görür acılarla duyardık
Azık yapardık soframızda
Acı söylerdik ama doğru söylerdik
Zehir gibiydik sofralarınızda
Sevilmezdik.

Yarım günlerin yokluğu kısmetimiz
Yarım günlerin yokluğunda
Gocunun gocunabildiğiniz kadar
Sabır taşları çatlar bizler çatlamayız
Öylesine insan kişileriz
Görün işte.

Taşa vuruk yanlarımızda yetersizlik
Yarık tabanlarımızda sızısı özlemin
Sıcak bir tenin derinliğinde isteksiz arzular
Sıcak bir tenin derinliğinde çaresizlik
Duyun işte
Nedensiz gidişlerin kör karanlık yollarında.

Mustafa SARKILAR

★

OZANCA

Gülüşünden gül tomurcuk yeni bir renk alıyorum
Birdenbire şavkıyor içimde mor ötesi
Gönencesi çiğdem anadan bir halk deyişi
Alımlı bir türküye başlıyorum
gözlerinden
Birşeyler ulayarak gençliğimin ilk yazlarına
Bir ucundan güzeliğini çalışıyorum

Sevinin ebemkuşağını alıp yanaklarından
Kuş kanatlı yüreğime duru bir gök kuruyorum
Ve yıldız oynaşmasından coşkular damıtarak
Çağlarda gelin duvağı
sıcaklığına doğru
Düşlerle gerçekleri kol kola verip halayda
Bir ucundan güzelliğini çalışıyorum

Bakışında sabahlar buluyorum tepsi güneşli
Samanyollarında akan gizi duyarak
Çimeni delişmen böceği esrik kılan gözede
Nakışını dokuyorum us mekiğim-
-yürek terimle
O anaç güdüyü kuşaklara taşıyarak
Ozanca güzelliğini çalışıyorum

Mehmet Adem SOLAK

★

DUYMAK

Gülüşünün ayrı gelirdi sesi
Duyardım
Bileziklerinin ayrı

İğde ve akasya kokulu bir tutam saçtı
Duyardım
Dolduran aramızdaki boşluğu uçuşanda o

Fazla temmuz bir bakışla bir bakardın da
Duyardım
Fazla şubat yalnızlığım erir giderdi

Ve yıldızların gözlerinde bir ağması vardı
Duyardım
Su akması gibi o tüy sesindeki

Duyardım duyardım duyardım
Mutluluk
Yanındalığım kadardı

Alâattin SOYKAN

İNANANLAR

İnananlar,
Bilmezler korkmayı.
Gözlerinde ülkü,
Avuçlarında kardeşlik oldukça.
Çokçası unutmuş, sıcak aşı,
Hiç acımasız akşamlarda.
Uganda'da, Vietnam'da, Çekoslovakya'da
Kendi dost kolları sarar
Yorgun, yalnız başlarını.
Soğuk gecelerde gönüllerine çekmişler
Özgürlüğün bayrağını.
İnananlar,
Ne köy, ne kenttedir.
Dudakta hece gibi;
Çakmak çakmak gözde
Ve nefestedir.
İnananlar,
Ne dün, ne bugün,
Ne bilinen gelecektir.
Kaldırım taşlarında bir ölü,
Baharın ıslak toprağında
Menekşe kadar gerçektir.

Melek Sabah ŞARDAĞ

HATIRLAMA

Beyaz uykusunu sevdiğim çocuk
Alnında geceden arta kalan düş
Ve dudaklarında ıslak bahçelerin
Anılarında kalan gülüş
Uyu sıcak yıldızlar altıda

Artık
Ne sedef dağlarına özlem çektiğimiz Ay'da
O gençlik günleri var ömrümüzün
Ne de yeşil ışıklı yüzün
Gülümser salıncakta

Belki şimdi saçların ak
Ve yüzün kırış kırış
Hâlâ durur mu bakışlarında acep
O ürkek ve mutlu yalvarış
O eski bahçe
O gözlerindeki duman duman yeşil

Bir görsem seni
Giysen rüzgârda savrulan
o basma elbiseni
Başımızın üstünde akıp giden
Kuş sürülerine karışacakmışsın gibi
Tutsam yine sımsıkı ellerinden
Silinse yılların ağırlığı
Beyaz uykusunu sevdiğim çocuk
Güz mevsimi..
anılar darmadağın...
Ve fecirler burkulan karanlığın
Son hikâyesiyle kaldı uzakta
Akan su düğümlenmiyor neden...

Cahit TANYOL

ANNECİĞİM

Açılmaz oldu kapıları
bahçelerin,
alaca karanlıkta
tek tek
uçuşan kuşlar,
boşlukta sallanıp durur
avuçlarımdan sızan seneler.

Matem mi var
yalnızlığında gecenin?
Kucağında sayfaları sararmış kitapla
düşüncelerin nerede anneciğim?

Her gün akşamları
ufuktan
mavi bir süzülüşle
zaman
bir martı gibi sessiz
karışır durur rüzgâra
Her gün akşamları
güneş o kadar mahzun
durgun bir deniz gibi hayaller
sarmasın düşüncelerini
anneciğim.

Ama günler neden bu kadar çabuk
yıllar neden böylesine hüzünlü
geçip gidiyor?
Her gün aynasından düşüncelerimin
senin okşayıp sevdiğin
o mutlu çocuk
ve rüzgâr
ve bir türkü
bahçelerden yükselen.

Geçmese günler, yıllar akmasa
böylesine hızlı
zaman bir korkulu rüya
alır götürür yalnızlığımı.
Karanlıkta bahçelerde uzayan gölgeler,
sarı yapraklar
ve gümüş dallar
ve bir hışırtıyla esen rüzgâr,
soğuk kayalıklarda
ölümü düşündüm anneciğim.
Bahçe kapıları
duvarlar
uzayıp giden kaldırımlarda
gecenin ilk nağmeleri
sevgi
yoksulluk
ve yağmur ıslatır gölgeleri.
Her geçen gece
her geçen gündüz
bir alev gibi yakar ellerimi
zeytin ağaçlarında hayaller
nehirler
kıyılar
ve dağlarda esen rüzgâr,
açan çiçekte, süzülen ayışığında bir inilti
karanlıkta savrulup durur
ellerimin
arasından kayan
seneler
Bir uğultu var
soluk beyazlığında
gecenin
kucağında
sayfaları sararmış bir kitapla
düşüncelerin nerde
anneciğim?

Tuğrul TANYOL

ANI

Mısır püsküllleriyle sallanırdık her yerde
Ve doru bir küheylân olurduk türkülerde
Yaz çeker kapımızı giderdi kim bilecek
Şırılıtısı kalırdı en kuytu derelerde
Masalara bembeyaz bir örtü yayılmasın
Bir reçel öyle ışıyıp durmasın kilerde
Çitlenbik ağacını yüklenir gelirdin sen
Dinlensin kökleriyle bütün gün sekilerde
Biz ki doğma büyüme Akdeniz'in çocuğu
Yüreğimiz o bodur gövdeli makilerde
Her çocuğun elinde bir taş bir sapan vardır
Uyur kalır sokulduğu o kuytu siperde
Çocuğum mutluluğun simgesi sende midir
Seviyle topladığın yemişlerden bir ver de
Okuyalım yanyana yazılan adımızı
Defter yaprağı gibi çevirilen mermerde

Mesut TARCAN

GİDİŞ

Büyük tuzaklar düzenliyor yarına
Vardığım dar geçitler
Yorgunluk gibi yağıyor akşam sokaklarına
Eriyip dağılıyor bıraktığın gölgeler
Senle benim arama

Ne zaman kendimi sensiz bir gece saysam
Sensin geçilmeyen günler attığım her adımda
Her gidemediğim yolda sensin varılan köyler
Gidenler çoktan gitti biz kaldık
Yaralı bir şubatın akşamına

Şimdi uzak bir kıyı rüzgârına
Saçılmış saçlarımız darmadağın
Bir buğu gibi çökmüş umut sokaklarına
Şimdi kanar gibiyiz gidenleri
Kan ekleyip gidişlerin kanına

Beni senden ayırıyor yarına
Yalnızlık adında bir yabancı
Beni kimsesiz yollara sürüyor
Kalsın diye yüreğinin derininde
Adımla çerçevelenmiş bir acı

Afşar TİMUÇİN

BİTMESİN SEVGİLER

Gecedir. Hızlı atların dörtnala
soluk soluğa bitirdikleri.
Sessiz bir siyahlıktır. Gecedir.

Önce kırmızıyı getiriyorum
yorgunlukların yanına bırakıyorum.
Ellerimdir dizginlerini tutan
burun delikleri seğiren atımın.
Sevişmeleri güçlü kılan ellerimdir.

Ak bir siyahlıktır karışır saçlarına
Bitmese hiç bu uzun sokaklar
Bitmese geceleri dinen yorgunluklar.

Oktay TUNCER

★

TUTKU

Takılıp gidiyorum ardından
Bilmediğim ırmakların
Onlar gidiyor gölleniyorlar
Suskunluğunda ormanın

Ay doğanda diyorsun sorsam
Şavkı vuranda taşların yalabığına
Sen git ben gelirim
Oysa ay çıkmayacak biliyorsun

Yollar üstüme yürüyor
Atlar kuytulara, hadi gel
Kurtulup bukağılardan yorgun argın
Bir bulut kentlere ağıyor

Gel gidelim bırakma beni
Yeni güçler aranalım yeni sevgiler
Suskunluğunda ormanın
Vurulmuş iki güvercin biz olalım

H. Vasfi UÇKAN

İNSAN SEVGİSİ

«VARLIK'ın Kırkıncı Yıldönümünde Y.N.N.'a...»

Sevgi ile başlamalı her iş dünyamızda
Sevgi doldurmalı yürekleri
Sevgi ile doğmalı gün her sabah
Sevgi büyütmeli çiçekleri

E. Faik ÜSTÜN

DÖRT SES İÇİN AĞIT

ÇOCUKLUĞUMUN altın ses anıtları / belleğime dikilen
milyonlarca duygudan bayrak
gözlerimi yumdum mu duyarım derinden
yankırlar öylesine / sevgiyle çağlayarak

Caruzzo / işte birinci bayrak
seven kalplerin doruğunda dalgalanan
derin musikiyi sonsuzluğa uçuran
defneli bir güvercin / ak

arın arın / günahlardan sıyrılarak
duy Ave Mariya'yı / günahlardan sıyrılarak
pişmanlığın şükranın kederin o ölümsüz ezgisinde
aksın göz yaşların Schubert'le bırak

bırak Napoliten türkülerden şakrak
sonra essin Tino Rossi / portakal bahçelerinden
liman liman dağ dağ incecik hüzünden
kalbini çalarak

ve gençliğine doymadan toprağa düşen yaprak
o altın ses anıtı / unutamadığım Mario Lanza
ki çağlayanlar ki rüzgâr ki bülbüller susardı yanında
o başlayınca şarkıya kan kusarak

Halim YAĞCIOĞLU

SÜRGÜN

I

ilkin ezinçli türküler katıldı çamuruma
sonra tükenmez -hu- ları uykulu kumruların
usançlı o yaz günleri karadut ağaçlarında

bir kuyu dibinde belirledim ilk kez yüzümü
yanıbaşımda ağlıyordu anam gözlerini saklayarak
serince dalgalandı içimdeki durgun sular
bir öğle sıcağıydı duydum üşüdüğümü

II

büyüdü kuraklığın soluğu arıklarda
sardı tarlaları tütün boğan sarı ot
karaya çaldı buğday başakları da
biz bu ellerden zorunlu gidecektik
yutulmaz bir lokma oldu gırtlakta umut

sürgün korkusu artık sardı her yanımı
bir güvercin uçtu yüreğimin en ıssız yerinden
duydum akbabaların pençesini kapatacaklardı
kim bilir bizi nereye kapatacaklardı
uğrular gibi götürüp kaç yıllık yaşantımı

hep yılgın yürüdüm yollardan yıkılmak üzere
sular sıtmalı bir ürperişle sapsarı akardı
vardım bir gün el değmemiş ırmakların döküldükleri yere
bir bekleyiş içinde bin yıl geçmiş yarına
küskün bakışlı insanlar elleri var kocaman
vardım bir sürgünüm ya vardım dağbaşlarına
bir bekleyiş kurdda kuşta bir bekleyiş of aman

III

şimdi bir adam durur düşünür geçmişini
sevgiyle çözmek der bin kör düğümü
bütün yağmurlar sızsa da der iliklerimden içeri
yeşerir içimdeki sürgün unutturur sürgünlüğümü
açarım her gündoğumunda gazeteleri
ki yıldız yağdığını verirler yollar üstüne
Sıcak bir yorganmış gibi sığınırım gökyüzüne

Aydın YALKUT

KAPLAMA

Nenni söylerken analar
Beşiğim masal kaplama
Düş kaplama gerçeklerim
Büyür ha büyür Kaf dağı
Evimize gelir geceleri
Uçup gider sabah olunca

Kaval çalarken bir çoban
Türküler gurbet kaplama
Nasıl taş oluyor sesi bilmem
Bir örenin duvarlarına
Ne yüzle seviyorum ben seni
Islığım altın kaplama

Nasıl taşıyorsun bilmem
Gece gündüz sırtında
Nasıl ezilmiyorsun nasıl
Bunca güzelliğin altında
Ne yüzle vuruyorum ben seni
Tüfeğim barış kaplama

Yürü bre Zadig yürü
Babilonya sokaklarında
En yorgun attır senin atın
Ayakları tarih kaplama
Çık Babil kulesine bak
Yer yüzü laf kaplama

Ali YÜCE

SEVGİ SAATI

Ben kurunca sevgi saatimi
Değişir saatler birden
Yiğitliğim gelir konar yüzüme
Uzatır ellerini
Günaydın diyerekten

Ben kurunca sevgi saatimi
İnsanların erincine
Şiirler okur güneş
Yeşil, mavi, gül kırmızı sesiyle
Beyazlıklar üstüne

Ben kurunca sevgi saatimi
Yaşamanın gökyüzüne
Dostluklar kardeşlikler için
Çiçekler top top olur acının dallarında
Dünyaya bahar gelir

Şevket YÜCEL

BU AKŞAM

Bu akşam bir ot sevecek
doğacak ardından yeşil
gölgelerle

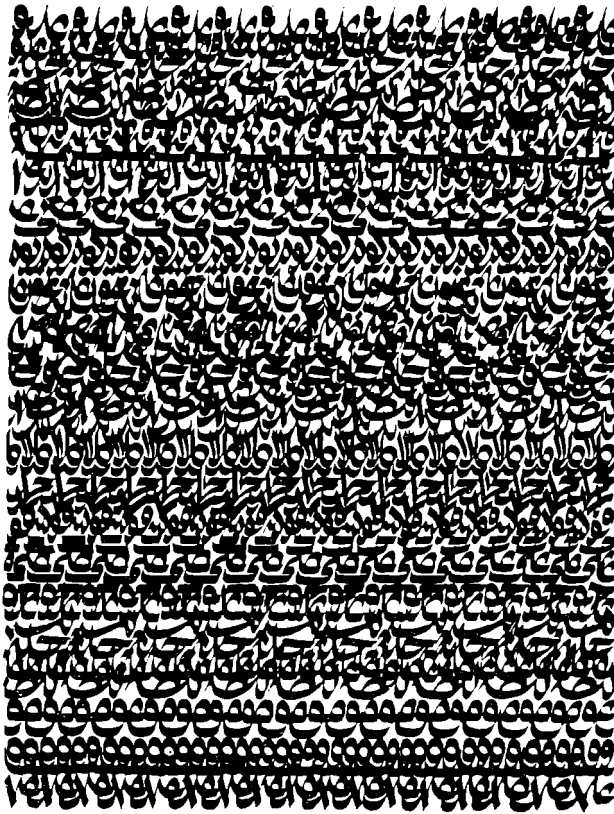
Bu akşam bir yaprak sevecek
düşecek ardından yağmur
gümüşlerle

Bu akşam bir ağaç sevecek
gülecek ardından gök
mavilerle

Bu akşam bir ozan sevecek
kalacak ardından şiir
ağrılarla

Necati ZEKERİYA

HİKÂYELER

Hüseyin Zenderudi FE. TE-SİN-RE

APAYDIN, Talip

ÖĞRETMEN ODASI

Ortada yeşil örtülü uzun bir masa. Kıyısında tahta sandalyeler. Karşı duvarda boydan boya dolap. Dolapta her birini bir öğretmenin kullandığı, küçük küçük gözler. Kimisi kilitli, kimisi kilitsiz. Köşeye yakın, duvarın dibinde kömür sobası. Yanıp yanmadığı belli değil. Kapının arkasında kıvrık ağaçtan yapılmış askılık. Pencere önlerinde yığılı kitaplar, defterler. Öğrenci ödevleri. Haritalar...

Kimse yoktu öğretmen odasında. Dersteydiler. Uzaktan uzağa bir uğultu geliyordu. O bildik öğrenci uğultusu.

Öğretmen Mehmet Koçak, pencereye yakın bir sandalyeye oturdu. Sağa sola bakındı. Duvarlar ak badanalıydı. Pencereden güneş vurmuştu, aydınlıktı içerisi. Tavana baktı. köşede bir yer akınıştı herhalde, dalga dalga lekeliydi. Uzaktan harita gibi görünüyordu. Pencereden dışarı baktı, kasabanın merkezi derenin içinde kalıyordu. Karşı yamaçta, kayaların dibinde, küçük küçük evler, eğri büğrü çatılar görünüyordu. Nerede bir düzlük buldularsa bir pencere bir kapı, ev yapmışlardı. Tenekeden, sandık tahtalarından gecekondu dedikleri evler. İçleri nasıldı kimbilir? Yalnız kentlerin çevresinde değil, küçük kasabaların kıyılarında da almış yürümüştü bu evler. «Yaşam kavgası. Yoksul yurttaşlar yapışmışlar oralara, düşmemeye çalışıyorlar.»

Öğretmen Mehmet Koçak kalkıp bir iki gezindi. Elini sobaya tutup baktı, yanmıyordu. Gelip yerine oturdu. Parmaklarını masaya hafif hafif vurmaya başladı. Do mi, re fa, mi sol... Parmak atlıyarak piyanoda temrin yapıyordu. Ta öğrenciliğinden kalma bir alışkanlıktı. Kendiliğinden yapardı, bırakamamıştı bir türlü. «O günlerden bu günlere...» diye düşündü. «Neler geldi geçti başımdan?

Ve sonunda buradayım işte.» İçinde sık sık duyduğu ezikliği yeniden duydu. Burkulmaya benzer, yanma gibi bir duygu, bir yerlerini derin derin acıtıyordu.

Ağzını açıp uzunca soludu. Sürülmüştü buraya. Çoluğu çocuğu bırakıp gelmişti. Şaka değildi, düş de değildi, gerçekti işte. «Bunlar olmıyabilirdi», dedi kendi kendine. «Okumasam düşünmesem, bazı doğruları görmesem. Bir çoklarının yaptığı gibi başımı eğip geçsem, bana ne desem... Bunların hiç birisi olmıyabilirdi. Şimdi Nejat kimbilir neler söylüyordur arkamdan? Metin nasıl seviniyordur? Sınıflarda nutuk çekiyorlardır hakkımda. Dışarda merdivene çıkıp ulu orta konuşuyorlardır. Ben oradayken konuşamazlardı. Bilirlerdi ne söyleseler yavan kalıyor, yapmacık oluyor. Öğrenciler yüzleriyle, davranışlariyle beğenmediklerini hemen belli ederlerdi. Deli olurdu ikisi de. Merdivenden inip sille tokat öğrenci döverlerdi. Bütün zayıf öğrtmenler gibi zorla otorite kurmaya çalışırlardı. Şimdi okul onlara kaldı. Bizse sürüldük ta buralara. Üstelik damgalandık. Fikirleri ve davranışları tehlikeli görüldüğünden...

Gülümsemeye çalıştı. En çok buna tutuluyordu. «Tehlikeli görüldüğünden... İyi ama ben değil miydim en çok beğenilen öğretmen? Üstün başarısından dolayı bakanlıkça teşekkür edilen öğretmen? Her gelen müfettişin, müdürün övdüğü öğretmen? Hele o öğrencilerim... Bir çok derslerim alkışlarla biterdi. Bana gösterdikleri sevgiyi, saygıyı hiç kimseye göstermezlerdi. Bütün tenbihlere karşı, arkamdan nasıl üzüldüklerini herkes gördü, herkes biliyordu. Bunu nasıl sileceksiniz? Nasıl unutturacaksınız beni öğrencilerime? Ne çabuk tehlikeli kişi oluverdik hemen? Öf... Bırak, düşünmiyeyim artık bunları. Şimdi sorun bu değil. Şimdi ben buradayım, gerçek bu.»

Sigara yaktı. Başını kaldırıp tavana doğru üfledi. Duman hızla yükseldi yukarı. «Ciğerlerim kuvvetli, diye düşündü. Sağlığım yerinde. Bu önemli. Sağlığım iyi olmalı. Yıkılmamalıyım, ayakta kalmalıyım. Ne dedi karım, aman kendine iyi bak, dedi. Oralarda ucuzdur, yağ al, bal al. Her gün iki yumurta ye. Bize para göndereceğim diye

boğazından kesme. Biz idare ederiz... Zavallı kadın üç çocukla birlikte idare edecek. Et bakalım nasıl edeceksen? Zaten hep idare etmedik mi? Yirmi yıl. Bu da tuz biber ekti üstüne.»

Zil sesiyle kendine geldi. Hemen arkasından bir uğultu yükseldi. Öğrenci uğultusu. Kapılar açıldı. Ortalık gürültüyle doldu. Öğretmen Mehmet Koçak başını salladı, «tanırım bu gürültüyü, dedi. Her yerde aynı.» Gençter bir bayan öğretmen girdi içeri. Mehmet Koçağa bir baktı, gitti en uzak köşeye oturdu. İnce uzun bir yüzü vardı. Sinirliydi. Parmaklarını şaklattı. «Huh» yaptı kendikendine, yorgundu.

«Beni öğrenci velisi zannetti herhalde. Bazı öğretmenler velilerle konuşmayı sevmezler. Dur bakalım, tanışırız şimdi.»

Bir bayan daha girdi. Ufak tefek, esmer bir hocanımdı. Dudakları hafif boyalıydı.

— Aman ne aptal şeyler! diyerek yürüdü öbürünün yanına. En basit şeyleri anlatamıyorum kardeş. Tahta kafa hepsi de.

— Sorma. Böyle haylaz çocuklar görmedim ben. Hem dinlemezler, hem dinlediklerini anlamazlar. Bağıra bağıra boğazım kuruyor.

— Ben de öyle. Amaan, aman. Adamı deli eder bunlar.

Esmer olanı Mehmet Koçağa baktı. Eğilip birşeyler fısıldadı. Aralarında konuştular. «Biliyorum» anlamında dudağını büktü öbürü.

Mehmet Koçak «kendimi tanıtayım» diye düşündü. Tam ayağa kalkacaktı, tekrar kapı açıldı. Uzun boylu bir arkadaş girdi. Ağır ağır geldi, gözleri gülüyordu.

— Hoş geldiniz, dedi.

— Hoş bulduk. Öğretmen Mehmet Koçak.

Başını salladı:

— Tahmin etmiştim, ben de öğretmen Mustafa. Hoş geldiniz.

El sıkıştılar. Yanına oturdu:

— Nasılsınız?

— Teşekkür ederim, iyiyim. Siz nasılsınız?

— İyiyiz. Çalışıyoruz işte. Sigara?

Sigara yaktılar. Bayan öğretmenler birbirlerine eğilip aralarında fısıldaştılar. Birisi kızardı.

— Hoş geldiniz, dedi usulca. Başını salladı. Öbürünün arkası dönüktü, o bakmadı.

— Ne tayini bu zamanda, hayrola?

Öğretmen Mustafa sormuştu.

— Bilmem. Tepeden inme, sürüldük işte.

Güldü:

— Bizim burası sürgün yeridir. Yeni çıkışlı olmadığınıza göre, belli zati. Geçmiş olsun.

İyice eğildi

— Konu neydi?

— Hoşlarına gitmedik. Belli şeyler, sendikacılık falan...

— Anlaşıldı. Sağlık olsun. Çoluk çocuk?

— Geldiğim yerde bıraktım. Belki dönerim. Danıştay bozar diyorlar.

— Mümkün. Çoğunu bozuyor zati.

— Buralar nasıl, siz memnun musunuz?

Ellerini açıp kapadı:

— Görüyorsunuz. Üstelik tam bir baskı... Zaten kimsenin bir şeyden haberi yok. Derse gir çık, hepsi bu.

— Öyle, ne yapacaksın. Onun için baskı kolay oluyor.

— Ama siz geldiniz, belki bir şeyler yaparız. Siz, ben, bir de Halil var. Öbür arkadaşlar pek karışmak istemezler.

— Belli zati.

Kulağına eğildi:

— Göreceksiniz, sizinle konuşmaya bile çekinecekler.

— Neden, beni tanıyorlar mı?

— Müdür tanıtmıştır.

Ellerini açıp kapadı. Çok şeyler söylemek isteyen bir yüzü vardı.

— Konuşuruz daha, dedi.

— İyi. Sizi tanıdığıma memnun oldum. Bir arkadaş buldum ya yeter.

— Bulunur. Her yerde var. Aslında biz çoğuz. Ama bu baskı...

— Ee olacak. Toplum değişimi kolay değil arkadaşım. Kökü derinlerde.

— Öyle ama bu kadar akılsızca diretmeleri, kaba davranmaları, olacak iş değil.

— Bütün tarih boyunca böyle olmuş. Hep kaba gücü kullanarak durdurmaya çalışmışlar. Ama durmaz...

Kapı açıldı ,gürültüler oldu. Oraya baktılar. Kısa boylu, şişmanca bir adam elinde sopayla girdi:

— Gelin bakalım, gelin! diye bağırdı. Sizi külhanbeyler sizi! Gene kaşındınız değil mi? Ört şu kapıyı!

Arkasından iki çocuk, çekinerek girdiler.

Mustafa öğretmen Mehmet Koçağın kulağına fısıldadı:

— Müdürün yardımcısı .İşi gücü öğrenci dövmek.

— Ya?

— Gör şimdi.

İki çocuğu duvarın dibine dizdi. Birinin yüzü yılgındı:

— Öğretmenim vallahi ben bir şey yapmadım, diye yalvarmıya başladı.

— Het! Sus, kes! Yalancı!

— Terbiyesiz! dedi hocanımlardan birisi geriden.

— Ulen siz adam olmıyacak mısınız? Siz bu okulun başına belâ mısınız? Kaç kere dayak yediniz siz benden, ha?

— Vallahi ben bir şey yapmadım öğretmenim. Aha bu sataştı.

— Ne zaman sataştım? dedi öbürü.

Onurlu bir çocuktu. Başka bir şey demedi. Sopanın ucuna bakmaya başladı.

Müdür yardımcısı birden girişti. Nerelerine rastlarsa, kelle kulak, deyneği kaldırıp kaldırıp vuruyordu. Çocuklar sakınıyorlar, kafalarını eğiyorlar ama kurtulamıyorlardı. Birisi kötü kötü sesler çıkararak ağlamaya başladı. Öbürü elini yüzüne kapayıp eğilmişti. Kafaları gözleri şişti ikisinin de. Yardımcı hâlâ vuruyordu.

— Yahu yeter! dedi Mehmet Koçak. Öldürecek çocukları!

Sinirleri bozulmuştu. Ayağa kalkacak oldu. Mustafa öğretmen kolundan çekip durdurdu.

— Bırakın. dedi. Bakmayıverin.

— Allah Allah, ne bu yahu?

— Böyle işte. Disiplin...

Müdür yardımcısı yoruluncaya kadar dövdü çocukları.

— Hadi şimdi defolun! diye bağırdı. Bir daha da karşıma gelmeyin, kemiklerinizi kırarım!

Kapıdan çıkarken arkalarından birer de tekme attı. Sonra hiç bir şey olmamış gibi odada dolaşmaya başladı.

— İt oğlu iter, dedi. Hayvanlar! Sokakta kavga etmişler...

«Hımm, suçları buymuş demek?»

Mehmet Koçak yardımcının yüzüne baktı. Küçük rütbeli bir nazi subayına benzetti. «Bu adamdan korkulur» diye düşündü .Yüzünde acımaya benzer, insancıl hiç bir iz yoktu. Kaya gibi sertti. Mehmet Koçağa hoş geldin demedi. Dönüp bakınadı bile. Görmezden geliyordu. Sonra çıkıp gitti.

— Vay canına! Nereli bu adam?

— Kayserinin bir yerinden ama neresinden, bilmiyorum.

— Ne öğretmeni?

— Fen dersleri öğretmeni. Din dersine de girer. Namazını kılar, orucunu tutar. Camiden çıkmaz, görsen tam Müslüman. Kasabalılar çok seviyorlar. Disiplinli öğretmen diye ünlü.

— İyiymiş

— Müdür başka yere tayinini bekliyor. Giderse bu müdür olacakmış. Öyle diyorlar. Politikacılar araya girmişler. Bunu müdür yapacaklarmış.

— Yaparlar, olur.

Kapı açıldı. Yakası kürklü mantosu ile boyalı taralı bir bayan girdi Mutlu bir yüzü vardı. Gülümseyerek selâm verdi.

— Bu da kaymakamın hanımı. Ev-iş öğretmeni. Okulda sekiz-on kız var, onlara ev-iş öğretir. Ama çoğu zaman gelmez. Ne öğretir bilmem.

Mantosunu çıkarıp astı. Topuklu ayakkabılarını çıt çıt vurarak doğruca sobaya gitti:

— Aaa yanmıyor ,dedi. Bu soğukta aşkolsun ayol, hepimizi hasta edecekler!

Çat çat kapıya gitti:

— Oğlum, hademeyi buraya çağır, dedi. Ne bu ayol, aa...

Ellerine hohlamaya başladı. Öğretmen Mehmet Koçağı görünce «hoş geldiniz» dedi kırıtarak. Sonra öbür bayanların yanına gitti. Aralarında konuşmaya başladılar.

Mustafa öğretmen eğilip sordu:.

— Gece nerede kaldınız? Otele mi indiniz?

— Evet, otelde kaldım. Ama her zaman kalınmaz. İyi değil. Küçük bir ev bulsam diyorum. Şöyle bir göz bir şey

— Ayrılalım ama biraz zor. Burada bekârlara ev vermezler. Zaten yok. Benim ev de rahatsız, değiştireyim diyorum, bulamıyorum. Bu küçük kasabaların sıkıntısı evden başlar, bilirsiniz.

— Öyledir, bilirim.

— Kışın yiyecek bulunmaz. Sebze meyve yoktur. Kırk yılda bir et kesilir, size düşmez. Kodamanlar kapışıverir.

— Vay vay vay...

— Yollar kapanır, posta gelmez, gazete gelmez.

— Tüü... Çok kötü!

— Geçen kış on-onbeş gün gazete gelmediği oldu. Dünya ile ilgiyi kestik. İnsan bir kötü oluyor ki sorma. Bir öksüzlük, bırakılmışlık duygusu çöküyor. Denizin dibine batmış bir gemide gibi oluyorsunuz. Bu yıl kış o kadar soğuk olmaz inşallah. Geçen kış çok kötüydü. Bir de hastalık çıktı, millet serildi yataklara. İlâç yok, doktor yok, yakacak yok... Kar iki metreyi geçti. Derece eksi otuz...

Öğretmen Mehmet Koçak neden buraya sürüldüğünü anlamaya başlamıştı. «Demek tam ceza çekeceğiz biz, dedi kendi kendine. Acı acı güldü. Suçumuz çok büyük demek. Vay vay vay...»

— Bu yıl da eli kulağında. Kasım onbeş dedi mi, tamamdır. Kış başlar. Onun için şimdiden odun almak gerek.

— Alalım, evet.

Yere bakıp düşündü. İçi karışmıştı. Bir yerleri derin derin sızlıyordu.

O sırada müdürü gördü. Kapıya dikilmiş kendisine bakıyordu. Kaşları çatıktı. Bir suçluya bakar gibiydi. Mehmet Koçak kendine geldi, ama duruşunu değiştirmedi. Üzüntüsünü kimseye belli etmiyecekti. Bacak bacak üstüne atıp bir sigara yaktı. «Dayan Mehmet Koçak», dedi içinde bir ses. «Kan tüküreceksin, ama kızılcık şerbeti içtim diyeceksin. Eğilmek yok!»

Başını kaldırıp sigaranın dumanını tavana doğru üfledi.

— Puff... yaptı.

ARDAĞI, Adnan

DÜŞLÜ GÖL

— Bir Adana kebabı lütfen, acı olmasın.

Garson (çocuk) gitti. Masada yalnızım. Küçük bir masa. Kapıya en yakın olanı. Yüzüm sokağa dönük. Pencere ile aramda iri yapraklı yeşil bir bitki duruyor. Camın açık olan kısmından kaldırım, cadde ve cadde ötesi dükkânlar görünüyor. Lokantanın giriş kapısı sol tarafta. Açık. Hava güzel. Öğle güneşi koyu gölgeler bırakıyor. Bunları neden anlatıyorum? İçinde bulunduğum yaşam parçası bu. Her günkü görünümü ile, durması gerek olduğunu sizin de bildiğiniz bir öğle lokantasındaki resim. Tüm koşulları ile her öğle üzeri, elinizle komuş gibi bulabileceğiniz bir masa, bir pencere ve.

Hayır, burada duralım. Çünkü kaldırımdan geçen insanlar da bilmiyor. Lokantanın önünde, tam kaldırımın ortasında bir leğen büyüklüğündeki su birikintisini siz de görseydiniz, olağan üstü bir durumun farkına hemen varırdınız.

Önce gök vurmuştu suya. Masmavi idi. Ama insanlar başaşağı geçmeye başlayınca gök kayboluyordu. Su birikintisinin önü duraktı. Önce bir kız geldi. Lise öğrencisi olduğu belliydi. Durdu. Bu saatte otobüse binerdi. Evine giderdi her öğle. Birden değişiverdi elbisesi. Mini bir etek giydi. Siyah çoraplarının yerini ten rengi naylon çoraplar aldı. Siyah önlüğünü attı. Kısa kollu, parlak bir lame blüz geçirdi. Saçları kabardı. Göğsü büyüdü. İri topuklu bir ayakkabı üzerinde boyu uzamıştı. Okul çantasını tutan elleri bu kez siyah bir çanta taşıyordu. Akşamı bekleyecekti. Brici yeni öğrenmişti. Uzun boylu çocukla ikinci gecesini geçirecekti. Annesine uyduracağı yalanı düşündü. Sema'larda ders çalışacağını söylemek yeterdi. Çantasını

açtı. Sıra arkadaşından aldığı 10 lira verinceydi. Yanında, yarılanmış bir Samsun sigarası ve bir kibrit vardı. Çantasını kapadı. Yanında beliren, annesinin elinden tutmuş üç yaşındaki çocuğa baktı. Evlenince onun da çocuğunun kız olmasını istedi. Gülümsedi. Çocuk anasına sokuldu. Anasının etekleri yukarı kaydı. Birden anası eteklerini düzeltti, çocuğu sarstı «Doğru dursana» diye çıkıştı. Çocukla yeniden gözgöze geldiler. «Gel bana» dedi. Çocuk saklandı. Yeniden başını çıkarıp baktı. Gülümsedi. Çocuklar gülümsedikleri zaman ne kadar güzelleşiyorlar, dedi içinden. Anası genç kıza baktı. Çocuğu öte yanına aldı. Arkasını çevirdi. Genç kız, kadını süzdü. Çocuk doğurmak zor olmasa gerek diye düşündü. Bu kadın da bir zamanlar benim gibi olmalı, dedi. Simitçi çocuk yanaştı. Genç kızın önünde durdu. Göğsüne bakıyordu. Sonra gözlerine dikti gözlerini. «Simit alsana, abla» dedi. Küçük çocuk anasının eteklerini çekti. Simitçiyi gösterdi. Kadın yeniden sarstı çocuğu. Genç kız «Bir simit ver» dedi. Çocuk tablayı uzattı. Genç kız şimidi aldı. Çantasındaki on lirayı çıkardı. Çocuk elini uzattı. Parayı alırken avucunun içinde kızın yumuşak ellerinin sıcaklığını duydu. Parayı bozdu. Kızın eline değdire değdire, birer birer saydı. Genç kız simidi küçük çocuğa uzattı «Al» dedi. Çocuk simidi kapar gibi aldı. Annesi, yarım ağızla bir teşekkür bıraktı boşluğa. Simitçi çocuk, 10 lirayı, kalbinin üzerindeki cebine özenle yerleştirdi.

Su birikintisi birden kıpkırmızı oldu. Belediye otobüsü gelmişti. Biraz sonra, simitçi çocuğun ayakları arasında bir parça masmavi gök duruyordu.

Adana kebabı geldi. Masama bırakıldı. Yemeye başladım.

Baktım. Düşlü gölün yerinde, bayağı bir su birikintisi vardı.

ASNA. M. Alaeddin

E M E K L İ

(Onlar V.)

Uyanmıştı. Gözlerini araladı. Pencereden ışık giriyordu. Ortalık aydınlandığına göre vakit geç olmalı diye düşündü, saatine baktı altı! Yatağın içinde öteki yana, duvara doğru döndü. Bir süre kımıldamadan yattı. Akşam geç yatmıştı, uyusaydı ya.. Kızıyordu kendine. Erkenden uyanıyordu. Son yıllar böyle olmuştu. Gece yarılarına kadar kitap okuyordu. Uyuduğunda sabaha yaklaşmış oluyordu saat. Belki iki, belki üç... Sonra da altı dedi mi gözünü açıyordu. Oysa eskiden ne çok severdi uykuyu. Sekizi geçtikten sonra zorla uyandırırdı karısı. Hele tatil günleri.. Ona, onbire kadar sabah uykusu. Sonra esaslı kahvaltılar Pastırma, rafadan yumurta.. Her gün tatil olsa da geç kalksam derdi. Şimdi hergün tatildi işte. Yine de..

Ama eskidendi o.. Yıllarca önce.. Eskiden daha neler vardı şimdi olmıyan.. Harıl harıl çalışırdı. Akşama kadar koşuşurdu işinde. Sonra da eve yürüyerek dönerdi. Yaz--kış.. Açardı göğsünü temiz havaya, mutlu soluklar alarak yürürdü, yazın güneşe, kışın soğuğa, kara karşı. Yine de yorulmazdı. Yılda beş-altı kez iş gezilerine çıkardı Anadolu'ya. Trende, otobüste, cipte şehir şehir, kasaba kasaba dolaşırdı da gık demezdi. Bayılırdı yollara, yollar aşmaya, insanlarla konuşmaya. Ne bacakları ağırırdı şimdiki gibi, ne yüreği sıkıştırırdı.

Yeniden uyuyamıyacağı belliydi. Yavaşça doğruldu yatağında. Ayakları ile terliklerini aradı. Mutfaktan su sesi geliyordu. Karısı çayı koyuyordu herhalde. Gözlerini oğuştura oğuştura oturma odasına gidip kendini diva-

nın üzerine attı. Yükselmeye başlıyan güneşe baktı pencereden. Sonra duvardaki saatin altında sllanan kola taktı gözlerini. Tak-tak-tak-tak. Saatin altında takvim asılıydı. Günlerden pazardı. Eskiden pazar sabahları pastırma, rafadan yumurta.. Ne de severdi pastırmayı. Hele yağda kızarmış olursa. Şöyle yumuşak bir tütünlük. Ağızda dağılan..

Elinde tepsi ile karısı girdi odaya. Masanın üstüne tabakları koymaya başladı.

«— A, uyandın mı sen? Günaydın!»

«— Odaya ışık girer girmez açıyorum gözlerimi. Günaydın!»

Masanın üstünde ıslatılmış beyaz peynir, tuzsuz ekmek, birkaç tane de elma duruyordu. İki tane de boş tabakla çatal.. Geldiği gibi sessizce çıkıverdi karısı. Elinde boş tepsi..

Canı kalkıp elini yüzünü yıkamak istemiyordu. Helâya da gitmek istemiyordu. Hiçbir şey istemiyordu canı. Bugün pazardı. Eskiden olduğu gibi öğleden sonra maça, ya da sinemaya gitmek de istemiyordu. Zaten maça gidemezdi. Doktor heyecanlanmayı yasak etmişti ona. Yüreği dayanmazdı. Bacakları da oraya kadar taşımazlardı. Sinemaya gidebilirdi aslında ya, ne görecekti sanki? İki kadınla erkek konuşup gülecekler, arada öpüşeceklerdi. Bir sürü de kavga dövüş olacaktı. Ne kadar saçma konuluydu bu şimdiki filmler. Hepsi birbirinin eşiydi. Eskiden bir Tarzan vardı, bir Mavi Melek vardı, hele o Havana'da Bayram..

«— Bugün çocuklar gelecek, biliyorsun değil mi?»

Karısı çayı getirmişti. Divandan kalkıp masaya yaklaştı. Pencerenin yanındaki sandalyeye oturdu. Sakarinli çayını karıştırmaya başladı.

«— Biliyorum, n'olmuş?»

«— Ne demek n'olmuş? Ayol bir aydır yüzlerini görmedik. Tatilden dün dönmüşler. bugün de elini öpmek istemişler. Özlemedin mi?»

Özlemek? Ne vardı özleyecek? Oğlunu beş aydır görmemişti de yine özlememişti. Kızıyla damadını bir ayda

mı özleyecekti? İki insan işte.. Gelecekler, konuşacaklar, sonra gideceklerdi .Sonra bir süre görmiyecekti. Bir gün yine geleceklerdi. Sonra bir süre görmiyecekti. Bir gün ölüverecek, bir daha hiç görmiyecekti. Ne faydası vardı görmenin? Bacaklarındaki ağrılar mı kesiliyordu, yüreğindeki hastalık mı geçiyordu onları görünce? Ölüp de bir daha göremeyince ne olacaktı? Ölüp de..

Acaba oğlu dönmeden ölür müydü? Kimbilir ne zaman gelecekti... İş bulup yurt dışına gitmişti beş ay önce. Gitmeden de başka şehirde otururdu aslında. Ayda yılda bir ya kendi, ya da mektubu gelirdi. Bir mektubunda başka ülkede iş bulduğunu yazmış, gitmeden de uğrayıp bir gece onlarla kalmıştı.

«— Ne kadar ilgisiz oldun çocuklarına karşı. Kaç yıldır dünyadan çektin elini eteğini. Kendinden başkasını sevmez oldun. Neden böylesin bey?»

«— Sabah sabah başka konuşacak şey yok mu yani?»

«— Oğlana da böylesin, kıza da.. Son gecesini bizimle geçirmeye gelmişti çocuk. Ertesi sabah dünyanın bir ucuna gidecekti. Hiç ilgilenmedin. Bütün gece ya on kelime söyledin, ya onbeş.. Nereye gittiğini sormadın, ne yapacağını sormadın, ne zaman döneceğini sormadın.»

Sormamıştı. Ne olacaktı soracaktı da.. Öğrence bacaklarındaki ağrılar mı geçecekti? Yine trenlere binip şehir şehir dolaşabilecek miydi? Maça gidebilecek miydi? Pastırma yiyebilecek miydi pazar sabahları?

Yatağından kalkmadan güle güle demişti oğluna. Hatta kızmıştı uyandırdıkları için. Daha yeni dalmıştı, çok okumuştu o gece. Sabah geç kalkmak istiyordu. Karısının ise gözlerinden yaşlar iniyordu. Sarılıp sarılıp kalıyordu oğlunun boynuna. «Bize mektup yaz, e mi oğlum, habersiz bırakma, e mi?» Boşuna yalvarıyordu. Ayda yılda bir yazardı belki yine. Hayırsız oğlanın biriydi.

«— Çocukken nasıl severdin ikisini de..»

Çocukken.. Gezilerden eve dönüş yaklaştıkça gümbür gümbür atardı yüreği. Çocukları gözünde tüterdi. Her gittiği yerden birşeyler getirmek isterdi onlara. Çoğunca ucuz armağanlar. Kitap, çukulata, küçük oyuncaklar.. Ka-

pıda kucağına atılırlardı. Sofrada çocuklarını gördükçe ışıldardı gözleri. Hastalandıklarında başlarında beklerdi. Severdi ya.. Gerçekten severdi çocuklarını. O zamanlar tek tasası onlardı. Kendini düşünmezdi hiç. Düşünmesi gerekmzdi ki.. Ne bacağı ağrırdı, ne yüreği sıkıştırırdı. Varsa yoksa çocukları.. Onlar ne yapmıştı peki? Düşünmüşler miydi babalarını? Biri bir adam bulmuş, evlenip gitmişti, öteki babasını o şehirde bırakıp başka yerde iş tutmuş, çekip gitmişti. O da yetmemiş de Avrupalara uçmuştu. Bir şişe şarap mı almışlardı babalarına, «bugüne dek sen bize para harcadın, şimdi de biz sana harcıyalım» mı demişlerdi. Biri ayda yılda bir gelir, öteki ayda yılda bir, iki satır mektup yazardı.

«— Ne kadar da iyi evlatlardır. Âlemin çocukları gibi olsalardı kimbilir ne yapardın. Bunlar gibi saygılı evlat nereden bulacaksın?»

«— Neden açık olmuş bu çayın rengi? Her zaman söylerim ikinci çayım koyu olacak diye.»

«— Bugün yine solundan kalkmışsın sen. Her zamanki koyuluğunda işte çay. Zaten daha koyu içmeni doktorlar istemiyor, biliyorsun.»

Doktorlar Doktorlar hiçbir şey yapmasını istemiyorlardı zaten. Maça gitmesini, pastırma yemesini, şarap içmesini.. Bir çay bile içemiyecek miydi dilediği gibi? Ne anlamı vardı böyle yaşamanın? Kimse çalmıyordu kapısını. Kimseye de gitmek gelmiyordu içinden. Herkesi küstürdün diyordu karısı. Herkesin canı cehenneme! Eskiden yazı yazardı. Şiirler, hikâyeler, anılar. Dosyalar dolusu denemesi vardı bir sandığa atılmış. Bir zamanlar yayınlamayı düşünmüştü. Para harcamayı göze alamamıştı. Yıllardır kalemi eline almaya da üşenir olmuştu. Yalnızca okuyordu. Ne bulursa okuyordu. Tarih, ruhbilimi, din.. Okuduklarının da birşeye yaradığı yoktu ya.. Öğrendiklerini yazamadıktan, tartışamadıktan, kimseye anlatamadıktan sonra.. Sigara paketine elini uzattı.

«— İçme şu sigarayı sabah sabah.. Biliyorsun doktorlar...»

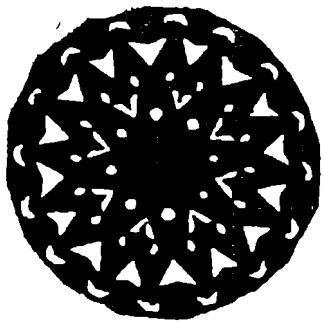
Birden patlayıverdi:

«— Sigara içme, çay içme. şeker yeme! N'oluyorsunuz be! Ağaç gibi mi yaşıyacağız şu dünyada. Doktorlar yasak etmiş! Yerin dibine batsın hepsi! Ölmüyoruz da ne oluyor sanki? Bir işe mi yarıyoruz hepinizi kızdırmaktan başka? Şu divandan yatağa yataktan divana! Yaşantımız bu işte! Yasaklamasak ne fark edecek? Herkes sevinecek ıoruktan kurtulduk diye. Hele çocukların!.»

Yanaklarında birer damla gözyaşı ile sessizce ona bakıyordu karısı. Birden sırtına bir sancı saplandı. Soluk alamıyordu. Yenice paketini bırakıp sandalyenin arkalığına yaslandı.

«— Şuradan.. Trinitrin tüpünü..»

Kadın koşup ilâcı getirdi. Tüpü kapıp açmaya çalıştı. Elleri titriyordu. Kapak fırlayınca ilâçlar yere saçıldı. Güneş ışınları halıya yansıyor, boncuk boncuk trinitrin haplarının altında ufak gölgecikler yapıyordu. O gün hava yine sıcak olacaktı.

BAYKURT, Fakir

CENAN

Denizin kıyısında belli belirsiz bir burun. Kasabayla arası altı kilometre kadar. Mart girince havalar ısınıyor. Toprağın altından yeşiller kükreyip çıkıyor. Aklı, sarılı, kırmızılı çiçekler açıyor. Hele otlar, hele otlar... Tâ eskiden ıppıssızdı buralar. Ara sıra çingeneler görünürdü. Çekiversen her yanları dökülen çadırlarını kurarlardı.

«Biz de koyunlarımızı güderdik!» diyor Cenan. «Sabahleyin salıver, akşamaca yayılsın. Kuşluk olunca söğütlerin dibine eğre, öğleyin sütlerini sağ, bakraçlarını doldur güzelce. Sonra da emiştir kuzularıyla. Akşam olunca da topla götür. Öte git, beri gel diyen yok. Ne muhtarı karışır, ne belediyenin bekçileri. Koyunculuk tatlıydı...»

Kimbilir nerelerde neler oldu? Bağların ve zeytinliklerin arasına ansızın giren asfaltın üzerinde ok gibi taksiler, ufacık tefecik kaplumbağa otomobillere benzemeyen Otomobiller çoğalmaya başladı. Çingenelere benzemeyen bambaşka insanlar, temiz, pak, yeşil, mavi, al, sarı çadırlar kurmaya başladı. Karıları kısa kollu, kısa etekli, erkekleri sakallı, fan fin fon, köylerin kasabaların insanlarından bambaşka; uzak iklimlerin, uzak dillerin insanları görünmeye başladılar. Bazılarının gökgözlü uğursuz çocukları vardı.

«Güneş bol! Sizin buralar çok çok tatlı!.»

Domatesi marulu alıyorlar, «bol» para veriyorlardı. Sütü yumurtayı alıyorlardı. Tavukları kuzuları topluyorlardı. Toplaşıp bakan delikanlılardan falan çekinmeden, herkesin önünde «çılbanıp» denize giriyorlardı. Çimip çimip seriliyorlardı kuma. Yüzyukarı seriliyorlar, yüzaşağı

kapanıyorlardı. Oynuyorlardı biribirleriyle. Sonra gene giriyorlar, gene çimiyorlardı. Çocuğu olanlar, çocuklarını da çimdiriyorlardı.

«Bir zamanlar biz de çimerdik, tâ çocukluğumuzda!..» diyor Cenan. «Ama azcık büyüdük, analarımız tutturdular: 'Hadin bağa, hadin zeytine!' 'Kalkın çabık! İş var iiiiş! Kız kısmı denizin kıyılarında avara dolaşamaz. Hemi de herkeslerin önünde çılbanamaz. Urus karıları gibi, Urus kızları gibi açıp her yanlarını kumlara yatamaz...'»

Ezanlar okunurdu hoparlörsüz. Yanık olurdu hafızların sesleri. Hocalar örtünme töresini uzun uzun anlatırlardı. Bu öğütleri tutanlara «iyi kız» denirdi.

Babaları da, hafifçe gülerek, «Bunnar Urus karıları, kızları değil gıı! Turus karıları, turus kızları bunnaaar!..» diye düzeltirlerdi.

«Ben denize girdiğim çağlarda okula felân gitmezdim!» diyor Cenan. «Denize girmeyi bıraktıktan sonra da gitmedim okula. Urus ne, turus ne? Hâlâ anladığım şu Urus bir ayrı gâvur, turus bir ayrı gâvur. Tâ eskiden bizim buralarda gâvurlar çokmuş. Edremidin Ayvalığın Havaranın oralarda zeytinlerin aralarında çok gâvur kesmişler. Çoğu da kendini denize atmış. Kayık bulan kayıkla, sal bulan salla, adalara, adalardan ötelere gitmişler. Kiliseleri, konakları, manastırları kalmış. Boşalan köylere islâm göçmenleri yerleştirilmiş. Daha daha eskiden belki hep gâvurdu buralar. O zamanlar bizim de kökümüz gâvur muydu kimbilir .Okula gitmediğime bunnarı bilemem, nerden bileyim? Buralar hep hep ören. Çok öteberi çıkıyor, çanak, çölmek, toprağın altından...

Cenan uzun süre koyun kuzu güttü bu üzerinde hiç ev olmayan çayırlarda. Denize giren «turus»lara gerilerden, uzaklardan baktı. Koyunu kuzuyu çayıra saldı, başka kızlar seksek oynadı, birdirbir, uzuneşek, kayrak oynadı. Sonra anası dedi ki, «Senin gibi böyük kızlar kuzu gütmez, oyun oynamaz. Seksek, birdirbir, uzuneşek heç oynamaz!..»

Buralara, bu örenlerin ve çayırların üstüne İzmir'den, Ankara, İstanbul'dan adamlar geldiler. Kimisi karıları

kızları ve baldızlarıyla gelip bakıyor, ölçüp adımlıyordu. İşaretlerle 'Şura sizin, bura bizim!' diyorlardı. Karıları kızları «turus» larınkine benziyordu tıpkı. Onlarınkiler gibi açıktılar. Ama çok toplu, top gibi de yuvarlaktılar. Etli butlu ve akça gerdanlıydılar. «Bizim bu körfezin köylerinde, kasabalarında böyle avrat nerdee?» diyor Cenan.

Kireç kuyuları eşildi, kireç taşıdı kamyonlar. Traktörler Kazdağı eteklerinden taş çektiler römorkerleriyle. Sonra tâ Karadeniz'den, Trabzon, Rize, Giresun'dan ustalar geldi. Yapılara başladılar. Önleri camlı, balkonlu, düzçatı, beşikörtü evler, önce kırmızı kırmızı, güzel tuğlalardan, sonra duman rengi biriketlerden, sonra sıvalı, badanalı, ak ak... köklerip çıktılar. Görenler şaşırdı.

«Ben emsallarımdan erken evlendim. Beni Şapçılı, Yasin'in Mamut derler bir adama verdiler...» diyor Cenan. «Önce sevdi Mamut beni. Ben çok edepsizdim canım! Bubam çok erken öldü. O beni sevince ben de onu sevdim. Sonra dövdü beni. Ben de onu döveyim dedim, dövdüm de biraz, amma onun elleriyle benimkiler bir mi? Hem de ensemden basıyordu yere. Dizleriyle sırtıma sırtıma vuruyordu. İki üç yıl içinde anladım Sevişmede belki, amma dövüşte ona çıkamam. Ne yapayım, çeneye döktüm ben de. O dövdü, ben de sövdüm süpürdüm. O dövdü ben daha çok sövdüm. Bu sefer daha çok kızdı, daha çok dövdü, nâlet!»

Koyunlarına bakıyor, Kazdağının başlarına bakıyor, biraz dalıyor Cenan. Sonra, «Heç şikât etmedim herifimden!» diyor. «Her ne kadar dövdü ve sövdüyse de, her dövüşün ardından yatırdı, kemiklerimi kıra kıra sevdi beni. Dövüp dövüp sevmelerden çok hoşlanırdı. Habire doğurdum. Gebe kaldığım zaman Şapçılı öteki herifler gibi surat asmadı Mamut. 'Düşür at!' filân demedi. Güvene güvene doğurdum. Her doğumda entarilik basmalar getirdi dört enden. Hem de sanki oğlum olmuş gibi boyalı şeker, leblebi, incir, iğde alıp üleştirdi köyün çocuklarına. Eli ağırdı, amma açıktı, hem de gönlü yüksekti. Nerde bulunur böylesi herifin, nasıl şikât edeyim?»

Örenlerin olduğu yerler, çayırlar, ufaklı büyüklü yapılarla, bol pencer ve camlı kapılarla doldu taştı. Ortalık ak sedefler gibi. «Kör olasıcalar, nasıl da biliyorlar canlarının kıymatını!» demiyor Cenan. Sanki hiç kıskanma bilmiyor. Eleştiri bilmiyor. İstanbul'dan Ankara'dan gelenler kumsala bir sürü gölgelik diktiler. Bir sürü elektrik çekiciler. Al, kırmızı, sarı, yeşil, mavi... Bahardan başlıyor, güze kadar yaz altı ay, saçları at kuyruğu sıkılmış, dar bilûcin giymiş kızlar, üst yanları çıplak, alt yanları şortlu oğlanlar, akşama kadar yüzüyorlar, yiyip içiyorlar, geceleri de döne döne dans ediyorlar geç vakitlere kadar. Otomobilleri her cinsten ve bütün hızlarda koşabilen. Yolları ise her yıl daha düzgün, daha asfalt. Ve kızlarla oğlanların ana, babaları, onlar da iki girip bir çıkıyorlar bu deryalarda çırpınıp duran mavi suya. Çıkınca güzel havlulara sarınıyorlar. Ve akşamları oturup masalarda buzlu bira, şarap, rakı içiyorlar, en iyi zeytinyağlı salatalardan yiyorlar. Ve oğullarını kızlarını seyrediyorlar el çırpa çırpa. Geç vakit yataklarına çekiliyorlar ve çok yedikleri için de çok zor uyuyorlar.

«Şapçı'da idaramız daralınca geldik eski vetanımıza, buraya!» diyor Cenan. «Şapçı çok ufak, kırlık bir köy. Çalı çakıl bir dağ köyü. Kocam koyuncu. Kızlarım da okula gitmiyorlar. İdaramız dardı, biraz daha daraldı. 'Hadi herifim kasabamıza gidelim, bizim kasaba biliyorsun kasaba değil, kasaba eniği. Hem de düzayak. Gine bir yandan zeytin, bir yandan tütün, bir yandan da koyunlarımızı güdüp yoğurt peynir çalarız. Turus çayırlarına satarız kilo kilo. Burda epey sürüdük, hadi azcık da orda sürünelim. Dövüşse orda yaparız, dövüşün ardından sevişse orda daha eyi sevişiriz herifim! dedim. Dedim ya ben çok edepsizimdir, hem de heç şikâtım yoktur herifimden. Ben böyle deyince, elimi de başından omuzuna sıvayınca, nasıl hayır der? Ilır birden. Kabayel değmiş kar gibi yumuşar. Ufala ufala yapar dediğimi... Biz kalkıp geldik buraya. Anamdan kardaşlarımdan az bir mal düştü bana. On üç ağaç zeytin. Bilmeyen bir şey sanır, değildir. Çırptık kendimiz. Ne gelir on üç ağaçtan? Bir yıl ve-

rir, bir yıl vermez, kendi yimemize anca yeter. Bir evlek kadar arsamız vardı, saz maz ,bir ev yapıp sokulduk. Tavan saz, taban topraktır hâlâ. Ayıbımız görünmesin diye üstünü de eski kiremitlerle örttük. Kiremit de çok bahalı tabii. Demir, çimento, kelesde, cam çerçeve... bunnara para mı yeter? Ben bu turus evlerine girer çıkarım ara sıra, yoğurt peynir verirken görürüm. O boy boy aynalara, halı kilimlere, yaylı karyola, banyodaki fayanslara... Bizim evlerde yatakları akşam serer, sabah olunca toplarız. Bizim evleri anmayalım daha eyi! O etleri, o pirzola, köfte, biftekleri biz yiye mi biliriz? Deniz derya balık derler, kim gidecek de, dutacak da, kızartıp közleyip yiyecek o balıkları? Var mı motorun, mazotun, var mı aracın, gerecin, avlanma karnen? Teraziye tartıya vurulunca da yanlarına mı yaklaşılıyor dahi kötünün kötüsü balıkların? Bunca yaşı yaşadım, bunca dişi dişedim, o koca çocuk olduğumda anamın azarladığındanberi nasıl bir daha ayağımı hemen kıyıcığında bu gök sulara sokmadımsa, bu gök suların içindeki balılkardan da kana kana bir yimedim inan olsun! Neyse! Yime içme havaslısı olduğumdan değil bu sözlerim. Böbreklerimden biri, aha şu böbreğim hastadır da, ikide bir herifim alır Ediremide Tokdur Haydar beye götürür, o söyler her seferinde, 'Eyi bak kendine, denizin kıyısındasın, bol bol balık yi, fosfor vardır!' ondan sonra da cırt cırt ilâç yazar. Alırız yazdığı ilâçları, velâkin eyi olmaz körolası böbreğim. Çekerim acılarını, sancılarını. Balık yisem böbreğim iyi mi olacak? Yoooo!... 'Balık vücut için birincidir. Bak vücudun da zayıf. Dökülüyorsun! Topla biraz!..' Böyle der körolası Haydar bey. Sekiz yıldır çekerim bu ağrıları, sekiz yıldır gider gelirim Ediremide, bakınırım o körolasıcaya, amma eyi olmam! Yemlik etti, bitirdi bizi! Herifim şimdi yapılarda çalışıyor. Ustalık bilmediğine, işçi girdi. On üç zeytinden altısı kurudu. Dokuzundan aldıklarımızla, bu koyunlarla, kuzularla felân geçim mi olur?»

Örenler'de, çayırlarda çoğalan evler, sanki her biri bir yılda beş sefer kuzuluyor gibi, bu gök suyun kıyısında ha-

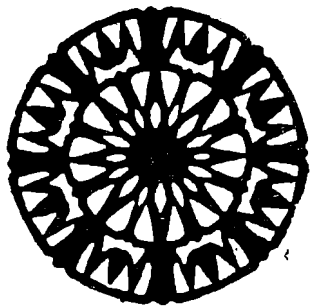
bire çoğalıyordu. Yaz altı ay, bayramyeri gibi kaynıyordu geceleri ve gündüzleri. Ve uzaklardan, çok uzaklardan gelip denize giriyorlar, kumlanıp güneşleniyorlardı. Dolgun kahvaltı, dolgun öğle akşam yemekleri, pastalı, poğaçalı saat beş çayları ve şuruplar, dondurmalar... «Canlarının kıymatını ne biliyor körolasıcalar!» demiyor Cenan. Işıkları florasan. Et balık kokuları. Pirzola, biftek, köfte. Mercan, palamut, lüfer, tâ İzmir'den gelme taranca! Hem Allahım o ne kadar otomobil! O ne kadar tiril tiril entariler ve bilûcinler ve naylon falan gömlekler ve «tea-shirt»-ler ve havlular, havlu gömlekler, havlu şapkalar, havlu bornozlar yedi renk üstüne, yeşil Bursa işleri, sudan çıkar çıkmaz sarınıp bürünüp kurulanıyorlar...

«Sekizini çakal yedi. İki denesini gine çakal yidi. Bir denesi kayboldu gitti, ne kuyruğu bulundu, ne kulağı. İşte bu önümdekiler kaldı. Sağsan nooolur ,satsan noolur? Gine de şikât etmiyorum. Sağıp sıkıp satıyoruz eyi kötü. 'Pekey, tasan ne?» deye sorsan ya! Çayır kalmadı üç koyunu götmeye. Ha bu görünen yer on altı dönümmüş. Herifim 6500'e kiraladı iki yıllığına. 6500 lira! Kalan koyunların memelerini çekiştirecem de, kapı kapı dolaşıp süt, yoğurt, peynir satacam da, bir yandan bu 6500'ü toplayacaz, bir yandan da karın doyuracaz, napalım? Herifim bu yüzden yapılarda işçi üçe beşe bakmadan. Kızların ikisini uçurduk. Okumadı bu ikisi. Ötekinner de okumuyorlar. Herif işçi, ben çoban, öğretmenler de yardım etmiyor. nasıl okur çocuklar? Asıl tasam böbreğimin ağrıları. Günden güne sönüyorum. O eski deli Cenan değilim gayri. Paragöz Haydar bey, 'Amaliyat edelim seni!' dedi. 'Amaliyattan başka çare yok.' dedi. Herifim sordu 'Kaça yaparsın?', 'Başkasına 10000, emme size 7500 olur.' dedi. Kalan koyunlarla zeytinleri satsak belki bu kadar eder diyor herifim. Satacak da gözünü kırpmadan. Amma bir şeyden korkusu var, Haydar bey garanti vermiyor, 'Orasını kesin bilemem, bakarsın masada kalır.' diyor. Bu yüzden herifim satıp savıp yaptırmıyor amaliyat. Ben de ille yaptır deye üstelemiyorum. Bunca çile, bunca çeki, acı, sancı, yedi dene de çocuk, kocattı, yıprattı beni...» Yeşil yeşil, ince ince bakıp gülüyor.

Eyy buralardan, bu düzgün yollardan, Ankara'dan İstanbul'a, İzmir'e, İzmir'den Ankara'ya, İstanbul'a, İstanbul'dan Londra'ya, Sofya'ya, Berlin'e, Peşte'ye gelip geçenler! Eyy Anadolu'nun batısında Ayvalık'ın, Edremit'in oralarda, deniz kıyılarında duranlar, durup o mavi sulara girenler ,ızgara pirzola biftek, mercan, lüfer, tarança, canlı balık falan yiyenler! Eyy ak yapılı, cam kapılı otellerde motellerde kalanlar! Kaldığınız yerin kıyıcığına sinmiş, sıkışmış bir çayır var Aman o çayıra bakacak olun. Belki Cenan'ı göreceksiniz. İki elini göğsünde bağlamıştır. Yıpranmış yoğsumuştur üstü başı. Kendi de göçüp gitmektedir Dişleri kırık dökük tür. Biçimli güzel yüzü gün gün sarıya döner. Bütün ışıkların, bütün güneşlerin kaynağı gibi parlak gözleri yavaş yavaş sönmek üzeredir Oralarda, o kıyı boylarında Batı Anadolu'nun bolluk dönemlerinden kalma bir harabe gibidir, görün Cenan'ı.

Ama gülerek, buruşmuş göğüslerini de gererek, «Yedi yavrumun yedisi de kız!» diyor kendisi.

17 Nisan 1972.

BOZFIRAT, Ayhan

«BİR SUÇLU GİBİ EZİK»

— Bizi görenler ağa - kardeş sanıyorlar, dedi kara gözlüsü.

Ben ötekinin yüzüne daha dikkatle baktım bu kez. Haklıydı. Yaşıt gibiydiler.

O sürdürdü konuşmasını

— Ben onun babasıyım.

Şaşırdım. Ağa - kardeş gibiydiler gerçekten. Baba - oğul nasıl olurlardı ki!

— Hastalık onu bu hale getirdi, diye tamamladı sözünü baba.

Ben daha dikkatle bakmaya başladım oğul olanın yüzüne. Mavi gözlü, küçük kafalıydı. O da babasını dinliyordu benim gibi. Ama şaşmadan dinliyordu o. Üstelik ağa - kardeş sanılmak da umurunda değildi. İlgisizce babasının yüzüne bakıyordu. Her görenin ağası, belki de kardeşi sandığı babasının yüzüne..

— Ben onun babasıyım, dedi babası yeniden. Ama dert.. Kaç yıldır çekiyor.

Öteki babasının yüzüne bakıyordu hâlâ. Bakışları anlamsızdı. Bir başkası hakkında konuşulanları dinliyordu sanki.

— Baba - oğuluz, dedi baba bir kez daha.

Sonra da sustu. Gözlerini merdiven boşluğuna dikti. Merdiven başındaki boşlukta oturuyorduk zaten. Oldukça genişti merdiven başı. Beş tane koltuk vardı. İkişer koltuk yanyana konmuştu, öteki iki koltuğa tam karşı gelecek biçimde. Koltuğun biri tam pencerenin önündeydi. Ortaya da ufak bir masa koymuşlardı. Koltukların aralarına da birer küçük sehpa sıkıştırılmıştı. Sehpaların üst-

La Fresnaye: Portre

leri boştu. Masanın üstünde, bir ilâç firmasının reklâmı aliminyum bir kül tablası vardı yalnızca. Hastahanenin diğer yerlerinde sigara içmek yasaktı. Ben de sigaramı içmek için buraya geliyordum arada bir. Burada yasak yoktu çünkü. Sigara içerken de büyücek bir naylon leğene konmuş, büyücek devetabanı saksına bakıyordum. Leğen, dışarı su sızmasın diye konmuş olacaktı. Devetabanının dallarından biri kurumuştu. Yakında tüm dallar kuruyacak gibi geliyordu bana nedense. Saksının toprağı ıslaktı oysa. Ama gene de devetabanı tümüyle kuruyacak diye düşünüyordum ve üzülüyordum buna

Kardeş, belki de ağa sanılan oğulun sesiyle gözümü ayırdım saksıdan, konuşanın yüzüne baktım. Babasının konuşmaya niyetli olmadığını anlayınca o başlamıştı konuşmaya:

— Kaç yıldır, dedi, şuramda bir ağrı..

Eliyle midesini gösteriyordu. Ben eline bakıyordum.

— Doktor 'yatacaksın' dedi.

— Geçmiş olsun. dedim. İyileşirsin. Ne hastalar iyi oluyor.. Çok iyi bir hastane bu..

Gerçekten de çok ağır hastalar görmüştüm kurtulan. Onun da kurtulacağına inanıyordum Ağı sarkık, paçaları kısa, çok kalın çizgili, mavi bir pijama giyecek, bir sürü karyolalardan birine yatacaktı. Kısa bir süre sonra da herkes öğrenecekti hastalığının ne olduğunu. O da herkesinkini.

Yeniden başladı konuşmaya:

— Şuramda bir ağrı..

Eliyle gene midesini gösteriyordu. Ben de eline baktım yeniden. Kaba, biçimsiz, kocaman bir eldi.

— Geçmiş olsun, kurtulursun. Birşeyin kalmaz, dedim yüzüne bakarak.

Yüzü zayıf, ufaktı. Kırış kırış derisi. kafatasına sıkı sıkıya giydirilmiş gibiydi. Yük kemikleri tüm açıklığıyla ortadaydı. Kasketinin siperliğinin dışında kalan yerler iyice yanmıştı güneşten.

Eli hâlâ midesinin üstündeydi. Kocamandı eli.. Sonra

elini çekti midesinden. Öteki elini de, midesini gösteren elini de dizlerinin üstüne koydu. Babasının yüzüne baktı yeniden. Babası hâlâ merdiven boşluğuna bakıyordu.

Ben de pencereden yana çevirdim başımı. Pencerenin kocaman dörtgenini akasya yaprakları yemyeşil doldurmuştu. Yaprakların rüzgârda her dalgalanışıyla, yeşilliğin ardındaki mavilik yer değiştiriyordu ufak ufak. Bir sigara daha yaktım. Koridordan gelen, hastahanelere özgü kokuyu bastırdı sigara dumanının kokusu.

— Doktor 'bugün yatacaksın' dedi. Beni ne zaman alırlar, diye sordu oğul.

Ondan yana döndüm yeniden

— Bekle, dedim. Haber verirler şimdi. Hemen yatman daha iyi. Bir an önce kurtulursun.

Elinde serum şişesi, merdivenlerden çıkıp, koridora dalan beyaz gömlekli hademe hiç birimize bakınadı bile. Baba-oğul, onu gözden kaybolana kadar izlediler. Ben aldırmadım. Pek çok hastanın koluna iğne sokup. ince, uzun bir hortumla, o şişedeki serorndan veriyorlardı.

Hademe gözden kaybolduktan sonra

— Hemen yatacakmışım, dedi.

Ne demek istediğini iyice anlamamıştım ama, gene de:

— Daha iyi, biran önce kurtulursun, dedim.

— Hep şuramda bir ağrı, dedi o yeniden.

Şivesinden, hangi bölgenin köylüsü olduğunu çıkarmaya çalıştım. Çıkaramadım Kayseri'li, Karadeniz'li değildi. Bu kadarını anlayabildim yalnızca.

Elini midesinin üstünden çekmeden

— Paralı değil mi, diye sordu.

— Paralı ya, diye cevapladım.

— Parasız kısmı yok mu, diye sordu bu kez de.

— Bilmem, dedim. Yok galiba.

— Parasız kısmı yok desene, dedi.

«Yok» olduğunu iyice biliyordum. Gene de:

— Bir sorsanız doktora, belki.. dedim.

Aslında doktora sormanın da gereksiz olduğunu biliyordum. Ama «belki» yi ekledim nedense.

Babasının yüzüne baktı. Ben de baktım babasının yüzüne. Babası düşüne düşüne:

— Sorsak mı iyi, dedi, sormasak mı?..

Ne demek istediğini anlamadım:

— Sorun bir kez, dedim. Ne zararı var.

O gene düşüne düşüne:

— Hayır, dedi. Sorarsak şimdi tutar..

Gerisini getirmedi. Zaten ben de anlamıştım şimdi ne demek istediğini. Babasından oğluna çevirdim bakışlarımı:

— Sigortan yok mu, diye sordum.

— Yok, diye cevapladı

— Sigortan olsaydı, dedim.

— Yok, dedi o gene.

— Sigortan olsaydı iş başkaydı ama.. dedim.

O hiç cevap vermedi. Ben de sustum. Gene pencereden yana çevirdim başımı.

Bir süre sonra sordu:

— Kaçadır bir ameliyat?

— Bilmem ki, dedim. Ameliyatına göre değişir. Ama pek ucuzu olmuyor bu işin.

Gözlerini gözlerimden ayırınadı bir süre. Sonra babasına çevirdi bakışlarını. «Bir suçlu gibi ezik» sordu

— Kalkabilir miyiz altından?

Kılıklarına bakılırsa hiç de altından kalkacağa benzemiyorlardı.

Babası cevap vermedi hemen. Merdiven boşluğuna bakıyordu sürekli. O, babasının gözlerinden ayırmıyordu gözlerini. Ben, bir onun, bir babasının yüzüne bakıyordum. Uzun bir süre sonra -belki de bana öyle geldi- babası, gözlerini gene merdiven boşluğundan ayırmadan:

— Dur bakalım hele, dedi.

Dikkatle baktım babasının yüzüne. O da «bir suçlu gibi ezik» olmalıydı. Onun için bakışlarını saklıyor gibi geldi bana. Babaydı ne de olsa. Kardeşi, belki de ağası sandıkları oğlu yıllardır acı çekiyordu. Hem baba olsun hem de oğlunu kurtarmak için.. Hâlâ merdiven boşluğundaydı gözleri.

Birşey söylemiş olmak için yeniden:

— Sigortan olsaydı, dedim ister istemez.

Cevap vermedi oğul

— Doktora bir sorsanız, dedim.

Cevap vermedi baba.

Sonra oğul babasının yüzünden ayırdı gözlerini, bana baktı

— Senin neyin var, diye sordu.

— Birşeyim yok, dedim. Hasta değilim ben.

Hasta olmadığım halde hastanede bulunmama anlam vermedi. Bakışlarından anladım bunu. Açıkladım:

— Refakatçiyim ben, dedim. Hastam var içerde. Onun yanında kalıyorum.

— Hastan nasıl, diye sordu.

— İyi çok şükür, diye cevapladım. Kurtuldu.

— Nesi vardı?

Açıkladım. Yaşını sordu Cevapladım. Neyim olduğunu sordu. Söyledim.

Tüm bu sorular, asıl soruyu sormak için bahanelermiş gibi geldi bana. Nitekim biraz sonra:

— Sen de parayla mı kalıyorsun, dedi.

«Bir suçlu gibi ezik»

— Evet, dedim. Parasız kalınmıyor.

Hem hasta değildim, hem de para ödüyordum.. O beni suçladı mı bilmiyorum.

— Sigortan olsaydı, dedim yeniden.

Tam o sırada hademe kapıda göründü:

— Gelin, dedi ikisine de.

İkisi birden kalktı. Babası önden yürüyordu. Oğul, 'Pan-Am' yazılı mavi çantayı aldı eline. Çantanın yerli malı olduğu apaçıktı. Ama gene de 'Pan-Am' yazısı vardı üstünde. Çantasıyla yürüdü babasının ardından. «Çantayı babası taşısa bari» diye düşündüm. Oğul hastaydı çünkü.

Aceleci, korkak yürüyorlardı hademenin ardı sıra. Bana bir 'Allahaısmarladık' bile demediler şaşkınlıktan.

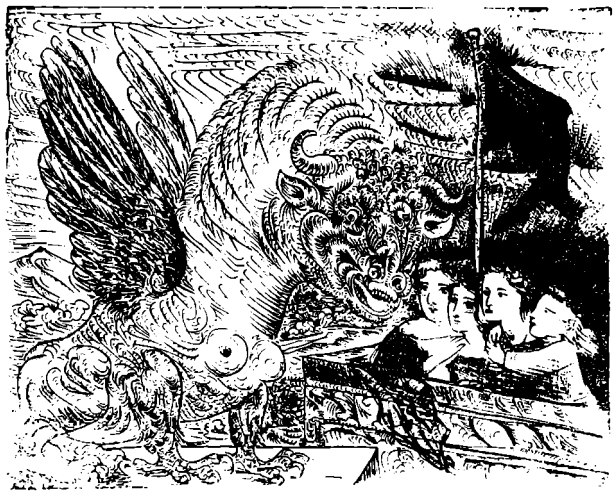
Ben seslendim arkalarından:

— Hayırlı şifalar.

Onlar, hademenin ardından seğirtip, kapının ardında gözden kaybolmuşlardı.

Pencereden yana çevirdim bakışlarımı. Pencerenin kocaman dörtgenini akasya yaprakları yemyeşil doldurmuştu. Alacalı bir güneş düşüyordu içeri. Yan tarafıma düşüyordu güneş. Yerimden kalktım. Öteki kolktuğa geçtim, oturdum.

Yazarın yakında yayımlanacak olan «Fırıldak» adlı öykü kitabından.

Picasso: desen

DAL, Şadan

ROMAN SANATI

Bunca yıllık yaşantımda. ne bir öykü, ne de roman okumuş değilim aslında. İlgi mi duymadım, çevremde okuyan mı yoktu, vaktim mi olmadı, nedenini bilmiyorum. Geçen gün kitapçının önünden geçerken, nasıl camekâna kaydı gözüm. Yaşar Nabi'nin Kléber Headens'ten dilimize çevirdiği ROMAN SANATI adlı kitabı gördüm. İlk kez roman yazma isteği uyandı içimde. Her şey bu kitabın içinde olduğuna göre... neden bende bir roman yazmamalıydım? Üstelik yüzde on indirim etiketi vardı kitabın üzerinde. İçeri girdim. Ucuzluk furyasından ya da kitap tutkusundan mı, oldukça kalabalıktı dükkân. Sıra bana gelince, parmağımla camekânı göstererek, «— Roman sanatı adlı kitabı almak istiyorum», dedim, kitapçıya. Beriki, arkasındaki raflardan birine uzandı, ince, küçük kitabı çıkarttı, «— İki lira», dedi, verirken. «— Yüzde on indirimli olacak», dedim. Güldü, «— Öyleyse yüzseksen kuruş verin», dedi. Benim için önemli olan yirmi kuruş değil, kitabın içindekilerdi kuşkusuz. Ama ne yalan söyleyeyim, yüzseksen kuruş gibi çok ucuz bir fiata roman sanatının anahtarını ele geçirmem hoşuma gitmişti. Kitabı cebime koydum. Bugüne dek kapağını açmadığım babadan kalma bir daktilom vardı. Altyandaki kırtasiyeciden bir top üçüncü hamur kâğıt aldım. Vakit kaybetmeden doğruca eve geldim. Kimseye görünmeden yatak odasına kapandım. Saç tarağımın sırtıylâ kitabın sayfalarını yırtarcasına açtım. Saate bakmaca yarım saatte bitirdim kitabı. Ne göreyim! meğer roman yazma sanatı ya da tekniği diye bir şey yokmuş aslında... Oysa, kâğıdı daktiloya geçirip. konu falan düşünmeden çalakalem yazmaya başlamak ye-

ter de artarmış bu iş için. Özgürce, tıpkı engin denizlere açılır gibi... Sonra? Sonrası Allah kerim... İşim kolaylaşmıştı böylece. Daktiloyu buldum, tozunu silip yatak odasına getirdim. Üçüncü hamur kâğıtlardan bir tane taktım. Yeri gelmişken belirteyim: Bu işleri yatak odasında yapmamın nedeni roman yazarken, evdekiler tarafından görülüp alaya alınmam korkusuydu. Nitekim, aklıma gelen başıma geldi. Daha ilk tuşa dokundum, kızım kapıda göründü. Yüzüne kapattığı okuma kitabının üzerinden bakan suçlu gözlerle, «— Babacığım ne yazıyorsun?» dedi. «— Hiiç, mektup yazıyorum», dedim, hemen de sepetledim Bu kez mutfaktan taraf, yaklaşan terlik sesleri duyuldu. Bu anasıydı, onu sepetleyemezdim. Doğruldum. Yatak odasından dışarı çıktım. Sırtımı kapıya dayadım. Karım karşımda, «Ne yazıyorsun?», demez mi o da. Tepem attı, biraz da sertçe, «— Hiç, mektup yazıyorum.», dedim ona da. Barometre gibidir, fırtınanın gelişini hemen anlar. Uzatmadı. Mutfağa giderekn, «— Daktiloyla mı?» dedi, o kadar. Yeniden kapıyı kapattı, daktilonun başına oturdum ya, kürekler bir türlü suya batmıyor, kayık sahilde çakılı, ben bir türlü açılamıyordum engin denizlere... Kalktım, salona uzanan koridoru geçtim. Kızım oturma odasında, okuma kitabının üzerine abanmış çaktırmadan beni izliyordu. Karım mutfakta, hiç oralı olmadı. Salonun penceresi önünde durdum, bir süre, denizi, üzerinde kayar gibi giden gemileri seyrettim. Tekrar yatak odasına döndüm, daktilonun başına geçtim. Nafile... Kâğıdı çıkartmadan daktiloyu odanın bir köşesine ittim.

Akşam yemeğinde aklım hep romandaydı. Karımın sorularına karşın yüzüne boş gözlerle bakıyor, yersiz cevaplar veriyor, yeniden dalıp gidiyordum. Sonunda, «— Hayatım, seni üzen bir şey mi var», dedi. Silkindim. «— Yoook, ne münasebet! Üzgün mü görünüyorum yoksa?» «— Bilmem belki de bana öyle geldi.» Kuşkusuz, kafasında, daktilodaki mektupla ilinti kuruyor, ama açıkça değinmiyordu mektuba

Gece, başımı yastığa koyarkoymaz aklımda gene roman. Sağa dönüyorum, sola dönüyorum, uyku tutmuyor

Sigara günde bir paketten iki pakete çıktı. İştahım kesildi. Bir eşit unutkanlık başladı. Eski hazırcevaplılığım kalmadı. Evin neşesi, huzuru kaçtı. Böylece tam bir hafta geçti, tâa ki daktiloyu eski yerine koyana dek. Sonunda roman yazdığım da ortaya çıktı. Şimdi ne zaman yatak odasına kapansam, karımla kızım, ilhâm perim kaçmasın diye içeri girmezler. Alay ettikleri sanmıyorum pek. Çünkü ben ne yapsam onlar için olağanüstüdür...

Picasso: desen

DAYIOĞLU, Gülten

TELLİ ÜMMÜHAN

Muhtar, Veysel'i küçümseyerek şöyle bir süzdü. Sonra:

— Ne var gine len, garın bir enik daha mı fırlattı yoksa? diye ıkıştı. Oysa kaç gündür Veysel'i dört gözle bekliyordu.

Veysel, ellerini göbeğinin üstünde kavuşturmuştu. Ezile büzüle Muhtar'ı cevapladı:

— He ağam he, bi oğlan daha doğurdu geçenlerde.

Muhtar, sözünü kesti:

— Hey Allahım be, tevekkeli dememişler: «Fıkaranın diktiği onmaz .....tiği onar» deye. Dinine yandığımın Ummuhan'ı emme de cinsmiş ha!

Sonra birden sertleşti

— Nasıl besleyeceksin bunca çocuğu? Şaka maka bi yana, bununla kaç veledin oldu len? Biz kayıdı kuyudu birbirine karıştırdık gayri. Doğanlar, ölenler, sonra yeniden doğanlar...

Veysel, yılışır gibi oldu:

— Deme be Muhtar ağam, deme gayri! Utandırma beni. Bununla 12 oldu. Beş'i öldü yedisi yaşar Maşallah.

Muhtar ekledi:

— Hem de kırkbirbuçuk kere Maşallah.

— Doğanlardan bir kaçını ölenlerin kaydına saydıkdı. Bebeler, birer, bilemedin ikişer yıl arayla doğuyor ve ölüyorlardı. Emme bu oğlana yeni doğum kâğıdı dolduracaz. Neden dersen...

Muhtar «biraz ileri gittin» gibilerden, sesini sivriltti

— Eyi eyi, sana akıl soran olmadı! Sen kendi işine, damızlık tekeler gibi gördüğün işe bak. Benim işime sokma burnunu. Nedenini ben bilirim gayri.

Veysel, bozuldu. Önce ne diyeceğini bilemedi, sonra:

— Sen bilirsin Muhtar ağam. Elbet sen işini herkesten eyi bilirsin, diye kekeledi.

Hem ne diyebilirdi? Muhtar haklıydı. Ümmühan karısı, köpekler gibi durmadan enikliyordu. Kendisi de gerçekten damızlık tekeler gibiydi. «Adam ne dese hakkı var.» diye geçirdi.

Muhtar, yeni bebeğin doğum kâğıdını yazıyordu:

— Adını ne koydun şimdikinin? diye sordu. Veysel:

— Muhtar ağam dedi, «bebenin adı. başımızdaki böyüklerden birinin adından olsun» diyecekti, bu kere gönlü öyle çekiyordu.

Muhtar, kâğıdın «isim» bölümüne «Muhtar» kelimesini yazmıştı bile. Üstelik homurdanarak başını kaldırdı, Veysel'i bir iyi haşladı:

— Herifçi doğuştan muhtar oldu gitti desene!

Veysel şaşırdı:

— Yok ağam! diye atıldı. Muhtar konuşturmadı. Kendi sözünü sürdürdü

— Oysa ben, kendime «Muhtar» dedirtinceye dek, neler ektim. Daha da çekiyorum. Millet fırsatını bulsa gözümü oyacak. İnsanoğlu, bir dinde, bir donda durmuyor ki. Dün bana «irey» verenler küçücük bir işlerini yapmadım deye, bugün sırtlarını çeviriyorlar. Bir yandan onların gönlünü edicem deye koşturup duruyorum. Beri yandan, Sallabaş Mehmet, Tufan Ali, İmamın Sümüklü Süleyman... gibi bana «irey» vermeyen karadinlilerle cebelleşiyorum.

Veysel, Muhtar'ın ses tonuna, cümleleri bitiriş ve bağlayışına göre; başını ya öne arkaya ya da, sağa sola sallaya sallaya dinliyordu anlatılanları.

Gide gide, muhtarın rengi değişti. Bakışları sertleşti. Sesi yükseldi. Kendini kapıp koyvermişti. Tüm dertlerini, düşmanlarını saydı döktü. Bu arada iyilik yapıp da kemlik gördüğü kimselere, sövdü saydı. Herkesi bir iyi boyadı.

Veysel de aynı havaya kaptırmıştı kendini. Dilinin döndüğü kadar, Muhtara yardım ediyor, unutulan olayları hatırlatarak yangını körüklüyordu.

Muhtar durup durup kabarıyor, yumruğunu masaya

vura vura içini boşaltıyordu. Sonunda sözü evirip çevirdi. Günlerdir tasarladığı şekilde «Doğum kontrolüne» geldi:

— Başımdaki dertler, bu kadarla bitse, öp de başına koy. Dahası var! Bak şu kâğıda bir kere! Hökümat, köyde yapılacak doğum kontroluna da, beni memur etmiş «bu işle ilgilen. Doğum kontrolu ekiplerine kolaylık göster. Halkı uyandır» diyor kâğıtta .Al işte. Bunca çıfıtlığın içinde, bir de milletinin orasınnan uğraşacakmışız. Tâbi uğraşacaz. Bu da memleket işi. Emme, işe n'erden başlamalı? Nasıl girişmeli? Aslını sorarsan b... tan iş bu bilâder. Durup dururken kimin karısına «gel hele, doğum konturolcularına, çocuk yolunu tıkatacaz» deyebilirsin? Kasabadan ekip gelecekmiş; köyün karılarına bu işi anlatacaklarmış. «Tıkaç» işine aklı yatıp da «he» deyene bedavadan bir âlet koycaklarmış. Ondan sonra gel keyfim, çocuk mocuk kalma korkusu ortadan kalkıyormuş. Bizim karı kocamış olmayaydı, ilk iş ona bir âlet kodurturdum evelallah!

Birden Veysel birisi tarafından dürtülmüş gibi, atıldı. Sevinçle Muhtarın boynuna sarıldı:

— Sen ne diyorsun Muhtar ağam, neler söylüyorsun? Essah mı bu dediğin tıkaç işi?

Diye Muhtarı sarsmaya başladı. Muhtar, amacına ulaşmıştı. Ama Veysel'e bir şey belli etmek istemiyordu. Hemen silkindi Veysel'in kollarından sıyrıldı:

— Dur len, delirdin mi sen? Geri dur şöyle. Emme de aklı evvelsin haaa! Senin karı benim aklıma gelmediydi hiç. İyi oldu da akıl ettin, dedi. Sonra işi oldu bittiye getirmek için ekledi:

— Haydi hayırlısı. Sabahtan tezi yok, bu işin peşine düşerim. Bunu sevabıma yapacam ha, bilmiş ol!...

Üç gün sonra kasabadan bir ebe geldi. Döllenme yaşındaki tüm kadınlar Muhtar'ın evinin avlusuna toplandılar. Ebe, doğum kontrolünü, gerekçesini ve yararlarını, kadınlara ayrıntılıyla anlattı. Sonra, Ümmühan'ı yanına çağırdı

— İlk spirali, Ümmühan Karamuk Hanıma koyacağım. Bunu kendisi istedi. Göreceksiniz, ne kadar kolay ve

rahat olacak. Alet orada kaldıkça, hiç bir zaman çocuk olmayacak.

Ortalıkta çıt yoktu. Ebe:

— Bana sormak istediğiniz bir şey var mı?

Diyerek, kadınların düşüncelerini dürtükledi. Yine ses çıkmadı. Gitmeye davranıyordu ki; gerilerden, soluk zayıf bir kadın seslendi:

— Ebanım, dur hele bi yol!

Ebe, kadına döndü:

— Ne var, bir şey mi soracaksın?

— He ya. Senin o «siperlik» dediğin şey, essahtan çocuk yolunu tıkayor mu?

Ebe öfkelendi:

— Bir saattir anlatıyoruz, hâlâ anlamadın mı?

Kadın konuşmaya kararlıydı. Canını dişine taktı Alı al, moru mor yana yana, derdini ebeye döktü:

— Bak ebe kardaş, ben on yıllık kadınım, emme bi kere olsun bebek kalmadı bende. Gözel yaradan bidene çocuk vermedi bana. Bir evlât için bağrım yanıp dutuşuyor. Delirenderin gayri. Kocam yüzüme hor bakar, kaynanam itip kakar, görümcelerim, eltilerim her Allahın günü, laf çarparlar: «dölsüz garı, meyvasız ağaç, çorak tarla» diye eğlenip, başımın etini yerler. Sen şimdi o tıkacı anlatırken, aklıma bişey düştü: «acep benim çocuk yolumda, senin dediğin tıkaç gibi, kudretten konma bir tıkaç mı var ki» derim? Kadın ebemiz, gözel ebemiz. Biyol önüne yatem de yoklayıver şu çocuk yolumu. Sevabına bakıver bir yol bana!...

Kadın coşkunlukla yakarıyordu ebeye. Ebe, kadını dinlerken «biz ne yapmaya çalışıyoruz. Bu deli karı ne istiyor!» diye için için küfrediyordu kadına.

— Olur, olur. Bir ara sana bakarım, dedi. Sonra öteki kadınlara döndü:

— Ben Muhtarlığa gidiyorum. Spiral koydurtmak isteyen, gelip orada adını yazdırsın. Biz de ona göre hazırlığımızı yapalım. Haftaya kasabaya gelirsiniz. Orada âletleri yerleştirip işimizi bitiririz. Ve ebe çıktı gitti.

Kadınlar, şöyle bir kaynaştılar. Öbek öbek olup lâf-

laşmaya giriştiler. Kimi, anladığı kadarıyla tıkacı övüyordu. Kimisi de yeriyordu.

Bu arada, yatak öyküleri ile çeşitli korunma ve çocuk düşürme yolları, olanca ayrıntılarıyla ortaya dökülüyordu. Karşılıklı öğütler veriliyor; çocuk düşürürken ölen, körpe gelinler yana yakıla anılıyordu.

Soluk yüzlü kısır kadın, bir köşeye çekilmiş susuyor, umutla ebenin kendisini yoklamasını bekliyordu. İçinde bebeli düşler yeşermeye başlamıştı bile.

Kadınların söyleşileri, böylece sürüp gidecekti. Muhtarın karısı, merdivene çıkıp ellerini şaplattı:

— Hey kadınlar, yeterin gayri! Sperlik kodurtacak olanlar, hemen varsın, ebeye adını yazdırsın. Hadin bakayım! Lâflarınızı azıcık da mahallenizde edin. Ebanımı bekletmeyin! diye bağırdı.

Kadınlar susuştular! Sonra birer ikişer dağıldılar.

Köyde, bu işe gönüllü, birtek Ümmühan çıkmıştı. Kimse çocuk yolunu tıkatmaya yanaşmıyordu. Çocuğun doğumu ve de ölümü olağandı onlarca. Hattâ, yaşamın tadı tuzuydu bu olaylar. Sonra her doğan yaşamıyor ki. Bazı kadınlar: «Allah isteseydi helbette kendi bir kapak koyardı» diyerek doğum kontrolünü kesip atıyorlardı. Ve de dölden kesilene kadar doğurmaya kararlıydılar.

Bazıları da konuyu başka yana çekiyor: «Gâvur aklı bu. Yeryüzünden kökümüzü kazımak isteyen düşmanlarımızın tuzağı bu tıkaç» diyorlardı...

Konu, köy içinde enine boyuna konuşulup, tartışılıyordu. Söyleşilere katılmayan tek kişi, kısır kadındı. Ebe atlatmıştı onu. Kadın o gündenberi, çevresine küsmüş, sus pus olmuştu. Gün boyunca, sadece iç çekip göğüs geçirerek, bir işten, öteki işe vuruyordu kendini.

Ümmühan kasabadan döndüğünde, yaşlı genç, tüm köy kadınları başına üşüştüler. «İçine ne kondu, nasıl kondu. Acıdı mı, şu mu, bu mu?!...» sordular da sordular. Köy yerinde, bunca aranıp sorulmak, kıvanç veriyordu Ümmühan'a. Bu nedenle görüp geçirdiği herşeyi, çevresine abarta abarta aktarıyordu. Spiral'i anlatırken: «Kıvırcık saç gibi, telden bir yumaktı» dedi. Kadınlar hemen

bu sözü parmaklarına doladılar. Haber «Ümmühan'ın çocuk yolunu, bir yumak tel ile tıkamışlar» diye yankılandı. Sonra: «Ceryan teliymiş», «telefon teliymiş», «gelin teliymiş»... diye yakıştırmalar yapıldı.

Muhtar, bütün bunları duydukça kahroluyordu. Oysa Ümmühan, herkese örnek olacak, gayret verecek; öteki kadınlar da içlerine tıkaç koydurtacaklardı. Köyde doğumlar azalacak, hayat düzeyi yükselecek, yoksulluk, gariplik kalmayacaktı. Kendisi de hükümetin gözünde örnek bir köyün, örnek Muhtarı olacaktı. Çevresine bakıyordu. Herkes, işini yürütüp azığını arttırmak için, bir şeyin ucuna yapışmıştı. «Ben de bu tıkaç işiyle göze girebilirim» diyordu içten içe. Taaa, işin başından beri, bunları kuruyordu Muhtar. Gel gelelim, Ümmühan bir tel lâfı etmiş, bir çuval inciri belemişti. Millet, aklını tele takmıştı. Kadınlar, tahtaya vurarak, şeytanın kulağını kurşunluyor: «Allah yazdıysa bozsun. İçime bir yumak tel kodurup da dert sahibi olacağıma, doğurur doğurur, döl sahibi olurum! Her doğan nasibiyle doğar. Dünyada aç mezarı yok!...» diyorlardı.

Muhtar, bir gün dayanamadı. Veysel'i çağırdı

— Len Veysel, senin karı ne geveze karıymış be! Telimeli ne demeye karıştırıyor sanki, «ben bir şey bilmiyorum ve de hiç bir şey görmedim» deyiverse gâvur köyü mü vardı? N'olurdu sanki? Geçmişi ...lu karı hay! O karı bende olsa, alimallah, sabah akşam, yatar kalkar döverim. Çenesine hırsız değneği inesice karı hay!..

Veysel, önce şaşırdı. Sonra işi kavradı. Ama o, karısını suçlamıyordu. Tersine, Muhtar'a diş biliyordu. İçin için «Köy yerinde bula bula benim garip Ümmühan'ı mı buldu tıkaç kodurtacak» diye köpürüyordu. Ama yüzüne bir şeycikler diyemiyordu. Nasıl desindi. Güvenecek güçlü bir babası, emmisi, ağası mı vardı? Köy yerinde Muhtarla takışmanın, hayır getirmeyeceğini iyi biliyordu. Sonra bu işde kendisini de suçlu buluyordu. Tıkaç lâfını duyar duymaz, mal bulmuş gibi, hemen «he» demişti.

Muhtar, birden dürttü:

— Ne düşünüyorsun len? Senin de ciğerin, gâvur parasıyla beş para etmez. Bilmiş ol emi!

Veysel irkildi:

— N'oldu ki Muhtar ağam?

— Daha n'olcak len, irezil olduk büyüklerimize! Lâfda benim köy, yani senin karı, doğum kontrolunda örnek olacaktı. Bizim köyden çok çok kadın tıkaç koyduracaktı, öteki köylere örnek olacakdık da, hökümat...

Burada sustu: «çok bile açıldım» diye geçirdi. Sonra Veysel'e sokuldu, yüzünü dikkatle süzdü:

— Bana bak hele. Sen ne diyorsun bu işe? Irahatın eyi mi?

Veysel, kıpkırmızı oldu. Muhtar üsteledi

— De len de! Şurda erkek erkeğe söyleşiyoruz.

Veysel, ezildi büzüldü. Sonra kestirip attı

— Ağam, ben korkuyorum.

— Neden len?

— Telden ağam, aha o siperlik dedikleri kıvırcık telden.

— Eeee?

— E'si sağlık Muhtar ağam. Karımın yanına varamıyorum. Delirenderin. Kaç kere sınadım olmadı. Olamadı. Tel batacak deye korku girdi içime.

Muhtar, elini sakalına götürmüş, düşünekalmıştı. Veysel'e bağırıp çağırmak istiyor fakat yapamıyordu. Sonra kendini topladı

— Ne demekmiş o? Alamanya'da ve de Amerikanyada tüm avratlar, aha bu siperlikle korunuyorlarmış... diyerek öğütlere girişti.

Veysel, bu işe günden güne bozuluyordu. Ümmühan ise, durumdan memnundu. Kadınlar, her fırsatta hatırını soruyor. Ağzını arıyorlardı. «he» diyordu. «Tel yumağı helbette duruyor yerinde. Her bir iş de eskisi gibi oluyor.»

diye uyutuyordu çevresindekileri. Onları gözünde, önemini yitirmekten başka korkusu yoktu ama; kocasının durumuna kaygulanmaktan da kendini alamıyordu.

Veysel, üç ay dayanabildi. Sonunda bir gün, hışımla eve geldi:

— Kalk kız, tezden carını gey. Kasabaya gidicez! diye bağırdı. Ümmühan şaşırmştı:

— N'olyon len sen! Durup dururken n'etme gitcez kasabaya?

Veysel, delirmiş gibi üstüne yürüdü:

— Davran diyorum sana. Çok lâf ettin, yeter gayri!

Ümmühan, korkuyla carını büründü. Lâstik ayakkabılarını ayağına geçirip, kocasının ardına düştü.

Güneşin altında, hiç konuşmadan, iki buçuk saat yürüdüler. Kasabaya vardıklarında, vıcık vıcık ter içinde kalmışlardı.

Ebe onları görünce şaşırdı. Hele Veysel'in öfkesine, hiç bir anlam veremedi. Sert bir çıkış yaparak, köylü karı kocaya gözdağı vermek istedi:

— Çocuk oyuncağı mı bu? Bizi buraya spiral koyup çıkartmaya oturtmadılar. Âlet bir yıldan önce alınmaz. Onu oraya zorlukla yerleştirdik, işi gücü bırakıp, sizinle mi uğraşacağız? Sizin keyfiniz için...

Veysel, dişlerini gıcırdattı.

— Kimin keyfi için yerleştirdiğin belli değil emme, şimdi şu saat benim keyfim için çıkartacaksın onu! Yoksa karımı yatırıp çatır çatır kendim söker alırım içinden! diye bağırdı.

Ebe de öfkelenmişti. Konuşma kavgaya dönüşürken, işe doktor karıştı. Veysel:

— Karımın içindeki tıkaçı istemiyorum Doktor Bey, dedi. Daha ötesi var mı?

Doktor, Veysel'in davranışını olağan karşıladı. Ebeye döndü:

— Ebanım, bu konuda zora başvurmayın. Belki de korkuyorlar. Bu gibi işler, halka hemen hop diye kabul ettirilemez. Zaman ister, sabır ve anlayış ister, bunlar da insan...

Köye dönerken, Ümmühan suratlıydı: «Tıkacı neden çıkarttın sanki?» diye dırdır edip duruyordu. Veysel bir ara onu istekle okşadı:

— Sus gayrı kız, Allahını seversen sus. Ondan korkuyordum. Üç aydır neler çektim bir bilsen. Bu iş, Dok-

torun da başından geçti besbelli! «Korkuyorlardır belki» dedi duydunya!

Kadın, durumu anlamıştı. Fıkır fıkır bir gülmek koyverdi...

Ümmühan'ın spirali içinden çıkarttığı, köyde hemen duyuldu. Bu olaydan sonra, doğum kontrol konusu, günden güne tavsadı ve unutuldu gitti. Fakat o zamandanberi, köylüler arasında Ümmühan'ın adı: «Telli Ümmühan» olarak anılır oldu.

Picasso: desen

DURSUN K., Tarık

FABRİKADAN KIZ KAÇIRMA

Çıkmaz bir sokaktı, yapı, sokağa bakıyordu; içerden neyin nesi olduğunu pek çıkaramadığımız, arada bir şak şak eden bir ses duyuluyordu.

— İyice biliyor musun burda çalıştığını?

— Biliyorum, dedi.

— Kimden öğrendin?

— Eski patronu, adamım olur. Aldım, Çakıl'a götürdüm, iki şişe Marmara'yı devirdik, bülbül kesildi.

Çevreyi gözlerken

— Keşke öğlen paydosunda gelseydik... dedim.

— Olurdu ama bir işe yaramzdı. Kaç öğlen yoluna baktım; dışarı çıkmıyor, yemeğini içerde yiyor.

— Burda hep bekleyip duracak mıyız?

— Ayakçı çocuklardan birini bekliyorum, haber yollayacağım.

Temmuz güneşi sokağa çaprazlama vurmuştu, taşlar yanıyordu. Evlerden birinden taşan acı bir soğan kokusu bütün sokağı bulamıştı, tepemizdeki evin bir avuçluk balkonuna genç bir kadın çocuk çamaşırları seriyordu.

— Ben şu bakkaldan soğuk birşey içeyim geleyim, dilim damağıma yapıştı.

Kolumu tuttu, durdurdu.

— Hemen geleceğim ya'u, dedim.

— Boş ver, gitme şimdi, sonra gidersin.

Rengi uçuktu, alnında çizgiler yol yoldu.

— Bu kadar bekledik, biraz daha bekleyelim...

Bir Migros kamyonu korna çalarak geldi, sokağın tam ağzında durdu, yolu kapattı.

İbo'yla birbirimize baktık.

— Hay alçak, gördün mü yaptığını?

— Taksi nerde?

— Kamyonun arkasında kaldı.

Sırtımın terlediğini duydum.

— Çok kalır mı dersin?

— Ne bileyim! Siktirsin gitsin, bok mu var burda da gelmiş tezgâh açıyor, pezevenk!

Ağza kadar gittim, taksiye bakındım. Şoför, beni görünce işaret vereceğim sandı, toplandı, eğilip hemen kontak açtı.

Elimi salladım ,"dur, gelme" dedim, şaşkınlıkla baktı. Pencereden sarkarak:

— Gelmeyeyim mi? diye sordu.

— Kal olduğun yerde, gelme!

Dudak büktü, yerine döndü.

Migros'un şoförü tezgâhını açmış, malları sıralıyordu.

— Burda çok kalır mısın?

Sıcak, kamyonun çinko karoserinde göz körertmesine keskin keskindi.

— Her zamanki gibi... dedi.

— Yani?

— Bir saat falan...

Önümdeki kutunun içinde yeşil erikler vardı, bir tane aldım, ağzıma attım.

— Yolu kapadın ama...

— Yolu mu? dedi. Hangi yolu?

Başımla İbo'nun beklediği çıkmaz sokağı gösterdim.

Güldü.

— Orası çıkmaz sokaktır, gireni çıkanı olmaz.

— Az sonra bize lâzım olacak, dedim.

Anlamadan yüzüme baktı.

— Engel oluyorum, öyle mi? dedi.

— Öyle, dedim.

Düşündü, pek sezinleyemedi. Üstelemedi de.

— İsterseniz, kamyonu biraz alayım, yol açılır... dedi. Alayım mı?

— Çok iyi olur.

Geçti, motoru çalıştırdı, kamyon hareket etti, iki üç metre kadar yürüdü. Aynadan gözlüyordu, sokağın ağzını iyice açtığını kestirince fren yaptı, durdu.

— Tamam mı?

— Tamam, dedim. Sağ ol!

İbo'nun yanına döndüm.

— Yol açıldı.

-- Taksi duruyor mu?

— Duruyor. Sen n'aptın?

— Bir ayakçı iti yakaladım, haber saldım içeriye.

— Gelir mi dersin?

— Eşşek gibi.

Demin balkona çamaşır seren kadının pencereleri açık mutfağından yavaştan yavaşa söylediği şarkısını duydum. Mutfak pervazlarına zar zor sığışan fesleğenler çiçeğe durmuşlardı, tam ortalarına toprak saksılı küpe çiçeği yerleştirilmişti.

Bitişik komşu balkondan tekir bir kedi geldi, ıslak çamaşırlara sürtündü, demir korkuluğa sıçradı, ordan pervazlara atladı, fesleğenlere karşı kurulup oturdu.

İbo:

— Saklan, dedi. Saklan çabuk, geliyor

Koluma öylesine bir hızla asıldı ki, az kaldı dengemi kaybedip düşüyordum; çarçabuk bir evin kapı aralığına kendimizi attık. Ama geç kalmıştık, tabii, kız, biz saklanmaya kalmadan gördü; görmesiyle birlik geri çevrildi.

İbo, herşeyi unutup ortaya atıldı:

— Semay!

Kız durdu, dönmedi.

— Semay!

İbo'nun sesinden kedi ürktü, mutfaktan içeri kaçtı.

İbo, kıza doğru yürüdü. Olduğum yerden her ikisini de rahat rahat görüyordum.

— Semay! dedi İbo, bu kez bağırmamıştı.

Kız döndü, bekledi.

— Benden mi kaçıyordun?

— Benim kimseden kaçtığım yok, dedi Semay.

— Ama, beni gördün, döndün...

— Çocuk geldi, seni istiyorlar, dedi; merak ettim kimmiş diye, ona geldim...

— Sonra beni gördün....

— Ben kimseyi görmedim.

— Kerim'len sana geldik, dedi İbo.

— O nerde?

İbo:

— Kerim! diye seslendi. Semay seni görmek istiyor

Kapının aralığından çıktım, yanlarına vardım, merhaba dedim.

— Merhaba, dedi, karşıladı.

— İkimiz bir olduk, seni görmeye geldik, dedi İbo.

— İyi ettiniz..

— Çok göreceğimiz gelmişti...

— İşte gördünüz göreceğiniz kadar, yetti mi?

— Semay... dedi İbo.

— İçerde işim çok, bir diyeceğin varsa söyle, gitmem gerek.

— Gitme, boş ver işi.

— Deli misin? Burda çalışıyorum. İşimi gücümü bıraktım, geldim. Ararlarsa sonra lâf ederler.

— Sana kimse lâf edemez.

— Bu muydu diyeceğin?

— Bu değildi, dedi İbo. Bizimle gelmenizi istiyoruz.

— Siz kimsiniz?

— Kerim'le ben.

— Nereye gelecekmişim sizle?

— Onu biz de bilmiyoruz, dedim.

Kız, kendini tutamadı, güldü.

— Valla'i güzel, dedi.

— Senin şerefine bir taksi tuttuk. Bütün bir günlüğüne emrimize girdi. Nereye canımız isterse oraya gideceğiz. Dur dediğimiz yerde duracak, bekle dediğimiz yerde bekleyecek. Gündüzün onikisinden gecenin onikisine kadar bizim.

— Sonra?

— Sonrasını biz de bilmiyoruz, dedi İbo.

Semay yeniden somurttu.

— Ben gidiyorum, dedi, davrandı hemen.

— Gitme, dedi İbo.

— Gitmem gerek...

— Gitme!

— Allahım, sen sabırlar ver! Sana ben demin ne dedim, anlamadın mı?

— Anlamadım.

— İşine gelmemiştir de ondan.

— Evet, işime gelmedi de ondan...

Bana döndü.

— Allahını seversen al götür şu deliyi, Kerim, dedi. N'olursun!

— Elimde değil ki.. dedim.

— Beni burada da mı rezil etmeye niyetlisin, o mu maksadın? dedi, sordu İbo'ya.

— Evet, o dedi İbo.

— Kendin de rezil olursun ama...

— Umurumdaydı...

Sesini yumuşatarak İbo'ya sokuldu.

— Hadi, git burdan, dedi. Sen yoluna git, ben de kendi yoluma gideyim yine. Bizim yollarımız çoktan ayrıldı artık, anlamıyor musun?

— Anlamıyorum, dedi İbo.

— Fakat... Hay Allah, sen insanı deli edersin, deli!

— Sensin beni deli eden, dedi İbo.

İkisinin arasındaydım. Tepemizden çocuklu genç kadın bizi seyrediyordu, kolları caponeydi; aşağıdan baktığımda yeni alınmış koltukaltları kızarık kızarık görünüyordu.

— Git burdan, n'olursun! dedi Semay. Allahını, peygamberini seversen git. Git diyorum sana. Ben kötüyüm, ben senin başının belâsıyım, ben sana hiçbir zaman yaramadım, beni n'apacaksın hâlâ?

— Bırak bunları şimdi. Bak, ben olanları unuttum,

yine sana geldim. Hem de senin için bir günlüğüne bir taksi bile tuttum. İkramiye aldık bugün, Kerim'le niyet ettik; seni alalım, nereye isterse, isterse Fizana desin, alalım, götürelim, eğlendirelim dedik. Öyle demedik mi Kerim?

Suçlusu benmişim gibi yarı ezik, yarı kaçamak Semay'a baktım.

— Öyle dedik, dedim.

— İkiniz de şaşırmışsınız siz, sıcak başınıza vurmuş. Gündüz gündüz içmişsiniz.

— İçmedik, dedi İbo. Sen olmadan içer miyim hiç? Allah gökten inse, sensiz yudumunu ağzıma koymam. Kerim de hanidir içmiyor zaten.

Bana döndü, bakıştık.

— Gül'ü gördüğün var mı?

— Yok, dedim. Nerde olduğunu bilmiyorum ki...

Ellerini kalçalarına vurdu.

— Buyrun işte, dedi. Al birini vur ötekine. Biri birinden beter, kazık kadar iki herif; biri karı kıymeti nedir bilmez, öbürü de saksı çiçeği beller. Sizin gibiler.....

— Ben artık akıllandım. dedi İbo.

— Hah, akıllanmışmış! Hangi dağda kurt öldü bakayım?

— Valla'i, dedi İbo. İnanmazsan Kerim'e sor. Akıllandım, değil mi Kerim? Akıllanmadım mı, sen söyle şuna, inansın...

— Sen olmayınca çok değişti, dedim.

— Sahiden mi?

— Sahiden...

— Hadi, dedi İbo. Sokağın başında taksi bizi bekliyor. Bir koşu gider, bineriz taksimize, sen nereye dersen, oraya gider. Çek Ankara'ya de, Ankara'ya bile gider geliriz.

İbo üstelerken kız düşünüyordu.

Önünde durduğu kapıdan bir ayakçı çocuk çıktı, üçümüzü de garipseyen bakışlarla süzdü, sonra ıslık çala çala sokağı indi.

— Geliyor musun?

Valadon : Temizlik

Göz göze geldik. 'Kırma şu herifi,' dedim. 'Gel işte.'

— Peki, Allah cezanı versin senin gibi adamın, emi! Geliyorum işte!

İbo'nun göğsü şişti, ardından dolu bir körük gibi birden boşaldı.

İbo, sevinçle boynuma sarıldı, iki yanağımdan öptü. Ayrıldığında gözleri köpek gözlerine dönmüştü, ıslaktı.

Picasso: desen

ERUZ, Nahit

HERKESE SEVMEK YASAK

Ankara kalesinin burçları, üstüne çöken kirli bulutları tutan kocaman parmaklar gibi. Kalenin dört bir yanı, çok uzaklara kadar bu kara bulutlarla kaplı. Karşıyaka'nın, eteklerine oturduğu mavi, mor dağların hemen ardında saman sarısı, ince uzun bir ışık var. Hemen hemen güneşten kalan tek ışık bu. Ankara bir duman, bir uğultu içinde.

Gün kararmaya başladıkça bulutlar daha çok birikiyor kalenin üstünde. Uzaklara yağmur yağıyor olmalı. Toprakla bulutlar arasındaki açıklık kapanıyor, koyu kül rengi oluyor. Karşıyaka'nın gerisindeki mavi, mor dağlar koyulaşıyor ama dağların ucundaki saman sarısı ışık şeridi duruyor yerinde.

Kale duvarının üstünde evler, hemen duvarın üstünde. Eski Ankara evleri. Bu evlerin bir duvarı tam kale üstündeyse, öbür duvarı parke taşlarla döşeli eğri büğrü, iki kolunu yana açınca öbür evin duvarına değecek kadar dar olan sokakta.

Selim, bulutların ağırlaştığı, kale duvarının üstündeki evlerde tek tük ışıkların belirdiği bir sırada gelip oturdu ağaçlardan birinin altına. Yönü Altındağ'a dönük. Kalenin Altındağ'a bakan yanında dik kayalar, parça parça dökülecek gibi, bıçak sırtı gibi. Bent çok aşağılarda, birkaç minare boyu derinde incecik. Selim dalgın, bakışları uzaklarda. Yüreğinde bir sıkıntı, bir heyecan, korku var. Kaç gündür gelip şu ağacın altına oturur, kalenin dışında gezer, kale içindeki parke taşlarla örülü daracık sokakları başı öne eğik dolaşır durur. Aynı sıkıntı, korku ve heyecan her gelişinde içini sarıverir. Sanır ki, bu kalenin burç-

larında, duvarlarında, daracık sokaklarında, kalenin üstündeki evlerde vardır bu, gelir gelmez dolar içine.

Karşıyaka'nın gerisindeki incecik, birkaç dağın üstüne uzanan saman sarısı ışık kaybolup Ankara kalesi karanlık içinde kalınca oturduğu yerden kalktı Selim. Tüm Ankarayı kaplayan ölgün, sisler içinde belli belirsiz yanan ışıklara baktı. Sonra acelsiz adımlarla kale kapısına yöneldi. Akşam karanlığında yanından geçenlere bakınadı bile. Bir süredir içine oturan sıkıntı biraz daha büyüdü, heyecanı yüreğini daha bir daralttı. Ayakları birbirine dolaşıyordu sanki. Daracık sokağın iki yanındaki evlerden taşan ışıktan sakınır gibi kasketini indirdi alnına. Yokuş yukarı, hafif öne eğik çıkıp küçücük bir alandan sola saptı. Otuz kırk adım gitmemişti ki durdu, çevresine bakındı ürkek. Sokakta kimsenin olmadığını anlayınca, tek katlı, küçücük bahçe içindeki evin kapısını çaldı. Bir süre bekledi, ses çıkmayınca elinin tersiyle birkaç kez daha vurdu tahta kapıya. Sonra bir ışık belirdi pencerede, perde aralandı hafiften. Bir kadın başı göründü ve perde kapandı. Selim çevresine tedirgin bakarken yarı karanlıkta evin kapısı açıldı.

— Sen misin? dedi kapıyı açan genç kadın fısıltıyla.

— Hı, dedi Selim, benim.

İkisi de girdi içeri.

Selim'in günlerdir geldiği yerdi burası. Gelişi hep akşam karanlığındaydı, hep heyecanlı ve sıkıntılıydı, hep sessizdi. Sokakta birisini gördüğü zaman kapıyı çalmıyor, öteki sokaklara sapıyordu. İçeri sessizce girince de perdeler sıkı sıkıya çekiliyordu. Sonra, içerde belli belirsiz bir ışık, pencereye kulağını dayasan bile duyamayacağın kadar alçak sesle konuşmalar, ara sıra gramofondan duyulan şarkılar.

Kaçıncı akşamdır geliyordu Selim? Ansımıyordu bunu. Ama son bir ayki gelişleri öncekilerden bambaşkaydı. Aynı eve hovardalık için geldiği zamanlar, kucağı içki şişeleriyle dolu geldiği zamanlar, dışardan buldukları başka kadınlarla ve arkadaşlarıyla geldiği zamanlar böylesine heyecanlı, böylesine ürkek ve sıkıntılı değildi Selim. Daha

yürekliydi, hovardalığını yeri gelince anlatmak daha bir hoşuna gidiyordu. Sokakta yürüyüşü ,yoldan geçenlere bakışı daha başka türlüydü o zamanlar. Ev değişmedi, evdeki kadın değişmedi ama Selim'in geliş gidişleri çok değişti son ayda.

Gene kaç akşamdır konuşmalar aynı yerde yoğunlaşıyordu.

— Bir orospuyla evlenmenin ne demek olduğunu düşündün mü? diye soruyordu genç kadın.

— Düşündüm, hem de çok düşündüm diyordu Selim.

— Ya anan, baban?

— Ya arkadaşların, öteki yakınların?

— Düşündüm diyorum sana. Düşünmez olur muyum hiç. Başıma neler geleceğini, belki de ikimizin yapayalnız kalacağımızı, aşağılanacağımızı, ne bileyim işte her şeyi düşündüm. Belki kovacaktır babam evinden, konuşmayacaktır yakınlarım. Kimbilir belki de bunların tersi olacak, hoşgörüyle karşılayacaklar...

— Hoşgörüyle mi dedin? diyordu.

— Belki diyorum hani... Sonra sen orospu değilsin ki artık. Bıraktın o işi...

Acı bir gülüş yayılıyordu genç kadının yüzüne. Sarı uzun saçlarını parmaklarına doluyor, bırakıyor, bir tutam saçı ağzına götürüyor.

— Bıraktım sayılmaz ki, diyordu kuşkulu. Akşamları para bırakmasan... O yola düşmüşüz bir kez. Sonu nereye gider bilirsin. Alnına vurulan soğuk bir damga bu kolay kolay silinmeyen. Bu damgayla ekmek parasını başka türlü kazanamazsın ki...

— Unut onları artık. De ki o işi yapmadın, ilk gördüğün erkek benim. Damga mamga yok alnında, böyle düşün bunu.

Sustu genç kadın.

Gerçekten bir aydır Selim'in verdiği parayla yetiniyordu. Evine kimseyi almıyor, kimsenin evine gitmiyordu yatmak için. Kapısını çalanlar boş dönüyordu son günlerde. Selim'den gayrisine kapı açılmıyor, Selim'den gayrisi girmiyordu bu kapıdan artık.

Birkaç aydır Selim'in hovarda olarak geldiği bu evde oturan genç kadının, sarışın, uzun saçları omuzundan aşağı dökük genç kadının adı Gülizar. Gülizar'ın son günlerdeki tavrına mahalleli bile şaşkın. Sanırsınız ki, Gülizar, eline erkek eli değmemiş, içki yüzü görmemiş, yüreği duyguyla dolu bir genç kız. Selim Gülizar'ı tanımasa ve biri kalkıp ona son günlerdeki Gülizar'ı gösterip «bu kadın orospudur» dese, bunu söyleyeni dövmese bile adama deli diye bakar .«Sen insandan anlamıyorsun» der ona, ağzı dolu dolu söver Selim.

Selim, Ankara'dan çok uzaklarda bir kasabada, Akçakaya'da oturur. Babası Akçakaya'nın ileri gelenlerinden. Üzüm bağları, tarlaları, kasabada iyi kötü bir de işi olan kişi. Ne zamandır evlendirmek istiyor Selim'i babası. Kasabadan kızlar gösteriliyor Selim'e. Anası, yakınları durmadan zorluyordu evlenmesi için. Bir ara tam iş olacakken caymıştı Selim. Son zamanlarda ise Akçakaya'ya bile güç gelir olmuştu. Ankara'ya gidiyor, günlerce, haftalarca kalıyordu. Kuşkulanıyordu babası, «iş miş bahane, başka bir şey var bu oğlanda» diyordu.

Gülizar bir kez daha sordu:

— Gerçekten evlenmek istiyor musun benimle?

Selim, kızmak mı yoksa şaşmak mı gerektiğini kestiremedi.

— Söylediklerimden bir kuşkun mu var yoksa? diye sordu.

— Yok, dedi Gülizar. Senin bu işi istediğinden hiç kuşkum yok. Yok ama ikimiz başbaşa değiliz ki Anan baban karışacak, yakınların karışacak, ne bileyim ben belki de tüm mahalleli, kasabalı karışacak bu işe. Onlar karışınca da durum ne olacak? Korkum burda benim. Bu yoldan kurtulmuşken, yeniden onun bunun altına yatmanın ne demek olduğunu başkaları bilemez. İlk kez orospuluğa başlamaya benzemez, ölüme, işkenceye hiç benzemez bu. Orospuluğa ilk başlarken sonunu düşünmezsin belki, ölüme isteyerek gitmezsin, işkence tüketmez insanı. Ama orospuluğun ne demek olduğunu öğrendikten sonra bırak-

tım diye sevinirken, seni seven bir erkekle evlendim diye sevinirken yeniden o yaşama dönmek... Yok, yok...

Selim'in bakışları Gülizar'da çivili, rengi soluk dinliyordu. Bu işin kolay olmadığını o da biliyordu. Akçakayadan biri ilk kez bir orospuyla evlenecekti. Tüm evlerden dükkânlara, dükkânlardan kahvehanelere varıncaya dek günlerce, belki de yıllarca konuşulacak, kısacası dert olacaktı bu.

— İkimiz bir olur, her şeye göğüs gerersek olur bu iş, dedi Selim. Akçakaya'da barınamazsak satarız bağları, tarlaları, çeker geliriz buraya. Ama lâfa söze dayanamam dersen bilmem orasını.

Gecenin bir yarısı olmuştu. Söz uzadıkça uzadı, sonunda ertesi geceye kadar düşünüp bir karara varmasını istedi Selim. Odanın içinde bir iki dolaştı, cebinden çıkardığı parayı masanın üstüne bıraktı.

— Geç oldu, gitmeli, dedi.

Gülizar oturduğu yerden kalktı. Bir şeyler söylemek istedi ama vaz geçti sonunda. «Kal burda» diyemedi. Oysa pek çok geceyi birlikte geçirmişlerdi bu evde.

Kapıdan çıkarken yanaklarından öptü Gülizar'ın.

Dışarda yağmur vardı.

* *

Gülizar'la Selim'in bu konuşmasından üç gün sonra bir otobüs Akçakaya'ya varmak üzereydi. Otobüsün ön sıralarında Gülizar'la Selim yan yanaydı. Sıra dağların eteğinden başlayıp ovaya doğru yayılan, bahçeler, kavaklıklar içindeki kasabayı gösterdi Selim:

— İşte, Akçakaya burası, dedi.

Gülizar doğruldu birden. İçini korku, yalnızlık ve heyecanla karışık garip bir duygu kapladı. Soluğunu tuttu bir süre. Konuşmadan baktı gösterilen yere. Gözleri daldı, yüzüne başka bir güzellik yayıldı.

Otobüs Uluırmak üstündeki küçük köprüden geçip, iki yanında bahçeler sıralı yola saptı. Biraz sonra da, iki katlı

büyükçe bir evin önünde Gülizar'la Selim'in inmeleri için durdu.

* * *

O akşam Selim'lerin evinde bir şaşkınlık, bir kızgınlık vardı. Herkes bir şeyler söylüyordu. Selim'in anası sessizce ağlıyor, babasının öfkeden kızarmış yüzünde gözlerinin akı daha bir büyüyordu. Ana, baba, amca, kardeş, tüm yakınlarla dolu odada o güne dek az görülmüş bir tedirginlik, bir korku, bir utanma, bir kızgınlık yeli bütün yüzleri dolaşıyor. Bu yelin yaladığı kimi yüz kararıyor, kimi kızarıyor. Çocuklar durgun, kaygılı gözleri fıldır fıldır. Selim'in babası, oğlunun bir orospuyla evlenmek istemesini, evine getirmesini kendine yediremiyor Uzun, yarı ak sakalını hırsından yolacak nerdeyse.

— Bu benim oğlum değil! diyor, bu hayvan diyor. Bir sürü erkeğin altına yatmış bir dişiyi ancak hayvanlar kabullenir, insan değil, hele hele benim soyumdan gelenler hiç değil! Nasıl midedir bu? Ne utanmazlıktır!

Anasının göz yaşlarıyla çocukların suskunluklarını bir yana koyarsak Selim'den yana olan yok. Çoğu geceler Kırkkızlar'ın altındaki bağlarda kadın oynatan ağabeyi bile, orospuluktan gelip Selim'in karısı olmak isteyen Gülizar'a karşı.

Bitişik odada Gülizar'la Selim yer minderine oturmuş bekliyorlar. Öfkeden birbirine giren, hop oturup hop kalkan insanların verecekleri kararı bekliyorlar. Törelere, alışkanlıklara karşı çıkan iki insan için verilecek kararı. Duvarın ötesindeki bağrışmalar büyük bir uğultu halinde doluyor odaya. Ara sıra Gülizar'la Selim birbirine birkaç söz söylüyor, gene susuyorlar. Selim'in rengi soluk ama gözleri parıl parıl. Yüreğini dolduran garip bir duygu onu şaşkınlıktan, kararsızlıktan uzaklaştırıyor. Kendini Gülizar'a bağlayan bağ daha bir kalınlaşıyor, sağlamlaşıyor, kopmaz oluyor. Geldiklerinden bu yana bağırıp çağıran bu insanların öfkesine yenik düşmek istemiyor. Bunu Gülizar'a da söylüyor. İçerden gelen gürültü büyüdükçe Gülizar'la Selim daha bir sakinleşiyor, Gülizar'ın içini saran

korku dağılıyor. Bitişik odaya geçip kendilerini savunmak gereğini duymuyorlar nedense. Sessiz bir direniş bu. Şu anda karşılarında olan, kendi düşüncelerine, duygularına uymayan her şeye direniş. İçerden gelen gürültü, büyük öfke bu sessiz direnişi daha bir güçlendiriyor.

Gecenin bir yarısı Gülizar'la Selim'in oturduğu odanın kapısı açıldı. Her ikisi de kapıda beliren adama çevirdi bakışlarını. Selim'in ağabeyi idi bu.

— Hemen bağdaki eve gideceksiniz, dedi. Bu evde kalmanızı kimse istemiyor.

— Gülizar'la Selim bakıştılar. Gözleriyle konuşup anlaştılar sanki. İkisinin yerine Selim sordu:

— Şimdi mi? Gecenin bu saatinde mi?

— Evet şimdi!

Başka bir şey sormadı Selim. Evde kalmaları için üstelemedi. Başını «haydi kalk» der gibi salladı Gülizar'a. Sedirin üstündeki ceketini, Gülizar'ın bavulunu aldı.

Ağabeyi çekildi kapıdan, geçmeleri için.

İki insan evden çıkıp bahçe kapısına giderken geceyi ay ışığı aydınlatmıyordu. Sevimsiz bir karanlık vardı.

Gülizar bir düşte gibiydi. Kurtulduğunu sandığı bir sırada gene karanlık içinde bulmuştu kendini. Beyni arı kovanıydı sanki. Düşünceler vızır vızır uçuşuyor, bu uğultu arasında sımsıkı yapışamıyordu hiçbirine. Akçakaya'da kalabilecek miydi, Selim bütün baskılara göğüs gerebilecek miydi? Yoksa gene eski yaşantısına mı dönecekti? Yok, yok o yaşantıya yeniden dönmek istemiyordu. Onu düşünmek bile sıkıntı veriyordu Gülizar'a

Bütün düşüncelerinden kurtulabilmek, hiç değilse yeni çıktığı yolun sonunu öğrenmek istiyordu Gülizar. Ankara'da günlerce konuşmaları, tartışmaları bugünkü tedirginliğini gidememişti gene de. İçinde bir kuşku rahat bırakmıyordu onu.

Sokağı çıkıp bağa giden yola saptılar.

Sessizliği bozan Gülizar oldu:

— İstersen beni bağ evine değil, Ankara'ya götür Selim

Selim birden durdu. Hiç beklemediği bir şey olmuş gibi şaşırdı.

— Niye?

— Ne bileyim işte. Burda bizi yaşatmıyacaklarmış gibi geliyor bana. Görmedin mi evdekileri? Yarın, öbür gün başkaları da katılacak onlara. Tüm yakınların, arkadaşların, tanıdıkların, tanımadıkların... Bunların saldırıları, alayları...

— Umurumda değil Gülizar. İsterse Akçakaya'nın tüm çoluğu çocuğu, kadını erkeği karşımda olsun umurumda değil. Sana karşı olan sevgimden kuşkum yok, tarelerinden, kendilerinden de korkum yok. Kim ne derse desin vız gelir bana. Yeter ki sen yanımda ol, sen dayan bütün bunlara.

Gülizar'ın kafasındaki uğultu durdu sanki. Yüreğini saran sıkıntı dağıldı, düşten uyanır gibi oldu. Karanlığın içinde Selim'e sokulmak, onun kolları arasında kaybolmak istedi. Yüzüne hafif bir sıcaklık yayıldı.

Selim bu kez kızgınlıkla sordu:

— Ne dersin Gülizar? Bağ evine mi gidelim, yoksa Ankara'ya mı? Bağ evinde benimle mi olmak istersin, yoksa...

Gülizar, Selim'in konuşmasının sonunu bekleyemedi.

— Bağ evine gidelim Selim, dedi.

Konuşmadılar bundan sonra. Gülizar, bavulu biraz da kendisi taşımak için Selim'in elinden almak istedi ama vermedi O. Karanlık dolu yolda gene yürümeye başladılar. Yol uzun sürmedi.

Ve bağ evine geldiler. Dört ot yastık, iki minder, bir kilimle döşenmiş, küçük, demirli pencereleri olan, kalın duvarlı, kerpiçten yapılmış bağ evine. Karanlığı beş numara gaz lambasının aydınlatacağı bağ evine.

GİRGİNSOY, Naci

YAZ ÖĞLESİNDE OYUN

Sıcak. Şehir, tenha sokaklar, yorgun taşıtlar terliyor. Evler, insanlar güneş kaçkını suskun. Keskin ışık yansımasında, kaldırımlar, beton yapılar bir fırın sıcağını getirip asfaltın üzerine yapıştırıyor. Yaz öğlesinde temmuz, alev makinasını insanlar, evler, sokaklar boyunca gezdiriyor. Hava, bir sıcak, bulaşıcı eriyik sanki. Nefes almak güç. İnsanlar, ağaçlar, eşyalar bu sıcak eriyikte sallantılı, yüzüyor. Park, en iyisi park; bir yeşil özlem. Ağaç altları serin, dalların üst yaprakları, hafif esintide kendine özgü şarkısını söylüyor. Bütün çiçekler açmış. Ağaçların birer avuççuk gölgesi, parkın sıralarında kırılıyor, ayak ucuna düşen dilim dilim taze serinlik giderek büyüyor, uzuyor. Kuşlar, bir ezgiyi çoğaltıyor dallarda; bir ağaçtan öte ağaca taşıyor. Belkenmedik bir vapur düdüğü, denizi, yelkeni, köpüklü maviliği yüklenmiş geliyor. Seriyor parkın sıcak çakılları üzerine. Bir deniz kokusu, tuz, yosun kokusu yeri göğü tutuyor. Parkın sıraları, ağaçları, kum havuzu almış başını gidiyor. Yelken açıp dümen kırıyorlar hep o serin maviliğe.

Şehrin uğultusu, fabrikaların, taşıt araçlarının gürültüsü uzaklarda kalıyor. Zaman içinde yüzen gemideyiz şimdi. Saatler durmuş, takvimler tükenmiş. Mevsimler bahara dönüşmüş. Mavi üzerine silme çiçek yeşil dallarda. Kırmızı kiremitler, damlar, ak bulutlar üzerinden kayıyoruz. Kuşbakışı şehir, avucumuzun içi kadar küçük, bize yakın. Bir kesiminde büyük yapılar, işhanları, apartmanlar toplanmış, tıkız. Dış kesimlerinde minicik evler, gecekondular, yaygın, uzun caddeleri, dosdoğru kesişen sokak-

ları var merkezdeki bölümün. Uç semtlere açıldıkça evler bir yığınak, sokaklar ipince, eğri, dolambaçlı, kesik. Eğilip bakıyoruz, kara, sarı, kumral, kırmızı başlar, koşturan birer nokta sokaklarda. Sıcakmış, temmuzmuş, vız geliyor küçük şeytanlara. Bidolu çocuk, evler önünde, toprak sokaklarda oynuyor. Sesleri ,gemiyedek yükseliyor. Biz hep böyle sürekli bahar içinde gökyüzünün akan mavisinde, onlar güneşyanığı, kavruk, tozlu sokaklarda; olur mu? Olmaz. Ağaçlar, çiçekler, kuşlar, parkın sıraları, titreşimli yaz gölgesi, bulut, yelken, denizle oluşan düşten gemimizi gökyüzünden yeryüzüne indiriyoruz. Gidiyoruz, gidiyoruz, bir kenar mahalleye konuyoruz. Çocuklar, az şaşkın, sevinçle koşuşuyor.

Çoğu sokak görmüş bugüne değin, sokakları tanımış sadece. Parktan gemimizin yeşil gölgesine, bakımlı çiçeğine, oyun düzenine, kırmızı balıklı fıskiyeli havuzuna, yelkenine, kuşuna şaşkılı, el çırpmalı çocuk gözleriyle bakıyorlar. Şurasını burasını elliyorlar, içinde olma özlemi, yolculuk tutkusu tümünü sarıyor. «Gelin, diyoruz, binin; düşten gemimiz kalkıyor.» Parka doluşuyorlar. Yelken açıyoruz, yerden yükseliyoruz. Yerden, daracık, tozlu, iğreti sokaklardan. Toprak damlı, teneke damlı evler gerilerde kalıyor, aşağılarda. Açıyoruz parkın olanaklarını çocuklara, «sizin, diyoruz, tümü sizin; dilediğinizce oynayın, koşun, gülün, zıplayın.» Bir süre kırmızı balıklarını izliyorlar havuzun, suyun şırıltısını dinliyorlar. Sonra kâğıttan gemilerini, tahta parçasından zırhlılarını salıyorlar havuza. Bir yarıştır başlıyor. Gizlice, oyuncak gemileri, kayıkları, motorları havuza bırakıyoruz. Pat-pat sesleriyle havuzu bir baştan öte başa dolanıyorlar. Çocuklar, kocaman gözleriyle bakıyor kurulu oyuncak gemilere, motorlara, kayıklara. Önde olana, «bu benim... diye bağırıyorlar. «Hayır, benim!» Oyuncak gemileri çoğaltıyoruz. Tartışma bitiyor, hepsinin gemisi var şimdi. Sarı, kara, kumral, kırmızı saçlar havuza eğilmişken ardlarında yeni bir sevinç onları bekliyor.

Küçük bisikletleri çıkarıyoruz, ayrı renktekileri hemen yanlarına koyuyoruz. Birden düdüklerini öttürüyoruz. Dö-

nüp bakıyorlar. Birer ikişer bisiklete atlıyorlar. Büyük tur başlıyor, büyük yarış. Göğün akan mavisinde keyifle yol alan gemide çocuk çığlıklarından, çocuksu gülmelerden bayram var. Havuzdaki motor yarışını, parktaki bisiklet yarışını kim kazandı? Ödüller hazır. Ayrıca her yarışana armağanlarımız var. Önce küçük konuklar büfeye buyursunlar. Çocukların seveceği, lezzetle yiyeceği herşey var büfemizde. Sonra meyva suyu, çiçeklerin, yeşil ağaçların serin gölgesinde uyku. Onlar, aydınlık yüzleriyle mutlu, uzanıp yatmışken biz sessizce yol alıyoruz. Alçalıyoruz, şehrin en ilginç köşesine konuveriyoruz. Kocaman tekerlekler dönüyor, uçan kayık salıncakları. patlayan tüfekler, müzik, çok renkli - çok sesli bir görünüm. Uyanıp bakıyorlar ki: lûnapark. Bir koşu kalkıyorlar, herbiri birer yana dağılıyorlar. Lûnapark onların şimdi, her yer serbest onlara, her yer açık. Perili eve seyahat, ölüm motosikletleri, palyaçolar, komikler, salıncaklar, atlar, trenler, otomobiller, büyüten-yamultan-inceltip şişiren aynalar, 12'den vurunca çalan trampetler, daha başkaları, tümü onların. Lûnapark büyük, ama bütün saatleri durdurduk, sınırlama yok ki, oynasınlar doyasıya ,gönüllerince. Dilersek az karartınız doğayı, akşamı getiririz. Yakarız lûnaparkın renkli ışıklarını. Şimdi daha güzel. Işıklar, dönen tekerlekler, salıncaklar, koşturan atlar, otomobiller, trenler, büyümüş çocuk gözlerinde yansıyor.

Lûnaparktaki tatlı serüven bitti mi, bitti; sirk başlıyor. Çocuklara özel gösteri. Bak, bu fil işte. Bunlar aslan. Maymunlar da var, gülmesiz olmaz. Onlar da güler mi, maymunlar? Ya köpekler, ne çok marifetleri var. Kaplanlar hep sinirli, asık suratlı, aksi. Kızlar çıkıyor, müzik, ses, ışık eşliğinde dans. Cambazlar, yüreğimizi ağzımıza getirirken palyaçolar güldürüyor. Bunca tabağı nasıl döndürür, nasıl atar-tutar da kırmaz, düşürmez bu adamlar? Bir minicik bisikletle bunca gösteriyi nasıl yaparlar? Ya her yanı ayrı oynayan, dökülen bu otomobil? Buzda paten, kızlar revüsü. Lunapark, bir renk, ses, müzik, heyecan sarmaşığı. Çıktık ki, gece olmuş. Önce bir güzel yemek. En ünlüsü hangisi, en lezzetli yemekleri kim yapar? O lokantadayız.

Buğusu tüten çok çeşitli yemeklerden dileyen, dilediğince yer. Karnımızı bir güzel doyurduk. Şimdi uykuya mı? Yok, vakit var daha. Kim çocuk sinemasına gitmek ister? Çocuk tiyatrosuna gitmek isteyenler kim? Siz, şuraya. Sizler de şöyle. Yarı yarıya oldu. Sinema, tiyatro dönüşü burada buluşacağız. Sinemaya gidenler filmi, tiyatroya gidenler oyunu, karşılıklı, birer arkadaşlarına anlatacak. «Ben tiyatroyu da, sinemayı da görmek isterim» derseniz, yarın gece ne güne duruyoruz. İki gecede ikisini de görür, tamamlarız. Gecikmiyelim, sinemamız, tiyatromuz başlıyor.

Nasıldı film, nasıldı tiyatro? Çok güzeldi. Çok güldük. Çok eğlendik. Şimdiye değin, bir çocuk sinemasına, bir çocuk tiyatrosuna gitmemiştik. Başlıyorlar anlatmaya filmi, oyunu, birbirlerine. Gemimize biniyoruz, usul usul ayrılıyoruz yeryüzünden. Ayın, yıldızların aydınlattığı göğün lâcivert mavisinde, o büyülü boşlukta asılı kalıyoruz. Uyku, güzel uyku, uçup duran bir kelebek, bir bir konuyor çocukların gözlerine. Kapanan gözkapaklarında binlerce yıldız, içlerini ısıtıyor. Bir mavi aydınlık, gözkapaklarından içlerine akıyor, çocuk yüreklerine .Fukara evlerin, tozlu sokakların hınçlı birikimleri yitiyor, aklanıyor. İçlerinin temizliği, o hiç yanıltmadan çocuksu mutluluk yüzlerine vuruyor, apaydınlık. Düşlerinde bir gemi görüyorlar, özlem dünyasında yol alıyor. Parklar, oyuncaklar, yiyecekler, maymunlar, mikiler, palyaçolar, ışıklar, bir renk yumağıdır açılıyor önlerinde. Ellerini uzatıyorlar. Gerçekler bunca güzel olur mu? Bir düş olmalı. Erişilemeyecek tadda bir düş.

Gökyüzünde sabah erken oluyor. Güneş, denizle tepenin kesiştiği yerden gözüküverince ayla yıldızlar ışıklarını kısıyorlar Dağılıvermiş bir avuç boncuk aydınlığının ötesinde, şehrin katı karanlığı yumuşuyor, eriyor. Geminin ucunda eğilmiş, bakıyoruz. Önce, belli belirsiz, dış mahalleler aydınlanıyor. Toprak damlı, teneke damlı evcikler, incecik karmakarışık sokaklar, karanlığın ardından bir bir çıkıyor, kuşbakışı görünümündeki yerlerini alıyorlar Sonra uzun kuleleri, büyük yapıları ışıyor şehrin; kocaman camların aynasında güneş, aydınlığını

karşı yönlere ulaştırıyor. Çocuklar uykuda daha, şehir uykuda. Biz uyanığız ama. Yapacak çok işimiz var. Sessizce iniyoruz çocukları aldığımız sokaklar kavşağına. Aracımız, gerecimiz hazır, ustalarımız tamam. Kimseleri uyandırmadan, gürültüsüz, işimize koyuluyoruz. Evlerin tümünü kaldırıyoruz yavaşça. Yolların altyapılarını açıp onarıyoruz, üstüne geniş sokaklar kuruyoruz, asfalt döşüyoruz. Evleri yenibaştan yapıyoruz, rahat, aydınlık. Çocukların da odası var şimdi. Duvarlarına güzel resimler asıyoruz, başuçlarına kitap koyuyoruz, çocuk dergileri. Giysileri, pabuçları var mı? Yenilerini alıp dolaplarına yerleştiriyoruz. Yiyecekleri var mı? Kilerlerini dolduruyoruz.. Hiç uyandırmadan, tüy gibi hafif uykularından çekip alıyoruz çocukları, gemiden indiriyor, evlerine, yataklarına bırakıyoruz. Dudaklarında hep o çocuksu gülümseyiş.

Ayrılıyoruz yeryüzünden yine, gökyüzündeyiz. Sevinç liyiz. Güzel bir iş yaptık. Çocuklar, uyanıp bakacaklar ki, gemi gitmiş, ama üzülmiyecekler, evleri, sokakları yeni. Giysileri yeni. Sokakları geniş, dümdüz, asfalt. Toz da yok, çamur da. Onların sevinciyle sevinçliyiz. Keyifle yol alıyor gemimiz, şehrin öbür kesimleri üzerinden geçiyor. Eğilince sevincimiz dudadığımızda donuyor. Önceki evlere, sokaklara eş mahalleler uzanıyor aşağıda. Daha ne çok eski sokak ,eski ev var. Daha ne çok çocuk var mutluluk özleminde. Ellerinde kuru ekmek, koşturup duruyorlar pis sokaklar boyu. Üstte yok, başta yok. Tümünü sıraya koymalı. Bugünden başlamalı. Gemimiz, önce şu semte insin, şu sokaklara. Çocukları toplayıp düşsel geziye götürsün. O mutlu serüveen. Onlar, daha çiçekli uykularında, sabah erkenden, dönmeli. Evleri, sokakları düzeltmeli, yeni yapmalı. Hergün bir başka mahallede, sokakta yinelemeli bu güzel işlemi. Önce çocukları sevindirmeli. Şehrin bütün çocukları mutlu olsun, bütün çocukları güleryüzlü. Okulları, yakınlarına kurmalı. Çocukları, okullara kolay ulaştırmalı, rahat, hızlı otobüslerle. Uzaktaki okullara gidip gelmek bir dert olmaktan çıksın. Kış, yarın. Hep asık suratlı, dargın, küskün, kırık, kalmasın kıyı sokaklar, evler.

Kendi iç karaltıları üstüne ikibüklüm eğilmesin, yorgun. Aydınlansın, aklansın. Çocuk sesleri gelsin kapılardan, pencerelerden, gülüşler, şarkılar gelsin.

İşimiz çok, olsun. Her sabah başka mahalledeyiz, başka sokaklarda şehrin .Gürevimizi yapıyoruz. Yorgunluk duymuyoruz, yılgınlık, bıkkınlık bize uzak. Günler geçecek, o mutlu çabayla dopdolu günler, giderek şehrin tüm evleri, sokakları yeni olacak. Şehrin tüm çocukları gülecek. Sonra ,ilk sokağımıza döneceğiz. Bir bir gezeceğiz evleri, odaları sessizce. Boş dolapları dolduracağız yeniden. Öbürlerine geçeceğiz, sırayla. Eskileri yeni yapacağız, yokları var. Bir sabah, yeni işimizin eşiğinde, şöyle bir tatlıcana içimiz geçiyor, gözlerimiz kapanıyor. Gemi, geliyor, parkın çakılları üzerine oturuyor. Hoş bir sesle uyanıyoruz. Çiçekler, ağaçlar, yapraklar, kuşlar, sıralar, havuz, eski yerlerine dönüyor. Günlük güneşlik bir yaz ikindisi. Aralıklı gölgeler uzamış, parkın yollarına taze bir serinlik geliyor. Ötede bir vapur düdüğü, denizi, yelkeni, köpüklü maviyi parka taşıyor. Uzaktan uzağa taşıt araçlarının, fabrikaların, telyelerin gürültüsü geliyor. Bir an dalmışım, yaz öğlesinde düş görmüşüm. Park, ağacıyla, çiçeğiyle, kuşuyla, havuzuyla bir gemi olmuş. Çocukların dünyasına girmiş, tozlu sokakların, eski evlerin. Onlara mutluluk götürmüş, bir sağlıklı özgürlük, oyun. Eski yaşamlarını değiştirmiş. Sıra öbür sokaklara, evlere, çocuklara gelmiş. Göz açıp kapayıncaya değin olmuş bu. Şimdi, burada, herşey yerli yerinde. Ağaçlarda yapraklar sallanıyor, kuşlar ötüyor. Şehir, sokaklar, evler, insanlar çocuklar yerli yerinde. Hiç parktan gemi olur mu? Yüzer mi zaman içinde mavi boşlukta? Düş işte, besbelli bir düş. Bunca mutluluk, bunca güzellik bir düşte bulunur ancak.

Gitgide büyüyor parkın gölgeleri, uzuyor. Akşama doğru parktan ayrılıyorum. Gördüğüm düşün etkisiyle olacak, herkese dostça bakıyorum, gülümseyerek. Elbet, insanları sevmeli. Yaşama sevincini, bu büyük mutluluğu bölüşmeli. Şu küçüğe, bu ortayaşlıya, o ihtiyara niçin günaydın dememeli? Hepimiz kardeşiz aslında. Âdem ile

Havvadan geliyoruz. İyimser bir gözle bütün insanlar iyi, bütün insanlar dost. Yolda rastladıklarıma bu gözle bakıyorum. Biri, ikisi aldırınayıp geçiyor. Kimileri şaşalıyor, aksileniyor. Sonunda biri dikiliyor karşıma, hışımla, «ne baktın efendi, diyor, yoksa tanıyamadın mı?» Bir yaz öğlesi parkta başlayan oyun, yaz ikindisi park dışında bitiyor.

Gromaire: Kumral çıplak

GÜZEL, Hikmet

KAÇAK

Otobüs yine sarsıldı.

Eğri büğrü yolda her sarsıntıdan sonra devrilir gibi oluyordu.

Güneş tepeye varmıştı. Bozkırda alabildiğine uzanan ova cayır cayır yanıyordu. İkide bir esen sıcak yaz yelinin toza belediği ıssız yollar insanın içine sıkıntı çökertiyordu. Adam camdan yana oturmuş, yaşlı gözlerindeki buğulanmayı oğluna göstermemek için otobüsün camından dışarıya; taa uzaklara, uçsuz bucaksız düzlüklerdeki tepelerin yamaçlarına, o tepelerin ardında olanları görmek istermişcesine bakıyordu. Yol boyu uzanan tarlalardaki ekinler iyicene sararmıştı. Adam bir zaman ekinlere takıldı. «Benim gibi kavrulup kurumuş fıkaralar» diye düşündü. «Benim gibi » Gerisini getiremedi. Düşünceleri karıncalanmaya, gözleri çatallaşmaya başladı. Dayanamadı. Başını pencereden çevirdi. Oğlu yanıbaşındaki koltukta, otobüsün her sarsıntısında ileri geri hareket ederek uyukluyordu. «Bitti zavallı yorgunluktan. Bitti otobüs kanepelerinde sürünmekten.» Gözlerindeki buğulanma gittikçe artıyordu. İri bir iki damla yılların çentiklediği yanaklarından aşağıya, ak sakallarına doğru süzülmeye başladı. Elini cebine sokup kenarı işlemeli mendilini çıkardı. Mendili görünce iyice sarsıldı. «Kenarlarını da işlemişti yavrum benim. Şimdi nerelerde kimbilir?» Sarsıla sarsıla öksürmeye başladı. Kendisini tutmasaydı hüngür hüngür ağlayacaktı.

— Tövbe tövbe. Sabaha bir yıl var. Artık iyicene kocadı bu çil horoz. Zamanı şaşırır oldu. Kesmeli mi, netmeli yoksa?

Karanlıkta gözlerini gezdirdi. Yataklar kıpırtısızdı. Tekrar yatağa uzandı. Uyku tutmadı gözlerini. Başucundaki tabakasından bir sigara alıp yaktı.

— Bu harman almalı bir radyo artık canım, diye düşündü. Madem ki, kız bu kadar istiyor.

Çil horoz yeniden öttü. Adam iyicene öfkelendi.

— Ulan deyyus, Yetti be.

— Ne oldu herif?

— Yok bişe. Uyumana bak sen.

— Adamda uyku mu koyuyorsun sanki?

— Kes be Allahını seversen. Zaten şu horoz tekmil kanımı beynime topladı. Ne dersin ha? Bir radyo alsak mı kızın aklına uyup?

— Hı, dedi kadın uykulu uykulu. Radyo mu? Eh fena olmaz. Köyde herkeste var .Bir de biz alsak. Ne olur ki yani?

— Ulan hemen herkes dersin? Herkes dediğin kimde kimde var? Altındiş'ler bir, Topaloğulları iki. Başka?

— E daha ne olsun?

Köyün ortalarından gelen ezanla birlikte kalktılar. Çocuklar uyuyorlardı henüz.

★

Kızın elinden düşmüyordu radyo. Kırmızı kılıflı, kocaman, pilli bir radyoydu bu. En çok reklâm programları ilgisini çekiyordu. Neyle meşgul olursa olsun bir kolayını bulup bu programları kaçırmadan dinliyordu. Düşlerinde göremiyeceği kadar büyük miktarlarda dağıtılan paralar, mevsim sonu indirimi uygulayarak genç kızları daha alımlı kılmak için birbirleriyle yarışan mağazalar içinde kendi yaşamına karşı bir soğumanın doğmasına neden oluyor, çevresindeki insanlara yabancı gözlerle bakmasına yol açıyordu. Hayalinde bir cennet havasına bürünen, bir bayram kartında resmini gördüğü İstanbul'u

düşlemek çok hoşuna gisdiyor, İstanbul'dan köye dönmüş bir gurbetçinin anlattıklarını öğrenebilmek için can atıyordu. Onbeş yaşındaydı. Uzun siyah saçları omuzlarından beline doğru dalgalanıyor, kuğu boynu aklığındaki boynunun üzerinde yükselen pürüzsüz yüzünü çiçekleyen kan rengi dudakları bahar güllerini andırıyordu. Daha şimdiden köy delikanlıları iç çekerek peşinden bakıyorlar, onunla karşılaştıklarında gönülden «of»lar çekiyorlardı. Ama onun hiçbirinde gönlü yoktu. Bir hafta önce İstanbul'dan teyzesini ziyarete gelen kırçıl bıyıklı adam yer etmişti gönlünde.

Güz yağmurları yağıyordu. Annesiyle birlikte gitmişlerdi. Zeynep anayı ziyarete. Hastaydı. Yaşlılığın verdiği bir rahatsızlıktı bu. Gelip geçici. O kırçıl bıyıklı adam da oradaydı. İçeriye girdiklerinde «hoş geldiniz» deyip ellerini sıkmış, onlara yer göstermişti. Sonra bir çorap söküğü gibi gelişmişti olaylar. Çeşmeden dönüyordu. Islanmasın diye eteğini beline dolamış, «Alim» türküsünü mırıldanıyordu. Dönemeçte karşılaşmıştı onunla. O günden sonra ilk kez karşılaşmışlardı. Adam onu görünce gülümsemiş, kıravatını hafif gevşettikten sonra:

— Nasılsın? diye sormuştu yumuşak bir sesle.

Kız kovalarını yere indirmiş, eteklerini düzeltmek için uğraşıyordu. Gözleri yerde:

— Hiç, demişti.

Adam gözleri kızın mor şalvarında:

— Güzel bir kızsın demiş ve eklemişti. Oldukça da hoş. Sen İstanbul'da olsan...

Kız İstanbul lâfını duyunca, titredi. Eteğini silkeleyerek başını kaldırıp kırçıl bıyıklının yüzüne baktı. Yüzü hafifçe kızarmıştı. Bakışlarında «ne olurdu?» demek isteyen bir hava vardı. Kırçıl bıyıklı kızın bu durumunu iyice kavramış, tınmaz bir havada konuyu değiştirmişti.

— Benimle İstanbul'a gelmek ister misin? Yakında gideceğim.

— Olmaz ,dedi kız. Babam kızar.

— Niye kızsın, dedi adam. Hem ona söylemeyiz ilkin. Gideriz. Beraber çalışıp iyice zenginleşiriz. Benim or-

da eşim ve dükkânım var. Sen de bana sırt verirsen bir sene de dünyanın parasını yığar gelip babanın gönlünü alırız. Olur biter. Burda köyün itine kopuğuna yüz verecek değilsin ya?

Doğruydu dedikleri. Köyün itine kopuğuna yüz verecek değildi ya?

Adam kızın bu sessizliğinden yüreklenerek saçlarını okşamaya başladı. Cebinden çıkardığı beş lirayı kızın eline sıkıştırdıktan sonra:

— Bir şey alırsın kendine, dedi. Yarın sabahın alacasında bizim avluya gelirsen sana daha çok para veririm.

— Ne zaman gideceğiz, diye sordu kız.

— Haftaya kalmaz. Yarın gel ama.

Kız sessizce başını salladı.

Sonra bir hafta her sabah buluştular.

Artık kız istemese de İstanbul'a gitmek zorundaydı.

★

Otobüs Sirkeci'de durdu. Adam oğluyla birlikte sokaklardaki kalabalığa ürkerek baktı. Sonra «Tamam amca buraya kadar» diye seslenen muavinin sesiyle kendine geldi. Küçük el valizini tutan oğlunun önüne düşüp otobüsten çıktı.

Adam kısa bir şaşkınlıktan sonra kendini toparlayarak vitrinlere dalan oğlunun koluna yapıştı. Sert bir sesle:

— Tam camekân seyredilecek zaman ha, diye çıkıştı. Yürü .Yürüsene be.

Büyük bir kentte kuvvetli bir adammış gibi görünmek istiyordu sanki.

★

Kerhaneye düştü demişlerdi. O kırçıl bıyıklı adam zaten muhabbet tellâlıymış. Gece gündüz kızı çalıştırıp kumar oynuyormuş. Kimseyle filân görüştürdüğü yokmuş. Öyle demişlerdi ya, şimdi birisine kalkıp da «kerhane ne yana düşer» demeye sıkılıyorlardı. Bir zaman Galata köp-

rüsü üzerinde kalabalıkla birlikte aktılar. Sonra çocuk orta yaşlı bir adama yaklaşarak:

— Ağam kerhane ne yana düşer? diye sordu.

Adam bozulmuştu.

— Ben pezevenk miyim be? diye çıkıştı. Ne bileyim?

— Yok ağam, yanlış anlama. Benim bacım oraya düşürülmüş de. Onu aramaya geldik. Aha şu da babamız.

Adam yumuşadı.

— Şöyle gidin, dedi. Şu taraftan.

★

— Dört numaraya gir, dedi tüysüz bir çocuk arkadaşına. İyi karı. Bir meme var ki. Taş gibi şerefsizim.

— Gelsene, diye seslendi içerden bir kadın.

İmanına kadar bir kalabalık. İnsanı sağır edici bir uğultu. Ağlamayı andırır ezgiler. Şaşkın şaşkın her kapının önünde durup teker teker içeriye göz gezdiriyorlar, bildik bir yüz görmek için çaba harcıyorlardı. Bir defasında sırtı dönük bir kadını kızına benzetti adam. Ak sakalları diken diken oldu. Kadının butları mos mor diş izleriyle doluydu. İçinden bir öfke dalgası gelip geçti. Sonra bir acımaya dönüştü bu.

— Şu olmasın, diye oğluna sordu. Ha baksana bir. Gözüm pek yüzünü seçemiyor.

— Yok, dedi çocuk. O değil.

Sesi kuru ve yakıcıydı.

★

Sonra gün döndü.

İstanbul ağır bir sessizliğe gömüldü.

Sirkeci'deki «Anadolu» otelinde tek kişilik yataklarına uzandıklarında ihtiyar adam kendini bitmiş hissediyordu. Oğlu ise boş dönmenin acısını yüreğinde taşıyarak gözlerini tavana dikmiş, insanlrın kahpeliğine küfrediyordu.

HAKKI, Ruşen

CİVCİVLERİN ÖLÜMÜ

Akşam eve döndüğümde, iki buçuk yaşındaki kızım:

«Kuş aldık, kuş... Ya! Kuş aldık biz,» »diye sıçradı kucağıma.

Yanaklarından öptüm. Mutfaktan gelen «cik cik» seslerine yöneldik... İki taneydiler. Bir büyük mukavva kutunun içindeydiler, küçücüktüler. Sarı, kara ve kahverengi tüyleri vardı. Boyna «cik cikleyip» kutunun dışına çıkmak istiyorlardı.

«Gene mı civciv?» dedim ortancaya.

Ortancanın adı Gülgün. On yaşında. İnce, kumral ve oldum olası hayvanlara düşkün... Güldü.

«İkisini beş liraya aldım. Ne güzel değil mi?» dedi.

«Hayır, çirkinler,» diyemezdim ya. «Güzeller elbette. Ama, bakabilecek misin? Havalar daha soğuk,» dedim.

«Bakar bakar,» dedi Nilgün. «Daha şimdiden birbirlerine alıştılar. Gülgün'ün kucağından başına tırmanıyorlar. Hem, Pınar da çok sevdi civcivleri. Hiç ayrılmıyor başlarından.»

«Ne yaparsın,» der gibilerden, ellerini iki yana açıp başını eğdi anaları.

Sofraya oturduk.

«Cik cik» sesleriyle yedik yemeğimizi...

Çocukların ayak seslerine uyandım.

O güzelim «cik cik» sesleriyle sarılıp sarmalandım.

Kalkıp mutfağa geçtim.

«Niye bu kadar erken kalktınız?»

Gülgün, bulutlu bulutlu baktı yüzüme .Nilgün, başını kaldırmadı. Baktım, civcivin biri yok. Daha sormadan, Gülgün, hırkasını altından çıkardığı civcivi uzattı.

«Ölecek herhalde.»

Yüzünün bulutu iyice alçalıp yağmura dönüştü.

«Ağlama öyle,» dedim. «Alırken düşünmen gerekirdi. Bir bez ısıtıp onu sar. Üşümüş.»

«Onları, geecleyin koynuma almalıydım,» diye sürdürdü ağlamasını.

İşim gereği, 7.30 arabasına yetişmem gerektiğinden, tıraş olup çarçabuk giyindim ve çıkmak üzereyken:

«Ya ölürse» diye boynunu büktü Gülgün. «Ölürse ne yaparım?»

«Ölürse bahçeye gömersin,» dedim.

Yüzüme düşman gibi baktı. Sanki civcivini yaşaması benim elimde de, yaşatmıyorum...

Civciv öğle üzeri ölmüş...

Öğle sonrası derslerinde, hep yüzünün bulutunu yağmurlamış Gülgün. Öğretmeni, bunca hayvan sevgisini karşısında şaşırıp kalmış. Son derste eve göndermiş Gülgün'ü.

Yemekte hiç konuşmadık.

Yemekten sonra gazetelerimi alıp köşeme çekildim... Ama okuyamıyordum. Gülgün'ün tedirginliği, mimikleri mutfakla oda arasında gidip gelmeleri beni etkiliyor. Belli, o yalnız yavruyu odaya taşımak istiyor. Ama hiç seslenmiyorum, yalnızca izliyorum.

Hiç kimseye değil, orta yere: «Orada yalnız başına üşüyecek ama,» dedi.

Türkân'la bakıştık. Gazetenin ve gözlüklerimin üstünden bakarak:

«İstersen buraya getir,» dedim.

İnanmaz inanmaz baktı yüzüme ,dönüp annesine baktı.

«Sahi, getirebilir miyim?»

«Getirebilirsin,» dedi Türkân da.

Mutfağa koştu... Kutuyu getirip sobanın yanına yerleştirdi. Kutunun üstündeki bezi açınca «cik cik» sesleri çoğaldı. Civciv kutudan çıkıp Gülgün'ün kucağına tırmandı. Sevişmeye başladılar

«Bunu daha çok seviyorum,» dedi.

Picasso : deson

Yanağını gagalasın diye uzattı.

«Deli bu,» dedi Türkân. «Ötekini öylesine özenle gömdü ki, gözlerim yaşardı.»

«Bahçeye bıraksaydım da, kediler mi yesindi?»

Yatıncaya dek civciv ve Gülgün ötüşüp durdular

Sabahleyin gene civcivin başında buldum Gülgün'ü.

«İki buçuk lira verir misin?» dedi. «Hafta sonu kesersiniz haftalığımdan.»

«Ne yapacaksın?»

«Buna bir eş almak istiyorum. Sabaha dek bağırıp durdu. Hem, yalnız üşüyecek...»

Çıkarıp verdim iki buçuk lirayı. Sevindi çok. Ardımdan el salladı

Eğer kutunun üstü bezle kapalı değilse, o küçücük kanatlarıyle yekinip dışarıya çıkıyorlar; başlıyorlar evin içinde dolaşmaya... Daha çok Gülgün'ün peşindeler. Kendilerini candan seveni nasıl da biliyorlar? Onların bu sezilerine şaşıyorum... Gülgün'ün peşinde civcivler, civcivlerin peşinde Pınar Pınar'ın ayakları altında ezilirler diye korkuyorum.

Türkân dokununca uyandım. Gözlerimi oğuşturdum.

«Bir ağlayan var.»

Gülgün'ün o kesik, ince hıçkırığını duydum.

«Biri daha ölmüş olmalı.»

Kalktım, mutfağa geçtim.

Mutfağın bahçeye açılan kapısın önünde ağlıyordu. Civcivlerden birini göğsüne bastırmıştı. Yaklaşıp saçlarını kurcaladım.

«Ölmüş mü?»

«Ölecek. Cançekişiyor.»

«Hangisi?»

«Ölenin eşi... En çok sevdiğim.»

«Bu son olsun... Ötekini evde tutma artık .Birine ver. Bakacak birine.»

«Çok üzülüyorum.»

«Biliyorum... İki gündür de uykusuzsun. Aklın fikrin civcivlerde. Hasta olacaksın.»

Çıkmadan Türkân'a söyledim, civciv birilerine verilsin diye.

Eve civcivler gireliden beri aklım evde kalıyor. Akşamı zor ediyorum...

Bahçedeki mezarlar üçleşmiş...

Ben çıkar çıkmaz öteki ölmüş. Okula zor göndermişler Gülgün'ü. Son alınan civcivi de birine vermişler. O birinin başka civcivleri de varmış, birlikte büyütürmüş. ama, ikindi üzeri civcivi geri vermişler. Akşama doğru da ölmüş...

Çocuklar, hele Gülgün, iyice üzgünler... Sofraya nasıl oturup nasıl kalktık, ne yiyip ne içtik hatırlamıyorum. Artık, evde tek hayvan istemiyorum. Bunu onlara -özellikle Gülgün'e- iyice anlattım. Yarın Pazar. Bu gece sinemaya gidebilirdik. Gidecektik de. Ama, şimdi kimsenin canı sinemaya gitmek istemiyor. Hepimiz birer köşede oturuyoruz. Ben gazete okumuyorum, Türkân elişi yapmıyor, çocuklar oynamıyorlar. Radyo bile kapalı. İki gün içinde ölüp giden üç civcivin yasını tutuyoruz sanki.

Türkân: «Sanki mutfaktan sesleri geliyor,» dedi

«Sesleri geliyor,» dedim.

Gülgün oturduğu yerde uyuya kalmış. Başı sağa düşmüş. Ağzı az aralık.

«Kardeşini yatır,» dedim Nilgün'e.

Yatırıp üstünü örttü.

«İki gündür perişan oldu,» dedi Türkân. «Ben, bunun kadar hayvan delisi çocuk görmedim.»

Geç vakit yattık.

Geç kalktım.

Çocuklar bahçedelerdi .«Günaydın çocuklar!» dedim. «Günaydın!» dediler. Gülgün, yassı taşlar ve kiremit parçalarıyla üç mezarın üstünü sağlamlıyordu.

«Kolay gelsin.»

«Kediler açmasın diye,» dedi. Başını kaldırıp yüzüme baktı.

Gözleri kısık, yüzü solgundu.

«İyi edersin,» dedim. «Kedilere güvenilmez.»

Pınar'ı kucaklayıp içeri girdim.

«Kuş yok. Kuş öldü.»

«Kuş öldü».

«Bana herşeyler al, kuş alma.»

Kuşkuyla baktım yüzüne Pınar'ın. Türkân:

«O da çok üzüldü .Civciv gömülürken ablasının yanından hiç ayrılmadı,» dedi.

«Hiç ayrılmadım. Bana kırmızı bisiklet al... Bana herşeyler al.»

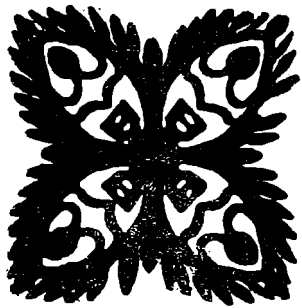
«Sana herşeyler alırım canım.»

«Kuş alma.»

«Kuş almam.»

Çocukları çağırdım, sofraya oturduk.

Öğleye dek, Gülgün bahçeden hiç ayrılmadı. Bahçe kapısının önüne oturup, ufacık ufacık taşlarla kedileri korkuttu...

İNCESU, Yıldız

ÖRNEKÇİLER

Adım hanım. Kırk iki yaşındayım. Yedi çocuğum, bir de kocam var. Çocuklarımın adlarını, benim adımın baş harflerine uysun diye Halit, Hamit, Hasan, Huriye, Hamdiye koyduk. Bunlar isteyerek olan çocuklarım, kocamın işlerinin iyi gittiği günlerde olup ele gelenler. Son ikisi ise düşüremediğim için doğdular. Kızgınlıktan kafa patlatıp «H» ile başlayan ad aramadım doğrusu. Ali ve Ayşe bunlar.

Yok olmuyor, güzel güzel, sırasıyla anlatamıyorum. Oysa alıştık artık soruşturmacılardan, her şey açık, düzgün, sırasıyla, kısa anlatılacak!.. Önce ad: Hanım, sonra soyadı: Varal, daha sonra yaş: kırk iki. Kocanın adı: Ramazan, yaşı: elli altı, işi: badana-yağlı boya ustası. Kaç yıllık evlisiniz: yirmi dört. Boyunuz kaç: bir metre elli yedi santim, kilonuz: yetmiş iki. Öğreniminiz... (enayiler işte, konduda olduklarını unutup ,okuman yazman var mı diyeceklerine, «öğreniminizzzz..» diye sorarlar, ilk orta, lise öğrenimimiz var mıymış?...) bir ben, bir de komşum Yaşar bu soruya karşılık veririz, ben ilkokul derim, arkasından daktilo kursu ve de dikiş yurdu diplomam var diye eklerim. Yaşer de üç sınıflı köy okulundan diplomalıdır.

Yine karıştırdım, sırasıyla olmuyor... Kaç çocuğunuz var: yedi (Yaşer dokuz der) Kocanızın aylık geliri: belli olmaz. Siz çalışıyor musunuz: (örnekçilerin aklını karıştırmamak için bu soruya ya evet ya hayır denir, çalışıyorsan evet der, susarsın. Yaptığın işin, aldığın paranın sorgusu arkadan gelir) Çalışıyor musunuz: evet, ne iş yaparsınız: dantel örer şalvar dikeriz Yaşer'le. Aylık ka-

zancınız nedir: belli olmaz, yüz elli iki yüz lira. Örnekçiler burda bir «hımm» yapıp birbirlerinin yüzlerine bakarlar. Bu temel sorulardan sonra her örnekçi takımı kendi dalına göre başka soruya geçer. Kızılaydan, Çocuk Esirgeme Kurumundan, Çocuk Dostları Derneğinden gelirler, Verem Savaş, Sıtma Savaş, Çocuk Felci Savaş'çılar gelir... Halk Sağlıkçıları, Üniversiteli Kadınlar, Sakat Çocuklar Bilmemesi, Kadınlar Birliği, Yardım Sevenler... Kimi yediğimiz eti, sütü, yumurtayı bilmek ister, kimi de kondunun durumunu görmüyormuşçasına ve de çocuk sayısını biraz önce ögrenmemişçesine, bir odada kaç kişi yattığımızı, yerde mi yoksa karyolada mı uyuduğumuzu, «şey» yaparken çocukların görüp görmediğini sorar. Bunların hepsine alıştık. Son yıllarda pek moda olan hapçılara bile, doğum önleyicileri demek istiyorum yani, alışmıştık. Bunlar da illâki haftada kaç defa şey yaptığımızı öğrenecekler. Size ne yahu, kocamla yapıyorum, elin adamıyla değil ya...

Biz bütün bunlara aldırmayız, aldırmazdık. Aslına bakacak olursanız eğlenceli bile olurdu bu sorgu sual... «Sorup durmakla bir şey çıkmadığına göre sorup dursunlar, yalnız ne olduklarını bilelim, tertibatımızı ona göre alalım» der gerisini düşünmezdik. Sözgelişi bir vergi memuruna başka türlü konuşmak gerekir, bilmemne derneğinden gelmiş bir bayana başka türlü konuşmak gerekir... Asıl anlatmak istediğim de bu zaten, ama durmadan karıştırıyorum. Olay şu:

Sıska, pimpirik bir kızla ,yine sıska, keçi sakallı oğlanın dolmuştan inip bakkala girdiğini örmüş Yaşer. Koşa koşa geldi, «Hanım, soruşturma var, yine örnekçiler geldi!» dedi. «İyi,» dedim ben de, başka ne deyim. Her zamanki gibi aşağı mahalleye haber saldık: «karılar dikkatli olun, kocam içer, döver, söver denmeyecek; evdeki silâh, ney sorulursa, bildirilmeyecek; alınan aylıklar daim az söylenecek; düşükler katiyetle ağza alınmayacak; okula gitmeyen bebeler ortadan kişelenecek!..»

Örnekçiler yukardan başladılar yine. Ha, şunu da söyleyim, bu sorgu yargıcı gibi durmadan soru soranlara

biz örnekçi diyoruz. Bilemezsiniz siz, bunlar bazen bir evi atlar birine girip sorgu açarlar, bazan iki evi atlayıp dördüncüye girerler. Yaşer bir gün bundan huylanmış sordu: «Ne o bayan,» dedi «beğenemiyon da bazılarımızı atlıyon?» «Örnek alıyoruz biz...» demez mi karı... Gül gül çatladık, sanki tığ işi de bu, örnek alıyormuş!.. Körolasıca Yaşer'ın ağzı durur mu, «örnekçiler» demeye başladı o gün bu gün. Tabii herkesin de ağzı alıştı Yaşer'e bakıp...

Dediğim gibi, bu pimpirik kızla keçi sakallı oğlan yukardan başladılar, bir hane atlayıp üçüncüye giriyorlardı. Baştan üçüncü evden çıktıklarında ikinci haber geldi: «amanın Hanım, ne haltedelim, bebelere de resim gösterip onlara da sual açıyorlar!..» Bakışakaldık Yaşer'le, o teğellediği şalvarı bıraktı, ben tığımı, toparlandık. İçimize bir korku, bir kuşku düşmüştü. Benim Huriye ile Yaşer'in küçüğünü koşturduk «tetik olunsun ve de çoluk çocuk ortadan yok olsun» diyerekten... Anaları bizi sayarlar, sözümüzde dışarı çıkmazlar ya, gel de bu şeytan döllerine söz geçir. Gitmezler de gitmezler, ortalarda dolanıp dururlar. Görmüşler renkli resimleri, Pimpirikle keçisakalın yanına varmakta yarış halindeler, anaları kovalıyor bu piçkuruları gelip gelip örnekçilerin yanına dikiliyorlar. Bebelerde bir keyif bir keyif görmeyin, bunlar yapıştıkça örnekçiler ağırdan alıyor... Çocuk sayısının durmadan artığını gördükçe daha ağırdan alıp çocuk bile seçmeye başladılar sonunda. «Yok, şu mavi gözlüsü gelsin» «Aa, şu oğlan ne şeker»... daha bir sürü sözler. Tabii bunları Pimpirik söylüyor, öteki de «Peki doktorcuğum..» diyor... Hay, senin için çıksın doktor gibi...

Neyse sözü uzatmayım, bunlar evlere bile girmeden kümenin içinden seçtikleri çocukları bir yana çekip zaten oralarda dolan analarını da bularak sorgularını bitirdiler ve yine dolmuşla çekip gittiler. Analara sordukları şeyler hep bildiklerimiz olduğundan biz de fazla üzerinde durmadık, «vardır bir bildikleri herhalde», deyip unuttuk.. Bir bileydik maksatları kötüymüş, bir anlıyaydık bunu....

Pimpirikle Keçi Sakallı'nın soruşturmasının üzerinden ya on gün ya da on beş gün sonra, bir sabah, daha Ra-

mazan çıkmadan Yaşer, zırt diye alı al moru mor damladı. Elindeki gazeteyi sallayarak «bak, Hanım şuna bak!..» dedi. Aldım gazeteyi gösterdiği yeri okudum:

«İki araştırmacının gecekondu bölgesinde yaptıkları çalışmalar sonucu, bu bölgede büyüyen çocukların noksan beslenme nedeni ile kentin öteki bölümlerinde oturan çocuklara göre daha geri zekâlı oldukları anlaşılmıştır.»

Bitirdikten sonra ben de yerimden fırladım. Yaşer'le sinirden karşılıklı soluyordudk. Bizi faka bastırmıştı reziller. Önce Yaşer toparlandı, «giyin gidiyoruz,» dedi. «Nereye» diye sordum. «Nereye olacak, Pimpirikle Keçi Sakalı bulmaya, bu b..'u atan onlardır, başkası olamaz. Hakaret davası açacağım..»

İşte benim o zaman kafama dank etti. Olacakları önceden görmüş gibi oldum çünkü.... «Aman Yaşer, boşver kızım,» dedim «olay büyür işe polis karışır. Halit'im içerde zaten, bir de biz belâya çatmayalım...» Ama Yaşer'e dinletmek ne mümkün. Bütün diretmeme kılını kıpırdatmadı, «gidecem de gidecem» diye tutturdu. Ramazan da, sanki üzerine vazifeymiş gibi, köşesinden atılmaz mı: «Yaşer kardeşimi sıkma, git giyin. Bu hepimizin derdi...

Sonunda kandırdılar beni. Giyindim çıktık. İlk dolmuşla indik aşağıya. Yol boyu Yaşer kendi kendine söylendi durdu. Beni umursamıyordu bile. Tam olarak fitili almıştı. Benimse içim içimi yiyordu sıkıntıdan. Beynim duracak gibi oluyordu korkudan. Hep aklımda Halit'im. Bu Yaşer'in sağı solu belli olmaz çünkü. Kanı kızar, tepesi atar, gözü seyirir; türlü türlü öfkelenir yani...

Hastaneye geldikten sonra çok aramadan bulduk. Ne de olsa bu gibi yerlere alışıkızdır. Kendi çocuklarımız, konunun komşunun çoluk çocuğunu, memleketten, köyden gelen akraba-kısımı, eşi-dostu getire getire kazandık bu alışkanlıkları. İşimize de yarar hani... Nereye gittiğimizi soran her beyazlıya Yaşer kibar kibar «Çın Çın'da araştırma yapan gençleri arıyoruz, bizim oğlanı pek kötü buldulardı da, 'illaki getir müşadeye alacağız...» dedilerdi de, bir görüşmeye geldik» diye karşılık veriyordu.... Biz bu gi-

bi hastane adabını bilmesek aradığımız odayı kırk yılda bulamazdık, oda başka yanı işin..

Odada yalnız Keçi Sakallı oğlan vardı. Yaşar onu tanır tanımaz gazeteyi koynundan çıkarttı, şaşkın suratlı oğlanın masasına fırlattı. Ardından da:

«— Utanın, utanın,» diye bir bağırdı ki kapılar tüm sarsıldı. «Bizim çocuklarımız aptalmış, ha?.. Fukarayık diyerek bir de aptal mı olalım yani?.. Her okumamış adam aptal olsa bu dünya yerinde nasıl durur... Benim Memed'im aptalmış gülerim ben buna!.. Ulan, senin daha ananın dizinin dibinde sümüğünü çeke çeke oturduğun yaşta, benim Memed'im Taşan'da yakalara balina satıyordu, İsmet'im aynı mahalde yağlı gevrek diye bağırıyor, iki gözümün nuru Nuri'm ise okuldan çıktığı gibi ayakkabı boyuyordu. O senin zıngırtın pimpirik karı daha çişini tutamazkene benim kızım Aynur'um, Yenişehir'de hem de bir Amerikalı'nın iki bebesine bakıyordu.... Aptalmışlar, geriymişler...»

Yaşer'in kaşlarına yapışık kurt gözleri yerinden oynadı mı, doğrusu pek korkarım... Baktım gidiş o gidiş, usulca paltosunun eteğinden çektim. Yaşer hışımla bana döndü, bana bakacağına, gözünün girerken açık bıraktığımız kapıya takılmasından, Pimpiriğin bir süredir oraya toplanmış kalabalığın arasında olduğunu o dakika anladım. Yaşer beni iteleyip derhal kapıdan yana saldırdı.

«— Karı, karı.. Fingirdeyip durma orda öyle!.. Cümle âlemin alnına aptal damgası vurmanın günahından korkmaz mısın?.. Tut ki, «siz madam kondulusunuz öyleysem tüm aptalmışsınız» diyerekten Memed'imi fabrikadan atsalar, Nuri'min de yazıcı erliğine son verip düz er yapsalar n'olacak durumumuz?.. Hele, zatım aptalmışlar diyerekten küçüklerimize de okulda kötü muamelede bulunsalar.. Günahtan korkmaz mısın be kadın?.. Sen önce bir aynaya, çipil suratına bak sonra elâleme çamur atmaya başla....»

Yaşer'in kollarından tutup hem Pimpiriğin üzerine atılmasını önlediler, hem de daha fazla saçmalatmadılar. Attılar bizi kapı dışarı. Bu öyle çabuk, öyle birdenbire ol-

du ki, nasıl olduğunu şimdi bile gözümün önüne getiremiyorum... Polismolis gelmeden dışarı çıkmanın sevinci ile ayaklarımın dolandığını biliyorum yalnız.

Yolda Yaşer artık iyice sakinleşmişti.

«Boşver Yaşer,» dedim. «Hele ben şu Halit'imin işini bir yola koyayım, sen şu düşüğünü yap, bitir o derdi; sonra o örnekçi olacakların hepsinin bak nasıl canlarına okuyacağız... Bohçacı karılar gibi bizim Çın Çın'ı, Esentepe, Güllük, Gülveren ve Gülseren'i geze geze dolaşır herbir haneye sıkıca talimat veririz. Bu öyle bir oyun olur ki onlara kanlarının rengini bile şaşırırlar da, kim aptalmış, geri imiş anlarlar bakalım!..»

Yaşer sevinerek koluma girdi Yürüye yürüye döndük sonra. Ama ne var ki, bundan böyle o hastanenin kapıları bize kapalı. Tanrı düşürmesin, dert verip o kapıdan derman aratmasın.

KARATEPE, Cafer

YÜZYİRMİDÖRT NOLU ÖĞRENCİ

— Ne yapacaktık çocuklar?

— Sözlü yapacaktınız öğretmenim!.....

— 124 gel tahtaya... Çekinme. Gel kızım gel. Önce söyle bakalım. Çalıştın mı? Önüne baktığına göre çalışmamışsın demek... Hadi söyle, çalıştın mı? Çalışmadığın belli. Çalışmadın değil mi? Dilin var mı senin? Aç bakayım ağzını, aç. Ha şöyle... varmış demek. Ama bir kelime konuşmuyorsun. Numaran kaç?.. Anlaşıldı dut yemişsin bu sabah. Neyse, sorunu sorayım bari: Deniz kestanesinde hareket.... çiz ve anlat. Siz de çizin çocuklar. Defterlerinizde göreceğim.

— Neye hep öyle yere bakıyorsun? Kaldır bakayım kafanı. Hah şöyle... yüzünü arkadaşların görsün. Önce çiz. Al eline tebeşiri..... al al. Neden çizmiyorsun? Hani, geçen ders işlemiştik ya... Su boruları, amburaklar ayakları vardı... Peki vazgeçtim, çizmeden anlat öyleyse. İndirin siz parmaklarınızı. Arkadaşınız da anlatacak. Değil mi yüzyirmidört?

«Kunduz karası dalgalı saçlar. Koyu esmer bir yüz. Doğal bir esmerlik değil bu. Besinsizlik, sıcak ve soğuğun oluşturduğu bir esmerlik. Ya burun, hiç uymamış yüze. Oldukça iri. Kara, kalın kaşlar altındaki kurşuni gözler. Dumanlı. Yağmur yüklü bulutlar sanki. Şöyle bir dokunsan boşanacak. Neden hep aynı noktaya bakıyor?

Hasta mı? Okula gelmezdi. Ya karnı açsa... Bak bu

olabilir. Ne yedim ben sabahleyin? Reçelli tereyağ. Üstüne de bir elma. Kocaman bir Amasya elmasıydı. Ya gerçekten açsa? Teneffüslerde simit yer miydi? Hiç görmedim. Köşede tek başına dikilir hep. Sorsam... olmaz. Arada bir simit göndersem.... bu da kötü. Yok yok aç olamaz... olmaması gerekir, ya öyleyse? Düşünmek istemiyorum.

Belki de evden birisi hastadır. Doktora götürdüler mi acaba? Bu karlı günde lastik giyen birisinin... İlâç da alamayacakları besbelli. Bir şeyler yapmak gerek. Ailesi de köyde. Öyle daldı ki.... Hay allah... Anacığı da ya da kardeşi yatakta kıvranıyorsa? İlaç... doktor.. .ilaç... Vizite elli kağat. Küpünde üzüm, dağarcığında bulguru, çuvalda haşası bitmiş birisi... Öfff....

Belki de, babası ayyaşın birisidir. Sabaha yakın gelir eve. Evi birbirine katar. Gözleri de yorgun .Sabaha kadar uyumamış olabilir. Sarhoş babanın geleceği saati beklemek... Arkasından bir sürü gürültü. Ananın ağlaması. İçin için yatakta hıçkırmalar... Almanya'da da olabilir babası. Orada evlenmiştir. Burada kimseleri yoktur. Babasının işini sorsam mı? Ya ırgatsa ,işsizse veya aşağılanan bir meslekse.., nasıl söyliyecek?

Deniz kestanesinde hareket... Acaba hiç deniz gördü mü? Sanmam. Şehre bile inmediğinden eminim. Gemiyi sinamalarda görmüştür. İlerde denizi göreceğinden şüpheliyim. Denizi görse, deniz kestanesini görür mü? Görse ne olur. Ya şimdi, bir güzel çizse, anlatsa... Doyar mı karnı? Fikirlerinde bir gelişme olur mu? İlaç olur mu anacığına? Yuh bana ki, ne yuh. Yüzüm kızarmadan sorabildim demek... Daha kolay ve faydalı bir soru sorınalıyım. Örneğin salyangoz. Yüreğinin yapısını sorsam, ortasından barsak geçtiğini bilebilir mi? Manto boşluğunu sorayım daha iyi. Mantosu var mı bunun? Önlüğü ıslak olduğuna göre... Ne de eski önlüğü. Önündeki yamayı eliyle örtmeğe çalışıyor. Ne de iri elleri. Benimki kadar var. Hem de nasırlı, üstleri çatlamış. Tomurcuk tomurcuk kan. Pıhtılaşmış. Kışın neden nasırlı olsun eller? Salyangozun ayağını sorayım. «Kastandır, bir sıvı salgılayarak üzerinde iler-

ler.» der mi? Dese ne olur? Ya kendi ayaklarını bana gösterip, «ıslak, çok üşüyorum.» derse.... En iyisi salyangozu da sormamak. Solucanı daha çok görüyorlar. Hayati (!) bir konu. Sindirimi. Toprak yer, diyecek. Ya kendi de toprak yiyorsa....

Hidra, polip, deniz anası, amip, terliksi..... karasineğin ayağı, gözü. Yuvarlak, iri pis gözler. Midye istiridye.... Üşüştü hayvanlar etrafıma. Saldırıyorlar. İşte akrep de geliyor. Ağız yapısı nasıldı onun? Istakozdan korkarım. Kaç ayağı vardı? Latince adları neydi? Ömer Bedii Bey öğretmenimin kulakları çınlasın. Neydi o bacakları, bir karton üzerine sıralayıp da, latince adlarını tek tek öğretişi. Başım da çok ağrıyor. Rakıyla istakozun iyi gittiğini kim söylemişti. Kim yer bu korkunç yaratıkları.

Ayakta mısın halâ. Otur yavrum. Bakma sen bize. Para karşılığında öğretiyoruz bunları. Utanmıyor muyum? Hem de nasıl? Bak başım önümde. Yüzünüze bile bakamıyorum. Görmedin mi, bunları anlatırken yüzümün kızardığını? Ama ne yapalım... Almanyaya gitmekten daha iyi. Yok yok. hiç üzülme, bırakmam seni. Deniz kestanesinin hareketini bilemedi diye bırakırsam tükür yüzüme. Nasıl mı? Basbayağı, hiç çekinmeden.

Gözlerin mi nemlendi? Bak bu olmaz. Çek elini gırtlağımdan. Gitmem gerek.»

KAFTANCIOĞLU, Ümit

ARDAHANIN YOLLARINDA

Tucu da Hürü gibi bir çuval un çıkarabilmişti yaza. Olup olanı oydu ikisinin de. Pişirdikleri ekmek son kırığınacak yeniyor, tek kırık kalmıyor ondan sonra bir dana başı hamur yoğuruyorlardı. Her ekmekten kalkınca da birbirine at uğratıyorlar.

«Bir dana başı ekmeklik hamur yuğurdum. Un da gitti çuvalın dibine dayandı. Kalacak dokuz boğaz yaz ortasında...» diyorlardı.

Sık sık çoluk çocuğunu topluyor, Yelatan Gediği'ne gidiyorlar, yaylıma .Yemlikti, Kuzukulağıydı ,cacıktı, kekireydi... topluyup yiyorlardı.

«Ergişimiz olsa, gider taşı taşa vurur, taşı başa vurur bir şey getirir bir yerden. Aha bak, Kaygılı'nın Dırı'sından ne umarsın? Gitmiş Cankelek'e de, odun kesmiş Şavşetlilere lazıt unu getirmiş. Ergişimiz olsaydı dalıyınan taş taşır gene bir öğün yiyecek getirirdi, onlar öleceğine biz öleydik Hürü» dedi Tucu.

«Yok bacım yok! Bizimkiler ele usta eve hastaydı. Kara günde olsun, derin gitsinler seninkini de benimkini de.. Bir bölük külde toprakta eniğini bırakır giderler miydi iyi olsaydılar? Bak, çok çok iki günlük un kaldı. Ben hangi taşı başıma vuracağım. İkisinin de ektiği yitti.... tiği tuttu.... Yakalarını kurtaramadım. Bir olsaydı, iki olsaydı, üç olsaydı.. Sen gene iyisin, seninki yedi.. Benim dokuz can anam, dokuz! Hiç birinin eli de iş tutmuyor. Ben neyedeceğim şimdi? Kimsede de yok ki, gidip alasın Kim verir kendi boğazından keser de.?»

Tucu,

«Bugünden bir yol bulak bacı. Yediyle dokuz arasın-

da ne var? Kurt kimi benimkiler de Hürü bacı. Onu bunu bırak ta bir yol bulak, bir kapı aralayak» dedi.

«Kimin kapısına» gidek Tucu? Kimimiz var? Sen söyle de ben gidem isteyem.»

«Bemim elim koynumda kaldı.»

Yelatan geldiğinde otlayan, taşların dibinde serinleyip oynayan çocukların gördükçe dertleniyorlar, söyleniyorlar.

«Gücü mü yetmez Yelatan'ın bacı, hepimizi birden taş kestirse, gelip geçen, uçup göçen bizi taş kesmiş görse de bir damla göz yaşı dökse. Verme kurban olduğum Yelatan ,o ki yiyelgesini vermeyeceksin, bunları da verme».

«Yelatan'da şaşıd bacı, şaşırdı. Kimi taş kestirsin? Bizim kimi aç, canından usanmış, bezmiş, kimsiz-kimsesiz onca var onca var ki.. Hepsini taş kestirse Yelatan bir yeşil ota «hu» çeker. Boydan boya taş olur. Kim yok; Karkınlar, Kayınlılar, Gamolar, Gogolar, Anşagil, Göreller, Gudunoğulları, Cicimler.. Kim yok anam? Say o baştan bu başa köyü».

«De bir yol bu öyleyse»

«Bak bak ,dedi Tucu, yoldan geçenleri ördün mü, gürcüler. Bizi almaz mı? Karılığa değil; bir dönüş. Kendimizi satak...

Hürü, ağlayacakken güldü.

«İçinden mi dedin?»

«Param parça olam içimden dedim. Bunların bir kırık ekmeğe ağlamalarını dulacağıma kendimi ite satarım, gürcü orda kalsın.»

«Ya ne! Ölüm gelsin canıma, zor.»

Tucuyla Hürü günleri günlere eklediler böylece.

İki gün bitti. Üçüncü gün. Son beşiklerden geldi ilk ağlama;

«Ana, bir dilim ekmek, bir kırık ekmek..»

Yıllardır çektikleri açlık uslandırmıştı. Birer ekmek saklamışlardı evin dışında, taş yığınlarının arasına.

«Ana bir kırık ekmek, acım» diye ağlamalar artınca;

«Sus yavrum, gülmediğim, gidem Dezene, gidem bakam varsa ekmeği, getirem bir kırık..» diyorlar ikisi de

dışarı çıkıp taşları aralıyor, kaldırıyorlar, yavaşça, sessizce bir kulak ekmek kırıp en çok ağlayanın ağzına...

Kaç gün gidecekti bir yufka? Bitti. Hepten kaldılar. Ağlıyanlar çoğaldı. Evin içinde ağıt, ağlaşma.. Sızlaşma. Giremiyorlar içeri. Yanyana geliyorlar bir taşın dibinde birlikte ağlıyorlar Tucuyla Hürü;

«Kurban olduğum bize bunları göstereceğine canımızı alaydın. Al canımızı...» deyip göz yaşlarını bozulmuş başlarındaki eski, yamalı leçeğin ucuna silerek kalkıyorlar. Ağlamalarına çocuklar katılıyorlardı sık sık. Çocuklarından uzak bir yer buldular. Bir çökek. Yavşan, ısırgan otlarının arasına gömülüp ağlıyorlardı.

Birinde sesi sese kattılar. Üstten üstten, sesli sesli ağlaşıyorlardı. Çökeğin altından gürcü yolu geçerdi. Göle'nin, Ardahan'ın, Kars'ın ağalarının biçeneklerine ırgatlar gider gelirdi bu yoldan. Sesi duydular. Tırpanları indirdi, oturdular. Dinlediler, uzun uzun. Çökekten ses geliyordu, yürekler parçalıyan ağıtlar.

Yaşlı gürcünün biri kalktı;

«Siz oturun co, ben bahaım nedir?» dedi. Çökeğin yanına geldi. Bir yüksek taşın üstüne çıktı; otların arasına göz attı. İki kadın ses sese.

«Bacı ne ağlarsın? Kocalarınız öldi, kardeşleriniz öldi, babalarınız öldi?

Kadınlardan ses çıkmadı. Sustular Ağlamayı kestiler. Başları eğik.

«Elbet ki bacı? Ölen öldi, gitti. Tanrının dediği olur..» Kocaz öldi? «Git kardaş yoluna, yoluna git! Bir derdimiz varki ağlarız. Duymadın mı hiç, ölüsü olan bir gün ağlar.. «Biz doğduk bittik ağları...

Tucu'nın sözüne Hürü yapıştı;

«Koca dediğin ne kardaş? Kim koca derdinde? Bir bölük can elde avuçta, kilde-toprakta aç-susuz. Bizim derdimizi öğrenip de ne dertleneceksin? Senin derdin sana yetmiyor mu? Deey Şavşet'ten kalkıp, yayan, yapıldak Kars'a gidip ağalara, beylere ot biçip dönüyorsun... Nideceksin?»

Koca gürcü Urartu örenlerinin üstünde taştan bir

anıt gibiydi .Kıpırdamıyordu, ölü. Başı eğikti. Anladı açlığı. Bilirdi. Yaşamıştı yaşıyordu, yaşıyacaktı. Ağzını açmayı çok istedi, zorladı açamadı.

«Desen ki Tanrı bir kapı açar, desen ki ağlaman bacı; git gardaş, yoluna git.. Boş tabağa at gelir mi, diyecekler».

Atladı; gitti arkadaşlarının yanına. Onlar da yekindiler;

«Nerde kaldın co? Gidah, da...

«Türkmenin alma yanaklılarını gördin ceciklerin gevşedi?»

«Beğendin co, gözeldiler?.. Ne konuştuz?..»

Bu takılmalara karşı hiç ses etmedi. İki elini kaldırdı;

«Çökün, hele çökin co» dedi.

«Ağlasınlar, kadın dediğin yalnız kalır ağlar, ergişi görür şırlar. Sen gedince sustular Co. Ne konuştun Türkmen gözelleriyle? Ağnat bize söyle co.»

«Çökin co, çökin. Bir salaca geçse önüzden ne yaparsız ,aldırmaz geçersiz? Bu iki karı var ya, ikisinin de çocukları açmış Açlıktan kırılıyorlarmiş. Sizin anlıyacağız en az on beş salaca var Ya bunları gömek, ya da birşey edah daha...»

Uzun uzun anlattı;

«Elizden, koluzdan ne koparsa verin.. Hiç değil iki gün yaşatak bunları. Ben aha buraya bir lira koyuyerim. Sizde verin, Tanrısını seven versin..»

Kimi bir lira, kimi elli kuruş, kimi yirbeş kuruş bıraktılar. Kimi de ağızından somun çıkardı, verdiler.

Koca görcü sekiz lira yirmibeş kuruşu, yedi somunu aldı, çökeğe kadınların gözünün önüne, taşın üstüne koydu, döndü. Görcüler Sepetli'yi aşmadan Tucuyla hürü. birbirinden utanarak kalktılar. Parayı saydılar. Somunları böldüler. Sevinerek, kimseye duyurmadan evlerine geldiler. Payettiler çocuklara. Başlarında durarak yedirdiler. Yatağa soktular çocukları, buluştular.

«Kul bunalmayanda hızır yetişmez. Bizim hızırımız da gürcüler..» dediler.

Hürü;

«Bacı, geldik parayaaa! Kaç liraydı?»

«Ordayken saydık ya, sonra yakamı tutarsın, bak aha nasıl düğledim leçeğimin ucuna öyle.. Sekiz liradan yirbeş kuruş artık..»

«Yanı bir put lazıt ediyor mu?»

«Eksik ola ki, dur hele. Lazıtın putu on pangolottan bir lira az. Bu ne olur?»

«Bir lira az olsa dokuz olur.»

«Çıkarttım hah. Eksiğimiz bir lira bile değil Gürcü olmazsan kim olursan ol, bize bu parayı verdikten sonra.. Gördün mü bacı?»

«Üç yirmi beş kuruş eksik öyleyse.. »

«Her neyse? Beş kuruşta olsa, eksik eksiktir»

«Öyle bacının öyle.»

«Kime gidek?»

«Kimde var ki? Herkes itden ac yılandan cıbıl»

Elleri koynunda kaldı bir süre. Sonra Hürü birden Tucu'nun koluna vurdu;

«Ben buldum.»

«Söyle hele»

«Elbeyinin tavukları bizim damın ardında ısırganlığa yumurtluyor. Onları alak.. Ben alırım gece. Götürek, balıklı'da alıcı varmış.. Ben yumurtayı çalam, sen götür. Dokuzu düzeltek de hiç değil bir put lazıt getirek..»

«Sussss. Ses etme. Yerin kulağı var,» dedi Hürü.

Tucu, gece kalktı. Sessiz-soluksuz. Damın ardına geldi. Isırganları araladı .Elleri dağlandı .Aldırmadı. Yumurtalara uzandı, tavuklar gıgırdaştılar

«Km o? Tucu Deze sen misin? dedi İlbeyi.

«Benim oğul. Niye sordun?»

Ne ararsın orda?»

«Ayak yoluna çıktım ,ayıp değil mi oğul ne bakıyorsun?»

«Tavukların yanında ne arıyorsun? Başka yer yok mu?

İlbeyi söylenerek dışarı çıktı. Tucu yitti, eli boş

Işır ışımaz Hürü damladı.

«Ne oldu Tucu, aldın mı?»

«Sorma bacı! İtin oğlu meğer uyumazmış. Nasıl gittim uzandım, o da ellerim dağlandı, tavuklar gıgardaştı, İlbeyi ses verdi. Almadım»

«Neydeceğiz şimdi?»

«Bekle sen bacı, yarın gece.. Bu itin oğlu hep uyanık duracak değil ya. Epey de yumurta var. O da satacakmış lazıt ala, balıklıya götürecekmiş..»

«Gel bu işi bırakak. İlbeyi'nin gözü tavuklarının götündedir, bizi yer diri diri. Hangi kolu kolçaklımız var ki karşı çıka..»

«Bekçi bağırıyordu duydun mu?»

«Duydum.»

«Bize de vergi varmış, para toplayan gelmiş, Osman. Toprak parası..»

«Beni götürsün beni.»

«Çocukları elele tutturup götüreceğim. Al diyeceğim bunlarda senin olsun o toprak da. Sen ek, sen biç, bunları doyur artanı da sana ben istemem..»

«Keşke öyle olsa da, ben senden önce verem»

«Sözümün ardını dinle.. Bir ediyorum ki para toplayandan isteyem. Gürcü veriyor da Osmanni veremiyor mu?»

«Osmannıdan artık osmannı var; muhtar muhtar. Kor mu isteyesin anam... Issız da olsa isterim.. Neydeceksin bacım, göz göre göre ölsün mü, kırılsın mı bu enikler?»

Bekçi erken erken kapıları dolaştı;

«Bağırdım, duymadınız mı? Tek tek kapı kapı dolaştırmayın beni. Gelin verin vereceğinizi..»

Tucuyla Hürü gitmedi. Bekçi ikide bir geldi çağırdı. Gittiler Tucu açıldı gider gitmez;

«Beni çağıran kim? Ne yapacak beni? Neyim var? Gel ara damı taşı. Ne bulursan sana. Ben bir şey istemem. Açlıktan kan kusuyor dokuz boğaz. Onlara buldum da sen mi kaldın babam? Ne verdiğiniz bize? Neyiniz var? Para isteyecek yüz var mı siz de? Hangi yüzle?.. Ne yapmışsın bana da, şimdi para istiyon benden.. Öyle söz

ederim ki ölümden artık ola. Kalk da git! Ben karı başımınan bir bölük eniği doyurmuşum kalmışsın sen! Bacım ölmüyor bacımdan, bacım ölüyor acından..»

«Kürt buldu da tanışı kaldı» dedi Hürü de, kalk git seni itten alır ite veririm... Sende var mı ver bana bir lira da bir bölük can bir öğünlük görsün. Yeşil ot yiyoruz. Bak Yelatan Gediğine, o celep benim.. Sen de var mı bana ver? Bir lira ver.»

«Veririm bacım veririm. Ne olacak?»

«Öyle deme, at elini koynuna. At, ver».

«Al bacı, almayanı da vermeyeni de» dedi bir lira uzattı para toplayan. Hürü aldı, yumdu avcunu;

«Gürdün mü, Haa! Tanrı işini onarsın. On can senin elinden bir lokma yer», deyip yürüdü.

Muhtar kızdı,

«Kız ayının eniği, getir parayı. Senin sinadı ki...

Hürü kızdı;

«Neyimi sınayacak? seni sınasın. Yiğidin ağzından söz bir çıkar. Sen karışma muhtar» deyip yürüdü. Tucu da ardından...

«Şimdi bacı oldu mu dokuz liradan yirmibeş artık...

«Öyle ya..»

«Daha safsalamak yok. Ben Gulucuk'u, sen de Cırı'yı, yollayak Ardahan'a da, sırtlasınlar bir put lazıt, hiç değil el değirmenin de çekek, bir hafta daha geçirek... Hazırla oğlanı»

«Hazırlıkları ne? Gerilikleri mi var sandıkta sepette? Yarın horoz ötümünde kalksın gitsinler..»

Kulucuk'la Cırı yaştaş. Karanlıkta vurdular yola... Mağlısa'yı biliyorlardı. Yalın ayakları taşlara değdikçe tırnaklarının arasından kan sızıyordu ya, aldırmıyorlardı. Ardahan'ı «Şeher»i göreceklerdi. İçlerinde bir sevinç vardı. Şeheri göreceklerdi. Şeher ekmeğini göreceklerdi. Kur köprüsünü duymuşlardı; «Bir tarla boyunda, demirden..» denen kur köprüsünü. Yemişler, kişmişler, kunduralar ,incirler, cevizler, erikler, tamaslar, kirazlar... Onların olacaktı hepsi. Uçuyorlardı. Gelip anlatacaklardı yıl boyu «Sen Şeher'i gördün mü, ben gördüm... Yeşik, yeşik armut-

lar, almalar..» diyeceklerdi. Kanatlanmışlardı. Dülşenip dalıyorlar, ara bir konuşuyorlardı;

«Lazıtı alacağımız yere yalvarak, diyekki yok paramız, hepsi bu, bir liraya yemiş alak..»

«Öyle yalvarırım ki..»

«İncir alak.»

«Kişniş daha iyi..»

«Ceviz»

«En iyisi hurma. Çok gelir. Doldurur koynumuzu koltuğumuzu»

«Deey Ardahandan evecek yerik»

«Bitiremezsek, otururuk Mağlısa'nın öte yüzün de, adam gibi yer gelirik.»

«Hem konuştu hem koştular.

«Ayrı ayrı alak.»

«Biz bölürük. Otururuk Evgenek başında, bir sana bir bana.. kardaş payı..»

«Küçüğü büyüğü?»

«Onları da eşleştirik..»

«En iyisi elli kuruşluk sana, elli kuruşluk bana.»

Ardahan ayaklarının altındaydı. İğne iğne taşlara basarak koşuyorlardı .Ağızlarında hurma tadı...

Kulucuk;

«Hurmanın çiğitleri çok. Gel incir alak.»

«Sen dedin ya»

«Caydım»

«İncir az gelir. Elbeyiden aldı Cinninin eniği de gördüm. Bir liralık ancak bir koşam..»

«Çiğidi yok»

«Hurmanın da çiğidini yutarık»

«Peğde, ayak yolunda anamız görür»

«Öyle olanda yatakta yellenirsen gene bilirler»

«En iyisi kişmiş»

«İncirden de az gelir»

Girdiler Ardahan'a. Yaz meyveleri al-yeşil. Kiraz, hıyar, armut erik... Yeşil yeşil şeftali, yeşik yeşik..

Lazıtla alıp verecekleri yok. Sıra sıra sandıkları du-

ra dura, doya doya gözlediler. Şeftaliyi hiç görmemişlerdi.

«Ooyy!. Cırı! Ola aha bu yeşil, ince kıllı, büyük olan ne?» Dedi Gulucuk.

Cırı gözleri dönük, durmuş, bakıyordu, duymadı.

Elindeki bezle meyveleri silen;

«Ne istediniz hangisinden?»

Gulucuk, Cırı'ya, Cırı Gulucuk'a baktı. Karşılık veremediler.

«Ne istediniz dedim»

Çocukların yüzüne baktı, anladı. Acıdı. Gözlerini çevirdi. Önüne konuştu, sert, yüksekçe;

«İşinize işinize oğlum. Burası durulacak yer değil,» dedi.

Yürüdüler. Ayaklarını yan yana atarak. Ağızları açık dudakları sarkık. Bir fırının önünde durdular. Camlara dizilmiş ekmekleri gördüler;

«Sıcak sıcak.. Nasıl da ak ak. Kar dersin ki..»

«Gulucuk, şimdi biri senin biri benim elimde olacak. Biz de Ağdede'nin pınarının başında olacağız. Ye sıcak şeher ekmeğini, iç Ağdede'nin suyunu. Ölüm mü var artık?»

«Cırı gel bir ekmek alak. Hurmadan, kişmişten, incirden caydım.»

Fırıncı çırağı çıktı dışarı. Ağızları sülanmış pılı-pırtı çocuklara.

«Ne bakıyorsunuz? Çekilin burdan! Düğün mü var? Yallah»

Çarpık ayaklarını, açık ağızlarını toparladılar. Giydiler kınalı kunduralar satan camın önüne geldiler. Durdular. Baktılar, baktılar. Ses soluk çıkarmadan. Gözlerini kırpmadan. Girip çıkanlar vardı içeri. Çocuklarının elinden tutmuş bir ana-baba içeri girdi. Çocuğu giyindirdi soyundurdular. Tepeden tırnağa alladı pulladılar.

«Gulucuk, çıkardıkları eskileri bize verseler».

«Ceketini bana»

«Şalınan kunduralarını bana»

«Zıbını da bana öyleyse..»

Kadın içerde bir şeyler söyledi. Etli, parlak yüzlü satıcı dışarı çıktı;

«Ne bakıyorsunuz. Çekin burdan» dedi.

«Gulucuk arkasına bakmadan geri geri yürüdü, kaldırımdan düştü. Cırı korkusundan koşarken berberin güneşe çıkardığı çiçek saksını devirdi. Saksı kırıldı, dağıldı. Berber yakaladı Cırı'yı bir kaç tokat attı.

Artvin caddesine saptılar. Bilmeden. Bakırcıların çekiç sesleri kulaklarını çınlattı. Kamyonlar sandık sandık meyva boşaltıyordu. Durdular. Aç karınla gözlediler.

Sandıklardan bir iki tamas düştü. Gulucuk almak istedi. Cırı elinden tuttu. Gulucuk ileri attığı adımını geri çekti. Bir tamas geldi yuvarlandı, Cırı'nın ayağının dibinde durdu. Cırı hemen eğildi. Aldı, tozunu mozunu görmeden ağzına attı.

«Yarısını bana ver» dedi Gulucuk.

«Dur bir daha düşerse o da sana»

Beklediler. Gözleri arabanın üstüne çıkıyor, yeşiklerle inip kaldırıma yapışıyor. Gidip geliyor gözleri.

«Aç it gibi ne bakarsınız yeşiklerin inişine, konuşuna .Balık yemek istiyorsan önceden ıslanacak. Tutun şu yeşikleri uzatın şuraya hadi bakayım,» dedi biri .Cırıy'la Gulucuk yorgunluğu, açlığı, anaların kardeşlerini unuttular. Kan-ter içinde yeşik indirdiler, yığdılar. Elleri, üstleri başları tarnasın yaşlığına bulandı. Tek düşünceleri tamas.

Koca araba boşaldı. Yığıldı üst üste yeşikler. En üstteki sandığın yeşil otlarını araladılar, bire koşam tamas verdiler her birine. Zıbınlarının sağlam yerine sıkıştırdılar yaş meyveyi, adım attılar. Bir köşe daha döndü çöktüler. Tamasm tek çiğidini atmadılar, yuttular. Oturduklarıyla kalktıkları bir oldu. Ellerini zıbınlarına sildiler.

«Geç kaldık lazıtcıya gidek. Belki bir ekmek parası artırak» dedi Cırı.

«Sekiz lirayı ayırak ki bir lirayı görmesin»

«Öyleyse sen al bir lirayı ,sakla...»

Lirayı Gulucuk ıslak zıbının ucuna döğledi, şalının içine soktu. Lazıtcıya geldiler. Lazıtcının başı kalabalık-

tı. Sıra beklediler. Atlar, kağnılar yükleniyordu. En sona kaldılar.

«Siz ne bekliyorsunuz?» dedi lazıtcı.

«Dayı biz de bir put lazıt alacağız»

«Hanı paranız?»

Cırı sekiz lirayı uzattı.

«Eksik bir lira.»

«.....»

«Eksik dedim duymadınız mı?»

«Dayı başka paramız yok anamız bunu yolladı»

«Hangi köydensiniz»

«Günaşan»

«Günaşanlılar yalan söylemez. Ararım üstünüzü..»

Gulucuk karşılık verdi;

«Ara dayı. Nal olsun gövdemize yapışsın Yok. Hepsi sekiz lira..»

«Öyleyse bir put veremem. Eksik veririm»

Gulucuk Cırı'ya baktı. Cırı başıyla «ver» demek istedi.

«Dayı anamız bizi keser. Bir put olsun.»

Aldırmadı lazıtcı; «onbeş kilo tart» diye seslendi arkaya.

Cırı dayanamadı;

«Dayı bir put olsun»

«Beni oynatmayın alacaksınız alın. Yoruldum. Kapatacağım; söyleyin.»

Gulucuk; «Dayı sen tart bir put. Ben bir lira bulup getireyim». dedi. Köşeyi döndü. Zıbını çekti uçukurunun içinden bir lirayı avucuna aldı geldi.

«Al dayı bir liranı»

«O bir karış boyunla beni mi otarıyorsun?»

«....»

«Söylesene kimden aldın bu parayı?»

«....»

«Bu para senin uçkurunun içindeydi. O ki doğru söylemediniz, alacağım paranızı»

«Cırı lazıtı sırtladı .Yola koyuldular. Büyük ikindi sıcağı. Ses çıkaramadılar. Çevreye bile bakmadılar. İlk gör-

dükleri Ardahan arkalarında geceye, dumana, sise boğulmuştu sanki, dönüp bakmadılar, kaçtılar. Evgenek eteğine ayak attıklarında Cırı yoruldu, kondu; oturdular. Ardahan'a dönderdiler önlerini.

Sessizce baktılar. İç geçirdi Gulucuk;

«Seni yıkılasın şeher kimi, altın üstüne gele»

«Yerinde yeller ese» dedi Cırı da.

«Ölsek bir kırık ekmek vermezler, bunların bu şeheri yerli bir ola...»

«Dumanın göğe çıka Ardahan!»

Kargıçladılar Ardahan'ı. Fırıncıya, kunduracaıya, berbere, lazıtcıya birbir söydüler.

«Lazıtçıya yalan söyledik. Yoksa'..»

«Sen dedin».

«Ben mi dedim? Parayı ayırak, sen demedin mi?»

«Ne bilem ki itin oğlu kızacak»

«Hiç değil elli kuruşu saklayaydık»

«Ya da yirmi beş, ekmek alırdık»

«Yorgun öküze oho.. Lazıtçıya baksana, eli yumuk biri, gene vermezdi»

«Hepsinin ocağı söne, kapısı kapana,» dediler.

Cırı

«Hele iki tarla boyu da sen al. İp omuzlarımı kesti» dedi.

«Ben çok acıktım.»

«Ben de»

«Bu yokuşta aç acına şeleği nasıl sırtlayam, nasıl çıkaram?»

«Ben nasıl çıkaram»

«Ben nasıl çıkaram»

«Birer avuç lazıt yiyek»

Açtılar şeleğin ağzını. Birer avuç aldılar zıbınlarının önüne koydular. Gulucuk sırtladı. Tırmandılar. Birer ikişer lazıt attılar ağızlarına. Kona kona taştan taşa soluklanarak Pürlü Pınar'a vardılar. Şelekten çıktı Guluçuk. Elini yüzünü yikadı. İkisi de.

«Keşki su içmeseydik. Acıktırdı Pürlü suyu bizi»

«Bıçak kimi su.»

«Birer avuç daha alsak eksilir, belli olur e mi?»

«Ben buldum»

Ufak taş!»

«He... Bak Pürlü Pınar'a.... Dibindeki iri kumlardan bir avuç katarız lazıta.»

«Pürlü senin taşına, toprağına ,suyuna Kurban» dedi Gulucuk. Öptü pınar'ın suyunu.

Cırı kolunu soktu suya .Bir avuç iri kum çıkardı. Lepik taşın üstüne serdi. Kuruttular. Çuvalın ağzını açtılar. Birer avuç, lazıt daha aldılar. Hem lazıt yedi hem su içtiler Pürlü'den. Kumu sık sık karıştırdı kuruttular, kattılar lazıta. Çuvalı bağladılar. Cırı yüklendi.

Mağlısa yokuşunda sıra gene Gulucuk'taydı. Nefîll Pınar'ın eteğinde değiştiler.

Gün battı. Adımlarını çabuklaştırdılar Onlar hızlandıkça karanlık hızlandı. Bastı, Yol yokuş. Yükte gittikçe ağırlaşıyordu.

«Bir tarla boyu sen al, omuzlarımı kesti örken»

«Şimdi de sen al kaldım»

Bir put lazıtı arkalayan, daha ilk adımın da konacağı bir taş yükseklik, tümsek arıyor. Mağlısa gediğinde görüntüyü yakalayınca ulaşıp konuyor.

«Sen al»

«Şimdi sen al»

«Ben çok götürdüm»

«Ben çok götürdüm»

İyeştiler. Araları açıldı.

Cırı;

«Gulucuk! Tamascıya gittiğimizi, çalıştığımızı, tamas yediğimizi demeyesin evde.»

«Niye diyem»

«Lazıt yediğimiz de....»

«Sen dersin ki ben demem»

«Hele yarım tarla boyu al. Geç kaldık. Öldürürler bizi...

«Ya kimse gelirse bu karanlıkta?»

«Kulağımız diğde olsun. Bir ses duyduk hemen öküz kuyruklarının oraya...

«Al bir, kesildi kollarım..»

«En iyisi yarıya bölek. Yarım put sana yarım put bana. Değişme de kalkar, yorulma da.

«Kap?»

«Gözümüz.»

«Onu demedim, çuval yok»

«Yok ya»

«Ben buldum. Birimizin zıbınının kollarını yakasını bağlıyak. Doldurak içine...

«De kon şu taşın üstüne»

«Yoldan aşağı insek...»

Haydı»

İndiler. Kuytu, dulda bir yer seçtiler. Ot. Derin.

«Sen soyun» dedi Gulucuk.

«Benimkinin dirsekleri delik, sen soyun»

«Benimkinin arkası yok. Seninkinin kollarını omuzdan düğleriz»

Cırı soyundu. Zıbının kollarını düğümlediler.

«Yakayı neyle bağlıyacağız?»

«Sen uçukurunu çek»

«Belim düşer»

«Öküz kuyruğu koparak. Ezip bağlayak beline.

Kulucuk ses edemedi. Çiçeklenmeye yeni duran öküz kuyruğu dipten koparmaları zor oldu. Kemirdiler. Kötü, acı, pis bir koku tad çıkıyordu her ısırışlarında. Bol bol tükürdüler. Dillerini, ağızlarını, damaklarının kollarına sildiler. Gulucuk uçkurunu çekti. Öküz kuyruğunu bağladı beline. Zorlukla düğüm tutturdular. Sıra lazıtı bölmeye geldi. Cırı açtı lazıtın ağzını. Gulucuk da zıbının. Böldüler. Tek lazıt düşürmediler yere .El yordamıyla. Sırtladılar.

«Oovv!... İp kaldı, örken?»

«Baştan deseydin de uçukurumu çekmeseydim ya»

«Sen deseydin».

«Ne bilem ki?»

«Sar ipi beline»

Kulucuk örkeni sardı beline. İkisinin yükü de ağır değildi. İki eliyle tutuyordu ikisi de lazıtları. Yarım put

lazıt aşağıya asıldıkça, eğilip bir silkmeleri yetiyordu yorulduklarında.

«İyi düşünmedim mi?»

«Çok iyi düşündün. Yoksa geç kalacaktık»

«De yürü. Sesini artırma. Duyan olur da gelir lazıtı elimizden alırlar.»

Sustular. Adımlarını açtılar. Hiç konumadı, durmadılar. Mağlısa yokuşu yarı. Silkeledikçe arkalarına yüklerini yeni almış gibi oluyorlardı.

«Silkelemeyi de ben buldum. Ne iyi bak..» dedi Kulucuk,

Silkelendi. Silkelenir silkelenmez zıbının boğazı açıldı. Dalından bacaklarından aşağı lazıtlar kar gibi, köz gibi, sel gibi indi. Kulucuk dondu. Ne geri dönebildi, ne bakabildi. Taş.

«Aha seni itin oğlu olasın. Bu karanlıkta bu otun içinde. Bana ne? Dökülen sizinki. Ben durmam, giderim.»

Gulucuk taş. Kıpırdamıyor. Boş zıbın omuzundan dalına aşağı bir yılan gibiydi...

«Ben gidiyorum. Sen bekle, anan gelsin, tek tek toplayın..»

«İtin oğlu bu zıbın kimin? Sen verdin zıbını, sen çıkardın zıbın işini. Hem övündün ya..»

Gulucuk'un gözleri iki çıra, canavar gözleri dersin ki. Karanlığı yırtıyor. Cırı korktu, indirdi. Konuşamadı.

Gulucuk üsteledi;

«O sizinmiş. Dökülen de bizim! Ben de şimdi onu yere dökem de gör,» dedi. Kurt gibi atladı Cırı'nın üstüne. Çekti çuvalı, boşalttı. Lazıtlar şimdi hep yerdeydi. İkisi iki taşın dibine oturdular. Ayrı ayrı. Cırı ağlamaya başladı. Sessiz. Gulucuk hem ağladı hem sövdü, hem yağdı hem gürledi;

«Ne kaldıydı eve? Mağlısa'yı aştık mı. Odayeri. Ordan sonra Özden geçecektik. Bittiii. Zıbın işini sen çıkardın, ben karışmam..»

«Özden geçilir mi? Nasıl öz ki o. Bizi kurt yer, kuş yerdi..»

Gulucuk'un bu karşılığını Cırı sert karşıladı,

«Geçilmezmiş. Niye geçilmesin? Ardahan yolu, yola benzer mi öz olmasa! Özden yürümezsek... Dur sen, gelsin şimdi anam, görürsün, bak ne diyeceğim...»

«Katarım ananı Urusa.»

«Urus senin ananı götürsün niye.. Silkinmeyi kim çıkardı, sen!»

«Şeherde kim gezdi? Tamasçıya niye götürdün beni?»

«Ben mi götürdüm? Götürenin de anasını gürcü götüre, senin de»

«Senin ananı götüre»

«Senin ananı götüre.»

Cırı atışmayı kesmek istedi

«Zıbınımı ver, üşüdüm.»

«Vermiyorum.»

«Ver diyorum sana»

«Alıpta diyeceksin ki O döktü çuvalı değil mi?»

«Demiyeceğim»

«Yemin et»

«Diyenin anasını Urus götürsün. Sen de yemin et. De ki benim anamı da urus götürsün, de»

«Anmı Urus götürsün birşey demem.»

Cırı yumuşadı:

«Bizi ararlar şimdi. Gelip görecekler. Ne diyek analarımıza?»

«Diyek ki bizi Pikelli»nin çobanlar yolda yakaladı, sürülerini yaydırdılar. Karanlıkta saldılar....»

«Hıı.. Buldum. Lazıtımımızdan da bir hamança dolusu aldılar. Biz ağlayanda, gidip evimizde söyliyeceğiz, diyende de öyleyse biz de geri kalanları buraya, yola, oto dökeriz ki eksiğiniz anlaşılmasın, dediler deriz.. İyi mi?»

«İyi ki nasıl»

«Öyleyse birer avuç daha yiyek»

Karanlıkta, el yordamıyla birer avuç lazıt topladılar, taşlarla karışık ,ağızlarına attılar

Tucuyla Hürü köyü ayağa kaldırdı. Muhtara, yakınlarına, kurul üyelerine tek tek, dönüş dönüş gittiler.

«oyy, ooooyyyy, Dokuz liramız gitti. Oğlanlarda değ-

lik, gitti dokuz liramız. Bizi kınayanın ,anam kösevisi güvere...»

Neyidi de ettik? Düzün iki eniği osmannı şeherine yollanır mı anam? Yollanır mı? Yollanır mıydı? Başaratımız nasıl bağlandı? Ne bilek ki, oğlanları öldürüp te, osmannı dokuz liranın üstüne konacak, ne bilek anam? Bizim içimizde kötülük yok ki. Hak doğruya, bak doğruya... Ne bilek muhtar? Sen bilin mi ki?»

«İyi oldu size. Dokuz liranız vardı da, iki eniğe nasıl verdiniz? Öldürdü bir yere attılar salacalarını, Kur Suyu'na, aldılar dokuz lirayı. Osmannıyı daha tanımadınız mı? İki linin birini koparır .Bilmiyor musunuz? Gelip deseydiniz, çocukların yanına katardık bizim Allo'yu. Ne gelir elimizden? Karanlık, gece...»

Bunları duyanda tepelerine çaldılar Tucuyla Hürü, saçlarını, başlarını, yakalarını yoldular. Seslerini karanlığa havlıyan, uluyan itlere kattılar

Muhtar yakayı kurtaramadı. Bekçi kattı yanlarına Yola düştüler.

«Adım at hele Muho ,at o ayaklarının altına kurban, at ki gitti, dokuz pangolotumuz gitti..» Dediler. Bekçi Muho yavaşladı, dayattı:

«Ben sizinle yürüyemem. Kaldım ben» dedi.

«Ayaklarının altını öpek Muho, tek arkadan gel de..»

«Siz deey osmannın şeherine ineceksiniz bakıyorum.»

«Bulamazsak neydek, ineceğiz elbette.»

Durdu Muho:

«Ben gelemem» dedi.

Tucu yalvardı, leçek attı ayağına Muho'nun. Bekçi aldırmadı ,oralı olmadı, «la» dedi «Lo» demedi. Hürü:

«Muha bak, gözüme bak. Ne diyem sana. Bak ne istersen verem, canımı iste.. Gel.. yanılmazsın..» dedi.

Muho gene aldırmadı. Tucu;

«İyice anla Muho, bak ne dedi Hürü.. Bak ki ne demek bu söz, iyi bir anla, vur kafana bir..»

Tucuyla Hürü'nün ortaya koydukları kadınlıkları bile para etmedi, Muho;

«Amaannn! Anladım. Sırayla yatsanız gene gelmem.

Ben döndüm ki döndüm...» dedi. Döndü. Tucuyla Hürü karanlığın ortasında iyice yittiler. İki su arasında. Gitseler mi, gitmeseler mi? Hürü ayrıca yıkıktı. Muho bile kadınlığını önemsememişti, Tucu'nun yanında yıkılmıştı

Yürüdüler. Karanlığı yırta yırta. Ezikliklerini yene yene. Mağlısa'ya dayandılar.

«Yolda molda olurlar mı, ses versek, bağırsak» dedi Tucu.

«Ne vereceğiz Tucu. İti köpeği başımıza mı toplayak? Birde başımızı kakınçlı mı edek?»

«İtten köpekten geri kalan yanımız ne? Ayrı yanımız var mı, kaldı mı?»

Olsun anam olsun. Aç öl, adın çıkmasın. Hele Pikelli'nin çobanları! Bir ele geçirseler bizi, ayı gibi mağaraya saklar da altı ay bırakmazlar. Bir bölük enik elin eline kalır..»

«Osmannıdan kötü değil ya Pikelli çobanları?

«Biri boz it, biri kara it.»

«Biz de alaca it»

«Kancık it desene, biz kancık itik bacı.»

«Aman sus bacı, sesimiz duyulur da.»

«Ben bir ses vereceğim bacı. İçimde bir sızı var. Dersin ki bunlar buralarda. Parayı kaptırdılar, belkim de yemişe-memişe verdiler de, yediler. Eve gelemediler..»

«Ederler mi ederler.»

«Uyyy itin kızı olam, diri diri gömerim oğlanı ben.»

«Babamın etleri ağzımda olsun ki bende doğram doğram doğrarım».

«Cırıı, Cırıı!» dedi birden Tucu. Mağlısa yamaçları çınladı. Karanlık, ıssız gece bölündü, parçalandı. Yankılanan sesten, kendi seslerinden korktular. İkisi de bir yere, bir pototluğa tustular .Sesleri dindi, bitti. Gece bir daha boğuldu .Kalktılar, hışırtısız. Tırmandılar. Mağlısa'nın tepesine, doruğuna vardılar.

«Boy vermeyek, sürünerek aşak bacı. Celepler vardır. görürler de... Başımıza, bir it eline düşmek kaldı, o da gelir» dedi Hürü.

Mağlısa'yı sürünerek aştılar, boy vermediler doruk-

tan. İndiler, sallandılar inişe aşağı. Tucu, sağı-solu dinledi, kulak kabarttı, birden;

«Cırıını, Cırı» dedi. Gene çöktüler. Taş dibine saklandılar. Sesleri gene eridi gitti gecenin karanlığında .Kalktılar.

«Daha bağırma. Aşırtmaz yok ki duymayalar, yoklar. Gidek şeherecek. Karışak osınannıya, adımız osmannı artığı kalsın bacı...» dedi Hürü. İndiler yola.

«Anaaa»

Hürü sesi tanıdı. Kaldı öylece. Tucu'nun kolundan tuttu.

«Dur bacı, bu ses benimkinin.»

Durdular. Dinlediler. Ses bir daha geldi.

«Anaaa....»

«Gulucuk, oğul nerdesiniz? Ses verin. Biz geldik, biz.»

Gulucuk suçu üstünden atmış gibi geldi Cırı'ya. Cırı hemen ayağa kalktı,

«Yolu tutun gelin. Biz burdayık. Yolun altında..» dedi.

«Ses verin oğul, ses verin. Korkman, geldik» dedi Tucu. Adılmarını açtılar.

«Ayağa kalk Cırı. Devrilesi boyunu göster daha» dedi anası.

«Ayaktayım ayaktayım, şafaklayın» dedi Cırı da.

Buluştular, yanyana geldiler. Tucu da Hürü de ellerini bellerine koydular, kartal gibi, saldırmaya, vurmaya hazır bağırdılar;

«Hanı lazıt, çuval hanı oğul, hele bir deyin» dediler.

«.....»

«Döğmeyeceğez, doğruyu söyleyin, hadi» dedi Cırı'nın anası.

«.....»

«Yoksa parayı yemişe-memişe mi verdiniz oğul, söyle hele bir. Dilin mi tutuldu oğul, dilin tutula oğul...» dedi Hürü de.

Karşılık beklemeden Tucu son bir soru sordu:

Yoksa soydular mı sizi, paranızı mı aldılar, söylen...»

«Yere döküldü lazıt ana» dedi Gulucuk. Duman kalk-

tı anaları başından. Gecenin ortasında gün doğdu birden. Sevindiler. Çöktüler taşın üstüne. Cırı Gulucuk'a kızdı içinden. «Sanki yemini bozdun, ben de her şeyi anlatırım» dedi de açıldı. Anaların etekleri altında ışıyanacak şeheri anlattılar, fırını, berberi, tamasçıyı, lazıtçıyı, yediklerini, döktüklerini, zıbın işini... bir bir... Atışarak, birbirine söverek.

Sonra ışık gözüne analarına yardım ettiler, bir put lazıtı tek tek topladılar yerden, kuşluğacak. Aldı geldiler köye. Bir yerde bulmuş gibi, havadan inmiş gibi sevindiler Tucuyla Hürü.

Picasso: desen

KESTEL, Serhat

YALNIZ ADAM

«Yalnız kalmak», «yalnız olmak», «yalnız olabilmek» başka başka.. Her birinin ayrıdır öyküsü. Bu, bir odada yalnız olduğunu düşünen adamınki.. Küçük, boyaları bozuk, eşyası az bir odada. Yapayalnız.

Adam kapıdan içeri girince, bavulunu oracığa bırakmış, ilkten pencere önüne gitmişti. Aşağıda damlar görünüyordu, kırmızı kırmızı. Yukarıda gökyüzü, koyu renkli bulutların yayıldığı. Gülümseyerek:

— Yerle gök arasında bir ben varım, dedi

Soyunmadan yatağa uzandı. Sessizlikte somyanın gıcırtısı büyüdü. Adam ayaklarını üstüste getirmiş, ellerini başının altında kenetlemişti. Bu gövde rahatlığına geçiş sırasında yalnızlığı düşündü. Birden. Nedensiz.

Hoşlanmayla:

— Yalnızım, dedi.

Yalnızlık, düşüncelerini karanlık bir derine doğru çekiyordu. Başka her şey silinmişti.

— Başka hiç kimsenin, hiç bir canlının bulunmadığı bir acunda tek başına olmak! Her şeyden üstün, her şeye egemen.. Tanrı gibi.

Aynı zamanda, Tanrı gibi olmanın özenilecek şey olmadığını sezdi. Ne övünç, ne mut var bunda. O kadar yükselmek, yükseldikçe benzerlerinden ayrılmak, bir noktaya varmak ki, tek başınadır artık. Yalnızlığın aşılmaz sınırları içinde tek başına.

— İstemem! dedi.

Bunun düşüncesinden bile hoşlanmadı. Bazı düşünürlerin ömürleri boyunca, Tanrı'ya ulaşmak için didindikle-

rini hatırladı. O'nunla tek varlık biçimine gelebilmenin özlemi içinde. Ne yüce, ne yetkin sevgiydi bu, kuşkusuz. Tanrı'ya yakın olabilmekte, iyiliğin değişmez güzelliği vardı, ama bunu Tanrı'nın tekliğinde yok olmaya götürmek yalnızlıkta sonsuzluğa varmaktı.

Bir ürperti geçti üzerinden. Şu odada bile ,o biçim yalnızlığın havası vardı. Kocaman bir boşluk.. Kocaman bir hiçlik..

Yorgunluktan gözleri kapanırken, henüz uyumayan düşüncesinden:

— Şurda ben neyim ki? diye geçiyordu. Benden başka canlının bulunmadığı yerde hiç bir şeyim. Akmayan çeşme gibi anlamsız.

Adam, arkasında kalan kapının üzerinde, ağının kuytusuna çekilmiş av bekleyen örümceği görmemişti. Örümcek ise onu görüyor, düşüncelerini izliyordu. Şaşırmıştı:

— Düşünmek.. boş bir şeyi. .ve de korkmak! İnsanlar çok yabansı, çok karmaşık diye söylendi.

Boru biçimindeki kuytusunda av beklemekle geçen boş zamanlarında düşünceye daldığı olurdu. Ninni gibiydi bu, yavaş, tatlı ve yumuşak. Oysa insanlar, çokluk, düşünmeğe zorluyorlardı kendilerini ve olmadık, olmayacak düşüncelerle de büyük sıkıntılar yaratıyorlardı!

— Şu bizim ağlarımızı bile, nasıl bu kadar ölçülü biçkili örebildiğimizi düşünürler, dedi. Düşünürler de şaşıp kalırlar .Oysa biz düşünmeden yaparız bunu da.

Tek ilkesi vardı örümceğin: «Ağını ör, avını gör.» Nerden bilsin yalnızlığı? Onu düşünmek için nedeni yoktu ki. Kendisini ne kadar zorladıysa da anlayamadı. Sonunda:

— Çok yabansı bir şey yalnızlık, dedi. Acı verdi, koskoca adamı kıvrandırdı! Korkunç olmalı. İyi ki biz bilmiyoruz onu.

Adamın odaya girmesiyle pencere pervazının altına kaçan küçük kertenkele kımıldadı, bir. Korkacak şey olmadığına güven getirince pervazın üzerine çıktı. Minik gözleriyle adama baktı. Uyuyordu.

— Aslında o benden korkuyor, diye söylendi. Kendisine zarar verdiğimi görmediği halde, vereceğim korkusuyla

öldürüyor beni. Tavanda görse, üşenmez uzanır bana, indirir terliğinin tersini kafama. Oysa, az önce benim küçücük varlığıma bile nasıl gerekseme duyuyordu!

Dolabın kapağına alt köşesinden delik açmakla uğraşan fare ,adamın gelmesiyle ara vermişti işine. Dikkat kesilmişti. Sessizlik yeniden oluşunca çalışmaya başladı gene. Ama tetikte. Çünkü baş düşmanlarından biriydi gelen. Arada bir böyle geliyorlar, bereket sürekli oturmuyorlardı. Daha iyisini buldular mı yallah oraya.. Yoksa kısıtlanmış özgürlükte yaşam zor. Ortalıkta cirit atmadan yaşamanın tadı yok. Bunun için işte kin gütmeyi öğreniyorlardı insanlara, daha küçükten. Ve de ellerinden geldiğince zarar veriyorlardı onlara.

Ama, ailenin en akıllısı olduğu halde o bile anlayamıyordu insanları. Zararından çok görünüşünden ürküyordu farelerin! Hele kadın kısmı gördüğü yerde ciyak ciyak bağırıyordu da, örneğin beyaz pirinç taneleri arasında kara kara pisliklerini görünce o kadar iğrenmiyorlardı! O pirinci pişirip afiyetle yiyorlardı bir de.

Delik, dışarı çıkabileceği kadar açılmıştı. Sivri başını sokarak denedi. Yumuşacık gövdesi kolayca çıktı. Bir an durup etrafı kolaçan ettikten sonra adamın bavuluna yöneldi. İçindeki sabunun kokusunu almıştı. Yaklaştı, sağına, soluna baktı bavulun. İçine nasıl girecekti? Dürtükledi, tırmandı. Gürültü yapıyordu ama adam kıpırdamıyordu nasıl olsa.

Derin uykuda değildi adam. Tıkırtıyı hemen duydu. Gözlerini aralayınca, kendisine bakmakta olan fareyi gördü. Gülümsedi. Onu ürkütmemek için kıpırdamıyordu. Hiç.

Farenin kara bakışlarında kara ışıltı:

— Aa! Gülümsüyor, dedi. Ne yaptığımı gördü herhalde! Bir nedeni olmalı bunun.

O da kıpırdamaksızın adama baktı. Dikkatle. Onun ne yapacağını kolluyordu. Hiç bir davranış göremeyince gözlerine inanamadı. Özellikle kemirdi bavulu. Adam aldırmıyordu! Çok şaşırdı fare.

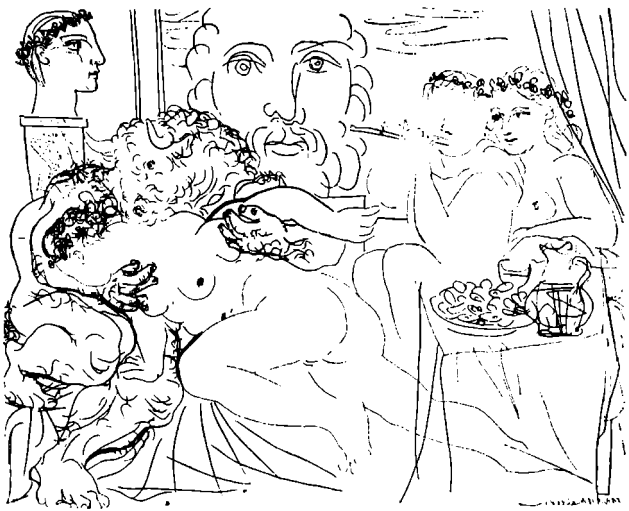
— Bir amaç vardır bu gülümseyişin altında, diyerek kaçtı.

Adam farenin kaçmasını istemiyordu. Bir mutluluktu gülümseyişi. Çünkü bu odada yalnız olduğu düşüncesinin ezincinden kendisini o kurtarmıştı.

Hele duvarda, ince ve sevimli yapısıyla küçük kertenkeleyi, sonra da incecik ipek salgısı ile aşağıya inmiş, onun ucunda kımıldamayan örümceği görünce içini sevinç kapladı. Coşku ile doğruldu:

— Aa, dedi, tek ben değilmişim, başka canlılar da varmış!

Somya gıcırdadı. Adam indi yataktan. Kertenkele kuyruğunu dalgalandırarak kaçtı. Örümcek aldırmıyordu.

Picasso: desen

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

BİR KIZIN OLDU

Yeni gelen öğretmen bu yerlerin adamıydı, bu ellerde yetişmişti, yörelerini de törelerini de iyi bildiğini sanıyordu. Ama duyunca, «bir yaşıma daha girdim.. Bunu da bilmiyormuşum» dedi:

Düğün günü gittiği güvey evinde bayram şenliği tamamdı. Davullar, zurnalar, tüm köy halkı gıcır gıcır giyinmiş. Gençler oyunlara başlamış. Kahveler, şerbetler tamam. Güveyin babası Gafil ağa açmış kesenin ağzını, ziyafet öğleden başlamış. Güveyi Şehmus arkadaşlarıyla oyunda. Akşama gerdek töreleri için hazırlıklar iyi..

Ama, öğleden sonra gelen karısının verdiği haberi duyunca şaşırdı öğretmen:

— İlkin ben bir hasata, yaralı falan var sandım. Belki de bir aksilik çıktı dedim. Hani, kaynanın bacağı kırıldı, Gafil ağa kızı almaktan vaz geçti gibilerden. Aman tanrım, ölü evi gibi canım. Hani nerdeyse goygoycular gibi bağıra çağıra ağlamaya girişecekler. Herkes oturmuş ağlıyor. Gelinin gözleri kıpkırmızı. Komşular da tam goygoycu, bunlar sustukça yeniden başlıyorlar. Ana bacı tüm perişan. Korka korka sordum, yoo, ölen hasta falan yok. Âdetmiş böylesine ağlamak, gelin giderken.

— Hani Gelin «ben hem ağlarım hem giderim» demiş ya.

— Yok canım, öylesi değil. Ordaki ağlama bir göstermelik. Burda bayağı evden ölü çıkmış gibi ağlıyorlar. Dövünüyorlar falan. Sonunda teyzeye sordum «Siz yeni geldiniz. bilmiyorsunuz herhalde» dedi «Bizde töredir gelin gideceği gün gelin evinde yas tutulur. Büyük acıdır bizim için.. Evlât kaybı gibi..» Şaştım, sordum: «Peki ama neye?

Nerden çıkmış bu töre?» «Eeh.. kadının kaderi bu. Kaderine ağlıyoruz belki de. Baba evinde kız, oğlanlara benzemez, ama gene de el üstünde tutulur, ciğerdir, nazlıdır. Oysa şimdi el evine gidecek. Onu nasıl bir kader, nice bir adam bekliyor bilinmez ki. Avradını döğecek mi, söğecek mi? Sevse bile kaç para eder. Kaynanası var, görümcesi var, eltisi var.. Sizin anlayacağınız, ağaçtan bir dal kopup gidiyor.. Bu evin horantasından bir baş eksiliyor.» «İyi hoş, üzülmeye peki, ama böylesine ağlama, matem tutma ne oluyor?» dedim. «Evlâdım, insanlar doğarken ağlar zaten, ölünceyedek de sürüyor işte. O ev kütüğünden siliniyor giden.

— Yâni hanımteyzenin lâfı da tam yerinde: savaşta ölen askerin nüfus kütüğünden silinmesi gibi birşey..

Nüfus kütüğünden silinme işi bilinmez, ama o kütüğe bir yurttaşın eklenmesi günü gelip çatmıştı işte. Gafil ağanın gelinin günü dolmuş, ağrıları dün gecedenberi başlamıştı bile. Sülâleye bir veliaht gelecekti elbette.

Kocası Şehmus, akşamdan kalma sarhoşlukla ağzı kekremiş, başı kazan gibi, öğleye doğru kalktı. Şöyle bir döndü debelendi, sonra âdetai olmayan biçimde fırladı, çabuk giyinmeye yöneldi: O gün horoş döğüşü vardı

Aslında acele etmesini, fırlayıp giyinmesini bile gereksiz görüyordu ya, ama alışkanlık işte: yoksa, kendi horozu «Alişan» köyün içinde, köyün içi de ne demek koca ilçede en başa güreşen, celâlli, namlı şanlı bir horozdu. Daha onu er meydanından kaçıracak horoz çevrede yörede görülmemişti.

Döğüşün başlangıcında durum, Şehmusun bu güvenini doğrulayacak gibi gidiyordu: «Alişan» bu Çolak Şâkir'in genç horozu «Kılıç» a iyiden iyiye girişmişti. Kepezi kıpkızıl şişmiş, gözleri ateş saçıyor, fırıl fırıl dolanıyordu. Çevrede bağrışıyor.

— Hadi oğlum Alişan.. Ye onu.. Geç bile kaldın.. Çullan bre..

— Bu da Kılıç deel, kör bıçak bile sayılmaz ula.. Alişan için, çerez, oyuncaklık.

— Sen ona Kılıç dersen artık Alişan'a bomba demek gerek..

— Atom atom.. Bak şu girişine bir..

Şehmus bu sözleri duydukça iyiden goskullanıyor, sabahki bozukluğu, kırıklığının yerini bir gevşeme alıyordu. Aksine, Kılıç'ın sahibi Çolak Şâkir'de hiç de bozulmuş yenilmişe benzer bir hal yoktu. Bıyık altından pis pis gülüyor, umudunu yitirmemiş bir adam gibi tesbih çekiyordu.

Bir ara Alişan celâllendi, ard arda girişmeye başladı. Kılıç dayanıyordu, ama köşeden beriden kıvıktırıyordu.

— Tüm bitti bu iş.. De oğlum Alişan.. Hakla şu ördek yavrusunu.

— Yok, allah var yâni.. Eyi dayandı bu Kılıç.. Eh, ne de olsa sonu yaklaştı..

— Deha işte.. Kaçıyor, kaçmaya girişti.

Demelerine kalmadı, Kılıç kaçma numarasıyla kurmaylık yapar gibi, bir döndü, yıldırım gibi çullandı Alişan'a. Alişan ne olduğunu farkedemeden Kılıç atılış üstüne atılış yapıyordu. Herkesin sesi soluğu kesilmiş, konuşma durmuştu. Derken Kılıç bir, bir daha keskin vuruş yapıp sersemletti Alişan'ı. Horoz, şimdiyedek köylünün hiç rastlamadığı bir yılgınlıkla bir iki silkindi.. ve birden dönüp kaçmaya başladı.

İlkin seyircilerle soluk kesilmişti. Sonra her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Şehmus sapsarı olmuş, vurulmuş gibi kalakalmıştı. Yerinden kalkamıyordu. Kucağında Kılıç'la yanına gelen Çolak Şâkir:

— Yahu esrarını içirdin bu Alişan'a? Yoksa artık hırıfladımı? Sen buna artık Alişan değil Perişan desen daha iyi, diye takıldı.

Şehmus bir kelime söyliyemiyor, kanı beynine çıkmış, öylece bakınıyordu?

— Bu benim Kılıç, hazreti Ali kılıcı babam.. Ördek yavrusu diyenler çıka hele.. Kimdi benle bire beş bahse giren.. Hele şu beşliği toslasınlar. Sen de Şehmus ağa Alişan'a bir bak.. bir yere yığılıp kalmasın sakın?

Şehmus, alayı ,takılmayı farkedecek halde değildi. Sö-

zün sonunu duydu ve makine gibi bir davranışla Alişan'ın yönüne baktı: hayvancık dıvar kenarında bir yerde süklüm püklüm durmuş, soluklanıyordu. Alnından boynundan kanlar sızmıştı.

— Sen artık bu horozu kes de kebap et.. Rakı mezesi yap.. Ya da Hazrete kurban et.. Şehmus bir zaman Çolak Şâkir'e bir zaman Alişan'a baktı, baktı, sonra elini cebine atmasıyla tabancasını doğrultması bir oldu. Kimsenin birşey demesine vakit kalmadan nişanı çekip tetiğe bastı: Alişan parpazlanarak devrildi.

Eve girerken komşunun çocuğu Şehmus'un yolunu kesti:

— Kulağın elimde, emmi... Çocuğun oldu... Kazasız belâsız..

Şehmus durakladı, oğlanı iki omuzundan yakaladı, yüzü birdenbire parlamış, gözleri güler olmuştu:

— Oğlan, değil mi? Oğlan elbet..

— Yook, kız.. Kız..

Böyle halerde «kulağın elimde» sözü müjde vermek ilk haber verenin öncü sevgisini değ bahşişını da almak demekti: Şehmus gibi bir ağanın, en azından beş liralığı toka etmesi gerekiyordu.

Oysa Şehmus'un suratı ekşidi, bozuldu, oğlanı iteleyip hızla geçti:

— Gâvurun dölü, sanki bana büyük muştu veriyor da.. Kızmış ha..

Evde ses seda çıkmıyordu. Anası kapıdan karşıladı, asık surtla söylendi: Çok zorluk çekti...

— Bir geçmiş olsun de avrada.. Günahtır.

Şehmus kendi anasına da sövecekti, dişini sıktı ,karısının yattığı odaya döndü. Karısı soluk, bitkin, ama güleç yüzle yatağa serilmişti. Yanında güller gibi pembe yumuk gözlü bebek mışıl mışıl uyumaktaydı.

Şehmus ne bebeğe ne de karısına bakmadan homurdandı:

— De hadi.. Geçmiş olsun.. Sağlıyacağınan böyüt..

Karısı mahçup, suçlu, ama gene de bir umut sevinçiyle:

— Sağ ol, allah başımızdan eksik etmesin. Yavrumuz.. diye söze başlıyaca koldu, öteki durdurdu:

— Kes kes.. İyi poh yemişsin sanki. Tuğmu bağışladın bana? kız çocuk yapış da?

Kadıncağız bitkin, heyecandan nefes nefese, tedbiri unutmuş, karşıladı:

— Allahın hikmetine karışılmaz efendi ,oğlan da olur inşallah. Allah öylesini münasip görmüş ki...

— Şimdi sana da allahına da çektirme ha?

— Töbe töbe de efendi.. Allaha karşı gelinir mi?

— Ulan sus dedik, şimdi başlatacaksın..

Kadın birden hıçkırmaya balşadı: sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Kes zırlamayı, yoksa sıkmıyayım boğazını. Bu da yeni âdetmi ağlamak, zırlamak?

Ama kadıncağız kendine egemen değildi: tehlikeyi görüyor, ama kendini tutamıyordu. Şehmus birden elini cebine attı, tabancasını kaptı:

— Seni bana sayıyla mı verdiler ulan? Utanmadan bir de ağlarsın ha?

Kadın çılgın gibi ürperdi, ama pek geç: Allah babanın kendisine küfür edildiğine göre kurşunu bir az öteden, bir az beriden götürüp masumu kurtarması gerekirdi ama olmadı işte. Kurşun tam kalbine gelmiş, gık bile deyemeden ağlaması kesilmişti.

Tabanca sesine uyanan yeni doğmuş çocuk ağlamaya başladı.

KİLİMCİ, Ayşe

YANLIŞ BİLMESİNLER BİZİ

Sabahlar grileşmişti. Yataktan kalktığımızda, yüzümüzü yıkarken, kitaplarımızı özenle yerleştirirken beyazdı, bildiğimiz kar beyazı. Kızaran ekmeğin kokusu bile gölge etmezdi bu sabah beyazlığına. Sonra okul yolunda. Açık pencereli evlerden şarkı sesleri gelirken, köşedeki Şen Manav marullarına su serperken, resimcinin sarışın çırağı kapı önlerini yıkarken — dur canım biz geçiyoruz. Beyaz şoset çoraplarımıza sıçrarsa sen mi yıkayacaksın?— O kadar eski resimler koyardı ki bu resimci vitrinine. Kıvır kıvır saçlı esmer kadını yanında bir subayla gösteren en azından on beş yıllık nişan resmi. Belinde beş parmak kalınlığında kemer, büzgülü uzun etekler enseyi örtmeyen saçlarla 956'ların kızları. Sararmış, tozlu... Geçmişi sergiliyor bu dükkân, bütün gün sulanmış kapı önünde otururşa, gelsin kahve, gitsin çay. Bu resimciye bile kızmazdık eskimişliğine karşın. Sonra poğaçacılar, börekçiler. Sabahçılara kaynamış süt satan dükkânlar. Sıhhat Aşevi. Camda bir yazı «Kurupilav». O denli uğraşır, gene de çıkaramazdık kurupilav'ın anlamını. Hâlâ da öğrenemedik Şükrüye'yle. Bir bilinmezliği, bir gizi oldu bu, sabah beyazlığının.

Ama, doksan beşin kahvesini geçip de okul yoluna saptık mı, beyazlık bir bulanırdı, duyardık apaçık. Yıkık evlerden mor çiçekler koparıp, kitap aralarında kurutmak, sağdaki cumbalı evde oturan Uğur dedeye el etmek: «Dede dua et felsefe sınavı var. Dede ne olur Morgöz gelmesin. İnşallah deniz donar, vapurlar işlemez, İngilizceci gelmez. Koca konu bir gecede, olacak iş mi? İlde türkçe melodiler çalacağı gece hem de. Ne olur dede biz Tanrıyı

göremiyoruz, söyle de Kimyacıya felç gelsin, Sözlü kalsın. Ya da grip olsun, sınıfta uyusun. «Şurdan şuraya çalışın, bir gün anlatır geçiveririz. Ben biraz toplayayım.» desin. Dede tam ve yadsımayacağımız bir simgesiydi, beyazlığın az sonra griye dönüşeceğinin. Hatta Palabıyık İnşaat Şirketinin kıbleye dönük apartmanları, aşağı yokuştan çıkıveren Coğrafyacının sabah söyleşisi bile değiştiremezdi bu kuralı. Sonra kalabalıklaşan yokuş, köşedeki pansiyonlardan kızlara uzanan Üniversiteli oğlanların başları, artık tanış olduğumuz kediler, sabah gazetesini almaya çıkan ev kızları, terliklerini sürüyerek kapıya kocalarını geçirmeye çıkan eskimiş ev kadınları bile, hiç biri...

Kısa sürdü, kısa sürdü neyse ki, yoksa bir şeyler kopacaktı içimizden. Çevremizde bazı şeyler yinelenerek yığıldı böyle, katılaştı. Kaskatı oldu. Sokakların sadık bekçisi köşebaşları rüzgârla söyleşiyi koyulatmışken, bizi görürlerdi. Elimizde çantalar, okul dönüşü. Keserlerdi söyleşilerini. «Yine mi?» derlerdi. Yine ya, yine, hep... Of Tanrım! Anlarlar, susarlardı bizle bir. Rüzgârın yolu da bizle aynı olurdu çoğu kez. Yanımıza ilişirdi. «Biz böyleydik, ah bizim zamanımız...» Git be rüzgâr, bunu söylemesinler artık, sen söyle bir de. «Bizim gençliğimizde...» Durmaz artık; boşuna. Yayılır da yayılır söz, sınıfın tahtasına, tebeşirine siner, boş zamanlarda yankılanır oralardan. Biz hiç bir şey yapamazken. Sonbaharlarını yadsıyan öğretmenler kadar sıkıcı şey yok! Rüzgâr yanımızda, söyleşiriz eve dek. Çöp sepetleri yuvarlanır, çamaşırlar uçuşur balkonlarda, gazeteler havalanır, dağılır biz geçerken. Yüreklerde güm güm vurur gençlik. Hey be!

Bizlerden arta kalan ne varsa, eziklik, gürültü, sessizlik; tahta sıraların çatlaklarına gizlenir. Sabahı beklerler gelelim gene diye. Bir gün dinlenme. Banyo pazarın. Köpükler, sular, ıslaklığın iç ferahlığı, ooh. Kavga sonra gene. Dönüşte pazartesi ağlamışlığı olur üstümüzde, ama, farketmez. Onlar çıkarlar kıstıkları yerden, günaydınlaşırız. Sınıf da temizlendi, kirden pastan arındı bizce ama, bu gizlenenleri kimse çekip çıkaramaz, hiç kimse!

Sonra akşam. Sıkıntı. Eve bir şeyler dolar, boşalır. Ka-

pılar, duvarlar vardır. Aşılmaz. Gözyaşları. Akşam bir geçse, bir bitse... Bu ışıklar da geceleri pırıltılarını yitiriyorlar mı nedir? Yarın gene «Biz, biz, biz,» Diyenin dersi var. Püf! Yollar somurtuyor: «Gitme dön, dön.» Olmaz, olmaz ki.

Baba, canım babam. Değil misiniz? Babam değil misiniz? Ha kurallar, yasalar. Kaldırıp atsak bu yasaları, kurallara tutsak olmasak, kalıplaşmasak ne olur. Hak hukuk girdi mi sevgilerin arasına kötü oluyor. Duvarlarda yürüyor büyüklerin sesleri, sıcakla bir kımıldıyor, daha çok geliyor. Taş attılar cama duydun mu? Bana mıydı o? Çok uzaksınız çok, tee nerde. Yazık saçlarımı kestim, öyle istendi. Dışarda gece, bende de. Açılan kapanan kavgalar; kapı altlarından sürüyor, sızıyor, terledim.

Anacığım, gecikmeseniz artık. Ne çok tekim bilseniz. Oysa ne çok beklemiştim sizi. Dün müydü ne zaman geldiniz? Geçen sonbaharda yanılmıyorsam. Bize yumurta dokunur, karnımız ağrır, çukulata isilik yapar. Ama sevgi hiç dokunmaz hiç, hiç, hiç... Anlamıyorsunuz, anlamıyorsunuz

Ne güzelsiniz bilseniz. «Biz şöyle idik, böyle idik» demeden. Ağlıyordunuz. Susun, ağlamayın ne olur, ağlamayalım. Bize ağlayanlar da var; koşun çocuklar koşun... Gülümsediniz sonra, utandım.

Sonra... Zil çaldı gene!

Garip şey, siz zamanı bollardan değil misiniz? Boşa tüketmez misiniz siz saatlarınızı bizlerce. Sizi dinlediğim kadar kendimden de söz etmek istiyorum. Buna hakkım var gibi geliyor. (Hakkımız!) Seneler senesi sizin yönettiğiniz kuralcı bir toplumda, sizlerle dizdize. Ellerimize bırakılanları tutmamışız, gözümüze bağışlananlardan yüz çevirmişiz özverilice. Aaa yüzünüzü değiştirdiniz neden? Öyle çok yüklüsünüz ki garipsemiyorum artık.

Bak büyüğüm; bizim gördüğümüz, bildiğimiz, böyle namusçuluk oynamak değildi. Anamız babamız bilge kişilerdi, eğitimden anlayan. Bir işi yapmamış olmak için değil, yapmayı sevmediğimiz için yapmamızı isterlerdi. Ya-

şamla yüzyüze gelelim diye, aramızdaki duvarları kaldıralım diye.» Çok katlı bir güvenimiz var size çocuklarımız» derlerdi. Şimdilerdeki nesil çocuk eğitimi bilmiyor. Bozuldu çocucaklar. O kadar. Nerde bizim özgürlüğümüz hühüüü...

(Sanki her güzellik, iyi huy salt sizin kuşağa özgüymüşçesine.)

Bu ne uyuşukluk? Genç dediğin kıpır kıpır olmalı. Gezmeklere gitmeli. Eczaneye yolladılar faraza, in bir çarşıyı dolaş. Firma yemek mi götürdün, iki sokak öteden dön şöyle, geniiş. Bak ne güzel olursun. Yok canım, biz evde oturmaya, dört duvara tutsak olmaya —gelemezdik zaten—. Böyle çözülmeler, kopmalar yoktu aramızda.

Biz en kusursuz değildik, ondan işte size de en kusursuz olun demiyoruz. Biz genç olduk, siz onu olamıyorsunuz.

«Tüm sınıf. övünç listesindeydik biz». Çimenlere uzanıyorum, yeşil koku, ohh. Yalan bu dedikleri.

«Elbisemiz yoktu da eskiler bozulur bize dikilirdi. Biz beş kuruşluk leblebi ile bir öğün geçiriverirdik. Bizde oldu suç ki size harp göstermedik, kıtlık göstermedik. Ya o açlık? Sabahın üçünde kalkardık, fırında sıraya girmek için. Kar, soğuk, bizler çıplacık, donarız artık. Koca koca insanlar dirsek vururlardı, itelerlerdi. Siz bol bulmuşlar tıkının bakalım.» Canım bunun suçu bizde mi?

Bizim zamanımızda büyükler büyüktü ötesi var mı? Karşılarındakinde bir şeyler öldürmeyecek denli büyük.

Yorulacaksınız. Bu duygu patlamaları yoracak, bu yaşamadığımız çocukluk hesap soracak sizden bir gün. Dostluğun kolları uzun ki, hepimizi dünyanın bir ucundan öbür ucuna saracak kadar hem de. Yaşamayan; zamanı uzundu, kısaydı hiç anlamaz. Gençlik uçar kuş, ihtiyarlık ağır taş, unutmayın bunu. Kuş olamazsanız (kanatlarımız kesildi), iki kat taş olursunuz sonra.

Yirmibeş kuruşluk erdemi de övünme için yapan çocuklarım, bizim bacaklarımız otobüs parası vermemek için yaya gitmekten değil, pahalıya malolan bunca mutluluktan ağırlaştı.

Hadin, koşun. Sevgiyi, kendimizi anlatmak istiyorum size, on sekiz yaşımızı, acıyı, pervasızlığı, coşkunluğu, ölmeyi, ülküyü...

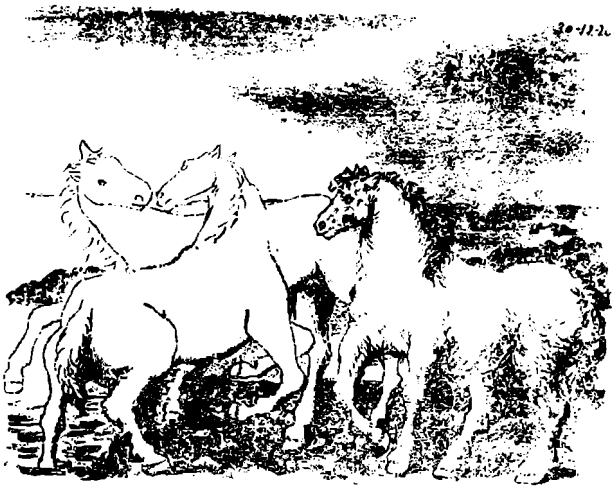
Çocuktur, terleyebilir, neden su içirtmiyorsunuz?

Evet canım, o eşek, şu hayvan, bu deve. Güzeel. Karınca hangimiz? Karınca arıyoruz, o gerekli bize, karınca olan yok mu?

Gerçek üstü kandırmaca çabasında değiliz.

Yine de... Yine de bizim bir yaşlılığımız olacak. Biz daha iyi olacağız, bir gün sonra daha doğru düşüneceğiz her şeyi doğru düzgün görerek diye diye ağarttığımız saçlarla dolu bir yaşlılığımız.

Bir de (hay Allah dış cebimize koymuştuk demincek) şuralara, kaldırıma düşürdüğümüz bir gençliğimiz...

Picasso: desen

ÖZAYDIN, Beyhan

Yenilik soluk renkli yapının ardındaydı. Soğuktan yana bir korku vardı insanlarında. Yersiz görmüşlerdi boylarını aşan kapıları. Sıcaklığı saklamak için pencereleri dar, duvarları kalın yapmışlardı. Kar burada güneşi, toprağı, insanı yenen bir güçtü. Ard ardı yağan, donan ve yağmurla eriyen kar bunaltırdı insanları. O zaman istasyona doğru koşuşmalar başlardı. Kömür için, saman için...

Her evin birkaç baş hayvan beslemesi yaşamı tutkusuydu. Basık tavanlı up uzun damlar, verimli ovaların, fabrikaların yerini tutardı sanki. Bekleyişleri baharı karşıydı. Yağmurun boy attıracağı arpa, ot mutlu kılardı buranın insanlarını. Hele hayvanları çok kuzulamışsa ayrı bir güven gelirdi yüreklerine.

Bir kertenkele oyuklarla dolu taş duvarda görünüp kayboldu. Bez parçalarını, kesik saçları, gazete yumaklarını ve kaz kanatlarını bu oyuklara tıkamak kötü bir alışkanlıktı.

Eskilikten de öte bu yapının kıştan kalma ıslaklığı damdan doğru yayılan ısıyla yitmezdi. Özensiz tarihi yapıların ilginçsizliği, nemi, yarı dam kalışı sanki bu taş kümesinin de duvarlarına yazılmıştı.

Türkân yol yorgunluğunun bitkinliği içindeydi. Gerindi. Esnedi. Trenin isi ciğerlerine işlemişti. Bitmek bilmeyen yolda kaç tünel geçmişlerdi. Her çıkışlarında ağzına acı sular dolmuştu. Ana ocağına dönmenin yabansılığı içindeydi.

Bir süredir kulağını tırmalayan ses, komşuları muhtarlardan geliyor olmalıydı. Kalktı. Cam içini kaplayan küpe çiçeğinin üzerinden dışarı baktı. Boyası bile aynıydı evin.

Yine Kızılayın yağ tenekeleri diziliydi cam altında. Bahçe balçık gübreydi.

Camı sessiz açtı. Özlemişti konu komşunun çekişmesini. Eğilip mutfaklarına baktı. Çünkü ses oradan geliyordu.

Küçük oğulları İzzet su bidonunun yanında duruyordu. Yakışıklı bir Anadolu çocuğu olacaktı belki. Oysa çirkin bakıyor, çirkin konuşuyor ve çirkin davranışlarda bulunuyordu.

Anasının raflar dizdirip, ocak yaptırdığı bu odanın mutfak olduğunu anlamak kolaydı. Çünkü tütsülenmiş gibi yağ kokardı içerisi.

Kadın sabah sütünü bölüştürüyor ve oğlunu da kandırmaya çalışıyordu. Fakat oğlanın dinlemiş görünüp de: «Anana avradına sövdürme, dinsiz garı...» demesiyle Yeter'in süt kaplarını attığı gibi oğlanın peşine düşmesi bir oldu. Yerden gübreli taşları toplaması boştu. Çocuk köşeyi dönmüştü bile.

Koşuşmadan bir, iki koyun ürkerken, iri, beyaz renkli köpekleri hırlayarak yerinden fırladı.

«Ola canına it sıçsın. Ola çapıttan teze kurtuldun. Başın batmıya. Sürünesin. Aha Behlül gibi. Aha Eşref gibi. Atlar nallanırken kurbağalar ayak uzatırdı?»

Öfke bütünüyle kadını sarmıştı. Türkân «Bizde hep böyledir erkek çocukları» diye düşündü. Ağabeyinin bir defa su taşıdığı, sürüye çıktığını anımsamazdı. At arabasıyla köylere gidip gelmek bildiğince tek işi olmuştu. Biraz paraları olsaydı muhtarın çocuklarından farksız olursu şüphesiz.

İzzet'in büyüğü Eşref, sevdiği kızı almadılar diye anasını doğramak istemişti. Oysa kız müfettiş kızıydı ve okuyordu. Lisede sevgilisi olduğunu söylerlerdi. Beğenenleri arasına ağa oğlu girsin diye bir iki bakışmıştı onunla.

Folklor gösterilerinde ekiple çıkardı Eşref. Kalpağı patlak gözlerini belirlerdi. Oyun gereği bıçakların etine değmesinden seyircilerin bütünü korksa da kız acımazdı bile. İzzet'se alkışlar arasında tek bir sesi arar gibi sevdiğine bakardı.

Kızın liseli sevgilisi, geçici arkadaş olmuştu İzzet'le. Yeni açtıkları İstasyon lokantasında parasız yedi. Evine getirdiğinde rahat davrandı delikanlı. Çünkü İzzet'ten çok kafası çalışıyor, benliğini düşünüyordu. Böylece genç yaşın dostları —ortak bir çıkar için— insancıl oldular bir süre.

Bir gece Türkân, Atife'yle Yeter'lere geçmişti. İkinci çaylar konuluyordu ki görülmemiş bir çılgınlık içinde Eşref geldi. Anası anlamıştı içtiğini. Yatışsın istedi, sustu. Çay koydu. Uzattığı tepsiyi yere çarpmakla kalmayıp anasını da yere vurmuştu. Ani çığlıklara büyük bir rastlantı olarak babası yetişmişti. Böylece Türkân'lar evden kaçarken arkada oturan amcaları koşuştular. Bu ağlama bağırtı uzun sürdü. Küçük amcasının Eşref'i götürdüğünü görebilmişlerdi karanlıkta. Sonradan beyaz sargılarla göründü muhtar. Nöbetçi polis geldiğinde «Davacı değilim. Kaza oldu» demişti muhtar.

Günlerce başı sarılı, şiş yüzle gezdi.

Ya şimdi? Ortaokula yeni başlayan oğlan ağılı dillere kötü alışkanlıklara yönelmişti.

«Yeter abla, kuşluk vakti sıkma canını. Belki uykudan ettin diye direndi» dedi Türkân. Kadın aynı sinirle: «Bilmirsen Türkân. Düşmüş bir it, bir kuş peşine. İtleri boğuşturur, benle de boğuşur. Babası köyden şimdi döner. Getirdiklerini koyabilirem buraya? Görmirsen pisliği? Sınıfta kaldı. Onca babasının yedirdikleri boşa gitti. Bari evde işe koşsa. Bilmirem ne olacak?»

İstanbul'daki komşularını anımsadı Türkân. İlkokul üçte bir kızı vardı kapıcı Recep'in. Anneler gününde toplanan paraya o katılamamıştı. Bütünlemeye kalmasını ona yorumladılar. Anası yoksulluğunu ara ara gidip anlatmıştı ya. Kalmaktan kurtulmuştu kız.

Bu kıyaslama belirsiz bir mutluluk yaydı yüzüne. İstanbul'da dili, giyinişi düzelmiş gibiydi. Yıllarca çalıştığı evlerden verilen eğreti giysilerle dolaşmıştı. Şimdi pazarlara uzun tezgâhlarla ya da çadır bezlerinde hazır elbi-

seler getiriyorlardı. Onlardan alıyordu. Üzerindeki geceliği bile böyle almıştı. Satıcı gözünün önüne gelince gülmek geldi içinden. Ne dil kullanıyordu! Temizliğe gittiği evlerde nice gecelikler görmüştü. Bunlarla mutfağa girenlerden içinin gözükmesine aldırmadan balkona çıkanlara, sökük danteli makaslayanlara, patlamış muz pijamalarla dolaşan bayanlara çok rastlamıştı.

Evlenmesiyle başka gerçekler karşıladı onu. İstanbul'da İsmail'in amcasının bir gecekondusu vardı. Oda oda kiraya vermişti. Onlarda bir odasına sığındılar. İlk sevindiği, evin şekli olmuştu. Bahçede çeşmesi vardı. Damı kiremitti. Camların iriliğinden güneş hep içerdeydi. Sonra kışın bile yeşil kalan toprağı sevdi. Bir başınaydı odasında. Kocası alışsın diye aylığı ona veriyordu. Yitmesinden kararsız kocasına karşı o ilk kez gördüğü bunca parayı sayarak çoğaltmak isterdi sanki. Sonra hısımlar geldiler. Onların dertlerini dinledikçe aklı karışıyordu. Bilmediklerini öğrenmek şu tek odadaki dar ama mutlu yaşantılarını etkilemesinden korkuyordu. Komşu gelin ve kızlarıyla bahardan yaz sonuna değin ağaç altında dikiş dikip, gelen geçenle eğlenmek bilmediklerini birbirine anlatmak zevkleri olurdu.

Türkân yeniden uyuyamayacağını anlamıştı. İsteksiz bakışlarını yataktan çekerek giyindi. Anası da dışarda kızları hazırlıyordu. Sarı sarı yavruları görünce dayanamadı. Önce anaç kaz ve yavruları, ardısıra da kendi çıktı. Kent özentili bir giysi vardı sırtında. Örgü izlerinin dalgalandırdığı saçı örtüden çıkmıştı, beline doğru.

İneğini sürüye katıp dönmekte olan Fikriye, Türkân'ın onurlu onurlu anaç kazın sırığını çakışına baktı. Serte sert çıkan eller değişmiş, incelmişti.

Fikriye düzden seçmişti Türkân'ı. Yaklaştıkça o çocukça sıcaklığı duyamadı, içinde. Konu, komşudan farksız geliyordu görünüşü. Hareketlerinde bir onur sezinledi. Kazın sırığını çakışında, su kaplarını getirişinde yeni bir Türkân vardı. Henüz ilkokuldaydılar. Yine böyle kaz yavrularını otlatmaya çıkardıklarında yavrular yeni yapılan memur evlerinin kireç kuyusuna düşmüştü. Düşenleri

kurtaramamanın coşkusu içinde ağlayıp, koştular.. Kaz pastırmasından tavana asılarak oluşan dizinin eksikliği önce midelerini sonra kafalarını bulandırıyordu. İnsanların sokaklarda az görüldüğü o karlı günlerin açlığı toplanırdı bunlarda. Kalanların yağı çinkonun bütünlenmesine yetersizdi. Bu sonbahar kazların parasına güvenen kardeşleri yine yoksulluklarını eskiteceklerdi.

Böylesi gerçeklere şiddet ne denli yararlı olabilirdi? Yedikleri dayak kadar süreksiz olabilseydi yaşantılarındaki acılık...

Kucağında yaşını aşmış kızıyla Türkân'ın düğününe gelişini anımsadı. Kesik bir ilgi görmüştü. Çocuğu oyalamak, bakışlardan kurtarma çabasıydı. Ara ara fısıldaşan, gülüp eğlenen insanları yarıp dışarı çıktı. Ama kaçıp eve gelemiyordu da. Öylece gülücü görünüşü altında İstanbul'u gezdi. Gece boyu Haydarpaşa'dan iç Feriköy'e evine ulaştı. Kocasının o kadından kopup gelmesini bekledi. Topuzlanmıştı, dağılınıştı evi. Bu temizlik içinde kirli bir el kapıyı açtı. Özlem kendi gözlerindeki güçte değildi. O mutlu yorgunlardan olmuştu.

Bağırıp ağlamadı Fikriye, ceplerinde hastabakıcı sevgilisinin resmini aramadı. Utandı sadece. Onu sevmesinden, karısı olmasından.

Böylece düğündeki fısıltıların ardı geldi. Öyküsü geçimsiz ailelerin duvarlarını bile aştı aylar sonra.

Dönüşü sessiz yüksüz oldu. Gidişteki lehimlenmiş yağ, peynir tenekeleri yoktu. Sandığı, yatağı bağlanmıştı yalnız. Yeni olan kızının beşiğiydi.

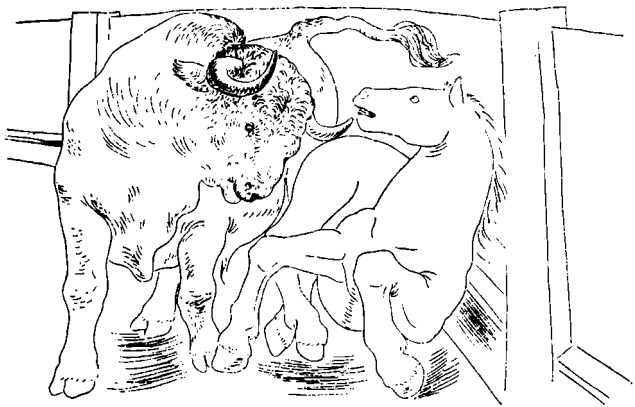
Dul Fikriye artık İstanbul'u anlatanlardandı. O da içinden gelirse olurdu. Çünkü çevresine öyle belirsiz bir ilgisi vardı ki bunun için de gülmez görünürdü. Oysa bilmez sandığınız her şeyin bilincine erişmişti bile.

«Hoşgelmişsin Türkân» dedi Fikriye. Yitik bir sevgiyle sarıldılar. «Buraları sizleri özledim» dedi Türkân. «Ama gelir gelmez anamın evinin rutubeti belimi tuttu. İstanbul'da böyle taş yığınında yaşamaz kimse. Kazları sürmesini bile unutmuşum.

Fikriye dudaklarına yayılanı tutmak istedi. «Çabuk

değişmişsin» diyebildi. «Benim kadar kalsaydın sende Neyse canım, nasılsın, kızın iyi mi?» Sanki soruyu duymuştu Fikriye'nin kızı. Zor sürüklediği eski erkek ayakkabısı ile, kuşkulu yaklaştı anasına. Türkân sevip, okşadı başını. «Büyümüşsün dedi». «Büyümesem bebeklere bakabilir miyim» dedi kız. Anlamadı bunu kadın. Fikriye'nin hafif kızaran yüzünü görünce:

«Aferin» diyebildi. El kapısında önce çocuk bakarak işe başlarlardı hep. Kız anasını sürterek «Ben gidiyorum. Seni de cam silmeye çağırmışlardı unutma» dedi. Anasını küçülttüğünden habersiz ayrıldı yanlarından. İki kadının arasında sanki konuşacak bir şey kalmamıştı.

Picasso: desen

ÖZDEMİR, İlhan

BİR YEŞİL GÖMLEKLİ

Güneş tepeyi dönmüştü evden ayrıldığımda. Hastaneye gidiyordum. Orada bir arkadaşım yatıyordu, çok sevdiğim bir arkadaşım. İlk gidiyordum. Çekiniyordum da. Gitmişliğim yoktu hastaneye önceden. Bilmiyordum ziyarete nasıl gidilir? Bilmiyordum gidilirken ne götürülür? Gitmek istemiyordum, ama yapamıyordum. Çok seviyordum arkadaşımı. Ne olursa olsun, arkadaşımı göreceğim diye çıktım yola.

Gitmesine gidiyordum ama, bir sıkıntım daha vardı. Ne alacaktım? Çiçekçiye gittim. Hoppala.. Tanesi beş lira en ucuzunun. Beş tane alsam, haftalığımı geçiyordu. Olmaz dedim. İstersen olur de, bir hafta aç gezdikten sonra.

Yürüyordum elim boş. Hiç gitmemekten, boş gitmek daha iyidir diye mırıldanıyordum. Arada bir içimden bir ses, şeytan olsa gerek, «gitme, gitme, görünce kıvırırsın bir yalan,» deyip duruyordu. Birden kulağımı çocuksu bir ses doldurdu.

«Kirazlar, tazee taze...»

Bir şimşek çaktı beynimde. Piyangodan milyon vurmuş gibi sevindim. Koştum o yana .Göz açıp kapayana dek varmıştım serginin yanına. Verdim bir lira ,aldım yarım kilo. Daha çabuk bitiyordu yol, daha güçlü çıkıyordum yokuşu.

Kliniğin kapısına yaklaşınca bacaklarım dolaşmaya başladı. Bir ürperti vardı içimde biri birşey diyecek diye. Kiraz torbası çeketimin altında, avına yaklaşan bir kedi gibi başımı uzata uzata yaklaştım kapıya. Geç kaldığım-

dan kalabalık yoktu. Olsa, aralarına karışıp girerdim içeri. Yüreğim daha hızlı çarpıyordu. Herkes, sakladığım şeyi biliyordu sanki.

Kapıcı, kapının açık olmayan kanadı arkasına bir iskemle koymuş, ayak ayak üstüne atarak oturmuştu. Yanında kambur ,saçı sakalı ağarmış, üstü başı eski bir köylü duruyordu. El işareti ile köylüden cigara istedi. O da hemen cebinden paketi çıkararak bir tane uzattı. Ardından kibritini çıkardı. Çaktığı kibritler ya yanmıyor, ya da yandıktan az sonra sönüyordu. Kapıcı da ,alttaki ayağını durmadan oynatarak cigarasının yakılmasını bekliyordu. Köylü o işi yapmada geçikince homurdanmaya başladı kapıcı:

«Yaksana be, yaksana be... Ne aptal herifsin...

Köylü konuşmadı. Durmadan cigarayı yakmaya uğraşıyordu ama, olmuyordu. Onların bu dalgınlığında yararlanarak yanlarından geçiverdim. Üst kata çıktığımda derin bir «ooohh» çektim. Kurtulmuştum.

Arkadaşımı, sora sora buldum. Büyük bir koğuşta yatıyordu. Beni görünce öyle şaşırdı ki, doğrulayım derken az kaldı düşecekti.

«Rahatsız olma,» dedim.

Yatağa oturdu. «Hoş geldin» derken gözleri dolu dolu oldu. Meğer yattı yatalı kimse uğramamış yanına. Hoş beşten sonra başladık konuşmaya. Sıra birlikte geçirdiğimiz eski günlere geldiğinde, neşelensin diye, sevgilisine yaktığı türkülerinden birini mırıldandım:

«Hartamadan gelirken
Vurdum kırdım dizimi
İmamın kapısında
Tanıdılar izimi»

Onu duyunca büsbütün üzüldü. Yüzü ekşidi, ağlamaklı oldu.

«Hey gidi günler, hey...» dedi.

O denli üzüleceğini akıl edememiştim doğrusu. Pişman oldum ama, ağızdan çıkan geri gelmior. Konuyu değiştirmek cabasına düştüm:

«Kiraz getirdim, biraz yesene,» dedim.

Alt dudağını öne çıkararak başını geri doğru attı. Sonra üzüldüğümü anlamış olacak ki

«Sağ ol,» dedi. «Gözümde tütüyor ama, doktor yasak etti. Hem neden zahmet ettin?»

«Zahmeti n'eymiş? Al, arkadaşlarına verirsin.»

«Gücenmesen sen dağıtıver. Ağrıdan pek dolaşamıyorum.»

Kirazı, koğuştakilere hemen dağıtmaya başladım. On yaşlarında bir çocuğa biraz fazla verdim. Sevincinden uçtu çocuk.

«Amca, yardım edeyim mi?» dedi.

Konuşurken içeri bir yeşil gömlekli girdi. Adam, eli belinde koğuşta ileri geri dolaşmaya başladı. Bana ters ters bakmayı da unutmadı. Ha çıkıştı, ha çıkışacak diye ödüm koptu. O ara, biraz ileride yatmakta olan yaşlı bir hasta:

«Oğlum, sürgü verir misin?» dedi.

Hademe, ona öyle bir baktı ki, adam söylediğine bin pişman oldu. Başını önüne eğdi, sustu.

Yeşil gömlekli de homurdana homurdana çıkıp gitti.

Hastaya baktım, ağlıyordu. Belki geri döner korkusuyla kalan kirazı çabuk çabuk dağıtmaya başladım. Serum verilen bir hastanın yanına geldiğimde, onun sessiz soluksuz olduğunu gördüm. Özenle baktım: Saçları darmadağınıktı. Avurtları birbirine geçmişti. Hafif aralık göz kapakları arasından çizgi halinde gözünün akı görülüyordu. Uzamış sakalının aralıklarını boncuk boncuk terler doldurmuştu. Başımı çevirdiğimde yanımda orta boylu, ak saçlı, bir adamın durduğunu gördüm. Kucağında ufak bir karpuz vardı.

Ne yapacağımı şaşırdım. Konuşmuş olmak için:

«Hasta n'eyin?» dedim.

«Oğlum,» dedi.

«Hımm..» dedim. «Çok hasta galiba.»

«Çoookk..»

«Zoru neresinden?»

«Dilim dönmüyor adına. Dermansız bir hastalıkmış. Elden gelen yapılıyor, ama faydasız.»

«Kiraz verecektim de.. »

«Dün getirdim, yemedi... Karpuz getirdim, yerim demişti de.»

Gözleri doldu. Sözler boğazında düğümleniyordu. Yormamak için biraz uzaklaştım. O, oğluna yaklaştı, karpuzu yatağın kıyısındaki masaya bıraktı. Mendilini çıkararak hastanın terini silmeye koyuldu. Çocuk kımıldamıyordu. Yaşama uğraşını bırakmış gibiydi.

Daha uzun duramadım; arkadaşının yanına gittim. Arkadaşım birşeyler söylüyordu ama, aklım baba oğulda olduğundan cevap veremiyordum. Adam karpuzu kesti; kıpkırmızı çıktı, kan gibi. Bir karpuza baktı, bir oğluna. Umutsuzca başını salladı. Sonra karpuzun özeğinden küçük bir parça keserek aldı. Oğluna biraz daha yaklaşarak:

«Naci,» dedi. «Yavrum... Karpuz getirdim.»

Naci kımıldamadı, belki duymadı babasını. Adam, yumşak bir sesle sürdürüyordu yalvarmasını.

«Yavrum ,aç gözünü.. Azıcık olsun ye...

Çocuk, sesin geldiği yana döner gibi oldu. Adam, sevincinden ne yapacağını şaşırdı, ama o da çabuk geçti. Hasta açmadı gözünü.

«Bak, çok güzel... Bulursan yerim demiştin ya.. Buldum.. Darı tanesi kadar olsun ye, n'olur?»

Adam, elindeki karpuz dilimini çocuğun dudağına yakın tutuyor ,durmadan yalvarıyordu. Gözlerinden sicim gibi inen yaşlar, yatak çarşafını yer yer ıslatmıştı. Umudunu yitirince dilimi masaya bıraktı, yatağın ayak ucuna yığılırcasına oturdu.

«Keşke gelmeseydim,» dedim içimden. Ayrılmak istedim, arkadaşım darılır diye yapamadım. Biri gelip kovsa, çok sevinecektim. «Köpeği an, deyneği hazırla.» Kapıdan gelen bir bağırtıyla irkildik. Tüm gözler kapıya yöneldi .Bağıran ,bir süre önce koğuşa gelen yeşil gömlekliydi.

«Çıkın koğuştan.. Yasak.. Doktor kızıyor. Ekmeğimle oynamayın...»

Arkadaşıma:

«Kusura bakma, gene gelirim,» diyerek yanından ayrılmak istedim.

Yeşil gömleklinin bağırmasıyla Naci'nin babasının yanına gelmesi bir oldu .Dövecekmiş gibi adamın yanına sokularak:

«Burda beklemek yasak, çık» dedi.

«Yavaş,» dedi yaşlı adam. «Görüyorsun çok hasta.. Az sonra gideceğim.»

«Yoook.. Olmaz.. Bana kalırsa birşey demem ama, doktor kızıyor.»

Adam güçlükle doğruldu. Belki yaşadığına küfür ediyordu o anda. Cebinden bir on liralık çıkartarak hademeye uzattı. Parayı hemen alıp cebine sokan yeşil gömlekli, eli cebinde, kapıya yöneldi. O önde, ben arkada koğuştan çıktık. Yaptığını gördüğüm için olacak, «Ne yapalım, geçim dünyası,» der gibi soluk yüzle bana bakarak sırıtıyordu.

Keyifle ilerlerken karşıdan gelen bir arkadaşının yolunu kesti. Beklemeden adamı iki omuzundan yakalayarak, armut silker gibi, sallamaya başladı. Öteki de kurtulmak için geri çekildi, kurtuldu. Üzerini düzeltirken:

«Bakıyorum keyfine diyecek yok,» dedi. «Piyango mu vurdu?»

«Yok be... Yolumu bullum. İleride bir çocuk var ya, hani çok hasta; işte onun babasından. Sık girip çıkıyor koğuşa. Kaç gündür koğuşa girdikten bir süre sonra yanına varıyorum. Çık, yasak der demez, bir onluk veriyor. Bugün de verdi. Çocuk ölmesine ölecek ama, hemen ölmese de moruğu iyice yolsam.»

ÖZKAN, Hakkı

YILDIZLAR

Bir kıpırtı başlar karanlık çöker çökmez. Kertenkeleler, kurbağalar, yılanlar, çıyanlar, kuşlar, böcekler, ateş böcekleri çıkar ortaya bir yanıp bir sönen pırıltılarıyla.

Otlar başaklar, mısırlar, çiçekler gökyüzündeki yıldızları seyrederler .Belki de onları yanlarına çağırır ya da onlara doğru yaklaşmaya çalışırlar ve böylece gelişip büyürler.

Başlarımızın altına ter kokulu ceketlerimizi koyup, kalın örgülü hasırın üzerine uzanmıştık, annem, babam ve ben. Yorgunduk. Gün boyu çalışmıştık.

Gün boyu tarlalar sarı sıcaktı. Güneş cehennem gibi kavuruyordu ortalığı. Daha karanlıkta kalkıyor, bütün tarlalarına koşuyorduk. Tütünün yaprakları kara kara görünüyordu. Islak ıslaktı. Sonra gün ışımaya başlayınca yeşilliği daha çok çıkıyordu ortaya.

Kocaman yaprakları çıtır çıtır kırıyor, küfelere dolduruyorduk. Zehir zıkkım oluyordu ellerimiz. Tütünün kolaylıkla çıkmayan zifirinden kararıyor, ancak kırık kiremitlere, tuğlalara sürterek temizliyorduk. Küfeleri sırtlayıp çiftliğe taşıyor, gölgeliklerde şişlere diziyorduk çoluk çocuk.

Bir dizi tütün yüzlerce yaprak ve para demekti

Sonra babam çapaya, tarlalara, orağa gidiyordu. Tütün dizme işi çocuklarla kadınlara kalıyordu çoğunluk.

Sarı sıcakta, kan ter içinde kalırdı babam çapa sallamaktan, orak çekmekten. Ona, anamın yaptığı biber, patlıcan, domates karışımı yemekler ,soğuk su götürürdüm toprak testiyle.

Başaklar iri iriydi. Orağı çekince kucak dolusu düşüyordu. Yığınları toplayıp başak saplarıyla sıkı sıkı bağlıyorlardı.

Çocuklarla bazan kurbağalar gibi atlaya zıplaya dolaşıyorduk bahçelerde.

Anasına babasına yardım etmeyen çocuk dayak yiyordu çoğu kere.

Bir dizi tütün binlerce yaprak ve para demekti.

Dayak ne kadar şiddetli olursa olsun unutuluyor, ellerin, yüzlerin ,bacakların yırtılmasına, kanamasına aldırmadan böğürtlen yiyorduk dikenlerden. Ağaçlara tırmanıyorduk. Derelere giriyorduk çırıl çıplak

Uzaklara, bilmediğim yerlere kadar uzanıyordu tarlalar. Yeşil, sarı, sapsarı ya da başka renklerden bir denizdi sanki rüzgârda sallanan, hışırdayan.

Sırtımız sürekli oturmaktan, eğik durmaktan kamburlaşmış gibi ağrıyor. Uzun uzun geriniyor yerinden kalkan. Şişler kesiyor ellerimizi, tütün bastırıyoruz ya da işliyoruz üzerine, kanı öyle durduruyoruz.

Bir dizi tütün binlerce yaprak ve para demekti.

Kuşlar şakıyor dallarda. Adını bilmediğimiz böcekler doğayla konuşuyor çeşitli seslerle. İnsanı ürperten sesler duyuluyor bazan:

— Yılan, diyor, babam.

Yanındaki kalın sopasına davranıyor.

Annem her zamanki gibi susuyor.

Bir dizi tütün binlerce yaprak ve para demekti.

— Anne biri öldü galiba?

— Nereden çıkardın onu? Annemin sorusu tedirgin, kırtılı.

— Bak, bir yıldız ardında mavimsi, ışıltılı bir iz bırakarak hızla kayıyor.

— Kayar onlar.

— Ama anne baksana kaç tane kaydı

— Kayar onlar.

Anemin gözleri açık. İri iri. Kömür karası.

— Sen demiştin ya. Bir yıldız kaydığında biri mutlaka ölmüş olur...

— Bizim yıldızımız da kaydı ama biz ölmedik.

— Ne zaman kaydı anne?

— Uyusanıza siz, dedi, babam.

Bir dizi tütün binlerce yaprak ve para demekti.

— Gece güzel, dedi, annem

— Güzelmiş, dedi, babam, ardını döndü, kıvrıldı olduğu yerde.

Bir dizi tütün binlerce yaprak ve para demekti.

Geceyi dinlerseniz, yaprakların havayı kucakladığını, yelpazelediğini hissedersiniz.

Geceleri rüzgâr başka türlü eser, hayvanlar, böcekler, yılanlar, kurbağalar başka türlü bağırır.

Sular başka türlü akar, daha canlı, daha gür.

Deniz bile başka türlü dalgalanır, başka renklere bürünür, fosforlanır.

— Bu gece yıldızlar ne kadar güzel değil mi anne?

— Güzel, dedi, annem.

— Sanki ellerimizi uzatsak tutacakmışız gibi yakın görünüyor.

— Gerçekten çok güzel bir gece, dedi, annem.

Gündüz bir erkekse, bütün çirkinliği ortaya koyuyorsa, gece, bir anne gibi onları yıldızdan kanatlarıyla örter.

Gözlerimi kapasam da, uyusam da, çok yorgun olsam da duyuyorum geceyi

Gece çiçeklerin, tarlalardaki sarı başakların ,gelinciklerin, güneşlerin, yıldızların, otların kokusunu taşır

Geceleri akan sular, nehirler, ırmaklar başka türlü akar, şırıltılı, türkü söyler gibi, gerine gerine, rahat rahat.. Anasının koynunda meme emen yaramaz bir çocuk gibi mırıl mırıl...

Doğa gündöndü çiçeği gibi geceye döner hergün.

— Şu yıldızın adı ne anne?

— Kutup yıldızı.

— Öteki?

— Büyük Ayı, yanındaki Küçük Ayı

— Babam bana Seher yıldızını da gösterdi anne .Çoban yıldızı da derlermiş ona. Sabahleyin tarlaya giderken sanki bize gülümsüyordu.

— Kuyruklu yıldızlar da var. Bizim gibi boşluklarda kayıp gidiyor.

— Anne bana kuyruklu yıldızı gösterir misin?

— Gösteririm birgün.

— Şimdi göster. Kuyruğundan tutayım.

Annem güldü:

— Kuyruğundan tutulmaz ki

— Neden anne?

Babam aniden döndü, hafifçe kalktı

— Ben size uyuyun demiyor muyum, dedi, uyuyun. Haydi başlatmayın gecenizden, yıldızlarınızdan. Yarın erkenden çapaya gireceğim. Siz de çalışacaksınız. Unuttunuz herhalde!

Sustuk.

Bir dizi tütün binlerce yaprak ve para demekti.

Gökyüzü ışıl ışıldı. Yıldızlar sanki yere inmişti.

ÖZTÜRK, Sefer

AĞIL BİRAZ ÖTEDEYDİ

Karıncaların azık toplayışını seyrediyordu, her şeyi unutmuşçasına. Birden aklına geldi, yarın ilk kez göreceği ve imgesinde biçimlendirdiği kasaba. Kasabanın pazarı, gül kokusu, her şeyi özlemle büyümüştü onda. Gözleri ışıl ışıldı şimdi. Tekdüze yaşantısının buruk acısı eriyip gidivermişti birden. Dudakları o sevinçle gülümsememişti. İyice yaklaştı karıncalara. Ürkütmeden adak vermek istedi onlara. Torbasından çıkardığı yufkayı, ufalayıp ufalayıp sessizce serpiştirdi otların arasına. Define bulmuş gibi sevinçlerini paylaştı karıncalar. Hızla taşımaya koyuldular defineyi. Pürüzsüz bir çeviklikle gidip geliyorlardı. Çobanın sevinci dolu bardak kadar çoğaldı. Yeşil otların cıvıl cıvıl renkli çiçekleri arasında hareketli nakış oluvermişti karıncalar.

Gün yavaş yavaş öyküsünü bitiriyor, güneş çekilip gidiyordu. Kızıl göl'ün bayırına yayılmıştı keçi sürüsü. Çalıların dikenli yapraklarını tatlı bir zevkle geveleyip yutuyordu keçiler. Aşınmış çanları, isteksizce ses çıkarıyor, bir adım öteye gitmiyordu çınlamaları. Akşamın karanlığı sarıyordu yöreyi. Ağıl biraz ötedeydi .Her günkü gibi keçileri kapatıp, katıksız azığını tatlı yiyecekti bugün. Çabuk çabuk bitmesini istediği günlerini sayardı hergün. Karısını, çocuklarını, sıcak tarhana çorbasının özlemini çekerdi ciğerine her nefeste. Şu an boşvermişti onlara. Ama gene de kararıp gitmişti gözleri. Karışık duygular içindeydi. Soğuk soğuk olduğunu, katılaştığını neden conra anladı. Yavaş adımlarla topladı keçileri. Çalılarla çevrilmiş ağıla doldurdu. Kepeneğini serdi otların üstüne ve sırtını ardıcın gövdesine yasladı. Çarıklarını çıkarmadan azıcık yorgunluğunu giderdi. Keçilerin, küyür küyür geviş sesi geliyordu kulağına. Can yoldaşı beyaz köpeği kuyru-

ğunu sallıyor, çok anlamlı bakıyordu ona. Ekmek mi, oynaşmak mı isteği belli değildi. Ama çoban anlıyordu onu. Kalın bıyıklarının altında gülümseyen dudakları köpeği de sevindiriyordu «Yıldaşım benim» deyip okşadı onu. Davranışlarıyla anlaştıkları daha da mutlu ediyordu onları. Yedikleri içtikleri ayrı gayrı değildi. Sevinçleri her zamanki gibi ortaktı işte şu an. Yarın kasabayı görecekti. Karısına kına alacak, kasabanın gül kokusunu küçücük bir şişede getirecekti. Çocuklarına delikli şeker de alacaktı. Hiç bıkmadan gezecekti kasabayı. Ağası ne kadar harçlık verecekti acaba? Alacaklarına yetişecek miydi? Gene gözleri karardı gitti. Karışık karışık oldu kafasındakiler.

Kuzey yeli esti yüzüne. Üşüdü bir iki çalı çırpı toplayıp, ateşledi onları. Esmer yüzü ateşin dalgalı ışığında belli belirsizdi. Büklüm büklüm alnı meşinleşmiş şapkasının altında terlemişti. Torbasından çıkardığı soğanları gömdü küle. Çalıların gevrek sesi ateşi vurguluyor, çobana yaşantısını içeriyordu. Yıldızları yutacak kadar karanlıktı gece. Dağın eteğindeki köy yok gibiydi. Ama şu an iyice belliydi varlığı, çobanın gözlerinde. Zor görülecek kadar cılız ışıkları, köyün hayat özünü içeriyordu. Ama gene de sevimliydi şimdi. Hiç sözü yokmuş gibi değildi köy. Onun özü bir kent kadar güçlü ve ulu bir çınar ağacı kadar uzundu.

Öylece bakıyordu köye. Çalılar yavaş yavaş kül oluyordu. Ama çobanın sevinci hep yeşeriyordu o sırada. Gece bitmeyecek kadar uzun geliyordu, yarını bekledikçe.

Gözlerini ayırdı köyden. Anasının mendile sarıp koyduğu yufkaları gevretip kızarttı sıcak külde. Yoldaşına uzattı birazını. Soğanları külden çıkarıp sıcak sıcak dürümledi yufkaya. Bütün günün yorgunluğu burada tatlı oluyordu. Doğayla iç içe ve serin bir yelin okşamasıyle öyküsünü yaşıyordu.

Akşama kadar susmak bilmeyen Ağustos böcekleri, şimdi bıktırmayan bir mırıltıyla müziklerini içeriyorlardı. Ara sıra kurt ulumaları susturmuyordu onları. Birbirine özlü bir uyak yapıyordu sesler. Baykuş sesleri hiç

yoktu bugün. Keçilerin geviş sesleri en yakında, fakat en gerideydi.

Ve ansığın bir oğlağın çığlığını duydu çoban. Can acısıyla bağırdığı belliydi. Birden koştu ağıldan yana. Köpek fırlayıp gitmişti. Dereyi yukarı(kurdun kokusuna hızla koşuyordu köpek. Ama karanlığa karışıp gitmişti. Donakalmıştı çoban. Keçiler titrek sesleriyle birbirine sarılmış gibi ağılın köşesine yığılmışlardı. Ama bağıran oğlağı göremedi çoban ,yaklaştı kibrit ışığında. Yoktu. Bir kibrit daha yakınca çalıdaki kan damlasını doluksuzca gördü. Her şeyi anlamış, fakat gene taş kesilmişti. Koşup gidemedi bile köpeğiyle. Eli kolu bağlanmış, ayaklarına zincir vurulmuştu. Kesik kesik olmuştu damarları. Kemikleri gevşek çalı gibi kırılıp, düşmüştü yere. Ağasının nasırlı sözleri, kırbaç olup şaklıyordu sırtına. Kırmızı kırbaç kan kusuyordu.

Kuzey yeline karşı ıslak ıslak terlemişti her yeri. Gözleri açık mı, kapalı mı, bilmiyordu. Ayakta, yere çakılmış olduğunu bile sezememişti. «Etme ağam» bile diyemezdi ki..

Yoldaşı soluk soluğa gelmişti. İşte yanındaydı. Oracıkta kuyruğunu sallıyordu yoldaşına. Ama yoldaşı hiç yoktu.

Neden sonra uyuşan ayağının üstüne çöküvermişti. Oracığa uzanmıştı. Sırtüstü ve isteksizce. Beyni ağırlaşmış ve soğuk soğuk terleri üşütmüştü onu. Hiç istemediğini şimdi çok istiyordu. Ama, «sabah olmasa keşke» bile diyemedi gene de. Yarın ağasının ayağına kapanmak kadar acıydı şimdi düşünmek. Hiç görmediği kasaba, hiç giymediği lâstik pabuçlar, çeyiz gibi serilmiş pazar yeri çok ötelere gitmişti birden. Dağların çok gerisine uçmuştu kasaba.

Karanlık, deniz gibi boğucu fakat güzeldi şu an. Ağustos böcekleri hiç habersiz, hep bir ağızdan mırıldanıyorlardı gene.

Gözleri isteksizce açıldı. Yıldızlarda toplandı o isteksizlik. Kıvıl kıvıl yıldızlar. O ezikliği ve sıkıcılığı yıldızları dolaştı: «Şu kutup yıldızı dedikleri... şu terazi dedikleri... şoo da, çoban şaşırtan...»

YÜCEL, Şevket

DÜŞÜNEN KÖPRÜ

Ben bir köprüyüm. Bir zamanlar bu ilçenin kıyısına düşüyordum. Şimdi çevre yanım evlerle sarıldı. İki yanıma birer akasya ağacı dikmişler. Altımdan bir dere geçiyor. Bu derenin suları bahar gelince sığmaz olur yatağına. Kimi zaman gövdemde duyarım o suyu, kimi zaman dudaklarımın ucunda... Dereden akan sular, beni geçince koca bir ovaya düşer. İrili-ufaklı kıvrımlar çizer oralarda. Derken bitirir ovayı, çıplak dağlar arasındaki derin vadilere gömülür. Mevsim yaza durunca, incele incele parmak gibi kalır. Bundan böyle yalnızlıklar, acılar içindedir o dere...

Çoğu günler gözlerim çamurlu sulara saplanır. Bakar bakar yurdumu düşünürüm. Kenarlarımda demir korkuluklar uzar. Nice insanlar geçer üstümden. Hepsinin yüzüne dostça bakarım. Ama onlar benim varlığımı duymazlar. Onlarla yaptığım konuşmalar hep sessizdir. Taksiler ,at arabaları, mtosikletler, otobüsler, çift motorları, kamyonlar, toprak makinaları, benzin tankerleri sırtımdan geçtikçe bel kemiğimin gıcırdadığını duyarım.

Yazın deredeki incelen çnkurluklarda oluşan gölcükler ördek sürüleriyle dolar. Kimi kere çocuklarla şenlenir o gölcükler. Gelir sulara atılır, gider kumluklara yatarlar. Ayaklarımın yüzeyine çamurlarla adlarını yazanlar lur. Türküler söyler, oynarlar. Sırtımdan geçen yolculara, arabalara dikilir gözleri. Kimi günler de delikanlılar gelir yanıma, ayaklarımın ucundaki taşlara oturur, kızlar üzerinde konuşurlar. Herbirinin birer sevdiği vardır. Bir bakarım, biri sevgilisinden aldığı mendili gösterir. bir başkası

aldığı üç-beş tel saçı... Öyle gün olur ki biri çıkar: «Ey koca köprü, dinliyor musun, duyuyor musun bizi?» der. Bana gelince hem dinlerim, hem duyarım, ama sesim çıkmaz.

Şu benim bulunduğum dere bu ilçenin yüreğinin attığı yerdir. Kimi zaman sıkışna biri gelir, alt yanımdaki taşların arasına ya büyük çişini yapar, ya küçük çişini. Benim orada nice üzüldüğümü bilmezler. İlk sigaraya ,ilk içkiye alışanlar da benim yanımda alırlar soluğu. Bahar gelende, yaz gelenle sığırlarla keçilerde gelirler yanıma. Öğle severler ki gölgemi, kumlar üstüne çökerek boyunlarını bir yana devirir, geviş getirirler.

Bulunduğum yerden ilçenin çoğu yerlerini görürüm. Uzanıp giden o kıvrımlı derenin bir yanında başka, öbür yanında başka bir hayat yaşanır. Bu zıt görünüm karşısında gülmeyi unutur, türlü düşüncelerin ağırlaığıyla dalar giderim. Doğu yanımdaki evlerin çoğunun tabanları toprak, üstleri toprak, duvarları çatlaktır. Pencerelerinden bir tavuk zor girer. Boz ve kırmızı topraklar üzerinde birer taş yığını gibi görünürler. Kimi kere horozların öttüğünü, kimi kere eşeklerin anırdığını duyarım. Yolları taşlı, tozlu, çamurludur. Kadınlar keçi kılından yapılmış örmeleri sırtlarına alır, dağların yamaçlarından çalı çırpı getirirler. İpler omuzlarına oturmuş, yaralar açmıştır. Kimi çarıklı, kimi yalınayak. Kiminin karnı şişmiş, kiminin elleri kan içindedir. Gübreler arasmda sürünen bir çocuğun gözlerindeki çapakları bir tavuk gagalar.

Giyitlerin arıtılacağı gün dere kıyısı yaşlı kadınlar, gelinler, kızlar, çocuklarla dolar. İlkin sıralanmış o kara kazanlara ilişir gözüm; sonra yukarıya yekinen kara dumanlara. Kadınlar, çıplak çocukların taşların üstüne oturtup, bşlarında köpürttükleri sabunları bedenlerinin her yanına sürerler. O işler bitince giyitlerin yunmasına geçilir. Onları da taşların üstünde sabunlayıp tokaçlarlar. Kış mevsiminin güneşli günlerinde bile bu böyle gider. Bir beygir kumlarda koşar, bir köpek, ayaklarından birini kaldırıp evlerden birinin kapısına sığdirir. Öbür yanda bozbulanık sular akar gider.

Doğu yanımdaki bu görünüme baktıktan sonra gözlerim batı yanımdaki görünüme çevriliyor. Oradaki evler türlü renkler içinde. Çocuğunun önünde kırmızı, beyaz mavi, sarı, kara taksiler... Bahçelerinde aşılı güller; çam ve sedir ağaçları.... Evlerin balkonlarında ak yüzlü çocuklar.... Pencereler geniş, tür perdeli. Ne çıplak çocuklar var, ne de çamaşır tokaçlayan kadınlar... Sonra kulağıma incecik bir ses gelir: «Bak anneciğim bak; o derenin kıyısına bak! Ay, onlar ne yapıyorlar öyle?

Çocuğunun sesini duyan anne dere kıyısındaki görünüme baktı. Bir şeyler söyledi ama ne dediğini duyamadım. Bir köprü olarak çok üzgündüm. Gözlerimi yumdum, düşündüm. Üstümden geçen bir benzin tankeri bel kemiğimi sızlattı. Göğsümün içinde yangınlar çıkıyordu. Dereye çevirdim yüzümü. Bahar başlangıcıydı. Dere coşkundu. İki yanımda boyveren akasyalar çiçeklenmeye durmuştu. Gökyüzü birden bulutlandı. Şimşekler çakıyordu. Derken bir yağmur boşandı. Derenin doğu kesiminde bulunanlar giyitlerini, çocuklarını kucaklayarak evlerine koştular. Çığlıklar, bağırmalar birbirine karıştı. Evlerin bir kısmı dereye yakındı. Dere uğultularla doldu. Üst yanımdaki kayalılkarın arasında selin ucu göründü. Bu sel, dere boyundaki ağaçların çoğunu içine aldı, kadınların giyitleri arttıkları yeri kapattı. Oradan evlere yürüdü. Evlerden ikisinin duvarlarını yıktı, içindeki insanları alıp götürdü. Bir baştan bir başa gerilen bedenim sarsılıyordu. Kırmızı sular arasında kadın saçları, çocuk yüzleri, tencereler, tabaklar, siniler, kilimler gördüm. Sular üstümden aşıyordu. Bir köprü olarak çok çile çekiyordum. Bu sel batı geçemdeki evlere hiç uğramadı. Oradakiler rahat ve gamsızdılar. Evleri akmıyordu, duvarları göçmüyordu. Akıp giden sulara gülerek bakıyorlardı. Öbür yanda gözyaşları, beri yanda sevinç dolu sesler vardı. Bu derenin üstünde öylesine yalnızdım ki...

Nice mevsimler geçti, nice yıllar.. Doğu kesimindekilerin yaşamları yeterince değişmedi. Gene o dere kıyısına kurdular kazanlarını. Giyitlerini ıslatıp tokaçladılar. «Uyanın!» diye ne kadar seslendiysem duymuyorlardı. Sessiz,

durgun, kaderlerine bağlıydılar. Dedelerinden, babalarından ne görmüşlerse onları yapıyorlardı. Muskalardan, üfürükçülerden yardım bekleyenler çoktu. Şunun bunun karşısında bel büküp el bağladılar. Bağlara kül düştü, ekinler kınacık oldu. Verdikleri oylar sevincin yerine acıları getirdi. Yalanlar gerçeklerin boynuna bindi

Mutsuz bir köprüydüm burada. Bir yanım karanlık bir yanım aydınlıktı. İki ucumdaki akasyaların görünüşlerinde bile değişiklikler vardı. Doğu kesimime düşen akasyanın yaprakları sarı, çiçekleri sarıydı. Batı kesimindeki akasyanın yaprakları diri, rengi koyu, çiçekleri gürdü. Neler çekiyordum orada, sesim kendime dönüyordu. Gün oldu dağlarla, gün oldu dereyle dertleştim.

Bir sabah doğu yanımdaki evlerden birine bir aile taşındı. Eşyalarından, davranışlarından ikisinin de öğretmen olduklarını anladım. Yakışıklıydılar, gençtiler. Bir de çocukları vardı. Eşyalarının içinde sandık sandık kitaplar gördüm. İki gün sonra bayan öğretmen kucağındaki çocukla oturdukları evin önündeki tahta çıkmaya geldi. Doğa sabah güneşiyle yıkanıyordu. Bayan öğretmen önce yöresine ilgiyle baktı .Yanındaki sandalyeyi çekti altına, oturdu .Derenin iki yanındaki ayrı dünyaları o da benim gibi görmüştü. Bunu gözlerinden anlamıştım. Bakışlarını oralarda iyice gezdirdikten sonra yüzünü bana döndü. Yüzünde biriken anlam yakın bir dostluğu yansıtıyordu. Bakalım beni gerçek yanımla birlikte görebilecek mi diye bir soru sordum kendime. Dakikalarca süzdü. Zaman zaman üstümdeki yola ,bir baştan öbür başa asılı duran gövdeme, suya gömülü ayaklarıma kayıyordu gözleri. Kocası yanına gelince: «Bak» dedi, «bak şu köprüye Nasıl da düşünen bir insana benziyor. Burada öncelikle ilgimi bu köprü çekti. Sonra derenin iki geçesindeki birbirine ters düşen yaşantılar... Bu ne biçim ayrılık böyle? Bir zaman bana bir ağacın düşündüğünü anlatmıştım ya, inan ki bu köprü de ona benziyor. Hakkı, ne olursun iyice bak şu köprüye! Olgun bir insana benzemiyor mu?»

Bay öğretmen karısının bu konuşmasından hoşlandı. Gözleri mavimsiydi. Yüzünü, benim dere üzerinde uzanan

kocaman gövdeme döndürdü. Gülümsedi. Sigarası bitinceye dek bir başka yere dönmedi. Bu bakışlarıyla onu kendime çok yakın bulmuştum. Bay öğretmen sigarasını bitirip atınca önce dereye sonra derenin iki kıyısındaki yerlere baktı. Böğründeki sandalyeye oturdu. Karısına seslendi: «Doğrusun» dedi. «Düşüncelerine katılıyorum. Bu köprü gerçekten de hem düşünen, hem de acı duyan bir insana benziyor. Bana öyle geliyor ki bundan böyle bu köprüyle dost olacağız.»

Bay ve bayan öğretmen gün yakmaya durunca içeriye girdiler. Benim için konuşacak kişiler çıkmıştı. Sevinçliydim. Gayrı acılarımın hiç değilse bir kısmını onlarla paylaşabilirdim. Çünkü bu kişiler bakıyorlar, görüyorlar, özümdeki derinliğe iniyorlardı. O günden sonra boş zamanlarında evlerinin önündeki tahta çıkmaya oturarak benim sessiz dudaklarımdaki sesliliği dinlediler. İkisi de çok okuyordu. Ellerindeki kitaplar güzeldi. Onları böyle gördükçe sıkıntım azalıyor, umutlarım çoğalıyordu. Derenin iki gecesindeki ayrı dünyaları birleştirecek, adaleti, barışı, sevgiyi oluşturacak kişilerdi bunlar.

Bayan öğretmen bir gün sehpasını fırçalarını, boyalarını alarak gene o tahta çıkmaya oturdu. Doğu gecemdeki kadınların giyitlerini arıtma günüydü. Dere kıyısı kazanlarla doldu. Annelerin elleri taşların üstünde oturan çıplak çocuklarına uzandı. Gökyüzünde tek bulut yoktu. Bayan öğretmen bu görüntüden bir bölüm seçti. O gün bitiremedi resmini. Bu çalışma üzerinde günlerce durdu. Çalışmasını bitirdiği gün içinde bir rahatlık duymuştu. Kendi eliyle bir çerçeve yaptı o resme, camını taktı, duvara astı. Bayan öğretmenin yaptığı bu resme ben de bir köprü olarak ilgiyle bakıyordum. Ortaya çıkan çalışma hayli büyükçeydi. Olduğum yerden rahatlıkla seçebiliyordum. İlk kesimde kendi resmim vardı. Daha sonra altımdan kıvrılıp akan dere görünüyordu. Derenin kıyısında giyitleri tokaçlayan bir kadın, onun böğründe taş üstünde çocuğunu yıkayan kırmızı şalvarlı bir gelin bulunuyordu. Ben bu resimde düşünen bir insana benzetilmiştim. Yıkanan çocuğun yüzü benden yanaydı. Pencerelerin perde-

leri açıldıkça hep o resme bakıyordum. Oradaki görüntülerin herbiri çektikleri çileleri anlatıyorlardı.

Bay ve bayan öğretmen evlerinin önündeki tahta çıkmaya geceleri de çıkar oldular. Dostluğumuz ilerledi. Batı yanımdaki direkte bir lâmba duruyordu. Bu lâmbadan süzülen ışıklar bedenimin pek az yerini aydınlattıktan sonra deredeki gölcüklere düşüyordu. Geceleri de iki yanına bakmak zorunda kalıyordum. Batı yanımdaki evlerin pencerelerindeki ışıklar gözlerimi kamaştırırken öbür yandaki ölgün ışıklar sıkıntılarla doluydu.

Aradan yıllar geçti. Bir köprü olarak iyice yaşlandım Bay ve bayan öğretmenin oturdukları evde gayrı başkaları bulunuyordu. Ama onlarla dost olamamıştım. Çünkü benim varlığımı duyamıyorlardı. Derenin doğu geçesinde pek az değişiklik olmuştu. Kadınlar gene dere kıyısındaki giyitlerini arıttılar. Horozlar öttü. Eşekler anırdı. Donsuz çocuklar gübreliklerde oynadılar. Gökyüzü ve toprak sancılıydı. Bana gelince, derenin doğu kıyısındaki yerlerin batı kıyısındaki yerlere benzemesi için çırpınıp duruyorum.

YÜZBAŞIOĞLU, Muammer

BEZECİ

Bir ihtiyar gibi bel vermiş çatı, çatıda yüzükoyun dizilmiş kiremitler ve baykuş gibi tünemiş bir baca. Duvarları parça parça tenekelerle kaplanmış kondunun. Duvarın iki başında iki pencere. Pencerelerdeki yağ tenekelerinde açmış allı morlu çiçekler. Çiçeklerin ardında naylon perdeler. Ortada sokak kapısı: Tek kanat, daracık.

İçerde bir aralığa açılmış iki oda. Üç kişi yatar, oturur, yemek yer birinde. Anne, kız ve erkek iki kardeş. İki sedir karşılıklı. Boş sandıklardan yapılma. Çaputla doldurulmuş şilteler serilmiş üstlerine. Ortada çaputtan dokunmuş bir kilim. Öteki oda mutfak, helâ ve her şey...

Bu evin bulunduğu sokak, kentin dış mahallelerinden birindedir. Dış mahalleler, bir büyük bahçenin çiti gibi kuşatırlar kenti. Sokaklarından bir araba anca geçer. Sarsılarak, gürültüyle, nallar taşlarda kıvılcımlar çıkara çıkara. Evler basıktır, yapışmış gibidir, bir şeylerden korkmuş, sinmişcesine. Evlerde ırgat, işçi, sokak satıcısı türünden aileler. Gün kazanıp gün yiyen.

Her köşebaşı bakkal değilse kahvedir. Kahveler boş kalmaz. Sabahın ilk saatlerinden hem .Plâklar hep acıklısından. Arap nağmeli, Türkçe sözlü. Açarlar sesini alabildiğine. Gece yarılarına değin tüm sokak dolup taşar aşk havalariyle «Âşık mıyım, neyim, sarhoş olamıyorum Aynı kadeh, aynı mey, sarhoş olamıyorum Allahım, bu nasıl şey, sarhoş olamıyorum.» Bu plâk çalınmaya görsün, kesiliverir sesler kahvede. Bir haykırı yükselir derken: «Ah ulan, ah!...» Hayırsız delikanlılar vardır bu sokağın da. Küskün, umutsuz, kavgacı kişilerdir. Okuyamamış, bir

iş de tutamamış. Arada kazandıklarını, evden aldıklarını, verilmeyince de kap kacak demeyip sattıklarını kumara yatırırlar bu kahvede.

«Oy anam, oy!»

Yeni bir plak bu. «O Mammy»nin Türkçeleştirilmişi, bir iyicene değiştirilmişi... Bütün gece döndü durdu pikapta.

Hüseyin'in uyku girmiyordu gözüne. Oysa yorgun, bitik. Oysa erken kalkacak yine, her zamanki gibi, gün ağarırken. Çakır Usta'nın simitlerini, bezelerini satacak plajlarda. Hava baskındı. Sırt üstü, yüzükoyun yatıyor, iki yanına dönüyordu sedirde. Yastığı çevirdi birkaç kez. Kollarını soktu yastığın altına. Olmadı. Attı üstündeki örtüyü. Ayağını sedirden aşağı sarkıttı. Olmadı yine. Uyku tutmuyordu .Acımıştı plaktaki şu çocuğa da. «Oy anam, oy!» dedikçe, «Annem nereye gitti?» diye sordukça içi kabarıyordu Hüseyin'in. Ağladı ağlayacak. N'olmuştu ki çocuğun annesine?

Kahvenin ışıkları söndü. Şarkı yerine, gürültü, şamata şimdi de. Hep böyle dağılırlardı kahveden. Sona kalan birkaç delikanlı şakalaşıyordu sokakta. Biri o şarkıyı tutturmuştu hafiften. «Oy anam, oy!... Ayak sesleri çekiliyor, uzaklaştıkça bir sessizlik örtülüyor geceye. Hüseyin, eklem yerlerinin katıldığını, göz kapaklarının ağırlaştığını duyuyor. Annesine bakıyor göz ucuyla. Sokak lâmbası naylon perdelerden sızıyor. Annesinin uykudaki yüzünü seçmeye çalışıyor. Ortadaki yer yatağında annesi, karşı sedirde ablası. Ablası pencereye dönük. İkisi de uyumuş çoktan. Sessiz, soluksuz iki uyku. Hüseyin üçüncü uyku oluyor.

★

«Haydi oğlum, kalk bakalım!»

.....

«Kalk, Hüseyin'im! Geç kaldın!»

«.....

«Hüseyin'im, yamrum! Kalk dedim...»

Oğlan kırpıştırıyor gözlerini. Yüzünü buruşturuyor.

Geriniyor. Yarısını doğrultuyor vücudunun yatakta. Yastığa dayanmış, çırpı gibi iki kol, Kalkıyor uykulu. Bundan sonra yaptıkları her günkü. Mutfaktan bölme helâya gidecek, çıkınca iki maşrapa su vuracak kovadan yüzüne. Kot pantalonunu ayağına çekecek. Çok sevdiği fanilasını da giyecek sırtına. Yaz başında işportadan on beş liraya almıştı. Resimli. Resim, denizde kanat açmış bir martı. Hüseyin ,ayakları yalın, fırının yolunu tutacak.

O, sabahlardan hoşlanır. Sabahlar serindir, sessizdir. Tertemiz, mis gibidir hava. Köpeklerden, evlerine dönen gece işçileriyle bekçilerden başka kimse yoktur yollarda. Bir de tek tük yıldız göğün ağarmış maviliğinde. Meraklı. Dünyanın gündüzü nasıl olurmuş gibilerden. Gülümserler, göz kırparlar sanki. Öyle sevimli.

«Nerdesin be oğlum? Geç kaldın bugün!»

Çakır Usta'nın yüzü yüz değil bu sabah.

«Ötekiler alıp gittiler çoktan. Hadi bakalım, sende!»

Elindeki uzun saplı, koca ağızlı kürekle simit tavalarını çekiyordu fırından. Bir yandan da çevresiyle boynunun terini siliyordu. Alav alavdı fırın...

Camekânı doldu Hüseyin'in. Sıcacık, çıtır simitler buğulandırdı camlarını. İpi boynundan geçirdi. Tuttu camekânı iki ucundan, yerden kaldırdı. Ağırlık bastırınca oklavaya döndü boyun damarları. Boynu, bir başlık daha uzandı Hüseyin'in.

«Haydi, yallah!» dedi, Çakır Usta.

Oğlan gerilmiş bir oktu yayında. Fırladı. İlk yazlık katların önünde kesildi hızı. Oracığa düştü. Bir büyük bah çenin önüne. Bahçe yemyeşil. Sarı, kırmızı çiçekler. Güneş şemsiyeleri. Balkonlarda şezlonglar, kurumaya bırakılmış mayolar, havlular...

«Simit ağbeyler, gevrek simiiit!....

Bir iç bükey ayna gibi uzanmış kıyı. Otel, motel ve çadırlarda yansımış durgun, ışıltılı bir deniz. Ve insanlar.... Denize, kuma, güneşe koşan. Gönül avına, keyif çıkarmaya, avunmaya gelen kimileri de. Çadırlarda ekmek-

peynir - karpuzla doyanlar... Otelerde diskolu miskolu, etli sütlü yaşayanlar...

Hüseyin, sulanmış asfalta çıplak ayaklarını basacak.

«Simiiit ağbeyler, taaaze simit....»

Uykusuzlar, bir de erkenciler ilk müşterileri olacak Hüseyin'in. Ardından çocuklar. Bütün gün oynadı, koştu, kumda evcikler yaptı, denize girdiler birkaç kez. Büyük çocuklar dilsiz oyunu, iskambilin her türünü, tavla, voleybol oynadılar. Ringo filmi seyrettiler yazlık sinemada, uykuda şimdi çocukların büyüğü, küçüğü.

Hüseyin öğleye kadar dolaşıp duracak kıyıda. Ağırlığını her elli kuruş biraz daha hafifletecek. Cebi şakır şukur edecek paracıklarla. Kâğıt paraları sağ, bozukları sol cebine koyacak. Sayıp duracak ikide bir paraları, simitleri. «Kaçırdım mı?», «Ne kadar oldu?» Meraktan kurtulacak. Ter boynundan sırtına, oradan daha aşağılarına inecek Hüseyin'in. «Şu camekânı bırakıp denize girsem. Serinlesem bir...» diye geçirecek içinden. Aklına Halil gelecek .Nasıl taşa tutmuşlardı çocuklar, hedef diye kırmışlardı camekânını... Sonra ne der, yüzüne nasıl bakardı Çakır Usta'nın?....

Soluğu fırında alacak Hüseyin, camekânı boşalınca.

«Tamam, Usta. Bezeleri ver şimdi de.»

Bir eksiğiyle yüz simidin hesabı tamam. Birini öğle yemeği niyetine yerdi.

Saçtan yapma, kararmış bir tabla. Tablada yüzerlik iki sıra beze. Peynir tatlısının beyazı, yumurta akı ile şekerden yapılmışı. Isıramazsın. Dağılıverir Yumuşacık. Kıtır kıtır. Göz göz içi.

Öğlenin en bunaltıcı saatleri .Asfalt kaynayan bir tencere. Uzaktan bakıldı mı, buhar buhar... Hüseyin, yorgundur. Güneşi, ağırlığını taşıyamaz olmuştur çıpıl ayakları. Gözleri nerde? Yerde, duyarlığını yitirmiş ayaklarında mı? Hüseyin Düşünceli...

Babasını pek tanımaz o. Anımsar yalnız. İskele hamalıymış. Bir düşünüyor, iri yarı bir adam geliyor gözlerinin önüne. Kocaman elleri, ayakları. Arada sırada dizlerine oturtmaları bir de. Ağlayınca da fırlatıp atıvermesi

bir köşeye. «Anne, babam kızgıncı mı?» diye sordukları. Öyle ya. Hep bağırır durur annesine. Bir gece sancılanmış, «karnım, karnım» diye iki büklüm olmuş. Kekik suyu istemiş annesinden. Geçmemiş. «Karın ağrısı değil mi, geçer» demiş. Şişeyi bitirmiş de durmamış ağrısı. Sonra ölüvermiş ertesi gün, kuşlukta. Apandisitmiş. Patlamış. Zehirlemiş kanını. Annesi öyle anlatırdı. Ablasına gelince, o yatalaktı, Kemik hastalığıymış onunki de. Bacakları inceldikçe incelmiş, çöp gibi olmuş. «Hüseyinim, bir sen varsın» der dururdu annesi. Yiyintileri köydeki tarladan geliyordu. Ortakçıları ne verirse harman sonu. Parayı Hüseyin kazanacaktı. Annesi de. O çamaşıra, temizliğe gidecek. Hüseyin simit, beze satacaktı. Okuyacaktı da bir yandan .Bu yıl ortaokul ikinci sınıfa geçmişti. Bir not daha olsaydı, «teşekkür» ile hem de.

«Bezeee.... Kaymak gibi bezeee!....

Günün ikinci banyosu. Yemeğin öğle uykusunda uyanmışlar, kumda sergi. Renk renk mayoların içinde, örtülerin üstünde kadın, erkek dizi dizi insanlar... Güneş gözlükleri, havlular, gazeteler, fotoromanlar, transistörlü radyolar... Mısır koçanları, karpuz kabukları... Ve kremler, boyalar renk değiştirmek için.

Gazinolar serin. Gazozlar, biralar soğuk. Çaylar demli, kahveler sıcak. Gazino küfür küfür..

Hüseyin durdu bu gazinolardan birinin önünde. Tablasını duvara iliştirdi. Bir bot görmüştü. Şişirme. Mavi. «Vakvak Kardeş» başlıklı. İçinde bir çocuk. Tombul, sevimli. Minicik kürekleriyle yüzdürmeye çalışıyordu botu. Hüseyin'in pır pır etti yüreği. Böylesi güzel bir botu hiç görmemişti. Dalıp gidiverdi bu oyuncağa..

İşte ne olduysa bu arada oldu.

Bir keten helvacı sürdü arabasını Hüseyin'e doğru. Hüseyin'in yaşında bir çocuk. Arabanın camekânında tahta çubuklara sarılmış pembe renk keten helvaları asılı. Arabasını Hüseyin'in tablasına yaklaştırdı. İki adım kala durdurdu. Duvara uzandı, iki beze aldı tabladan. Bezelerden birini ağzına sokmuştu ki Hüseyin çıktı uykusundan.

«Napıyorsun Ali?»
Oğlan sırnaşık
«N'olmuş be» dedi, «iki beze aldıysak?»
«Ver bakalım parasını!»
«Ne parası? Sen de helva ye benden.»
«Yemem.»
«Sevmez misin helvayı?»
«Severim ama, yemem.»
«Seversin de neye yemezsin?»

Hüseyin kızmaya başlamıştı. Kısacık kesilmiş kara saçlarının, dar alnının açığa vurduğu yosunsu gözleri hırçınlaşmış, benekli yüzü kızarmıştı.

«Ver dedim sana!»

Oğlan yılışık

Attı ikinci bezeyi de ağzına.

«Vermeyecem. Sen de helva al benden.»

Hüseyin, beze tablasını koydu duvara, yapıştı oğlanın yakasına. Oğlan Hüseyin'den gösterişli. Bir silkişte attı Hüseyin'i ileriye. Hüseyin dengeyi yitirdi, tablaya çarptı. Tabla ters döndü, duvarın dibindeki ıslak toprağa kapaklandı. Bezeler dağıldı ortalığa.

Sen misin tablayı deviren... Deliye döndü Hüseyin. Sille tokat kapıştılar.

Gazinodakiler şaşırmışlardı. Oyun masalarından kalkanlar, öne doğru koşanlar oldu. Bayanlardan biri:

«A..a... Deli vallahi bu çocuklar... Ayırın şunları, n'olur!» diye seslendi.

İri yarı, göbekli, ak saç, altın diş bir adam atladı duvarı .Girdi çocukların arasına.

«Napıyorsunuz be? Bırakın bakim köpekler gibi dalaşmayı!...»

Güçlüydü. Yine de zor ayırabilmişti çocukları kavgadan. Hüseyin'in incecik bir kan çizgisi iniyordu burnundan dudaklarına, oradan çenesine doğru..

«Yemem demedim mi sana, yemem diye. Orospu çocuğu! Para toplayacağım ben...»

Öteki tık nefes. Konuşamıyordu. Dışarı fırlamış gömle-

ğını pantalonuna sokmağa çalıştı. Şaşkındı. Geldiği yöne sürdü arabasını.

Hüseyin eğildi, bezelerini toplamaya başladı.

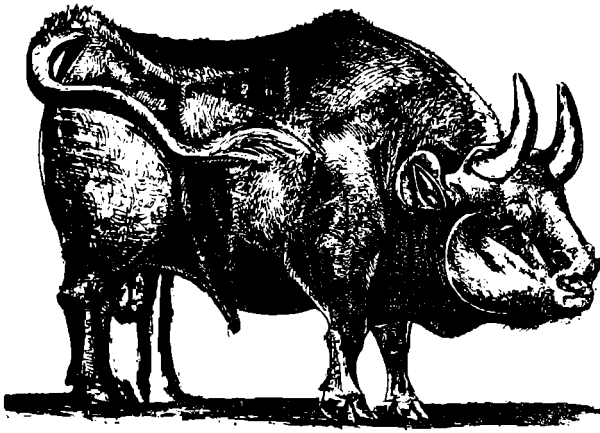
Aynı bayan söylendi bu kez. Hem de çevresine duyurarak:

«Hale bakın ,satacak bir de bunları!...

O sırada bir ufaklık bitiverdi kadının yanında. Çocuk, bir çukulatayı tüketmedeydi .Döndü oğluna:

«Ben sana her zaman söylemez miyim sokak satıcılarından bir şey alma, diye. Bak, satacak bunları bir de..»

Hüseyin ağlıyordu.

Picasso: desen

İÇİNDEKİLER

1972 ye toplu bir bakış (Yaşar Nabi) 7
1972 DE SANAT HAYATI
1972 de roman ve hikâyemiz (Rauf Mutluay) 27
1972 de şiirimiz (Muzaffer Uyguner) 54
1972 de deneme eleştiri inceleme (Adnan Binyazar) 77
1972 de dilimiz (Emin Özdemir) 103
1972 de tiyatromuz (Selmi Andak) 128
1972 de plastik sanatlarımız Nurullah Berk) 145
1972 de müziğimiz (Yalçın Tura) 167
1972 de sinemamız (Çetin A. Özkırım) 184
1972 de televizyon tutkusu (Mahmut Tali Öngören) 199
1972 de sayılarla Türkiye'nin bazı toplumsal görüntüleri (Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil) 195

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

I. Soru cevapları

Akay, İhsan 213
Arısoy, M. Sunullah 214
Asna, M. Alâeddin 215
Binyazar, Adnan 218
Cumalı, Necati 219
Eralp, Prof. H. Vehbi 221
Girginsoy, Naci 222
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 224
Kaftancıoğlu, Ümit 225
Karpat, Prof. Dr. Kemal 227
Külebi, Cahit 229
Oğuzkan, Dr. A. Ferhan 230
Özdemir, Emin 232
Özdenoğlu, Şinasi 233
Özerdim, N. Sami 235
Selimoğlu, Zeyyat 237
Tanyol, Cahit 237
Tör, Vedat Nedim 239
Tütengil, Pr. Cavit Orhan 242
Velidedeoğlu, Ord. Prof. H. Veldet. 244

2. Soru cevapları

Apaydın, Talip 246
Bilbaşar, Kemal 247
Dizdaroğlu, Hikmet 248
Efe, Dr. Suat 249
Halman, Talât Sait 250
K., Tarık Dursun 254
Karaören, Sami 256
Kocagöz, Samim 257
Mutluay, Rauf 259
Nesin, Aziz 260
Seyda, Mehmet 262
Yücel, Tahsin 264

YILIN DÜŞÜNCELERİ

(1972 de gazetelerde çıkan düşünce ve görüş yazılarından seçmeler — tarih sırasiyle)

Reşat Oğuz 269
Şevket Süreyya Aydemir 274
Ord. Prof. Sadi Irmak 280
Abdi İpekçi 283
M. Rauf İnan 286
İbrahim Öktem 294
Orhan Hançerlioğlu 299
Abdi İpekçi 302
Sadi Koçaş 304
Ord. Prof. Dr. H. V Velidedeoğlu 309
Prof. C. Orhan Tütengil 316
Nadir Nadi 321
İsmail Cem 324
Cihat Baban 328
Ord. Prof. Dr. H. V Velidedeoğlu 330
Nadir Nadi 335
Orhan Apaydın 338
Tektaş Ağaoğlu 341
Kemal Bisalman 343
Abdi İpekçi 345
Bülent Ecevit 347
Emil Galip Sandalcı 352
Kemal Bisalman 354
Oktay Akbal 356
Metin Toker 359
Nadir Nadi 364
İlhami Ertem 366
İlhan Selçuk 371
Oktay Akbal 374
M. Sunullah Arısoy 377
Talât Halman 379
M. Sunullah Arısoy 381
Kemal Bisalman 383
Metin Toker 386

YILIN OLAYLARI
(Hazırlayan: Sami. N. Özerdim)

Türkiye'de Yılın Olayları:
A) Kasım-Aralık 1972 391
B) Ocak-Ekim 1972 394
Dünyada Yılın Olayları:
A) Kasım-Aralık 1972 406
B) Ocak-Ekim 1972 409
C) Dünyada geçen yıl ölenler 419

1972 NİN KİTAPLARI
(Derleyen: Öksel Göçmen)

I Edebiyat-Güzel Sanatlar
A) Yerli 423
B) Çeviri 429
II Bilim-Kültür
A) Yerli 438
B) Çeviri 450

ŞİİRLER

Akıman, Nazmi 457
Aktan, Feriha 458
Alan, Mehmet 458
Alptekin, Mahmut 459
Ardağı, Adnan 460
Arsın, Ali 461
Asna, M. Alaeddin 462
Atmaca, Cevdet 463
Atok, Oğuz Kâzım 464
Başaran 464

Başçıllar ,Seyfettin 465
Batu, Selahattin 466
Baysal, Faik 467
Bektaş, Süleyman 468
Büyüktuncay, Attila 469
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 470
Demiraslan, İlhan 471
Demiray, Mehmet Güner 472
Dil, Şahinkaya 473
Erbaş, Tülin 474
Ercan, Kenan 475
Ergüven, Rıza 476
Erman, Nüzhet 476
Ertuğay, Celal 477
Geçer, İlhan 477
Gürcan, Nedret 478
Hakkı, Ruşen 479
Halman, Talat Sait 481
Hikmet, Subutay 482
Kansu, Ceyhun Atuf 482
Koç, Kemalettin 483
Küfeli, Muhsin 483
Meriçelli, Anıl 484
Özdenoğlu, Şinasi 485
Salihoğlu, Mehmet 486
Saraç, Tahsin 487
Sarkılar, Mustafa 489
Solak, Mehmet Adem 490
Soykan, Alaaddin 490
Şardağ, Melek Sabah 491
Tanyol ,Cahit 492
Tanyol, Tuğrul 493
Tarcan, Mesut 495
Timuçin, Afşar 496
Tuncer, Oktay 497
Uçkan, H. Vasfi 497
Üstün, E. Faik 498
Yağcıoğlu, Halim 498
Yalkut, Aydın 499
Yüce, Ali 500
Yücel, Şevket 501
Zekeriya, Necati 502

HİKÂYELER

Apaydın, Talip 505
Ardağı, Adnan 514
Asna, M. Alaeddin 515
Baykurt, Fakir 520
Bozfırat, Ayhan 527
Dal, Şadan 534
Dayıoğlu, Gülten 537
Dursun K., Tarık 547
Eruz, Nahit 555
Girginsoy, Naci 562
Güzel, Hikmet 569
Hakkı, Ruşen 574
İncesu, Yıldız 581
Karatepe, Cafer 587
Kaftancıoğlu, Ümit 589
Kestel ,Serhat 609
Körükçü, Muhtar 613
Kilimci, Ayşe 618
Özaydın, Beyhan 623
Özdemir, İlhan 629
Özkan, Hakkı 634
Öztürk, Sefer 638
Yücel, Şevket 641
Yüzbaşıoğlu, Muammer 647

FAYDALI
KİTAPLAR

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının on dördüncü sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü itibar biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı, gösterilen rağbete lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, toplum, düşünce ve sanat olaylarını keskin çizgileriyle belirten incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış seçme şiir ve hikâyelerden bir demet, bol resim ve desenlerden başka günümüzün önemli iki konusu üzerine ilginç toplu soruşturmalar, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, gazetelerde geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

60 lira